

: પ્રકાશક :
કાન્તિલાલ ચીમનલાલ શાહ (કાલસાવાળા)
'ગુડલક' ૯/શ્રીમાળી સોસાયટી,
નવરગપુરા, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૯.
ફોન નં ૪૧૯૪૪

પ્રાપ્તિસ્થાન : પત્રવ્યવહાર
શાન્તિલાલ ભલાભાઈ
'દર્શન' ૨૯/શ્રીમાળી સોસાયટી,
નવરગપુરા, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૯.
ફોન નં. ૪૨૧૦૪

બીજું પ્રાપ્તિસ્થાન
સરસ્વતી પુસ્તક ભંડાર
હાથીખાના રતનપોળ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૧
ફોન નં. ૨૩૬૩૫

વિ. સં ૨૦૩૩, મહાસુદ ૩

સર્વ હક્ક અનુવાદિકાને સ્વાધીન છે.

મૂલ્ય : ૩. રૂપ [પચીસ રૂપિયા]

સર્ગ ૧૪ થી ૧૭નો ત્રીજો ભાગ હવે પછી પ્રગટ થશે.

મુદ્રક :

રતીલાલ અળાલાલ પટેલ
અક્ષર પ્રેસ, ૧૧, આશિષ ઇન્ડ. એસ્ટેટ,
નાગરવેલ હનુમાન રોડ, રાખિયાલ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૨૩

સ્વ. પૂજ્ય સાધ્વીજી રુનંદાત્રીજી

જેઓનો જન્મ અને દીક્ષા દહેગામ (ગુજરાત)માં થયા હતાં. દીર્ઘ ચારિત્ર પર્યાય પાળીને વિ. સં. ૨૦૩૦, જેઠ સુદ રના દિવસે કાપરડાજી તીર્થમા (રાજસ્થાન) કાળધર્મ પામ્યા, તે પરમોપકારી ગુરુ મહારાજનાં ચરણે કોટિકોટિ વંદના-

સુલોચનાશ્રી

સમર્પણ

જે કરુણામયી ગુરુમાતાએ મને જાલ્યવયમાં ચારિત્ર આપી મને આધિ-વ્યાધિ-ઉપાધિમય સંસારથી ઉગારી, માતાથી પણ અધિક પ્રેમ અને વાતસલ્યનુ અમૃતપાન કરાવી મને જ્ઞાનોપાસનામાં બેડી, અનેક સ્વ-પરદર્શનનાં શાસ્ત્રોતું અધ્યયન કરવાની અનુકૂળતા કરી આપી મારું સમ્યગ્દર્શન નિર્માણ કર્યું. વર્ષોપર્યાંત જેમનાં પાવન ચરણે રહી વિવિધ તપશ્ચર્યાઓ કરવાનું મને સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત થયું. અનેક આન્તર-બાહ્ય ઉપદ્રવોની વચ્ચે જેઓની શીતળનિશ્રાએ મને નિર્ભયતા અને નિશ્ચિતતાનાં દાન દીધાં....જેમણે મારા યોગક્ષેમ ખાતર અનેક કષ્ટો સહ્યાં... તે પરમ-પાવની ગુરુમાતા સ્વ.

પૂ. સાધ્વીજી સુનન્દાશ્રીજી મ. સા.ની પુનિત સ્મૃતિ કરી, તેઓના નિર્મલ આત્માને આ ગ્રન્થતું સમર્પણ કરું છું

સુલોચનાશ્રી

સુકૃતના સહભાગી

૩. ૪૦૦૦ પૂજ્ય પન્યાસશ્રી ચરણવિજયજી ગણિવરની પ્રેરણાથી.
૩. ૨૫૦૦ શ્રી આગાસી જૈન તીર્થ પેઢી, જ્ઞાનખાતામાથી.
૫. ૧૫૦૧ શ્રી નવરગપુરા મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘનો જ્ઞાનભંડાર, અમદાવાદ.
૩. ૫૦૧ સ્વ. પૂજ્ય સાધ્વીજી સુનદાશ્રીજીની પ્રેરણાથી.
૩. ૫૦૧ દહેગામ જૈન સંઘ તરફથી.
૩. ૫૦૧ શાન્તિલાલ દેશવલાલ પાટણવાળા તરફથી.
૩. ૫૧ સુશ્રાવિકા પ્યારીબેનની પ્રેરણાથી જલોર જૈનસંઘ તરફથી.
૩. ૫૦૧ શાન્તિલાલ મોહનલાલ સતર તાલુકા મોસા. અમદાવાદ
૩. ૫૦૧ વિમલાબેન સોમચંદ ખોડીદાસ, દહેગામ.
૩. ૫૦૧ કીર્તિભાઈ નાનાલાલ શાહ પાટણવાળા.
૩. ૩૫૧ પૂજ્ય સાધ્વીજી સુશીલાશ્રીજી તથા સુચશાશ્રીજીની પ્રેરણાથી મહીજ (ગુજરાત) જૈન સંઘ.
૩. ૩૫૧ શુભીબહેન તથા કચનબહેનની પ્રેરણાથી દહેગામ મહિલામંડળ.
૩. ૨૫૧ પૂજ્ય સાધ્વીજી ભાગ્યપૂર્ણીશ્રીજીની પ્રેરણાથી પોપટલાલ બાદરચંદ પાટણવાળા.
૩. ૨૫૧ સુશ્રાવિકા પ્યારીબેનની પ્રેરણાથી અમરાવતી (મહારાષ્ટ્ર) જૈન સંઘ તરફથી.
૩. ૨૫૧ પૂ. સાધ્વીજી ચરણશ્રીજી (વાગડવાળા)ની પ્રેરણાથી હળવદવાળા હેમીબેન.
૩. ૨૫૧ ભોગીલાલ સુનીલાલ પાટણવાળા તરફથી.
૩. ૨૦૧ પૂ. સાધ્વીજી હેમતશ્રીજી (વાગડવાળા)ની પ્રેરણાથી એક સદ્ગૃહસ્થ.
૩. ૨૦૧ પૂ. સાધ્વીજી ઇન્દ્રયશાશ્રીજી તથા ભદ્રકીર્તિશ્રીજીની પ્રેરણાથી શાન્તિલાલ ચત્રમૂળ મુખર્ષવાળા
૩. ૨૦૧ કમળાબેન કાન્તિલાલની પ્રેરણાથી બકુભાઈ મણિલાલ.
૩. ૧૫૧ શાહ લક્ષ્મીચંદ મોહનલાલ પાટણવાળા તરફથી.
૩. ૧૦૧ પૂ. સાધ્વીજી ચન્દ્રોદયાશ્રીજી (વાગડવાળા)ની પ્રેરણાથી એક સદ્ગૃહસ્થ.
૩. ૧૦૧ પૂ. સાધ્વીજી સુભદ્રાશ્રીજી (વાગડવાળા)ની પ્રેરણાથી એક સદ્ગૃહસ્થ
૩. ૧૦૧ પૂ. સાધ્વીજી કુમુદશ્રીજીની પ્રેરણાથી એક સદ્ગૃહસ્થ.
૩. ૧૫૧ પૂ. સાધ્વીજી નિપુણાશ્રીજીની પ્રેરણાથી એક સદ્ગૃહસ્થ
૩. ૧૫૧ પૂ. સાધ્વીજી અનુશ્રીજી (વાગડવાળા)ની પ્રેરણાથી એક સદ્ગૃહસ્થ.
૩. ૧૫૧ જૈન ઉપાસ્રય, પીપરડીની પોળ, અમદાવાદના જ્ઞાનખાતા તરફથી.

નૈવેદ્ય

પ્રથમ લાગ પાચ વર્ષ પૂર્વે અમદાવાદમાં ખૂબ શાનદાર પ્રકાશન સમારોહ સાથે પ્રકાશિત થયો હતો. શ્રી નવરગપુરા જૈન સંઘના તન-મન-ધનના સહયોગથી એ પ્રથમ લાગનું પ્રકાશન થયું હતું. પાચ વર્ષના લાખા ગાળે આ ખીજી લાગનું પ્રકાશન થાય છે. અનેક સહાયી સજ્જનોના સનેહપૂર્ણ સહકારથી આ ખીજી લાગ તૈયાર થયો છે.

‘હીરસૌમાન્ય’ મહાકાવ્ય જૈન પરંપરાના એક બહુશ્રુત મહાત્માનું અપૂર્વ સર્જન છે. આ મહાકાવ્યનું પઠન-પાઠન સરળ અને સુબોધ બને એ ભાવનાથી પ્રેરાઈને મે મહાકાવ્યનો ગુજરાતી ભાષામાં અનુવાદ કર્યો હતો. મારી એ ભાવનાને હું મૂર્તિમત થયેલી જોઈને ખૂબ પ્રસન્નતા અનુભવું છું.

આ મહાકાવ્યનો ત્રીજો લાગ પ્રેસમા છે. મુદ્રણકાર્ય દૃતગતિએ ચાલી રહ્યું છે અને આશા છે, કે આ જ વર્ષમાં તેનું પ્રકાશન થઈ જશે. આ રીતે આ સંપૂર્ણ ગ્રંથનું પ્રકાશનકાર્ય સફળતાપૂર્વક પૂર્ણ થશે.

મન એક જ વાતનો કચવાટ અનુભવે છે કે જે ગુરુમાતાની પાવન છાયામાં મેં આ અનુવાદ કર્યો હતો તે ગુરુમાતા આજે નથી રહ્યા. આ સમયે તેમની ભાવપૂર્ણ સ્મૃતિ કરીને, આ ગ્રંથ તેઓનાં કરકમલોમાં સમર્પિત કરું છું. સાથે સાથે આ ગ્રંથના સંશોધનમાં, મુદ્રણકાર્યમાં અને આર્થિક સહયોગમાં જે જે પુણ્યાત્માઓનું મને યોગદાન મળ્યું છે તે સહુની મધુર સ્મૃતિ કરું છું. સુશ્રાવક શાન્તિલાલ ભલાભાઈને ખૂબખૂબ અલિનન્દન આપું છું. તેમના સતત અને સખત પરિશ્રમ વિના આવા મોટા ગ્રંથનું પ્રકાશન શક્ય ન બન્યું હોત.

અનુવાદમાં, મુદ્રણમાં જે કોઈ ત્રુટીઓ નજરે ચડે, તેને ક્ષન્તવ્ય ગણીને આ મહાકાવ્યનો રસાસ્વાદ અનુભવવા વાચકોને અનુરોધ કરું છું.

ઉપધાનનગર

અગાસી

માગસર વદ : ૧

વિ. સં. ૨૦૩૩

સાધ્વી સુલોચના

विषयानुक्रमणिका

नवमः सर्गः

विषयः	प्रलोकः	पृष्ठ
१. शासनदेव्याः हीरविजयसूरिप्रति पृच्छावर्णनम्	१-६	२-३
२. श्रीहीरविजयसुरे' प्रतिपादनम्	७-१२	३-६
३. सूरि' प्रति शासनदेवतोक्तजयविमलमुनिभाष्याचार्य- पदकथनवर्णनम्	१-२५	६-९
४. देव्याः सूरिगुणकीर्तनवर्णनम्	२६-३०	१०-१२
५. उषाकालवर्णनम्	३१-५४	१३-२४
६. सूर्योदयवर्णनम्	५५-७४	२५-३२
७. विजयहीरस्रग्ध्यानान्तरं वसतेरागमनवर्णनम्	७५-७९	३३-३४
८. अहम्मादावनगरेविजयसेनसुरे'सूर्यपदप्रदानमहोत्सव- वर्णनम्	८०-१०४	३५-४५
९. लुम्पाकमताविपतिमेघजीऋषेः दीक्षाप्रदानमहोत्सववर्णनम्	१०५-१३५	४६-५९
१०. अणहिल्लपुरपत्तने विजयसेनसुरे'राचार्यपदनन्दिवन्दकप्रदान वर्णनम्	१३६-१४३	६०-६१
११. लाटमण्डलवर्तीगान्धारनगरवर्णनम्	१४४-१५०	६२-६५
१२. गान्धारनगरचातुर्मासवर्णनम्	१५१-१५५	६६-६८
१३. सर्गान्तवर्णनम्	१५६-००	६८-००

दशमः सर्गः

१. दिल्लीमण्डले दिल्लीपुरीवर्णनम्	१-१०	६९-७५
२. काविलाधिपतिहमाउसाहिस्त्रव्यकव्वरमाहेवर्णनम्	११-६४	७६-१११
३. फतेपुर (श्रीकरी) वर्णनम्	६५-७८	११२-१२१
४. अकव्वरसाहेगाजममावर्णनम्	७९-९६	१२२-१३४
५. अकव्वरस्य समासदं प्रति प्रश्नकरणकम्	९७-९८	१३५-१३६
६. श्रीहीरविजयसूरिगुणकीर्तनवर्णनम्	९९-१३०	१३६-१५७
७. सर्गसमाप्तिवर्णनम्	१३१-००	१५८-००

एकादशः सर्गः

१. अकव्वरसाहिहीरविजयसूरिमाह्यातुमभीप्सावर्णनम्	१-३	१५९
२. राजसभायां दूतयुग्मेन स्वस्वामिसाहेगुणकीर्तितवर्णनम्	४-१२	१६०-१६४
३. साहि'सूरिमाह्यातुं दूतयुग्मं साहिवखानं प्रति प्रेषणम्	१३-२४	१६५-१७१
४. दूतेनापितसाहिफरमानपठनान्तरं खानोऽतिमोदितः	२५-३३	१७२-१७५
५. साहिवखानाकारिताकमिपु'आह्वानं साहिफरमान- निवेदनम्	३४-४८	१७६-१८२
६. आह्वेलोकानां गंधारनगरे सुरेः प्रणिपातपूर्वकसाहिफर- माननिवेदनम्	४९-७६	१८३-१९८

विषयः	श्लोकाङ्क	पृष्ठ
७. आर्क्षे.सह विचारविनिमयपूर्वकं श्रमणेन्दोःदिल्लीप्रति- विहारनिर्णयवर्णनम्	७७-९१	१९९-२०८
८ प्रस्थानावसरे शासनदेवतायाः शुभाशीर्वादिवर्णनम्	९२-९४	२०९-२१०
९. शकुनावलोकनवर्णनम्	९५-१०३	२१०-२१४
१०. श्रीहीरविजयसूरेविहारवर्णनम्	१०४-११४	२१५-२२२
११. विहारपरीपाष्याकमिपुरे प्रवेशमहोत्सववर्णनम्	११५-१३१	२२३-२३१
१२. अकमिपुराधिपतिमाहिवखानेन सूरिप्रतिप्राञ्जलि पूर्वकं प्रार्थितम्	१३२-१५६	२३२-२४९
१३. सर्गान्तवर्णनम्	१५७-१५८	२५०

द्वादशः सर्गः

१. अहम्महावादनगगाद् दिल्ली प्रति प्रस्थापनम्	१-६	२५१-२५४
२. पट्टणसमीपे गुरुशिष्ययोः सुभगमिलनम्	७-९	२५५-२५६
३. विजयसेनसूग्णिणा मह श्रमणेन्दोःअणहिलपुरपट्टणे भग्यप्रवेशमहोत्सववर्णनम्	१०-२६	२५६-२६५
४. अणहिलपुरपत्तनात् प्रयाणकम्	२७-३१	२६६-२६८
५. मिलपल्लीवर्णनम्	३२-४७	२६९-२७९
६. अर्जुनपल्लीपतिसमेतमिल्लोकप्रतिबोधवर्णनम्	४८-५३	२८०-२८३
७. अर्जुदाचलवर्णनम्	५४-७३	२८३-२९५
८. सूरिसिंहस्यार्जुदगिरेरारोहणवर्णनम्	७४-८३	२९६ ३०१
९. अर्जुदाचलवर्तीजिनमंदिरदर्शनाद्दृष्टोद्वेकवर्णनम्	८४-८६	३०१-३०२
१०. पृथक्पृथक्प्राभादवर्णनम्	८७-११२	३०३-३१७
११. भगवद्गुणकीर्तनम्	११३-१२७	३१८ ३२६
१२. अर्जुदोत्पत्तिवर्णनम्	१२८-१२९	३२७-३२८
१३. सर्गसमाप्तिवर्णनम्	१३०-००	३२८-००

त्रयोदशः सर्गः

१. अर्जुदावरोहणान्तरभाचार्येणानुक्रमेण श्रीरोहिणीपुरमलंकरणम्	१-४	३२९-३३१
२. श्रीरोहिणीपतिसुरप्राणकारितप्रवेशमहोत्सववर्णनम्	६-१०	३३२-३३४
३. सादडीनगरे सूरिसिंहाय कल्याणविजयवाचककारित- प्रणिपातवर्णनम्	११-१३	३३५-३३६
४. राणकपुरवर्तीघरणविहारवर्णनम्	१४-२१	३३६-३४१
५. सूरिन्दुकारित युगादिदेवस्तुतिवर्णनम्	२२-२३	३४१-३४२
६. आउमानगरे तालहश्रेष्ठिकारितभग्यप्रवेशमहोत्सव- वर्णनम्	२४	३४३
७. मेडतानगरे श्रीफलवर्धिपार्श्वनाथदर्शनवर्णनम्	२५-१३	३४३-३४६

श्रीमद् देवविमलगणि विरचितम् ।

हीररौगाग्र्य महाकाव्यम्

रवीपज्ञया व्याख्यया समलङ्कृतम् ।

गूर्जरभाषानुवाद--सुशोभितम् ।

द्वितीय भागः

नवमः सर्गः ।

अथ सा त्रिदशी स्वरिपुरहृतपुरो व्यभात् ।
मुक्तिसीमन्तिनीमुक्तदूतीव विवरीषया ॥ १ ॥

अथ ध्यानविधानसमये पुरः प्रत्यक्षागमनानन्तरं सा पूर्वव्यावर्णितस्वरूपा त्रिदशी शासनदेवता स्वरिपु पुरहृतः पुरंदरो हीरविजयस्वरीन्द्रस्तस्य पुरोऽभ्यासे व्यभाद्विभाति एव उल्लेख्यते--मुक्तिः सिद्धिरेव सीमन्तिनी अत्रार्थात्स्वयं वरवनिता अथ वा कामुकी अन्या सामान्या वशा तया मुक्ता प्रेषिता दूती शासनहारिकेव । 'शासनहारिणा हरेः' इति रथो । किं चिकीर्षया । विशेषेण महामहपुरसं वरीतुं पाणिं गृहीतुमिच्छया परिणयनाभिलाषेण ॥

श्लोकार्थं

त्यारणाद् आचार्यं पुरंदरनी आगण प्रत्यक्ष थयेत्री शासनदेवी, भडोत्सव पूर्वकं परणुवाणी अबिलाषाथी मुक्तिदूती स्त्रीभ्यो भोक्तलेली जणु हूती (संदेशवाहिका) न डाय तेवी शोभे छे. ॥१॥

वाग्बिलासैः सृजन्तीव हीरहूरावहेलनाम् ।

तृणतां च नयन्तीव निकृणं वेणुवीणयोः ॥ २ ॥

पिकीव पञ्चमोद्गारमृतोः सख्युर्मनोमुवः ।

गीर्वाणगृहिणी वाणीं श्रमणेन्दोः पुरोऽग्रहीत् ॥ ३ ॥

सा गीर्वाणगृहिणी शासनसुरी श्रमणेन्दोर्मुमुक्षुक्षणदारमणस्य पुरः पुरस्ताद्वाणीं वाचमग्रहीज्जग्राह । वचनमुवाचेत्यर्थः । केव । पिकीव । यथा कोकिला मनोमुवः स्मरस्य सख्युर्मित्रस्य ऋतोर्वसन्तस्य । 'सखा रतीशस्य ऋतुर्यथा वनम्' इति नैपवे । तथा 'जयति मधुसहायः सर्वसंसारवल्ली' इति चम्पूकथायाम् । पुरः अत्रे पञ्चमोद्गारं पञ्चमनात्रा श्रीराग वसन्तराग-पञ्चमराग-भैरवराग-मैवमल्लहारराग-नट्टनारथिणराग-पतेपु पदस्वपि रागेषु प्रायो विलासिनां पुसां पञ्चमरागो वल्लभः त्यात् । अतः पञ्चमनात्रो रागस्योद्गारं

विषयः	श्लोकाङ्क	पृष्ठ
८. साहेरभिप्रायज्ञातु विमलहर्षोपाध्यायवर्णने फतेपुरं प्रति प्रेषणम्	३२-३७	३४७-३४८
९ अकव्वरसाहिना सह विमलहर्षोपाध्यायमिलनं च क्षेमकुशलपूच्छावर्णनम्	३८-४३	३४९-३५२
१० फतेपुरनगरे विमलहर्षवाचकेन वंदनपूर्वकं साहिवातालाप-निवेदनम्	४४-४५	३५२-००
११. सुरेरागमनोदन्तं ज्ञात्वा कव्वरप्रमोदः	४६-५२	३५३-३५६
१२ फतेपुरनगरे सूरिन्दोर्भव्यप्रवेशमहेत्सववर्णनम्	५३-९९	३५७-३८३
१३. वर्षाऋतुवर्णनम्	१००-११५	३८३-३९२
१४ जगमालप्रासादे रात्रिं व्यतीत्या कव्वरसाहे. सिंहद्वार-प्रवेशवर्णनम्	११६-११९	३९३-३९५
१५. सुरेरागमनं शोखद्वारा साहिं प्रतिनिवेदनम्	१२०-१२३	३९६-३९७
१६. अकव्वरसाहिना शोखं प्रति सुरिन्दोः शिष्टाचारपालनकथनम्	१२४-१३०	३९३-३९५
१७. शोखद्वारा साहिसंदेशं श्रुत्वा सूरिणा फैजीगृहमलकृतम्	१३१-१३६	४०२ ४०४
१८ शोखस्य मतानुशिष्टिपूच्छावर्णनम्	१३७-१५२	४०५-४१४
१९ सभायां गुणवृत्तिसुरीन्दुदर्शनादकव्वरप्रमोदवर्णनम्	१५४-१७५	४१५-४२७
२०. साहिना सुरीन्दुं प्रति शारिरीकसुखपूच्छा साध्याचार श्रुत्वा अतिप्रमोदः	१७६-२००	४२८-४४२
२१. राजसभायां साहिसमक्षमौन्दीकमालाभिधान-वृताभ्यां सूरिगुणकीर्तनवर्णनम्	२०१-२१४	४५३-४५०
२२. सुरेः साहिंप्रतिः कानिचित्तीर्थवर्णनम्	२१५-२२३	४५-१४५८
२३. अकव्वरस्य आशीर्वचन-प्रार्थना	२२४-२२५	४५९
२४. सूरिणा आशीर्वादप्रदानम्	२२६-००	४६०-०००
२५. सर्गसमाप्तिवर्णनम्	२२७-००	४६०-००

ध्वनित गृह्णाति । पञ्चमालापं कुस्ते इत्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते देवी वाग्विलासैः स्ववचनर-
चनागौचित्रीभिः कृत्वा हारदूराणां गोस्तनीनां द्राक्षाणामवहेलनामवगणनां सृजन्तीव विद-
धतीव । च पुनर्वेणुवीणयोः वंशविपञ्चर्यार्निक्कण मधुरध्वनिं तृणतां न किञ्चित्करतां
नयन्ती प्रापयन्तीव ॥ युग्मम् ॥

श्लोकार्थ

जेम केडिला कामदेवना मित्र वसतःकुतुनी समक्ष पञ्चम स्वरमां गान करे छे ।
(श्रीराग, वसंतराग, पञ्चमराग, लैरवराग, मल्हार राग अने नट्टनारायण्य राग आ छ रागोमां
प्रायः विदासी पुङ्घोने पञ्चमराग वधु प्रिय डोय छे तेथी केडिलाना स्वरने पञ्चमस्वर
कडेवाय छे) तेम शासनदेवीअे मुनिवरोमा अन्द्र समान डीरविजयसूरिनी आगण
मधुरस्वरे वाणी उच्यारी. ते वाणीना माधुर्यथी धक्षिने पण्ये ञण्ये तिरस्कृत करी छती.
तेमज वीण्ये अने वांसणीना सूरोने पण्ये निरर्थक तुच्छ करती छती. ॥२॥३॥

स्वयं श्रमणशक्रेण ध्यानेनेवानुगामिना ।

यदाहूतानुगृह्णाहं कारणं तत्प्रसाद्यताम् ॥ ४ ॥

अनुगामिना सेवकेनेव ध्यानेन स्वरिमन्त्रस्य प्रणिधानेन स्मरणेन जापेन वा कृत्वा
श्रमणशक्रेण वाचयमवास्तोष्पतिना स्वयमात्मना यत्कारणमुद्दिश्य अनुगृह्य ममोपर्यनुग्रहं
प्रणीय प्रसाद प्रविधाय अहमाहूता आकारिता तदाकारणं यत्कारणं सहेतुः प्रसाद्यतां
निगद्यताम् । अमेति शेषः ॥

श्लोकार्थ

श्रमणोमां धन्द्र समान अेवा आपे, सूरिमन्त्रना ध्यानथी मारा पर अनुग्रह
करीने, भने जोलावी तेथी स्वय हुं सेविकानी जेम उपस्थित यछ छुं तो आप मारा
उपर कृपा करीने जोलाववानुं कारण्ये दर्शावि. ॥४॥

व्यापार्थं कार्ये वचनं किंकरी मां कृतार्थय ।

वज्रस्वामीव पद्मस्यार्थने पाथोधिन्दनाम् ॥ ५ ॥

हे प्रभो स्वरे, कचन करिगन्कार्ये कर्तव्ये व्यापार्थं आज्ञामनुज्ञां वा प्रदाय दत्त्वा
किंकरी श्रीमन्वरणसरोरुहसेविकां मां त्वं कृतार्थय सकलीकुरु । क इव । वज्रस्वामीव ।
यथा द्वादशान्द्रिके दुर्भिक्षे स्वकप्रावरणकल्पाध्यासनपूर्वकं वौद्धदेशसमानीते तद्वौद्धनृपादे-
शानवामकुसुममात्रचिमनायितेन संघेन पर्युषणापर्वणि जिनपूजाकृते कुसुमानयनार्थमभ्य-
थितः स्वपितुर्मित्रादेशागृहीतविगतिललकुसुमः श्रीवज्रस्वामी पद्महृदे गत्वा लक्ष्म्या प्रेक्ष्य
नमस्कृत्य चागमनकारणप्रश्नानन्तर सहस्रपत्रपद्ममार्गणेन ग्रहणेन पाथोधिन्दनां समुद्रपुत्रीं
प्रियं कृतार्थयामास ॥

श्लोकाथः

हे सूरिवर । जेम वज्र स्वामीणे सहस्रपत्र कमलो मांगीने समुद्रपुत्री लक्ष्मीने
कृतार्थं करी हुती तेम कोष्ठ कार्यानी भने आज्ञा करीने कृतार्थं करे ॥५॥

निगद्येति जिनाधीशशासनामरसुन्दरी ।

भेजे जोषं मुखे शारदीनेव शिखिमण्डली ॥ ६ ॥

जिनानां सामान्यकेवलनामधीशस्य तीर्थकरत्वात्स्वामिनः श्रीमहावीरस्य शासन
स्यामरसुन्दरी देवाङ्गना इत्यमुना प्रकारेण निगद्य कथयित्वा मुखे वदने जोषं मौन भेजे सेवते
स्म । 'जोषमासनविशिष्य वभाषे' इति नौषवे । तथा 'वृष्णीं वृष्णीकां जोषं च मौने' इति
हैम्याम् । मौनं कृत्वा स्थितवतीत्यर्थः । केव । शिखिमण्डलीव । यथा शारदीना शरत्का-
लसबन्धिनी । धनात्ययसमये इत्यर्थः । शिखिमण्डली मयूरमाला मुखे जोष भजते न
ब्रवीतीत्यर्थः । यदुक्त माधकाव्ये- 'समय एव करोति बलाबलं प्रणिगदन्त इतीव मनीषिणः ।
शरदि हंसरवापरुषीकृतस्वरमयूरमयूरमणीयताम् ॥' इति ॥

श्लोकाथः

आ प्रभाणु कडीने, शरदकाणमां जेम मयूरमंडणी मौन धारणु करे तेम शासन
देवीणे मौन धारणु करु ॥ ६ ॥

यदास्यकौमुदीकान्तवाक्पीयूषामिलाषिणी ।

चलचञ्चुचलच्चलुरिव सा रमसादिभूत् ॥ ७ ॥

सा देवी रमसादौत्सुक्यात् चलचञ्चोश्चकोरस्य चलचक्षुश्चञ्चललोचना वनिता चकोरी
तद्वदभूत्सजाता । किंमृता । यस्य सूरिन्द्रस्य आस्यमाननं तदेव कौमुदीकान्तश्चन्द्रस्तस्य
वाग् वाणी एव वचोरुपं वा पीयूष सुधारसस्तदमिलषति वाञ्छतीत्येव शीला । 'कणे
हत्य चकोरीणां गणः पीत्वा सुधारसम् । अजायत मदेनेव गुञ्जापुञ्जारुणेक्षणाः ॥' इति
ज्योत्स्नापाने सत्यपि चकोरीणां सुधापान कीर्तिकौमुद्याम् ॥ इति गुर्वाभिप्रायजिज्ञासया
देवीप्रश्नः ॥

श्लोकाथः

सूरीन्द्रना सुभयन्द्रमाथी वयनाभृतनुं पान करवानी अलिदाषावाणी शासनदेवी
विसुक्ताथी यपलनयना यकोरीना देवी अनी ॥७॥

वाचं वाचंयमश्रेणीरोहिणीरमणस्ततः ।

तत्पुरो ग्राहयामास सुधाया औरसीमिव ॥ ८ ॥

ततो देवीवचनानन्तर वाचंयमानां श्रमणानां श्रेणीषु धोरणीषु रोहणीरमणः विमा-
वरीवल्लभः सूरीन्द्रः तत्पुरो जिनशासनदेवतापुरस्तादग्रे वांच वाणीं आह्वयामास जग्राह ।
उवाचित्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते-सुधाया अमृतस्य औरसीं सुजातां केवलपितृभात्रोरुत्पन्नामिव नन्दि-
नीमिव । 'सुजातस्त्वोरसौरस्यो' । पुत्री त्वोर्गती । 'उदशुरेष व्यसृजन्निजोरसीम्' इति
नैषधे ॥

श्लोकार्थं

त्यारणाह साधुभ्योनी श्रेष्ठीमां चन्द्रसमान सूरीन्द्र शासनदेवी समक्ष ज्योत्ष्या. ते
वाणी ज्ञाने अभृतनी नन्दिनी (पुत्री) न ज्ञाय ! ॥८॥

अहमगोचरपारस्य वाङ्मयस्याम्बुधेरिव ।

यन्मनीषा सुखं देवि तरीव पारदश्वरी ॥ ९ ॥

विनेया विनयावासाः कतिचित्ते ममांसते ।

शौण्डीरिमधरा गन्धसिन्धुरा इव वन्धुरा ॥ १० ॥

हे देवि, मम ते स्वगुणैर्विख्यातिमाजः कतिचित्कियत्सख्याका विनेयाः शिष्या
आसते सन्ति । 'आसते शतमधिलिति मृपास्तोयराशिरसि ते खलु कृपाः' इति नैषधे ।
तथा 'सत्तायामस्त्यारो' इति क्रियाकलापे । किंमृताः । विनयावासाः विनयकुलमन्दिराणि ।
पुनः किंमृताः । वन्धुराः कौलीन्यादिगुणोपेताः । पुनः किंमृताः । शौण्डीरिमाण
कर्मसपन्नसेनां प्रतिशौर्यं धरन्तीति । के इव । गन्धसिन्धुरा इव । यथा गन्धह-
स्तिनः प्रत्यर्थिपृतनापराभवनपटवो भवन्ति । ते के । येषां विनेयानां मनीषा प्रतिमा सुख
यथा स्यात्तथा अहमगोचरो नयनविषयो न चक्षुर्ग्राह्यः पारं परतीरं यस्य । पारशब्दः
पुनपुसकलिङ्गयो, । तादृशस्याम्बुधेरिव समुद्रस्येव वाङ्मयस्य सिद्धान्तस्य सर्वशास्त्रस्य
वा तरीव नौरिव पारदश्वरी पारं दृष्टवतीति पारगामिनी । 'वनोरच' । वनन्तात्स्त्रियामी-
ष्यत्ययो भवति रश्चान्तादेशः' इति प्रक्रियासूत्रेण ईष्यत्ययः' नकारस्य रकारः । पारदश्वरी ॥
युग्मम् ॥

श्लोकार्थं

हे देवी ! मारे अगोचर सिद्धांत समुद्रने सुष्पपूर्वक पार करी शक्य तेवी
नौक्षाना जेवा प्रतिभाशक्तिवाणा, विनयना स्थानरूप, तेमज गंधहस्तिनी जेम कुलीनता
अने पराक्रम आदि गुणाना धामरूप डेटलांक शिष्यो छे. ॥ ८११०॥

मध्येऽमीषां विनेयानां कतमः कमलानने ।

भास्वान्विष्णोरिव पदे ममास्त्यभ्युदयंगमी ॥ ११ ॥

हे कमलानने पद्मवदने शासनदेवि अमीषां विनेयानां शिष्याणां मध्ये कतमः शिष्यः
मम पदे पदे अभ्युदयं पदुघागितां गमिष्यत्यभ्युदयंगमी अस्ति । अभ्युदयं जगद्विख्याततां

गमिष्यतीत्येवंशीलो गमी । 'भविष्यति गम्यादयः' । गम्यादीनामुपसंख्यानणिनि वा वृद्धि-
र्याति' यदुक्त नैषवे 'साधोरपि स्वः खलु गामिनाधोगमी स. तु रवर्गमितः प्रयाणे' इति ।
साधनिका तु प्रायुक्ता विकल्पेन वृद्धिर्गामी गमी । क इव । भास्वानिव । यथा भारकरो
विष्णोः पदे गगने अभ्युदय गच्छति ॥ इति गुरोर्द्वीप्रश्नः ॥

श्लोकार्थं

तो हे ऋमलनयना शासनदेवी ! जेम सूर्य आकाशनेो अक्युदय करे छे तेम आ
शिष्योभांथो कथे शिष्य भारी पाटने अक्युदय करनारो थशे ! अर्थात् जगद्विष्यात्
थशे ! ॥११॥

एवमालपिता तेन तं सुरी पुनरुचुपी ।

प्रावृषेण्यमिवाभ्मोदं नमोभ्युपनितम्बिनी ॥ १२ ॥

तेन हीरविजयस्वरिणा एवममुना प्रकारेण आलपिता भाषिता भाविपदृघराभिधानं
पृष्टा सती सुरी निर्जरी पुनर्द्वितीयवारमूचुषी भाषितवती । जगादेत्यर्थः । केव । नमोभ्युप-
नितम्बिनीव नदीहृदनिपानादिनीरमनीहमानः केवलं नमस आकाशाद्वनाधननिर्मुक्तमभ्यु-
पिवतीति नमोभ्युपो वप्पीहस्तस्य नितम्बिनी प्रमदा चताकी तेन जीवनदानादिना जगत्प्र-
सिद्धेनार्थान्मेधेन गर्जितेन गभीरगर्जारवेणालपिता वादिता सती प्रावृषेण्यं वर्षाकालसवन्धि-
नम् । 'प्रावृषेण्यं पयोवाहं विद्युदैरावताविव' इति रघुवंशे । तथा प्रावृष पण्यत्प्रत्ययः
इति प्रावृषेण्यनिष्पत्तिः । अभ्मोद जलधर प्रति व्रीति ॥

श्लोकार्थं

जेम आतकी मेधनेो गर्जरव सांलणीने, वर्षाऋतु संभंधी उच्यारणु करे छे ।
तेम हीरविजयसूरिवडे आ प्रभाणु पृछाथेदी देवी पुनः जेाली ॥१२॥

आस्ते श्रीजयविमलो यस्तेऽन्तेवासिवासवः ।

स ते दम्यो रथस्येव धुरं पदस्य धास्यति ॥ १३ ॥

हे प्रभो, यस्ते त्वान्तेवासिनां शिष्याणां मध्ये वासव इव वासवो मघोनः सदृशः
अखिलशिष्यशिखारत्नं श्रिया शोभया युक्तो जयविमल इति नामा वर्तते स जयविमलप्रज्ञांशः ।
ते तव पदस्य धुरं धास्यति धारयिष्यति । क इव । दम्य इव । यथा प्रथमवया गौरथवा
प्रौढीभूतो वत्सो वत्सतरः । लोके 'गोघो' इति प्रसिद्धः । दम्यो रथस्य धुरं दधाति । 'गुरो
धुरं यो भुवनस्य पित्रा धुर्येण दम्यः सदृश विभर्ति इति रघो ॥

श्लोकार्थं

हे प्रभो, आपना शिष्योभां छन्द्र समान जेवा श्रीजयविमलमुनि प्रौढ
वाछरडे (दम्य) रथनी धुराने वरुन करे तेम आपनी पाटनी धुराने वरुन करशे. ॥१३॥

त्वया विश्राणिता देव विधिना स्वपदेन्दिरा ।
वार्धिना विष्णुनेव श्रीश्विरमेतेन रंस्यते ॥ १४ ॥

हे देव हे महारक, त्वया प्रभुणा स्वपदेन्दिरा निजपट्टलक्ष्मीविधिना पूर्वाचार्यैरुक्तप्रकारेण विश्राणिता प्रदत्ता सती एतेन जयविमलप्रज्ञांशेन सम चिर बहुकालं यावत् रंस्यते क्रीडिष्यति । केव । श्रीरिव । यथा वार्धिना क्षीरनीरनिधिना विधिना वेदोक्तप्रकारेण विश्राणिता वित्तीर्णा पाणौ ग्राहिता श्रीनिजनन्दना लक्ष्मीविष्णुना स्वप्रेयसा साकं चिरं रस्यते ॥

श्लोकार्थं

हे देव, जेम विधाताञ्जे अर्पणु करेदी समुद्रपुत्री लक्ष्मी विष्णु साथे श्विरकाल रमे छे तेम आप्णे अर्पणु करेदी पट्टलक्ष्मी जयविमल मुनि साथे श्विरकाल पर्यंत डीडा करशे. ॥ १४ ॥

तं गुणैरप्रतीकाशं त्वद्गुणश्रीः श्रयिष्यति ।
वल्ली विवर्धमानेव स्मयमानमहीरुहम् ॥ १५ ॥

हे सूरिपुरदर, त्वद्गुणश्रीः तव गुरुपरम्परायाता तपागच्छलक्ष्मीगुणैः शमदमार्जवमार्दवज्ञानादिभिरप्रतीकाशमनन्यसामान्यं तं जयविमल श्रयिष्यति सेविष्यते । केव । वल्लीव । यथा विवर्धमाना प्रावृषेण्यप्रवर्धत्पयोधराभिषेकप्रसमप्रवृद्धिं प्राप्नुवती लता रागयमानं विकसितं पल्लवपत्रपुष्पफलकलापकलित महीरुहं पादपं श्रयते भजते ॥

श्लोकार्थं

हे सूरिपुरदर, वर्षाऋतुना मेघथी वधती जती लता नवपट्टलवित वृक्षनो आश्रय दे छे, तेम आपनी परं पराथी आवेदी तपागच्छनी लक्ष्मी, शमदमादिशुण्णोथी असामान्य जेवा जयविमलमुनिनो आश्रय करशे. ॥ १५ ॥

पट्टधुर्येऽङ्गजे राज्ञा युवराजे इवोर्जिते ।
त्वयास्मिन्निर्मिते कापि भाविनी शासनोद्भतिः ॥ १६ ॥

हे हीरविजयसुरे, त्वयारिमन् जयविमलप्रज्ञाने पट्टधुर्ये गणभारधुरीणे निर्मिते कृते काप्यद्भुतवैभवा जगदाश्चर्यकारिणी शासनस्य श्रीजिनमतस्योन्नतिर्भाविनी भवित्री । केनेव । राज्ञेव । यथा भूमीपतिना ऊर्जिते प्रबलबले युवराजे पट्टधुर्ये निजराज्यधुराधुरंधरे विहिते सति शासनानामुपलक्षणात् पुरनगरग्रामजनपदानां न्यायविधिं विदधति सति समुन्नतिर्भवति । 'दीयतां दशलक्षानि शासनानि चतुर्दश' इति विक्रमार्कदानपत्रे श्लोकः । अथवा शासनस्याज्ञायाः काप्यद्वैता उन्नतिर्जायते । कोऽप्याज्ञां नो लुधङ्गयतीत्यर्थः ॥

श्लोकार्थं

हे सूरिदेव ! जेम राज्ञे पोताना प्रभत पराडभी पुत्र युवराजने राबयनी लगाम

अर्पणु करे अने राज्यलक्ष्मीनी उन्नति थाय, तेम आप ज्यविमल मुनिने पट्टधर करशे।
तेथी जैन शासननी कोर्ध अद्वलुत उन्नति थशे. ॥ १६ ॥

विक्रमार्क इव श्रीमत्सिद्धसेनदिवाकराद् ।
त्वत्तस्तदनु कोऽप्युर्वीव्रघ्नो बोधिमवाप्स्यति ॥ १७ ॥

हे देव, तस्य जयविमलस्य पट्टस्थापनानन्तरं त्वत्तः श्रीमत्सकाशात् कोऽप्यदमुतवैभवः ।
उर्वी पृथिवी तस्यां प्रबलप्रतापैः ब्रह्म इव ब्रह्मः सहस्रकिरणसदृशो महामण्डलीकमहीपति-
बोधि समत्वमवाप्स्यति लप्स्यते । क इव । विक्रमार्क इव । यथा श्रीमतः पूर्वादिज्ञाना-
तिशायिगुणैः कलिकालसर्वज्ञ इति विरूद्धधारणासाधारणलक्ष्मीवतः सिद्धसेनदिवाकरात्क्रिमा-
दित्यनृपो बोधिवीजमवाप्तवान् ॥ इति देवतया पट्टधुरंधरकथनम् ॥

श्लोकार्थं

हे सूरिदेव, जेम असाधारणु प्रज्ञावान श्री सिद्धसेन दिवाकारथी विक्रमादित्य प्रति-
जोध पाभ्या, तेम ज्यविमलने पट्टधर स्थापन कर्या भाद आपनाथी प्रबल प्रतापी मडा-
मंडलेश्वर जेवो कोर्ध राज प्रतिजोध पाभशे. ॥ १७ ॥

समाकर्ण्य भुरीवर्ण्यमानं तं पिप्रिये प्रभुः ।
रथाङ्गवन्निशावेदिगदिताभ्युदयं रविम् ॥ १८ ॥

प्रभुः सूरिन्द्रः सुर्यां शासनदेवतया वर्ण्यमानं श्लाघ्यमानं तं जयविमलनामानं प्रज्ञांशं
समाकर्ण्य श्रवणगोचरीकृत्य पिप्रिये निजपट्टाभ्युदयविभावनाभिप्रायेण हृदये परमां प्रीतिं
प्राप्तवान् । 'प्रीङ् प्रीतौ' । जहर्षेत्यर्थः । किंवात् । रथाङ्गवत् । यथा चक्रवाकः निशावेदिभि-
स्ताम्रचूडैर्गदितो निवेदितोऽभ्युदय उद्गमनसमयो यस्य तादृशं रविं दिवाकरं प्रीयते प्रियामिः
परस्परवियोगापगमाशया हृष्यति ॥

श्लोकार्थं

कुक्कडांना अवाजथी सुर्योदयनेो समय जल्लिने प्रिया मिलननी आशाथी जेम चक्रवाक
आनंद पाभे तेम शासनदेवीवडे प्रशंसेलुं ज्यविमलनुं नाम जल्लिने, पोतानी पट्टलक्ष्मीना
अक्युदयनी आशाथी श्री हीरविजयसूरि हृदयमा अत्य त आनंदित अन्या ॥ १८ ॥

इत्यतर्क्यत तेनान्तर्भाग्यसौभाग्यभूरसौ ।
प्रणुन्नयेव पुण्यैर्यत्त्रिदश्यापि प्रशस्यते ॥ १९ ॥

तेन स्वरिणा अन्तर्मनोमध्ये इत्यमुना वक्ष्यमाणप्रकारेण अतर्क्यत विचार्यते स्म । इति
किम् । यदसौ मन्त्रिनेयो जयविमलामिधानविबुधः भाग्यं भागधेय पुण्यं तथा सौभाग्यं

सुमगतां लेके विख्यातिर्वा तयोर्भूः स्थानं वर्तते यद्यस्मात्कारणात् त्रिदेश्या जिनशासनवृन्दारिकयापि प्रशस्यते । उत्प्रेक्ष्यते- पुण्यैरर्थात्तत्सुकृतैः प्रणुन्नया प्रेरितयेव ॥

श्लोकार्थ

आचार्य आ प्रभाणु विचारमग्न णन्या केः आ भारा शिष्य ज्यविमल भरेभर लाग्य-सौलाग्यना स्थानभूत छे । जेनी शासनदेवीअ पणु स्वमुणे प्रशंसा करी ! ज्ञाणु ते भुनिना प्रणलपुष्टयवडे देवी प्रेरित थर्ध न डोय ! ॥ १९ ॥

मेरुभूरिव भात्येषा जिनपट्टपरम्परा ।

समुद्भवन्ति येनास्यां सूरिन्द्राःस्वर्द्धुमा इव ॥ २० ॥

पषा नि.शेषगणधरधोरणी तरुणीचूडामणीभूता अभ्युदिता अभ्युदीयमाना अभ्युदयप्रापयित्रीव जिनस्य श्रीमन्महावीरमगवतः पट्टानां परम्परा श्रेणी मेरुभूरिव स्वर्णाचलमेदिनीव भाति विभाति । येन कारणेन अस्यां जिनपट्टपरम्परायां मेरुमेदिनीधरवनसूमौ च स्वर्द्धुमाः कल्पवृक्षा इव सूरिन्द्राः समुद्भवन्ति प्रकटीभवन्ति ॥

श्लोकार्थ

भरेभर लगवान महावीरनी आ पाटपरंपरा मेरुभूमिनी जेम शोले छे. के जे पट्टपरंपराइपी मेरुभूमि उपर आवा गुणुवान सूरिन्द्रोइपी कल्पवृक्षो प्रगट थाय छे ! अर्थात् उत्पन्न थाय छे. ॥ २० ॥

अर्हन्मतैकमलयोद्भूतसूरिन्द्रचन्द्रनैः ।

यशःप्रसृमराभोदैः सुरभीक्रियते जगत् ॥ २१ ॥

अर्हन्मतं श्रीमज्जिनशासनं तदेकमलयो दक्षिणाचलस्तत्रोद्भूताः प्रादुर्भावं प्राप्ताः पट्टधुरीणभावं लम्बिता ये सूरिन्द्रा आचार्यास्त एव चन्दनाः श्रीखण्डशाखिनस्तैः कर्तृमिर्यशांसि कीर्तय एव प्रसृमरा दशदिशु विस्तरणशीला ये आमोदाः परिमलास्तैः कृत्वा जगदखिलमपि भुवनं सुरभीक्रियते । सुगन्ध विधीयते इत्यर्थः ॥

श्लोकार्थ

श्री जिनशासनइपी मलयपर्वत उपर उत्पन्न थयेला सूरिन्द्रोइपी अंठनवृक्षोनी कीर्तिइपी प्रसरती सुवासथी सकल विश्व सुवासित थयुं. ॥ २१ ॥

इत्यन्तरुदयत्प्रीतिमेकलाद्रिकनीपुत्रे ।

निचिखेल चिरं गन्धसिन्धुरेन्द्र इव प्रभुः ॥ २२ ॥

प्रभुः स्वरिः इत्यमुना प्रकारेण अन्तश्चेतसि उदयन्ती प्रकटीभवन्ती या प्रीतिः प्रमोदः ।
 'प्रीतिः स्मरस्त्रियां प्रेम्णि योगमुदोः' इत्यनेकार्थः । सैव मेकलनामा अद्रिः पर्वतविशेषस्तस्य
 कनी कन्या पुत्री । नर्मदा नदीत्यर्थः तस्याः लुवे पानीयपूरे । 'नर्मदा मेकलाद्रिजा' इति
 हेम्याम् । तथा 'समुत्तीयं भगवतीं मेकलकन्याम्' इति चम्पूकथायाम् । चिरं बह्वीं वेलां
 यावन्निचिखेल क्रिडति स्म । क इव । गन्धसिन्धुरेन्द्र इव । यथा कपोलपालीप्रमुखसप्तस्रोतोनिः
 सरन्मदाश्मःप्रवाहाद्भागमात्रपलायितापरसिन्धुरघोरणीवन्धुरगन्धोपलक्षितसिन्धुरेन्द्रो मेकल-
 शैलनन्दिन्या नर्मदायाः पयःप्रवाहे चिरं स्वेच्छापूरणपर्यन्तं खेलति ॥ इति गुरोर्हृदये
 विमर्शः ॥

श्लोकार्थः

आ प्रभाषे लुह्यमां उत्पन्न थयेद्वी प्रीतिर्षपी मेकल पर्वतनी पुत्री नर्मदा नदीना
 जल प्रवाहमां जेम गंधदुस्ति (जेनां गंडस्थलमांथी स्ववता महजलनी सुगंध मात्रथी
 ज सामान्य दुस्तिओ पलायन थर्ध नय ते गंधदुस्ति) चिरकाल स्वेच्छापूर्वकं क्रीडा करै
 तेम हीरविजयसूरि प्रीतिर्षपी नर्मदाना प्रवाहमां चिरकाल पर्यंत भग्न भन्या. ॥ २२ ॥

लोकान्कोकानिवाहादं लम्भयन्मानुमानिव ।

दानलीलायितैर्हेलां कल्पयन्कल्पभूरुहाम् ॥ २३ ॥

प्रबोधं विदधत्प्रातरिवाशेषजनुष्मताम् ।

पुष्पकाल इवोलास प्रणयन्सुमनःश्रियाम् ॥ २४ ॥

त्व चिर नन्द सूरिन्द्रेत्यमिनो नूय निर्जरी ।

ततस्तच्चरणाम्भोज अमरीच चुचुम्ब सा ॥ २५ ॥

ततोऽनन्तरं सा निर्जरी शासनदानवद्विषत्प्रस्यत्पृषती विलोचना अमरी भृङ्गाङ्गनेव
 तच्चरणाम्भोजं प्रमुपादारविन्दं चुचुम्ब चुम्बति स्म । नभस्करोति स्मेत्यर्थः । किं कृत्वा ।
 इत्यमुना प्रकारेण पुरोऽत्रैवानुष्टुमां त्रिके वक्ष्यमाणप्रकारेण अमिनो नूयातिशयेन स्तुतिं
 निर्माय । इति किम् । हे सूरिन्द्र हे आचार्यपर्जन्य, त्व चिर गहितावधिसमयं नन्द
 जयवान् प्रवर्तस्व पर्वतायुष्कवान् भवतात् । 'दुनदि समृद्धौ' अस्य धातोः प्रयोगत्वात् ।
 ज्ञानदर्शनचारित्रादिकां समृद्धिं लभस्व वा जीया वा । त्व किं कुर्वन् । लोकान् जग-
 जनान् भाविनि भूतोपचारात् अमारिजीजियकादिकरवन्दिमोचनप्रकारेणाहादं प्रमोदं
 धर्मोपदेशप्रदानादिना भाविकलोकान् आनन्दं लम्भयन् प्रापयन् । क इव । मानुमानिव ।
 यथा सहरस्रश्मिः कैकाश्रकवाकानाहाद लम्भयति । पुनः किंमृतः । दानलीलायितैः स्वविश्रा-
 णनविलसितैः कृत्वा कल्पभूरुहां सुरतरुणां हेलामवगणनां कल्पयन् कुर्वन् । अत्र गर्भितोपमा ।

પુનઃ કિંમૂતઃ । અશેષજનુષ્મતાં સમસ્તજન્તુજાતાનાં પ્રવોદ્યં વિદધત્ । કિમિવ । પ્રાતરિવ ।
 યથા પ્રમાતં દિવસમુખં સર્વજનાનાં જાગરણં વિનિદ્રતાં વિદધતે । જાગરયતીત્યર્થઃ પુનઃ
 કિંમૂતઃ । સુમનઃશ્રિયાં સુશોમનં નિષ્પાપાપદ્રોહનિર્દમ્મસર્વસત્વહિતાવહં મનો યેષાં તેષામુ-
 તમાનાં શ્રિયાં લક્ષ્મીણાં ઉદ્ધાસં સ્ફારીમાવ પ્રણયન સૃજન । ક ઇવ । પુષ્પકાલ ઇવ । યથા
 વસન્તસમયઃ કુસુમશ્રીણાં વિકાસં પ્રણયતિ કુરુતે । અથ વા પૂર્વપ્રલોકદ્રવ્યપ્રતિપાદિતાનિ
 શત્રન્તાનિ સંવોધનાન્યેવ જ્ઞેયાનિ । 'ગતિસ્તયોરેપ જનસ્તમર્દયન્ન હા ત્રિષ્ઠે ત્વાં કરુણા
 રુણદ્વિ નઃ' ઇતિ નૈષઘે । 'હે અર્દયન હે ત્રિષ્ઠે' ઇતિ તદ્વૃત્તિઃ । તથા સવોધનેચા 'સધો-
 ધનેઽપિ શત્રોનશૌ ભવતઃ । હે પચન હે પચમાન જયમાન' ઇતિ પ્રક્રિયાયામ્ । પર્વ સંવોધનૈ-
 વર્વામિન્દુત્ય દેવતા પ્રણમતિ સ્મ ॥ ત્રિભિર્વિશેષકમ્ ॥

૧લોકાર્થ

ત્યાર પછી તે શાસનદેવી આ પ્રમાણે સુરીન્દ્રની સ્તુતિ કરે છેઃ જેમ સૂર્ય ચક્રવાકોનાં
 સમૂહને આનંદિત કરે છે તેમ આપ અમાર પ્રવર્તન, જજીયા વેરો, આદિ કર (ટેકસ)
 થી જગતના જીવોને આનંદ આપો છો. વળી આપે ધર્મદાનનાં વિલાસોથી કલ્પવૃક્ષોનો
 યજ્ઞ તિરસ્કાર કર્યો છે. જેમ પ્રભાત સર્વે જીવોને જાગૃત કરે છે તેમ આપ મોહનિદ્રામાં
 પોઢેલા લવ્યજીવોને ધર્મોપદેશ દ્વારા પ્રતિબોધ કરો છો. જેમ યસંતઃક્રતુ પુષ્પોની શોભાને
 ઉદ્દીપ્ત કરે છે તેમ આપ સજ્જન પુરુષોનાં ચિત્તને ધર્મકથાદ્વારા ઉદ્દીપ્ત કરો છો, એવા
 હે શુરૂદેવ ! આપ ચિરકાલ પર્યંત જ્યવંતા વર્તે ! આપ દીર્ઘાયુ બનો ! આ રીતે સ્તુતિ
 કરીને શાસનદેવી સુરીન્દ્રનાં ચરણકમલમાં જમરીરૂપે બની, અર્થાત તેણીએ નમન કર્યું.
 ॥ ૨૩ ॥ ૨૪ ॥ ૨૫ ॥

તતોઽસ્યા ધર્મલામાશીર્વ્યશ્રાણિ શ્રમણેન્દુના ।

શ્રેયઃ સિદ્ધેરુપાદાનં તસ્યાઃ સંગ્રસ્થિતાવિવ ॥ ૨૬ ॥

તતો દેવીપ્રણમનાનન્તર શ્રમણેન્દુના સૂરિચન્દ્રેણ અસ્યા દેવ્યા ધર્મલામાભિધા આશી-
 મ્બજ્જલશંસનવાક્ વ્યશ્રાણિ વિશ્રાણિતા પ્રદત્તા । ઉત્પ્રેક્ષ્યતે તસ્યાઃ સંગ્રસ્થિતૌ સમ્ય-
 કશુભાવહપ્રયાણે રવયુહગમનાવસરે શ્રેયસઃ કલ્યાણસ્ય સિદ્ધેર્નિષ્પત્તેરથ વા સર્વમજ્જલકુ-
 લયુહસિદ્ધેર્મુક્તેરુપાદાનં પરમં કારણમિવ ॥

૧લોકાર્થ

દેવીએ પ્રણામ કર્યા પછી ચન્દ્ર જેવા શિતળ સૂરિદેવે ધર્મલાલની આશીષ આપી
 તે જાણે શાસનદેવીના શુભપ્રયાણ સમયનું કલ્યાણસિદ્ધિનું પરમકારણ ન હોય !

પુનઃ સ્વલ્પેઽપિ કાર્યે ઽહં ધુર્વેણ ગણધારિણામ્ ।

પ્રસાદપાત્રીકર્તવ્યા કિકરીવામરી ત્વયા ॥ ૨૭ ॥

हे देव, गणधारिणां गच्छमारसासहीनां सूरीणां सन्ध्ये धुर्येण घोरयेण। गणधरधुर-
धरेणेत्यर्थः। त्वया भगवता पुनर्द्वितीयवारं स्वल्पे स्तोत्रेऽपि कार्ये कर्तव्ये किंकरी चेटी
दासीव अहं श्रीमच्चरणसेविका अमरी शासनदेवता प्रसादस्य प्रसते; पात्रीकर्तव्या स्थानकं
कार्या। स्मर्तव्येत्यर्थः ॥

श्लोकार्थ

हे देव ! मुनिगणनेता एवा आप, अल्प पणु कार्यमां किंकरी एवी भने आपनी
कृपापात्री जनावशो. अर्थात् भने ब्रह्मशो नही. ॥२७॥

इत्युदित्वा प्रभुं नत्वा मोदमेदस्विनी ततः ।

क्षणिकेव क्षणादासीददृश्या द्योतिताम्बरा ॥ २८ ॥

देवी शासनसुरी क्षणात्क्षणमात्रान्निमेषमात्रात् क्षणिकेव विद्युदिवादृश्या वृशोरगोचरा
आसीत् । गतेत्यर्थः। किंभूता । द्योतितं स्वकांत्या प्रकाशितमुद्द्योतयुक्तं कृतमम्बरमाकाशं
यया । पुन, किंभूता । मोदेन स्वरिदर्शनोद्भूताद्वैतानन्देन कृत्वा मेदस्विनी रेमाञ्चकञ्चु-
कितकाययष्टित्वात्पुष्टा । हर्षप्रकर्षवतीत्यर्थः किं कृत्वा । पूर्वोक्तप्रकारेण उदित्वा कथयित्वा
प्रभोः पुर इत्यध्याहारः । पुनरित्यस्वाप्यध्याहारः प्रभुं । सूरीन्द्रं नत्वा प्रणम्य ॥
इति शासनदेवतागमनम् ॥

श्लोकार्थ

जेनी कांतिथी आकाश प्रकाशित ययुं छे, तेवी अने आचार्यानां दर्शनाभृतथी
पुष्ट जनेली शासनदेवी आ प्रभाणु कळीने विजणीनी जेम क्षणुमात्रमां अदृश्य थर्ध
गर्ध. ॥२८॥

कलधौतावदात्तश्रीद्विजज्योत्स्नाविराजितः ।

कुर्व-कुवलयोल्लासं विभुर्विधुरिवामवत् । २९ ॥

विभुः श्रीहीरविजयसुरिः विभुः सुधादीधितिरिवामवत् जातः । किंभूतः । कलधौतं
काञ्चनं तद्रदवदाता निर्मला पीता श्रीर्वपुः शोभा यस्य । 'विभ्राजते तव वपुः कनकावदा-
तम्' इति भक्तामरस्तोत्रे । चन्द्रः किंभूतः । कलधौतं रजतं तद्रदुज्ज्वला मण्डलक्ष्मीर्यस्य ।
'कलधौतं रूप्यहेम्नोः' इत्यनेकार्थः । पुनः किंभूतः । द्विजानां दशनानां ज्योत्स्नया कांत्या
विराजितः । पक्षे द्विजैश्चन्द्रपारिपार्श्वकैः सेवकविशेषैः । द्विजपतित्वाच्चन्द्रस्य । तथा ज्योत्-
स्नया चन्द्रिकया विराजितः शोभितः । पुनः किं कुर्वन् । कुवलयस्य मूढलस्य प्रतिबोध-
दानादिना यशोसा वा उल्लासमानन्दातिशयम् । पक्षे । कुवलयानां चन्द्रविकाशिकमलाना-
मुत्पलानां विकाशं कुर्वन् सृजनम् ॥

શ્લોકાર્થ

સુવર્ણ જેવી ઉજ્જવલ શરીરની કાન્તિવાળા, તેમજ રજતજેવી ઢાંતોની કાન્તિથી શોભતા, અને પૃથ્વીમંડલને ઉલ્લસિત કરતા હીરવિજયસૂરિ ચન્દ્રજેવા બન્યા. ચન્દ્ર પણ ઉજ્જવલ હોય છે, ચદ્રિકાથી સુશોભિત હોય છે, અને કમલોને વિકસિત કરે છે. ॥ ૨૯ ॥

અશ્રાન્તાનન્તપદવીલઙ્ઘનૈઃ શ્રાન્તવાનિવ ॥

શશી શનૈઃ શનૈરસ્તાચલચૂલામથાશ્રયત્ ॥ ૩૦ ॥

અથ દેવતાગમનાનન્તરં શશી શીતકાન્તિઃ શનૈઃ શનૈર્મૈન્દં મન્દમસ્તાચલસ્ય ચરમાદ્રેઃ પ્રતીચીપર્વતસ્ય ચૂલાં શિખામાશ્રયદ્ગજતે સ્મ । ઉત્પ્રેક્ષ્યતે-અશ્રાન્તં વિગતવિશ્રામં યથા સ્યા-ત્તથા નિરન્તરં વિદ્યતે અન્તોઽવસ્તાનં યસ્યાઃ સા અનન્તા અપરિમિતા પ્રમાણાતીતા યા પદવી માર્ગઃ ગગનાક્ષણં તસ્યા લઙ્ઘનૈરતિકમગૈઃ શ્રાન્તવાન્ શ્રમં પ્રાપ્તવાનિવ । પરિશ્રમં પ્રાપ્તઃ સ કુત્રચન વિશ્રામાર્થમવતિષ્ઠતે ।

શ્લોકાર્થ

ત્યારપછી ધીમે ધીમે ચન્દ્ર, અસ્તાચલના શિખરને આશ્રય કરનારો બન્યો ! તે બાજુ અશ્રાન્ત અને અનંત આકાશનું ઉલ્લંઘન કરીને ચન્દ્ર શ્રમિત થઈ ગયો ન હોય ॥ ૩૦ ॥

ગર્ભાશ્મગર્ભચન્દ્રાશ્મકલ્પિતોત્તંસિકેવ સા ।

અસ્તાચલશ્રીર્માતિ ૧૧ મૌલિલીલાયિતેન્દુના ॥ ૩૧ ॥

મૌલો અર્થાત્ પશ્ચિમાચલસ્ય શિરઃશિખરે લીલયા સ્વવિચરણવિલાસેન ન તુ પરસ્ય કસ્યાપિ વલેન આકર્ષણાદિવલાત્કારેણાચરિતમાચરણં યસ્ય સ્ત લીલાચરિતરતાદરોનેન્દુના ચન્દ્રેણ કૃત્વા સા પ્રસિદ્ધા ચન્દ્રસ્યોદયદાયિની ક્ષિતિયાયાં પ્રથમમસ્તાચલાદેવોદયત્વાત્ । અથ વા સૂર્યાચન્દ્રમસયોરરૂપાકારકત્વેન ળ્યાતિમતી અસ્તાચલસ્ય પશ્ચિમપૃથિવીધરસ્ય શ્રીલેક્ષ-મીર્માતિ ૧૧ । ઉત્પ્રેક્ષ્યતે--ગર્ભે મધ્યપ્રદેશે અશ્મગર્ભા મરકતમણયો યસ્યાઃ । 'મરકતં ત્વ-શ્મગર્ભમ્' ઇતિ હૈમ્યામ્ । તાદૃશી । ચન્દ્રાશ્મચિશ્ચન્દ્રકાપ્રકાન્તરત્નૈઃ । 'ચન્દ્રકાન્તશ્ચન્દ્રમણિશ્ચાન્દ્ર-ચન્દ્રોપલશ્ચ સઃ' ઇતિ હૈમ્યામ્ । યથા ચન્દ્રોપલસ્તથા ચન્દ્રાશ્મા । કલ્પિતા રચિતા ઉત્તંસિકા શેખરો યસ્યાસ્તાદગ્નિધેવ । વિદર્ભસુબ્રૂવણાવતંસિકા' ઇતિ નૈષધે । અવતંસિકા તથૈવોત્તંસિકાપિ ॥

શ્લોકાર્થ

શિખર ઉપર લીલારૂપે રહેલા ચન્દ્રવડે અસ્તાચલની લક્ષ્મી શોભે છે તે બાજુ

जेना मध्यलागमां भरकृतमण्डिभ्यो छे तेवी चन्द्रकान्त रत्नोथी जनावेली 'कलगी' न डोय
(अर्थात् अस्तायल उपर रडेलो चन्द्र कलगीनी जेम शोभतो हुनो, ॥ ३१ ॥

चन्द्रश्चङ्क्रमणर्वलान्तं स्वाशनायितरोहितम् ।

वनाय मो मस्ताद्रेरध्यास्त किमधित्यकाम ॥ ३२ ॥

चन्द्रो मृगाङ्कः अस्ताद्रेश्चरमाचलस्याधित्यकामूर्ध्वमूर्धो सर्वशिरः शिखरकाश्यपीमध्या-
रा आश्रयति स्म । उत्प्रेक्ष्यते- चङ्कुमणे चतुर्यामीं यविदविश्रमेण निशिलनमोत्रमणेन कलान्तं
परिश्रान्तं विमातप्रायायां विभावयं स्वस्यात्मनः क्रोडानिशलाल्यमानपाल्यमानम् । अथ
वाशना या बुभुक्षा संजाता अस्येत्यशनायितं बुभुक्षाक्षामकुक्षि रोहितमङ्कमृगमेदगतकुरङ्गम् ।
यतो 'मृगमेदाहरन्त्यंकुरङ्कुगोकर्णशेवराः । चमूरुचीनचमराः समरार्णस्य रोहिषौ । कदलीक-
न्दलीकृष्णसारः पृषतरोहिताः ॥' इति हैम्याम्, तथा 'त्रस्यच्चमूरुचलचक्षुषमाचक्षे,' तथा
'नश्यत्पृषतीविलोचने,' तथा 'पृषत्किशोरी कुरुतामसंगतं कथं मनोवृत्तिमपि द्विपाधिपे,' तथा
'सुखं वसत्येष कलङ्करङ्कुः' इत्यादि नैषवे । मृगमेदा मृगा एवोक्ता सन्तीति । तथैवात्र
रोहितनामा मृगमेदविशेषस्तं वनाय चरणार्थमोमकुमिव । 'वनाय पीतप्रतिबद्धवत्सां यशो-
धनो धेनुमृषेर्मुमोच' इति रघौ । मोचनार्थमिव ॥

श्लोकार्थ

चन्द्रे अस्तायलना, शिखरनेो आश्रय लीधो, ते जण्णे चार प्रडर सुधी आलतां
आलतां श्रमित थछ गयेला पोताना उत्संगमां रडेला क्षुधातुर मृगने वनमां चराववा
भाटे गयो न डोय ! ॥ ३२ ॥

विभुना वाक्सुधास्पन्दिवदनेन विधुजितः ।

तमलाप्त्यै तपःकाङ्क्षीवागादस्ताद्रिगह्वरे ॥ ३३ ॥

विधु मृगाङ्कः अस्ताद्रेः प्रतीचीपर्वतस्य गह्वरे विविधविटपिकोटिसंकटनिकुञ्जे गुहायां
वा आगादाजगाम । उत्प्रेक्ष्यते-तस्य भगवद्भक्तस्य तुला सादश्यमुपमा तस्या आप्त्यै प्राप्तये
आसादनार्थं तपःकाङ्क्षी तीव्रं तपः कर्तुं काङ्क्षन्वाञ्छन् इव । किंभूतो विधुः । वाचं वाणी-
मेव सुधाममृतरसं स्पन्दन्ते क्षरत्युद्गिरतीत्येवंशीलेन वदनेन स्वीयाननेन कृत्वा विभुना
स्वरिणा जितः पराभूत ॥

श्लोकार्थ

चन्द्र अस्तायलनी शुक्षमां गयो, (शा भाटे) जेमांथी नीरंतर वाणीरुपी सुधा
जरे छे तेवा आचार्यश्रीना मुषथी पराभव पाभेला चन्द्र, शुभ्रमुषणी समानता
प्राप्त करवा भाटे, तप करवानी अलिवाषाथी जण्णे शुक्षमां गयो न डोय ! ॥ ३३ ॥

दृष्ट्वा यान्तं जघन्यायामन्तर्भूताभ्यसूयया ।
चन्द्रश्चन्द्रिकया रुच्य इव चण्डिकया जहे ॥ ३४ ॥

चन्द्रः कैरविणीरमणः चन्द्रिकया ज्योत्स्नया जहे त्यक्तः । उत्प्रेक्ष्यते--अन्तर्मनोमध्ये भूतां प्रकटा जाता अभ्यसूया ईर्ष्या तयेव । किं कृत्वा । जघन्यायां निष्ठयायां जातेर्वा रूपाः । श्वपचरूपायामतिकुत्सितायां च । रवमावत. स्त्रीजातावसूयावाहुल्यं स्यात्सपत्नीमपि द्रष्टुं न शक्नोति ततोऽन्यस्याः का किंवदन्ती । तत्रापि तां विशुद्धां विश्वाह्लाददायिनीमेकपत्नीं मतीं विहाय सकलङ्कां जगद्विषादविधायिनीं कुरूपां मातङ्गाङ्गनामेपोऽभिसरत्येषा महीयस्यसूया तयेव कृत्वोज्झितः अथ च जघन्यापश्चिमा । 'अजघन्यः प्रचेताः । नलः किंभूतः । अजघन्यः सर्वोत्कृष्ट । तथा प्रकृष्टमुत्तमत्वोचितं चेतो मनो यस्य । तथा प्रचेता धरुणरजु सजघन्य सह जघन्यया प्रतीच्या दिशा वर्तते यः तदधिपतित्वात्' इति चम्पूकथायाम् । यान्तं गच्छन्तं गमनं कुर्वन्तम् दृष्ट्वा स्वलोचनगोचरीयव । कृत्य क इव । रुच्य इव । यथा चण्डस्त्व-स्यतकोपन. स्त्री चेच्चण्डिका कृतं कोपं कथमप्यनुज्झान्या स्त्रिया कान्तः शूद्रीमभिसरन् हीयते त्यज्यते ॥

श्लोकार्थ

चन्द्रिकाञ्चे चन्द्रनेो त्याग कर्ये [शाभाटे] विश्वने आडूलाह आपनारी ज्येवी पोतानी सती पत्नी [चन्द्रिका] नेो त्याग करीने, कलाङ्किनी, कुइया अने जघन्या ज्येवी मातङ्गी [पश्चिमदिशा] तरश् पोताना पति चन्द्रने जेधने, अंतरमां उत्पन्न थयेवी धर्ष्याथी ज् जाल्हे चन्द्रिकाञ्चे ज्येनेो त्याग कर्ये न होय ! जेम अडिका (अत्यंतकोधा-तुरस्त्री) क्षुद्रस्त्रीमां आसकत ज्येवा पोताना पतिनेो त्याग करे तेम चन्द्रिकाञ्चे चन्द्रनेो त्याग कर्ये. अर्थात् पश्चिमदिशाभा चन्द्र तेजहीन णन्येो. ॥ ३४ ॥

प्रेक्ष्यं क्षपाक्षये चन्द्रं विद्राणं चन्द्रगोलिका ।

त्यक्त्वा कान्तं यथौ कापि पुंश्चलीव यदृच्छया ॥ ३५ ॥

चन्द्रगोलिका विशदचन्द्रिका कान्तं स्वमर्तारमर्थतो विभावरीवल्लभं त्यक्त्वा मुक्त्वो संत्वज्य क्वापि स्वहृत्चिते स्थाने यदृच्छया स्वेच्छया यथौ प्रयातवती । किं कृत्वा । क्षपाया निशायाः क्षये क्षीणतायां विनाशे विद्राणं निःश्रीकं मृतप्रायं चन्द्रं नक्षत्रनायकं प्रेक्ष्यं विभाव्य । केव । पुंश्चलीव । यथा व्यभिचारिणी स्त्री स्वकान्तं त्यक्त्वा क्वाप्यभिमतं पुंसि प्रयाति ॥

श्लोकार्थ

जेम व्यभिचारिणी स्त्री पोताना पतिनेो त्याग करीने पोताना धष्ट पुइष तरश्

लय तेम यन्द्रका रात्रिना क्षयथी तेजहीन भनेला यन्द्रने लेधने, पोताने अलिमत
स्थाने आली गध, ॥ ३५ ॥

रथाङ्गव्यथनोद्भूतैः पक्त्रिमैरिव पाप्मभिः ।
त्रियामापगमे राजा तत्यजे वसुभिः क्षणात् ॥ ३६ ॥

त्रियामाया निशाया अपगमे विरामे विनाशे । क्षये इत्यर्थः । राजा चन्द्रो नृपतिश्च
क्षणात् निमेषमात्राद्भूमि-किरणैर्द्रव्यैश्च तत्यजे परित्यक्तः । 'वसुस्त्वग्नी देवभेदे रुचि योक्त्रे
शुके च सुस्वादे रत्ने वृध्वोषधे घने इत्यनेकार्थाः । उत्प्रेक्ष्यते रथाङ्गानां चक्रवाकविहग-
मानां व्यथनैः परस्परवियोगोत्पादनैरुद्भूतैः सजातैस्तथापक्त्रिमैः परिपाकं प्राप्तैः उद-
याचलिकायामुपागतैः परमपाप्मभिरुत्कृष्टदुःकृतैरिव । नृपतिरप्यकराकरकरणदण्डनपरदार-
गमनग्रहणसप्तव्यसनरोचनादिजनितदुरन्तदुरितैः कृत्वा । द्रव्यादिभिरादिशब्दात् अश्व-
गजरथपदातिसुमटजनपदपुरग्रामादिरूपलक्ष्मीघनैस्त्यज्यते । क्षीणे पुण्ये विधीयमाने च दुर्नये
श्रीर्याति । यतः 'पुण्ये सत्यपि लक्ष्मीं दुर्नीतिरिहान्तरे क्षय नयति । तैलेऽनुपमुक्तेऽपि
द्वि दीपशिखां हन्ति वाताली ।' इति वचनात् ॥ इति चन्द्रस्थास्यचलभगनम् ॥

श्लोकार्थ

जेम उदयावसिक्तामां आवेलां अशुल कर्मोथी द्रव्यसनीराज राजगाही उपरथी
क्रेडाथ लय छे, पदभ्रष्ट थाय छे तेम अकवाकेना वियोगजन्य वेदनाथी उत्पन्न थयेला
पाप कर्मोऽप किरणोथी रात्रिना क्षय थतां क्षणुभात्रमां यन्द्रना त्याग करायो [पुण्य
डोवा छता पणु दूराचारथी लक्ष्मीना क्षय थाय छे, शुंड ! तेला डोवा छतां पणु प्रयंड
पवनथी दीपशिखाने। क्षय नथी थने !] ॥ ३६ ॥

नियन्त्य हन्तुं स्वर्माणुपाशकाङ्क्षीव पाशिना ।
विधुः पाथोधिसौधेनाघातुं सौहार्दमीयिवान् ॥ ३७ ॥

विधुर्वासतेयीविवोढा निशापतिः । पाथोधिरम्भोनिधिः समुद्रः स पव सौधं वास-
वेश्म यस्य तेन । 'वरुणस्त्वर्णवमन्दिरं प्रचेताः' इति हैम्याम् । पाशः स्वशात्रवनियन्त्र-
णदवरकग्रन्थिरस्यास्तीति पाशी वरुणः । 'जलयादःपतिपाशिभेधनादाः' इति हैम्याम् ।
वरुणाहास्रं तेन प्रचेतसा सार्धं सौहार्दं मित्रमित्रतामाघातुं कर्तुमीयिवान् । तद्ब्रान्नि
जलनिधौ जगाम । उत्प्रेक्ष्यते पाशकाङ्क्षीव । मित्रनीभूताद्वरुणात्पाशं गृहीतुं काङ्क्षति स्पृहय-
तीत्येवंशील इव । यतः मित्रस्य यद्विलोक्यते तन्निजमित्रात्सहस्तु गृह्यते इति रीतिः ।
किं कर्तुम् । स्ववैरिणं स्वर्माणु विधुतुदं गियन्त्य कथचित्पाशेन कृत्वा निवध्य हन्तु
कृतान्तनिकेतनातिथीकर्तुम् ॥

श्लोकार्थं

चन्द्र पश्चिमसमुद्रमां गथे [शा माटे] पोताना शत्रु राहुने अंधनथी आंधीने मारवामाटे. जेनुं समुद्र धर छे तेवा पोतानां मित्र वरुण पासे पाश (अंधन) देवानी धरुछाथी न लखे चन्द्र पश्चिमसमुद्रमां गथे न डोय ! ॥ ३७ ॥

तमीप्रियतमो मध्ये प्रत्यग्वीपवतीपतेः ।

जनिकर्तुर्निजस्येव मिलनाय समीयिवान् ॥३८॥

विमावरीप्राणवल्लभः विधुः प्रत्यग्वीपवतीपतेः पश्चिमदिक्खन्धिनो निर्झरिणीनायकस्य समुद्रस्य प्रतीचीपाथोद्येर्मध्ये समीयिवान् समागच्छति स्म । उत्प्रेक्ष्यते निजस्यात्मन आत्मीयस्य वा जनिकर्तुः जनकस्य । यतः 'सागरान्मुनिविलोचनोदरघट्टयाद-जनि तेन किं द्विजः' इति नैषधे । मिलनाय पितृस्नेहातिरेकान्मिलनार्थमिव ॥

श्लोकार्थं

चन्द्र पश्चिमसमुद्रनी मध्यमां गथे [शा माटे] पोताना पिता समुद्रने पितृस्नेहथी मणवा माटे लखे गथे हुतो. (चन्द्रनी उत्पत्ति सागरथी मनाय छे.) ॥ ३८ ॥

इतोऽभ्युदयते भानुरितश्चन्द्रोऽरतामीयते ।

इदं किमप्यनीदक्षमहो विलसितं विधेः ॥३९॥

इतोऽस्मिन् पाठ्ये पूर्वस्या दिशि भानुः सहस्ररग्निः अभ्युदयते अभ्युदयं प्राप्नोति । 'अय गतो' भ्वादिः आत्मनेपदी च । तथा 'गच्छति विसर्पत्ययत्ययते' इत्यादिक्रियाः क्रियाकलापे । इतः प्रतीचीननीरनिधेर्मध्ये । पश्चिमाया दिशीत्यर्थः । चन्द्रो रजनीजीवितेश्वरः अस्तं क्षयं नाशमीयते लभते । 'ईद् च गतो' दिवादिरात्मनेपदी च । अहो इत्याश्चर्यं खेदे वा । किमप्यपूर्वमनीदृक्षं विद्वद्भिरपि वक्तुमशक्यं वचनगोचरातीतं विधेर्देवस्य विलसितं विजृम्भित दृश्यते ॥ इति चन्द्रमसोऽस्तमयनम् ॥

श्लोकार्थं

ज्यारे पूर्वदिशाभा सूर्यने उदय थाय त्यारे पश्चिमदिशाभां चन्द्रने अस्त थाय छे अरेअर आश्चर्यनी वात छेः विधिनुं केवुं अपूर्वं वचनातीत विलसित छे ! ॥३९॥

दत्त्वोदयं त्वमेवास्तं कथं दत्से प्रियस्य नः ।

तारको इत्युपालब्धुं भेजुरस्ताचलं किमु ॥४०॥

तारका अर्थादश्विन्यादिनक्षत्राणि दाक्षायिष्यः सर्वाः शशिप्रियाः । हेमाचार्येण नामसु कश्चिद्विशेषः प्रोक्तो नास्ति । किं च 'भकनीनिकयोस्तारा, तारा शब्दो भे नक्षत्रे कनीनिकायां च । तारा एव तारका नक्षत्राणि' इति लिङ्गानुशासने । चन्द्रकरा अस्ताचल प्रतीची-पृथ्वीधरं भेजुराश्रिताः । उत्प्रेक्ष्यते इत्यमुना प्रकारेण उपालब्धमुपालम्भं प्रदातुमिव । इति किम् । हे चरमाद्रे, नोऽरगाकं तारकाणां प्रियस्य प्राणनाथस्य निशीथीनीनायकस्य त्वमेव भवानेव उदयमुद्रममैश्वर्यं वा दत्त्वा वितीर्य प्रतिपद्वितीययोस्तिथ्योरस्ताचले चन्द्रोदयदर्शनात् । तरगाद्विधोरस्ताद्विरेवोदयाचलः । तथा प्रातर्वर्णनेऽप्युदयनाचार्येणापि प्रोक्तं यथा- 'उदयगिरिकुरङ्गीसृङ्गकण्डूयनेन स्वपिति सुखमिदानीमन्तरेन्दोः कुरङ्गः' इति । प्रतिपच्चन्द्रोदयदर्शनं प्रायः सुरभिणामेव । यदुक्तम्- 'प्रतिपच्चन्द्र सुरमी नकुली नकुली पयश्च कलहंसः । चित्रकवली चापः स्रक्ष्म धर्म सुधीर्वेत्ति ॥' इति । पुनस्त्वमेवास्तमस्तमयनं क्षयं च कथं दत्से ददासि ॥

श्लोकार्थं

ताराद्योऽपि पञ्च अस्ताचलने आश्रय लोघो (शा भाटे) नष्टे आ प्रमाणे अस्ता-चलने उपादंल आपवा भाटे ताराद्यो गया न होय ! के हे अस्ताचल, तुं अमारा स्वाभी यन्द्रने उदय आपीने हुवे अस्त केम आपे छे ! (प्रतिपदा अने द्वितीयाना यन्द्रने उदय अस्ताचल उपर हेणाय छे. ॥ ४० ॥

नक्षत्रपद्धतेः प्रातर्अश्यन्तोऽम्बुधरादिव ।

क्षणद्विलयमासेदुस्तारकाः करका इव ॥४१॥

तारका ग्रहनक्षत्रताराः प्रातः प्रभातसमये करका यनोपला इव क्षणान्निषममोत्राद्विलयं क्षयमासेदुः प्राप्नुवन्ति स्म । किं कुर्वन्तः । नक्षत्रपद्धतेराकाशात् । 'अत्रं सुरात्रोडुमरुत्पथो-ऽम्बरम्' इति हैम्याम् । अश्यन्तो अंशं प्राप्नुवन्तः । 'अश्वमंशु अघःपतने' दिवादिकौ हैम-धातुपाठे । कस्मादिव । अम्बुधरादिव । यथा जलधरान्मेघात्करका अश्यन्त्यघः पतन्ति ॥

श्लोकार्थं

जेम मेघथी ब्रष्ट थर्धने करायो लूमिपर पडतां क्षणमात्रमां विलय पाभे छे तेम थड, नक्षत्र अने ताराद्यो प्रभात समये आकाशथी ब्रष्ट थर्धने क्षणमात्रमां विलय पाभी गया. ॥४१॥

अर्त्याब्धिभग्नं प्रत्यूपद्विपता मुषितश्रियम् ।

तारास्तारापतिं प्रेक्ष्यान्यमज्जंस्तमिवार्णवे ॥४२॥

ताराः प्रातर्दृश्यमानाः गुरुशुक्रादिमहत्तारका अर्णवे समुद्रे । उत्प्रेक्ष्यते त चन्द्रमन्व-
मज्जन विधुपृष्ठे वृत्रदुरिव कृत्वा । तारापतिं स्वस्वामिन शशिनं प्रेक्ष्य समीप्य । अथ
गुरोस्तारकः, अथं शुक्रतारकः इति लोकोक्त्यापि तारकास्तेषां तारकाणां स्वामित्वं तु चन्द्र-
मस एव । यतः 'तारकागत् किरीटः, इति नैषधे । 'अथ वा गह अत्रासीतडवी संतारको-
द्विकोडीण । छासठिमहरसनवस्यपणवत्तरीपगसमिमित्रं ॥ इति वचनात् ग्रहपतित्वमपि ।
किं च । यात्रान्परिवारः सूर्यस्य यात्रान्परिवारश्चन्द्रस्येति जीवाभिगमे । किंमूला । प्रत्युप-
प्रभात एव द्विषण द्वेषी शत्रुस्तेन मुषिता गृहीता छलदर्शिता स्ववसरं हलं च प्राप्य हटा-
न्सर्वाप्यादत्ता श्रीर्यस्य अत एवात्र्या चिन्तर्या पीडया वा दुःखातिरेकत्रपया अवधौ समुद्रे
मग्नं वृद्धितम् ॥

श्लोकार्थं

प्रभातश्पी शत्रुवडे अहणु करयेदी पातानी लक्ष्मीने जेधने दुःभथी समुद्रमां
अंपपात करेला पाताना स्वामी अन्दने जेधने गुरु शुक्र आदि मोटा ताराओ पणु
समुद्रमां दुष्पी गया न डोय । ॥४२॥

निशाशनायितेनाभ्रपथे तारकतन्दुलाः ।

दिनाननशकुन्तेन शङ्के कुक्षिगतीकृताः ॥४३॥

निशाया रात्र्या कृत्वा निशायां वा चरणामावाद्दर्शना जातास्त्यस्येत्यशनायितो
वृमुक्षित. तेन दिनाननं प्रभातं तदेव शकुन्त. पक्षी तेन शकुन्तेन अहमेव शङ्के वित-
र्कयामि उत्प्रेक्षे वा । अभ्रपथे मेवमार्गे गगनवर्त्मनि वा तारकतन्दुलास्तारका पत्रात्यौज्ज्व-
ल्यातन्दुलास्तुषनिर्मुक्तकलसा, । 'प्रथममुपहृत्यार्थं तारैरखण्डिततन्दुलै' इति नैषधे तारका-
स्तन्दुलीकृताः । कुक्षौ उदरे गताः । 'कृतौ' इति च्विप्रत्यये कुक्षिगतीकृताः । 'इव
बहुरूपकशालमञ्जिका मुखचन्द्रेषु कलङ्कङ्कव. । यदनेकपत्तौघकन्धरा हरिभिः कुक्षिगतीकृता
इव ॥' इति नैषधे ॥

श्लोकार्थं

मने लल्ले अेम लागे छे डे रात्रिमा क्षुधातुर भनेला प्रभातश्पी पक्षीअे आडाशमांरडेला
ताराओश्पी अक्षनोतुं लक्षणु कथुं न डोय । ॥४३॥

दिग्गजेन्द्रावगाहेनोत्पन्नाः स्वःसिन्धुबुद्बुदाः ।

क्षणादिव व्यलीयन्त तारकास्तारकापथे ॥४४॥

तारकास्तागस्तारकापथे नक्षत्रवर्त्मनि आकाशे क्षणादश्यमाना एव स्वल्पकालादेव
व्यलीयन्त विलय क्षय लभन्ते स्म । उत्प्रेक्ष्यते--दिग्यजानामाशामातङ्गानामैरावतादिहरि-
कुञ्जराणां जलावगाहेन सलिलक्रीडाकरणमज्जनादिविधिना उत्पन्ना उद्भूताः स्वःसिन्धोरा-
काशतरङ्गिण्याः । गगनगङ्गाया इत्यर्थे । बुद्बुदाः पानीयस्थासका इव । 'जलपंपाटो' इति
प्रसिद्धाः । बुद्बुदा हि स्वल्पकालावरत्रयिनः स्युः । यदुक्तम्--'सोमरागजलबुद्बुदउपमे
जीविषअ जलविन्दुचञ्चले । जुच्चणेयनइवेगसंनिहे यावजीव किमय न बुज्झसि ॥' इति
वैराग्यशतके ॥ इति शुक्रादिमहत्तारास्तः ॥

श्लोकार्थ

आकाशमां रडेवा ताराभ्यो क्षणमात्रमां विलीन थर्ध गया. ते ङण्णे द्विगङ्गेनी
जलक्रीडाथी उत्पन्न थथेवा आकाशगङ्गाना जलपरपोटा न डोय । (कष्टु छे के स्वजनोना
स्नेह जलपरपोटा समान, जिवीत जलभिंदु समान, तेमज युवानी नदीना पूर समान
छे तो डे लव, तु डेम जोध पामतो नथी ।) ॥४४॥

आगामिनो गवां पत्युः प्रातः सेनापतेः पुरः ।

कांदिशीका इवानश्यन्नन्धकारविरोधिनः ॥४५॥

आगमिष्यतीत्येवंशीलरय आगामिनो गगनमण्डले समागन्तुकस्य गवां किरणानां
भूमीना च पत्युः स्वामिनां सूर्यस्य पार्थिवस्य प्रातः प्रभातामिधानस्य दिनाननरूपस्य वा
सेनापतेरनीकिनीनायकस्य पुर पुरस्तादग्रे । उत्प्रेक्ष्यते--कांदिशीका भयद्रुता इव । अन्व-
कारविरोधिनः मंतमससंपन्नसंदोहा अनश्यन्पलायांचक्रिरे । मित्तो ध्वान्तारातिरञ्जांशुहस्तः
इति हेम्याम् । एकस्य शत्रुत्वे द्वावपि परस्परं शत्रवौ भवतः इति ॥

श्लोकार्थ

लविष्यमां आवनारा सूर्यना सेनापति प्रलातथी ङण्णे लयलीत णन्या न डोय
तेम अंधकारइपी शत्रुभ्यो क्षणमात्रमां पलायन थर्ध गया ॥४५॥

गहरे भूमृतां युप्तं तामसास्तापसा इव ।

कृशाः किमु तपस्यन्ति पुनरभ्युदयाशया ॥४६॥

तमसां समूहास्तामसा अत्र समूहार्थेऽणू । तिमिरप्रकरा कोशिका वा । 'ताम-
सास्तिगमरोचिषः' इति वीतरागस्तवे । कृशाः परिपन्थिपाथोजिनीपतिनिपतदढतरकर-
निकरप्रसमप्रहारजर्जरीभवद्भूवनोदभवद्भूरिचिन्तातिशयवशतो दुर्वलीभूताः सन्तः । उत्प्रे-

હ્યતે ભૂમૃતાં ધરણીધરાણાં ગહરે મહત્કન્દરે કોટરે કિમુ તપસ્યન્તિ તીવ્રતમં મુક્તાન્નપાનં
તપઃકટ્ટં કુર્વન્તીત્ર । કથમ્ । ગુપ્તં છન્નં યથા સ્યાત્તથા કેનાપ્યજ્ઞાતમ્ । કયા । પુનર્દ્વિતી-
યવારમમ્યુદયસ્ય ચન્દ્રચન્ડરુચિપ્રદીપપ્રમુખદ્વિપત્પરામાલુકવિષયાઘૈતસ્ફૂર્તિમત્તયા આશયા
સ્પૃહયા વાચ્છયા । કે ઇવ । તાપસા ઇવ । યથા પરિરાજકાઃ સમગ્રશાત્રવક્ષન્ત્રગોત્રચિત્રાસ-
નૈકાલમ્મચિષ્ણુનૃપાદિપદવીકામનયા તપસ્તન્વતે ॥ ઇત્યન્ધકારગમનમ્ ॥

શ્લોકાર્થ

જેમ તાપસો રાજ્યલક્ષ્મીની કામનાથી તીવ્ર તપ તપે તેમ સૂર્ય ચન્દ્ર આદિ
શત્રુઓનાં કિરણોરૂપી પ્રહારોથી જર્જરિત (કૃશ) બનલા ધ્રુવડ વગેરેનાં પરિવારો બાણે
પર્વતોની શુક્રમાં શુભતપણે તપસ્યા કરતાં રહ્યાં ન હોય । ॥૪૬॥

અથ વિમાતપ્રાયા શર્વરી ઉચ્યતે

વિદ્રાણોત્પલદક્ષીણશુક્રા અશ્યત્પયોધરા ।

મ્લાનાસ્યેન્દુસ્ત્યક્તતારમુક્તા વૃદ્ધેવ શર્વરી ॥૪૭॥

શર્વરી રાત્રિવૃદ્ધેવ જરતી સ્ત્રીવાસીત્ । કિંમૂતા નિશા વૃદ્ધા ચ । વિદ્રાણે સંકુચિતે
નિમીલિતે ગતે વા ઉત્પલાનિ કુવલયાનિ ઇવ તતુલ્યે ચ દર્શો નયને યસ્યાઃ । પુનઃ કિંમૂતા ।
ક્ષીણોઽસ્તમિતપ્રાયઃ । વિમાતેઽપિ કદાચિત્ શુક્રો નિરીક્ષ્યતે । તતોઽસ્તમિતપ્રાયઃ અસ્તમિતો
વાહગોચરીમૂતઃ શુક્રઃ ગ્રહવિશેષો યસ્યાઃ । પક્ષે । ગર્ભાધાનામાવાત્ક્ષીણં વિનદ્યં શુક્રં
પુંવીર્યં યસ્યામ્ । પુનઃ કિંમૂતા । અશ્યન્તોઽવિરલીભવન્તઃ । પાશ્ર્ચાત્યરાત્રૌ પ્રાયો વર્દલાનિ
ભવન્તિ સૂર્યોદયે ચ યાન્તિ । અત ઇવ ચમ્પૂકથાયાં પ્રાતર્વર્ણને પ્રોક્તં સૂર્યવિશેષણમ્
'કરપરામૃષ્ટપયોધરે' ઇતિ । પયોધરા મેધા અબ્રૂપા યસ્યામ્ । પક્ષે । અશ્યન્તાવધઃપતન્તૌ
પયોધરૌ સ્તનો યસ્યાઃ । પુનઃ કિંમૂતા । મ્લાનો વિચ્છાયામીમૂતો ગતચન્દ્રિકત્વાદ્વૃદ્ધત્વાશ્ચ
આસ્યેન્દુર્વદનસદૃશઃ વક્ત્રમેવ ચન્દ્રો યસ્યાઃ । પુનઃ કિંમૂતા । ત્યક્તા ડગ્ધિતાસ્તારા ઇવ
ડગ્ધલા વા મુક્તા મુક્તાફલાનિ યયા । પ્રાયો વૃદ્ધાનાં મૂષણપરિચાનં શોભાવન્ન દશ્યતે ।
યદુક્તમ્—'મા જ્ઞાતુરિય પલહાણિઃ પરકબ્પડ્ડપ્પ । પતન્નેઅસુહામણાં લુટ્ટીકાનિઘડુક્ક ॥'
ઇતિ પ્રાકૃતવાક્યાત્ ॥

શ્લોકાર્થ

રાત્રિ વૃદ્ધા સ્ત્રી જેવી બની, તે આ પ્રમાણે—: રાત્રિનાં કુવલયોરૂપી નેત્રો સંકુચિત
બની ગયા છે. વૃદ્ધા સ્ત્રીનાં નેત્ર સંકુચિત બની ગયેલા હોય છે, રાત્રિમાં શુક્ર આદિ
તારાઓ ક્ષીણપ્રાયઃ બની ગયા છે. ગર્ભાધાનનો અભાવ હોવાથી વૃદ્ધાસ્ત્રીનું વીર્યક્ષીણ
પ્રાયઃ બની ગયું હોય છે. રાત્રિમા વાહનો નષ્ટ થઈ ગયા છે. વૃદ્ધાસ્ત્રીના સ્તન નીચા

ગયા હોય છે. રાત્રિમાં ચન્દ્ર મ્હાન થઈ ગયો છે. વૃદ્ધાસ્ત્રીનું મુખ મ્હાન બની ગયું હોય છે. રાત્રીએ ઉજવલ તારાઓનો ત્યાગ કર્યો છે, વૃદ્ધા ઉજવલ મુકતાશ્લોના આભૂષણોનો ત્યાગ કરે છે. (પ્રાય. વૃદ્ધાસ્ત્રીએ આભૂષણો પહેરતી નથી.) આ રીતે વૃદ્ધાસ્ત્રીની જેમ રાત્રિ શોભાહીન બની ગઈ. ॥૪૭॥

રજનીવિયુજાં જાને દ્વિજાનામપશાપતઃ ।

કૈરવાક્ષી ક્ષણાદ્રાજઃ ક્ષીણતાં પ્રતિપેદુષી ॥૪૮॥

રાજઃ સુઘાધાન્નઃ નૃપતેશ્ચ કૈરવાક્ષી કુમુદનયના નિશીથિની જાયા રાજી ક્ષણાત્સ્વ-
લ્પસમયાદેવ ક્ષીણતાં ક્ષયમાવમતિક્ષીમાવમ્ । અસ્થિચર્માવશેષતામિત્યર્થઃ । ‘છિન્નોડપિ
રોહતિ તરુઃ ક્ષીણોપ્યુપચીયતે પુનશ્ચન્દ્રઃ । इति विमृशन्तः सन्तः संतप्यन्ते न ते विपदा ॥’
અત્ર ક્ષીણતા તુ કલાવશેષમાત્રેણૈવ । ‘મૂલાદુચ્છિન્નસ્યોપચય યવ નાસ્તિ ક્ષીણસ્ય સ્વલ્પા-
વશેષસ્યૈવોપચયઃ’ इति सूक्तोक्तिः । પ્રતિપેદુષી પ્રપન્ના સપ્રાપ્તવતી । ઉત્પ્રેક્ષ્યતે--રજન્યાં
નિશાસમયે વિયુજ્જન્તિ પરસ્પરં વિયોગ પ્રાપ્નુવન્તીતિ તાવૃશા દ્વિજાઃ વક્ષિણો રથાજ્ઞનામાનો
બ્રાહ્મણાશ્ચ । ‘વિહગયોઃ કૃપયૈવ શનૈર્યયૌ રવિરહર્વિરહદ્યુવમેદયોઃ ।’ इति रघुवंशे । તથા
વરુપાલકીર્તિકૌમુદીસહોદરે સુરથોત્પાવકાવ્યેડપિ ‘રજનીવિયુજાં પતત્ત્રિણામ્’ इति ।
ચક્રવાકાનામિતિ । અપશાપતઃ વિરુદ્ધશપનાદિવ સ્વાચારનિરતાનાં બ્રાહ્મણાનાં શાપો લગતિ
ન તુ બ્રાહ્મણત્રુવાણામ્ । યતઃ--‘વૃત્તસ્થાંબ્રાહ્મણા જ્ઞેયાઃ । ક્ષત્રિયાઃ શસ્ત્રપાણયઃ । કૃષિકર્મકરા
વૈશ્યાઃ શૂદ્રાઃ પ્રેક્ષણકાસ્તથા ॥’ इति क्रियया ब्राह्मणत्वं न तु जात्या उत्तराध्ययने
‘વમ્બચેરેણ વંમણે’ इति

શ્લોકાર્થ

ચન્દ્રની પ્રિયા રાત્રી સંતાપથી ક્ષણમાત્રમાં ક્ષીણ થઈ ગઈ, મને એમ લાગે છે કે
રાત્રિના સમયમાં પરસ્પરનો વિયોગ પામેલા ચક્રવાકોડૃપી બ્રાહ્મણોનાં અભિશાપથી બહુ
રાત્રિ ક્ષીણ બની ગઈ ન હોય ! કેમકે આચારસ્થ બ્રાહ્મણોના શાપ લાગે છે, નામ
ધારી બ્રાહ્મણોનો નહિ ! આચારસ્થ હોય તે બ્રાહ્મણ. શસ્ત્રધારી હોય તે ક્ષત્રિય,
વાણિજ્ય કરનાર હોય તે વૈશ્ય અને નૃત્યાદિ કરનાર હોય તે શૂદ્ર કહેવાય છે, ॥૪૮॥

ત્યક્તારપરીવારા છિન્નધ્વાન્તકચ્છટા ।

તમી તપસ્વિનીવાસીદયિતેડસ્તમિતે વિધૌ ॥૪૯॥

વિધૌ ચન્દ્રમસિ દયિતે મર્તરિ અસ્તમિતે પરલોક પ્રાપ્તે સતિ તમી ત્રિયામા । ઉત્પ્રે-
ક્ષ્યતે તપસ્વિની તાપસી આસીદિવ પરિત્રાજકેવ વમ્બવ । કિંમૃતા । ત્યક્તો મુક્તસ્તારાસ્તારકો

उपलक्षणादग्रहनक्षत्राणि एव परिवारः परिच्छदो यथा । पुनः किंभृता । छिन्ना एता
भद्रकारिता ध्वान्तान्यन्धकाराण्येव कचच्छटा केशपाशौ यथा । योषितो हि भर्तारि
मृते शिरःकेशान्मुण्डयन्ति ॥

श्लोकार्थः .

पोतानो पति यन्द्र परलोकवासी यतां अर्थात् अस्त यतां रात्रिर्गुपी तपस्विनी
श्रेष्ठ, नक्षत्र ताराद्यो आदि परिवारनो त्याग करी, अंधकाररूप केशकलापने छेदी नाणी
परिव्राजिका जेवी जनी गछ. ॥४९॥

संसिसृष्टुः शशी कान्तां कामगादनुरागवान् ।

इत्यालोकयितुं शङ्के तमी तमनुजगमुपी ॥५०॥

तमी इन्दुकान्ता शशिनं स्ववल्लभं विद्युमनुजगमुपी पृष्ठे प्रस्थिता पश्चाद्रच्छति स्म ।
उत्प्रेक्ष्यते इत्यालोकयितुमित्यमुना प्रकारेण प्रेक्षितुमिव । इति किम् । अनुरागवाननुरति-
कलितः । रागोऽनुरागोऽनुरतिः' इति हैम्याम् । अनुगतो रागो रक्तिमा तेन संयुक्तः ।
अस्ताद्रिसंगमान्मनागरुणीमृतत्वादिदं विशेषणम् । शशी कां चतुर्षु वर्णेषु अन्यतरां खेचरी
मप्सरसं वा नागाङ्गना वा । किनाम्नी कान्तां स्त्रियं संसिसृष्टुः कल्याः सङ्गं वर्तुमिच्छुः ।
अगात्कुत्रापि मां विमुच्य गतः । 'निर्वापयिष्यन्निव संसिसृष्टोः' इति नैषधे ॥

श्लोकार्थः

यन्द्र प्रिया रात्रि पोताना पति यन्द्र पाछण गछ. (शा भाटे !) मने अेम लागे
छे के पोतानो पति यन्द्र, देवागना नागांगना, के जेयरी आदि कछ खीनी आसकितथी गयो
छे, आ जेवा भाटे जेणे 'रात्रि यन्द्र पाछण गछ न होय ! ॥५०॥

किं पाथेयमिवादाय क्षपा नक्षत्रमुक्तिकाः ।

प्रत्यूषे प्रोषितं कान्तं मृगाङ्कमनुगच्छति ॥५१॥

प्रत्यूषे प्रभातसमये प्रोषितं द्वीपान्तर प्रति प्रस्थितं मृगाङ्क हरिणलाञ्छनं निजहृद-
यनायकं कान्तम् । उत्प्रेक्ष्यते क्षपा निशा किमनुगच्छति पृष्ठे प्रयातीव । किं कृत्वा ।
नक्षत्राणि उडवः उपलक्षणत्वात्तारका एव तद्रूपा वा मुक्तिका मुक्ताफलानि अल्पभारवहु-
मूल्यानि मौक्तिकानि आदाय गृहीत्वा । किमिव । पाथेयमिव । यथा काचित्त्रिपुटिका

‘त्रैवडीनीकरणहार’ इति जने प्रसिद्धा दीर्घदर्शिनी नैपुण्यवती स्त्री कथमप्यकस्मात्कार-
णाद्विशंवलं स्ववल्लभं कुत्रचिज्जनपदे प्रस्थित विज्ञाय स्वयं, सम्यग्गणिमुक्तादिपाथेय-
भादाय तमनुयाति ॥

श्लोकार्थं

जेम केअर् दीर्घदर्शिनी निपुण्य स्त्री पोताना पतिने परदेशे जेतो ज्ञष्णीने पोते
पणु मण्णुमुकताइण आदि पाथेय लघने पतिनी पाछण जय तेम रात्रिइपी स्त्री पणु
पोताना पति चन्द्रने द्वीपांतर गमन करतो ज्ञष्णीने, अड, नक्षत्र, ताराओ आदि भौकित-
केइप पाथेय लघने ज्ञष्णे चन्द्र पाछण न गध डोय ! ॥५१॥

वितत्य मायीकीवाअ्रे मायां तारामयीं तमी ।

क्षणददश्यतां निन्ये मन्ये तां दिवसानने ॥५२॥

तमी यामिनी दिवसानने प्रमातसमये मन्ये उत्प्रेक्षे अहमेवं मन्ये मानयामि विमर्शं
विदधामि वा । क्षणात्क्षणमात्रतां स्वय प्रपञ्चितां मायां प्रेक्षणरूपकादिरचनाकपटपाटव-
मदश्यतां दशोरगोचरतां निन्ये लम्भयामास । किं कृत्वा । अत्रे । दशदिवसीभव्योममण्डले
मायिकीव इन्द्रजालिकविद्याविधुरा वनितेव । तारामयीमुपलक्षणाद्ग्रहनक्षत्रप्रचुरां मायां
शाम्बरीम् । इन्द्रजालमित्यर्थ । वितत्य विस्तार्य ॥

श्लोकार्थं

हुं जेम भानुं छुं के भायाविनी स्त्रीनी जेम रात्रिओ पणु ज्ञष्णे आकाशमां नक्षत्र,
ताराओइपी प्रचुर मायाने विस्तारीने प्रभात समये क्षणुवारमा सङ्केली वीधी न
डोय ! ॥५२॥

तमस्विन्या विधोः पत्युर्विरहासहमानया ।

प्रातः संध्यावृहद्भानौ स्वतनूः किमहूयन ॥५३॥

तमस्विन्या पीयूषमयूखप्राणवल्लभया विधोश्चन्द्रमसः पत्युः स्वभर्तुर्विरहं वियोगं न
सहते इत्यसहमाना तादृश्याः सत्या प्रोद्दामविरहाकुलया विधुवल्लभवियोगं सोढुमसमर्थया
भवन्त्या । उत्प्रेक्ष्यते प्रातःसंध्या दिवसाननरक्तिमा सैव वृहद्भानुः कृशानुस्तस्मिन्
स्वतनूनिजगात्रलता किमहूयत हुतेव भस्मीकृतेव ॥

श्लोकार्थं

पोताना पति चन्द्रेनो विरहं न सखी शकवाथी रात्रिञ्चो ज्ञाणु प्रलातकादीन
संध्याश्च अग्निभां पोताना देहनी आहूति आपी न होय ? ॥५३॥

तूर्याणां यामिनीयामविरामे ध्वनिरुधयो ।
प्रयाणं सूचयन्प्रातरिव रीज्ञो मृगीदशः ॥५४॥

यामिन्या निशाया यामानां चतुर्णां ग्रहराणां विरामे अपगमे तूर्याणां वादित्राणां
'नगारा' इति लोकप्रसिद्धानां ध्वनिः शब्दः उधयौ प्रादुर्भूतः उत्प्रेक्ष्यते राज्ञश्चन्द्रमसो
सहीपतेर्वा मृगीदृशो निशाया महिष्या वा प्रयाणं प्रस्थानं सूचयन्कथयन्निष ॥ इति
रात्रिगमनम् ॥

श्लोकार्थं

रात्रिना चार प्रहर पूरा यतां प्रलातमां वाञ्छितोना ध्वनि प्रगट्ये, ते ध्वनि
ज्ञाणु चन्द्रश्च रात्रिणी पट्टराणी रात्रिना प्रयाणुना सूचक न होय । ॥५४॥

चक्रे श्रमणशक्रेण विधिवैर्भातिकस्ततः ।
जैत्रं तन्त्रमिवावृष्यमावद्वेष्यजिगीषया ॥५५॥

ततो रात्रिगमनान्तरं श्रमणशक्रेण वाचंयमपुरंदरेण हीरविजयस्वरिणा । विभाते
विधीयते, विभातस्यायं वा वैभातिकः प्रातःकालसंबन्धी विधिराचारः प्रातरावश्यका-
दिकः चक्रे कृतः । उत्प्रेक्ष्यते अष्टव्याणामनाकलनीयानां दुर्घराणां भावानामन्तरङ्गा-
णामष्टकर्मणामष्टादशदोषाणां वा द्वेष्याणां प्रतिमदानां जिगीषया जेतुमिच्छया । जैत्र
शात्रवगोत्रमात्रजयनशीलं तन्त्रमुपायमर्थसाधकमिव । 'तन्त्र सिद्धांते राष्ट्रे च परिच्छन्द-
प्रधानयोः । अगदे कुडुम्भकृत्ये तन्तुवाने परिच्छदे ॥ श्रुतिशास्त्रान्तरे शास्त्रे करणे
अर्थसाधके । कर्तव्या तन्त्रीक्तिः' इत्यनेकार्थः ॥

श्लोकार्थं

त्यार पछी हीरावश्यसूरिञ्चो प्राभातिक कर्तव्ये कर्था, ते कर्तव्ये ज्ञाणु द्वर्धर
आठ कर्मश्च अक्षयंत शत्रुञ्चोने छतवानी धरिछाथी ज्यशील तंत्र रम्युं न होय ! ॥५५॥

उपभुज्य प्रियां प्राचीं वज्रिणा प्रजता दिवम् ।
च्युत्सृष्टमिव ताम्बूलं शीणिमा प्रातरुधयो ॥५६॥

प्रातः प्रभातकाले शोणिमा प्रभातसंध्याराग उद्ययौ प्रकटीवभूव । उत्प्रेक्ष्यते प्राचीं
पूर्वदिशं प्रियां रवजायाम् । 'कौशिक पूर्वदिग्देवाप्सरःस्वर्गशचीपतिः' इति हेम्याम् ।
पूर्वदिक्पतित्वेन उपभुज्य नक्तं भुक्त्वा । निजमुखमितः स्मेरं धत्ते हरेर्महिषी हरित'
इति नैषधे । दिवं रववाससदनं त्रिदिवं व्रजता गच्छता वज्रिणा शक्रेण व्युत्सृष्टं नीरस-
त्वेनात्ममुखात्पक्व ताम्बूल सच्चूर्णखदिरपूगनागवल्लीदलचर्वणपिण्डमिव ॥

श्लोकार्थं

प्रातःकाले प्रालातिक्र संध्या प्रगट् थर्ष, ते संध्या जल्ले ! पूर्वदिशाऽप्य पोतानी
प्रिया साथे उपलोग करीने स्वर्गमा जता धन्द्रे यापीने नाभी दीधेखु' तांभुल न
डोय । ॥५६॥

प्रातःसंध्या व्यभाद्द्विहेतिर्मुपता विवस्वता ।

हन्तुं महाहवीन्मादिमन्देहानिव कोपतः ॥५७॥

प्रातः प्रत्युषसंबन्धिनी संध्या प्रभातसमयप्रादुर्भूतशोणिमा व्यभारसंध्यारागो भाति
राग । उत्प्रेक्ष्यते - महति प्रौढे प्रबले आहवे संग्रामे उन्माद्यन्ति उन्मत्ता भवन्ति
इत्येवशीला ये मन्देहा नाम मार्तण्डे इति यक्षभूतराक्षसविशेषाः कोपतः क्रोधातिरेका-
त्तान् रवप्रत्यनीकान् हन्तुं व्यापादयितुं भस्मसात्कर्तुं विवस्वता भारवता मुक्ता तान्प्रति
प्रहिता क्षिता वह्निहेतिः कार्शानिव शास्त्रमिव । 'इह हि समये मन्देहेषु व्रजन्त्युवदज्रताम्'
इति नैषधे । तथा 'तिलः कोटचोऽर्धकोटी च मन्देहा नाम राक्षसाः । उदयन्तं सहस्रां-
शुमभियुध्यन्ति ते सदा ॥' इति नैषधवृत्तौ ॥

श्लोकार्थं

महान सर्गामभां उन्मत्त जनेला सूर्ये, अधकारऽप्य पोताना शत्रु राक्षसने डणुवा भाटे
शेषथी भूङ्केला अग्निऽप्य शस्त्र जेवी प्रातःकालीन संध्या शोले छे, ॥५७॥

संध्यारागारुणं जैनं पदं प्रातर्व्यराजत ।

अपूजि निर्जरैर्भक्तिप्रह्वैः कि कुङ्कुमद्रवैः ॥५८॥

जिनोऽर्हन् विष्णुश्च तस्येदं जैन तादृक्पदं विष्णुपदमाकाशं प्रातः प्रभाते संध्यारुणं
संध्यारागेण कृत्वा रक्षीभूतं व्यराजत विराजते राग । उत्प्रेक्ष्यते भक्त्या सेवाशक्त्या
कृत्वा प्रह्वैर्नम्रैर्नमनशीलैर्भूतैर्निर्जरैः सुपर्वभिः कुङ्कुमैर्धुसृणपङ्कैर्द्रवैरपूजि कि पूजितमस्य-
चित्तमिव विलिप्तमिव वा ॥

श्लोकार्थ

प्रातःकालीन संध्याना रंगथी रक्त भनेलुं आकाश ळ्णु, सेवकृप भनेला देवोथी
कुङ्कुमना प्रवाही वडे पूजन करायुं न डोय ! तेवुं शोले छे ॥५८॥

प्रातर्दिग्दन्तिनां गङ्गां व्रजतां जलकेलये ।

जज्ञे गण्डगलद्विन्दुवृन्दैर्व्योमारुणं किमु ॥५९॥

व्योमाकाशमरुणं संध्योल्लसद्रागेण कृत्वा रक्त जज्ञे जातम् । शोणीवमूवेत्यर्थः ।
उत्प्रेक्ष्यते--प्रातर्दिनमुखे जलकेलये सलिले क्रीडाकरणार्थं गङ्गामम्बरजम्बालिनीं प्रति
व्रजतां गच्छतां दिग्दन्तिनां हरितकुञ्जराणां गण्डेभ्यः कपोलपालिभ्यो गुलद्विभर्नि सरङ्गिः
विन्दुवृन्दैः पद्मनामभिः शोणच्छविमदवारिकणगणैः । 'विन्दुजाल पुनः पद्मम्' इति
हैम्याम् । पञ्चम्यादिदशायां करिणां कपोलेभ्यो रक्तविन्दवो निःसरन्तीति कविसमयः
'भूर्जत्वचः कुञ्जरविन्दुशोणाः' इति कुमारसंभवे ॥

श्लोकार्थ

प्रातःकालीन संध्याना रंगथी आकाश लाल भनी गयुं; ते ळ्णु -प्रलातमां
जलक्रीडा करवा माटे आकाश गंगा तरङ्ग जता दिग्गजेना गंडस्थलमांथी टपकता मह
जलनां विन्दुसमुदथी लाल भनी गयुं न डोय ! ॥५९॥

प्रत्यूषे मखमुग्गलेखातल्पेभ्यः पतयालुभिः ।

किमास्तीर्णारुणाम्भोजपर्णैः शोणीकृतं नभः ॥६०॥

नभो गगनं शोणीकृतम् अधिकारार्थात्प्रमातसंध्यारागेण पाटलं प्रणीतम् । उत्प्रेक्ष्यते-
प्रत्यूषे दिनवदने मखमुजां यज्ञांशमोजिनां लेखा श्रेणी तस्यास्ताल्पेभ्यः पत्यङ्केभ्यः
पतयालुभिः पतनशीलैरास्तीर्णैः प्रस्तृते अरुणाम्भोजानां कोकनदानां पर्णैर्दलैर्मण्डलैरिव ।
इति प्रातःसंध्या ॥

श्लोकार्थ

ळ्णु प्रलातमां देवोनी शय्यामाथी पडतां लाल कमलैनां पांढडाओथी आकाश
व्याप्त भनी गयुं न डोय ! तेवुं आकाश लाल भन्युं ॥६०॥

अथो पाथोजिनीनाथोऽभ्युदियाय नमोज्जणे ।
कपोलकुङ्कुमविलन्नं प्राच्याः किं कर्णकुण्डलम् ॥६१॥

अथो संध्यारागानन्तरं नमोज्जणे आकाशाजिरे पाथोजिनीनां जलजन्मिनीनां नाथः प्राणपतिः सूर्यः अभ्युदियाय उदयाचलचक्रयामुद्गमं लभते ॥१॥ उत्प्रेक्ष्यते -- कपोलस्य गण्डस्थलस्य पत्रवल्लीं प्रापितेन कुङ्कुमेन युसृणेन क्लिन्नं व्याप्तम् । 'अयमुदयति धुसृणारुणतरुणीवदनोपमश्चन्द्रः' इति विदग्धमुखमण्डनवचनात् प्राच्या आखण्डलमहिष्याः पूर्वदिशः कर्णस्यैकं कुण्डलं स्फुटं प्रकटं तादृक् इव ॥

श्लोकाथं

त्यारपृष्ठी आकाशश्च आंगणुमां सूर्येनो उदय थयो. ते ज्ञेये ! कुङ्कुमना
त्रिवेपनथी व्याम गालवाणी पूर्वादिशाश्चिनीनां कानतुं ज्येष्ठ देहीभ्यमान कुंउल,
न डोय ! ॥६१॥

पूषद्विषं प्रसाधाभोमूर्तिं नित्यानुशीलनैः ।
पविनीभिरभीर्भर्ता पूषाहूतत् किमुधर्यौ ॥६२॥

पूषा भानुमान् उधर्यौ उदयमालिङ्गति स्म । उत्प्रेक्ष्यते पद्मिनीभिः कमलिनीभिः प्रेयसीभिर्भर्ता स्वप्राणनाथः । अथ वा पद्मिनीभिररविन्दैर्वान्धवैः सुहृद्भिर्घा निजसुहृद्भ्र-
न्धुराहूतः । सप्रणयं तादृशस्य पूषद्विषः शंकरस्य नित्यमहर्निशमनुशीलनैः सर्वावसरसा-
वधानताविधानार्हैतसेवाभिः । जलमूर्तिरीश्वरस्य यदुक्तम् -- 'क्षितिजलपवन हुताशनयजमा-
नाकाशसोमसूर्याख्याः । यस्य खलु मूर्तयोऽष्टौ स भवतु भवतां शिवः सिध्वैः ॥'
इति कविसमयोक्तिः । प्रसाद्य पूर्वं प्रसन्नीकृत्यामयदानमार्गणसन्मानप्रदानादि सम्यग्-
रोपादानपूर्वं संतोष्य ॥

श्लोकाथं

सूर्येनो उदय थयो ! ज्ञेये कभविनीओजे निरन्तर पूष लक्षितथी जलमूर्तिं
धश्वरने प्रसन्न करीने चोताना यति सूर्येनो चोतानी पासे ज्ञोलाव्यो न डोय ! तेम
सूर्येनो उदय थयो ॥६२॥

अम्रभूवल्लभेनेवोत्खातः प्रातर्निखेलता ।
प्राग्गिरेर्गैरिको गण्डोपलो वालारुणो व्यभात् ॥६३॥

वालारुणोऽर्भकमानुमाली व्यमाद्विभासते स्म । ('जरीजृम्भद्विम्भद्युमणिविलस-' इति खण्डप्रशस्तौ । तथा 'विश्वश्यापि तमो हिनरित तरुणिर्वालोऽपि कल्पाङ्कुरो दारिद्राणि गजावलीं हरिशिशुः' इति श्रीचिन्तामणिपार्ष्वनाथस्तुतौ । उत्प्रेक्ष्यते प्रेतः प्रभातसमये निखेलता स्वतन्त्रं तदाघातादिक्रीडां कुर्वता अत्रमृवल्लभेन अत्रमृनामा हस्तिनी तस्या भर्त्रा । अत्रमृशब्दो दीर्घोऽपि दृश्यते यथा 'गजानामत्रमृपतिः' इति काव्यकल्पलेतायाम् । तथा 'अत्रमृवल्लभारूढं निशाशेषे कदाचन । स्वप्ने महेन्द्रमद्राक्षीत्पृथा पृथुमनोरथा ॥' इति पाण्डवचरित्रेऽपि । ऐरावणवारणेन प्राग्गिरेः पूर्वपर्वतस्थ गैरिको धातुमयो गण्डो-पलः स्थूलपाषाण इवोत्खातः उत्पाद्य क्षिप्तः इव । ऐरावतदन्तावलस्य पूर्वस्या दिशो दिग्भजत्वात्प्राग्गिरेरिति कथनं युक्तिमतम् ॥

श्लोकाथ

जले प्रलात समये स्वेच्छापूर्वकं क्रीडा करता ऐरावणु ङाथीये उपाडी नांभेदा
पूर्वायल पर्वतने लालभाटीने स्थूल पाषणुने टुकडे न डोय, तेवे जालसूर्य
शेले छे, ॥६३॥

धावाभूमि पराभूणुं भूच्छायामरवैरिणम् ।

भेत्तं व्यभोची चण्डांशु चक्रं किं चक्रपाणिना ॥६४॥

चक्रपाणिना नारायणेन । उत्प्रेक्ष्यते चण्डास्तीक्ष्णा रुद्रा वा अंशवः किरणा यस्य सूर्यरूप वा । अथ वा चण्डं भयकारि अंशु शीघ्रगामि । 'अंशुः स्रत्रादिस्रस्मांशे किरणे चण्डदीघितौ' इत्यनेकार्थः । शीघ्रगामिनि वाच्यलिङ्गः । शैक्ष्येऽपि तत्र क्लीबम् । चक्रं सुदर्शनं नाम स्वरथाङ्गं व्यमोचि मुक्तमिव । किं कर्तुम् । धावाभूम्योर्दिवस्पृथिव्योर्नभो-भुवोः पराभूणुमभिमवनशीलं भूच्छायामन्धकारमेवामरवैरिणं दानवं भेत्तुं विदारयितुं हन्तुम् ॥

श्लोकाथ

आकाश अने पृथ्वीने परालव करता अधकारइपी हैत्यने नाश करवा माटे
विणुये जले प्रयंड किरणुवाणुं सुदर्शनचक्र छोड्युं न डोय ! तेवे सूर्य
शेले छे, ॥६४॥

कण्ठपीठीलुठप्राणरथाङ्गाह्वविहायसाम् ।

जीवातुर्यमुनीवीजी व्यरचीव विरञ्चिना ॥६५॥

विरञ्चिता ब्रह्मणा यमुनायाः कालिन्धा वीजी जनकः । 'वसा तु जनकस्तातो वीजी जनयिता पिता' इति हैम्याम् । 'सहस्ररश्मिर्यमुनाकृतान्तजनकः प्रद्योतनस्तापनः' तथा 'यमुना यमभगिनी कालिकन्दी सूर्यजा यमी' इति द्वितयमपि हैम्याम् । उत्प्रेक्ष्यते जीवातुर्जीवनौषधमिव व्यरचि विहितम् । केषां कण्ठपीठ्यां गलकन्दले । जयत्युदरनिःसररसरराजपीठीपठच्चतुर्मुखमुखावलीरचितसामनामस्तुतिः' इति चम्पूकथायाम् । 'वंशिकवक्रोष्ठिकेकान्यकुब्जपीठानि' इति लिङ्गानुशासने स्त्रीक्लीबलिङ्गयोः । पीठं पीठी च । लुठन्तः वियोगातिव्यथाव्याकुलतया निर्गमनायागच्छन्तः प्राणा असवो येषाम् । कण्ठगतजीवितानामित्यर्थः । तादृशानां रथाङ्ग इति आह्ला नाम येषाम् । 'चक्रवाको रथङ्गाहः कोको ब्रह्मचरोऽपि च' इति हैम्यां रथाङ्गशब्देन चक्रमुच्यते तन्नाम्नां विहायसां पक्षिणां चक्रवाकविहङ्गमानां जीवनस्य भेषजमिव । 'विहायो व्योमपक्षिणो' इत्यनेकार्थः ॥ इति सूर्योदयः ॥

श्लोकार्थं

वियोगिनी व्यथाथी व्याकुल अनवाथी जेना आणु कंठे आवी गया छे तेवा चक्रवाक नामना पक्षीये भाटे ब्रह्माये जण्णे कालिन्दी पिता सूर्यश्च लुवन औषध अनाव्युं न होय । ॥६५॥

शोणी दीप्तिर्दिनेशस्याघात्कुमारितरा श्रियम् ।

कोकैर्दुःखानलज्वाला किमुद्रीर्णाः सुहृत्पुरः ॥६६॥

दिनेशस्य दिवसनायकस्य भानोः दीप्तिः कान्तिः श्रियं शोभामघान्द्वरते स्म । किंभूता । कुमारितरा वाला । प्रथमोत्पन्ता । अतिशयेन कुमारी कुमारितरा । 'हरवो वा' इति साररवतसूत्रेण तरतमयोः परयोः सतोर्वा हरवः । अत एव किंभूता । शोणी अत्यन्तारुणा । 'रचयति रुचि शोणीमेतां कुमारितरा रवेः' इति नैषधे । उत्प्रेक्ष्यते कोकैश्चक्रवाकैर्विहङ्गमैः सुहृदः रवमित्रस्य भास्करस्य पुरोऽग्रे दुःखरूपानलस्य सकलशर्वरी-परस्परवियोगसजातासाततीत्रज्वलनज्वाला इवोद्रीर्णाः हृदयवदनाद्बहिरुद्गन्ता इव ॥

श्लोकार्थं

सूर्यनी ढालकान्ति नवप्रसूता आलिकानी जेम शोला धारणु करे छे. ते जण्णे चक्रवाकोये पोताना मित्रनी आगण विरहानलनी प्रयंड ज्वाला प्रगट करी न होय । ॥६६॥

નિજાનુરાગિણીર્વીક્ષ્ય દારાન્સ્મેરસરોજિનીઃ ।
કિમુદ્ગીર્ણોઽરુણજ્યોતીરાગો રાજીવવન્ધુના ॥૬૭॥

રાજીવવન્ધુના અરવિન્દસુહૃદા સ્વર્યેણ અરુણમતિરકં યજ્જ્યોતિઃ કાન્તિઃ एव રાગો
હૃદયોદયદનુરાગોઽનુરતિરુદ્ગીર્ણઃ પ્રકટીમૂતઃ । કિં કૃત્વા । સ્મેરા વિકસિતાનનસરોજાઃ સરો-
જિનીઃ પદ્મિનીદારાન્ નિજપ્રેયસી । નિજે આત્મનિ વિષયેઽનુરાગોઽસ્ત્યાસામિત્યનુરાગિ
પ્યસ્તાઃ સાનુરાગા વીક્ષ્ય વ્યાલોક્ય ॥

શ્લોકાર્થઃ

વિકસિત કમલિનીને પોતાની તરફ અનુરાગિણી ભેદને સૂર્યે જાણે અત્યંત લાલ
કાન્તિરૂપ પોતાનેા અનુરાગ પ્રગટ કર્યો ન હોય ! ॥૬૭॥

હરિવ્યાપાદિતવ્યાન્તકુમ્ભિકુમ્ભસમુદ્ભવૈઃ ।

રવતૈ રક્તીકૃતાં શઙ્કે પ્રમા માતિ રા માનેવી ॥૬૮॥

માનોરિયં માનેવી સ્વર્યસંવન્ધિની પ્રમા અર્થાત્કુમારીકાન્તિર્માતિ સ્મ શુશુભે । તત્રાહ-
મેવં શઙ્કે વિતર્કયામિ । હરિણા માનુના કેસરિણા ચ વ્યાપાદિતા કરાત્રનિશિતનિશ્ચિ-
શોદ્ધુરધારાવિદારિતા ધ્વાન્તા અન્ધકારા एव કુમ્ભિનઃ શ્યામેવર્ણત્વાદન્ધકારસાધારણા
વારણાઃ । યત ઉક્તમ્ 'દૂરતા સ્થૂલતા શ્યામતા ગન્ધલોભુર્પર્મધુર્પૈઃ । ધાવિતમિમ્-
રાજધિયા તરવધિયા ચાત્રતો મહિષઃ ॥' ઇતિ । પ્રાયોઽધુના કૃષ્ણવર્ણ एव દન્તિનો
દશ્યન્તે । તેષાં કુમ્ભેભ્યઃ શિરઃપિપ્પ્લેભ્ય ઉદ્ભવ ઉત્પત્તિર્યેષાં તાદૃશૈ રવતૈ રુધિરૈ રક્તીકૃતા
શોભા નિર્મિતેવ ॥

શ્લોકાર્થ

સૂર્યની લાલ કાન્તિથી આકાશ શોભે છે. જાણે મને લાગે છે કે સૂર્યરૂપી સિંહના
તીક્ષ્ણ કિરણોરૂપ નખોથી વિદારણ કરાયેલા અંધકારરૂપી હાથીઓનાં કુંભસ્થલમાંથી
નીકળના રુધિરવડે જાણે લાલ બન્યું ન હોય ! (દૂરતા, સ્થૂલતા, એને શ્યામતાથી સમાન
હોવાથી મદજ્જલનાં લોહુપી ભ્રમરો હાથી સમજીને પાડા તરફ દોડે છે. આ કારણે
અંધકારને આપેલી હાથીની ઉપમા યુક્તિયુક્ત છે.) ॥૬૮॥

કાન્તાગમે ધૃતાતાન્નામ્વરા ઇવ દિગજ્ઞનાઃ ।

વન્ધુકવન્ધુરૈર્નમ્ભવૈર્માન્તિ પ્રમામરૈઃ ॥૬૯॥

बन्धुकवध्वकुकुसुमानीव 'विपोहरिया' इति लोकप्रसिद्धानि । बन्धुरैः शोणिम्ना सुन्दरैः अन्नादुमानोर्भवेरुत्पन्नैः प्रभाभरैः कान्तिकलापैर्दिग्गङ्गना आशावशा भान्ति विराजन्ते । उत्प्रेक्ष्यन्ते कान्तस्य रवमर्तु सूर्यस्यागमे समागमनसमये । 'दिशो हरिद्रिमहैरितामि वैश्वरः इति रघुवशे । धृतानि परिहितान्याताप्राणि सामस्त्येन शोणान्यम्बराणि वासांसि याभिः पतादश्य इव ॥ इत्यरुणतरुणप्रभा ॥

श्लोकार्थ

अंधुक नामनां लाल पुष्पोनी जेम मनोहर सूर्यनी लाल कान्तिनां समुद्धृती पूर्वं द्विशाश्रुपी स्त्री शोले छे. ते जल्ले पोताना पति सूर्यना समागम भाटे धारणु करेलां लाल वस्त्रो न डोय । ॥६६॥

द्रुमद्रोणिषु संचिन्वन्तुल्लसन्पल्लवानिव ।

तन्वन्निव तटाकेषु निन्दन्कोकनदश्रियम् ॥७०॥

कुर्वन्निव गिरेः शृङ्गे गैरिकावनिविभ्रमम् ।

ताम्बूलश्रियमास्येषु दिग्बधूनां दिशन्निव ॥७१॥

सीमन्तेषु मृगाक्षीणां सिन्दूरं पूरयन्निव ।

प्रातः प्रस्तारयन्माति भानुमान्भानुविभ्रमम् ॥७२॥

भानुमान् किरणमाली सूर्यः प्रातः वासरवदने भानुनां निजार्भकप्रभाणां विभ्रमं शोभां विलासं वा प्रस्तारयन् विस्तारयन् माति विभ्रजते । द्रुमाणां तरुणां द्रोणिषु । 'द्रोणी द्रोणिरिदन्तः श्रेण्यामपि' इत्यनेकांथविचूर्णिः । भानुविभ्रमं विस्तारयन्निति सर्वत्र योज्यते । उत्प्रेक्ष्यते—उल्लसतः स्फुरतः विकसतो वा पल्लवान्प्रवालासंचिन्वन्तुपचय बाहुल्यं प्रापयन्निव । तथा तटाकेषु पद्माकरेषु । उत्प्रेक्ष्य कोकनदानां रक्तोत्पलानां श्रियं लक्ष्मीं तन्वन्विस्तारयन्निव वहन्ति कोकनदानि कुर्वन्निव । तथा । गिरेः पर्वतस्य शृङ्गे शिखरे । उत्प्रेक्ष्यते—गैरिकावने रक्तधातुभूमेर्विभ्रमं भ्रान्तिं कुर्वन्निव विरचयन्निव । पुनर्दिग्बधूनां दशदिग्गङ्गानां आस्येषु वदनेषु । उत्प्रेक्ष्यते ताम्बूलश्रियं दिशन्ददान इव । ताम्बूले चर्विते वाधरादौ रक्तिमा भवेत् । पुनर्मृगाक्षीणां त्रस्तसारङ्गीदशां सीमन्तेषु केशपाशधर्मसु उत्प्रेक्ष्यते सिन्दूरं शृङ्गारसूषणं पूरयन् सिन्दूरेण भरन्निव इति लोहितलक्ष्मीविलसितसिद्धान्ते । 'कुङ्कुमखवियच्च जीवलोपे' इति सूर्यस्याभ्युदयसमये कान्तिरप्यतीव रक्ता स्यादिति । त्रिमिर्विशेषकम् ॥ इति सूर्यप्रभाप्रस्तारः ॥

श्लोकार्थ

प्रभात समये सूर्यं चोत्ताना करणोने विस्तारतो शोले छे, ते ळण्णे वृक्षोनी पंक्तिञ्चोमां विकस्वर पल्लवोनेो संख्य करतो न डोय ! सरोवरमां विकस्वर लाल क्मलोनी शोला विस्तारतो न डोय ! पर्वतोना शिखरोमां लाल धातुमय पृथ्वीने करतो न डोय ! द्विगांगनाञ्चोना मुणोमा तांभूलनी शोलाने आपतो न डोय ! भृगनयनां स्त्रीञ्चोनां से'थामां सिं'हर पूरतो न डोय ! आवा सूर्य'नेो उदय थयो. ॥७०॥ ॥७१॥ ॥७२॥

प्रारंभे भानुना व्योम्नि क्रमाच्चङ्क्रमणक्रमः ।

विश्वविश्वंभराभोगं प्रेक्षितुं किमु काङ्क्षता ॥७३॥

भानुना मार्तण्डेन व्योम्नि गगनाङ्गणे क्रमादनुक्रमेण चङ्क्रमणक्रमः गमनस्यानुक्रमः परिपाटी चङ्क्रमणकलितः क्रमः प्रारंभे पादाः प्रारंभिरे । अथ वा चङ्क्रमस्य क्रम आनन्तर्यनिरन्तरत्वं विश्रामरहितत्वेन गन्तुं प्रारंभतेत्यर्थः । 'क्रमः कल्पाद्भिन्नशक्तिपु परिपाठयाम् इत्यनेकार्थः । 'परम्परायां पादक्षेपे आनन्तर्ये' पदसंधावपि क्रमः इत्यनेकार्थावचुरिः । उत्प्रेक्ष्यते विश्वस्य जगतः अथ वा विश्वस्याः समग्राया विश्वंभरायाः वसुंधराया, आभोगं विरजारं प्रेक्षितुं ऋदु काङ्क्षता किमु वाञ्छतेव ॥ इति दिनोदयः ॥

श्लोकार्थ

अनुक्रमे सूर्ये आकाशमां आलवानो प्रारंभ कर्ये ते ळण्णे जगतनी पृथ्वीनेो विस्तार जेवानी तेनी ध'च्छा न डोय । ॥७३॥

आसाध दर्शनं तस्याः शासनस्वर्गिसुभ्रुवः ।

व्यरंसीध्यानतः स्वरियोगीव परमात्मनः ॥७४॥

स्वरिर्हीरविजयस्वरीन्द्रो ध्यानतः स्वरिमन्त्रजापतः प्रणिधानाद्यरंसीद्विरमते रा । किं कृत्वा । तस्याः पूर्वोक्तसर्वाङ्गवर्णनागमनादिव्यतिकरायाः शासनदेवतायाः दर्शनं प्रत्यक्षावलोकनमासाध अधिगत्य । साक्षात्समीक्ष्येत्यर्थः । क इव । योगीव । यथा योगसाधको जितेन्द्रियो ध्यानविधानैकतानः परमात्मनः परमात्मस्वरूपस्य दर्शनं प्राप्य विरमति । ध्यानं कुर्वाणा योगीन्द्रा हृदि परमात्मनमालोक्य ध्यानाद्विरमन्ते । यथा 'योगं स चान्तः परमात्मसंज्ञ दृष्ट्वा परं ज्योतिरुपारराम' इति कुमारसंभवे ।

सूरीन्दुर्वसतेर्मध्येध्यानस्थानादथागमत् ।

प्रागिगरेः कन्दरक्रोडाद्भास्वानिव नभोज्जणम् ॥७५॥

अथ शोसनदेवतागमनप्रश्नकथनध्यानविरमणानन्तरं सूरीन्दुर्हीरविजयसूरिचन्द्रो ध्यानस्थानात्प्रणिधानविधानास्पदाद्वसतेरुपाश्रयस्य मध्ये उत्सङ्गे आगमदागतः । क इव । भास्वानिव । भानुमाली यथा प्रागिगरेः प्राचीनपर्वतस्य कन्दरस्य । कन्दरशब्दश्चिल्लिङ्गे । 'पिठरप्रतिसरपात्रकन्दराः' इति लिङ्गानुशासने । क्रोडात् हृदयात् । मध्यादित्यर्थः । अथ वा क्रोडादुत्सङ्गान्नभोज्जणं गगनाजिरे समागच्छति ।

श्लोकाथः

श्रेम सूर्यं पूर्वार्धवानी शुक्लानां मध्यभागमांथी गगनागणुमां आवे तेभ हीरविजय-
सूरियन्द्र ध्यानभूमि-समाधिस्थानमांथी उपाश्रयनी मध्यमां पधार्या. ॥७५॥

प्रीतिप्रह्वैः प्रभुस्तत्र परिवत्रे त्रितिव्रजैः ।

सुनासीर इवास्थानीमासीनः स्वर्गिणां गणैः ॥७६॥

तत्र मौलोपाश्रये प्रभुः सूरीश्वरः प्रीत्या प्रमोदेन गुरुशिष्यस्नेहेन धर्मस्य हार्देन प्रह्वैर्नम्रीभूतैः पदाभोजे अमरीभावं प्राप्तेर्व्रतिव्रजैः श्रमणपुङ्गवगणैः परिवत्रे परिवृतः । क इव । सुनासीर इव । यथा आस्थानीं सुधर्माभिधानां समामासीन आश्रित्य तिष्ठन् । उपविष्ट इत्यर्थः । सहस्रलोचनः स्वर्गिणां गीर्वाणानां गणैर्वृन्दैः परिव्रियते ॥

श्लोकाथः

श्रेम सुधर्मा सलामां रडेलेो धन्द्र हेवोना समुडथी शोले तेभ उपाश्रयमां लक्षित-
लावथी नअ अनेला साधुयेनां समुडथी हीरविजयसूरिश्च शोभता हता. ॥७६॥

तत्रागमन्यत्तनादिसंधास्तुं वन्दितुं तदा ।

स्वर्गादिदेवाः समवसरणस्थं यथा जिनम् ॥७७॥

तत्र हीसामिधे नगरे पत्तनमणहिल्लपुटमेदनमादियेषां तेषां नगराणां सवा' आठग-
णास्तं ध्यानोत्थित सूरिं वन्दितु नमस्कर्तुमागमन्नागच्छन्ति स्म । यथा इवार्थे । के इव । देवा इव । यथा स्वर्गो देवलोक आदिः प्रथमं येषां तेषां भवननगरज्योतिर्विमानानां देवा भवनपतिधानमन्तरज्यौतिष्कक्षादशकल्पवासिनः सुराः समवसरणे तिष्ठतीति समव-
सरस्थस्तं जिन तीर्थं करं नमंसितुमायान्ति ॥

श्लोकाथं

जेन लवनपति, व्यंतर, ज्योतिषी अने वैमानिक अे आरे निक्षायना देवे।
समवसरणुमां भिराजमान श्रीजिनेश्वर लगवतने वंदन करवा भाटे आवे तेम डीसा
नगरमां भिराजमान श्रीहीरविजयसूरिणे अणुद्धिद्वपुर पाटणु आदि नगरेना संघे
वंदनार्थे आया. ॥७७॥

प्रबोधय सुदृक्पद्मान् कुदृक्पङ्काश्च शोषयन् ।
स्पर्धयेव रवेः सूरैः प्रतापो व्यानरो दिशः ॥७८॥

सुरेहीरविजयवाचंयमेन्दोः प्रतापो दिशो दशापि हरितः प्रति व्यानरो व्याप्नोति
स्म । उत्प्रेक्ष्यते रवेः सूर्यस्यार्थान्मार्तण्डचण्डप्रतापस्य स्पर्धया संघर्षेण मनस्यस्यया
वा । किं कुर्वन् । सुदृशः सम्यक् दृश्य एव पद्माः कमलानि प्रबोधयन् प्रतिबोधवन्धु-
रान् विदधत् । सुदर्शनिनः कुर्वन् । सूर्योऽपि पद्मानि प्रबोधयति विकाशयति । च
पुनः किं कुर्वन् । कुत्सिताः शाक्यादिमतोपादानपटलसंवल्लिता दृशः दृश्यो येषां
सिद्धान्तविरुद्धवादित्वाद्दुष्टा दृश्यो येषां ते कुदृशः कुवादिनः कुमतान्येव पङ्का कर्द-
मास्तान् शोषयन् । सूर्योऽपि पङ्क शोषयति ॥

श्लोकाथं

सम्यग् द्रष्टि लवोऽप कभलोने प्रतिबोध करतो अने जौद्धादि कुवाद्विओऽप
कादवतुं शोषणु करतो सूरिवरने। प्रताप जणु सूर्य साथे स्पर्धा करतो न होय ! तेम
दश दिशाओमां इलायो. ॥७८॥

प्रतिक्रम्य चतुर्मासी स क्रमाच्चहरत्ततः ।
हर्षाकृर्षा इषोऽलङ्घ्य मानसादिष्टमानसः ॥७९॥

स सूरिः क्रमादनुक्रमेण विजयदशमीदीपालिकादिनगमनपरिपाट्या चतुर्णां मासानां
समाहारश्चतुर्मासी वार्षिकचतुर्मासिकम् । अथ वा वर्षा शरलक्षणयोर्द्वाम्यां मासाम्यां
कृत्वा चतुर्मासी, तां प्रतिक्रम्य । एतावता कार्तिकचतुर्मासिकप्रतिक्रमण प्रणीय चतुर्मासीं
पूर्णाकृत्य वा ततस्तस्माद्धीसानगराद्यहरत् विहारं कृतवान् । इत्यर्थः । क इव ।
इष्टमानस इव । यथा इष्टमानसो राजहंसः वर्षा वर्षासमयमुल्लङ्घ्य मानसात् स्वावाप्त-
कासारतः हर्षादान्दाद्विहरति पृथिवीपीठपानीयप्रपूणानिकपङ्कजनिकुञ्जमञ्जुलजलाशयेषु
स्वैरं विहरति । 'नृपमानसमिष्टमानसः' इति नैषवे ॥

श्लोकार्थ

जेम राजहंस वर्षा समयनुं उद्वलंधन करीने पोताना निवासस्थान मानसरोवरथी निक्षणीने उभदोना कुंलोथी मनोहर पृथ्वीपर रडैलां जलाशयोमां दुर्षं पूर्वक विदरे छे तेम सूरिवरे अनुक्रमे आतुर्मासिक प्रतिक्रमण करीने दीसा नगरथी विहार कर्यो. ॥७६॥

क्रमेणाहमदावादपुरे सूरिः समीयिवान् ।

नभोनीरधिवर्णिन्याः प्रतीरे सुप्रतीकवत् ॥८०॥

सूरिर्हीरगुरुः क्रमेण ग्रामानुग्रामादिविहारपरिपाद्या अहम्मदावाद इति नाम यस्य तादृशे पुरे नगरे समीयिवान् समाजगाम । किंवत् । सुप्रतीकवत् । यथा ईशानविद्वि-
क्संवन्धी अष्टमः सुप्रतीकनामा ककुत्सुञ्जरः नभस आकाशस्य नीरधेर्जलराशेर्वरवर्णिनी पत्नी । 'वशा सीमन्तिनी वामा वर्णिनी महीलावला' तथा 'कर्षुर्द्वीपवती समुद्रदयिता धुन्यौ स्रवन्ती सरः' इति द्वितयमपि हैम्याम् । पतावता आकाशगङ्गा । 'नदत्याकाशग-
ङ्गायाः स्रोतस्युदांमदिग्गजे' इति रघुवशे । तस्याः प्रतीरे तटे । 'तट तीरं प्रतीर च' इति हैम्याम् ॥

श्लोकार्थ

जेम धशानद्विशानो द्विगण आकाशगंगाना तीरे आवे तेम सूरिवर आमानुग्राम विहार करता अनुक्रमे आडमहाप्राद नामना नगरमां पधार्या. ॥८०॥

देवीनिगदितागण्यभाग्यसौभाग्यशालिनः ।

स्वस्यान्तेवासिनस्तस्य कामाङ्गजयतीशितुः ॥८१॥

सूरीन्दुः कामयांचक्रे दातुं सूरिपदं ततः ।

तनूजस्येव राज्यस्य धुरं धात्री पुरंदरः ॥८२॥ (युग्मम्)

ततोऽहम्मदावादगमनान्तरं सूरिर्हीरविजयरजनिजानिः स्वस्यात्मनः आत्मीयस्य धान्तेवासिनः समीपे वसन्शीलस्य शिष्यस्य कम्मानाम्नो व्यवहारिणः गृहीतव्रतत्वात्सा-
धोर्षा अङ्गजः पुत्रः तथा यतीर्ता मध्ये ईशिता मुखयो गीतार्थत्वात् । अथ वा भाविनि भूतोपचारात् निर्ग्रन्थानां नायकः तस्य विमलप्रज्ञांशस्य सूरिपदमाचार्यपदं प्रदातुं कामयांचक्रे अभिलषति स्म । किंभूतस्य । देव्या शासनतरुण्या निगदिते सूचिते कथिते अनप्ये अप्रमेये वाज्जानसगोचरीकर्तुमशक्ये भाग्यं पुण्यं तथा सौभाग्यं सुभगता विश्ववालस्यं ताम्ब्यां शालते शोमते इत्येवंशीलस्य । क इव । धात्रीपुरंदर इव । यथा

पृथिवीपुरहृतो राजा तन्नृजस्य निजनन्दनस्य राज्यस्य स्वसकलमण्डलाधिपत्यधुर
प्रदातुं कामयते ॥

श्लोकार्थं

जेम राज पोताना पुत्रने राज्यनी धुरा अर्षणु करवानी अलिदाषा करे तेम
आचार्यदेव शासनदेवीजे जेना अगणित लाग्य सौभाग्यनी प्रशंसा करी छे तेवा
पोताना अतेवासी कमाकषीना पुत्र ज्यविमल नामनां मुनिने आचार्यपद आपवानी
अलिदाषावाणा जन्या. ॥८१॥ ॥८२॥

प्रक्रमे तत्र तत्रत्यसंधेनागृह्यत प्रभुः ।

तमिवाभिनवं सूरिशक्रमन्यं दिदक्षता ॥८३॥

तत्र प्रक्रमे तस्मिन्प्रस्तावे तत्रत्येण कभीपुरीवेण संधेन आश्रवणेण भगवानगृह्यत ।
अर्थात्सूरिपदप्रदानार्थं प्रभोराग्रहः कृतः । संधेन किं कर्तुमिच्छता । तमिव हीरविजय-
गणधरमिव अन्यमपरं अभिनवं सूरिशक्र गणमारधुरंधरं दिदक्षता प्रष्टुमिच्छता ॥

श्लोकार्थं

नूतन सूरीन्द्रने जेवा छिछता कभीपुरना संधे सूरिपद प्रधानना भडोत्सवने
भाटे सूरिवरने अत्यंत आग्रह कर्यो. ॥८३॥

ततः स्वाशयसंवादि प्रपेदे तद्वचः प्रभुः ।

व्रतव्यतिकरे लौकान्तिकदेवोक्तमाप्तवत् ॥८४॥

ततः संघाग्रहानन्तरं प्रभुर्हीरविजयसूरिः स्वस्यात्मन आशयमभिप्रायं संवदत्यनुक-
रोत्येवंशीलं यादृशं गुरुचित्ते तादृशं पय संघाग्रह इत्यर्थः । तद्वचः संघवचनं प्रपेदे
प्रतिपन्नवान् । किंनत् । आप्तवत् । यथा जिनेन्द्रः व्रतव्यतिकरे दीक्षाग्रहणावसरे लोकस्य
पञ्चमकल्पस्य अन्तः प्रान्तोऽवसानं तत्र तमिथराजिकान्तरालशःखिविमानेषु । अर्चि-
अर्चिमालि-धैरोचन-प्रभंकर वन्द्याम-सूर्याम शुक्राम-सुप्रतिष्ठास अरिष्टामिधानेषु मवा
लौकान्तिकाः । ते च नवविधाः । यथा सारस्वत आदित्य-वह्नि वरुण गर्दतो-
तुषित-अग्यात्राव-अग्नेय-अरिष्टनामानो देवास्तेषामुक्तं कथितमिवाङ्गीकृतवान् ॥

श्लोकार्थं

दीक्षा अहणु करवाना अवसरे जेम जिनेश्वर लगवत नव लोकातिक देवेजे

कहेलां वयनेने अंगीकार करे छे तेम सूरिलगवते पोताना अलिप्रायने अनुसरवावाणा
संघना वयनेने स्वीकार्युः ॥८४॥

सूरीन्द्रेणाथ दैवज्ञैर्मुहूर्तं निरधार्यत ।

एतन्महोदयस्येव प्रारम्भप्रथमक्षणः ॥८५॥

अथ संघाप्रहाङ्गीकारानन्तरं सूरीन्द्रेण दैवज्ञैर्मुहूर्तिकैः सार्धं मुहूर्तं दोषादिनिर्मुक्तशु-
भवासरवेलालग्नं निरधार्यत निश्चीयते स्म । उत्प्रेक्ष्यते एतस्य जयविमलप्रज्ञांशस्य
यो महोदयो महानभ्युदयः तस्य प्रारम्भस्य प्रथम आद्यः क्षणः अवसरः कालविशेषः
पञ्चदशलक्षणः ॥

श्लोकार्थ

संघनां वयनेने अंगीकार कर्या आह सूरीन्द्रे ज्योतिषीओनी साथे शुभमुहूर्तने
निर्धार्य कर्या. ते ज्ञे आ जयविमलमुनिना साग्योदयनी प्रथमक्षण (पंहर लवङ्ग)
न होय ! ॥८५॥

शिल्पिभिः कारितः संधैर्मण्डपो यन्मुनीशितुः ।

पट्टश्रियं वरीतुं किं स्वयंवरणमण्डपः ॥८६॥

संधैः कमीपुरश्रावसमुदायैः कर्तृभिः शिल्पिभिवैज्ञानिकैराप्रचकचातुर्यैः कृत्वा साध-
नभूतैर्मण्डपो बहुजनाग्रयः कारितो निर्मापितः । उत्प्रेक्ष्यते—जयविमलनाम्नो मुनीशितु-
निग्रन्थनायस्य पट्टश्रियं वरीतुं स्वरिपदलक्ष्मीमुद्रोढु स्वीकर्तुं किं स्वयंवरणमण्डपः ॥

श्लोकार्थ

कमीपुरमां श्रावकोअे शिल्पीओ पासे भंडपनी रचना करावी. ते ज्ञे जयविमल
मुनीश्वरना पट्टलक्ष्मी साथेना विवाड भाटेने स्वयंवरमंडप न होय ! ॥८६॥

एतद्व्यतिकरेऽनेककौतुकालोकलालसा ।

त्रिलोकी चित्रदम्भेन मण्डपे किमुपेयुपी ॥८७॥

एष चासौ व्यतिकरश्च एतद्व्यतिकर आचार्यपदप्रदानावसरस्तस्मिन्ननेकानि कौतुकानि
आश्रयाणि तेषामालोकने लालसा उत्सुका त्रिलोकी भुवनत्रयी चित्राणामालेख्यभाव

लम्बितानामार्थात्सुरनागराणां दम्भेन कपटेन कृत्वा । उत्प्रेक्ष्यते तत्र मण्डपे
किमुपेयुषी आगतेव ॥

श्लोकार्थ

आचार्यपदं प्रदानना भडोत्सव प्रसंगे, अनेक आश्रये जेवा भाटे उत्सुक भनेला
त्रणे दोळ जणु चित्रनां जडाने मंडपमां आवीने रखा न डोय । ॥८७॥

विस्तीर्णोऽपि स संकीर्णो बभूवानेकनागरैः ।
भाविमद्वारकागण्यपुण्याकृष्टैरिवागतैः ॥८८॥

स संवजननिर्मापितो विस्तीर्णोऽप्यतिविपुलोऽपि सन् मण्डपो जनाश्रयः अनेकैर्गण-
नातीतैर्नागरैर्जनपदग्रामसंनिवेशपुरनगरजननिवहैः संकीर्णः अतिलघीयः स्थानमिव बभूव
संजातः । किंभूतैर्नागरैः । आगतैः समेतैः दशदिगन्तादपि तत्रोपनतैः । उत्प्रेक्ष्यते भाविनो
भविष्यतो भद्वारकस्य जयविमलसुरेरगण्यैः सुरनरादिभिरपि जेतुमशक्यैः पुण्यैर्भागधे-
यैराकृष्टैर्वारिकाबद्धानीतैरिव उपायातैः ॥

श्लोकार्थ

संधे जनावेदो मंडप अति विशाण डोवा छतां पणु दृशे दिशाथी आवेला
नागरिकजनेो वडे नानो—संकीर्णुं जनी गथो, ते नागरिके जणु लावी आचार्यश्री-
जयविमलसूरिनां अगणित पुण्यथी आकर्षांछने आव्या न डोय । ॥८८॥

निशि तारैरिवाकाशो त्रियमाणः स निर्भरम् ।
तन्महोमिलितै रेजे पौरैर्जानपदैर्जनैः ॥८९॥

तस्य जयविमलप्रज्ञांशस्य पदप्रदानस्य महसि उत्सवे मिलितैरितस्तत आगत्यैकी-
भूतैः । उत्सववाची महःशब्दः सकारान्तोऽप्यस्ति । यथा 'एनं महस्विनमुपैहि
सदारुणोऽवैः' इति नैवधे । नशान्त्रयोत्रिणने । 'महस्विनं तेजस्विनमनलमुत्सववन्तं च'
इति तद्धृत्तिः । तथा 'महस्तेजस्युत्सवे च' इत्यनेकार्थः । पौरैर्नागरैर्जानपदैर्गुर्जरपाञ्चाल-
लाटसौराष्ट्राद्यनेकनीवृज्जन्मभिर्जनैर्लोकैर्निर्भरं निश्चितं नीरन्त्रं त्रियमाणः पूर्यमाणः स
मण्डपो भाति यम् । कैरिव । यथा निशि तमिस्रायां रात्रौ तारकैरुपलक्षणात्रिखिल-
ज्योतिः सत्रनैर्त्रियमाण आकाशो गगनं भाति । चन्द्रोद्योते च केचिदृश्यन्ते, केचिन् ।
तमिस्रायां दर्शयामिन्यां तु सर्वेऽपि स्फुटा पव लक्ष्यन्ते, तस्मादत्र तमिस्रा रात्रिरेवो-
पादीयते नापरा ॥

श्लोकार्थ

जेभ रात्रिमां तारागणोथी आकाश शोले छे तेभ आचार्यपद प्रदानना भडोत्सवमां गूर्जर, पंचाल, लाट, सौराष्ट्र आदि देशे अने पाटण, अमहावाह आदि शङ्करोभांथी आवेला हुन्नरो नागरिकोथी व्याप्त अनेलो मंडप शोले छे. ! ॥८९॥

तीर्थेशितेव समवसरणं श्रमणाग्रणीः ।

श्रमणश्रेणिभिः सार्धमध्यासामास मण्डपम् ॥९०॥

श्रमणानां तत्समयवर्तिनां संविग्नपक्षिणां शुद्धाचारवतां च श्रमणानां साधूनामग्रणी-
मुख्यो हीरविजयस्वरिः श्रमणश्रेणिभिः मुनिमण्डलीभिः सार्धं मण्डपमाचार्यपदप्रदान-
स्थानमव्यासामास । क इव । तीर्थेशितेव । यथा तीर्थनाथः साधुभिः सार्धं समवसरणं
धर्मदेशनमन्दिरमध्यास्ते । केनापि महर्षिकेन देवेन दानवेन वा रचितमिति शेषः ॥

श्लोकार्थ

जेभ तीर्थंकर लगवंत साधुओ साथे देवदानवरचित समवसरणभूमिने शोलावे
तेभ संविग्नपाक्षिक अर्थात् शुद्ध आचारवाणा साधुओनी साथे श्रमणनेता आचार्यदेवे
मंडपने शोलाओ. अर्थात् मंडपमां पधार्या. ॥९०॥

पण्डिताखण्डलं श्रीमज्जयाद्यविमलाभिधम् ।

आह्वातुं प्रेषयामास मुनिमुख्यान्मुनीश्वरः ॥९१॥

मुनीश्वरो हीरमद्वारकः । जयेति पदमाद्यं यस्यास्तादृशी विमलेत्यभिधा नाम यस्य
स जयविमलस्तमेव पण्डितेषु कोविदेषु आखण्डल इवाखण्डल इन्द्रस्तमाह्वातुमाकारयितुं
मुनिमुख्यान्वाचकादिवाच्यमपुंगवान् प्रेषयामास प्रहीणोति स्म ॥

श्लोकार्थ

मुनीश्वर आचार्यदेवे पंडितोभां इन्द्र समान जयविमलमुनिने जोलाववा भाटे
मुष्य मुष्य साधुओने भोडल्या. ॥९१॥

अयमानीयतामीभिर्मण्डपं पण्डिताग्रणीः ।

उत्तरार्हैर्गन्धर्वाहैरभुवाहोऽम्बराङ्गवत् ॥९२॥

अमीर्भिर्मुनिमुख्यैरयं जयविमलनामा पण्डिताग्रणीः कोविदकुञ्जरः मण्डपं जनाश्रय-
मानीयत आनीतः । कैरिव । गन्धवाहैरिव । यथा उत्तरस्यां भवैरुत्तराहैः समीरणैः ।
लौके 'स्रवाय' इति प्रसिद्धेः । अम्बुवाहो जलभरनिर्भरभृतमध्यो धाराधरः अम्बर-
स्याकाशस्याङ्गमुत्सङ्गमानीयत ॥

श्लोकाथ

जेम उत्तरदिशानो पवन आकाशमां मेघने लावे तेम मुज्य मुनिवरो विद्वद्
शिशोमणि श्रेवा जयविमलमुनिने भंडपमां लध आव्या. ॥९२॥

प्रभुं बभाज तैः सार्धं साधुभिः साधुसिन्धुरः ।
युवराज इवानल्पैः सामन्तैः पितरं निजम् ॥९३॥

स साधुसिन्धुरः जयविमलमुनीन्द्रः तैः स्ररिप्रहितैर्मुनिपञ्चाननैः सार्धं प्रभुं हीरवि-
जयस्ररीश्वरं बभाज आगत्य प्रणम्य सेवते स्म । क इव । युवराज इव । यथा सकलज-
नपदप्रजाचिन्ताकारकतया रवापितो नृपकुमारः अनल्पैर्वहुभिः सामन्तैः सीमालभूपालैर-
नेकमण्डलीकमहीपालैर्वा समं निजं पितरं जनकं सेवते ॥

श्लोकाथ

जेम युवराज धणा सामन्तो साथे आवीने पोताना पिता राजने प्रणाम करे तेम
मुनिपुंगव जयविमलमुनिश्रे साधुश्रेणी साथे आवीने गुडदेवने नभस्कार कर्या ॥९३॥

भाविसुरेरभूतस्योपाध्यायपदमादितः ।
परमावधिवत्साधोरुदेष्यत्केवलश्रियः ॥९४॥

भविष्यतीत्येवशीलो भावी स चासौ स्ररिश्च तस्य भविष्यदाचार्यस्य आदितः
प्रथमं तस्य जयविमलविदुषः उपाध्यायनाम पदमसूत्रसूत्रव । पतावता आचार्यपदादानुपा-
ध्यायपद प्रदत्तमित्यर्थः । किंभूतम् । परमावधिवत् । यथा उदेष्यन्ती प्रकटीभविष्यन्ती
केवलश्रीः केवलज्ञानलक्ष्मीर्यस्य तादृशस्य साधोः श्रमणस्य परममुत्कृष्ट पृथक्परमाणुज्ञानक-
ल्लोकमानमल्लोकेश्वपि लोकप्रमितासंख्येयखण्डावबोधविधायकमवधिज्ञानं भवति । अथ वा
प्रादुर्भविष्यत्केवलमेकाकारं निखिललोकाकाशप्रकाशकं ज्ञान यस्य तादृग्विधस्य जिनेशितुः
तीर्थकरस्य आदितः संयमग्रहणप्रथमसमय एव तृर्थं चतुर्थं मनःपर्यायसंज्ञं ज्ञानं भवति
इति द्वितीयपाठः ॥

१. उदेष्यत्केवलयेव तृर्थं ज्ञान जिनेशितुः' इति पाठान्तरम् ।

श्लोकार्थं

जेम केवलज्ञानीने द्वैतद्वयलक्ष्मी प्राप्त यतां पडेलीं अलोकमां लोक प्रमाण असंभ्य
अंडुकेने लघुवाङ्म परभावधिज्ञान प्राप्त थाय अथवा जिनेश्वरने संयमत्रडुणुना प्रथम
समये योथुं 'मन-पर्यव ज्ञान' उत्पन्न थाय तेम लावी आचार्य जयविमलमुनिने
प्रथम वाचकपद-उपाध्यायपद अयलुं करवामां आण्युं. ॥९४॥

महामहैस्ततस्तस्य सूरिः सूरिपदं ददौ ।

ज्ञातवेदाः स्फुरज्ज्योतिर्निकेतनमणेरिव ॥९५॥

तेत उपाध्यायपदप्रदानानन्तरं सूरिर्हीरविजयप्रभुः महामहैरधिकजायमानोत्सवैस्तस्य
जयविमलोपाध्यायस्य सूरिपदमाचार्यपदं ददौ । क इव । जातवेदा इव । यथा
जातवेदाः कृशानुर्निकेतनमणेदीपस्य स्फुरद्देदीप्यमानं ज्योतिस्तेजो दत्ते । अथ वा ।
क इव । यथा स्नेहप्रियो दीपस्य दर्शनेनस्य तमोपहं मूच्छायभिदुरं निजमात्मीयं
ज्योतिर्महो विश्राणयति ॥

श्लोकार्थं

जेम अग्नि दीपकने द्वेदीप्यमान ज्योति अर्पे तेम हीरविजयसूरिश्च
जयविमल उपाध्यायने महामहोत्सवपूर्वक आचार्यपद अर्पणुं कथुं. ॥९५॥

उज्जित्वा शमिनोऽशेषान्पुरानिव रमा हरिम् ।

तं सूरिसुपगच्छन्ती रेजे सूरिपदेन्दिरा ॥९६॥

तं नवं प्रत्यग्र जयविमलनामानं सूरिसुपगच्छन्ती समायान्ती सूरिपदेन्दिरा आचा-
र्यपदलक्ष्मी रेजे विराजते स्म । किं कृत्वा । उपगच्छन्ती अशेषान् समस्तान् तदमिलाषु-
कान् परान् शमिनो वाचकप्रज्ञांशप्रमुखान् मुनीनुज्जित्वा संत्यज्य । केव । रमेव ।
यथा समग्रान् सुरासुरानौज्ज्य हरिं नारायणमुपयान्ती मन्दरमन्थानकमथनसमये क्षीर-
पाथोधिपाथोवेलासमुत्थितसर्वाङ्गीणलक्ष्मीसमुल्लसल्लक्ष्मी राजते । किंच 'देवेन श्रुतममृत
मथनावसरे सुरासुरकरपरिवर्त्यमानमन्दरमन्थानकनिर्धोषवधिरितसमस्तरोदःकन्दरादि-
वापि दूरोच्छलितदुग्धतुषारासारतारकितनमस समुत्पन्नानेककौस्तुमादिवरुविस्तारादुद्ग-
च्छदप्सरसां मुखमण्डलैः क्षणमिव विहितविकचनलिनशोभादनेकाश्चर्यकुक्षेः क्षीरसागरात्

१ प्रदीप इव दीपस्य निजज्योतिस्तमोपहम् इति पाठान्तरम् ।

दि. सौ. ६

अजनि जनितजगद्धिस्मया स्मरजननी हस्तस्थिततरुणारविन्दा देवी देदीप्यमाना
पुण्यलक्ष्मीर्यस्याः सर्वाङ्गलावण्यमर्धुं विकचलोचनकपैरापीय पीयूषमुजोमदनमदपरवशाः
परस्परमवेर्ष्यन्तश्चक्रुश्चक्रपाणिना समं सगरम् । अथ सर्वानप्यन्तरान्तरापततरतानुल्लङ्घ्य
मन्दरगिरिशिखरशातकुम्भनिकषोपलायमानवाहोर्भगवतश्चिक्षेप । क्षेपीयः कण्ठे वैकुण्ठस्य
स्वयंवरकुसुममालिकाम्' इति चम्पूकथायाम् ॥

श्लोकार्थं

देवदानयोश्चै मेरुपर्वतने रवैथो करीने क्षीरसमुद्रतुं भन्धन करेलुं, तेमांथी कौत्सुल,
अैरावणु, लक्ष्मी, अभसराओ वगेरे जगतने विस्मयकारी अनेक वस्तुओ प्रगट थछ.
तेमांथी जेम लक्ष्मीदेवी सर्वे देवोना त्याग करीने विण्णुने वरी तेम वायक आदि समस्त
साधुओना त्याग करीने सूरिपदवी ओक जयविमलसूरीने वरी ॥९६॥

तस्य पूरयतो विश्वकामांश्चिन्तामणेरिव ।

श्रीमद्विजयसेनेति सूरिराजोऽभिधां व्यधात् ॥९७॥

सूरिराजो हीरविजयसूरीन्द्रस्तस्य जयविमलसूरेः श्रीमान् विजयसेन इत्यभिधां
नाम व्यधाच्चकार । तस्य किं कुर्वतः । विश्वेषां जगज्जनानां कामान्मनोभिलषितान्
पूरयत-पूर्णां सृजतः । कस्येव । चिन्तामणेरिव । यथा देवमणिः सर्वान्कामान्
संपूरयति ॥

श्लोकार्थं

जगतना जवोना मनोरथोने चि ता मणी रतनी जेम पूणुं करता सूरिराजे
(हीरविजयसूरीन्द्रे) जयविमलमुनिनुं 'श्रीमद्द्विजयसेनसूरि' ओबुं नाम राभ्युं. ॥९७॥

किंनर्य इव नागर्यो जगुर्गीतिं पिंकीक्वणाः ।

संगीत तेनिरे नाकिकुमारा इव नर्तकाः ॥९८॥

नागर्यो नागराङ्गनाः किंनर्यः किंपुरुषयोषित इव गीतिं गानं जगुर्गायन्ति स्म ।
किंमृताः । पिंकीनां कोकिलानामिव क्वणः पञ्चमस्रक्कालापनमधुरध्वनिर्यासां तथा
नर्तका नटा नाकिनां देवानां कुमारा इव संगीतं प्रेक्षणकनिमित्तप्रयुक्तगीतनृत्यवाद्यत्रयम् ।
अथ वा प्रेक्षणकं नाटकमेव तत्तेनिरे चक्रिरे ॥

श्लोकार्थं

ते अवसरे किन्नरीओनी जेम कौडीलकं जेवा मधुर स्वरवाणी नगरनी स्त्रीओओ
गीत गाया, अने देवकुमारोनी जेम नृत्यकारोओ नाटक कथुं. ॥९८॥

त्रिलोकीमपि कुर्वाणं तत्र चित्रीकृतामिव ।
नेत्रश्रोत्रसुधास्पन्दि तौर्यत्रिकमजायत ॥९९॥

तत्र व्यतिकरे नेत्राणां लोचनानां श्रोत्राणां श्रवणानां च मध्ये सुधाममृतसं स्पन्दते
क्षरति सिञ्चतीत्येवशीलं तादृशं तौर्यत्रिकं गीतनृत्यवाद्यत्रयमजायत जातम् । किं
कुर्वाणम् । त्रिलोकीं विश्वत्रयीमपि चित्रीकृतामालेख्यलिखितामिव कुर्वाणं विदधानम् ॥

श्लोकाथं

त्यां त्रष्टुं लोके त्रिवत् स्तब्धं करतुं अने नेत्र तथा श्रोत्रमां अभृतनुं सिञ्चन
करनाङ्गं गीत, नृत्य अने वाङ्मित्रनु त्रिकं यथुं ॥९९॥

तत्रास्ति श्राद्धमूर्धन्यः श्राद्धो मूलाभिधः सुधीः ।
सौन्दर्यधर्मदाढर्याभ्यां कामदेव इवापरः ॥१००॥

तत्राहम्मदावादान्नि राजनगरे श्राद्धेषु श्रीमत्तया पक्षश्रावकवर्गेषु मूर्धन्यः शेखर-
श्राद्ध आस्तिकः मूल इत्यभिधा नाम यस्य मूलकश्रेष्ठिनामा सौऽस्ति विद्यते । किं-
भूतः । सु शोभना जिनधर्मानुगामिनी दानादिधर्मेषु धीर्बुद्धिर्यस्य सः । उत्प्रेक्ष्यते
सौन्दर्येण त्रपुःप्रैयरूपकेण तथा धर्मेण पुण्यकृत्येषु दृढाशयतया च अपरोऽन्यः कामदेव
इव । शरीररमणीयतया अपरः कन्दर्पदेव एकः सुसरो विद्यते । अपरस्त्वय तत्तुल्य-
त्वेन तथा धर्मकर्तव्यदाढर्येण महावीरभगवतः द्वितीयश्रावकः कामदेवनामा यादृशो-
ऽभूत्तादृगेवायमप्यास्ते ॥

श्लोकाथं

अमहावाहमां श्रावकेमां श्रेष्ठं एवा 'मूलयं' नामनां आस्तिकं श्रेष्ठिं हुता ते
श्रेष्ठिं शरीरनां सौन्दर्यंथी नष्टे भीन क्षमदेव अने पुष्टयं कार्येमां द्रढतानी द्रष्टिं
नष्टे भगवान् महावीरना श्रावकं भीन क्षमदेव न डाय । तेवा हुता ॥१००॥

जृम्भकत्रजवज्जन्मोत्सवे शंभोर्वणिग्वरः ।
ववर्षं वसुधाराभिस्तस्य सूरिपदक्षणे ॥१०१॥

वणिग्वरः समयनैगमगणेष्वग्रणीः मूलाख्यश्रेष्ठितस्य विजयसेनसूरेराचार्यस्य यत्पदं
तस्य क्षणे प्रदानस्य महोत्सवे वसुधाराभिः सुवर्णरूप्यमाणकश्रेणिभिर्ववर्षं वर्षति स्म ।

सुवर्णरूप्यकमहमुन्दिनाणकैः प्रभावनां कृतवानित्यर्थः । किं वत् । जृम्भकप्रजवत् । यथा शंभोस्तीर्थंकरस्य जिनेन्द्रस्य जन्मोत्सवे जननमहामहे सौधमेन्द्रादिष्टधनदलोकपालानुज्ञया वैश्रवणसेवकरितर्यग्रजृम्भकगीर्वाणगणो हिरण्यस्वर्णरजतरत्नवस्त्रवासचूर्णपुष्पफलादिवृष्टिं कुर्वन्ति ॥

श्लोकार्थं

शंभुना (जिनेश्वर लगवंतना) जन्ममंडोत्सवमां जेम तिर्यग्मृलकडेवो (सौधमेन्द्रना आदेशथी धनद कुण्डेर लडारीना सेवको) सोनुं, इपु, रत्नो, वस्त्रो, पुष्पो अने इणो वगेरेनी वृष्टि करे छे तेम सूरिपदना मंडोत्सव प्रसंगे मूलचंद्र श्रेष्ठोम्मे सोना इपा ने माण्डुकनी वृष्टि करी अर्थात् प्रभावना करी ॥१०१॥

तस्मिन्विनिहितं सूरिपदं सूरिसितांशुना ।

दिदीपे भास्वता ज्योतिरिव सायं धनंजये ॥१०२॥

तस्मिन्विजयसेनाभिधाने व्रतीन्द्रे सूरिसितांशुना हीरविजयसूरिसुधामरीचिना स्वरे-राचार्यस्य पदं विनिहितं स्थापितं सद्दिदीपे दीप्यते स्म । किमिव । ज्योतिरिव । यथा भास्वता दिवाकरेण सायं संध्यासमये धनंजये वैश्वानरे विनिहितं ज्योतिर्नक्षत्रमतीव दीप्यते । वासरे तादृशी दीप्तिर्न भवति यादृशी निशायां दीप्रा दीप्तिर्भवति । प्रसिद्धं चैतत् । किं चास्तं व्रजन्मभोजिनीवल्लभो धूमध्वजे स्वतेजोऽवस्थाप्य गच्छति प्रातरागतश्च गृह्णातीति कविसमयः । तथा रघुवंशे 'दिनान्ते निहितं तेजः सवित्रेव हुताशनेः' इति ॥

श्लोकार्थं

जेम संध्या समये सूर्ये अग्निमां मूडेदी ज्योति दीपे छे तेम हीरविजयसूरिइपी चन्द्र वडे श्री विजयसेनसूरिमा स्थापना करायेडी आचार्यपदवी शोभवा लागी ॥१०२॥

शोभाभुमौ लभेते स्म श्रीमत्सूरिपुरंदरौ ।

प्रणिघ्नन्तौ तमःस्तौभं सूर्याचन्द्रमसाविव ॥१०३॥

श्रीमन्तौ गणनायकैश्वर्यलक्ष्मीकलितौ यशःशोभाभास्वरौ सूरिपुरंदरौ हीरविजयसेनाभिधाचार्यविडौजसौ उभौ द्वावपि शोभां कीर्तिं ल्याति लभेते स्म आसादयामासतुः । किमृतौ । तमसामज्ञानानां दुरितानां वा स्तोमं समूहं प्रणिघ्नन्तौ व्यापादयन्तौ । काविव । सूर्याचन्द्रमसाविव । यथा दिवाकरनिशाकरौ तमःस्तोममन्धकारनिकर मूलादुच्छिन्दतौ शोभां भुवने प्रसिद्धिं लभेते ॥

શ્લોકાર્થ

અજ્ઞાનરૂપી અંધકારના સમુદ્ધનો નાશકરનારા સૂર્ય, ચંદ્રની જેમ ગણુ નાયકત્વના ઐશ્વર્યથી શોભતા હીરવિજયસૂરિ અને વિજયસેનસૂરિ આ બે સૂરિન્દ્રોએ કીર્તિ શોભા પ્રાપ્ત કરી. ॥૧૦૩॥

વનીમિવાવની સૂરિશક્રૌ ચ્છ્રમૈઃ ક્રમાત્ ।
મધુરાધાવિવ માસૌ શોમાં લમ્ભયતઃ ૧૧ તૌ ॥૧૦૪॥

તૌ હીરવિજયવિજયસેનનામાનો સૂરિશક્રૌ આચાર્યપર્જન્યૌ ક્રમાદનુક્રમેણ ચ્છ્રમૈઃ વિહરૈઃ વિહારક્રમેણ અવનીં મેદિનીમણ્ડલં શોમાં શ્રિય લમ્ભયતઃ સ્મ પ્રાપયામાસતુ. । કાવિવ । મધુરાધાવિવ । યથા મધુચ્ચૈત્રઃ, તથા રાધો વૈશાખઃ । 'ચૈત્રે મધુચ્ચૈત્રકથ વૈશાખે રાધામાધવૌ' इति हैम्याम् । एतावता वसन्तर्तुसंवन्धिना चैत्रवैशाखमासौ क्रमादनुक्रमतः प्रथमं चैत्रः पत्रपुष्पमञ्जरीकलिकाफलोदयोन्मुखान्कुरुते । ततो वैशाखमासः परिणतफलमण्डलकलितान् सालमण्डलान् विदधाति इत्यनुक्रमः । च्छ्रमणैर्निजागमनैः कृत्वा वनीमुद्यानवीथी वनमालां लम्भयतः । 'स्ववनीसंप्रवदत्पिकापि का' ॥ इति ध्याનોत्थानाकमिपुरागमनाचार्यपदस्थापनम् ॥

શ્લોકાર્થ

જેવી રીતે ચૈત્ર અને વૈશાખ (વસંતઋતુ) પૃથ્વીને શોભાવે છે તેવી રીતે બે સૂરિન્દ્રોએ ક્રમશઃ વિહાર કરીને અવનીને શોભાયમાન કરી. (ચૈત્રમાસ પ્રથમ પુષ્પ, પત્ર, મંજરી આદિ વડે વનને નવપદ્ધવિત કરે છે. ત્યારબાદ વૈશાખમાસ પાકેલા ફલોની પકિત વડે વૃક્ષોને શોભાવે છે.) ॥૧૦૪॥

કોઽપિ મેઘાવિમૂર્ધન્યો લુમ્પાકાનાં મતે તદા ।
એઘજી ઋપિરિત્યાસ્તે નામ્નામેઘ્યે મણિર્યથા ॥૧૦૫॥

તદા તસ્મિન્નવસરે લુમ્પાકાનાં 'લઙ્કા' इति नाम्ना प्रसिद्धानां मते पक्षे मेवजी इति नाम्ना कोऽपि कश्चिदृषिः तन्मतवेषधारकः आस्ते विद्यते । किंभूतः । मेघाविनां बुद्धिमतां पण्डितानां वा मध्ये मूर्धन्यो मुकुटायमानः प्रज्ञालचूडामणिः । क इव । मणिरिव । यथा इवार्थे । यथा अमेव्ये अशुचिस्थाने रत्नं मणिर्भवति ॥

શ્લોકાર્થ:

જેમ અશુચિ સ્થાનમાં રત્ન હોય તેમ તે અવસરે લુમ્પાક (લિંકા) મતમાં પડિતોમાં

शिशोमणिं मेघलु नामना ऋषि उता. ॥१०५॥

ऋषिः कुअरजीनामा तं लुम्पाकमतप्रभुः ।

पल्लीपतिर्यथा वङ्कचूलं निजपदे व्यधात् ॥१०६॥

लुम्पाकानां मतस्य प्रभुः स्वामी भारवाही कुअरजीनामा ऋषिः लुम्पाकवेपभृतं मेघजीऋषिं निजपदे स्वस्थाने व्यधात्प्रथापयति स्म । यथा इवार्थे । क इव । पल्लीपतिरिव । यथा पल्लीपतिः पित्रातीवान्यायकारित्वात्कुपितेन स्वदेशात्प्रवासित स्वपल्लीप्राप्तं नितरां क्रूरानीतिकारकत्वेन स्वस्थानोचित पुत्रासावाद्बङ्कचूलं नाम राजपुत्रं निजपदे निधत्ते स्म । अथ वा रतिकलहकुपितपराङ्गमुखमवनापरस्थानस्थचौरिकार्थागततदङ्गरङ्गस्पर्शनातिस्मरपरवशीभृतस्ववशाप्रार्थनाप्रक्रमनिर्व्यूढनिष्कलङ्करी लज्जतदर्शनाह्लादितकेशववसुधावासव- स्वपदे युवराजपदे स्थापितवान्वङ्कचूलं नृपनन्दनम् ॥

श्लोकार्थं

पल्लिपतिमे जेम वङ्कचूलेने पोताना पदे स्थाप्ये उतो तेम लुम्पाकमतना स्वामी कुअरलुमे मेघलुने पोताना पदे स्थाप्या उता. ॥१०६॥

सिद्धान्तानेप निव्यायन्कदाचित्तत्वचक्षुषा ।

प्रतिमामार्हती चित्रवल्लीं चाप इवैक्षत ॥१०७॥

एष मेघजीऋषिः कदाचित्कस्मिन्नपि प्रस्तावे । सिद्धान्तानां चाराङ्गघङ्गोपपातिद्यु- पाङ्गप्रमुखानागमान्निव्यायन् विलोकमानः सन् तत्त्वचक्षुषा शुद्धमनोनयनेन कृत्वा अर्हतां तीर्थकृतामियमार्हती तां भगवत्प्रतिमां ऐक्षत विलोकते स्म । क इव । चाप इव । यथा नीलचापः चित्रवल्लीमीक्षते । किं कुर्वन् । ध्यायन् पश्यन् । कान् । आ सामस्त्येन गमो गमनमुपलक्षणादागमं गमागमौ येषु त आगमाः भूमीप्रदेशाः तान् । 'चित्रकवल्लीं चापः' इति सूत्रोक्ते. ॥

श्लोकार्थं

जेम चापपक्षी योतरक्ष जेतां चित्रावेलेने लुवे तेम मेघलु ऋषिमे सिद्धांतोतुं तत्त्वद्रष्टिथी (शुद्धमन अने शुद्धनयनथी) अवलोकन करता जिनेश्वर लखतनी प्रतिमाने जेध. ॥१०७॥

लुम्पाकानां मतात्तरमादिव कारानिकेतनात् ।
निर्गन्तुं कामयामास स ततो मेघजीमुनिः ॥१०७॥

ततो जिनप्रतिमाक्षरदर्शनानन्तरं स मेघजीमुनिस्तस्माल्लुम्पाकमतान्निर्गन्तुं निःसर्तुं कामयामास काङ्क्षति स्म । कस्मादिव । कारानिकेतनादिव । यथा कश्चिज्जनः न्यायेन वा अन्यायेन न्यायेऽप्यन्यायीकृत्य वैरिबाहुल्यादिति न्यायात् । चारके नृपादिना क्षिप्तः स तस्माद्दन्दिमन्दिरात् प्रपञ्चचातुर्येण कृत्वा निर्गन्तुं कामयते । इति मेघजीमुनेः प्रतिमाक्षरदर्शनात्प्रतिबोधः ॥

श्लोकार्थः

जेम केध केदी पुश्च क्षरागारमांथी नीकणवानी क्षमना करे तेम मेघञ्च ऋषिञ्चे सिद्धांतोमां जिनप्रतिमा संणंधी अक्षरो जेधने, लुंपाकमतमांथी नीकणवानी क्षमना करी. ॥१०८॥

तन्मताधिकृतान्वेषधरान्वागुरिकानिव ।
पाशे पातयतो मुग्धान्मृगानिव विवेद सः ॥१०९॥

स मेघजीमुनिस्तस्य लुम्पाकस्य यन्मतं पक्षस्तत्राधिकृतोऽङ्गीकृतो यो वेषो विरुद्ध-साधुलिङ्ग धरतीति तन्मतस्याधिकारिणो वेषधरा वा केवललिङ्गधारकास्तान् लुम्पाकान् वागुरिकान् वागुरा मृगजातिलकामृगादिजन्तुग्रहणपाशोऽस्त्येषामिति वागुरिकाः । अस्त्यर्थे इकः । 'अइके मत्वर्थे' इति सारस्वतेन । तान् जालिकानिव विवेद हृदि जानाति स्म । किं कुर्वत । मृगान् हरिणानिव मुग्धानभिज्ञानं तस्वातस्वविचारणा-चतुरेतरान् जनाञ्जन्तून् पाशे पाशसदृशे कुमते पातयतः क्षेपयतः । तथात्रापि कोऽपि मुग्धः प्रतिमाप्रागल्भ्यनिर्मुक्तो न किमपि कपटचर्यादिकं वेत्तीति तादृगज्ञः केनापि धूर्तेन वाग्बन्वादिप्रदानेन विमोह्य स्वीकृतो लोकैः पाशे पातितोऽसौ विमुच्यते ॥

श्लोकार्थः

जेवी रीते शिकारी (वागुरिक्) लोणां हरणेने चेतानी लणमां इसावे तेवी रीते लोणाञ्चोने कुमतइपी लणमां इसावता ते लुंपाकमतना वेषधारी साधुञ्चोने तेमञ्चे (मेघञ्च) लणया. ॥१०९॥

अमी वीडूखां प्रकुर्वन्ति वका इव शनैः शनैः ।
सतां सम्यग्दशो हन्तु काङ्क्षन्तः शफरीरिव ॥११०॥

अमी लुम्पाकवेषधारका वका वकोटा इव शनैः शनैर्मन्दं मन्दमालोक्यालोक्य सुग्धवि-
प्रतारणबुद्ध्या वीह्वां गमनं प्रकुर्वन्ति पादौ विमुञ्चन्ति । उत्प्रेक्ष्यते राताम् अस्मासु
श्रावकत्वं नाम्ना विद्यते परं तत्त्वं सम्यक्तया न विद्मः तेषां श्राद्धानां सतां परं सुग्धानां
सम्यग्दृशः सत्यज्ञानदृष्टी । सम्यक्तानीत्यर्थः । हन्तुं व्यापादयितु अंशयितुमिव काङ्क्षन्तः
इच्छन्तः । का इव । शकरीरिव । यथा वकाः शकरीर्मत्स्यीर्हन्तुं स्पृहयन्तः शनैर्हिण्डन्ते ॥

श्लोकार्थ

जेम षगलाओ माछलीओ भारवानी धिछाथी मंढ मंढ पगला लरे तेम
लुंपाकमतनां वेशधारीओ, सन्नजनपुड्ढोनी ज्ञानदृष्टि भ्रष्ट करवा माटे मंढमंढपण्णे
यालता डता. ॥११०॥

विगोपनभिवैतेषां वेष वेषभृतामवैत् ।

तन्मतस्थं पुनमेने सौधं कूपगतं निजम् ॥१११॥

स मेघजीऋषिरेतेषाममीषां कलिकालविलसितेन महावीरदेवशासनेऽपि कण्टकप्राचु-
र्याद्बहुभूतानां लुम्पाकानां वेषभृतां जैनाभासलिङ्गधारिणां वेषं लिङ्ग विगोपनमिव विड-
म्बनाप्रायमवैत् मनसि बुबुधे । पुनः स मेघजीमुनिः तेषां लुम्पाकानां मते पक्षे तिष्ठतीति
तन्मतस्थं निजमात्मानं सौधं कूपगतमिवेत्यध्याहारः । बह्वन्धकारकलितपातालावटमध्य-
निष्पत्तिवमिव मेनेऽज्ञासीत् । इति गर्भितोपमा ॥

श्लोकार्थ

ते लुंपाकमतना वेषधारीओना वेषने मेघज् ऋषिओ षरेषर विडंभनामात्र मान्थो.
तेमण्णे लुंपाकमतमां रडेली पोतानी जतने कुवाभां पडेली जेवी मानी ॥१११॥

आप्तोक्तिरत्नगर्भायाममीषां प्रतिमार्हताम् ।

निधिकुम्भीव दुःस्थानां पथिकी नामवदशोः ॥११२॥

आप्तोक्तिरागमः सैव रत्नगर्भा वसुंधरा तस्यां दुःस्थानां हरिद्राणां निधिकुम्भीव
रत्ननिधानकलशीव । अमीषां लुम्पाकमतपक्षीभूतसूयोवेषधारिणामर्हतां तीर्थकृतां प्रतिमा
विम्वमर्चा दशोऽर्चनयोः पथिकी विद्यमानापि पान्थी गोचरा नभवत् । तत्र निमित्तं
तु महाहं पव ॥

श्लोकार्थ

जेम हरिद्री पुशुधोने रत्नसंठार हुल्लय्ये छे तेम आगमइपी रत्नगर्भा-पृथ्वीमां
रहेलो जिनप्रतिमाइपी रत्नसंठार हरिद्र जेवा हुपाकभतावलंणी पुशुधोना दृष्टिपथमां
प्राप्त न थयो. । ॥११२॥

ऐहिकामुष्मिके सौख्ये दूरेऽत्र स्थायिनी मम ।
नीरतीरे सरःपङ्के निमग्नस्यैव दन्तिनः ॥ ११३ ॥

अत्र भवपरम्परापाराचारप्रतिहरित्प्रसरत्पयःपूरान्तरनिपतनप्रस्फुरन्महावर्तमूते लुम्पा-
कमते तिष्ठति चिर स्थितिं धिरवयतीत्येवशीलस्य स्थायिनी मम मेवजीनामात्मनः
इहलोकपरलोकसवन्धिनी सौख्ये शर्मणी दूरे विप्रकृष्टे वर्तेते । भगवदाज्ञाविरोधेनोद्भूत
भूयस्तरदुरन्तदुरितोदयप्रादुर्भूततिर्यङ्गनरकाचनन्तदुर्भवपरम्परोपलम्भतः शर्मलेशोऽपि कुत्रस्थः
सत्त्वः प्राप्नुयादिति । कस्येव । दन्तिन इव । यथा सरःपङ्के निदाधानिदाघकृद्धर्मधुतितीव्र-
तरकरनिकरशुष्काल्पियः सलिलपल्लववहुलजम्बाले निमग्नस्य सर्वैरप्यङ्गोपाङ्गैर्ब्रूडित्वा
स्थितस्य किंचिल्लक्ष्याङ्गस्य नीरतीरे पानीयप्रतीरे अतिदूरे भवतः ॥

श्लोकार्थ

अल्पजलवाणा सरोवरना षाड्वभां भुंटेदा हाथीने सरोवरनेो किनारेो हर डोय
छे तेम जिनाज्ञा विरुद्ध लयंकर हुंपाकभतइपी समुद्रमां हुभेदा जेवा मने (मेत्रलने)
लौकिक अने पारलौकिक सुभ धलुं हर छे. ॥११३॥

चेतसीति विचिन्त्यासौ पाण्डवानिव पण्डितः ।
कैश्चिच्चालोचचतुरैरालोच्य सचिवैरिव ॥ ११४ ॥

स पल्लवमिवोमेध्यं हंसो लुम्पाकनायकः ।
अत्याक्षीत्पक्षमात्मीयं विनेयैस्त्रिंशता समम् ॥ ११५ ॥ (युग्मम्)

स मेघजीनामा लुम्पाकानां नायकः स्वामी त्रिंशता शतकुसल्यैर्विनेयैः शिष्यैः
सममात्मीयं लुम्पाकसंवन्धिनं पक्षं लुम्पाकमतं गच्छं वा अत्याक्षीज्जहाति ॥ ११५ ॥ क इव
हंस इव । यथा राजमरालः पुरीषानेकास्थिपञ्जरविकटकण्टकठिक्करकवहुजलं बालशेवाल-
कलितमत पवामेध्यमपावनं वायसनिवासोत्पादशयनादिशकुन्संतानं पल्लवं त्यजति ।

किं कृत्वा । इत्यमुना प्रकारेणार्थात्स्वयं तथा सिद्धान्तविरुद्धवचनभाषणभीरुकस्वामिभिल-
षितज्ञापणगीतार्थिश्च चेतसि स्वस्थैव चेतसि वेत्ति । विचिन्त्य चिन्तयित्वा । विचार्ये-
त्यर्थः । क इव । पण्डावानिव । यथा तत्त्वानुगतमतिमान् पण्डितो मेधावी विचिन्तयति ।
सम्यग्देवगुरुधर्मादितत्त्वं विचारयति । च पुनः सचिर्वरमात्यैरिव आलोक्येषु मन्त्रणेषु
चतुरैर्निपुणैः कैश्चिदात्मीर्यैः सिद्धान्तवचनभाषणातिभीरुकस्वामिमताभिप्रायज्ञापणगीतार्थि-
श्चालोक्य विचारयित्वा च ॥ युग्मम् ॥ इति मेघजीमुनेर्लुम्पाकमतत्यजनम् ॥

श्लोकार्थ

मेघलुम्बिणे, पंडिनीने जेम आ प्रभाणे विचारीने, अथवा मंत्रज्ञा करेवामां
यतुर मंत्रीओनी जेम विचारीने जेम राजडंस अपवित्र भाणोयीआने। त्याग करे तेम
मेघलुम्बिणे पोताना त्रीस साधुओनी साथे पोताना मतने। (हुंपाकमतने) त्याग
कर्यां ॥११४॥ ॥११५॥

निर्जित्य स्वमतैश्वर्यस्मयं तीर्थत्रिकोत्सवैः ।

प्राणमत्प्रतिमां जैनीं जयीत्र निजमातरम् ॥ ११६ ॥

स मेघजीरुषिः स्वस्यात्लनो मतस्य लुम्पाकवर्गस्य ऐश्वर्यमाधिपत्यं तस्य स्मयमहंकारं
गर्वं निर्जित्य पराम्भूय । तदैश्वर्यं मुक्त्वेत्यर्थः । अथवा 'निर्मुक्त्य' इति पाठो वा । तत्र
निःशेषेण मुक्त्वा संवन्धमात्रमप्यग्नयन् त्यक्त्वा । 'निर्मुक्तः पञ्चदेहा परमसुखमयः
प्रास्तकर्मप्रपञ्चः' इति पञ्चमीस्तुतौ । तीर्थत्रिकोत्सवैर्गीतनृत्यवाद्यत्रिकेणोपलक्षितत्राहजनार-
व्वमहामहैः सार्धं जैनीं जिनसंवन्धनीं प्रतिमां सृतिं प्राणमत् प्रणमति स्म । क इव
जयीव । यत्र निखिडदिङ्मङ्गलनिजयनशीलः पृथिवीपालो निजमातर स्वजननीं प्रणमति ॥

श्लोकार्थ

जेम दिग्विजय करीने आवेवो राज पोतानी मताने प्रणाम करे तेम मेघलुम्बे
हुंपाकमतना अधिपतिपणुना गर्वने लुतीने (त्याग करीने) गीत, नृत्य अने वाज्जित्री
सहित श्रावकोणे करेला उत्सवपूर्वक जिनेश्वर लगवतनी प्रतिमाने प्रणाम कर्यां ॥११६॥

कलौ स्वकामिताप्राप्तेर्लोकानालोक्य सीदत ।

पूर्णकामांश्चिकीर्षु तान्स्वः सुगडूरमिवागतम् ॥ ११७ ॥

स्वोदयाय कलिं लुप्त्वा किमु कर्तुं कृतं युगम् ।

नक्तंदिनमिवादित्यं धर्मं मूर्तमिवोद्गतम् ॥ ११८ ॥

चतुर्थारकवल्लोकान्पञ्चमेऽप्यरकेऽथ वा ।

अवतीर्णमिवोद्गर्तुं कृपया गौतमं पुनः ॥ ११९ ॥

तपागच्छश्रिया लीलाललाममिव जङ्गमम् ।

श्रीहीरविजयं प्रीतेरैषीदेष निषेवितुम् ॥ १२० ॥ (कलापकम्)

एष मेघजीवः श्रिया स्वरलक्ष्म्या कलितं हीरविजयम् । श्रीहीरविजयस्वरिमित्यर्थः । प्रीतेरानन्दात् । विशुद्धधर्मप्ररूपकत्वेन गुरुस्नेहाद्वा निषेवितुमुपासितुमैषीदञ्छति स्म । उत्प्रेक्ष्यते तपागच्छश्रिया तपोगणलक्ष्म्या जङ्गमं संचरणशीलं लीलाललामं शृङ्गारकृते विधृत कनकतिलकमिव । ललामशब्दो नकारान्तोऽकारान्तोऽप्यरितः । 'ललामवल्ललामश्चादन्तः पुंस्त्रीवलिङ्गे नकारान्तः क्लीब एव' इत्यनेकार्थः । अथ हीरविजयस्वरिं विशिनष्टि । उत्प्रेक्ष्यते एवः स्वर्गलोकादागतं भूमिमण्डलेऽवतीर्णं सुरद्वं कल्पवृक्षमिव । किं कर्तुमिच्छुम् । तान् लोकान् पूर्णकामान् इच्छापूरणपर्यन्ताधिगमसमस्तस्वमनीभिलाषांश्रिकीषुं कर्तुमिच्छुम् । किं कृत्वा । कलौ कलितान्नि युगे पञ्चमारके स्वेषामात्मनां कामितानामभीष्टानामप्राप्तेरनासादान्सीदतः दुःखीभवतः सकलान् यावद्ब्रह्मधावल्यवर्तिनो लोकानालोक्य विज्ञायेत्यर्थः । पुनरुत्प्रेक्ष्यते मूर्तं शरीरवन्तमङ्गीकृतकायं वा उद्गतं प्रकटीकृतं धर्मं जैनधर्ममिव । किं कर्तुम् । नक्तंदिनमहोरात्रम् । निरन्तरमित्यर्थः । स्वस्यात्मन उदयाय चतुर्भिरंशैस्तिरोभवनाय चतुरङ्गतया प्रादुर्भवाय वा कलिं प्रवलनापसंतापास्पदं कलियुगं लुप्त्वा विलुप्य निखिलावनीमण्डलान्निकास्य कृतं युगं प्रथमसमयं कर्तुं विधातुम् । कृतयुगे हि धर्मश्चतुरङ्गः स्यात् । यदुक्तम् नैषधे 'पदैश्चतुर्भिः सुकृते स्थिरीकृते कृतेऽमुना के न तपः प्रपेदिरे' इति । कमिव । आदित्यमिव । यथा भास्करः नक्तं निशां विलुप्य दिनं वासरं कर्तुमुद्गच्छति । पुनरुत्प्रेक्ष्यते पञ्चमे दुःसमानामन्यप्यरके कृपया कारुण्यरससमुद्रतया लोकञ्जगज्जन्तून् भविकजनांवा उद्गर्तुं भवविकटवटादुद्धृत्य मोक्षे महान्दपदे नेतुं प्रापयितुं पुनर्द्वितीयवारमवतीर्णं गृहीतावतारं गौतममिव श्रीमन्महावीरप्रथमशिष्य गणधराग्रगण्यमिव ॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

श्लोकार्थ

कलियुगमां स्वासिष्ट वस्तु न भगनाथी दुष्पी षनेला दोकेने जेधने तेअानी
असिलाषा पूर्णं करवानी धिछाथी स्वर्गमांथी आवेला कल्पवृक्षनी जेम, वली जेम

सूर्यं रात्रिने। लोप करीने द्विवस करवा उगे तेम इलियुगने। लोप करीने कृतयुग करवा
भाटे अर्थात् धर्मने। उद्योत करवा भाटे साक्षात् मूर्तिभंत नैनधर्मनी जेम, तेम ज
पायमा आरामां दुभथी संतप्त लव्यल्योना उद्धार करवा भाटे योथा आरानी जेम
गौतमस्वाभीमे कङ्कणावडे इरीथी अवतार लीधो डोय तेम अने तपागच्छनी लक्ष्मीनां
ललाटपट्ट उपर जाले जंगम सुवर्णुं तिलक डोय तेवा गुणुनिधि श्रीहीरविजयसूरिनी
मेघलमुनि स्नेहपूर्वक उपासना करवानी अलिदाषावाणा भन्या ॥११७॥११८॥११९॥१२०॥

व्रतं जिघृक्षुः सोऽकाङ्क्षीहीरसूरेः समागमम् ।

श्रीसुव्रतजिनस्येव कार्तिकः श्रेष्ठिपुङ्गवः ॥ १२१ ॥

स मेघजीऋषिः व्रतं प्रव्रज्यां जिघृक्षुः गृहीतुमिच्छु सन् हीरसूरेहीरविजयसूरीश्व-
रस्य समागममकमिपुरे पादावधारणं समागमनमकाङ्क्षीत् वाञ्छति स्म । क इव । कार्तिक
इव । यथा श्रेष्ठिनां श्रीदेवताप्रतिमाङ्कितवज्रशिरःसुवर्णपट्टानां नगराधिकारिभुख्यानां
मन्त्रे पुङ्गवः प्रधानः कार्तिकनाम् । श्रेष्ठी सुव्रतजिनस्य श्रीमुनिसुव्रतस्वामिने. आगमनं
काङ्क्षति स्म ॥

श्लोकाथं

जेम श्रेष्ठीयोमां अग्रणी कार्तिक श्रेष्ठी श्रीमुनिसुव्रतस्वामिना समागमना अलिदाषी
हता तेम मेघलऋषि व्रत-प्रव्रज्या अहृषु करवानी भ्रच्छाथी श्रीहीरविजयसूरिना
समागमने अंभता हता. ॥१२१॥

विज्ञाय हीरसूरीन्दुराशयं मेघजीमुनेः

आगादहमदावादे माकन्दे कीरवत्क्रमात् ॥ १२२ ॥

हीरसूरीन्दुः हीरविजयसूरिशर्वरीसार्वभौमः क्रमाद्ग्रामानुग्रामादिविहारस्य परिपाद्या
अहमदावादे गुर्जरमण्डलविपुलाखमण्डलनिवासस्थानत्वेन राजनगरे अगात् आगच्छति
स्म । स्वयमागत्य अकमिपुरे समवसूत इत्यर्थः । किवत् । कीरवत् । यथा माकन्दे सह-
कारमहीरुहे शुकं समेति । किं कृत्वा आगतः । मेघजीमुनेराशयं स्वपार्श्व संयमग्रहणाभि-
प्रायं विज्ञाय ज्ञात्वा एवत. परतो वा अवसाय ॥ इति हीरविजयसूरेरकमिपुरीगमनम् ॥

श्लोकार्थ

जेम आभ्रवृक्ष पासे पोपट आवे तेम भेद्युक्तविना आशयने जखीने श्रीहीर-
विजयसुरि स्वयं आडमहावाह राजनगर पधार्या. ॥१२२॥

प्राच्यामिव प्रतीच्यां च महोऽभ्यधिकमावहन ।

* परोलक्षान्दधेताक्ष्यान्गृह्णन्नाज्ञां श्रियं पुनः ॥ १२३ ॥

सैहिकेयाञ्जयञ्शौर्याधोऽजैषीत्पूषणं श्रिया ।

स गुर्जरेष्वथागच्छत्साहिः श्रीमदकञ्चरः ॥ १२४ ॥ (युग्मम्)

अथास्मिन्व्यतिकरे सकलवसुधावलथप्रसिद्धः श्रीमाननेकजनपदनायकाधिपत्याद्वैतल-
क्ष्म्या लक्षितः साहिः पातिसाहिः गुर्जरेषु आगच्छत्समागतः । स कः । योऽकञ्चरसाहिः
श्रिया वैभवेन कृत्वा पूषणं सहस्रकिरणसंजैषीञ्जयति स्म परावभूव । 'नमसितुमना यन्नाम
स्यान्न संप्रति पूषणम्' इति नैषधे । किं कुर्वन् । प्राच्यां पूर्वस्यां दिशि इव प्रतीच्यां
पश्चिमायामप्याशायामभ्यधिकमतिशायितम् प्रतिपक्षपक्षलक्षदुःसहं स्वमहो निजप्रतापमा-
वहन आकलयन् । पुनः किंमृतः । लक्षात्परे *परोलक्षा लक्षशस्ताक्ष्यान् जात्यतुरङ्गमान् अर्था-
दश्ववरान् दधद्धारयन् । कटके कति वाजिनः सन्ति लक्षं द्विलक्षी त्रिलक्षी वा इति लोक-
भाषैव वर्तते । पर तावन्तोऽश्ववारा एव ज्ञेया इत्युक्तेः । पुनः किं कुर्वन् । राज्ञामपरापर-
पृथ्वीपालानां श्रियं संपद देशनगरग्रामादिविभृतिं गृह्णन्नाददानः । पुनः किं कुर्वन् ।
शौर्यात् शूरत्वार्त्सिहिकाया अपत्यानि सैहिकेया केसरिणः जयन्पराभवन् पराक्रमन् सिंह-
व्याघ्रादिश्वपदान्निघ्नन् । सूर्यस्तु प्रतीच्यां मन्दायमानमहाः सप्ताश्व एव राज्ञः श्रियं
दिशन् । 'पुपोष वृद्धिं हरिदश्वदीधितेरनुप्रवेशादिव वालचन्द्रमाः' इति रघौ । तथा सै-
हिकेयात्स्वर्मानोः सवाशादभिभवं लभमानः । अत एवाकञ्चरसाहेः सूर्यजयो युक्त एव ॥
युग्मम् ॥ इत्यकञ्चरः ॥

श्लोकार्थ

[ते समये गुर्जरदेशमां सूर्येनो पशु परालव करे तेवो 'अकञ्चर आदशाह आण्यो'.]
सूर्य तो पूर्वदिशां ज पोताना प्रतापने विस्तारे छे न्यारे आदशाह तो पूर्वांनी जेम
पश्चिमदिशां पशु रडेला राज्ञ्यो उपर पोतानो अधिकाधिक प्रताप विस्तारतो, सूर्य

* पाणिनीयमते तु 'नाञ्जलौ' इति. सूत्रस्थ 'परस्करादिनालुद्' इति, कैयटनुसारेण सुट एव संभवे
तस्य परादित्वेन पदान्तत्वाभावाद्ब्रह्मोत्वयोरप्राप्तौ परस्त्वान् इति भवेत्.

સમાશ્વં અર્થાત્ સાત અશ્વોને ધારણુ કરે છે જ્યારે બાદશાહ જાતિવંત એવા લાખો અશ્વોને ધારણુ કરતો લાખો શત્રુ રાજાઓની લક્ષ્મીને ગ્રહણુ કરતો, તેમજ સૂર્ય તો પોતાના શત્રુ રાહુથી પરાભવ પામે છે જ્યારે આ તો કેશરીસિંહ, વ્યાઘ્ર આદિ દ્વિધર્મ શ્વાપદોનો પરાભવ કરતો આવા પ્રકારની પોતાની લક્ષ્મીથી શોભાથી સૂર્યનો પરાભવ કરતો અકબર બાદશાહ ગુર્જરદેશમાં આવ્યો. ॥૧૨૩॥૧૨૪॥

સાહિના સાર્ધમભ્યેયુઃ પ્રાચ્યાઃ કેઽપીહ નૈગમાઃ ।
શર્વરીસાર્વભૌમેન નભોમાર્ગે ગ્રહા ઇવ ॥ ૧૨૫ ॥

સાહિના અકબરપાતિસાહિના સાર્ધં કેઽપિ કેચન પ્રાચ્યાઃ પૂર્વદિકસંબન્ધિનઃ નૈગમા વણિજો વ્યવહારિણઃ ઇહ ગુર્જરમણ્ડલે અભ્યેયુરાગતાઃ । કે ઇવ । ગ્રહા ઇવ । યથા શર્વરીસાર્વભૌમેન વિધુના સાર્ધં નભોમાર્ગે ગગનાઙ્ગણે ગ્રહાઃ સમાયાન્તિ ॥

શ્લોકાર્થ

જેમ આકાશમાં ચન્દ્રની સાથે ગ્રહો આવે છે તેમ ગુર્જરદેશમાં બાદશાહની સાથે પૂર્વદિશાના કેટલાક વેપારીઓ આવ્યા. ॥૧૨૫॥

તેઽપ્યાસશાસને જૈને લીના સીના ઇવામ્બુનિ ।
સ્થાનસિંહાદિમા માન્યા અમાત્યા ઇવ ભૂપતેઃ ॥ ૧૨૬ ॥

તે નૈગમા અપિ જૈને શાસને ભગવત્સંબન્ધિનિ તપાગચ્છામિધાને શાસને લીના નિ-લીયમાનમાનસાઃ ઇકતાનીકૃતચિત્તાઃ સન્તિ । ક ઇવ । સીના ઇવ । યથા અમ્બુનિ પાની-ય વિપયે લીનાસ્તિગ્ઠન્તિ । કિંમૂતાઃ । સ્થાનસિંહ' રામાસાહસ્રતુ આદિમઃ પ્રથમો મુખ્યો વા એયુ તે તાદશાઃ । પુનઃ કિંમૂતાઃ । મહીપતેરકબરપાતિસાહેમાન્યા માનનીયાઃ । ક ઇવ । અમાત્યાઃ સચિવા ભૂપતેર્માનનાર્હા ભવન્તિ ॥ ઇતિ પ્રાચીનશ્રાવ્દાઃ ॥

શ્લોકાર્થ

જેમ જલમાં સ્ત્રીની લીન હોય છે તેમ રામાશાહના પુત્ર થાનસિંહ આદિ શ્રાવકો શ્રીજૈનશાસનમાં ચુસ્ત હતા અને રાજાના મંત્રીઓની જેમ અકબર બાદશાહના તેઓ માનીતા હતા. ॥૧૨૬॥

अरंतुदं कुपक्षाणामिवासेचनकं सताम् ।
परिव्रज्योत्सर्वं कर्तुं काङ्क्षन्तो मेघजीमुनेः ॥ १२७ ॥

निशितायसशल्यानि हृदि मिथ्यादशामिव ।
आनयन्ति रागं ते तुर्याण्यकम्बरमहीहरेः ॥ १२८ ॥ (युग्मम्)

ते प्राचीनाः श्राद्धा अकम्बरनाम्नो महीहरेः पृथ्वीपुरंदरस्य तुर्याणि वादित्राप्यानयन्ति रागं । उत्प्रेक्ष्यते मिथ्यादृशां कुवादिनां हृदि हृदये वक्षसि निशितानि तीक्ष्णानि आयसानि लोहमयानि शल्यानि त्रिशूलानीव । 'हृदि शल्यमिवापितम्' इति रघौ । 'अतिपीडाकारित्वात्त्रिशूलम् । इति तदवृत्तिः । तथा 'परस्परोल्लासितशल्यपल्लवे' इति नैषवे । 'मिथ उल्लालितकुन्ता येऽये' इति तदवृत्तिः । ततः शल्यानि कुन्ता इव । तथा 'शल्यं शस्त्रशलाकयोः' इत्यनेकार्थः । शस्त्राणीव वा । प्राच्याः किं कुर्वन्तः । मेघजीमुनेः प्रव्रज्याया दीक्षाया उत्सवं कर्तुं निर्मातुं काङ्क्षन्तः ईहमाना । किञ्चित् परिव्रज्योत्सवम् । उत्प्रेक्ष्यते कुपक्षाणां लुम्पाकादीनां कुमतमाजामरंतुदं मर्मव्यथकमिव । पुनरुत्प्रेक्ष्यते रातां साधूनां जैनानां सुदशामासेचनकमाप्यायकमिव । 'तदासेचनक यस्य दर्शनादङ्गं न तृप्यति' इति हैम्याम् । अत्र लालावण्टान्यायेनोभयत्रापि इव संबध्यते ॥ युग्मम् ॥ इति वाद्यानयनम् ॥

श्लोकार्थः

कुमतवाण्योना मर्मस्थाने विधनारा अने सत्पुङ्खे भाटे अभृतपान तुह्य मेघशुक्रविना द्वीक्षामहोत्सव प्रसंगे, थानसिंह आदि श्रावके मिथ्याद्रष्टिओना हुह्य भाटे तीक्ष्ण लोहमय लालासमान अक्षर णादशाहना शाही वाजित्री लाव्या. ॥१२७॥१२८॥

स्पृहयद्भिरिवोद्बोद्धं सिद्धिमुग्धमृगीदशम् ।
श्राद्धैरस्य तपस्यायाः प्रारभ्यत महामहः ॥ १२९ ॥

प्राच्यैर्गौर्जैश्च श्राद्धैः श्रावकैरस्य मेघजीमुनेस्तपस्याया दीक्षाया महामहः महोत्सवः प्रारभ्यत प्रारब्धः । उत्प्रेक्ष्यते सिद्धिमुक्तिरेव मुग्धमृगीवृक्क कमनीयकामिनी ताम् । 'मुग्धो मूढे च रम्ये च' इत्यनेकार्थः । उद्बोद्धं स्पृहयद्भिः कामयमानैरिव ॥

श्लोकार्थः

जाले मुक्तिरूपी रमणीय कन्याने परणुवानी अलिलाषावाणा डोय तेम शुर्देशना

अने पूर्वदेशना थानसिंह आदि श्रावकोत्ते मेघशुक्रपिना हीक्षामहोत्सवने प्रारंभ
कथे. ॥१२६॥

पूरितारोपदिग्ध्वानढक्का तद्यशसासिध ।

तन्महो भूपदिग्जेत्रयात्राढकाक्वणा इव ॥ १३० ॥

कुलशैलपयोराशिप्रतिध्वनिविधायिनः ।

वाद्यमानधनातोद्यनादाः प्रादुरवीभवन् ॥ १३१ ॥ (युग्मम्)

वाद्यमानानि ताड्यमानानि वादित्रवादिर्जनैः करैर्दण्डेन वा निहन्यमानानि धनानि
प्रभृतानि आतोद्यानि तूर्याणि तेषां नादाः शब्दाः प्रादुरवीभवन् प्रकटीभवन्ति स्म ।
किंमृताः । कुलशैलाः मेरुमन्दरकैलाशादिकाः कुलाचलाः तथा पयोराशिः समुद्रस्तेषु ये
प्रतिध्वनयः प्रतिशब्दास्तान्विदधते प्रणयन्तीत्येवंशीलाः । उत्प्रेक्ष्यते तद्यशसां तस्य
मेघजीक्रपेः यशसां कीर्तीनां पूरिता निर्भर भृता अशेषाः समस्ता दिशो दशाप्याशा यैस्तादृशा
ध्वानाः शब्दा यसां ता ढका यश पटहानि स्वाना इव । अथवा । तस्य मेघजी-
मुनेर्यश एव भूपो राजा तस्य दिशां समस्तहरितां जयनशीला यात्रा वैरित्रजोपरि
विजयकृते प्रस्थानं तस्य तदर्थं वा ढकाक्वणा निःस्वाननिःस्वना इव । राज्ञां हि प्रयाणेषु
निःस्वाना वाद्यन्ते, तद्द्वनिभिश्च सर्वेऽपि सजीभवन्ति ॥ युग्मम् ॥

श्लोकार्थ

मेरु-कैलास आदि कुलपर्वतो तथा समुद्रमां पोताना अवाज्जना पडधा पाउनारा
वाज्जि त्रोना दृपण्ट अत्राजे प्रगट थया. जल्ले समस्त दिशाओमां व्याप्त ओवे
मेघशुक्रपिना यशने पटहु डोय अथवा मेघशुक्रपिना यशरूपी राजने दिग्विजयना
प्रयाणुभाटेने निशानडंके डोय तेम वाज्जि त्रोना अवाजे प्रगट थया. ॥१३०॥१३१॥

वदान्यैः श्रीदवदानं ददेऽगीयत गायनैः ।

अनर्ति नर्तकैरुच्चैर्वन्दिभिर्विस्तावली ॥ १३२ ॥

तत्र मेघजीक्रपिदीक्षासमये श्रीदवदानं ददेऽगीयत वदान्यैर्दानशौण्डेर्विप्राणनशीलेद
दत्तम् पुनर्गायनैर्गन्धर्ववर्गैर्मधुरध्वनि अगीयत । पुनर्नर्तकैर्नैस्तापुनर्नर्तकैर्विस्तावली
रनर्ति नृत्य निर्मितम् । पुनः वन्दिभिर्मङ्गलपाठकैर्विह्वानामात्रि.

श्लोकार्थ

मेघलुक्कविनी दीक्षाना समये कुण्डेर समान दानवीर श्रीमंतोऽप्ये अठणक धनतुं दान
 कथुं - गांधर्ववर्गे मधुर स्वरे गीतगान कथुं, नृत्यकारोऽप्ये विविध प्रकारनां नृत्योत्तुं निर्भाषु
 कथुं तेभ्य मंगल पाठकेऽप्ये उच्यस्वरे णिइदावलि करी. ॥१३२॥

वैधेयवभिरियान्धकूपात्कूपे पतामि किम् ।

परपक्षान्गणैः स्वस्य स्वस्याहृतिकृतस्तदा ॥ १३३ ॥

अवमत्येति दीक्षां स श्रीहीरविजयान्तिके ।

सत्याकृतिमिवादत्त संगमे सुगतिश्रियाम् ॥ १३४ ॥ (युग्मम्)

स मेघजीमुनिः श्रीहीरविजयसुरेरन्तिके संनिधौ पार्श्वे दीक्षां जैनतपस्यां जग्राह
 गृह्णाति एव समादत्तवान् । कामिव । सत्याकृतिं सत्याकारमिव । लोके 'संचकार' इति
 प्रसिद्धः । कासाम् । सुगतीनां स्वर्गापवर्गफलदानां श्रियां लक्ष्मीणाम् । उत्प्रेक्ष्यते वा त्रिदिव-
 शिखराणां सत्याकृतिमिव । किं कृत्वा । इत्यमुना प्रकारेण तदा तस्मिन्दीक्षाग्रहमहो-
 त्सवसमये परपक्षान् परगच्छीयान् खरतरस्तनिकादीनवमत्यागणयित्वा । विमुच्येत्यर्थः ।
 किमुत्तान् परपक्षान् । स्वस्यात्मनः गणैर्गच्छैस्तस्य मेघजीमुनेराहृतिकृतः आकारणविधा-
 यिनः । आकारणं स्वरिपदादिप्रदानादिना लोभयित्वा दृढं कुर्वन्तीति तान् । इति किम् । यदहं
 वैधेयवन्मातृशासितो मूर्ख इव ज्ञानवानप्यज्ञानवानिव अन्धकूपात् ध्वान्तोपचितान्तरावदा-
 न्निरीय निर्गत्य पुनर्द्वितीयवारं कूपे अपरस्मिन्कूपे किं कथं पतामि ज्ञप्तामि । अपि तु
 नैव पतिष्यामीत्येवं विचार्येत्यर्थः ॥ युग्मम् ॥

श्लोकार्थ

ईतरगच्छवाणाऽप्ये आचार्यपद आदि प्रदीलने जताव्यां छतां 'अेक वथत
 अंधकार पूषु कुवाभांथी नीकणीने भूर्भभाणुसनी जेम पुनः अंधकारमथ कुवाभां शा भाटे
 पडुं ?' आ प्रभाणे स्वयं विचारिने, अन्यगच्छवाणाऽप्यानां आमंत्रणुने अवगणी
 मेघलुक्कविने श्री हीरविजयसुरि पासे सुगतिइपी लक्ष्मीनां संगमनी साक्षीभूत जेवी
 प्रव्रज्या अहणु करी ॥१३३॥ ॥१३४॥

उदयोतं शासने तेने विजयं दुर्दशां च यत् ।

इतीवास्य व्यधात्स्वरिदयोतविजयाभिधाम् ॥ १३५ ॥

सूरिर्हीरविजयप्रभुः । उत्प्रेक्ष्यते इति हेतोरस्य मेघजीरुपेः उद्द्योतविजय इत्यभिधां
नाम व्यधाच्चकार । इति किम् । यत्कारणादसौ त्यक्तलुम्पाकमताधिपत्यः शासने
उद्द्योतं प्रकाशं तेने विस्तारयामास । च पुनर्दुर्दशां कुपक्षाणां कुमतानां विजयमत्रगण-
नारूपं विदधे निर्मितवान् । परामवं विहितवानित्यर्थः ॥

श्लोकार्थं

सूरिलुम्बे मेघलुम्बितुं उद्योत विजय ओषुं नाम राभ्युं 'लुंपाकमतना अधिपति
आ मेघलुम्बि जिनेन्द्रशासनने उद्योत करनार थशे । अथवा कुपाक्षिकेनां विजयने
पराभव करशे ! लुम्बे आ हेतुथी न उद्योतविजय नाम राभवामां आभ्युं न
होय ! ॥१३५॥

पादपीठलुठन्मूर्धा वद्धाञ्जलिरसौ विभुम् ।

श्रीनाम इव नामेय स्वयंभुवमवीमजत् ॥ १३६ ॥

असौ उद्द्योतविजयमुनिः विभुं हीरविजयसूरीन्द्रमवीमजत्सिद्धान्तोक्तविधिवद्विनय-
विधानादिप्रकारेणातिशयेन भजते स्म निषेवते स्म । तदेव दर्श्यते किंभूतः । पादपीठे
पदासने लुठन्मिलन्मूर्धा मौलिर्यस्य । पुनः किंभूतः । वद्धाञ्जलिः ललाटपट्टघटितकरकम-
लकुञ्जलः । क इव । श्रीनाम इव । यथा श्रीनामनामा गणधर नामेर्नाभिनामनृपस्यापत्य
संतानम् । नन्दन इति यावत् । नामेयः श्रीरुपभदेवस्तं वृषभं स्वयंभुवं तीर्थकरं भजते
स्म । विशेषणे पूर्ववद् पादपीठे लुठन् संघट्टं प्राप्नुवन् मूर्धा मस्तक यस्य । तथा वद्धो रचि-
तोऽञ्जलिः पाणिद्वययोजन येन ॥ इति मेघजीरुपिमहः ॥

श्लोकार्थं

नेम 'श्रीनाम' नामना गणधर लगवान ऋषलहेवनी उपासना करता हुता तेम
उद्योतविजयलु मे हाथ नेडी श्रीहीरविजयसूरिना पादपीठने भस्तकवडे स्पर्श करी
शुरुसेवामां तत्पर अन्या. ॥१३६॥

पारीन्द्र इव सूरीन्द्रः प्रणिहत्य तमीद्विपम् ।

वृणां व्यश्राणयद्वोधिं मुक्तापङ्क्तिभिवारिणाम् ॥ १३७ ॥

सूरीन्द्रो हीरविजयगुरुः नृणां भव्यप्राणिनां बोधिं सम्यक्त्वं व्यश्राणयद्दाति स्म ।
 कामिव । मुक्तापङ्क्तिमिव । क इव । पारीन्द्र इव । यथा केसरी अर्थिनां याचकानां
 मुक्तानां स्वदारितकुम्भिकुम्भमध्यनिष्पतन्मौक्तिकानां श्रेणी विश्राणयति प्रयच्छति ।
 किं कृत्वा । प्रणिहृत्य व्यापाद्य । किम् । तमः अज्ञानं पापं वा तद्रूपं श्यामत्वोत्तत्सदृशं
 द्विपं हस्तिनम् ॥

श्लोकाथ

श्लेभ सिंहे हाथीशोना गंडस्थलने श्रीरीने याचकेने भोतीशोनुं दान करे तेम
 सूरीन्द्र अज्ञानरूपी हाथीनुं विदारणु करी लव्यलुवेने भोधिभीरुशुपी भोतीशोनुं दान
 आपतो हुता. ॥१३७॥

मह्यां विहरति स्वैरं श्रीमत्सूरिपुरंदरे ।
 दानवर्षितया भव्यव्रजेनानेकपायितम् ॥ १३८ ॥

श्रीमति अद्वैतवैभवासिनि हीरविजयनाम्नि सूरिषु पुरंदरे वासवे मह्यां महीमण्डले
 स्वैर स्वच्छया न पारतन्त्र्याद्विहरति विहारं विदधति सति दान द्रविणादिविश्राणनं मदा-
 म्भश्च वर्षतीत्येवंशीलस्तत्तथा । 'दानं विश्राणनमदाम्भसोः' इत्यनेकार्थे । दानवर्षणरवमा-
 वेन भव्यव्रजेन भविकजन्तुजातेन अनेकान्वहृन्दुःस्थानर्थिनो वा पान्ति दारिद्र्यादुद्धरन्ति
 सुखीकुर्वन्ति च तेऽनेकपाः मतङ्गजाश्च तद्वदाचरित सामयोगिसदृशीभूत च ॥

श्लोकाथ

अद्वितीयशोलावाणा सूरिपुरन्दर पृथ्वीपर स्वेश्छापूर्वक विदार करता हुता, तेमना
 वडे लव्यलुवेो प्रत्ये भोधिभीरुशुपी दाननी वर्षाद्वारा हस्तिनी श्लेभ आचरणु
 कराशुं ॥१३८॥

पितेव स्रुतना सार्कं कम्माङ्गजयतीन्दुना ।
 पत्तनं पावनीचक्रे हीरसूरीश्वरः क्रमात् ॥ १३९ ॥

हीरसूरीश्वरः क्रमादनुक्रमाद्विहारपरिपाद्या स्वतन्त्रससुखविचरणात् पत्तनमणहिल्ल-
 वाटकाभिधानपत्तनं पवित्रीकरोति स्म । कथम् । साक सह । केन करणात् । कम्मासा-
 धोरङ्गजो नन्दनः स पय यतिषु यतीनां मध्ये आह्लादकत्वाद्भागमृतवर्षित्वादिन्दुरिव ।
 इन्दुराचार्येणेत्यर्थः । क इव । पितेव । यथा जनकः स्रुतना सार्धं पत्तनादिपुरं समेति ॥

श्लोकार्थः

जेम पुत्र साथे पिता नगरमां जय तेम श्री हीरविजयसूरि साधुभ्योमां यन्द्र
समान विजयसेनसूरि साथे, अनुकृते अणुहृद्वपुर पाटणुमां पधार्या. ॥१३९॥

कृत्वा क्रमादनूचानपदनन्दि मुनीश्वरः ।

देशं स्वसूनो राजेव गणं तस्य वशं व्याधात् ॥ १४० ॥

मुनीश्वरो हीरविजयप्रतिवासवः गणं तपागच्छं तस्य विजयसेनसुरेर्वशमायत्तं
व्यधाच्चकार । किं कृत्वा । क्रमादनूक्रमेण । हेतौ तृतीया पञ्चमी च वाच्येति तृतीयार्थः ।
पूर्वसूरिपरिपाटीतः अनूचानपदस्याचार्यपदस्य नन्दि द्वादशावर्तवन्दनानुष्ठानादिविधिं
कृत्वा विधाय । क इव । राजेव । यथा सकस्रमेदिनीमण्डलाखण्डलो निजनन्दनस्य
देश एवजनपदं वशमधीनं विधत्ते ॥

श्लोकार्थः

जेम राजा योताना पुत्र युवराजने योतानुं राजय अर्पणु करे तेम श्रीहीरविजय-
सूरिभ्ये पूर्वार्थार्थीनी परिपाटीअनुसार द्वादशावर्तवन्दनपूर्वक अनुज्ञा विधि करीने,
आचार्यपदनी लक्ष्मी श्रीविजयसेनसूरिने समर्पणु करी. ॥१४०॥

प्रभोर्नन्दिमहे हेमराजो मन्त्रीश्वरो मुदा ।

अमानि मानवैः श्रीद इवामितधनं ददत् ॥ १४१ ॥

प्रभोर्विजयसेनसुरेर्नन्दिमहे आचार्यपदानुज्ञावन्दनकदानादिमहोत्सवे हेमराजो नाम
मन्त्रीश्वरः सचिवो मानवैर्जानपदैः पौरैर्नागरिकैश्च मनुजैः श्रीदो वैश्रवण एव अमानि
विज्ञातोऽवबुद्धः ॥ किं कुर्वन् । मुदा प्रभोदेन अमितं प्रमाणातीतमगणितं धनं प्रविणं
ददधच्छन् ॥ इति विजयसेनसूरिनन्दिः ॥

श्लोकार्थः

श्रीविजयसेनसूरिना आचार्यपद प्रदानना महोत्सवमां अत्यन्त हर्षपूर्वक अमाप
दान देता 'हेमराज' नामना मन्त्रीश्वर, मनुष्येवडे कुण्डेरलंडारी समान भेनाया. ॥१४१॥

प्रत्यतिष्ठत्पैरोलक्षा आर्हतीः प्रतिभाः प्रभुः ।

कल्पितानल्पसंकल्पाः कल्पसाललता इव ॥ १४२ ॥

प्रभुर्हीरविजयसूरिः श्परोलक्षाः लक्षशः आर्हतीर्जैनीः प्रतिभा मूर्तीर्विम्बानि प्रत्य-
तिष्ठत् प्रतितिष्ठति स्म । उत्प्रेक्ष्यते कल्पिताः प्रदत्ताः पूर्णीकृता अनल्पा अनेके भूयस्तेराः
संकल्पा मनोमिलषितानि यामिस्तादृशीः कल्पसाललताः कल्पद्रुमवल्लीरिव । 'कल्पद्रुमलताः'
इति सोमसौभाग्यकाव्ये ॥

श्लोकाथ

श्रीहीरविजयसूरिणे लव्यलवोनां अनेक संकल्पो पूष्णुंकरनारी साक्षात् कल्पवेली
समान दाणे जिनप्रतिभाओनी प्रतिष्ठा करी. ॥१४२॥

पान्थानिव महानन्दपुटमेदनपद्धतौ ।

दीक्षायामास सूरीन्द्रोऽनेकानिभ्यतनूभवान् ॥ १४३ ॥

सूरीन्द्रोऽनेकान्परःशतानिभ्यतनूभवान्व्यवहारिपुत्रादीन्दीक्षयामास प्रव्राजयति स्म ।
उत्प्रेक्ष्यते महानन्दो मोक्षः स पव पुटमेदनं रत्नयोनिपत्तनम् । रत्नयोनिरिति लोक-
रुदिः । तथा च रत्नसदृशानां पुरुषाणामुत्पत्तिस्थानम् । महानन्दे तीर्थकरचक्रवर्तिवलदेव-
महामण्डलीकमहीपतिस्त्रिवाचकमहामुनिप्रमुखा रत्नेभ्योऽभ्यधिकानां महापुरुषाणामुत्पत्ति-
स्थानकं ततः पत्तनोपमानम् । तस्य पद्धतौ मार्गे पान्थान् पाथिकानिव ॥

श्लोकाथ

आचार्य, उपाध्याय, प्रवर्तक आदि मडापुङ्घोनी उत्पत्ति स्थानरूप (रत्नयोनि
समान) श्री हीरविजयसूरिणे सेंकडा श्रेष्ठीपुत्रोने प्रव्रजित कर्या. ते श्रमणो णाणे
भोक्षरूपी नगरमार्गना पथिके न डाय ! ॥१४३॥

शाखाप्रशाखाश्रेणीमिराकीर्णः श्रमणाग्रणीः ।

व्यभादट इव च्छायाच्छन्नः सेव्यश्च राजभिः ॥ १४४ ॥

श्रमणानां साध्वनामग्रणीः पुरोगो हीरविजयसूरिः वट इव न्यग्रोचपादप इव व्यभात् ।

१- अत्र च १२३ सख्याकश्लोकटिप्पणिवत् 'परस्त्रक्ष' इति भवेत् ।

किंभूतः । शाखा विमलविजयसागरसुन्दरादिका प्रशाखा आनन्दहर्षसौभाग्यविशालकुश-
लादिकास्तासां श्रेणीभिराकीर्णः परिवृतः । पुनः किंभूतः । छायेया शोभया छिन्नो
निचितः सहितः । पुनः किंभूतः । राजभिर्भाविनिभूतोपचारादमृषालः सेव्यः उपासनीयः
वटस्तु रक्त्वाधनिभूताः शाखास्ताभ्यः पुनर्निर्गताः प्रशाखास्तासां राजिमिव्याप्तो
भरितः । तथा छायेया प्रतिच्छायिकयाञ्चितः सिञ्चितः । तथा राजभिर्यक्षैः ।
सेवनीयः । पक्षाणां वटवासित्वात् । 'यक्षः पुण्यजनो राजा गुह्यको वट वास्यपि'
इति हैम्याम् ॥

श्लोकार्थं

हेम शाखा-प्रशाखाश्रेणी व्याप्त अने यक्षसेवित विशाल छायायुक्त वटवृक्ष शोभे
तेम विमल, विजय, सागर, सुंदर आदि शाखाश्रेणी अने आनंद, हर्ष, सौभाग्य,
विशाल, कुशल आदि प्रशाखाश्रेणी श्रेणित्थी व्याप्त शोभायुक्त अने अनेक राजश्रेणी
सेव्य अथवा श्री हीरविजयसूरि शोभे छे. ॥१४४॥

समस्थापयतीर्थसार्थाननेकान्तवादाज्जुजाभ्भोजवन्धुः ।

महीमण्डले रन्तुमुत्कण्ठितायाः स्फुरन्केलिगेहा इव ब्रह्मलक्ष्म्याः ॥१४५॥

एकान्तेन निश्चयेन वदनमेकान्तवादो न एकान्तवादो यत्र तदनेकान्तवादं जिन-
शासनम् । यतः 'स्याद्वादवाद्यार्हतः स्यात्' इति हेमाचार्योक्तिः । स एव तदेव वाम्बुजं
सरसीरुहं तत्र तद्विकाशने अभ्भोजवन्धुः पद्मबान्धवः सहस्ररश्मिः सूरिन्द्रः अनेकान्
शतश तीर्थानां पापसंतापापनोदस्थानानां सार्थान् समूहान् । यद्यपि हैम्याम् संघसार्थो तु
देहिनाम्' इत्युक्तम्, तथापि हेमचन्द्रेणैवानेकार्थे प्रोक्तम् 'सार्थो वृन्दे वगिगणे'
इत्युत्पन्नभेदात्, तथा 'पदार्थसार्थ' इत्यपि दर्शनात्, अनुप्रासत्वाद्वा लक्षणयापि
समूहार्थे एव तस्मादानीतः । समस्थापयत्समस्थापयति स्म । उत्प्रेक्ष्यते-महीमण्डले पृथ्वी-
पीठे रन्तुं क्रीडितुमुत्कण्ठिताया उत्सुकिताया ब्रह्मलक्ष्म्या मुक्तिश्रिया । 'शिवं निःश्रेयस
श्रेयो निर्वाणं ब्रह्मनिर्वृतिः' इति हैम्याम् । स्फुरन्तः निखिलसुहृद्गुणोचरीमावं भजन्तः
केलिगेहा विलाससौधानीव । स्वरिस्थापितानां तीर्थानां पृथिवीपीठस्थायुकत्वात् अथ च
ब्रह्मलक्ष्म्यास्त्रैलोक्योपरितमूमौ स्थायित्वाच्च महीमण्डले क्रीडाकाङ्क्षेति ॥ इति हीरविजय-
स्वरिघर्मकृत्यानि महिमसंपदः ॥

श्लोकार्थ

अनेकान्तवाद्दृषी क्मलने विक्रस्वर क्स्वा भाटे सूर्यसमान श्रीहीरविजयसूरिणे
पृथ्वी उपर लव्यञ्चोना पाप संतापने दूरकरनारां अनेक धर्मतीर्थोनी स्थापना करी.
ते तीर्थो नञ्चे आ पृथ्वीमंडलमां क्रीडा करवा भाटे उत्सुक अनेकी मुक्तिदृषी लक्ष्मीना
शुक्रायमान क्रीडागृहो न होय ! तेवा शोले छे. ॥१४५॥

अथो विहारप्रतिष्ठादीक्षाद्यनन्तरं कस्मिंश्चिदकव्वरसाहेराकारणसमये गन्धारनगरे
चतुर्मासीः तिष्ठासोः स्वरेगन्धारवर्णनं किञ्चित्

अथो लाटलक्ष्मीललामायमानं पुरं वार्धित्तीरेऽस्ति गन्धारनाम ।
किमुद्वेज्यमाना जलैरम्बुराशोः प्रतीरं पुरी संश्रिता शार्ङ्गपाणेः ॥१४६॥

लाटस्य लाडनाम्नो मण्डलस्य लक्ष्म्या ललामायमान तिलकमिवाचस्त वार्धेः समुद्रस्य
तीरं तट तत्र गन्धार इति नाम यस्य तादृशं पुरं नगरमस्ति विद्यते । उत्प्रेक्ष्यते
अम्बुराशोः कल्लोलमालिनः प्रसरत्तुङ्गततर्ङ्गरङ्गविरलजलैरुद्वेज्यमाना अत्युद्वेगं प्राप्यमाना
शार्ङ्गपाणेनारायणस्य पुरी द्वारका नगरी विष्णोः कुत्रापि गते सति समुद्रेणाप्लाव्य
स्वसलिलमध्ये गृहीता; अत एव पानीयोद्वेगात्प्रतीरं तटं संश्रिता पानीयाद्बहिरागत्यात्र
स्थितेव ॥

श्लोकार्थ

समुद्रना जलवडे उद्वेग पासीने नञ्चे विष्णुनी नगरी द्वारिका, समुद्रना तीरे आसीने
वसी होय तेम लाटदेशनी लक्ष्मीना तिलक समान 'गंधार' नगर समुद्रना किनारे
विद्यमान छे. ॥१४६॥

निधानेशरम्भाकुमारीगणेशान्दधानेन शार्ङ्गेयराजेश्वरांश्च ।
जिता येन वस्वोकसारा स्वलक्ष्म्या ह्रियेवाश्रिता शंभुशैलस्य मौलिम् ॥१४७॥

गन्धारनगरेण स्वलक्ष्म्या निजवैभवेन जिता परिभृता सती वस्वोकसारा धनदपुरी
ह्रियेव प्रपातिरेकादिव शंभुशैलप्रथ मौलिं मस्तकमुपरितनशिखरमाश्रिता भेजुषी । येन किं
कुवाणेन । दधानेन । कान् । निधानानां निधीनामीशाः स्वामिनो निधिपतयः तास्तथा
रम्भाः कदलीः कुमारीः कन्यकाः तथा गणानां जनसमुदायानामीशा गणनायकास्तान्

तथा गाङ्गेयं स्वर्णं तथा राजेश्वरं देशाधिपतिं राज्यलक्ष्मीवन्तमीश्वरा गजप्रमाणप्रविण-
धारिणः तान् विभ्राणेन । अलकापक्षे तु सर्वेऽप्येकैकाः । निधानेशो धनदः; तथा
रम्भानाम्नी धनदाङ्गजनलकूवरपत्नी । 'अस्मान्किमत्रोत्रसुधां विधाय रम्भा चिरं भाम-
तुलां नलस्य । तत्रानुरक्ता तमनाप्य भेजे तन्नामगन्धात्रलकूवरं सा ॥' इति नैषधे ।
कुमारी पार्वती गणेशो विघ्ननायकः गङ्गाया अपत्यं गाङ्गेयः स्वामिकार्तिकः । 'गङ्गोमाः
कृत्तिकासुतः' इति हैम्याम् । तथा 'गाङ्गेयो गुहमीभ्योः' इत्यनेकार्थः । राजानो यक्षा-
ईश्वरः शंभुस्तान्विभ्रती ॥

श्लोकार्थः

लक्ष्मीपतिभ्यो, कदली, कुमारिकाभ्यो, गणुनायको, सुवहो, अने राजेश्वर आदिथी
शोभती गांधारनगरीनी लक्ष्मीथी परालव पाभेली धनदपुरी (धनद, कुभेर, धनदपुत्र,
नलकुभरनी पत्नी रंला, पार्वती, गणुपति, कर्तिकस्वामि, अने धश्वर आदिने धारणु
करती धनदपुरी) कुभेरनगरी अलकापुरी अतिशय लज्जथी ज् जल्ले कैलासपर्वतना
शिभर उपर रडी न होय । ॥१४७॥

स्फूर्त्या मणीकम्बुवराटमुक्तिका प्रवालमातङ्गपुरङ्गमश्रियाम् ।

विहेलितेनाम्बुधिना द्विवेलं वेलाच्छलाद्यन्नगरं न्यषेवि ॥ १४८ ॥

मणयः चन्द्रकान्ताद्याः सामान्येन सर्वजातिजानि रत्नानि कम्बवः शङ्खाः वराटा
रत्नमुख्यानि हीरका कपदां वा मुक्तिका मुक्ताफलानि । 'बहुकम्बुमणीवराटकागणनाटत्कर-
कर्कटोत्करः' इति नैषधे । हृद्रेषु कम्बवोऽपि दृश्यन्ते । प्रवालं विद्रुमा मातङ्गा हस्तिन-
पुरङ्गमा अश्रवाः श्रीर्धनधान्यादिविविधलक्ष्मीस्तासां स्फूर्त्या अत्युद्धरवैमवमरेण कृत्वा विहे-
लितेनावगणितेनाभिसूतेनाम्बुधिना समुद्रेण हे वेले वाराववसरो यत्र । 'वेलां वारा
ववसरः प्रस्तावः' इति हैम्याम् । तथा 'वेला स्याद्बृद्धिरम्भसः' । द्विवेलमिति क्रियावि-
शेषणम् । वेलाच्छलाजलवृद्धिकपटात् । वेलागणमिषेणेत्यर्थः । यन्नगर गन्धारपुरं न्यषेवि
उपास्यते स्म । अम्बुधावपि मण्यादयः सर्वेऽपि पदार्थाः सन्ति । वारावणोच्चैःश्रवसो-
स्तत्रोत्पन्नत्वात् जले गजाश्वानां संभवाद्वा ॥

श्लोकार्थः

चंद्रकान्त आदि सर्वजातिनां रत्न; हीरा, मोती, प्रवाल, डुथी अने अश्व
आदिना वैभवथी तिरस्कृत भनेलो समुद्र वेला (भरती)नां षडानाथी जे वभत गंधार
नगरीनी सेवा करतो હતો. ॥१४८॥

इन्द्रनीलमणिशालिजालकाश्चन्द्रकान्तकृतचन्द्रशालिकाः ।

भूतलास्युदयिनो वमासिरे शारदीनशशिमन्दला इव ॥१४९॥

यत्र गन्धारनगरे इन्द्रनीलमणिभिः सरकतादिनीलरत्नैः शालन्ते शोभन्ते इत्येवशीला जालका भवाक्षा यासु तादृश्यः चन्द्रकान्तैश्चन्द्रमणिभिः कृता निर्मिता चन्द्रशालिका अर्थात्सौधानां शिरोमृहाणि उपरितनमूमिका वमासिरे भासन्ते एव दीप्यन्ते स्म । उत्प्रेक्ष्यते भूतले महीमण्डले अभ्यागत्योदयन्त्युद्गच्छतीत्येवशीलास्तथा शारदीनाः प्रसरत्ययोधररोधापगमप्रोल्लसत्प्रचुरचन्द्रिकाकलिताः शरत्कालसंबन्धिनीः शशिनामिति सार्थकं नाम कलङ्ककालिमाकलितचन्द्राणां मण्डला विम्बा इव । मण्डलशब्दस्त्रिषु लिङ्गेषु चन्द्रशालिकासु लक्ष्मसदृशेन्द्रनीलगवाक्षा ॥ इति गन्धारवर्णनम् ॥

श्लोकार्थं

ते गंधार नगरमां इन्द्रनील मण्डोथी सुशोभित गवाक्षोवाणी, चन्द्रकान्तमणिमोथी निर्माणु करायेदी चंद्रशालाओ (अगासीओ) शोभे छे, ते ळण्णु ! पृथ्वीम'उण उपर आवीने उदय पाभेला चंद्रना भिंओ न डोय । ॥१४९॥

महैर्महीयोभिरनेकनागरैः प्रवेशितः सूरिपुरंदरः पुरम् ।

दिग्जैत्रयात्रासु निजानुगीकृतप्रतीपभूमीपतिसार्वभौमवत् ॥१५०॥

अतिशयेन महान्तो महीयांसस्तैर्महीयोभिरत्यधिकैर्महैस्तपैः कृत्वानेके गणनातीता नागराः पुरजनास्तैः सूरिपुरंदरो हीरविजयसूरिवासवः पुरं गन्धारनगर प्रवेशितः पुरे प्रवेशः कारितः । किंवत् । दिशां पूर्वपश्चिमदक्षिणोत्तराणां चतसृणां जैत्रासु जयनशीलासु यात्रासु सेनाभिः सम शात्रवेष्वभिगमोऽभिषेणन तेषु निजस्यात्मनोऽनुगीकृताः सेवकमावं लम्बिताः प्रतीपाः पूर्वं प्रतिकूला विजये कृते च कथंचिदानुकूल्यभाजः भूमीपतयो राजानो येन तावृक् सार्वभौमवत् । यथा चक्रवर्ती महामहैः कृत्वा नागरैर्नगर प्रवेश्यते ॥

श्लोकार्थं

द्विगुविजय यात्रामां शत्रुराज्योने स्वाधीन करनारा यकवती'नो, जेम नागरिको नगर प्रवेश करावे तेम सूरिपुरंदरने (हीरविजयसूरिने) गंधार नगरना नागरिकोओ महामहोत्सवपूर्वक नगर प्रवेश कराव्यो. ॥१५०॥

हि. सौ. ९

गणकैरविणीरमणः श्रमणैर्वहुभिः सह तत्पुरमध्यवसत् ।

कलभप्रकरैरिव गन्धगजो जलवालकभूधरभूवल्यम् ॥१५१॥

श्रमणैः साधुभिः सार्धं गणे तपोगच्छे आह्लादकत्वेन कैरविणीनां कुमुदिनीनां रमणः प्राणनाथश्चन्द्रो गच्छनायकः तद्गन्धाराभिधानं नगरमध्यवसत् आश्रयति ॥ १ ॥ गन्धारवन्दिरे तस्थिवानित्यर्थः । क इव । गन्धगज इव यथा कलभैस्त्रिंशदब्दकैः प्रौढैर्गजत्रैरुपलक्षणाद्विंशतिवर्षैर्वित्कैः दशवार्षिकैः पतैः पञ्चवार्षिकैर्वालैः इत्यादिभिर्द्विरदैः समम् । 'पञ्चवर्षो गजो वाल' स्यात्पोतो दशवार्षिकः । वित्को विंशतिवर्षः स्यात्कलभ-स्त्रिंशदब्दकः ॥' इति हैम्याम् । गन्धहस्ती जलवालको विन्ध्य-सं पव भूधरः पर्वत-स्तस्य भूवल्यं वनगहनपृथिवीपीठमधिवसति विन्ध्याद्रिवनखण्डे तिष्ठति । 'विन्ध्यस्तु जलवालकः' इति हैम्याम् ॥

श्लोकार्थ

जेम गंधहस्ति, कलभ, विनु, पोत अने आलहस्तिभ्योना समुह साथे विन्ध्यायल पर्वतना वनभंडमा रडे छे तेम तपगच्छमां चन्द्रसमान श्रीडीरविजयसूरि आल, युवान, वृद्ध आदि अनेक श्रमण्णु साथे गंधार भंडरमां णिराजमान थया ॥१५१॥

अमरपुरीकृतलज्जे तत्र विजेतुं वलीगृहं समे ।

प्रावृषि दुग्धपर्योधौ मधुपरिपन्थीव तस्थौ सः ॥१५२॥

स प्रसिद्धः सूरिः तत्र गन्धारनगरे प्रावृषि वर्षाकाले वार्षिकचतुर्मास्यां तस्थौ तिष्ठति स्म । क इव । मधुपरिपन्थीव । यथा प्रावृद्रसमये दुग्धपर्योधौ क्षीरसमुद्रे मधु-नाम्नो दैत्यस्य परिपन्थी शत्रुनारायणः तिष्ठति । किंमूते गन्धारपुरे । अमराणां देवानां पुर्यां नगेर्यां अमरावत्याः स्वातिशायिताभ्यधिकवैभवमरैः कृता विहिता लज्जा मन्दाक्षं येन । पुनः किंमूते । वलीगृहं नागलोकं विजेतुं विशेषेण स्वविभववाधिक्येन परामवितु सज्जे सज्जीमूते ॥ इति गन्धारनगरे हीरसुरैः स्थितिः ॥

श्लोकार्थ

जेम वैभवथी स्वर्गपुरी पशु लज्जित णरी गच्छ छे अने नागसोऊने पशु छतवा माटे उत्सुक अनेला गंधार भंडरमां डीरविजयसूरि, जेम मधुनामना दैत्यना शत्रु विण्णु क्षीर समुद्रमा रडे, तेम वर्षाकाणमां यातुर्मासिक स्थिरता करीने रह्या ॥१५२॥

जीविकामिव नमोम्बुपावलेः प्रावृषं पुनरवेत्य पत्तने ।

हीरसूरिपुरुहूतशासनात्स्थिवान्विजयसेनसूरिराद् ॥१५३॥

त्रिजयसेन इति नाम यस्य तादृशः स्वरीणां राष्ट्र राजा हीरसूरिपुरुहूतस्य हीरविज-
यसूरिशक्रस्य शासनादादेशात्पुनरपरार्थे पत्तने अणहिल्लवाटकनगरे तस्थिवान् स्थितः ।
किं कृत्वा । प्रावृष वर्षसमयमुपेतमवेत्य ज्ञात्वा । प्रावृष कामिव । नमोम्बुपानां
चातकानामावलेः पङ्कतेः जीविका जीवनवृत्तिमिव ।

श्लोकार्थं

यातकेनी आणुविष्ठा समान वर्षाक्षणने ज्ञानीने श्रीविजयसेनसूरि, श्रीहीरविजय-
सूरिनी आज्ञाथी, अणुद्विदलपुर पाटणुमां यातुर्मासिक स्थिरता करीने रक्षा. ॥१५३॥

प्रीणन्प्राणिनमोम्बुपान्प्रविदधदुर्वादिनां दुर्दिने

बोधोङ्कुरकरम्बितां विरजसं कुर्वन् चित्तक्षितिम् ।

आनन्दं ददते सग विस्मयकरीं व्याहारधारां किर-

न्भूमौ सूरिपुरंदरो जलधरो जम्भारिमार्गे पुनः ॥१५४॥

भूमौ महीमण्डले सूरिपुरंदरो हीरविजयसूरीन्द्रः अथ च सूरिरेव पुरंदरो मेघः ।
यदुक्तम् 'एक एव खगो मानी चिरं जीवतु चातकः । पिपासितो वा भ्रियते याचते
वा पुरंदरम् ॥' इति । पुनर्जम्भारिमार्गे शक्रपङ्क्तौ आकाशे । यथा देवमार्गस्तथा देव-
न्द्रमार्गोऽपि । तथा 'येनामुना बहुविगाढसुरेश्वरा धृ राज्याभिषेकविकसन्महसा बभूवे'
इति नैपवेऽपि । जलधरो मेव आनन्दं जनानां प्रमोदं ददते स्म । 'दद दाने' भवादिरात्म-
नेपदी च । किं कुर्वन् । प्राणिनो जन्तव एव नमोम्बुपा वप्पीहास्तान् प्रीणन् तर्पयन्
वृत्तिमुत्पादयन् तेषाम् । पुनः किंभूतः । दुर्वादिनां परवादिनां मिथ्यादृशां दुर्दिनं दुष्टदिव-
सं पराजयगोचरीकृतत्वान्मेवान्धकारं च प्रविदधत् प्रकर्षेण कुर्वन् । पुनः किंभूतः ।
बोधस्तत्त्वज्ञानं सम्यक्त्वं वा तदेवाङ्कुरः प्ररोह' । अथ वा बहुवचनम् । बहुजनापेक्षया
तत्त्वज्ञानानि सम्यक्त्वानि च त एवाङ्कुरास्तैः करम्बितां व्यातामत एव विरजसं विग-
तरजस्कां पापवृलीभ्यां रहितां चित्तक्षितिं मनोमेदिनीं कुर्वन् सृजन् । पुनः किंभूतः ।
विश्वेषां जगज्जनानां विस्मयकरीमाश्रयोत्पादिकाम् । व्याहारा एव वाग्विलासा एव धारा
समृतवृष्टिं किरन्विस्तारयन् ॥

श्लोकार्थ

यातकृष्णी लव्यप्राणीभ्योने भूश करता, दुष्टवादीभ्योना परालवक्षणी हृदिन करता,
 षोडिणीञ्च इपी अंकुरथी व्याप्त करता अने त्रित्तइपी पृथ्वीने पापइपी रञ्ज विनानी
 करता श्री हीरविजयसूरि, आकाशमा जेम भेद्य वर्षा करीने आनन्द आपे छे तेम पृथ्वी
 पर वाङ्मधाराइपी (वाणीइपी) आश्चर्यकारी वृष्टि करता भेद्यनी जेम लयोने आनन्द
 आपता हुता. ॥१५४॥

भवसलिलनिधेरिवैकसेतुं विधिमवलम्ब्य तदागमप्रणीतम् ।

धनसमयदिनान्दिनेश्वरश्रीर्गमयामास मुनीश्वरः क्रमेण ॥१५५॥

तदा तस्मिन् प्रावृहसमये मुनीश्वरो हीरविजयसूरि. क्रमेण पर्युषणादिपरिपाद्या
 धनसमयदिनान्प्रावृषेण्यवासरान् गमयामासातिक्रामति स्म । किंसूतः । दिनेश्वरश्रीः
 सूर्यवत्तेजोलक्ष्मीर्यस्य । किं कृत्वा । आगमे सिद्धान्ते उद्यनिर्युक्तियदिनचर्यादिशास्त्रे
 वा प्रणीतं प्रोक्तं विधिं चातुर्मासिकसाधुसंवन्धिविविधक्रियानुष्ठानादिकमवलम्ब्याश्रित्य ।
 उत्प्रेक्ष्यते भवः संसार एवानन्तत्वादहृगोचरपारत्वात्सलिलनिधिः समुद्ररास्य तत्र
 वा एकमद्वितीयं सेतुमिव । पद्यायाज इति जनप्रसिद्धाभिधानम् ॥

श्लोकार्थ

संसारइपी समुद्रमां सेतु समान आगमोक्त विधि मुज्ज्म सूयं समान तेजस्वी
 श्री हीरविजयसूरिभ्ये अनुक्रमे यातुर्मासिक द्विवसे। पसार कर्था. ॥१५५॥

यं प्राप्त शिवाङ्गसाधुमधवा सौभाग्यदेवी पुनः

पुत्रं कोविदसीहसीहविमलान्तेवासिनामग्रिमम् ।

सर्गोऽसौ नवमोऽत्र देवविमलव्यावर्णिते हीरयु-

क्सौभाग्याभिधहीरसूरिरचिते संपूर्णता प्राप्तवान् ॥१५६॥

अत्र हीरसौभाग्यकाव्ये असौ अयमेव यो लिपेर्गाचरीकृतः । नवानां संख्यापूरणो
 नवमः सर्गः अधिकारविशेषः संपूर्णतां प्राप्तवान् संपूर्णो बभूव ॥

इति पण्डितस्त्रीहविमलगणिशिष्यपण्डितदेवविमलविरचितायां स्वोपज्ञहीरसौभाग्यम-
हाकाव्यवृत्तौ शासनदेवीप्रकटीमवन गुरुप्रश्न उदुत्तर स्वस्थानगमन चन्द्रतारातमस्त-
मीविरामदिनकारोदयविजयसेनस्वरिस्वरिपद मेघजीऋषिसमागमन गन्धारनगरादिवर्णना
नाम नवमः सर्गः ।

श्लोकाथ

वष्टिङ्कुलमां धन्द्रसमान शिव नामना श्रेष्ठि अने सौभाग्यदेवीना जन्मजत
सुपुत्र देवविमलगणी के जेजे निरंतर सरस्वतीदेवीनी उपासनामां तत्पर होता,
अने सर्वभुनिज्योमा सिंहा समान सिंहाविमलगणीना प्रथम शिष्यरूपे प्रसिद्ध होता, ते
देवविमलगणीजे जेमां जगद्गुरु श्री हीरविजयसूरितुं सविस्तर ज्वन वृत्तांत
आवे छे जेवा “हीरसौभाग्य” नामना महाकाव्यनी स्वोपज्ञ टीका संहित रचना करी.
ते आ महाकाव्यने, शासनदेवीना प्रत्यक्ष थवाथी आरंभने गंधारनगरनां वष्टुन
पर्यंतने आ नवमो सर्ग समाप्त थयो. ॥१५६॥

卐 नवमः सर्गः समाप्तः 卐

卐

२. दशमः सर्गः *

निःशेषदेशककुदं भुवि भाति दिल्ली-

देशोऽथ केलिनिलयो नलिनालयायाः ।

नाभीभ्रुवा भुजगनिर्जरसद्मसार-

मादाय निर्मित इवैष खनिः सुखानाम् ॥ १ ॥

अथ अकव्वरपातिसाहिमिलनादिप्रारम्भणे भुवि पृथिव्यां गुर्जरजनपदापेक्षया पूर्वस्यां
दिशि दिल्लीदेशो मेवातनाममण्डलो दिल्लीमण्डल इत्यप्यभिधा भाति शोभते । किल-

ક્ષણઃ । નિઃશેષાણાં સમરતાનાં દેશાનાં જનપદાનાં કકુદં પ્રધાનઃ । ‘કકુદં તુ પ્રધાને’ડસે
વૃષાહ્લકે રાજલક્ષ્મણિ’ इत्यनेकार्थतिलके पुनः किंभूतः । नलिते कमले आलय सदं
यस्यारत्स्याः त्रियः केलये क्रीडार्थं निलयः सौधम् । उत्प्रेक्ष्यते नाभीभुवा नारायणना-
भ्यर्म्भाजजन्मना ब्रह्मणा भुजगनिर्जरसद्मनोर्नागलोकस्वर्गयोः सारं सम्यग्दलि हपटलीमा-
दाय गृहीत्वा सुखानां सर्वशर्मणां खनिराकरः । एष देशो निर्मितः कृत इव ॥

अथ दशमः सर्गः

श्लोकार्थ

કમલમાં જેનું સ્થાન છે તેવી લક્ષ્મીદેવીનું જાણે ક્રીડામ દિર હોય અથવા બ્રહ્માએ
સ્વર્ગ અને પાતાલ લોકનાં સારભૂત શ્રેષ્ઠ તત્ત્વો લઈને સુખની ખાણરૂપ એવા આ
દ્વિલ્હી દેશનું નિર્માણ કર્યું હોય તેવો દિલ્હી નામનો દેશ, ગુજરાતની પૂર્વદિશામાં
સમસ્ત દેશોમાં શ્રેષ્ઠરૂપે શોભે છે, ॥ ૧ ॥

यरिगन्विमाति भगिनी तपनाङ्गस्य

रङ्गतरङ्गशिखरोन्मथितारविन्दा ।

देशत्रियः किमपि निर्गलितोत्तरीया

वेणी विभूषणवतीव परिस्फुरन्ती ॥ ૨ ॥

યસ્મિન્દિલ્લીમણ્ડલે તપનસ્ય માનોરઙ્ગજો નન્દનો ધર્મરાજરાસ્ય ભગિની જામિર્ય-
મુના યમમગિની । ‘કાલિન્દી સૂર્યજા યમી’ इति हैम्याम् । किंभूता । रङ्गवत्श्रलन्तो ये
तरङ्गा- कल्लोलास्तेषां शिखराण्यत्राणि तेषून्मथितानि विकसितानि अरविन्दानि पद्मानि
यस्याम् । उत्प्रेक्ष्यते देशत्रियः दिल्लीमण्डललक्ष्म्याः किमपि कथमपि केनापि प्रकारेण
निर्गलितं क्वापि निपतितं उत्तरीयमुपरितनच्छादननिवसनं यस्यां तादृशी परिस्फुरन्ती
दृग्गोचरीभवन्ती प्रत्यक्षलक्ष्या वेणी कवरीव । किंभूता । विभूषणवती चूडामण्यादिम-
स्तकामरणमरवित्राजिनी ॥

श्लोकार्थ

દિલ્હીમાં જેના ઉછગતા તરંગોના અગ્રભાગે વિકસ્વર કમલો રહેલાં છે, તેવી
સૂર્યપુત્ર યમરાજની ભગિની “યમુના” વહે છે । તે જાણે કોઈપણ રીતે જેનું ઉત્તરીય
વસ્ત્ર (ઓઠણું) સરકી પડ્યું છે તેવી દેશલક્ષ્મીની આભૂષણ સહિત વેણી ન હોય । ॥૨॥

उत्ताननक्र इव वक्त्रकजं कुशाद्या-

वर्ते विभूषयति मध्यमहीममुष्य ।

उत्पत्तिमाकलयतो ददतोऽङ्गिकामा-

न्क्षीरार्णवे क्रतुभुजाविव पादपस्य ॥ ३ ॥

आसेदुपीभिरवने विदुपीभिरिक्षु-

च्छायासु यक्षवकुटुम्बिवनस्तनीभिः ।

कीर्तिर्जगज्जयिरतीशजयोर्मितेव

राजीमतीशितुर्वागीयत गीतिरुच्चैः ॥ ४ ॥ (युग्मम्)

यस्य दिल्लीमण्डलस्य नवामिस्तरुणीभिः कुटुम्बिनां कर्षुकाणां धनस्तनीभिः पीन-
पयोधराभिः अथ वा वटलानीभिः जम्बवत्कुचौ चासामित्युन्नतस्तनीभिः वनिताभिर्गीतिर्गा-
नमुच्चैः सातिशायिमधुरव्वनिनागीयत जगं गीता । किंभूताभिः । इक्षुणां रसालानां
छायासु निरातपस्थानेषु आसेदुपीभिरुपविष्टाभिः । इत्थं किम् । अवने इक्षुक्षेत्रक्षणे
विदुपीभिर्निपुणाभिः । उत्प्रेक्ष्यते जगन्ति त्रीणि भुवनानि । सुरासुरनरानित्यर्थः ।
जयतीत्येवशीलस्य रतीशस्य मन्मथस्य जयेन परामवेन क्षौदेनामूर्छोर्जिता स्वीकृता
राजीमतीशितुः श्री नेमिनाथस्य कीर्तिरेवागीयत । राजीमतीशितुः किं कुर्वतः । कुश
इति पदमाद्य यत्र तादृशे आवर्ते । कुशावर्ते देशे इत्यर्थः । उत्पत्तिं जन्म आकलयतः
दधतः प्राप्नुवतः । कस्येव । पादपस्येव । यथा क्रतुभुजां देवानां पादपः पारिजातनामा
कल्पद्रुमः क्षीरार्णवे दुग्धपयोधौ उत्पत्तिमाकलयति । पुनः किंभूतस्य । स्वर्द्धुमवदङ्गिनां
प्राणिनां भविकानां कामानभिलाषान्ददतः यच्छतः । अथ वा । क्षीरार्णवे कल्पवृक्षस्येव
कुशावर्तजनपदे जन्माकलयतः । कुशावर्ते किं कुर्वति । वक्त्रकज वदनारविन्द उत्तान-
मुन्नत नक्र नासिका तस्मिन्नव । अमुष्य दिल्लीमण्डलस्य मध्यमहीमन्तरालभूर्मी
विभूषयति शोभां लम्बयति । मेवातमण्डलमध्ये श्रीनेमिनाथजन्मस्थान कुशावर्तदेशोऽस्ति-
त्यर्थः ॥ युग्मम् ॥

श्लोकाथ

धक्षिनां जेतदेशु रक्षणु करवामा यतुर, वृक्षोनी छायाभां जेठेदी अने उन्नत
स्तनवाणी जेडूत यौवनाओ मधुर स्वरे गीते गाती हुती क्षीरसमुद्रमां उत्पत्तिवाणा
अने प्राणीओने धञ्छित आपनारा कटपवृक्षोनी जेम-मुण्डमलने जेम नासिका शोलावे
तेम दिहडी देशनी मध्यभूमि शोलावता 'कुशावर्त' नामनां देशमा जन्मेदा अने

त्रिजगत विजेता, कामदेवनो पराभव करनारा राजिमती लतारि श्री नेमिनाथ लगवान्गी
कीर्तिने ज्ञे गाती हुती ! (ते जेदूत-यौवनाञ्चो) ॥३॥ ॥४॥

संसेवितो द्विरसनैरसुराश्रयश्च ख्यातो रसातलतया नरकानुपङ्गी ।

एतद्विगानमपनेतुमिदंमिषेण वासो व्यधायि किमु भोगिगृहेण भूमौ ॥ ५ ॥

भोगिगृहेण नागलोकेन इदंमिषेण अस्य दिल्लीदेशस्य दम्भेन कपटेन भूमौ महोमण्डले
वास. स्थितिर्व्यधायि विहिता । उन्प्रेक्ष्यते एतदिहैव जनैरभिधीयमानमीदृशं वा
विगानमपवादमपनेतु निवारितुमिव । एतत्किम् । यदसौ भोगिगृहे द्विरसनैर्मुर्जगैः
खलैश्च संसेवित आश्रितः । च पुनरसुराणां दैत्यानामाश्रयः स्थानम् । 'असुरादितिदनुजाः
पातालौकःसुरारय' इति हैम्याम् । पुन रसातलमित्यनिष्टवाक्यम् । धनपालोऽप्याह
'रसातल यातु यदत्र पौरुषम्' इति । तत्त्वेन ख्यात प्रथित पुनर्नरकस्य नाम्नोऽसुरविशे-
षस्य । सप्तनरकानां दुर्गतीनामनुपङ्ग मिलनं यस्य ॥

श्लोकाथ

दिल्ली देशनां षडाने नागदोके पृथ्वी उपर वास कुर्ये (अर्थात् दिल्लीदेश नाग-
दोके जेवो सुहर हुतो) शा माटे ? नागो वडे अथवा जलपुरुषोथी आश्रित, हैत्येनुं
आलयस्थान, 'रसातल' एवा अनिष्ट शब्दथी प्रसिद्ध, 'नरक' नामनो हैत्य अथवा
जेमा साते नरके छे, तेथी दोकेनी निद्रा हर करवा माटे ज्ञे नागदोके भूमि उपर
आवीने आश्रय न कुर्ये होय ! ॥ ५ ॥

तन्निर्जयोद्यतनिजस्य भयादवेत्य यातं प्रणश्य वलिसन्न तलेऽचलायाः ।

पृष्ठे विलग्न इव तं विजिगीपुरेप स्वर्गः क्षितानुपजगाम मिषादमुष्य ॥ ६ ॥

तद्विजिगीपुस्तद्वलेः सदम नागलोकं विचेतुमिच्छुः परामवनशीलः । अत एव पृष्ठे
पश्चाद्विलग्नः अमुष्य दिल्लीदेशस्य मिषाद्याजात् । उन्प्रेक्ष्यते एष प्रत्यक्षः स्वर्गो देवलोकः
क्षितौ क्षोणीमण्डले उपजगाम समागतः । किं कृत्वा । तस्य वलिसन्नने निर्जये परिमवन-
विधाने उद्यतस्य उद्यमं विनिर्मिमाणस्य उन्सुकस्य वा । निजस्यात्मनो भयादर्थात्स्वर्गस्य
भीतेरचलायाः पृथिव्यास्तले अधस्तादभागे प्रणश्य यातं प्रतिघट्ट वलिसन्न नागलोक-
मवेत्य विज्ञाय । पूर्वं हि वलिसन्न भूलोकस्वर्लोकयोस्परिष्ठादासीत् इति कविसमयः ।

यदुक्तं नैषधे 'बलिसदम दिवं स तथ्यवागुपरि रगाह दिवोऽपि नारदः' इति । पश्चाद-
द्वैतविभूतिजाताबलवत्तया क्रतुमुजां भुवनेनाभिभूत भूतले गतमित्यर्थः ॥

श्लोकार्थः

तेभनो पराजय क्त्वा भाटे उद्धत थयेदा स्वर्गलोकना अतिशय लयथी नासीने
पृथ्वीतलमां जता नागलोकने जलुीने, नागलोकनो परालव क्त्वा भाटे द्दिल्लीदेशनां
प्लहाने जलुे स्वर्गलोक पृथ्वी पर आव्यो न डोय ? (द्दिल्लीदेश जलुे प्रत्यक्ष देवलोक
ज भूमी पर आवेदो न डोय तेवो डतो). ॥ ६ ॥

यः पद्मनन्दन इवास्ति हिरण्यगर्भो
रम्याप्सरा हरिरिवाच्युतवत्सलक्ष्मीः ।
रत्नाकरोऽम्बुधिरिवारिरिवात्मयोने-
दुर्गान्वितः पविरिवासहजैरजेय. ॥ ७ ॥

यो देशः पद्मनन्दनो विरञ्चिरिव । 'पद्मनन्दनसुतारिरंसुता' इति नैषधे । हिरण्यं
सुवर्णं गर्भे मध्ये यस्य । आकरादौ स्वर्णानां सद्भावात्, कनकभृत्कलशानां भूमिगर्भेषु
स्थापित्वाद्वा, सुवर्णादीनि गर्भे मध्ये यस्य व्यवहारिणां सोधेषु परःशतपरोलक्षपरःकोटिहि-
रण्यदर्शनाद्वा । ब्रह्मणस्तु केवलं नामैव । 'हिरण्यगर्भो लोकेशो नाभिपद्मात्मसूरपि' इति
हैम्याम् । अस्ति विद्यते । पुनर्यो हरिरिव इन्द्र इव । रम्याणि कमलाकरसद्भावात्मनो-
क्षानि अत एवात्प्रधानानि सरांसि तटाका यत्र । हरिस्तु रम्या रन्तुं योग्या कलाकेलिक-
लामिर्विलसितुमुचिता । रमणार्हा इत्यर्थः । अप्सरसो रम्भा-तिलोत्तमा-धृताचीमेनकाप्रभृ-
तयः स्वर्वनिताः यस्य । पुनर्योऽच्युतवन्नारायण इव सह लक्ष्म्या धनधान्यादिविमवेन
शोभया वा वर्तते सः । 'समासान्तविधेरनित्यत्वात्कप्रत्ययामावः' कृष्णस्तु त्रिया पत्न्या
सहितः । पुनर्योऽम्बुधिः पारावारः इव रत्नानां प्रशस्तवस्त्रनां रत्नपुरुषाणां नेमिनाथकृ-
ष्णवलमप्रादीनां महापुरुषाणामाकर उत्पत्तिस्थानम् । समुद्रोऽपि रत्नाकरः । पुनर्यो देशः
आत्मयोनेः रारस्य अरिः शंभुरिव दुर्गरत्रिकोट्टैरन्वितः । शिवस्तु दुर्गया पार्वत्या पत्न्या
युक्तः । अर्धाङ्गमाजित्वात् । पुनर्यः पविरिव वज्रवदसहजैः शत्रुभिरजेयो जेतुमशक्यो वै-
रिभिरग्राह्यः । वज्र तु दुर्भेद्यं गिरिष्वप्यकुण्ठत्वात्, सुरासुराणां दुर्जयत्वाद्वा ॥ इति
दिल्लीदेशः ॥

श्लोकार्थः

दिल्लीदेश हिरण्यगर्भा जेवो छे । अर्थात् जे देशनी भूमिमां सुवर्णोर्धी
भरेला कलशो छे, अथवा सुवर्णनी जलुो छे, अथवा श्रंष्टीकोना गृहोमा दापो-डोडो
दि. सौ. १०

સૌનેયા રહેલા છે. અથવા (૧) જેમ ઇંદ્ર રંભા, તિલોત્તમા આદિ અપ્સરાઓથી યુક્ત છે તેમ આ દેશ મનોહર સરોવરોથી યુક્ત છે. (૨) જેમ વિષ્ણુ લક્ષ્મી સહિત છે તેમ આ દેશ પણ ધનધન્યાદિ લક્ષ્મીવાળો છે. (૩) સમુદ્ર રત્નોની ખાણ છે તેમ આ દેશ પણ નેમિનાથ, બલદેવ, કુણ્ણ આદિ મહાપુરુષોરૂપી રત્નોની ખાણ છે (૪) ઇશ્વર (શંકર) પાર્વતી સહિત છે તેમ આ દેશ પણ પર્વતોના કિલ્લાઓથી યુક્ત છે (૫) જેમ વજ્ર દેવદાનવો વડે દુર્જય છે તેમ આ દેશ પણ શત્રુઓથી અભેદ-દુર્જય છે ! ॥૭॥

દિલીતિ તત્ર નગરી ન ગરીયસીમિઃ

શ્રીમિઃ ક્વચિદ્વિરહિતા રહિતા ન નીત્યા ।

રેજે ગિરીશગિરિશ્રૃંગકૃતૈસ્તપોમિઃ

પ્રાપ્તા પરાં શ્રિયમસૌ ત્રિશિરઃ પુરીવ ॥૮॥

તત્ર તસ્મિન્મણ્ડલે દિલી ઇતિ નામ્ની નગરી પુરી અસ્તિ । કિંમૂતા । ગરીયસીમિઃ અતિમહતીમિઃ શ્રીમિલ્લક્ષ્મીમિઃ ક્વચિત્કુત્રાપિ સ્થાને ન વિરહિતા ન વિયુક્તા । પુનઃ કિંમૂતા । નીત્યા ન્યાયેન ન રહિતા ન વિયુક્તા । ‘રીત્યા’ ઇતિ પાઠે રીત્યાં મર્યાદયા ઉત્તમકુલધાચારેણ વ્યવહારેણ વા । ઉત્પ્રેક્ષ્યતે ગિરીશસ્ય શંભોઃ ગિરેઃ કૈલાશસ્ય શ્રૃંગશિખરે કૃતૈઃ સ્વસ્થિત્યા વિહિતૈર્નિરશનપાનાદિકષ્ટતપોમિઃ કૃત્વા પરાં પ્રકૃષ્ટાં સર્વોત્કૃષ્ટાં વા શ્રિયં લક્ષ્મીં શોભાં વા પ્રાપ્તા અસૌ દિલ્લી ત્રિશિરસો વૈશ્રવણસ્ય પુરી નગરી અલ્લકૈવ ॥

શ્લોકાર્થ

દિલ્હી દેશમાં ‘દિલ્હી’ નામની નગરીનું કોઈપણ સ્થાન સર્વોત્કૃષ્ટ લક્ષ્મી અને ન્યાયનીતિથી રહિત ન હતું. અર્થાત્ લક્ષ્મી અને ઉત્તમ કુલાચારોથી નગરી યુક્ત હતી. જાણે કૈલાસ પર્વતનાં શિખર ઉપર શંકરે તપશ્ચર્યા કરવાથી સર્વોત્કૃષ્ટ લક્ષ્મીને પામેલી વૈશ્રવણની નગરી ‘અલકા’ ન હોય ! ॥૮॥

દમ્ભોલિપાણિનગરીવિમવામિમાવ-

પ્રાગલભ્યમાકલયતા નિજવૈમવેન ।

નિર્જિત્ય યા વલિગૃહં પદમસ્ય મૌલૌ

કાલીવ કાસરસુરાસહજં સસર્જ ॥ ૯ ॥

યા દિલ્હીપુરી નિજવૈમવેન આત્મીયાદ્વૈતલક્ષ્મ્યા । ‘સ્ફુરન્માઙ્ગિષ્ઠવૈર્મવઃ’ ઇતિ કાવ્યકા

स्पलतायाम् । बलियूह नागलोकं निर्जित्य परामूय अस्य बलियूहस्य मौलौ मस्तके पदं चरणं स्थानं ससर्ज सृजति रग । किंभूतेन वैभवेन । दम्भोलिवंज्रं पाणौ हस्ते यस्य स तस्य सहस्रनेत्रस्य नगर्या अमरावत्या विभवस्य अभिभवनमभिभावस्तत्र प्रागल्भ्यं प्रतिभा-
वतां चातुर्यमुधममुत्पाहं वा आकलयता विभ्रता पदं चक्रे । केव । कालीव । यथा पार्वती कासरनामानं सुराणां देवानामसहजं विरोद्धिजं स्वस्यात्मनो विभोभावो वैभवम् । अत्र भावेऽण्य । तेन वैभवेन सामर्थ्येन महत्त्वेन वा । 'स्तोत्र सुविस्तृतमतिर्न विमुर्विधातुम्' इति क्लृप्याणमन्दिररत्नवे । 'विभुः समर्थः' इति तद्वृत्तिः । बालयूह पाताल निर्जित्य जित्वा अस्य भद्रिषासुरस्य मौलौ मस्तके पदं स्वचरणं चकार । तन्मूर्तेस्तत्प्रकारदर्शनात् ॥ इति-दिल्ली ॥

श्लोकार्थं

श्रेष्ठ पार्वती 'भद्रिषासुर' नामनां दृश्यते । तिरस्कार करीने तेना भस्तक उपर चरणं स्थापन करीने रही छे तेम आ द्विद्वी नगरी पेःतानां वैभवथी धन्द्रपुरी अमरावतीने । तिरस्कार करीने प्रगल्भता धारण करती हुवे पोतानां वैभवथी पाताललोकेने श्रुतीने तेनां भस्तक उपर पगमकीने नष्टे रही न होय । ॥६॥

तस्यां महीहिमकरेण हमाँउनाम्ना

जज्ञे पुरंदरविजित्वरेविक्रमेण ।

यस्यौजसेव विजितेन पदं सुरारे-

रात्तुल्यतां स्पृहयतांशुमता न्यषेवि ॥ १० ॥

तस्यां दिल्लीनगर्यां हमाँउ इति नाम यस्येति तेन हमाँउनाम्ना महीहिमकरेण क्षोणी-
रोहिणीरूपेण जज्ञे संजातम् । किंभूतेन । पुरंदरस्य वासवस्य विजित्वरो विशेषेण जय-
नशीलो विक्रमो बलं यस्य तेन । यस्य हमाँउपातिसाहेरोजसा प्रतापेन विजितेनाभिभूतेन
स्त्राना । पुनस्तस्य-हमाँउप्रतापस्य तुल्यतां सादृश्यं स्पृहयता इच्छता अंशुमता सूर्येण ।
उत्प्रेक्ष्यते सुरारेनारायणस्य पदं चरणं विष्णुपदं न्यषेवि सेव्यते स्म इव ॥

श्लोकार्थं

ते-द्विद्वी नगरीमां धन्द्रना पराक्रमने पणु श्रुती दे तेवो पराक्रमी हुमाँउ (हुमायु)
नामने-राज हुतो । ते हुमाँउना प्रतापथी परालव पासेवो सूर्य तेनी तुल्यता आम
करवा भाटे नष्टे हनुपणु आकाशनी उपासना करतो रह्यो छे । ॥१०॥

श्रीकाविलाधिपतिवञ्जरपातिसाहि-

पुत्रः पुलोमदमनोऽखिलमुद्गलानाम् ।

सूरस्य सुभ्रुमपि निर्मितवान्सदण्डं

कालं करालमपि यः प्रसरत्प्रतापैः ॥ ११

यो हमाँउपातिसाहिः अभिषेजनेन विनैव प्रसरद्भिर्जगद्व्यापकैर्दशदिक्षु विरच्युतैः प्रतापैः
एवतेजोभिरेव शूरस्य श्लेषचित्रयोः सकारशकारयोरभेदात् भास्करस्य स्रुतं नन्दनम् ।
'प्रेतात्पतिर्दण्डधरोऽर्कस्रुतुः' इति हैम्याम् । सुभटस्याङ्गजातमपि करालं मृत्युत्वेन विविधा-
युधधारकत्वेन भीषण परेषां भयोत्पादकं कालं कृतान्तं कालवर्णमपि सदण्डं वेत्रिणम् ।
'छडीदार' इति प्रसिद्धम् । राजदेयांशयुक्तं दण्डदायिनमित्यर्थः । निर्मितवान्विधत्ते स्म ।
केवलं स्वौजसैव, न पुनरभिषेजनादिना सदण्डं विहितवानित्यर्थः । किंमृतः । श्रिया
सेनादिविमवेन कलितो यः काविल इति नामा मुद्गलानां मण्डलो देशविशेषरत्स्याधिप-
तिः स्वामि यो वञ्जरपातिसाहिस्तस्य पुत्रो नन्दनः । पुनः किंमृत । अखिलानां मुद्गलानां
यवनजातिविशेषाणां म्लेच्छानां पुलोमनाम्नो दानवविशेषस्य दमनो व्यापादकः शक्रः ।
मुद्गलेन्द्र इत्यर्थः ॥ इति हमाँउपातिसाहिः ॥

श्लोकाथे

ठाण्डुल देशना अधिपति 'अण्णर' नामना पादशाडनेो पुत्र हुमायु आदशाड
चोताना प्रतापथी समस्त मलेच्छ जतिश्च 'पुलोम' नामना हैत्येना नाश करवा भाटे
जण्णे धंद्र समान अन्ये हतो. तेण्णे चोतानां विश्वव्यापी प्रताप वडे सूर्यपुत्र यमराजने,
लयंकर डोवा छतां पण्णे जण्णे तेने चोतानो छडीदार अनाण्णे हतो. ॥११॥

तस्याङ्गजोऽभवदकञ्जरभूमिभास्वान्भूपालमौलिमण्डितुम्बितपादपद्मः ।

शौरैरिवाम्बुधिशयो भुजपञ्जरान्त-विश्रान्तवार्धिवसनाजयराजहंसः ॥ १२ ॥

तस्य हमाँउसाहेरकञ्जर इति नामा भूमिभास्वान् परतेजस्तिररकारिप्रतापवत्त्वादकै-
तत्वाच्च क्षोणीसहस्ररश्मिरभवत् । 'मध्य दिनावधिविवेकसुधाविवस्वान्' इति नैषधे ।
क इव । अम्बुधिशय इव । यथा शौरैर्वसुदेवस्य कृष्णः पुत्रो बभूव । किलक्षणः । भूपा-
लानां महानृपाणां मोलीनां मुकुटानां मणीभिर्माणिक्यैश्चुम्बितमाप्रिलप्य समालीढं पादपद्मं
चरणकमलं यस्य । पुनः किलक्षणः । भुजौ स्वबाहू इव पञ्जरं पक्षिरक्षणस्थानं तस्यान्तर्म-
ध्ये विश्रान्तो विश्रामाय स्थितो वार्धिः समुद्रो वसनं वस्त्रं यस्याः पतावता आचतुःसमु-
द्रान्तपृथिव्या जयः स्वायत्तीकरणं स पव राजहंसो यस्य सः ॥

श्लोकार्थ

जेम वसुदेवने कृष्णपुत्र इतो तेम ते हुमाठ आदशाहने। अकणर नामने। तेजस्वी पुत्र इतो। ते पोताना प्रतापथी न्णु पृथ्वीने। सूर्य न डोय । जेनां अरणु-कमवे अनेक राज्योनां मुगट स्पर्शता इतां, जेनां बुजर्पी पिंजराभां समुद्रर्षीवस्त्र विश्राति करीने रडेलुं इतुं, अर्थात् समुद्रपर्यतनी पृथ्वीनां ज्यर्षी राजडंस समान तेजस्वी 'अकणर' नामने। पुत्र इतो. (हुमायुने) ॥१२॥

साम्राज्यमप्यधिगतो निखिलस्य नाक-लोकस्य लोलुपतया पुनरीहमानः ।
भोक्तुं समग्रमपि मध्यमलोकमेत-द्व्याजादुवास मधवेव वसुंधरायाम् ॥ १३ ॥

एतद्व्याजादकण्वरसाहिकपटात् । उत्प्रेक्ष्यते वसुंधराया विश्वंमरावलये मधवा शक्र इवोवास वसति स्म । किंभूतः । निखिलस्य समस्तस्यापि नाकलोकस्य स्वर्गस्य साम्राज्य-माधिपत्यम् । 'सम्राट् तु यास्ति यो नृपान्' इति हैम्याम् । अतः सर्वेषामपि विमानाधि-पतिनाकिनायकानामैश्वर्यमधिगतः प्राप्तोऽपि । 'अधिगतं विधिवद्यदपालयत्' इति रघुवंशे । 'अधिगतं प्राप्तम्' इति तद्वृत्तिः । पुनर्लोलुपतया अधिकाधिकसंपदैश्वर्यस्पृहयालुतया समग्रं समस्तमपि मध्यमलोक पातालदेवलोकयोरद्य उपरि च वर्तमानयोर्मध्येऽन्तराले वर्तिन लोकं भुवनं मध्यमलोक सकलसमुद्रमेखलामण्डलं भोक्तुं स्वभोगविषय विधातुमीहमानो वाञ्छन्निवेति गर्भितोत्प्रेक्षा ॥

श्लोकार्थ

अकणर आदशाहना षडाने पृथ्वी उपर धन्द्र आवीने रह्यो इतो। समस्त देवलोकां साम्राज्यनुं आधिपत्य प्राप्त थवा छता पणु अधिकाधिक संपत्तिनी लोलुपताथी इवे समग्र मध्यलोकेने लोगवानी छिछाथी न्णु आवीने रह्यो न डोय । ॥१३॥

अथास्य दिग्विजयविधित्तया प्रस्थाने वैरिणामुत्पाताविर्भावः

यात्रासु यस्य चतुरङ्गचमूत्रचार-त्रोद्भूतधूलिपटलैः परितः प्रसस्ते ।

प्रस्थानमस्य दशदिग्विजयाय जाने यातैरितः कथयित्तुं हरितां महेन्द्रान् ॥१४॥

यस्याकण्वरपातिसाहेयात्रासु परजनपदजिघृक्षया प्रस्थानेषु चत्वारि चतुःसंख्याकान्य-ङ्गानि साधकानि गजवाजिरथपदातिलक्षणाः प्रकाराः स्कन्धा यस्यास्तादृश्याश्चन्वाः

सेनायाः प्रचारेण प्रकर्षेण चलनेन प्रोद्भूतानां प्रवलतयोत्थितानां धूलीनां भूमिरजसां पटलै राशिभिः परितः सर्वदिक्षु प्रसङ्गे प्रसृतम् । तत्राहमेवं जाने वेद्मि । उत्प्रेक्ष्यते वा दशानां दशसंख्याकानाम् पूर्वान्निदक्षिणानैर्ऋतपश्चिमात्रायुत्तरेशानाद्योभुवनोर्ध्वलोकानां दिशां ककुमां विजयाय स्वायत्तीकरणार्थमस्य पातिसाहेः प्रस्थानं दिग्जैत्रयात्रां हरितां दशानामाशानां महेन्द्रान्पुरंदरान् । 'पति प्रतीच्या इति दिग्महेन्द्राः' इति नैषधे । इन्द्राग्निमराक्षसवरुणपवनकुबेरेशाननागेन्द्रब्रह्माभिधान्दिक्पालान् प्रति कथयितुं निवेदयितु-मितो भूमण्डलाद्यातैरुद्धीय यातैः गतैरिव ॥

अवतरण

हुवे द्विगुविजय करवानी धरिछावाणा अकभरना प्रयाणु समये शत्रुओने जे उत्पातो थया ते भतावतां कडे छे.

श्लोकार्थ

अकभरनी द्विगुविजय यात्राना प्रयाणु समये गज-रथ-अश्व अने पायदलरूपी अतुरंगी सेनाना आलवाथी उडेली धूणथी सर्वदिशाओ व्याप्त भनी गर्भ. आदशाडना द्विगुविजय प्रयाणुनो वृत्तांत दिशाओना अधिपतिओ (धन्द्र, अग्नि, यम, राक्षस, वज्र, पवन, कुबेर, धशान, नागेन्द्र अने ब्रह्मा)ने कडेवा भागे जणु भूमि परथी उभडीने ते धूण गर्भ न डोय तेम हुं जणुं छुं. ॥१४॥

यत्प्रस्थितौ रथहयद्विपपत्तिवीह्व-प्रोत्खातपांसुपिहिताखिलदिङ्मुखेषु ।

आक्रन्दि चक्रमिथुनैरथं पांसुलाभिः प्राह्लादि पल्लवितमन्तरुल्लूकलोकैः ॥१५॥

यस्याकञ्चरपातिसाहेः प्रस्थितौ दिग्जैत्रयात्रायां प्रयाणावसरे रथाः स्यन्दना हया वाजिनः द्विपा हस्तिनः पत्तयः पदातयः पादचारिणस्तेषां वीह्वामिश्रङ्क्रमणैः बाहुल्यात्सर्व-दिक्संचरणैः कृत्वा प्रोत्खातरुत्थापितैः पांसुभिर्धूलोपटलीभिः पिहितान्यावृत्तानि आच्छादि-तानि । जनदशामगोचरीकृतानीत्यर्थः । अखिलानि समग्राणि दिशां हरितां मुखानि वि-भागास्तेषु सत्सु सजलजलदपटलसंचलितरजनीजनितान्धकारप्रचारत्रान्तेश्चक्राणां चक्रवा-कानां मियुनैर्द्वैराक्रन्दि परस्परवियोगाशङ्कया दुःखादाक्रन्दोऽक्रियत । मुक्ककण्ठं रुन्दे इत्यर्थः । अथ पुनः पांसुलाभिर्व्यभिचारिणीभिस्तरुणीभिः प्राह्लादि प्रमुमुदे । घनान्धकार-समये हि तासां स्वेच्छाविहरणोत्साहस्पृहा पूर्णा स्यात् । पुनरुल्लूकलोकैर्वृकप्रकरैरन्तश्चित्त-मध्ये पल्लवितमुच्छ्वसितम् । निशि तेषां रवैरसंचारत्वात् । 'आलोकतालीकमुल्लूकलोकः' इति नैषधे ॥

श्लोकार्थ

द्विग्विजय यात्राना प्रयाणु समये रथ-गज-अश्व अने-पायदण आ अतुरंगी सेनानां आलवाथी उडेती रजवडे समस्त दिशाओना विभागो आच्छादित थवाथी, अंधकारनां कारणे वियोगनी शंकाथी अकवाक युगसे मुक्तकंठे इहन कथुं ! व्यसिचारिणी श्रीओ उषित णनी । अने ध्रुवडे अित्तमां आनंदित थया ॥१५॥

वलवति भ्रूमण्डलाखण्डे दिग्विजयाय प्रतिष्ठमाने सति भाविपरामवाः प्रतीपपृथ्वी-पालाः भ्रुकम्परजोवृष्टिदिग्दाहरविमण्डलच्छिद्रादिकानुत्पातान्पश्यन्तीति अत एवादौ त एव प्रोच्यन्ते

धत्ते स्म कम्पमभिषेणयति क्षितीन्द्रे यरिगन्प्रतीपपृथिवीपुरुहूतपृथ्वी ।

यरमादतः परमसौ भविता पतिर्मे प्रीतेर्हृदन्तरिति निर्मितताण्डवेव ॥१६॥

यरिगन्प्रतीपपृथिवीपुरुहूतपृथ्वी इति क्षितीन्द्रे वसुधावलयवासवे अभिषेणयति रिपुपार्यिवान्प्रति पता-किनीमिरभिगच्छति सति प्रतीपाः प्रतिमटा ये पृथिवीपुरुहूताः वसुमतीविडौजसः तेषां पृथ्वी वसुंधरा कम्पं वेपथुं चञ्चलतां धत्ते स्म दधौ । भूः कम्पते स्मेत्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते इति हेतोर्हृदन्तः स्वप्नसमये प्रीतेः प्रसोदादिव । सम्यङ्निजचेतोभिप्रेतमर्तारि स्नेहात्कानिर्मितं कृतं ताण्डवं नृत्य यथा तादृशीव । इति किम् । यस्मात्कारणादतः परमधतनवासरादारस्य असौ सकलराजचक्रचूडामणीरत्नैतनीतिमतामग्रणीरकञ्चरक्षोणीनभोमणीर्मम मर्ता भावी भविष्यति ॥

अवतरणु

अलवान पृथ्वीपति सूर्य (अकण्ठर णादशाडनुं) नुं द्विग्विजय माटेनुं प्रयाणु थतां शत्रुराज्यो वडे धरतीकप, रणेवृष्टि दिग्दाड, सगिछद्र सूर्यभंडण आदि लावि-पराभव सूयक उत्पातो जेवामा आव्या, तेनुं वरुण करता प्रारंभमा कडे छे :

श्लोकार्थ

पृथ्वीपति (अकण्ठर) नुं शत्रुराज्यो तरङ्ग प्रयाणु थतां शत्रुराज्योनी पृथ्वी कम्पवा-भ्रूजवा लागी ! (शा माटे ?) 'आजथी आरंली सकलचक्रचूडामणि ओवो आ णादशाड भारो लावि-पति थशे !' इहयमां आवो आनंद थवाथी जणु पृथ्वी नृत्य करी रही न डोय. ॥१६॥

संप्रस्थिते वसुमतीविजयाय यस्मिन्-न्मूपैर्विरोधिभिरदृश्यत दिक्षु दाहः ।

जाने निजव्यसनवीक्षणभूतनृता(त्ना)-सातस्वदिग्भ्युपतिनिःश्वसिताभिकीलः ॥१७॥

यस्मिन्नकञ्चरनृपतौ वसुमत्या वसुंधराया विजयाय स्वायत्तीकरणार्थं संप्रस्थिते सम्य-
ग्विजयविधायिसुहृत्दिने चतुरङ्गचक्रवर्णेण समं निर्मितप्रस्थाने सति । प्रचलिते सतीत्यर्थः ।
विरोधो विद्यते येषां ते विरोधिनस्तैर्विपक्षैर्भूपैः क्षोणीपालैर्दिक्षु सर्वाशासु दाहो ज्वलज्वा-
लादि ज्वालामालाकुलत्वमदृश्यत दृष्टः । सर्वा अपि हरितो ज्वलन्त्यो दृष्टा इत्यर्थः ।
तत्राहमेवं जाने विदां करोमि उत्प्रेक्षे वा निजानामात्मीयानामर्थादकञ्चरपरिपन्थिपूर्वादिदि-
क्पतिनृपतीनां व्यसनानां भाविमरणावधिविपत्तीनां वीक्षणेन दीर्घदर्शितया अवलोकनेन
ज्ञानेन कृत्वा भूतमुत्पन्नं यन्मृतं नवीनमसात दुःखं यासां तासां स्वेषां तत्तद्विक्पतिनृपाणां
दिशामेव युवतीनां प्रियाणां निःश्वसिताग्नेनिःश्वासानिलस्य कीलो ज्वालेव । कील-
शब्दोऽकारान्तोऽप्यस्ति । 'त्रिनेत्रनेत्रानलकीलनीलम्' इति नैपथ्ये । तथा 'वल्लरशफरमयूरकी-
लहालाः' इति लिङ्गानुशासने पुंस्त्रीलिङ्गे कीलः कीला ॥

श्लोकार्थ

दिग्विजयना प्रयाणु समये शत्रुराज्येऽग्ने दिशाभ्यां ज्वालाभ्यां ज्ञेयं । अक्षर
भादशाहना पूर्वं आदि दिशाभ्याना अधिपति शत्रुराज्येऽग्नी लावि विपत्तिने ज्ञेयाथी
उत्पन्न थाला दु भवडे पोतानी दिगागनाभ्यानां निःश्वासरूपी अग्निनी ज्वालाभ्यां
ज्वाले न डाय तेम हुं भानुं छुं ! ॥१७॥

भूपेऽभिषेणयति यत्र रजोभिवृष्ट्या दृष्टा दिशः परनृपैर्मलिनाः समग्राः ।

स्वस्वामिसंकटसमीक्षणमूर्च्छनोर्षी-निष्पातधूसरितागात्रलता इवैताः ॥१८॥

यत्र यस्मिन्मूपे अकञ्चरनृपे अभिषेणयति सति सेनाभिः सम प्रतिनृपतीनामिगच्छती
सति परनृपैः प्रतिमटमृपालकलापै रजोभिवृष्ट्या अतिबहुलानां धूलीनामभि समन्ताद्दर्शणेन
कृत्वा मलिनाः कम्बला मलीमसाः समग्राः समस्ता अपि दिश आशा दृष्टा । उत्प्रेक्ष्यते-
पता दिशः स्वासामात्मीयानां स्वामिनां भर्तृणां संकटानां व्यसनानां समीक्षणेन सम्य-
ङ्गनिश्चतत्वेनावलोकनेन कृत्वा मूर्च्छनैर्दुःखोद्भूतानुच्छमूर्च्छाभिरूर्ध्वा भूमौ निष्पातो निष्पतनं
लुण्ठनं वा तेन धूसरिता ईषत्पाण्डुरिता धूलीलता वा रजोमया वा जाता गात्रलताः
शरीरयष्टयो यासां तादृश्य इव ॥

श्लोकार्थं

पृथ्वी विजय भाटेना प्रयाणु समये रज्जेवृष्टि थवाथी शत्रुराज्ज्ये सभस्त दिशाज्ये
 मखिन-श्याम जेध, ते ज्जु-पोतानां स्वाभीना लावि संकटने जेवाथी, दुःभवडे भूछित
 थधने लूमिपर आणोटवाथी धूणवाणा शरीरवाणी जनी गध न डोय ! ॥१८॥

यन्मेदिनीकुमुदिनीरमणप्रयाणे

छिद्रं न्यमालि परिपन्थिभिरभ्रपान्थे ।

मद्वंशजक्षितिरथोदयिनी हृदन्त-

दुःखप्रकर्षत इति स्फुटितोरसीव ॥१९॥

कुमुदिनीनां कैरविणीनां रमणो वरयिता कुमुदिनीरमण । मेदिन्या धरण्याः कुमुदि-
 नीरमणः स चासौ कुमुदिनीरमणश्च । 'इदं तमुर्वीतलशीतलद्युति' इति नैषधे । तस्य प्रयाणे
 स्वरिपूपरि प्रस्थाने परिपन्थिभिः प्रत्यर्थिभिरर्थात् पृथिवीनाथैरभ्रपान्थे गगनपथिके
 भारकरे । 'हरि शुचीनो गगनाद्द्वज्ज्वाध्वगौ' इति हैम्याम् । सूर्यमण्डले इत्यर्थः । छिद्रं
 विवरान्यमालि ददशे दृष्टम् । उत्प्रेक्ष्यते अथाकञ्चरसाहेरागमनानन्तरं मद्वंशे मदीयान्व-
 वाये जायन्ते स्म उत्पद्यन्ते स्मेति मद्वंशजाः सूर्यवंशीयास्तेषामेतावता सूर्यवंशोत्पन्नानां
 भूपालानां राजन्यवीराणां च क्षितिः क्षयो विनाश उदेष्यति भविष्यतीत्येवशीला उदयिनी
 भाविनी इति हेतोर्हृदन्तश्चित्तमध्ये दुःखस्य प्रकर्षतोऽतिशयतः स्फुटित द्विधाभूत सच्छिद्र
 वा जातमुरो हृदयं यस्य तादृश इव । 'पन्था भास्वति दश्यते बिलमयः प्रत्यर्थिभिः
 पार्थिवैः' इति नैषधे । म्रियमाणा रणे सूर्ये छिद्रं पश्यन्तीत्यरिष्टवेदिनः । यद्वा । द्वावेतौ
 पुरुषौ लोके सूर्यमण्डलमेदिनः । परित्राङ्गयोगयुक्तश्च रणो चाभिमुखो हतः ॥' इत्युक्तत्वात् ।
 'स सूर्ये छिद्र निरीक्षते' इति तु तद्वृत्तिः । ततो भानौ रन्ध्रनिमालनमिति ॥ इति प्रती-
 पनृपतीनामरिष्टाविर्भावना ॥

श्लोकार्थं

पृथ्वीरूपी कुमुदिनीनां पतिना (अक्षर आदशाहना) प्रयाणु समये शत्रुराज्ज्ये-
 ज्ये आकाशमां सूर्यमंडलने सच्छिद्र जेयुं, ते ज्जु 'आ आदशाहना आगमनथी
 मारा वशने सूर्यवंशने लावि उच्छेद थशे । आवा दुःभनां प्रकर्षथी ज्जु हृदय
 शटी गयुं न डोय ! अर्थात् सच्छिद्र जनी गयुं न डोय ! ॥१९॥

हि. सौ. ११

यस्य प्रसूत्वरयशःशरभूसवित्री
 स्वःकूलिनीव करवाललता वभूव ।
 यस्यां निमज्ज्य रिपुराजपरम्पराभि
 र्थेनान्वमाविदितिजद्विषतां विभूतिः ॥२०॥

यस्याकञ्चरसाहेः करवाललता खड्गयष्टिः स्वःकूलिनी मन्दाकिनीव वभूव जाता । किमृता । प्रसूत्वरं विश्वविस्तरणशीलं यद्यशः कीर्तिः तदेव शरभूः स्वामिकार्तिकरसास्य सवित्री जननी येन कारणेन । यस्यां करवाललतोस्वःकूलिन्यां निमज्ज्य दृष्टित्वा रणात्वा तदभिमुखमागत्य प्रहृत्य च पञ्चत्वमासाद्य रिषवः शत्रवो जनेषु परं रोजानहेतोषां परम्पराभिः श्रेणीभिः दितिजानां दितेरसुरभेतुर्जायन्ते रमेति दितिजारेतेषां द्विषतां वैरिणां देवानां विभूतिः सुरश्रीरन्वमावि अनुभूयते स्म । गङ्गायां रणे च त्यक्तप्राणा देवभूयं भजन्तीति परमतम् । 'मृते चापि सुराङ्गनाः इत्युक्तेः ॥

श्लोकार्थं

अकण्ठर आदशाहनी तलवार, विश्वव्यापी प्रसार-॥ स्वभाववाणी कीर्तिरूप कर्तिकश्चननी
 आकाशगंगा जेवी जनी, के जे आकाशगंगाना अयाहमां शत्रुनाशनेनी हारमालाम्ने
 देवोना वैलवने। अनुभव करनारी जनी ! ॥२०॥

यरिगान्त्रणाङ्गणगते प्रहताहिताश्वाः
 शौर्योदयादिवि मुहुर्मुहुस्त्पतन्ति ।
 भूमौ निजामिमवतः सवितुः सर्गोत्रां
 स्ताक्षिर्यानिवाश्रयितुमुत्सुकतां वहतः ॥२१॥

यस्मिन्नकञ्चरमूपतो रणाङ्गणं संग्राममर्च्यं गते प्राप्ते सति प्रहताः शस्त्रप्रहारादिना व्यापादिता ये अहितानां प्रतिपक्षिणामश्वस्तुरङ्गभारैरे शौर्योदयात् शूरतायाः प्रादुर्भावान्मुहुर्मुहुः वारं वारं दिवि गगने उत्पतन्ति उच्छलन्ति उच्चैः फालां ददते । उत्प्रेक्ष्यते भूमौ पृथ्वीपीठे निजस्यात्मनोऽमिमवतः परामवनोदयात् सवितुः सर्वस्वैः पिपुर्षा सर्गोत्रान् स्वजनान्वन्धून ताक्षिर्यानिश्वान् आश्रयितुं शरणीकर्तुमुत्सुकतामुत्कण्ठां वहन्तो आरभन्त इति । विपत्तौ स्वजनाः श्रीयन्ते इति स्थितिः श्रुतिर्वा ॥

श्लोकार्थं

अकण्ठर साथेना संग्राममां शस्त्रोना प्रहारोथी हृष्यायेता शत्रुभोना अश्वो शौर्यताने

आहुर्वाण्यथवाथी आभ्रशभां सरंवार उच्छ्रणता हता अथवा झण सरता हता, ते नष्टे
 पृथ्वी उपर पोतानि पराभव यवाथी, पोतानां स्वजन-अंधु गोवा सूर्यना अश्वीना
 आभ्रश, कस्या भाटे, उच्छ्रित अथा- न डोय । ॥२१॥

एतत्कृपणिनिहताहितकुम्भिकुम्भ
 निष्पातिमौक्तिकततिः समरे विरेजे ।
 इष्टिर्वा इतोऽपतिभूमिपती स्तदीय-
 गोवाथीक्षणप्रपतद्भुकेणावलीव ॥२२॥

पते अजम्बरसाहिना कृपाणेन निजचन्द्रहासयष्टिनो कृत्वा निहता व्यापादिता विदो-
 रिता ये अहितानां स्वप्रतिपक्षाणां कुम्भनां भद्रजातिजातानां कुम्भाः शिरःपिण्डास्तेभ्यो
 निष्पतति निर्गलति निःसरतीत्येवंशीला निष्पातिनी मौक्तिकानां मुक्ताफलानां ततिमालिका
 समरे संग्रामाङ्गणे विरेजे राजते एव निर्वर्तते । उन्प्रेक्ष्यते एवस्यात्मनः पतीन्नायकान्
 भूमिपतीन्धरणीरमणान् हतानर्थादकञ्चरेण एवधिरौघितया यमातिथीकृतान्दष्ट्या व्यालोक्य
 तदीयलक्ष्मीणां प्रत्यर्थिपार्थिवसंबन्धिनीनां श्रीणाम् । राज्यलक्ष्मीणामित्यर्थः । ईक्षणेभ्यो विलो-
 पनेभ्यः प्रपतन्ती प्रकर्षेणाभिरुषारसधरसम्बुधारायमाणघारं निःसरन्ती अश्रुकणानां वाष्प-
 विन्दूनामावलीव धीरगिरिव ॥

श्लोकार्थ

समरांगुण्युभां आहशाहनां अद्रहास अङ्गथी विदारणु करायेता शत्रुराज्येना
 लाभीयेना कुम्भस्थभांथी नीकणी पडेता मौक्तिके शोले छे, ते नष्टे पोताना पति
 शोभने समराद्यु गोवाथी (परणु भासेतां) ज्येधने शत्रुराज्येनी राज्यलक्ष्मीनी आंभ्रभांथी
 नष्टे रटेनी अश्रुधासनां अश्रुिन्दुयोनी पङ्क्ति न डोय । ॥२२॥

रोमाङ्कुराः समिति यस्य समुच्छ्वसन्ती संवाससंगतगुणप्रगुणीभवन्तः ।
 एतद्बुद्धतविरोधिघरायवानां हल्लेखतामिव निश्चुम्भकृते वहन्तः ॥२३॥

यस्य हमाउमन्दननृपस्य समिति संग्रामाङ्गणे रोम्णां तद्रूहाम् । लोभामित्यर्थः । 'रोम-
 लोमतद्रूहः' इति हेम्याम् । अङ्कुराः प्ररोहाः समुच्छ्वसन्ति उच्चैः संजायन्ते उल्ल-
 सन्ति । उन्प्रेक्ष्यते एतद्रूहकञ्चरसाहिरिव उन्नता उत्केटा मदोन्मत्ता ये विरोधिघरायवाः
 अतः विरोधिघरायवाः निश्चुम्भकृते दक्षिणारमणमदिरोङ्गणप्राधुपरीकरणार्थं हल्लेखतामुत्कण्ठो-

त्रेकभावं वहन्तो विधाणा इव । अत एव किलक्षणाः । संवासेनाक्व्वरसाहिदेहे सम्यग्बस-
नेन सहस्थानेन वा कृत्वा संगता मिलिताः समागता वा ये गुणाः शौर्योत्साहमत्वाद्यस्ते
प्रगुणीभवन्तः प्रगल्भा जायमानाः । 'यादृशैः सहवासः सगतिस्तादृशा एवायान्ति गुणाः'
इति लोकप्रसिद्धिः । यदुक्तं च 'जौ जारिसेण संग सो वि हुं तारिसो होइ । कुसुमेहि
सह वसंता तिलावि तग्गं धिया हुंति ॥' इति सूत्रोक्तिः ॥

श्लोकार्थ

अकृष्णरनां शरीरना सहवासथी आवेसा शौर्यता, सार्विकता, साहसिकता आदि
शुभो, ननु प्रगट तथा होय, अथवा भादशाहनां उधत शत्रुओने यमसदन पडोयाउवा
भाटे ननु उलंठता धारणु कराई होय तेम अकृष्णर भादशाहनी रामराण
उदलसित थई. ॥२३॥

एतद्दिनेशशिशुभूदिनयोमिनिभ्यां

सृष्टिं विधातुमखिलां विमुना न वैश्वीम् ।

तादृग्दिनेन्दुदयिताकृतये किमेत-

त्तेजोयशोरविविधू विधिना प्रणीतौ ॥२४॥

विधिना विश्वसृजा विधात्रा तादृशोरतिमहत्योर्विगलितावधिसमयाभ्युदयमाजोर्दि-
नेन्दुदयितयोर्दिवसनिशयोः कृतये निर्माणाय । उत्प्रेक्ष्यते एतस्याकव्वरसाहेस्तेजः प्रतापः ।
'निजस्य तेजः शिखिनः परःशताः' इति नैषधे । तथा 'एतस्योत्तरमद्य नः समजनि त्वत्ते-
जसां लङ्घने' इत्यपि नैषधे । 'त्वत्तेजसां भवत्प्रतापानाम्' इति तद्धृत्तिः तथा यशः श्लो-
कस्तावेव रविविधू सूर्याचन्द्रमसौ प्रणीताविव निर्मापिताविव । किंमृतेन विधिना ।
एताभ्यां प्रत्यक्षलक्ष्यं विद्यमानाभ्यां दिनरजन्योर्गमागमं कुर्वाणाभ्यां दिनस्य वासरस्य
ईशः पतिः । यतः 'परविषयाक्रमणकलाकलाघरस्यैव विषयमायाति । रजनिपतिर्भजति
दिनं दिवसपतिर्भजति नो रजनीम् ॥' इति सुभाषितोक्ते । दिननायको भास्करः शशी
भृगाङ्गस्ताभ्यां सकाशादसूरुत्पत्तिर्योस्तादृशो दिनयामिन्यौ वासरविभावयौ ताभ्यां कृत्वा
अखिलां समस्तामपि समग्रामपि वैश्वीं जगत्संवन्धिनीं सृष्टिं सर्गा निर्माणं कर्तुं रचयितुं
न विमुना तयोर्द्वयोः प्रत्येकं चतुर्यामत्वेनाल्पत्वात् समर्थेन ॥

श्लोकार्थ

सूर्यं अने अंद्रथी जेमनी उत्पत्ति छे तेवा द्विवस अने रात्रिथी समस्त जगतनी
सृष्टि रचना भाटे अह्मा समर्थ अन्या नहि, अर्थात् प्रत्येकनां-आर प्रहर-होवाथी ते

मर्यादित जडता, तेथी जेवा प्रहारनां संपूर्ण रात्रिदिवस करवा भाटे ग्रहाज्ये आ
अकण्ठर षादशाहनां प्रताप अने यशस्वी नवीन सूर्य-चंद्र जखे जनाव्या न होय । ॥२४॥

यद्वैरिराजकयशोगुणराशिरात्री-

प्राणेशतारकगणेन कदाचनापि ।

द्वीपान्तरं परिचरत्यपि यत्प्रताप-

प्रद्योतने न समवाप्युदयावकाशः ॥ २५ ॥

येस्याकण्ठरपातिमाहेः प्रताप एव प्रद्योतनः सहस्रकिरणः तस्मिन् द्वीपान्तरमपरं द्वीप
द्वीपानामष्टादशत्वात् । 'नवद्वयद्वीपपृथग्जयश्रियाम्' इति नैषधे । तेष्वन्यतमं केचिद्वीप
परिचरति भजति सति परद्वीपे गतवति अपि सति यद्वैरिराजकस्याकण्ठररिपुसूपतिप्रक
रंभ । राज्ञां समूहो राजकम् । 'स्याद्राजपुत्रक राजन्यकं राजकमाजकम्' इति ह्यैम्याम् ।
यशः श्लोकस्तद्युक्ता गुणानां राशयः समूहास्त एव रात्रीप्राणेशचन्द्रमास्तथा तारकाज्योती-
षि तेषां गणेन मण्डलेन कदाचनापि कस्मिन्नपि प्रस्तावे उदयस्योद्गमनस्य प्रकटीभावस्या-
वकाशः समयो वेला नेति नैषधे समवापि संप्राप्तः । जगत्स्वामाव्यात्स्वर्ये द्वीपान्तरं गते
अस्तिमिते चन्द्रे ग्रहनक्षत्रतारका उदयावकाशं लभन्ते, परमकण्ठरप्रतापसहस्ररश्मेर्नायं
प्रकारः । यतः अष्टादशस्वपि द्वीपेषु सर्वत्रैव सद्भावः, परमत्र नास्तीत्येवं न तस्मिन्
सहस्रांशौ सति चन्द्राद्विज्योतिषामुदयावकाशः कुतः स्यादिति ॥

श्लोकार्थ

अकण्ठर षादशाहनां प्रतापस्वी सूर्य अन्य द्वीपमां जवा छतां पणु शत्रुराज्येनां
समूहनां यशस्वी अने गुणराशिस्वी चंद्र, नक्षत्र, ग्रह आदि ज्योतिषयुक्ते उदयने
अवकाश क्यारे पणु मज्ये नडि ! अर्थात् जगत स्वभावथी सूर्य ज्यारे भीम द्वीपमां
जय अर्थात् अस्त थाय त्यारे चंद्र, ग्रह, नक्षत्र ताराज्येनां आकाशमां उदय थाय छे,
परंतु अकण्ठर षादशाहनां प्रतापस्वी सूर्यनु अहारेद्वीपमा अस्तित्व होवाथी. शत्रुराज-
ज्येनां यशस्वी चंद्र, ग्रह नक्षत्र अने ताराज्येनां उदयने अवकाश क्यार्थी प्राप्त
थाय ! ॥२५॥

अश्रान्तदण्डनिहताहववादनीय-

वाद्यस्वरैः प्रसमरैः समरे धरेन्दोः ।

अस्तम्भि वैरिभृपदोयुग्दण्डदर्पः

सर्पेन्द्रदर्प इव गारुडिकस्य मन्त्रैः ॥ २६ ॥

धरेन्दोर्वसुमतीवासतेयीपतेः प्रसृमरैः सकलदिक्चक्रचिस्तरणशीलैरान्तर्भनवरतवाघवा-
दकमानवैर्दण्डैर्वाघवादनयष्टिमिर्निहतानि ताडितानि तथा अहवे संग्रामाङ्गणेषु वादनीयानि
वादयितुमुचितानि यानि वाद्यानि रणवराणि अन्यवादित्राणि वा तेषां स्वरेर्निर्घोषैः कर्तृ-
भिर्वैरिणोऽकञ्चरसाहेरसहजा एव नृपाः पार्थिवास्तेषां दोयुग्दण्डानां भुजयामलकुटानां
मान्वायतत्वेन दण्डाकारत्वाद्दण्डास्तेषाम् अथ वा बाहुद्वानां सैन्यानां च चक्रगरुडादि-
व्यूहानां वा अश्वानां प्रतिनृपतियानरत्नतुरङ्गमाणां वा उपलक्षणादश्ववाराणां गजरथारो-
हिणाम् वा दण्डसैन्ये एते यमे ॥ मानव्यूहे ग्रहे भेदेष्वश्वेऽर्कोत्तुचरे मयि । अकाण्डे
कुट्टे कोणे चतुर्थोपासवर्गयोः ॥ इत्यनेकार्थः दर्पोऽभिमानोऽस्तम्भि रागयते ॥ निरा-
कृतः । अङ्गीकृताः सर्वेऽपीत्यर्थः । कैरिव । मन्त्रैरिव गारुडं स्थावरजङ्गमविषनिवारण-
प्रवणमन्त्रतन्त्रोदिशास्त्रमर्थ्यते वेत्ति वेत्ति गारुडिकः तस्य मन्त्रैर्जाङ्गुलीप्रमुखैः सर्पेन्द्रस्य नाग-
राजस्य दर्पो गर्धो विषवेगाहकोरः रागयते ॥

श्लोकार्थ

सतत दंडेथी वशाडवाभा आवता रणसंग्रामनां वाञ्छितानां प्रसस्ता ध्वनिथी,
रणसंग्रामनां अकञ्चरना शत्रुराज्येनां लुण्ठयणतुं असिमान स्तसित यंथ गयुं, जेम
गारुडीना मन्त्रेथी नागराज्येना अडंकार ओसरी जय तेम शत्रुराज्येना अडंकार
ओसरी गयो ! ॥२६॥

यत्कीर्तिविद्विपदकीर्तिहतप्रतीपा-

सृक्पडितजहनुतरणिद्रुहिणाङ्गजाभिः ।

जन्यावनीर्यदवनीशशिनस्त्रिवेणी-

सङ्गः किमाविरभवत्त्रिदिवाभिकानाम् ॥२७॥

येस्यासायकञ्चरसभिधानस्यावनीशशिनो वसुधासुधांशोर्जन्यावनी संग्राममेदिनी ।
उत्प्रेक्ष्यते त्रिदिवाभिकानां सुरलोकाभिलाषुकाणाम् । 'कामुकः कामिता कञ्चीऽनुकामयिता-
मिनाः' इति हैम्याम् । धीराणां तिसृणां वेणीनां तरङ्गिणीप्रवाहानां सङ्गो मिलनं गङ्गाय-
मुनासरस्वतीसङ्ग इव आविरभवत् प्रकटीवभूव । वनिकाभिः कृत्वा यस्य साहेः कीर्तिः
प्रसरद्यशस्तथा त्रिद्विपामकञ्चरपातिसाहिपुरो रणे भ्रानां प्रत्यर्थिपार्थिवानामकीर्तिरपयशः ।
तथा च दता अकञ्चरनरेन्द्रेणैव रणाङ्गणे व्यापादिता ये प्रतीपाः परिपन्थिपृथिवीनायास्ते-

नागिजां रुधिराणां पङ्क्तयः श्रेणयस्ता पव जहोर्विष्णोस्तथा तरणेमर्तिपडस्य । तया च
 कुहिनस्य ब्रह्मणः अङ्गजा नन्दिन्यः । जहनुनन्दना गङ्गा तरणितनया यमुना कुहिनोन्वा
 सरस्वती । सरस्वतीः सलित्परसमये शोणसलिला प्रोच्यते । ततोऽसृगानयनम् । ताभिः
 पता एकत्रमिलितास्त्रिवेणीसङ्गोऽजनि ॥

श्लोकार्थ

अकभर षाडशाहनी रघुभूमि स्वर्गनां अलिदाधी वीरपुरुषो भाटे न्नु त्रिवेणी
 संगमरूपे षती गद्य न डाय ! ते आ प्रभाणे -मडिलाओ वडे गवाती अकभर
 षाडशाहनी कीर्तिरूपी जहनुपुत्री गंगा, षाडशाहनी साभे रघुसंभ्रामभांथी बाणी अयेना
 शत्रुराज्येणी अपकीर्तिरूपी सूर्यपुत्री यमुना, अने षाडशाडे रघुसंभ्रामभां यमशरषु
 करेला शत्रुराज्येना इधिररूपी अहपुत्री सरस्वती, आभ रघुसंभ्रामभां गंगा, यमुना
 अने सरस्वतीने त्रिवेणी संगम न्नु प्रगट थयो न डाय । ॥२७॥

यत्संप्रहारहतहास्तिकमस्तकान्त-

निष्पातिशुक्तिजततिर्युधि पौस्फुरीति ।

दन्तावली प्रयटिता शमनेन जन्या-

पाने विरोधिरुधिरासवपायिनेव ॥२८॥

येन साहिना संप्रहारे समरे सम्यक्परविल्लवकारि प्रहारेण वा हतानि निर्दलितानि
 हारितकानि मतङ्गजप्रजाः । हस्तिनां समूहो हास्तिकम् । 'हास्तिक तु हस्तिनां स्यात्' इति
 ह्यम्याम् । समूहार्थेऽण् । तेषां मस्तकानि कुम्भस्थलानि तेषामन्तर्मध्याद्भ्रमश्रजातिजनितत्वेन
 शिरःपिण्डान्तरालान्निष्पातिनां निःशेषेण निरन्तरं वा पतनशीलानां शुक्तिजानामामलकप्र-
 माणमुक्ताफलानां ततिर्धारणी समरे संग्रामे विरेजे विशेषेण भाति स्म । उत्प्रेक्ष्यते -
 जन्यापाने रणाङ्गरूपवारुणीपानगोष्ठीस्थाने । 'आपान पानगोष्ठी स्यात्' इति ह्यम्याम् ।
 विरोधिनामकव्वरप्रतिमटमदानां रुधिराणि प्रहरणमहाप्रहारप्रवहदप्रमाणशोणितान्येवासवो
 मदिराः पिबतीत्येवंशीलेन शमनेन यमेन प्रकटिता जनवृग्गोचरीकृता दन्तावली दशन-
 श्रेणिरिव ॥

श्लोकार्थ

सभरांगणुभां शत्रोनां प्रहारेथी भरेला हाथीओना कुंलस्थलभांथी नीकणता भेतीओनी
 श्रेणी शोके छे ! ते न्नु सभरांगणुपुत्री दारनां पीढामा भरेला शत्रुराज्येनां इधिररूप

महिरानुं पान करवा भाटे आवेला यभराननी हांतोनी पंक्ति प्रगट थई न होय । ॥२८॥

एतद्भुजारणिसमुत्थमहे हुताश-
ज्वालाज्वलद्बहलबाहुजवंशरारोः ।
उद्गत्वरैः प्रसृमरैरिव धूमवारै-
राविर्बभूव शितिमा दिविषत्पदव्याम् ॥२९॥

एतस्याकम्बरसाहेर्भुजो दोर्दण्डः स पवारणिरग्निकाण्डं तस्मात् सम्यक् मित्राणां
शारदीनसुधाकरतया अमित्त्राणां परिवर्तप्रधण्डकिरणतया उत्थानं यस्य तादृशं यन्महः
प्रबलप्रतापः स एव हुताशो ज्वलज्वालस्तस्य ज्वालाभिरभ्रं कषशिखामिर्ज्वलन्तो दह्यमाना
भस्मीभवन्तो वाऽये बहला भूयिष्ठा अतिशयेन बहवः । 'बहोरिष्टेयिः बहोश्च भूवादेशः' ।
बाहुजा राजन्याः । 'राजन्यो बाहुसमवः' इति हैम्याम् । साहिविपक्षपक्षलक्षास्तेषां वैशा
अन्वयास्त एव वंशा वेणवो वा तेषां राशिः समूहः तस्मादुद्गत्वरैस्त ऊर्ध्वं गमनशीलैः
उच्चैर्निर्यायिभिरुत्थितैर्वा तथा प्रसृमरैर्जगत्पापनशीलैर्धूमवारैर्वायुवाहत्रजैः । 'स्याद्वायुवाहोऽ-
ग्निवाहो दहनकेतनः' इति हैम्याम् । उत्प्रेक्ष्यते दिविषत्पदव्यां देवमार्गे गगनाङ्गणे
शितिमा श्यामता आविर्बभूव प्रकटीभूता । प्रायो वंशेषु दह्यमानेषु प्रबला धूमाः प्रादुर्भ-
वन्ति बहुभिश्च दहनकेतनैर्गृहाद्युपरितनभागे च मेचकिमा भवेदिति प्रत्यक्षमेव दृश्यते ॥

श्लोकार्थं

आहशाहनां भूमद उड्य अरणि क्वाष्टमांथी उत्पन्न थयेला प्रतापइय अग्निनी लीषण्य
ज्वालाओथी लस्मीभूत अनेला अनेक शत्रुराजओना वंशोमांथी प्रगट थयेला अने
शोतरइ प्रसरता धूमाओथी जण्णे आकाशमां पणु श्यामता आवी गछ ! ॥२९॥

यस्याशुगः प्रसरदाशुगवन्निपङ्गा-

त्कर्षागमेषु लघुहस्ततया कदाचित् ।

नालक्ष्यताक्षिभिरपि प्रतिपक्षलक्षै-

रङ्गे लग्नपुनरबुध्यत युद्धमूर्ध्नि ॥ ३० ॥

यस्य साहेराशुगो बाणः । जातावेकवचनम् । युद्धमूर्ध्नि संग्राममस्तके प्रतिपक्षलक्षैः
परिपन्थिकपृथिवीवासवशतसहस्रैः लघुहस्ततया शीघ्रवेधित्वेन निपङ्गात्तुणीरात् आकर्षा

आकर्षणानि तथा आगमा आगमनानि तेषु कदाचिदपि कस्मिन्नपि समये प्रस्तावे
अक्षिभिरात्मीयविलोचनैरपि नालक्ष्यत न दृश्यते स्म । क इव । प्रकषेण सरन् चलन्
गच्छन्नाशुगवत् वायुरिव । यथा पचमान आगच्छन्न लक्ष्यते परं पुनरङ्गे काये लग्न
प्रहत्य मध्ये प्रविशन् सोऽबुव्यत ज्ञायते स्म ॥

श्लोकार्थ

जेम (आंभोथी) पवन आवतो-ऋतो देभातो नथी परंतु शरीरने स्पर्श
थवाथी न नष्टाय छे तेम संभ्रामभूमि पर लघुलाघवी कलाथी णादशाहनां लाथाभांथी
नीक्षणता णाष्टो लाभो शत्रुराज्ज्योनी आंभोथी देभातां न हतां परंतु शरीर उपर लागतां
हतां त्यारे न नष्टाता हतां ॥३०॥

यं स्वर्णकायमरिनागनिपातनिष्णं

दृष्ट्या निपीय हरिवाहनवहलीलम् ।

चित्रं किमत्र यदरातिमहीन्द्रवाहु-

कुम्भीनसैः समरमूर्ध्नि जडीवभूवे ॥ ३१ ॥

स्वर्णं जाम्बूनदं तत्सदृशो गौरवर्णत्वात्कायस्तचलता यस्य तम्, तथा अरिषु
परिपन्थिषु नागाः प्रधानाः । 'सिंहशार्दूलनागाद्याः । स्युरुत्तरपदे प्रख्याः प्रशस्तार्थप्रका-
शकाः ॥' इति हैम्याम् । महिपालास्तेषां निपाते यमघामाजिरातिथीकरणे निष्णं निपुणम्,
तथा हरिरश्व एव उपलक्षणाद्भ्रजोऽपि वाहनं यानं तत्र बद्धा रचिता लीला क्रीडा
वाह्यालीकाद्या परस्परसंग्रहारादिका येन तादृशं यं पातिसाहिमकम्बरं दृष्ट्या विलोचनेन
निपीयापीय । भयविह्वलतरलकातरहशा दृष्टेत्यर्थः । यदरातयः यस्य विपक्षकक्षामङ्गीकुर्वाणा
एव महीन्द्रा महामेदिनीमववानरतेषां वाहवो दौर्दण्डा एव कुम्भीनसा भुजंगमास्तैर्जडी-
वभूवे प्रहरणग्रहणवाणक्षेपणादिप्रकारे निश्चेष्टैः संजातम् । किंकर्तव्यतामृदैरिव आलेख्य-
लिखितैरिव वा निर्व्यापारैर्जज्ञे । अत्र प्रकारे किं चित्रं को विस्मयः । यद्गुरुदर्शनादेव
तत्काल व्याला अपि जडीभवन्ति एव । गरुडः किंलक्षण । सुवर्णस्य कायः पक्षप्रसृति
शरीरं यस्य । तथा अरिभृताः शत्रुभावं प्राप्ता ये नागा भुजगास्तेषां निपाते नितरां पाते
निष्णो निपुणः । तथा हरेर्गोविन्दस्य वाहनत्वे यानभावे बद्धा निर्मिता लीला विलासो येन ॥

श्लोकार्थ

युद्धना अथ्रीम मोरये रडेला कंथनवर्णी कथावाणा शत्रुश्य सपेनि हृषुवाभां
ही. सौ. १२

नियुष्टु एवा अश्वारुढ अकण्ठर आदशाहने जेधने लयथी विहूवल भनेला शत्रुराज्येनां
आहुदंड इप नागो निश्चेष्ट जनी गया अर्थात् हुताश थर्ध गयां. एभं शुं आश्रयं ।
सुवर्णना शरीरवाणा सर्पना शत्रु अने विष्णुना वाहनरूपे रडेला गइउने जेधने शुं
सर्प जड नथी जनी जतां ? ॥३१॥

यस्याशुगान्प्रणयतः प्रतिभूपतीनां
प्राणान्सुराध्वनि विधाय रविं शरव्यम् ।
आजिः सकासुंकरस्य खलूरिकेव
रन्ध्र रवौ रिपुभिरैक्षि न चेत्कुतस्त्यम् ॥ ३२ ॥

यस्याकव्वरस्य राज्ञः आजिः संग्रामभूमिः खलूरिका शस्त्राम्यासमूरिवासुदूवभूव ।
यस्य किं कुर्वतः । सुराध्वनि गगनाङ्गणे रविं मार्तण्डमण्डल शरव्यं वेध्यं विधाय कृत्वा प्रतिभूप-
तीनां प्रतिपक्षक्षोणीपालानां प्राणाञ्जीवितानि आशु त्वरिततरं गच्छन्ति परलोकं यान्ती-
त्याशुगाः शीघ्रगामिनः शराश्च तान्प्रणयतः सृजतः । यस्य किंमृतस्य । सह कार्मुकेन
कोदण्डेन वर्तते यः स तादृशः पाणिर्यस्य । एवं चेन्न तर्हि रिपुभिः परिपन्थिपृथ्वीपतिभिः
रवौ सूर्यविम्बे रन्ध्र छिद्र कुतरत्यं कुतोभवमैक्षि विलोकितं दृष्टम् ॥

श्लोकाधर्थ

जाले रणभूमि शस्त्राख्यासनी इलाभूमि जेवी जनी गर्ध । शाथी ? धनुष्यसहित
हाथवाणा आदशाहना शीघ्रगामी जालेथी शत्रुराज्येना प्राण्य आकाशमा रडेला सूर्यने
लक्षणनापीने जट्टी जट्टी परलोक गया. जे एभ ना डाय तो शत्रुराज्येअये सूर्य-
भंडलमां छिद्र कथांथी जेयुं डाय ? ॥३२॥

येनाहवे प्रणिहतात्मपतिप्रवृत्ति
कृत्वा स्वकर्णपथिकीं परिपन्थिकान्ताः ।
वक्षःशिलाः राम विलिखन्ति नखाग्रदङ्कैः
कीर्तिप्रशस्तिमिव भूमृदकव्वरस्य ॥ ३३ ॥

परिपन्थिनां शात्रवघरित्रीमृतां कान्ताः प्रेयस्यः वक्षांसि हृदयान्येव शिलाः
पृथुलपापाणास्ता नखानां रजकरजानामग्राणि शिखा एव दङ्काः पापाणोत्कीर्णनकराण्यायसो-
पकरणानि दङ्कणकानीति प्रसिद्धास्तैर्विलिखन्ति विदारयन्ति स्म । उत्प्रेक्ष्यते भूमृतो

रक्षोऽकव्यरस्य नृपस्य कीर्तियशस्तस्याः प्रशस्तिर्जगद्धिजयकरणवर्णनवर्णावली तामिव ।
 पि कृत्वा । येन पातिसाहिनाहवे महाविग्रहे प्रणिहता यमराजगृहाङ्गणावगाहिनो विहिता
 ये आत्मनां रथासां पतयः प्राणनाथास्तेषां प्रवृत्तिं वार्तां स्वेषामात्मीयानां कर्णानां
 अवणानां पथिकीं पाथीप्राधुणकीं कृत्वा । श्रुत्वेत्यर्थः ॥

श्लोकार्थं

संग्राम भूमिपर पोताना स्वामी हृष्टायाना सभाचार नष्टीने शत्रुराज्योनी
 श्रीयोये पोतानी छातीइय शिवाये पोताना नथना अग्रभागइपी टांकुष्टायोथी विहारण
 करी. ते नष्टे अकभर षादशाहनी कीर्तिनी प्रशस्ति लभी न होय ! ॥३३॥

एतद्भवभिजनिशुम्भमविष्णुशङ्का-
 तङ्काकुलीकृतवनेचरवैरिवध्वः ।
 रङ्गत्प्रपा इव पयोधरशातकौम्भ-
 कुम्भाश्च्युताश्रुजलपूरितनेत्रपात्राः ॥ ३४ ॥

एतस्मादकेव्यरधरणीधरात् भवन्नुत्पद्यमानो यो निजस्य स्वात्मनः निशुम्भो वध-
 स्तरगाद्भविष्णुर्भवन्शीला या शङ्का अनिष्टसंभावनं तथा आतङ्को भयं तेनाकुलीकृता
 विह्वला जाता अत एव वने गिरिगहने निकुञ्जे वा चरन्ति संचारिणो वनेचरा ये वैरिणो
 विपक्षक्षितिपालास्तेषां वध्वः स्त्रियः रङ्गन्त्य- संचरन्त्यः । जगमा इत्यर्थः । प्रपाः पानीय-
 शाला इवासन्वसूवुः । किंमूताः । पयोधरा उच्चकुचाः सलिलधारिणः । जलभृता इत्यर्थः ।
 शातकौम्भाः सुवर्णसंवन्धिनः कुम्भाः कलशा यासु यासां वा । पुनः किंमूताः । च्युतानि
 दुःखप्रकर्षाद्विलोचनेभ्यो निःसरन्ति यान्यश्रुणि वाष्पाणि तेषां जलै र्द्वन्द्वनीरभरैः पूरि-
 तानि निर्भरभृतानि नेत्राणि नयनानि एव पात्राणि पर्णानि भाजनानि यासां यासु
 वा । 'पात्रं तु कूलयोर्मध्ये पर्णे नृपतिमन्त्रिणि । योग्यभाजनयोर्यज्ञभाण्डे नाट्यानुक-
 र्तरि ॥' इत्यनेकार्थः ॥

श्लोकार्थं

'आ षादशाह अमारो वध करशे' आवी शंकाथी लयलीत षनीने जंगलभां
 नासी गयेदी शत्रुराज्योनी श्रीयोना उन्नत 'स्तन इपी' सुवर्णना कलशो अने
 आंयोभांथी पठता अश्रुजलथी परिपूरुं नेत्रइय पात्रो, नष्टे पाणीनी जंगम परयो
 न होय ! ॥३४॥

यस्याहवोऽजनि धनोवनवत्कृपाण-
 विद्युत्पतत्समददन्तिमदाम्बुधारः ।
 भल्लीनिकृत्तरिपुशोणितसिन्धुवेणी-
 रुड्डीनपांसुपिहिताखिलदिग्विभागः ॥ ३५॥

शून्यं सृजन्भुवनमप्यरिकीर्तिहंसः
 श्रेण्या कुले द्विपति दुर्दिनमादधानः ।
 विद्रावयन्परवधूवदनाम्बुजानि
 शूरद्रुमान्पुलककोरकितान्प्रकुर्वन् ॥ ३६॥ (युग्मम्)

यस्य जलालदीनसाहेराहवः संग्रामो वृवनाधनवन्मेष इवाजनि संजज्ञे समभूत् ।
 किंभूतः । कृपाणाः शाणशिखरोल्लिखितनिशितझगझगितिकान्तिकरवाला एव विद्युतरा-
 डिद्वितानानि यत्र । पुनः किंभूतः । पतन्त्यः कपोलपालीभ्योऽविरलं नि.सरन्त्यः समदानां
 मदोद्गुराणां दन्तिनां दन्तावलेन्द्राणां मदाम्बूनां दानजलानां धारा वृष्टयो यत्र । पुनः
 किंभूतः । भल्लीभिः शस्त्रविशेषैः । 'तिमिरकरिकुम्भभेदनमल्लीष्विव दीपकलिकासु' इति
 चम्पूकथायाम् । निकृत्ताञ्छेदिता ये रिपवो विपक्षास्तेषां शोणितानि रुधिराणि एव
 सिन्धूनां नदीनां वेणयः प्रवाहा यत्र । 'उच्छङ्खलं चलन्तीनामसृग्जलधियोषिताम्'
 इति पाण्डवचरित्रे । वेणीशब्दो दीर्घो ह्रस्वोऽप्यस्ति । पुनः किंभूतः । उड्डीनैरुर्ध्वंगतैर्द-
 शदिग्विरूपैः पांसुभिः गजवाजिरथपनिप्रकराणामितस्ततस्त्वरितसंचरणैस्त्वार्तेभ्रमद्भ्राज-
 कविभ्रमायमाणै रजोत्रजैः पिहिता आच्छादिता अदृग्गोचरीकृता अखिलानां सम-
 स्तानां दिशां हरितां विभागाः प्रदेशा यत्र । अपि पुनः किं कुर्वन् । अरीणां शत्रूणां
 कीर्तय एव हंसारोषां श्रेण्या धोरण्या कृत्वा भुवनं विश्वं पानीयम् । 'भुवनं वन धन-
 रसो यादोनिवासोऽमृतम्' इति हैम्याम् । शून्यं रिक्तं च सृजनं कुर्वन् । प्रायः प्रावृषि
 राजहंसा मानससरसि यान्ति । प्रावृष्टवृष्टया वहलजम्बालागमेन जलकालुष्यान्त्रान्यज्जला-
 शयेषु तिष्ठन्तीति । पुनः किं कुर्वाणः । द्विपति वैरिणि कुले वंशे विपक्षान्ववाये दौस्थ्या-
 हौर्भाग्यवनवासपुत्रकलत्रमित्त्वप्रमुखस्वजनजनवियोगादिरूपं दुर्दिनं कुदिवस दुष्टं दिनं
 मेवान्धकार यादधानं निर्मिमाणः । 'वधूवक्त्राम्भोजं भवतु न स तेषां कुदिवसः' इति
 नैपथ्ये । पुनः किंभूतः । परेषां पथिकपृथ्वीनायकानां वधूनां पुरंध्रीणां धदनान्येवाम्बुजानि
 तामरसानि विद्रावयन् भ्लानि प्रापयन् गतप्रायाणि सृजनं । 'विद्राणपङ्कजरसे' इति
 चम्पूकथायां वर्णने । पुनः किंभूतः । शूराः सुभटा एव द्रुमा वृक्षास्तान्पुलकेन रोमाञ्चेन
 रोमहर्षणेन भंनिभाश्च कोरकाः कुञ्जला. संजाता एष्विति कोरकितान्प्रकुर्वन्

કુર્વેત્ । “કંવાચિદ્ચ્યુત ઇવ શિશિરકમલાકરંગાહીત્યત્રપુલકકોરકિતતતુઃ” ઇતિ ચમ્પૂક-
ચાયામ્ । શ્વરા હિ સાહિશૌર્યં શ્રુત્વા રોમાઞ્ચકચુકિતા જાયન્તે ઇત્યર્થઃ ॥ યુગ્મમ્ ॥

શ્લોકાર્થ

અકબર ખાદશાહને સંગ્રામ મેઘ જેવો બની ગયો. તીક્ષ્ણ અને તેજસ્વી
તલવારોરૂપ એમાં વીજળીઓ ચમકતી હતી, મહોન્મત્ત હાથીઓના મદજલરૂપ
એમાં વૃષ્ટિ થતી હતી, ભાલાઓથી હુણાયેલાં શત્રુરાજ્યોનાં રુધિરરૂપી સિંધુ
નદીનો પ્રવાહ એમાં વહેતો હતો, ઉડતી ધૂળથી દિશાઓ એમાં આચ્છાદિત થઈ હતી.
શત્રુરાજ્યોની ક્ષીતિરૂપ હંસોએ જ્ઞાનસંરોવરરૂપ જંગલ ખાલી કર્યું હતું, શત્રુરાજ્યોનાં
કુલમાં સ્વજન આદિના વિયોગરૂપ એમાં દ્વિદિન કરાયું છે. શત્રુરાજ્યોની સ્ત્રીઓના
સુખરૂપ કમલો એમાં મ્લેાન થયાં છે, તેમ જ શૂરવીરો રૂપી વૃક્ષો એમાં પલ્લવિત
(રોમાંચિત) કરાયા છે, (શૂરવીરો ખાદશાહનું શૌર્ય સાંભળીને રોમાંચિત થતાં હતાં)
આ રીતે જાણે સંગ્રામ મેઘ જેવો બન્યો હતો. ॥૩૫-૩૬॥

एतत्पुरङ्गमगणा दिवि संपराये

પ્રીત્તાલં શીત્રમ્ । ‘ઉતાવલં’ ઇતિ પ્રસિદ્ધિઃ । તથા ‘ચલ્લલ્યમુખરકરતલોત્તાલતાલિકા-

जित्वा धरां विबुधधाम पुनर्जिघृक्षौः

સંલક્ષ્ય તત્ક્ષણમિવાશયમાત્મમર્તુઃ ॥૩૭॥

સંપરાયે સંગ્રામે પેતસ્યાર્કબ્જરનૃપતેસ્તુરઙ્ગમગણા વાજિવ્રજા દિવિ મરુન્માર્ગે
પ્રીત્તાલં શીત્રમ્ । ‘ઉતાવલં’ ઇતિ પ્રસિદ્ધિઃ । તથા ‘ચલ્લલ્યમુખરકરતલોત્તાલતાલિકા-
રમ્મરમણીયરસિકરાસકપ્રીડાનિર્મરાઃ’ ઇતિ ચમ્પૂકથાયાં મિહીવર્ણને । ફાલાનામુચ્ચૈર્ગ-
તિવિશેષાણાં લલિતં વિલાસં કલયાંવમ્ભુવુ’ । ‘સાન્દ્રોત્કાલમિષાદ્ધિ ગાયતિ પદાસ્પ્રબ્દુ’
તુરઙ્ગોઽપિ ગામ’ ઇતિ નૈષધે । ઉત્પ્રેક્ષ્યંતે ધરામાસમુદ્રપર્યન્તપૃથિવીં જિત્વા આત્મસાદ્ધિ-
ધાય પુનરધિકલિપ્સોરત પવ વિબુધધામ સ્વર્ગં જિઘૃક્ષોર્ગૃહીતુમિચ્છોરાત્મમર્તુઃ સ્વસ્વા-
મિનોઽકબ્જરધરિત્રીવરયિતુઃ તત્ક્ષણં તત્કાલં ત્વરિતતરમેવાશયમભિપ્રાય સંલક્ષ્ય વિજ્ઞાય
ધોચ્ચૈઃ સ્વર્ગદિગ્વિમાને યાતું પ્રગલ્ભન્તે ॥

શ્લોકાર્થ

સંગ્રામમાં અકબર ખાદશાહનો અશ્વસમૂહ આકાશમા જલદી જલદી ઊંચી ઊંચી
ફાળો ભરતો હતો, તે જાણે પૃથ્વીજીતીને હવે સ્વર્ગલોકને જીતવા માટેનો પોતાના

भालिकने। अलिप्राय जलष्ठीने तात्कालिक स्वर्गलोकमां जवा भाटे तैयार थये न डोय ! ॥३७॥

एतद्भवद्भवद्गृहीतदिशो दिगीशान्
निःस्वाननिःस्वनभरः प्रतिभूरिवान्तः ।

भूत्वात्मनाहयनिवावनिपञ्चिनीश-
मेनं पुनः प्रणतिगोचरतां प्रणेतुम् ॥३८॥

निःस्वानानां राजवाद्यानां 'नीसाण, दमांमा वा' इति लोके प्रसिद्धानां निःस्वन-
भरः प्रबलनिर्घोषः पुनर्द्वितीयवारमेनमकब्बरम् अवनपञ्चिनीशं मेदिनीमण्डलमार्तण्डं
प्रणतिगोचरतां नमस्कृतेर्विषयतां प्रणेतु निर्मातुम् । उत्प्रेक्ष्यते दिगीशान् हरित्पतीन्
आह्वयनाकारयन् इव । किं कृत्वा । अन्तः अकब्बरसाहिहरिन्महेन्द्राणां मध्ये प्रतिभूरिव
साक्षीवात्मना स्वेन भूत्वा । यदा चान्तराले कश्चित्थाविधः प्रतिभूर्भवेत् तदा एकस्य
कस्याविरुद्धवत् स्यादिति हेतोः स्वयमेव साक्षीभूयाखिलान्दिवपालानाकारयति । किंभूतान्
दिगीशान् । पतरगादकब्बरपातिसाहेरुद्धवत् उत्पद्यमानाद्भवयादातङ्कया गृहीता उपात्ता दिश
आशा यैस्ते गृहीतदिशस्तान् । पलायितानित्यर्थः । 'पलायितस्तु नष्टः स्यात् गृहीतदि-
क्तिरोहितः' इति हेम्याम् ॥

श्लोकार्थ

रणु संत्राभमा थतो निशानडंठानो अचूर अवाज्, जल्ले आदशाड् अने
दिङ्पादो वगेरे राज्ञ्योनी वश्ये स्वयं साक्षीरुप जनीने आदशाड्ना लयथी पलायन
थर्ध गयेला दिङ्पादोने आदशाड्ने नभस्कार कराववा भाटे जालावतो न डोय ! ॥३८॥

स्वीयान्ववायभवभूधरराजिमाजो
येनाहतामहितपक्षतया समीक्ष्य ।
मभियेतु जेतुमथ मामपि राजभावा-
द्भुजेजेऽद्रिजापतिमितीव पती रजन्याः ॥३९॥

रजन्या रात्रेः पतिर्भर्ता चन्द्रः । उत्प्रेक्ष्यते इति हेतोरद्रिजापतिमीश्वरभद्रौ पर्वते
जाता इत्यद्रिजा विषमदुर्गभूमिस्तत्पतेः । पर्वते कीदृक्प्रवामिनं भुजे अितवान् । तदाश्रयणाच्च
दुजयत्वं परस्य धैरिणः अन्यस्य राजभावाप्राजत्वाद्यं राजा तथाहमपि राजा तस्मात्पररा-

जत्वात्मयि राजभावादखिलापरनृपतिपरिभवानन्तरं मामपि जेतु परिभवितुं माम्येतु मा गच्छतात् इति भीतेः कृत्वा स्वीये आत्मीयेऽन्ववाये संताने । चन्द्रवंशे इत्यर्थः । भवा उत्पन्ना ये भूवरा भूपालाश्चन्द्रवंशीयकाश्यपीपतयस्तेषां राज्ञीं श्रेणीमहितपक्षतया स्ववैरिवर्ग-त्वेन येनाकञ्चरेण आजौ संग्रामविषये आहतां निपातिनां समीक्ष्य नयनयोर्गोचरीभावमानोय ॥

श्लोकार्थं

पोतानां वंशमां (चंद्रवंशमां) उत्पन्न थयेला राज्ञ्योने शत्रुभावथी संग्राममां हृष्टायेला जेधने हुं पणु राज छुं तेथी भने पणु राज तरीके जतवा न आवे, आ हेतुथी न जणु निशापति चंद्र, गौरीपति धंश्वरने अथवा पर्वतने आश्रयिने जणु रह्यो न होय । ॥३९॥

पूर्वापराम्बुनिधिसैकतसीमभूमी

संचारिचञ्चुरचमूचरभूरिभारम् ।

सोढुं न सासहिरहीश्वर एकमूर्ध्ना

शीर्ष्णां सहस्रमिति किं रचयांचकार ॥४०॥

अहीश्वरः शेषनागनायकः । उत्प्रेक्ष्यते इति हेतोः शीर्ष्णां मरुताकानाम् । फणानामि-त्यर्थः । सहस्रं दशशतीं किं रचयांचकार रचितवानिव । इति किम् । यदहं पूर्वापरौ प्राच्यप्रतीच्यौ यावम्बुनिधी समुद्रौ तयोः सैकते नीरनिर्मुक्तपुलिने ते एव सीमनी मर्यादा-स्थाने यस्यास्तादृशी भूमी वसुधा तस्यां विषये संचारिणां संचरणशीलानां चञ्चुरोणां शौर्यधैर्यादिगुणगणप्रधानानां स्वस्वामिकार्यकरणप्रवणानां चमूचराणां सेनासुमदानां भूरि भूयिष्ठ भारं गजाश्वस्यन्दनपदातिपरम्परावीवर्धं सोढुं धारयितुम् । एकेन मूर्ध्ना मस्तकेन कृत्वा न सासहिर्न समर्थः । 'अहिर्महीगौरवसासहिर्यः' । इति नैषधे । तथा सहनशीलः भृशं सहते इति । 'सासहिर्वाविद्विआचलिःपापतिभृत्तय इकारान्ता निपाताः' इति नरहर्यां नैषधवृत्तौ ॥

श्लोकार्थं

शेषनागे मस्तक उपर हजर इष्ट्याओ धारणु करी. शा माटे ? आ आहशाहनी अतुरंगी सेना पूर्व अने पश्चिम समुद्रपर्यंत भूमिपर चालवाथी, शौर्यादि गुण्वाथी श्रेष्ठ सेनाना धणा भारने ओक मस्तक वडे हुं सही शकवा माटे समर्थ नथी, आ कारणुथी जणु शेषनागे हजर इष्ट्या जनावी न होय । ॥४०॥

पाणौ रणाङ्गणगतस्य कृपाणयष्टिः
 क्षोणीमणेस्तृणयतः पृतनां रिपूणाम् ।
 भाति प्रचण्डभुजदण्डवसज्जयश्रीः
 केशच्छटा प्रकटतामिव टीकमाना ॥४१॥

क्षोणीमणेर्भूमिरत्नस्याकव्वरपातिसाहेः पाणौ हस्ते कृपाणयष्टिः करवाललता भाति राजते । किंभूता । रणाङ्गणे युद्धमूर्ध्नि गतस्य प्राप्तस्य । अत एव किं कुर्वतः । रिपूणां प्रतिभटानां पृतनां सेनां पताकिनीं तृणयतः तृणप्रायां मन्यमानस्य तृणीकुर्वतः । न किञ्चित्करतां प्रणयतः तृणवत्खण्डयतो वा । उत्प्रेक्ष्यते । प्रकटतां प्रकाशभावं जनदङ्गोचरत्वं टीकमाना गच्छन्ती । प्रचण्डौ जानुयुगव्यायतौ द्विषज्जनासह्यपराक्रमौ भुजदण्डौ तयोर्वसन्त्या चिरं वासं सृजन्त्याः । तिष्ठन्त्या इत्यर्थः । जयश्रियो जयलक्षया केशच्छटा कुन्तलहस्तो वेणी वेत्यर्थः ॥

श्लोकार्थः

रणसंभ्राममां शत्रुघोनी सेनाने तृणप्रायः गण्यता षाडशाहनां हाथमां रडेकी तलवार, णणे प्रचण्ड भुजदण्डमां चिरकालथो वसती जयलक्ष्मीनी वेणी न डाय, तेवी शोले छे. ॥४१॥

खड्गाहतोद्धतमतङ्गजदन्तकुम्भं
 प्रोद्भूतपावककणोत्करमुक्तिकाभिः ।
 क्षुण्णे तुरङ्गभधुरै रणभूतले य
 ओजोयशोऽवनिरुहोर्वपतीव वीजम् ॥४२॥

वः साहिस्तुरङ्गमाणां शौर्यादयोत्सुकतया धुरैः शफैर्नखशिखाभिः क्षुण्णे क्षोदिते अतिवाहिते 'खेडऊ' इति जनप्रसिद्धे रणभूतले रणाङ्गणे युद्धधरामण्डले । उत्प्रेक्ष्यते ओजः प्रतापः यशः कीर्तिस्त एवावनिरुहौ पादपौ तयोर्वीजं योनिनिबन्धनं तरुप्ररोहप्रादुर्भावकर पर्वते वपतीव निःक्षिपतीव । काभिः । खड्गैर्निशिततरवारिमिराहता गाढदत्तप्रहाराः सर्वाङ्गेषु आसामस्त्येन निश्चिश्तया निश्चिश्निहता वा तथा उद्धताः समरशूरा अंनवरतविनिःसंरत्सतस्थानदानपयःप्रवाहोत्कटा वा ये मर्तङ्गजाः कुञ्जरास्तेषां दन्तेभ्यो दन्तकोशेभ्यः 'दंतसल' इति प्रसिद्धेभ्यः तथा कुम्भेभ्यः शिरःपिण्डस्थलेभ्यः प्रोद्भूताः प्रकटा जाता ये पावककणोत्करा वह्निस्फुलिङ्गणास्तथा मुक्तिका मुक्ताफलानि खड्गप्रहते-

भ्यो दन्तकोशेभ्यः कृशानुस्कुलिङ्गाः । दन्तेभ्यः खड्गाहतेः पावकोद्भवः । तथा कृपाणवि-
दीर्णप्रहारकुम्भस्थलेभ्यो मौक्तिकानि विनिर्जग्मुः । कुमान्तरे मुक्तानामुत्पत्तित्वात्तन्निर्गमः
इति । तामिरवापेव ॥

श्लोकाथ

षादशाहना अश्वोष्णे पोतानी पुराथी षण्णुली रणुष्मि उपर तीक्ष्णु तक्षवाशैथी
हंष्णुयेला शरात्रुणना हस्तिष्णेनां दंनशूलमांथी प्रगट थतां अग्निक्षणु अने कुंभस्थलमांथी
नीक्षणता मौक्तिकैथी षादशाहनां प्रताप अने यशइपी वृक्षेनां षीअनुं रोपणु क्शरतुं
न ष्णाय ? ॥४२॥

युद्धोद्घुरे भुवनमीतिकरे नरेशे
त्रासात्स्वकीयवसतेरिव सूरराजौ ।
अष्टौ पुनस्तदनवेक्षणतोऽन्तरिक्षे
प्रेक्षाकृते तत इतो अमिमादधाते ॥४३॥

युद्धे समराङ्गणे उद्घुरे उद्धते उत्कटैर्वैरिभिर्द्रुमुशक्यै । तथा भुवनानां प्रबलवर्षत्तया
जगतामपि सुरदानवमानवेन्द्राणामपि आकस्मिकात्यन्तिकान्तकशङ्कावतेरि नरेशे अकञ्चरा-
मिधाननरनायके त्रासादाकस्मिकात्मपरामवनभयभरात् सूरराजौ सुमदसूपती स्त्रैर्यचन्द्रौ ।
उत्प्रेक्ष्यते स्वकीयवसतेरात्मीयनिवसनस्थानकाङ्क्षौ अंशं प्राप्तौ । अतिमीतेः स्वस्थानं
परित्यज्य अन्यत्र कुत्रापि प्रपलाप्य प्रयातावित्यर्थः । पुनर्व्याधुद्य तदनवेक्षणतः तस्य
स्वस्थानकस्य अनवेक्षणतोऽनवलोकनाद्दर्शनात् । निजनिवासस्थाने न पश्यत इत्यर्थः ।
अन्तरिक्षे आकारे न तद्भयाद्भ्रूमौ प्रेक्षाकृते अर्थात्स्वस्थानदर्शनार्थं तत इतः पूर्वपश्चिम-
दक्षिणोत्तरासु अमिं भ्रान्तिमादधाते कुर्वते । स्ववासस्थानमलभमानौ नित्यं भ्राम्यत इत्यर्थः ॥

श्लोकाथ

युद्धमां उद्धत अने जगतने लयलीत करनार अक्षपर षादशाहना त्रासथी पोताना
स्थानने। त्याग करीने नासी गयेला सूर्य अने चन्द्र, पुनः पाछा आपीने पोतानां
स्थानने नहि जेवाथी स्थानभ्रष्ट जनेला सूर्यचंद्र आकाशमा पोतानुं स्थान जेवाभाटे जणु
आम तेम चारे दिशाभा घुमता न ष्णाय । ॥४३॥

आकरिमकं तुमुलमेतदनन्यजन्य-
व्याहन्यमानमटकोटिभवं निशम्य ।

आतङ्कितैः किमिदमित्यमरैर्वदद्भिः-

लेभे किमीक्षणयुगेषु निमेषनैस्व्यम् ॥ ४४ ॥

एतेनाकञ्चरेणानन्ये असाधारणे अदृष्टाजातपूर्वे जन्ये संग्रामे व्याहन्यमानानां व्यापा-
द्यमानानां राजन्यवीराणां कोटीभ्यः । कवीनां कुत्रचित्केचित् कोटीप्रमुखाः शङ्काः
प्रायो बाहुल्ये दृश्यन्ते । यथा पाण्डवचरित्रे घटोत्कचस्य 'वदको' इति प्रसिद्धस्य
भीमहिडम्बाङ्गजातस्यैकरात्रिण्ये 'रथान् पिपेष पाषाणैर्जघान तरुभिर्गजान् । सवेगा-
पातवातेन भटकोटीरपातयत् ॥' तथा तत्रैव गाङ्गेयस्य दशमदिवससंग्रामेऽप्युक्तम्
'कोटिशो भटसंभारसंहारे विहितश्रमम् । धनुर्विश्रामयांचक्रे कृपयेव पितामहः ॥' इति ।
श्रेणीभ्यो भवमुत्पन्नम् । अकरणाद्भवभाकस्मिकं तुमुल व्याकुलकोलाहलशब्दं निशम्य
श्रुत्वा आतङ्कितैः संजातमीतिभिः अत एव किमिदं किं जातं चेत्यमुना प्रकारेण वदद्भिः
कथयद्भिः मरैर्वदवैः । उत्प्रेक्ष्यते-ईक्षणयुगेषु नेत्रद्वन्द्वेषु निमेषाणां नेत्रोन्मीलननिमीलनानां नैस्व्य
दारिद्र्यं किं लेभे प्राप्तमिव । भीतेरतिशयितया विकाशितलोचनैरेवामूयतेत्यर्थः ॥
इति अकञ्चरसाहिसमरवीररसवर्णनम् ॥

श्लोकार्थ

षाडशाहना असाधारण्ये कोटिना युद्धमां लुण्ठिता कोटो राजसुलटोथी उत्पन्न
थयेदो आकस्मिक कोलाहल सांभलीने लयविह्वल भनेदा 'शुं थयुं ? शुं थयुं ?'
आ प्रकारे गोलता देवोना जे नेत्रमां लण्ठे तेथी ज निमेष-उन्मेष रहितपण्ठुं
आण्ठुं न होय ! (अर्थात् लयना अतिरेकथी देवो विकसित नेत्रवाणा भनी गया) ॥४४॥

भूमेर्जयाय चतुरम्बुधिमेखलाया

आराध्य पूर्वविधिना किमु जैत्रमन्त्रम् ।

गुप्तं क्वचिन्निजमुजप्रभवत्प्रताप-

वह्नौ ततोऽयमरिकीर्तिकनीं जुहाव ॥ ४५ ॥

अयमकञ्चरपातिसाहिः चत्वारश्चतुःसंख्याकाः पूर्वापरदक्षिणोत्तरलक्षणा अम्बुधयः
समुद्रा एव मेखला काञ्ची यस्यास्तादृश्या भूमेः पृथिव्या जयाय स्वीकरणाय पूर्वविधिना
जापयत- प्रमुखपूर्वसेवाप्रकारेण जैत्र यावन्निजप्रतिपक्षपक्षाणां जयनशीलं परामवनैकस्वमावं
मन्त्रं सप्रभाववर्णात्मकां विधामाराध्य सम्यगुपासनां विधाय । ततः पूर्णपूर्वविधिसेवानन्तरं
क्वचित्कुत्रचित्प्रदेशे गुप्तं छद्मम् यथा कश्चिज्जने न पश्यति न वेत्ति तादृगेकात्तस्थाने ।

उत्प्रेक्ष्यते-निजस्यात्मनो भुजाभ्यां बाहुभ्यां प्रकर्षेण भवन्नुत्पद्यमानो यः प्रतापो महःसंदोहः
स पत्र वह्निः कृशानुस्तस्मिन् । अरीणां वैरिवसुधाघवानां कीर्तिरूपां कीर्तिनाम्नीं वा कनी
कुमारिकां जुहाव । तन्मन्त्रसिद्ध्यर्थमुत्तरसेवावसाने जुहोति स्मेत्यर्थः । शत्रुजयमाहात्म्ये
केनचित् खेचरेण होतुमानीता निविडनिवद्धा गुणसुन्दरी राजकुमारी रोदनशब्दश्रवणांगतेन
महीपालकुमारेण रणप्रकरणप्रहरणप्रोक्तौषधीसज्जीकृततद्विधाधरपाश्वान्मोचिता सोऽपि
प्रतिबोधितश्च । नेमिचरित्रेऽपि नेमिनाथेन पञ्चममवे अपराजितनाम्ना कुमारेण
तथैव मोचितेत्यर्थः ॥

श्लोकार्थ

यार समुद्र सुधीनी पृथ्वी पर जय करवा माटे केाई ऐकान्त स्थाने ' जयशील ' नामना मंत्रनुं आराधना करीने पोताना बुज्जअलथी उत्पन्न थयेला प्रतापइपी अग्निमां शत्रुओंनी कीर्तिइपी कुमारिकाने आदशाडे होमी. ' शत्रुंजय माहात्म्य ' मां कहुं छे के केाई विधाधरे गाढ अंधन आंधीने होम करवा माटे लावेली शुषुसुंदरी नामनी राजकुमारीनुं इहन सांलणीने महीपाल नामनां राजकुमारे औषधीओंथी सज्जे थईने राजकुमारीने विधाधर पासेथी छोडावी अने तेने प्रतिषोध कथीं हुतो, ' नेमिचरित्र ' मां पशु लगवान नेमनाथे पोताना ' अपराजित ' नामनां राजकुमारनां (पांचमा) लवमां आ रीते राजकुमारीने सुकत करावी हुती. ऐटवे पूर्वकाणमां कन्याओंनां अलिहान देवामां आवता हुता ऐम समज्य छे. ॥४५॥

उत्कंधरावनिधराधिकधीरभावै-

भूमिसुजा विगणनां गमिताः समग्राः ।

एनं निभात्परिणतोद्ध्युरसिन्धुराणां

संसेवितुं क्षितिधराः किममी समीयुः ॥ ४६ ॥

भूमिसुजा अकञ्चररजेन उत्कंधरत्वेनोच्चैःशिरस्तया । सर्वेभ्योऽपि भृशुद्भ्यो महत्वेनेत्यर्थः । तथा अवनिधरत्वेन भूमिमण्डलधारकत्वेन नागेन्द्रवत् अथवाधिकेन विश्वातिशायिना धीरभावेन धैर्येण एतैः प्रकारैः कृत्वा विगणनामवहेलनां गमिताः प्रापिताः सन्तः अमी मेरुमन्दरगौरिगुरुकैलासप्रमुखाः समग्राः समस्ता अपि क्षितिधराः पर्वताः परिणतानां तटेषु तिर्यक्प्रहारप्रदायिनाम् ; , परिणतगजप्रेक्षणीयं ददर्श' इति मेघदूतेऽपि । यथा उद्ध्युराणामुत्कटानां सिन्धुराणां वारणानां निभात्कपटात् । उत्प्रेक्ष्यते एनं मुद्गलमेदिनीमण्डलाखण्डलम् किं संसेवितुं सम्यग्विघिनोपासितुमिव समीयुः समागताः ॥

श्लोकार्थ

षाडशाहुना उन्नत भस्तक अने विशेष धीरताथी तिरस्कार पाभेदा भेड, कैलास
आदि समस्त पर्वतो, परिष्कृत भनेला उद्धत हाथीओनां ष्ठाने लक्षे आ राजनीं
सस्यङ्क प्रकारे सेवा करवा भाटे आव्या न होय ! ॥४६॥

कल्पावनीरुद्वनानि महीमघोना
प्रोदामदानललितैरवहेलितानि ।
गुच्छप्रसूनफलभारनमच्छिवानि
त्रीडोद्यादिव वभूवुरधोमुखानि ॥ ४७ ॥

महीमघोना अकव्वरक्षोणीसहस्रचक्षुषा प्रोदामानां जनमनःसमीहिताधिकतया प्रवलानां
दानानां स्वर्णमणीगणादिवित्राणनानां ललितैः विलासैर्विजृम्भितैरवहेलितानि अवगणनां
गमितानि कल्पावनीरुद्वानां सुरतरुणां वनानि काननानि । समूहा इत्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते
त्रीडोद्यालजायाः प्रादुर्भावादिव । स्वावज्ञासंजातातिमन्दाक्षोद्गमनेत्यर्थः । अधोमुखानि
नीचैर्मृतानि वदनानि येषां तादृशानि वभूवुर्जातानीव । किंमृतानि । गुच्छः स्तवकाः,
प्रसूनानि कुसुमानि, फलानि सस्यानि, तेषां भारेण वीवयेन नमन्त्यो भूमावेत्य लगन्त्य-
शिखाः शाखा येषाम् ॥

श्लोकार्थ

षाडशाहुनी अत्यंत दान करवानी लोलाथी अर्थात् दानेश्वरीप्रणुथी तिरस्कार
पाभेदा कल्पवृक्षो, के जेमनी गुच्छा, पुष्पो अने कूदोना लारथी शाष्पा-प्रशाष्पो नीची
नमी गद्य छे, ते लक्षे ललजथी कल्पवृक्षो अधोमुखवाणा अनी गया न होय ! ॥४७॥

एतन्महस्त्रिभुवनत्रमणीविलासं
जैत्राङ्गकारनिकरैरपि दुःप्रवृष्यम् ।
उल्लङ्घितुं स्पृहयतेव सहस्रपादी
निर्मायते ॥ सस्तीरुहिणीवरेण ॥ ४८ ॥

सरस्तीरुहिणीनां कमलिनीनां वरेण भर्त्रा भानुना । सहस्रसंख्याकानां पादानां समा-
हारः सहस्रपादी दशशतचरणाः । 'पादो मूलात्तुर्यांशाद्भिन्नषु प्रत्यन्तपर्वते' इत्यनेकार्थः ।

निर्मायते स्म । कृत्वा । उत्प्रेक्ष्यते पतस्याकञ्चरसाहेर्महः प्रतापमुल्लङ्घितुमतिक्रमितुमिव ।
 'लघूङ् गतौः' अय धातुभ्वादिरात्मनेपदी । अतिदुःसहतया निजजैत्रतया च पतत्पुरस्त्वरितुं
 पलायितुं वा स्पृहयता काङ्क्षता । किंमृतं महः । त्रिमुवने त्रैलोक्येऽपि अमणी पर्यटनम् ।
 'विधेः कदाचिद्अमणीविलासे' इति नैषधे । तत्र विलासः क्रीडा यस्य । पुनः किंमृतम् ।
 जैत्राणां जयनशीलनां प्रतिपक्षलक्षतिस्सूक्तिदीक्षितानामङ्ककाराणां प्रतिमहानां जिष्णूनामपि
 जित्वराणां निकरैः समुदायरपि दुःप्रधृष्यं दुराकलनीयम् । सर्वथापि जेतुमशक्यमित्यर्थः ।
 'दूरं गौरगणैरहकृतिभृतां जैत्राङ्गकारे चर-' इत्यपि नैषधे ॥

श्लोकाथं

सूर्ये अकङ्क्षर पत्र (किरलो) धारणु कर्था । शूरवीर शत्रुघ्नानां समुद्र माटे
 हृर्धर्षं त्रणे जगतमां पर्यटन करी रडेदा अकणर भादशाडनां अति दुःसड प्रतापनुं
 वद्वधन करवा माटे न्णणे, सूर्ये डणर किरलो धारणु कर्था न डाय ! ॥४८॥

आकालिकीकुलिशशैवलिनीशवह्नि-

वैश्वानराम्बुरुहिणीरमणप्रदीपाः ।

अंशा अमी त्रिजगतीव परिस्फुरन्ति

राशेरिवास्यमहसां रिपुराजघस्य ॥ ४९ ॥

रिपून् राज्ञो निखिलसपत्नावनिपतीन् हन्तीति पञ्चतागोचरान् चरीकर्तीति रिपुरा-
 जघः । 'पाणिघताडवौ शिल्पिनि विषये निपात्यौ, राजवश्च राज्ञो हन्ति' इति प्रक्रियाकौ-
 मुद्याम् । तथा 'रराज नीराजनया स राजघः' इति नैषधेऽपि । तस्य पतस्याकञ्चरपाति-
 साहेर्महसां भ्रूयसः प्रतापानां राशेः समूहस्य । 'स राशिरासीन्महसां महोज्ज्वलः' इति
 नैषधे । अर्थरतु वृत्तौ । पवमेवेति । त्रिजगति त्रैलोक्ये अमी जनचक्षुःप्रत्यक्षलक्ष्याः अंशा
 भागा इव परिस्फुरन्ति स्फूर्तिं विप्रति । तानेव दर्शयति आकालिकी विद्युत्, कुलिशं
 शक्रकराम्बुरुहमास्वह्मोलिनामायुधम्, शैवलिनीशो नदीपतिः समुद्रस्तस्य वह्निर्हुताशनः
 वडवानलः । 'और्वः सर्वतक्रोडब्ध्यग्निर्वाडवो वडवामुखः' इति हैम्याम् । तथा वैश्वानरः
 रवाम्बुविकापरदवानलादि ज्वलनः-अम्बुरुहिणीरमणः पद्मिनीप्रणनाथः सहस्ररश्मिः, प्रदीपाः
 स्नेहप्रियाः, इत्येते ॥

श्लोकाथं

शत्रुराजघ्नानो नाश करनार अकणर भादशाडना प्रतापना समुद्रमां विद्युत्

धंद्रध्वज, वडवानल हावनल, आदि अग्नि, सूर्य अने दीपकइये त्रष्टे जगतमां नष्टे
प्रतापनां अंशो रडेला न डोय ! ॥४९॥

यस्यातिदानवशतः परितोपमाग्नि-

विश्वार्थिभिः सुरगवामपमानितानाम् ।

भूयोभवद्भिरविसर्जनतः पयोभि-

निष्पातिभिः किमभवद्विवि देवसिन्धुः ॥ ५० ॥

सुरगवां कामधेनुनामविसर्जनतो दानमाधाद्भूयोभवद्भिरतिबहुलीभावं प्राप्नुवद्भिः
अत एव निष्पातिभिर्निःसरणशीलैरधस्तात्पतद्भिः पयोभिर्दुग्धैः कृत्वा । उत्प्रेक्ष्यते दिवि
आकाशे देवसिन्धुस्त्रिदशतटिनी स्वर्गगङ्गा अभवज्जातेव । किंभूतानां सुरगवाम् । यस्याक-
व्वरसाहेरतिदानवशतो याचकजनानामिच्छाम्यधिकविश्राणनाधीनतया परि सामस्त्येन
तोषं संतोषं रवान्तस्वास्त्यं स्वेच्छापरिपूर्तितया संतुष्टिं भजन्तीति तादृशैर्विश्वत्रयाणां भुव-
नानाम् । त्रैलोक्यस्येत्यर्थः । समस्तैर्निःशेषैरर्थिमिर्याचकैरपमानितानामवगणितानाम् । स्व-
प्नेऽप्यप्रार्थितानां भूपस्य मनःकामिताधिकदानैः सतुष्टचित्तैस्त्रिजगदाचकैः एवमावस्थायामपि
कामधेनवो निष्यन्ते इत्यर्थः ॥

श्लोकार्थं

अकभर आदशाडे करेला अतिदानथी संतोष पाभेला याचकोथी अपमानित अनेदी
कामधेनुना दाननां अलावथी वधी पडेला दूधनु" विसर्जन थर्ष जवाथी ते पडी गथेला
दूधनी नष्टे आकाशगंगा अनी गर्ष न डोय ! ॥५०॥

संप्रीणता कुवलयं नृपस्वरिराज-

श्लोकावनीधनयुगेन महोदयेन ।

द्वैराज्यवज्जगद्भूत्परमत्र चित्र-

मद्वैतसंमदपदं दधुरङ्गभोजः ॥ ५१ ॥

नृपोऽकव्वरपातिसाहिः स्वरिराजो हीरविजयस्वरिवसुंधरावासवः । पुनरपरवर्णनौत्सु-
क्येन ग्रन्थनाथको विरगृतो मा स्तादिति स्वरिराजामिधानग्रहणम् । तयोः श्लोकौ यशसी
तावेवावनीधनौ राजानौ तयोर्युगेन छन्देन कृत्वा जगाद्विश्वम् । द्वौ राजानौ यत्र ।
राजा चन्द्रो नृपश्चेति द्विराजं तस्य भावो द्वैराज्य तद्वद्वैराज्यमिवाभूत् जातम् । किलक्ष-
णेन नृपस्वरिराजश्लोकावनीधनयुगेन । महानतिशायी अभ्युदयोऽनवरतरपरोलक्षप्रतिपक्षपयो-

१. लिखितपूर्वटिप्पणिवत् 'परस्लक्षा' इति भवेत्.

धरविद्युत्तुदादिभिरप्रतिहताद्वैतवैभवो यस्य । पुनः किं कुर्वता । कुवलयं पृथ्वीमण्डलमुत्पलं
च संप्रीणता । प्रीतिमुत्पादयतेत्यर्थः । त्रिकाशयता च । परं केवलमत्र द्वैराज्ये तच्चित्रमाश्च-
र्यमस्ति । यत्कारणादङ्गमाजः प्राणिनः न विद्यते तद्वैतं द्वितीय कारणं युगलं वा यत्रेत्य-
द्वैतमसाधारणमानन्दपदं हर्षस्थानं दधुर्घोरयन्ति स्म । द्वैराज्ये हि जनानां विषाद एव
स्यात्, अत्र तु परमप्रमोदः, पतदेव महदाश्चर्यम् ॥

श्लोकार्थ

अक्षर आदशाह्ने अने हीरविजयसूरि अनेने अक्षयुद्धय पाभेला 'यशो' इपी
जे राज्ञो वडे जगत द्वैराज्य (राज्य अने अंद्र) जेवुं णनी गयु । परंतु
आश्चर्यनी वात तो जे छे के द्वैराज्यमां जेवोने केवल विषाद न थतो होय छे न्यारे
आ द्वैराज्यमां तो मनुष्योने परम आनंद प्राप्तथतो हुतो ॥५१॥

स्पर्धा दधन्निजयशःप्रसरैः स्वलक्ष्म्या
क्षोणीमुजा वहिरितो विहिताः स्वदेशात् ।
स्वःसिन्धुरोधसि तदादि मृगं दधानी
राजानिशं मृगयुवत्किमु वम्रमीति ॥ ५२ ॥

क्षोणीमुजा अकव्वरनृपतिना निजानामात्मीयानां यशसां कीर्तीनां प्रसरैर्विस्तारैः सह
स्वलक्ष्म्या आत्मश्वैत्यश्रिया सार्धं स्पर्धां संहर्षमभ्यस्रयां दधद्विभ्राणः सन् राजा चन्द्रो
नृपश्च इतोऽस्माद्भूमण्डलवर्तिनः स्वदेशान्निजनपदादात्मप्रदेशाद्वा वहि कृतो निष्कासितः
देशत्यागं कारितः । उत्प्रेक्ष्यते तदादि तस्माद्वासरदारभ्य मृगं लक्ष्म कृष्णसारं दधानः
कलयन् मृगयुवेल्लुब्धक इव स्वसिन्धोर्गगनगङ्गाया रोधसि तटे अनिशमहोरात्रं किमु
वम्रमीति अतिशयेन आम्यतीव । प्रायो मृगेणैव मृगा गृह्यन्ते नद्यादिनीरसंनिधाने च
पयःपानार्थं वन्यसत्त्वाश्च समायान्ति इति स्वयशःस्पर्धी चन्द्रो राजा पृथ्वीपीठान्निष्कासितो
नभसि पर्यटतीत्यर्थः ॥

श्लोकार्थ

पोताना प्रसरता यश साथे अने पोतानी लक्ष्मी साथे स्पर्धा करतां अंद्रने
आदशाह्ने पोताना देशमांथी षड्विधकार कथो. त्पारथी आरंभीने लाछनइप श्यामताने
धारण्यु करतो अंद्र शिकारी जेवो णनीने आकाशगंगाता तीरे जेणे निरंतर भ्रमण्यु
करतो न होय ! ॥५२॥

यस्यौजसि स्फुरति जैत्र इव त्रिलोक्यां
 त्रासादिवाम्बुनिधिमम्बुधिमन्त्रजिह्वः ।
 वपुः पुरंदरकरं सरसीजपाणिः
 पादं हरेरपि दवोऽद्रिभुवं वभाज ॥ ५३ ॥

यस्य राज्ञो जैत्रे जयनशीले इव ओजसि प्रतापे त्रैलोक्यां जगत्त्रयेऽपि स्फुरति परि-
 भ्राम्यति सति त्रासादाकस्मिकमयात् । उत्प्रेक्ष्यते अम्बुधेः समुद्रस्य मन्त्रजिह्वः कृशानुः
 वृडवानलः अम्बुनिधिर्मृमिमालिमध्यमिव वभाजाश्रयति स्म । अपि पुनर्वज्रो दम्भोलिः
 पुरंदरस्य वासवस्य करं हस्तमिवाश्रितः । अपि पुनः सरसीज कमल पाणौ हस्ते यस्यै-
 तावता मार्तण्डो हरेर्नारायणस्य पादं चरणं विष्णुपदमाकोशं श्रितवानिव । अपि पुनर्दवी
 दावानलः अद्रिभुवं पर्वतधनगहनावनीमिव सेवते स्म ॥

श्लोकाथे

अक्षर षाट्शाहनेो ज्यशील प्रताप त्रणे जगतमां व्यापीने रडेदो डोवाथी
 वडवानल भिथारो समुद्रना पेटभां पेशी गयो । वन्ने 'ध'द्रना हाथनेो आश्रय दीधो ।
 सूर्ये विष्णुनां यरणु (आकाश) नेो आश्रय कथ्ये । अने हावानल पर्वतोना लयंठर
 वनेनेो आश्रय लधने रह्यो । ॥५३॥

अभ्रमधदमिमात्ययशोलुलाय-
 मालोक्यभीतिविवशस्य हरेर्हयस्य ।
 संत्रस्यती वदननिर्यदमन्दफेनै-
 ज्योतिष्मतीव समभूत्पुरुहूतपथा ॥ ५४ ॥

हरेरिन्द्रस्य हयस्य तुरगस्योच्चैश्रवसो वदनान्मुखगह्वरान्निर्यदिमरधोभूमौ निष्पतद्दिम-
 रभन्दैर्वहुलैः फेनैर्मुखकफैरश्वमुखलालामि कृत्वा । उत्प्रेक्ष्यते पुरुहूतपथा शक्रमार्गो गगनम् ।
 ज्योतिष्मती ज्योतीषि ग्रहनक्षत्रतारका विचन्ते यस्यां तादृशी किमभवत्संपन्नेव । हयस्य
 किमूतस्य । भीत्या भयेन विवशस्य विह्वलस्य व्याकुलस्य । अत एव किं कुर्वतः । संत्र-
 स्यत अकस्मान्निजजिघांसुदर्शनोद्भूतमृरिभीतिवशतो नश्यतः । किं कृत्वा । अत्रे आकाशे
 अभ्रमन्तं परितः पर्यटन्त यस्याकञ्चरस्यामिमानिनां विरोधिनामयशोऽपकीर्तिरेव श्यामवर्ण
 त्वाल्लुलाय महिषमालोक्य समीक्ष्य । महिषो हि तुरगद्वेषी । यतः 'रजस्वलो वाहरिपुः'
 इति हैम्याम् । तथा जिनजन्माभिषेके देवागमे 'वाजिस्थ कासराहूढः' । तथा 'हयद्विष-
 क्ष्णकयिणीपयःसुतम्' हयद्विषत्या महिष्या किमूताया वष्कयिण्याः प्रौढाङ्गजाया यत्पथः

सरसंदुग्ध तस्य सुत दधि । दुग्धोद्भववात्पयः सुतमिति । तथा 'सामालिरोर्मावलिदिग्धि-
गाहिध्वान्तायते वाहनमन्तकस्य । यत्प्रेक्ष्य दूरादपि विस्थितः खानश्वान्गृहीत्वापसृतो
विषस्वान् ॥' द्वयमपि नैषधे ॥

श्लोकार्थ

शत्रुराज्योना अपयशस्वी भक्षिणे जेष्ठने, लयथी विद्वल जनी गयेला अने
त्रासथी नासी जता छंद्रना उच्चैःश्रवाअश्वना मुष्मंथी पडी गयेला शीघ्रथी जल्ले
आंकाशमां ज्योतिश्चक्र जनी गयुं न डोय । ॥५४॥

पञ्चापि देवतरवोऽधरिताः स्वदान-

लीलायितैर्वसुमतीकुसुमध्वजेन ।

संभूय काञ्चनशिलोच्चयचूलिकायां

किं मन्त्रयन्त्यवनिवृत्रहणं विजेतुम् ॥ ५५॥

वसुमत्या वसुचराया अतिरूपरामणीयकेन कुसुमध्वजेन श्रीनन्दनेन । 'निषधवसुधा-
मानां कस्य प्रियाङ्गमुपेयुषः' इति नैषधे । 'सर्वातिशायिशरीरसौन्दर्याद्भूमिस्मरेण'
इति तद्रवृत्तिः । स्वदानस्य निजवितरणस्य लीलायितैर्विलसितैरधरितास्तारस्कृताः परामृताः
सन्तः पञ्चापि पञ्चसंख्याको अपि कल्प-पारिजात मन्दार हरिचन्दन संताननामानो
देवतरवः सुरद्रुमाः । उत्प्रेक्ष्यते काञ्चनशिलोच्चयस्य स्वर्णशैलस्य मेरोडचूलिकायां
शिरःशिखरे संभूय एकत्र मिलित्वा सर्वेऽप्येकीभूय अवनेभूमेर्वृत्रहणं पुरंदरमकञ्चरसाहि
विजेतुमभिभवितुं किं मन्त्रयन्ति रहसि आलोचनमिव कुर्वन्ति । रहस्यालोकनं मन्त्रः'
इति हैम्याम् । तथा पाठान्तरम् तत्र कूलंकषाणां नदीनां प्रणयी पतिः समुद्रः सनेमिः ।
स्यन्दनचक्रधाराकारो यस्याः सा भूमिस्तेस्यांस्तमीविवोदुः रजनीरमणस्य । अकञ्चरसूपते-
रित्यर्थः । विजिगीषयेव स्वाभिभवविधातुर्विजेतुमिच्छयेव अनिमिषान्देवान् संग्रीणयन्ति ।
तोषयन्ति । समीहितदानादिना प्रीता हि देवा अभीष्टसिद्धिं ददते इत्यर्थः ॥

श्लोकार्थ

पृथ्वी परना कामदेव जेवा अकण्ठर आदशाडुथी अतिदानना विदासवडे अपमानित
थयेला कल्प, पारिजात, मंदार, हरियंदन अने संतान नामनां पाथ कल्पवृक्षो मेरुप-
र्वतनां शिखरउपर ओकडां थर्छने जल्ले राजने जतवा माटे मंत्रणा करेता न डोय ।

अथवा राजने लुतवाश्य पोतानी धृष्टसिद्ध भाटे लब्धे देवेने संतुष्ट करता न डाय ! ॥५५॥

सर्वानुवाद इव यन्महसां विहायः-

पान्थः किमु प्रतिनिधिर्हुतमुक्पयोधेः ।

वज्रोऽनुकार इव कायलता हुताश-

पङ्क्तिः पुनः सहचरस्तडितां विलासः ॥ ५६ ॥

यन्महसाम् अकञ्चरसाहेभ्यसः प्रतापानां विहायःपान्थो गगनाध्वनीनः सहस्र-
रश्मिः सर्वं समरतरुपमनुवदतीति सर्वानुवादः पुनरप्यभिधानमिव । पुनः पयोधेः समु-
द्रस्य हुतमुक्त्वा ज्वालाजिह्वो वडवामुखः प्रतिनिधिः प्रतिविम्बमिव । पुनर्वज्रो वासवहरता-
दम्भोलिः अनुकारः सादृश्यमिव । पुनर्हुताशानां पावकानां पङ्क्तिर्मालिका कायलता
शरीरयण्डिरिव । पुनस्तडितां विद्युतां विलासो विजृम्भितं सहचरः सखा । स्निग्धः
खड्गचरो मित्रं सखा' इति हैम्याम् ॥

श्लोकाथं

अकञ्चर षाडशाडने प्रतापसूर्यं लब्धे सहुना नामरुपे ण्ये ! अर्थात् इरीथी
वडवानलनां प्रतिनिधिरुपे, वज्रनी समानताश्ये, अग्निनां शरीररुपे अने विद्युतनां
विलासश्ये प्रगट्थये ! ॥५६॥

ऐश्वर्यमीशत इव प्रभुतां सुरेन्द्रा-

दोजो रवेर्निधिपतेश्च वदान्यभावम् ।

भोगीश्वरादवनिर्गौरवसाहसित्व-

मादाय योऽम्बुजमुवा निरमायि भूमान् ॥ ५७ ॥

यो भूमान् अकञ्चरसाहिः अम्बुजमुवा नारायणनामिनीरजजन्मना ब्रह्मणा । उत्प्रेक्ष्यते-
इशत ईश्वरादैश्वर्यमीश्वरताम् । तथा सुरेन्द्रादेवनायकात्प्रभुतां स्वामितां सामर्थ्यं वा ।
पुनः रवेः महस्रकिरणादोजः प्रतापम् । 'यदोजनो यद्यशसः स्थिताविमौ' इति नैपधे । ओजः
शब्देनाथ प्रतापः । च पुनर्निधिपतेश्च वदान्यभावं दानशीलताम् । पुनर्भोगीश्वरात्
शोपनागनाथादयनेमैदिनीमण्डलस्य गौरवस्य साहसित्वं सहनशीलताम् । 'सहिवह्निचलि-
पतिभ्यो यदन्तेभ्य' विकिनो वाच्यो' 'सासहिः वाचहिः चाचलिः पापतिः' इति प्रक्रि-
याकौमुद्याम् । आदाय गृहीत्वा निरमायि निष्पादित इव ॥ इत्यकञ्चरसाह्वयशः
प्रतापदानृतादिगुणाः ॥

श्लोकार्थं

प्रह्लादो ज्ञेयुः धर्मवत्तु अश्वर्या, सुरेन्द्रनी प्रभुता, सूर्यनी ज्योतिर्विता (प्रताप)
कुम्भरनी दानवीरता, अने शेषनागनी पृथ्वीने धारण्यु कर्वाइप सहनशीलता अथवा
साहसिकताने अहण्यु करीने अकम्बर आदशाहंतुं निर्माण्यु कथुं हंतुं ! ॥५७॥

क्षोणीक्षितः क्षितिरुहानिव वायुरंहः
प्राच्याननामयदकम्बरभूमिपालः ।
तरगादिशो जगृहरेऽपि च दाक्षिणात्य-
दगामृद्धरेण शरमादिव सिन्धुरेण ॥ ५८ ॥

अकम्बरनामा भूमिपालः क्षितिरक्षिता प्राच्यान पूर्वदिग्भवान् पूर्वदिक्संबन्धिनो वा
क्षोणीक्षितः पार्थिवान् । 'महीक्षित्पार्थिवो मूर्धाभिषिक्तो भूप्रजानृपः' इति हैम्याम् ।
अनामयत स्वपदप्रणतान् प्रणयति स्म । क इव । वायुरह इव यथा वातवेगः क्षिति-
रुहान् पादपान् नामयति नम्रीकरोति । अपि च पुनरास्मादकम्बरमुद्गलपातिसाहेर्दक्षि-
णस्यां दिशि भवा दाक्षिणात्यास्ते च ते क्षमाभूतश्च राजानस्तेषां भरेण वृन्देन दिशो
जगृहरे पलायितम् । 'पलायितस्तु नष्टः स्याद्गृहीतदिग्भिराहितः' इति हैम्याम् ।
शरमादिव । यथा अष्टापदात्कुञ्जरारातेः सकाशात् । 'शरमः कुञ्जरारातिरुत्पादकोऽष्टपा-
दपि' इति हैम्याम् । सिन्धुरेण । जातिवाचित्वादेकवचनम् । निजाहितत्वेन हननमी-
तेर्गजेन प्रपलाय्यते ॥

श्लोकार्थं

अथं उ वायु जेभ वृक्षाने नभावे तेभ भूपाल अकम्बरे पूर्वदिशानां राज्ञ्योने नभाव्या.
अने अष्टापदथी जेभ हाथीज्यो दिशाज्योभां पलायन थर्णय तेभ दक्षिण्युदिशानां राज्ञ्यो
दिशाज्योभां पलायन थर्ण गया. ॥५८॥

आज्ञा यदम्बुनिधिनेमिविवोरधारि
शीर्षेव मूर्ध्नि धरणीरमणैरुदीच्यैः ।
पाश्चात्यभूमिपतयो यतयो वभूवु-
र्भीतेर्विरागत इवोज्झितसङ्गरजः ॥ ५९ ॥

यश्चासौ अम्बुनिधिनेमौ वसुधावलये विधुश्च तस्याकञ्चरमूपते राज्ञः आज्ञा शासन-
मुदीच्यैः उत्तरस्यां भवैर्धरणीरमणैः पृथिवीपतिभिर्मूर्ध्नि स्वमरुते शीर्षेव 'सेस' इति
लोकप्रसिद्धा । अधारि ध्रियते स्म । तथा पाश्चात्यभूमिपत्यः पश्चिमदिक्संवन्धिनो भीते-
रकञ्चरसाहिसाध्वसातिरेकाधतयत्तापसा बभूवुः संजाताः । 'वैखानसो वानप्रस्थो भिक्षुः
सांन्यासिको यतिः' इति हैम्याम् । किंमृताः । उज्झितस्त्यक्तः सङ्गस्य गृहगृहिणीधनैश्व-
र्यादिसंगमस्यानुषङ्गस्य रङ्गश्चित्तोत्साहो यैः । उत्प्रेक्ष्यते विरागत इव । यथा वैराग्या-
त्तापसीभवन्ति । तेषुपि च विरागिणस्त्यक्तसङ्गरङ्गाः स्युः ॥ इत्यकञ्चरस्य चतुर्दिगाक्रमणम् ॥

श्लोकार्थ

वसुधाना विधु अकञ्चर राज्ञी आज्ञाने उत्तरदिशानां राज्ञ्योऽप्ये शेषनागनी जेम
शि धार्यं करी, अने षादशाहना लयथी पश्चिम दिशाना राज्ञ्यो धनधान्य, कुटुम्बपरि-
वारने त्याग करीने जणु तापस जनी गयां ! ॥५९॥

सर्वे जनाः सृजति राजनि यत्र राज्यं
प्रहृत्तिपल्लवितचित्तपथा बभूवुः ।
दुःस्थैरिवापि न परं प्रतिपक्षलक्ष-
क्षोणीमहेन्द्रमहिलानिवहैः सुखांशः ॥ ६० ॥

यत्र यस्मिन्नकञ्चरे राजनि चतुरम्बुधिमेखलाखण्डले राज्यं सकलविपुलामण्डलैश्वर्यं
सृजति कुर्वति सति सर्वे समरुता अपि जनाः प्रजालोकाः प्रहृत्या प्रमोदेन । 'ह्लाद्
इति योगविगामात् हरवः प्रहृत्तिः' इति प्रक्रियाकौमुद्याम् । कृत्वा पल्लवितः बहलीमू-
ताश्चित्तपथा मनोवृत्तयो येषां तादृशा बभूवुः संजाताः । परमयं विशेषः । अथ वा परं
केवलं प्रतिपक्षा अकञ्चरसाहेप्रचेतोवचनादिनिर्विपक्षीमृता मनसैव विशुद्धविधित्वावो वा
न तु कायेन कथंचिदपि प्रमविष्णवः तादृग्विघा विरोधिनस्ते च लक्षा लक्षसंख्याका ये
क्षोणीमहेन्द्राः पूर्वावस्थापेक्षया क्षितिक्रमुक्षाणः महानृपास्तेषां महिला अवरोधवृत्तरासां
निवहैः समूहैः दुःस्थैर्दरिद्रैर्निर्धनैरिव सुखस्य सातस्य शर्मणो लेशोऽप्यशोऽपि नावापि
न प्राप्तः । महाराजा अपि यत्प्रतिपक्षतया परिभवं प्राप्य सर्वं राज्यं जनपदपुरग्रामद्रवि-
णादि निर्गम्य प्रमकीभूय वनेचरा इव कान्तारान्तरचारिणो बभूवुः । अतस्तपस्विनीभि-
राकृन्ताभिः कुतः सुखांशोऽपि प्राप्यत इत्यर्थः ॥

श्लोकार्थ

अकञ्चर षादशाहना राज्ञ्यभां सर्वे प्रजानो प्रमोदथी प्रकुदिलत चित्तवाजा अन्यां.

परंतु दाभो शत्रुराज्योनी स्त्रीयोना समूह हरिद्रीपुङ्गवनी जेम सुभनो देशमात्रं यत्
प्राप्त करी शक्ती नहि ॥६०॥

मेरुगिरिष्विव गमस्तिरिव ग्रहेषु
वर्हिर्मुखेष्विव वृषा प्रमुखो नृपेषु ।
आक्रम्य चक्रिवदसौ क्षितिशक्रचक्रं
शास्ति सा साहिरखिलां चतुरब्धिकाञ्चीम् ॥६१॥

असौ साहिरकञ्चरः अखिलां समग्रामपि चत्वारोऽम्बुधयः समुद्राः काञ्ची मेखला
यस्यास्तादृशीं पृथ्वीम् । यद्यप्युत्तरस्यां चक्रिसाध्यस्य भरतक्षेत्रस्य पर्यन्तो हिमवद्गिरिः
तथापि कविसमयानुसार्यदो वचः । तथा च रघुवंशे 'पयोधरीमृतचतुःसमुद्रां जुगोप
गोरूपधरामिवोर्वीम्' इति । तथा च नैषधे दमयन्तीस्ययंवरसमागमे भूपतीनाम् 'रम्येषु
हर्म्येषु निवेशनेन सपर्यया कुण्डिननाकनाथः । प्रियोक्तिदानादरनम्रताभिरुपाचरच्चारु स
राजचक्रम् ॥ चतुःसमुद्रीपरिखे नृपाणामन्तःपुरे वासितकीर्तिदारे । दानं दयास्रनृतमातिथेयी
चतुष्टयीरक्षणसौविदल्लाः ॥' इति । शास्ति पालयते । किं कृत्वा । चक्रिवत् चक्रवर्तिवत् क्षितिश-
क्राणां सूर्वाभिषिक्तानां महानृपाणां चक्रं वृन्दमाक्रम्य एवसेवकीकृत्य । असौ किंभूतः । गिरिषु
सर्वपर्वतेषु मेरुः सुवर्णाचल इव । यथा ग्रहेषु मङ्गलप्रभृतिष्वष्टासंख्येषु गमस्तिर्भौरकर इव ।
ग्रहपतित्वात् । 'ग्रहाब्धिनीगो ध्रुपतिर्विकर्तनः' इति ह्यैम्याम् । यथा वर्हिर्मुखेषु वृन्दारकेषु
वृषा पुरंदर इव । तथा नृपेषु समस्तभूपतिषु प्रमुखो मुख्यः ॥ इत्यकञ्चरवर्णनम् ॥

श्लोकाार्थं

जेम पर्वतोभा मेरु, 'मंगल' आदिश्लोभां सूर्य, देवोभां ध'द्र, तेम सर्वराज्योभां
श्रेष्ठ जेवा अठगर भादशाडे अकवती'नो जेम सर्वे राज्योने वश करी चारसमुद्र
पर्य'तनी पृथ्वी उपर राज्य कथु' ॥६१॥

श्रीआगरापुरमुपेत्य कियन्ति वर्षा-
ण्यम्भोधिनेमिविधुजा वसतिर्वितेने ।
भूकरयपेन मथुरामिव हेमपत्र-
निष्पातिपौष्पकपिशार्कमुताकलापाम् ॥ ६२ ॥

अम्भोधिनेमेः समुद्रकाञ्च्या विधुजा सुधाकरेणाकञ्चरेण पातिसाहिना दिल्लीनगरात्

श्रिया विविचलक्ष्म्या कलिताम् आगरा इत्यभिधानं यस्यास्तादृशीं पुरीं नगरमुपेत्यागत्य
 कियन्ति कतिचिद्वर्षाणि यावत्स्थितिः वसतिर्वितेने विहिता । स्थित इत्यर्थः । केनेव ।
 भूकश्यपेनेव । यथा वसुदेवेन शौर्यपुराणमथुरामागत्य कियन्ति हायनानि वसतिर्वितन्त्यते
 रा । 'वसुदेवो भूकश्यपो दग्दुरानकदुग्दुभिः' इति हैम्याम् । किंसृतां पुरम् । हेमपद्मानां
 जाम्बूनदारविन्दानां निष्पातिर्मर्नितरां पतनशीलैरथ वा काञ्चननीरजेभ्यो गलद्भिः ।
 'पशुपतिजटाशूट इव विकसितकनकमलकुवलयोच्छलितरजःपुञ्जपिञ्जरितराजहंसावतंसया'
 इति चम्पूकथायां हेमपद्मानां सद्भाव इति । पौषैः परागैः कपिशो पिङ्गीकृतपया यार्कसुना
 भानुनन्दना सैव कलापः कलधौतमेखला यस्यां सा ताम् ॥

श्लोकार्थं

जेम वसुदेवे शौर्यपुरीथी आवीने मथुरामां स्थिरता करी हुती तेम पृथ्वीना यंद्र
 अकण्ठर णादशाडे द्विद्वी नगरथी सुवर्णु उभयोनी परागथी जेना पाण्णी पीणा णनी
 गयां छे तेवी यमुनाइप मेभलावाणी आग्रा नगरीमा आवीने केटलांठवर्ष स्थिरता करी ॥६२॥

[तस्थौ समाः स कियतीः पुरमागराख्यां

भूमान्विभूष्य मथुरामिव वृष्णिस्तनुः ।

भर्तुर्वशेव सरसा सरसीरहास्या

श्यामाङ्कमर्कतनुजा भजते ॥ यस्याः ॥

स भूमण्डले मुद्गगलेन्द्रतया विख्याती भूमानकण्वरः आगरा इत्याख्या नाम यस्या-
 स्तादृशीं पुरं नगरीं विमृष्यालंश्रत्य कियतीः कियत्संख्याकाः समा वर्षाणि । 'हायनोऽब्दं
 समाः शरत्' इति हैम्याम् । यावत्तस्थौ स्थितिमकार्षीत् । क इव । वृष्णिस्तनुरिव ।
 यथा वृष्णेरेन्धकवृष्णेः स्तनुर्नन्दनो वसुदेवोदसारः कंसोपरोवेन कतिचित्संख्याकान् संवत्स-
 रान् स्थितवान् । यस्य आगराख्यायाः पुरो मथुरापुयाश्च अर्कतनुजा कालिन्दी अङ्कं
 समीपं भजते स्म सिपेवे । 'अङ्को भूषारूपकलक्ष्मसु । चित्राजौ नाटकाद्यशे स्थाने
 क्रोडेऽन्तिकागसोः ॥' इत्यनेकार्थः । केव वशेव । यथा पत्नी भर्तुरन्तिकमुत्तलङ्ग भजते ।
 किंसृता । सह रसैः पानीयैः शृङ्गारादिभिर्वा वर्तते या सा सरसा । पुनः किंसृता । सर-
 सीरुहं पद्मं तदेव तद्वद्वा आस्यं वेदनं यस्याः । पुनः किंसृता । श्यामा कृष्णवर्णा । 'जन्मन्तरे
 न विहृडड उत्तममहिलाण जं कियंपि कम्मं । कालिन्दी कन्हविरहे अज्जवि कालं जलं
 धहई ॥' इति वृत्तरत्नाकरवृत्तौ । पक्षे षोडशवार्षिकी ॥ पाठान्तरम् ॥]

पाठान्तर-श्लोकार्थ

जेम वसुदेवे कंसनां आग्रकुथी केटलाकवर्षं मथुराने अलंकृत करी हुती तेम अकभर आदशाडे केटलांक वर्षपर्यंत आआनगरीने अलंकृत करी. ते आआ अने मथुरानी समीपमां यमुना वडे छे. शृंगार आदि रसथी युक्त विकस्वर कमलजेवा सुभवाणी अने श्याभवर्णा तइणी स्त्री [जेम स्त्री शृंगार आदि रस (पाणी) वडे युक्त होय तेम यमुना जलवडे युक्त छे, जेम स्त्रीतुं विकस्वर कमल जेवुं सुभ होय छे तेम यमुना पणु कमलसुभी छे । जेम स्त्री श्याभवर्णा तइणी होय तेम नदी श्याभवर्णीय पाणीवाणी छे] । जेम स्त्री पतिनां उत्संगने सेवे तेम यमुना पणु मथुरा अने आआनां अंकने (समीपताने) सेवे छे !

स श्रीकरीपुरमवासयदात्मशिल्पि-
सार्थेन डावरसर सविधे धरेशः ।
इन्द्रानुजात इव पुण्यजनेश्वरेण
श्रीद्वारकां जलधिगाधवसंनिधाने ॥ ६३ ॥

स धरेशः अकभरधरणीरमणः आत्मनः स्वाज्ञावशवर्तिना शिल्पिसार्थेन विज्ञानि-
निवहेन डावर इति नाम्नः सरसः प्राक् सीहिनैव स्वयं खानितस्य द्वादशक्रोशमितस्य
तटाकस्य सविधे पार्श्वे श्रीकरी इति नाम्नीं पुरं नगरं अवासयत् वासयति स्म । क इव ।
इन्द्रानुजात इव । यथा 'शक्रावरजो विष्णुः दाशार्हः । पुरुषोत्तमोऽब्धिशयनोपेन्द्रावजे-
न्द्रानुजाः ॥' इति हैम्याम् । तथा 'का नुजे मम निजे दनुजारौ' इत्यपि नैषधे । पुण्यज-
नानां यक्षाणामीश्वरेण रवामिना । 'केलाशोकायक्षधननिधिपुण्यकिंपुरुषेश्वरः' इति
हैम्याम् । शक्रादिदधनदेन । जलधिगानां नदीनां धवो भर्ता समुद्रस्तस्य संनिधाने समीपे
श्रिया स्वर्णरत्नादिसमृद्धया सयुक्तां द्वारकानाम्नीं पुरीं वासयामास निवेशयति स्म ॥

श्लोकार्थ

जेम कृष्णु गाटे छंदनी आज्ञाथी कुभेरे समुद्रनी समीपमां धनधान्यादिथी समृद्ध
द्वारिका नगरी वसावी हुती तेम अकभर आदशाडेनी आज्ञाथी स्वयं भनावेला 'डाभर'
नामना सरोवरनी नलुक शिदधीओना, समुडे " श्रीकरी " (सीकर) नामनी नगरी
वसावी हुती. ॥६३॥

प्रायकार्यपीपतिरकंवरपातिसाहि-

स्तस्याः पुरः प्रतिमटान्प्रचलन्विजेतुम् ।

आशा दशापि कुरुते स्म फते स यरगां-

त्तरगात्फतेपुरमिति प्रददे तदाह्वाम् ॥ ६४ ॥

तस्मात्कारणात् कार्यापीपतिरवनिनायकः तस्याः श्रीकर्या आह्वानं नाम फतेपुरमिति
प्रददे दत्तवान् । करोति स्मेत्यर्थः । यत्तदोर्नित्यामिसंबन्धाद्यस्मात्कारणात् सोऽकंवर-
रपातिसाहिः प्राक् पूर्वं वासनसमये तस्याः श्रीकर्याः पुरो नगर्याः प्रतिमटान् प्रत्यर्थि-
पार्थिवान् विजेतुं प्रचलन् प्रतिष्ठमानः दशापि प्राची आग्नेयी दक्षिणा नैर्ऋती
प्रतीची वायवी उत्तरा ऐशानी नागी ब्राह्मीलक्षणा आशा दिशः फते स्वायत्ता ।
यवना हि विजयस्याभिधां 'फते' इति कथयन्ति इति । 'दशदिगन्तजिता रघुणा यथा'
इति रघुवंशे । दशदिशां जयः कुरुते स्म कृतवान् । जैनमते तु महानद्यादिषु इत-
रातः पयःप्रवाहागमनैर्निम्नीभवद्भूभागनिवासिशबरादिग्रामीः शैलसंधिगह्वरमध्यगतमिल्ल-
पल्लयो वा अधोदिग्वर्तिनः तथा पर्वतोपरिकोटादय ऊर्ध्वदिग्भाज इति तत्त्वम् इति
दशदिग्जयः जिगायेत्यर्थः ॥

श्लोकार्थं

अंकभर षादशाडे शत्रुराज्ज्योने जतवा भाटे प्रथम श्रीकरी नगरीथी प्रयाणु कथुं,
दशे द्विशाज्योने स्वाधिन करी हुती अर्थात् द्विग्विजय कथ्ये हुतो. 'इते' कथ्ये हुतो.
(यवनेो विजयने 'इते' कहे छे.) तेथी श्रीकरीनु नाम 'इतेपुर' राभवामां आण्युं ॥६४॥

गौरीमहेश्वरगणा स्फटिकावनद्ध-

मंध्या संशेवधिपतिः प्रचलत्कुमारां ।

कर्णातिथीभवदिमाननधीररावा

कैलासभूमिरिव या नगरी रराज ॥ ६५ ॥

या श्रीकरीनगरी कैलासभूमिः स्फटिकाचलक्षोणीव रराज राजते स्म । किंमृता ।
गौरीभिः काञ्चनचारुवर्णवर्णनीयवर्णिनीभिः कलितानां महेश्वराणां महेश्वरानामगणित-
प्रविणवतां व्यवहारिणां गणां प्रजा यत्र । पक्षे पार्वतीसंयुतशंभुः तथा गणाः पार्षदाः
प्रमयादयो यस्याम् । पुनः किंमृता । स्फटिकादुज्ज्वलमवनद्धं सुधाकल्पितं गृहविपणिर्ग-

पुनः किंमृता । पक्षे स्फटिकरत्नैरवनन्दं वद्धं मध्यं यस्याः स्फटिकाद्रित्वात् । पुनः किंमृता । सह शेवधीनां निधानानां पतिभिः स्वामिभिः अगणिताप्रमाणद्रविणत्वात्प्रतिस्थाननिक्षिप्तानेकनिधिनायकैरीश्वरैर्वृतते या । पक्षे सधनदा । 'कैलासौकायश्रधननिधिकिपुरुषेश्वरः' इति हेम्याम् । पुनः किंमृता । प्रचलन्तः क्रीडाकृते रवतन्त्रमितस्ततः परिभ्रान्त्यन्तः कुमारा राजामात्यसामन्तमहेम्यादीनां बालका यत्र । पक्षे प्रचलन् पित्रोर्मिलनार्थं गमागमं कुर्वन् कुमारः स्वामिकार्तिको यत्र । स्कन्दस्यान्यत्रापि स्थितिसंभवाद्भागमौ युक्तौ । तथा 'सुगन्धिगन्धमादनाधिवासिनः स्कन्ददेवस्य दर्शनार्थमितो गतवानस्मि' इति चम्पूकथायाम् । अथवा गौरीनन्दनत्वात्तत्रापि मातुः पार्श्वेऽवस्थितत्वाच्चेति द्वयो रपि कर्मधारयः । पुनः किंमृता । कर्णातिथीमवन्तः श्रवणप्राच्युर्णा जायमाना इमानां मदगन्धवन्धुरसिन्धुराणांमाननेभ्यो वक्त्रेभ्योऽर्थात्निर्गता धीराः पानीयपूणाप्रमाणश्रावणसं- वन्धिजलधरध्वनितानुकारिणो रावा गम्भीरगर्जरवा यस्याम् । पक्षे श्रूयमाणो गणनायक- धीरध्वनिर्यस्याम् । विनायकस्यापि गौरीतचृजन्त्वात् ॥

श्लोकार्थ

'श्रीकरी' नगरी कैलासभूमिनी जेम शोभती इती. तेमां [जान्यनवणीथ मडिलाओ सडित श्रेष्ठीओनो समूह इतो, जेवी रीते कैलासमां पार्वती सडित धश्वर अने प्रमथ आदि गणो छे. नगरीनो मध्यलाग स्फटिकनी जेम उल्लवड इतो, जेवी रीते कैलास स्फटिक रत्नोवाणो छे. नगरीमां धनाढ्य भाणुसो वसता इता, जेवी रीते कैलास उपर कुणेर वसे छे ! नगरीमां आभतेम श्रेष्ठीपुत्रो अने राजकुमारो क्रीडा करी रखा इता, जेवी रीते कैलासमां कर्तिकस्वामी आभतेम क्रीडाने करे छे. नगरीमां महोन्मत्त हाथीओनां गर्जरवना शण्ड संलणार्थ रखां इता, जेवी रीते कैलास जलसडित मेघाना गर्जरववाणो छे ! आ रीते कैलासभूमिनी जेम श्रीकरी नगरी शोभी रही इती. ॥६५॥

भूमिभृतां प्रतिमदं सुमनःसु मुख्यं
जिष्णुप्रधन्वपविपाणिसहस्रनेत्रम् ।
प्रेक्ष्य प्रभु हरिमिव स्वमुपेतसुर्व्यां
प्रीतेरनूपगतवत्यमरावतीयम् ॥ ६६ ॥

यं नृपम् । यन्मूर्तिमित्यर्थः । उर्व्यां महीमण्डले उपेतमागतं रवमात्मीयं प्रभु स्वामिनं हरिमिन्द्रं प्रेक्ष्य विलोक्य । विज्ञायेत्यर्थः । प्रीतेः स्वस्वामिनि स्नेहातिरेकात् अनुपृष्टे उपगतवती समायाता । उत्प्रेक्ष्यते इय श्रीकरीरूपा अमरावती इन्द्रनगरीव । किंमृतं यं हरिं च । भूमिभृतां विपक्षक्षोणीक्षितां पर्वतानां च प्रतिमदं विद्वेषिणं निहन्तुकम् ।

पुनः किंमृतम् । सुष्ठु शोभनं मनो येषां निरवद्यहृदयेषु महत्सु देवेषु च मुख्यमग्रगण्यम् ।
पुनः किंमृतम् । जिष्णु जयनशीलं तथा उग्रं प्रचण्डं स्वासहजपरःसहस्रसंहारकारकं
धन्व कोदण्डं यस्य । तथा पविर्वज्रमाकृत्या पाणौ हस्ते यस्य । प्रायः पुण्यवतां पाणि-
पादेषु वज्रचक्राङ्कुशादिलक्षणानि स्युः । तथा सहस्र दशशतसंख्याकानि नेत्राणि
लोचनानि यस्य । 'सहस्रंस्त्री राजा' इति लोकवाक्यमपि । चरप्रधानपुरोहितादीनां
दृग्भिर्भृपालाः पश्यन्तीति कविसमयोऽपि । पश्चात्कर्मधारयः । शकस्य त्वेतानि नामा-
न्येव सन्ति ॥

श्लोकार्थ

अकभर राजना इषे पोताना स्वामी ध'द्रने पृथ्वी उपर आवेक्षा जेधने, तेनी
पाछण अत्यंत स्नेहथी ध'द्रपुरी अमरावती जल्ले श्रीकरी इषे आवीने रही न डोय !
जेम ध'द्र पर्वतोना शत्रु कडेवाय छे तेम-राज-शत्रुराजज्यो प्रत्ये शत्रु हुतो, जेम ध'द्र
देवोमां मुभ्य डोय छे तेम आ राज सन्जन पुइषोमां मुभ्य हुतो. जेम ध'द्रना डायमा
वजू डोय छे तेम आ राजना डायमां जयशील प्रयंड धनुष्य हुतुं अथवा राजना
डायमां वजूनी आकृति हुती. (प्राय पुष्यवतं पुइषोनां डाय पगमां वजू, यक, अंकुश
आदि लक्षणो डोय छे) जेम ध'द्रने हुजर नेत्र डे.य छे तेम राज जैनिके, प्रधानो अने
पुरोहित आदिनी दृष्टिथी जेतो डोवाथी हुजर आंणोवाणो हुतो. आवा ध'द्रनी जेम
शोसता अकभर भादशाहुने पृथ्वी पर आवेक्षो जेधने तेनी पाछण अमरावती श्रीकरी-
इषे आवीने रही न डोय ! ॥६६॥

स्पर्धां यथा विदधतं त्रिजगज्जयिन्या

दृष्ट्वा वल्लेगृह्मियं क्वचिदौचिती न ।

ध्यात्वेति पद्मजनुपा प्रतिवातिरेका-

त्क्षिप्तः क्षणात्क्षितितले वलिना किमेषः ॥६७॥

पद्मजनुपा वल्लणा इत्यमुना प्रकारेण ध्यात्वा विचिन्त्य प्रतिवातिरेकादनुचितविमा-
वनोद्भूतकोपातिशयात् । उत्प्रेक्ष्यते वलिना वलिनाम्ना दैत्येन सार्धम् । अत्र सार्धपदा-
ध्याहारः । अथ वा वलिना वलवता विधिना । वलवन्त विना कापि कार्यसिद्धिर्न
स्यात् । अत एव वलिगृहः क्षणात्त्रिमेषमात्रात्क्षितेः पृथिव्यात्तले अधोभागे क्षिप्तः पाताले
प्रवेशितः । 'वल्लिसदृश दिवं सतय्यवागुपरि समाह दिवोऽपि नारदः' इत्युपरि
स्थितिर्वलिगृहस्य नैपथे । इति किम् । त्रिजगज्जयिन्या भुवनत्रितयीयावन्नगरीजयनशी-

लया यया श्रीकर्या नगर्या सार्धं स्पर्धामभ्यस्रयां विदधत कुर्वाणम् । बलेर्गृहं नागलोकं
दृष्ट्वा स्वयमन्विष्य इयमनया श्रीकरीपुरा सह स्पर्धाकृतिः क्वचित्कुत्रापि नौचिती न
युक्तिमती इति चेतसि निचार्य ॥

श्लोकार्थ

त्राणु जगतनी लक्ष्मीने जतवावाणी श्रीकरी नगरीनी साथे स्पर्धा करता षड्विग्रहने
जेधने 'आ प्रकारे धर्ष्यां करवी ते योग्य नथी' जेम विचारीने, अनुचित थवाना
लयथी ज जणु प्रहाणे जेकक्षणु मात्रमां षड्विग्रहने (षडिनामना दैत्य सडित) पृथ्वीनां
तणिये अर्थात् पातालमां ई'की हीधुं न डोय । ॥६७॥

निर्वर्ण्य वर्ण्यविभवैः स्वभवैः पुरीं यां
संस्पर्धया निजजयाय समुज्जिहानाम् ।
तद्भूतभूरितरभीतिविहस्तचेताः
किं द्वारका प्रविशति रम पयोधिमध्ये ॥६८॥

द्वारका नारायणनगरी पयोधिमध्ये समुद्रसलिलदुर्गान्तराले प्रविशति स्म प्रविष्टा ।
उत्प्रेक्ष्यते तस्याः श्रीकरीपुर्याः सकाशाद्भूता उत्पन्ना भूरितरा अतिमहती या भीतिभयं
तया कृत्वा विहस्तं व्याकुलीभूतं चेतो मनो यस्याः । किं तादृशीव किं कृत्वा । स्वस्याः
श्रीकर्या भवैरुत्पन्नैर्वर्ण्यैर्जगत्त्रयजनवर्णनीयैर्विभवैः श्रीभिः संस्पर्धया अभ्यस्रयया कृत्वा
निजस्य द्वारवत्याः आत्मनो जयाय पराभवनाय समुज्जिहानामुद्यतां प्रगल्भानां कृतो-
द्यमानां वा यां श्रीकरीपुरीं निर्वर्ण्य दृग्गोचरीकृत्य । इति समुदायेन नगरीवर्णनम् ॥

श्लोकार्थ

द्वारिका नगरनी समुदनी मध्यमां जधने रडी. पोताना पलवनी साथे स्पर्धा-
करती कृष्णपुरी-द्वारिकानो परालव करवा भाटे सज्ज थयेडी त्राणु जगतमां प्रशंसनीय
वैलववाणी श्रीकरीने जेधने लयाकान्त भनेला श्रित्तवाणी द्वारिका जणु समुद्रनां तणीये
जधने जेडी न डोय ! ॥६८॥

अथ पृथग्वर्णनम्

धात्रीधृतौ फणसहस्रमृताभ्यस्रयां
विभ्रद्भुजंगविभुनाम्बरचुम्बिमौलिः ।

सालः रमयेन कपिशीर्षककोटिमुच्चै-
र्धतुं मरुद्गृहमिव स्वयमप्यधत्त ॥६९॥

सालो यत्प्राकार-स्येन गवावेशवशवदतया । उत्प्रेक्ष्यते स्वयमप्यात्मनोऽपि मरु-
द्गृहं स्वर्गं धर्तुमुद्धोढुं धारयितुमुच्चैरूर्ध्वमुपरिष्ठात् कपिशीर्षिकाणामट्टालकानां 'कासीसां'
इति प्रसिद्धानां कोटिमवत्त धृतवानिव । साल किं कुर्वन् । भुजंगविमुना शेषनागनाय-
केन सममन्यस्रयामीष्यां स्पर्धां विप्रदधानः । किमूतेन भुजंगविमुना । धान्या धरित्र्या
धृतौ धारणविषये फणानां स्वशिरसां सहस्रं दशशतीं विमतीति । साल किमूतः
अम्बरमाकाशं चुम्बतीति शिखरेण स्पृशतीत्येवशीलो मौलिर्मूर्धा यस्य । अत्रलिह इत्यर्थः ॥

श्लोकाथ

धरतीने धारणु करवा माटे ळेणुे डलरक्षुणुओ अतावी छे तेवा शेषनागनी साथे
स्पर्धा करता नगरीना आ गगनशूणी क्खिदाओ अडंकारथी स्वर्गदोक्खने धारणु करवा
माटे ळेणुे उंथां कोडो कागराओ धारणु कर्या न डोय ! ॥६९॥

यद्वज्रवज्ररुचिसंचितशक्रचोप-

चक्राभ्रचुम्बिकपिशीर्षकराजिराभात् ।

युद्धं विधातुमहितेन विधुंतुदेन

मित्त्रान्तिकं किमु समीयुरमी सगोत्राः ॥७०॥

यस्या नगर्याः वज्रः प्राकारः तस्य तत्संवन्धिनां वा वज्राणां गर्भसंदर्भीकृतकुलिशर-
त्नानां रुचिभिः कान्तिभिः संचितानि पुष्टानि कृतानि प्रकटीकृतानि वा शक्रचापचक्राणि
इन्द्रधनुर्मण्डलानि । अथ च वज्रशक्रकोदण्डचक्राख्यानि आयुधानि यस्यां तादृशी । तथा
अम्ब्रमाकाशं चुम्बत्यालिङ्गतीत्येवंशीला अम्ब्रकषा कपिशीर्षिकाणां राजिः पङ्क्तिः आभा-
ङ्गमौ । उत्प्रेक्ष्यते अहितेन शत्रुणा विधुंतुदेन राहुणा सार्धं युद्धं सग्रामं विधातुं कर्तुं
मित्त्रस्य सुहृदः सूर्यस्य चान्तिकं समीपममी सगोत्राः स्वजनाः किमु समेता उपगता
इव । सगोत्रत्व तु वृत्ताकारत्वेन प्राकाशकत्वेन च नभः पान्थत्वेन प्रमाकरत्वेन च ।
तथा सगोत्रा हि सायुधाः संग्रामसमये सगोत्रसमीपे प्रायः समायान्ति इति रीतिरियम् ।
तत्रापि कश्चित्सगोत्रोऽप्यनिष्टो भावदेव च सत्पयं परं मित्रः ततः सर्वमप्युचितमेवेति ॥
इति प्राकारः ॥

श्लोकार्थं

वज्ररत्नोनी कान्तिथी धद्र धनुष्यना मंडवो जेमां प्रगट् थयां छे तेवो श्रीकरी
नगरीनो गंगनचूंभी किल्लो शोभतो हुतो ते न्छे धद्रधनुष्यनां मंडवो पोतानां शत्रु
राहुनी साथे युद्ध करवा भाटे सूर्यरूप मित्रनी पासे आवेला सगोत्रीओ स्वर्जने
न होय ! ॥७०॥

यत्रापणेष्वगुरुचन्दनेगन्धधूली
चन्द्रप्रकीर्णकमणीसुरदुष्यमुख्या ।
ज्ञानैर्जिनैस्त्रिजगतीव समस्तवस्तु-
वीथी व्यलोक्यत नरैर्निजनेत्रपद्मैः ॥ ७१ ॥

यत्र फतेपुरे आपणेषु व्यवहारिणां हृदेषु समस्तानां वस्तूनां क्रयाणकानां वीथी
श्रेणी नरैर्नगरग्रामजनपदजन्मभिर्जनैर्निजनेत्रपद्मैः स्वनयनारविन्दैर्व्यलोक्यत समीक्ष्यते
सः । किंभूता । अगुरुषः काकतुण्डाः, चन्दनाः श्रीखण्डाः, गन्धधूल्य कस्त्रिकाः,
चन्द्राः कर्पूराः सुवर्णानि वा, प्रकीर्णकानि चामराणि मणयश्चन्द्रकान्ताद्याः सर्वजातिर-
त्नानि वा सुरदुष्याणि देवकुलानि वासांसि मुख्यान्त्यादीनि प्रधानानि वा यस्याम् ।
कैरिव । जिनैरिव । यथा वीतरागैः केवलिभिः केवलज्ञानैः कृत्वा त्रिजगति
त्रैलोक्ये समस्तवस्तुविस्तारो विलोक्यते । समस्तवस्तुविस्तारो लोके पत्र नालोके, तत
स्त्रिजगद्ग्रहणम् ॥

श्लोकार्थं

जेम देवली भगवतो त्रछे नगतनी समस्त वस्तुओनां विस्तारने बुओ छे,
तेम नगरवासीओनां नेत्र कमवो इतेहुपुर नगरनी हुकानोमां अशुर्, अहन, कस्तुरिका,
कर्पूर, सुवर्ण, छ्टीछ्टी ग्रामर आदि वस्तुओ, चन्द्रकत आदि रत्नो अने देवदूष्य
आदि सुंदर वस्तो विगेरे समस्त वस्तुओ जेतां हुतां ॥७१॥

श्रेणीभवन्त्युभयपक्षवलक्षरत्न-
हृदावली विलसति स्म फतेपुरस्य ।
सुस्वामिसंभदितयत्पुरपद्मधात्र्या
वक्षःस्थलीकलितमौक्तिकमालिकेव ॥७२॥

फतेपुरस्याकव्वरनगरस्य श्रेणीभवन्ती द्विपङ्क्तिया जायमाना उभयपक्षयोर्द्वयोः पार्श्वयोः । 'शय्यां जहत्युभयपक्षविनीतनिद्राः साम्बेरमाः' इति रघुवंशे । 'उभयाम्ब्यां द्वाभ्यां पक्षाभ्यां पार्श्वाम्ब्यां परिवर्तनेन कृत्वा विनीता अपहस्तितानिद्रा यैः' इति तद्वृत्तौ । बलक्षरत्नानां स्फटिकमणीनां स्फटिकोपलकल्पितानां हृद्धानामापणानामावली धोरणी विलसति स्म शुशुभे । उत्प्रेक्ष्यते सुशोभनो नीतिमान् स्वामी अकव्वरसाहस-
स्तेन संमदो हर्षः संजातोऽस्यारत्नाया संमदितया संजातानन्दया यत्पुरस्य फतेपुरनगरस्य पद्मधात्र्या अरविन्दमन्दिरया लक्ष्म्या वक्षःस्थले स्वहृदये आकलिता धृता परिहिता मौक्तिकमालिकां मुकांहारलतेव ॥ इति हृद्भावली ॥

श्लोकार्थ

श्लो० ७२ । फतेपुर नगरनी भने आशुभे स्फटिक रत्नानी भनेली (हुडानो) शोभती
इती. ते न्ने नीतिमान् अकव्वररूप मालिकनी आसिथी उर्षित थयेली श्लो० ७३ ।
लक्ष्मीये पोतानां वक्षस्थले (हृदये) उपर मुकताहार धारणु कर्था न होय ! ॥७२॥

वेश्मत्रजाः पुरि विभान्ति मणीमरीचि-

संचारचूर्णिततमीतिमिरप्रसाराः ।

स्फूर्त्या विजित्य सुमनोनगरी गृहीता

मन्ये विमाननिवहा अनयादसीयाः ॥ ७३ ॥

पुरि फतेपुरनगर्यां वेश्मत्रजा गृहगणा विभान्ति । किंसूताः । मणीनां विविधर-
त्नानां मरीचीनां कान्तीनां संचारेण प्रसारेण चूर्णिताः खण्डशः कृताः तमीतिमिराणां
निशान्धकाराणां प्रसारा विस्तारा यैः । तत्राहमेवं मन्ये मानयामि जाने उत्प्रेक्षे वा ।
अनया नगर्यां स्फूर्त्या स्वविभूषाविस्फूर्जितेन सुमनोनगरी अमरपुरी अमरावती
विजित्य परिभूय अदसीयाः स्वःपुरीसवन्धिनो विमाननिवहाः गृहीता इवादत्ता इव ॥

श्लोकार्थ

विविध प्रकारनां रत्नानी कान्तिना प्रसारथी रात्रिना अंधकारना न्यां दूकडा
कराया इता तेवी श्लो० ७२ । फतेपुर नगरीनां गृहानी पङ्क्ति शोभती इती, ते भने वाजे छे के
पोतानी शोभाथी स्वर्गपुरी अमरावतीने श्रुतीने तेनी पासेथी आ नगरीये न्ने देवानां
विमानो अहणु कर्था न होय ! ॥७३॥

चित्ते विचिन्त्य भयमभ्रपथेऽभियाति-

स्वर्माणुतो निजपरिच्छदमप्यशेषम् ।

आदाय यद्विविधरत्निकेतकायाः

सातं क्षिताविव वसन्ति सितांशुसूर्याः ॥७४॥

यन्नगर्यां विविधानामनेकजातीयानां रत्नानां कर्कटनादीनां मणीनां ये निकेता नैकोचितचञ्चुररचनासंदर्भितमवनास्त एव कायाः शरीराणि येषां ते । सितांशवः श्वेतकान्तयञ्चन्द्राः सूर्या आदित्याः । उत्प्रेक्ष्यते क्षितौ पृथिव्यां सातं सुखं यथा स्यात्तथा वसन्ति निर्विघ्नं स्थितिं कुर्वन्ति । किं कृत्या । अभ्रपथे मेघमार्गे गगने अभियातिः प्रतिपन्थी यः स्वर्माणुविद्युत्तुदः तस्मात्सकाशाच्चित्ते स्वमानसे भयं निजग्रसनसाध्वसं विचिन्त्य विमृश्य अपि पुनः अशेषं समस्तमात्मपरिच्छदं ग्रहनक्षत्रतारकादिपरीवारमादाय सार्धं गृहीत्वा ॥

श्लोकार्थं

इतेपुरमा अनेक जतिना रत्नानां गृहो शोभता इतां, 'आकाशमां शत्रुभूत राहुनो लय रडेलो छे भाटे पृथ्वी पर निर्विघ्नपथे सुषुपूर्वक रही शकाय' आवो विचार करीने जल्ले सूर्य, चन्द्र-ग्रह, नक्षत्र आदि पोताना परिवारने साथे लर्धने आ नगरीमां आवीने वस्था न होय ! अर्थात् रत्नाना अनेका अ गृहो जल्ले सूर्य चंद्र ग्रह नक्षत्र आदि न होय ! तेवा शोभता इतां. ॥७४॥

उन्नालनीरजमिव श्रियमापदेकां

स्तम्भं निकेतनमकञ्चरभूमिमानोः ।

वंश्या रवेरिव परेऽपि गृहा वहन्ते

शोभां सणीद्युतिविभासितदिग्विभागाः ॥७५॥

अकञ्चरनामा भूमेर्विश्वभराया भानुर्मास्वांस्तस्य पतावता राज्ञः एक एवायस्ताद्भागे स्तम्भ आचारस्थूणा यस्य तादृशं निकेतनमेकस्तम्भमवनेन श्रियं शोभामापलभते स्म । किमिव । उन्नाल नीरजमिव । यथा उत ऊर्ध्वमुदुच्चैः सलिलाहृद्भिर्वृत्तिं जनलोचनगोचरं वा नाल मृणालं यस्य तादृक् नीरजं कमलं श्रियं शोभामापनोति । अपि पुनरकञ्चरसाहेः परेऽप्येऽपि गृहाः सप्तसूक्तिकादयः प्रासादाः शोभां विमृषां वहन्ते । भासन्ते

इत्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते रवेः स्र स्य वंश्याः सगोत्राः इव । एकस्मिन् वंशे भवाः समुत्पन्ना वंश्याः प्रोच्यन्ते एकवंशजाः प्रायः सदृशा भवेद्युरिति । अत एव मणीनां भवनगर्भसंदर्भीभूतानां नानाविधरत्नानां द्युतिभिर्ज्योतिभिर्विभासिताः प्रकाशिता उद्द्योतिता दिशां दशानामप्याशानां विभागाः प्रदेशा यैः ॥ इति नगरनृपवृहदाः ॥

શ્લોકાર્થ

પાણીની બહાર અર્થાત્ ઉંચી મૃણાલ (નાલ) વાળું કમલ જેમ શોભે તેમ આધારરૂપે એકજ સ્તંભવાળો (અર્થાત્ એકદંડિયો) અકબર બાદશાહનો મહેલ શોભા પામ્યો હતો. તેમ જ બાદશાહના ખીજા પણુ (સાત માળનાં છ માળનાં વગેરે) મહેલો, વિભૂષાને ધારણ કરે છે તે મહેલો જણે મધ્યભાગમાં જડાયેલા રત્નોની કાન્તિથી જેણે દિશાઓના વિભાગો પ્રકાશિત કર્યા છે તેવા પ્રકારના સૂર્યના સ્વવશીય- સગોત્રીય ન હોય ! ॥૭૫॥

छायापथे निरवलम्बतया वसन्ती

संख्यातिपातिमखमुग्धभरमारितेव ।

पौरस्फुरत्पुरनिभादमरावतीयं

भूमौ समं निजजनैर्न्यपतत्त्रुटित्वा ॥७६॥

પૌરૈર્નાગરૈર્નગરવાસિમિમિનિચ્છિલજનૈઃ સ્ફુરન્નિર્ભરમૃતં દૃશ્યમાનં વિલસદ્ધા ચત્પુરં ક્તેપુરામિધનગરં તસ્ય નિમાત્કપટાત્રિજનૈઃ સ્વદેવીદેવલોકૈઃ સમમ્ । ઉત્પ્રેક્ષ્યતે હ્યં પ્રત્યક્ષલક્ષ્યા અમરાવતી પુરદરપુરીવ ત્રુટિત્વાવસ્થાનાદ્બ્રહ્મશમવાપ્ય ન્યપતત્ । અધો-મૃપીઠે નિપતિતા સ્થિતા ચાત્રાપ્યાધારમ્ । કિંમૂતા । છાયાપથે છાયારૂપે ન તુ ક્રમાદિમોચિતે સ્થાને તાદૃશે પ્રયે માર્ગે ગગને નિરવલમ્બતયા નિરાશ્રયસાવેન વસન્તી વાસં વિદધતી । તિષ્ઠન્તીત્યર્થઃ । પુનઃ કિંમૂતા । સંખ્યાં ગણનામતિપતન્તિ અતિકામન્તીત્યેવં શીલા યે મલ્લમુગ્ધો દેવાસ્તેષાં મરૈર્વીવધૈર્મારઃ ગૌરવં સંજાતોડસ્યા ઇતિ મારિતા માર-યુક્તા જાતા નમ્રીમૃતા । અત એવ ત્રુટિત્વા પતિતા ઇત્યર્થઃ ॥

શ્લોકાર્થ

નાગરિકોથી વિલાસને ધારણ કરતા એવા ક્તેપુરના ખડાને છાયારૂપ આકાશમાં નિરાલંબન પણે રહેવાથી અને અસંખ્ય દેવોના ભારથી નમ્ર બની ગયેલી અમરાવતી (સ્વર્ગપુરી) જણે (દેવદેવીઓના) પરિવાર સાથે સ્વર્ગમાંથી તૂટીને પૃથ્વી ઉપર આવી ગઈ હતી. ॥૭૬॥

स्मारावरोधनधियं विदुषां ददाना
यस्मिन्स्मिताम्बुजदशः श्रियमाश्रयन्ते ।
गोष्ठीं विधित्सव इवात्र चतुर्निकाय-
देवाङ्गनाः कुतुकिता मिलिता मिथोऽभूः ॥७७॥

यस्मिन् फतेपुरे स्मिताम्बुजदशः स्मेरारविन्दनयनाः श्रियं शोभामाश्रयन्ते विभ्रते । किं कुर्वाणाः । ददानाः प्रयच्छन्त्यः ' काम् । स्मरस्य मदनस्येद् स्मारं तादृगवरोधनभन्तः पुरं तस्य धियं बुद्धिम् । केषाम् । विदुषां पण्डितानाम् । 'स्मारावरोधनमभावहन्ती' इति नैषधे । उत्प्रेक्ष्यते अभूः प्रत्यक्षाः चतुर्णां भवनपतिव्यन्तरज्योतिष्कविमानवासिलक्षणानां निकायानां जातिविशेषाणां देवानामङ्गनाः स्त्रियः मिथः परस्परम् अत्र नगरे अभूः जगज्जननयनविषया मिलिता इव । किंमृताः । गोष्ठीं विधित्सवः अन्योन्यं गोष्ठीं स्वस्ववार्तां कर्तुं काङ्क्षन्त्यः । अत एव किंमृता । कुतुकिताः कुतुकं स्वपरस्परस्वान्तप्रवृत्तिप्रविधाने कौतूहलं हृद्रथोल्लासो जातमासामिति कुतुकिताः ॥ इति नरनार्यः ॥

श्लोकाथ

पंडित पुरुषोने पण्डु कामदेवता अंतःपुरने। अम करवे अेवी आ नगरनी
विकसित कामलनयना- श्रीओ शोभाने धारणु करे छे ते लखे आर निकायनी
(लवनपति, व्यंतर, ज्योतिष्क अने वैमानिक) देवांगनाओ कौतुकथी परस्पर गोष्ठी
करवा भाटे आ नगरमां मणी न डोय ! ॥७७॥

स्वर्गे सुरेश इव शेष इवाहिगेहे
चन्द्रो दिवीव निधिनाथ इवालकाथाम् ।
प्रीणन्प्रजा दशदिशां विजयं विधाय
तस्यां पुरि क्षितिपतिः रगकरोति राज्यम् ॥७८॥

दशानामपि दिशां हरितामासमुद्रक्षितेर्विजयं स्वायत्तीकरणं विधाय कृत्वा प्रजाः प्रकृतीः समस्तलोकान् प्रीणन् संतुष्टान् कुर्वन् । स क्षितिपतिः जगत्प्रसिद्धिमानक-
व्यरपातिसाहिः तस्यां फतेपुरनाम्न्यां पुरि नगर्यां राज्यं करोति स्म । समग्रनगरजनपद-
गजचक्रैश्वर्यं भुनक्ति सा । क इव । सुरेश इव । यथा स्वर्गे देवलके देवेन्द्रो राज्यं
पालयति । पुनः क इव । शेष इव ' यथा अहिगेहे नागलोके शेषनागाधिपो धरणेन्द्रो वा

राज्यं कुरुते । पुनः क इव । चन्द्र इव । यथा दिवि आकाशे निशापतिर्ज्योतिषामैश्वर्यं कुरुते । पुनः क इव । निधिनाथ इव । यथा अलकायां निधीनां समस्तमहीमण्डलगतनिधानानां नाथः स्वामी धनदः राज्यं पालयति ॥ इत्यकञ्चरवासितफतेपुरवर्णनम् ॥

श्लोकार्थ

जेम स्वर्गमां ध्रुव, नागलोकमां शेषनाग आकाशमां चंद्र अने अलकापुरीमां जेम धनद (कुण्डेर) राज्य करे छे तेम दशे दिशाभा द्विग्विजय करीने प्रज्जन्नेने शुश करतो अकञ्चर आदशाह इतेपुर नगरमां राज्य करे छे. ॥७८॥

गान्धर्विकाः वचन धोषवती वहन्तो
गायन्ति यत्र नवपञ्चमगर्भगीतम् ।
प्रस्थापितारामुपवीणयितुं मधोना
स्वर्गायनाः रवजयशङ्कितचेतसेव ॥७९॥

यत्राकञ्चरसमायां वचन कुत्रापि प्रदेशे धोषवती वीणां वहन्तः करे धारयन्तः गान्धर्विकाः गायनवरा इतरगायनजनगानेभ्योऽसाधारणोऽश्रुतपूर्वत्वान्नवीनः पञ्चमनामा रागो गर्भे मध्ये यस्यास्तादृशी गीतिं गानं गायन्ति गेयविषयीकुर्वन्ति । उत्प्रेक्ष्यते स्वस्यात्मनो जये परामवे असौ स्वर्गे समेत्य मा मां जयतादिति शङ्कितं शङ्कायुक्तं जातं चेतो यस्य तादृशेन मधोना शक्रेण त साहिं वीणया कृत्वा उपसमीपे समेत्य गातुं गानगोचरीकर्तुं प्रस्थापिताः प्रेषिताः स्वर्गायना हाहाहूहूहूप्रमुखा देवगन्धर्वा इव ॥

श्लोकार्थ

अकञ्चरनी राज्यसलामां वीणाने धारणु करनारा गाधर्विके (श्रेष्ठ गायके) मध्यमां नवीन पञ्चम रागवाणुं अद्भूत गायन करता डता. ते जणु 'स्पर्धांमां आवीने आ आदशाह भारे परालव न करे,' आ प्रकारनां शङ्कित चित्तवाणा छेरे गावामाटे स्वर्गनां गायके ('डाडा' • डू डू ' आदि गांधर्व देवे) मोकट्या न डोय ! ॥७९॥

यस्यां महीमदनसंसदि नर्तकेषु
नृत्यं मनोनयनवृत्तिहरं सृजत्सु ।
सप्तस्वरैस्तदुदिताप्रमितप्रसत्तिं
सप्ताङ्गलक्षिणमुदितध्वनितैरिवासे ॥८०॥

यस्यां वर्णानागोचरीकर्तुमारब्धायाऽमतिशयिरूपत्वान्महीमदनो भूमीमनोमूरकव्वर-
पातिसाहिस्तस्य संसदि समायाम् । 'निषधवसुधामानां कस्य' इति नैषधे । नर्तकेषु
नृत्यकारकेषु मनसां तथा नयनानामर्थच्चितुरचित्तलोचनानां वृत्तेर्व्यापारस्य हरमपहारकम्
अनन्यवृत्तिविधायकं नृत्यं ताण्डवं सृजत्सु कुर्वत्सु सत्सु । षड्ज-ऋषभ-गांधार-मध्यम-
पञ्चम-धैवत-निषधनामभिः सप्तभिः स्वरैरसि । सप्तवराणां तानमानमूर्च्छनाभिर्वसुव
इत्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते- तस्मादकव्वरसाहेरुदिता प्रकटीभूता या अप्रमाणा प्रमाणातीता
असाधारणा प्रसक्तिः प्रसन्नता यस्यास्तादृश्याः । स्वामि अमात्य सुहृत् क्रोश-राष्ट्र-
दुर्ग-सैन्यलक्षणानि सप्तसंख्याकान्यङ्गानि अवयवा यस्यास्तद्विधायाः लक्ष्म्या राज्यश्रियाः
समासमध्ये लक्ष्मिशब्दो हरयोऽपि दृश्यते । यथा 'चरणलक्ष्मिकरणग्रहणोत्सवे' इति
ऋषभमन्त्रस्तवे । तथा 'लक्ष्मीर्लक्ष्मिर्हरेः स्त्रियाम्' इति शब्दप्रभेदेऽपि । मुदितध्वनितैरिव
प्रमोदमेदुरमनस्त्वेन शब्दितैरिव ॥

श्लोकार्थं

कामदेव समान आदशाहनी सलामां नृत्यकारो मन अने नयननुं हरणु करे तेवा
अदृष्टत नृत्यने करते छते णणु सातस्वरमाथी (षड्ज, ऋषभ, गांधार, मध्यम, पञ्चम
धैवत अने निषध) प्रगट थयेकी असाधारणु कौटिनी प्रसन्नता जेभा छे तेवी
समांगलक्षी (स्वामि, अमात्य, मित्र, क्रोश, राष्ट्र, दुर्ग अने सैन्य) नी प्रसन्नतानो
सूर न डोय ! (नृत्यकारोना नृत्यथी अकभरशाहने प्रमाणातीत प्रसन्नता थती
हुती.) ॥८०॥

कुत्रापि भौरजिकमण्डलवाद्यमान-

माद्यन्मृदङ्गनिनदाननुकर्तुकामः ।

जैनं पदं परिचरन्विगतावलम्बः

श्रेयोऽनुतिष्ठति धनः किमु कामवर्षी ॥८१॥ -

कुत्रापि साहिसमायाः कस्मिंश्चित्प्रदेशे मुरजान्वादयन्तीति भौरजिका मृदङ्गवादका-
स्तेषां मण्डलेन संदोहेन वाद्यमानानां विविधतलैः पाणिभिस्ताड्यमानानां तथा माद्यतां
भोजनदानलोभेन मद्वतां गम्भीरनिजाम्यां मृदङ्गानां मर्दलानां निनदान् शब्दानुकर्तुं
सदशीमवितुं कामोऽभिलाषो यस्य तादृक् धनो जलधरः श्रेयः सुकृतं पुण्यमनुतिष्ठति
करोतीव । किंमृतः । विगतो निर्यातोऽवलम्ब आश्रयः स्वजनादिवर्गः स्वामिनगराद्युपग्रमो
यस्य । पतावता पकाकी गगने स्थितत्वात् च निराधारः । पुनः किंमृतः । काममतिशयेन
जनमनोभिलाषं वा वर्धति प्रचुरपयोवृष्टिं कुरुते प्रददातीत्ये शीलः कामवर्षी । पुनः किं

कुर्वन् । जैनं जिनोऽर्हन्नायणञ्च तत्संवन्धि पद् चरणं परिचरन् सेवमानः । अर्हच्चरणं विष्णुपदं च भजमानः । आकाशे तिष्ठन्नित्यर्थः ॥

श्लोकार्थं

आदृशाहनी सलाना कोर्ध विलागनां मृदंगवाहकोनी भंडलीवडे षण्णवाता भदवाणा भूदंगोनी गंभीर ध्वनिनी तुलना करवानी धृच्छावाणो भेध णण्णे सुकृत करतो डोय तेम ओकाकी षनीने आकाशरूप निरासंगन स्थानमां रडेतो मनुष्यनी अलिष्ट पूतिं माटे प्रच्युर वर्षां करतो तेम न जैनपद (आकाश)नी उपासना करतो रह्यो ! ॥८१॥

स्वर्गे न किञ्चिदपि दानमवाप्नुवद्भिः
प्राप्तैस्तदाप्तुमवनीं धनदाद्धरेन्द्रात् ।
देवैर्न तुम्बुरुमुखैः क्वचन प्रवीणै
वीणा अवादिपत कर्णसुधां किरन्त्यः ॥८२॥

क्वचन समायाः कुत्रचित्स्थाने प्रवीणैर्वीणावादनातिनिपुणैर्वीणिकैर्वीणावादकैर्वीणा विपञ्च्योऽवादिषत वाद्यन्ते रा । किं कुर्वन्त्यो वीणाः । कर्णयोः श्रौतृश्रवणयोः सुधाम- त्यन्ताह्लादकारित्वादमृतं किरन्त्यो वर्षन्त्यः । उत्प्रेक्ष्यते तुम्बुरुर्नामा कश्चित्सुरगाय- नविशेषः स मुख आदिर्येषां तैः । देवगायनैरित्यर्थः । नेत्युत्प्रेक्षार्थे । किंभूतैर्देवैः । अवनीं भूर्मीं प्राप्तेरागतैरिव । किं कर्तुम् । अवन्या भूमेर्धनदादतिवदान्यतया वैश्रवणाद्धरेन्द्राद- कप्वरात्सकाशादानं मनःसमीहितधनं आप्तुमधिगन्तुम् । तर्हि किम् । स्वर्गे दानं नास्ति । तदेवाह किंभूतैर्देवैः । स्वर्गे देवलोके किञ्चिदपि स्तोकमात्रमपि दानं विश्राणनं प्रवि- णादि । नेति निषेधे । नावाप्नुवद्भिः अलभमानैः । देवेन्द्रादीनां दृढमुष्टितया वसुधायां वदान्यवाहुल्यादुपेतमिति ॥

श्लोकार्थं

सलानां कोर्धपणु स्थाने वीणावाहको कानमां अभृतनुं सिञ्चन करती वीण्णा वगाडता डता. ते णण्णे स्वर्गमां कर्ध पणु दान न भगवाथी, पृथ्वी परना कुणेर अडभर शाड पासेथी दान देवा माटे स्वर्गमांथी पृथ्वी उपर आवेला तुंभर आदि गांधर्वादेवो न डोय ! ॥८२॥

एषैव पूस्त्रिजगतीजयिनी निवस्तु
 भौचित्यमावहति भो हरितां महेन्द्राः
 कुत्रापि वेणुरिति वैणविकैः प्रणुभो
 वस्तुं किमाह्वयति तानिह सान्द्रनादैः ॥८३॥

कुत्रापि साहिसमायाः क्षेत्रचन प्रदेशे वैणविकैः वेणुं वादयन्तीति वरावाद्कैर्गन्ध-
 र्वजने प्रणुन्नः प्रेरितः । वादित इत्यर्थः । वेणुर्वंशः 'वासली' इति प्रसिद्धः । सान्द्रैः
 स्नेहलैः श्रवणहृदयप्रेमेत्यादकैर्वहलैर्नारन्ध्रैर्वा नार्दैनर्जनिनादैः कृत्वा । उत्प्रेक्ष्यते इति
 हेतोस्तान् हरितां महेन्द्रान् इह फतेपुरनाम्नि साहिनगरे वस्तु वासं विधातुं किमाह्वयति
 आकारयतीव । अन्योऽपि कश्चिज्जनः केनापि प्रेरितः कमप्यनिर्दिष्टनामानभाकारयति ।
 इति किम् । भो इति संबोधने । अहो हरितां महेन्द्राः दशानामपि दिशामधीशाः,
 त्रिजगतीजयिनी त्रिमुवननिखिलनगरीनिर्जयनशीला एषैव फतेपुरलक्षणाय पुरी निवस्तु
 वस्तु निवासं विधातुमौचित्यमाहन्तीयोग्यतामावहति दधातीति ॥

श्लोकार्थ

राजसभाना कोर्ष पणु प्रदेशमा स्नेहल (कथुं अने मनने आनंहृदायी) स्वरोभा
 वंशवादको वांसणी गजवता हता, ते वांसणी गणु छे दृशे दिशाना दिगूपादो ! त्रणु
 जगतनी लक्ष्मीने पराभव करवावाणी इतेपुरी नगरीमां वास करयो योग्य छे ' भाटे त्यां
 आवी निवास करवानी प्रेरणा करती हती. ॥८३॥

कुत्रापि केलिविहगा मगधा इवोर्वी
 भानोर्मुदा जयजयेदमुदीरयन्ति ।
 शास्त्राश्वुधेरिव सुधालहरीदहन्त
 स्थास्तोः कथाश्च कथकाः कथयांवभूवुः ॥८४॥

कुत्रापि समायाः कस्मिन्नपि भूमिभागे केलिविहगा राजशुकसारिकाप्रमुखपतत्रिणः
 मुदा इष्टफलावलीप्राप्तिप्रमुदितमनस्त्वेन उर्वीमानोरतिशायिप्रतापवत्त्वेन वसुधाविवस्वतः
 अकंप्वरस्य जयजयेद हे साहे, त्व चिरं विगलितावधिः जय जय सर्वोत्कर्षेण वर्तस्व
 सर्वोत्कर्षेण वर्तस्व इदमेतदुदीरयन्ति । तदर्थमव्याप्य जनेन तद्धने शुका विमुक्ता
 पटवस्तमरतुवन' इति नैपथे । कथयन्ति । क इव । मगधा इव । यथा भागधा मङ्गलज-
 यशब्दादिकथकाः जयजयशब्दं राज्ञो वदन्ति च पुनः कथकाः पुराणोदितव्याख्यानका-

रिणः पुरातनकथाकथयितारो वा ब्राह्मणादयः पुरुषाः कथा महापुरुषचरितानि कथयां-
वमृषुः । उत्प्रेक्ष्यते हृदन्तर्हृदयमध्ये स्थास्रोः स्थायुकस्य निवसनशीलस्य शास्त्राम्बुधे-
र्वाङ्मयसमुद्रस्य सुधालहरीरमृततरङ्गानिव ॥

श्लोकार्थ

सलानां केचिं श्रेष्ठं स्थानमां शुक्र-सारिका आदि क्रीडा करनारां पक्षीश्रेष्ठो भंगल
पाठकेनी जेम, 'हे राजन् तमे थिरकाल जय पाभो, जय पाभो ! आ प्रभाशु
शालतां हुतां, तेम ज प्राचीन कथाकारो (ब्राह्मणो वगरे) महापुरुषानां चरित्रो
कहेता हुता, ते जल्लु- हृदयमां रडेवा शास्त्रज्ञपी समुद्रना अभृतमय तरंगो
न होय ! ॥८४॥

यस्यामदीज्यत विभुश्चमरैः सुरेन्द्रः
स्वर्वाणिनीभिरिव वारविलासिनीभिः ।
रेजे पुनर्नृपतिमूर्ध्नि सितातपत्रं
राजत्वनिर्जित इवोपचरन्मृगाङ्कः ॥८५॥

यस्यामकव्वरसमायां विभुरकव्वरपातिसाहिः वारविलासिनीभिः वालव्यजनवीज-
नातपत्रधारणादिप्रकारैः पार्थिवसेवाविधायिकाभिः पण्याङ्गनाजातिभिः वारसारङ्गलोच-
नाभिः चमरैर्वालव्यजनैः कृत्वा । 'चमरश्चामरोऽपि च' इति शब्दप्रभेदे । अवीज्यत
वीज्यते स्म । क इव । सुरेन्द्र इव । यथा वासवः स्वर्वाणिनीभिरुर्वशीप्रमुखाभिरप्सरोभिः
दिव्यप्रकीर्णकैर्वीज्यते । पुनरपरोक्तौ यस्यां संसदि नृपतिमूर्ध्नि पातिसाहिमस्तके सितात-
पत्रं सितातपवारणं रेजे भाति स्म । उत्प्रेक्ष्यते राजत्वेन राजभावेन निर्जितः सन्नुपचरन्
सेवां कुर्वाणो मृगाङ्कः सुधादीघितिरिव । यो येन निर्जित्य निजसेवकीकृतः स तस्यात-
पनिवारणादिना संनिघौ तिष्ठन्ननिशं सेवां विधत्ते ॥

श्लोकार्थ

जेम रला उर्वशी आदि देवांगनाश्रेष्ठो धंद्रने आभरवीजे तेम राजसलामां अकभर
भादशाहनी अन्ने आशुश्रेष्ठे वारागनाश्रेष्ठो आभर वीजती हुती, तेम ज राजलाव वडे
पराभव पाभेदो अंद्र आवीने जल्लु निरंतर सेवा करतो न होय ! तेम राजना
मस्तक उपर छत्र शोभतुं हुतुं, (जे जेनाथी पराभव पाभे ते तेनी निरंतर सेवा

करे, अ न्याये नष्टे अंद्र आवीने सेवा करतो न होय ! अम छत्र शोभतुं
 हेतुं.) ॥८५॥

शृङ्गारिताः क्वचन मत्तमत्तज्जनेन्द्रा

विन्ध्याञ्जनावनिमृतोरिव तुङ्गशृङ्गाः ।

वाजिप्रजाः क्वचन सन्ति परैरसह्य-

तेजोजितैः कजकरैरुपदीकृताः किम् ॥८६॥

यत्र समायां क्वचन कुत्रचित्प्रदेशे शृङ्गारिताः सिन्दूरतैलादिभिः तथा चमरकाञ्च-
 नरचितपट्टवन्धादिभिर्विमृषिताः मत्ता मदोद्गुराः सप्तसु स्थानकेषु द्वौ कपोलौ द्वे पार्श्वे
 द्वौ शिरःपिण्डौ मेढ्रं च । अथ च कुत्राप्येवं दृश्यते यथा 'द्वौ गण्डौ लोचने द्वे च गुदं
 मेढ्रं करः पुनः । मदच्युतिर्मवेत्सप्तस्विति स्थानेषु हस्तिनाम् ॥' इति । पश्चात्प्रक्षिता रावा
 तच्छास्त्रविदो विदन्तीति । पतेषु स्थानकेष्वविरलमदप्रवाहक्षरन्तोऽत्युत्कटा मत्तज्जनेन्द्राः
 गजराजाः सन्ति सजलजलधरगलगर्जितं कुर्वन्तो विचन्ते । उत्प्रेक्ष्यते विन्ध्या जलगज-
 बालकाद्रिः, विन्ध्याचलः अञ्जननामा च अवनिमृत, तयोस्तुङ्गा गगनाङ्गणलिङ्गिनः शृङ्गाः
 शिखराणीव । शृङ्गः पुंनपुंसकलिङ्गे । क्वचन वाजिप्रजाः शृङ्गारिताः । अप्राप्येतद्विशेषणम् ।
 सुवर्णखलीनपर्याणादिभिः शोभिताः तुरङ्गमगणा सन्ति वितिष्ठन्ते । उत्प्रेक्ष्यते परैः
 सर्वविरिवारैरसह्यानि सोढुमशक्यानि यानि तेजांसि प्रबलभृतापाः तैः कृत्वा जितैः
 परिमृतैः कजकरैः पद्मपाणिभिः । 'मित्तरो ध्वान्तारातिरजाशुहस्तः' इति हैम्याम् ।
 भास्करैः । सूर्याणां बाहुल्यान्दहुत्वम् । द्वादशात्मा च हेलिः' इति हैम्याम् । उपदीकृता
 दौकिता इव ॥

श्लोकाथं

राजसलामां विन्ध्याचल अने अंजन पर्वतनां गगनस्पर्शीं शिखरो न्नेवा सिंहर
 तेल अने सुवर्णनां पट्टबंध आदिथी सुशोभित महोन्मत्त गंधहस्तियो हुता. तेम अ
 कथांक (राजसलामां) दृशमनो भाटे असह्य भृतापवाणा षादशाहनां भृतापथी पराभव
 पोभेता सूर्यवडे नष्टे पोतानां अश्वोतुं लेटणुं करायुं न होय । तेवां अश्वोना
 समूह हुतां. ॥८६॥

शौर्याज्जिगीषुमवगत्य निर्जं मृगेन्द्रै

रेजेऽनुनेतुमिव यं प्रतिमृगैः स्वैः ।

स्कन्धेन येन विजितैर्वनजैस्तुरङ्ग
द्वेष्यैर्निषेवितुमिवोपगतैश्च यस्याम् ॥८७॥

च पुनर्यस्यां समायां क्वचन मृगैः कृष्णसारैर्हरिणै रेजे । उत्प्रेक्ष्यते शौर्यात् शूर-
भावात् य नृपं निजमात्मानं जिगीषुं जेतुमिच्छुमवगत्य ज्ञात्वा मृगेन्द्रैः सारङ्गराजैस्ताम-
नुनेतुं प्रसादयितुं स्वानुकूलिकतुं स्वैरात्मीयसेचकैर्मृगेन्द्रत्वात्प्रहितैः सेवाकृते प्रेषितैः
सारङ्गैरिव । च पुनर्यस्यां क्वचिद्रेजे । तुरङ्गद्वेष्यैर्वनखण्डजन्मभिः । 'रजस्वलो वाहरिपुः
इति हैम्याम् । उत्प्रेक्ष्यते येनाकव्वरेण स्कन्धेन निजासस्थलेन कृत्वा विजितैः ॥ अत-
एव तं नृपं निषेवितुमुपासनागोचरं नेतुं वनजैर्वन्यैः कासरैरिवोपगतैः ॥

श्लोकार्थं

शौर्यं चोपासने श्रुत्वानी धृष्टवाणा राजने मृगेन्द्रो (सिंहा) ये राजनी
महेरण नी मेणववा माटे पोतानां सेवकइप मृगोने राजनी सेवा करवा माटे न्णु
मोक्षत्या न डोय ! तेम न राजनां स्कंधेथी परालव पाभेला अश्वोनां प्रतिपक्षी
वन्यपशुओ (कासरो) राजनी सेवा करवा माटे न्णु आवेला न डोय ! ॥८७॥

द्वीपाधिपत्वमिह नो वनवासभाजो
यद्वीपिनो मम निरर्थकमेव नाम ।
तत्तत्प्रभोः प्रदिश कल्पितकल्पशाखि-
न्द्वीपिनजो भजति वयत्तुमितीव भूपम् ॥८८॥

यस्यां क्वचित्स्थाने द्वीपिनजो व्याघ्रसमूहो भूपं भजते । उत्प्रेक्ष्यते इति वक्तुमिव
कथयितुमिव । इति किम् । मम द्वीपिनिनाम निरर्थकमिव वर्तते । द्वीपानि सन्त्यस्येति
द्वीपी इदमसिद्धानं व्यर्थमेवास्ति । यत्कारणादिह जगति भूमण्डले वा मम द्वीपाधिपत्व-
मेव नास्ति । मम किंमृतस्य । वनवास भाजः । द्वीपाधिपत्वं तु दूरे तिष्ठतु, द्वीपनगरादि
मध्ये स्थितिरपि नास्ति । इदं तु जम्बुद्वीपम् । तद्दामादिष्वपि स्थिरेभावः । गिरिगह्वरे
वासभाजः स्थितिं कुर्वाणस्य । तत्तस्मात्कारणात् । हे कल्पितानां मनसोऽभिलषितानां
पूरणे कल्पशाखिन् स्वस्वरो हे प्रभो हे साहे, तन्ममत्वं द्वीपाधित्वं प्रदिश देहि ।
इति विज्ञप्तुमिव ॥

श्लोकार्थं

वणी सलामां केध स्थानमां वाघेनो समूह राजनी सेवा करे छे । शा माटे !
'शा' 'द्वीपी' नाम निरर्थक छे कारणु के नेनी पासे द्वीपो डोय तेने द्वीपी कडेवाय

भाइं द्वीपाधिपति पण्डुं तो द्वर रडो पण्डु द्वीप डे नगरमां पण्डु भाइं स्थान्
नथी ! अर्थात् अमारं लाज्यमां वनवास न छे तेथी डे राजन् नगतमां कल्पवृक्ष
समान जेवा डे प्रसो, आप भाइं द्वीपाधिपतिपण्डुं भने आपो ! आची विज्ञप्ति करवा भाटे
जणे आदशाडनी सेवा करता न डोय ॥८८॥

प्राचीपतिं विबुधराजवलारिवाति-

जिष्णुं सहस्रनयनं शतकोटिपाणिम् ।

दृष्ट्वा त्रमादिव हरेः स्वपतेरुपेताः

स्वःसुभ्रुवो व्यभुरिहामितवारवध्वः ॥८९॥

समायाममिताः प्राणातीतास्ताम्बूलजलवालव्यजनादिवाहिन्यो वारवध्वो वारवि-
लासिन्यो व्यसु शुशुमिरे । उत्प्रेक्ष्यते स्वःसुभ्रुवोऽसरसः उपेता आगताः । कस्मात्स्व-
स्यात्मनः पत्युर्भर्तुर्हरेरिन्द्रस्य त्रमाङ्गान्त्या । किं कृत्वा । दृष्ट्वा । अर्थात् नृपम् । किंभूतम् ।
प्राचीपतिं पूर्वदिक्स्वामिनम् । गुर्जरदेशापेक्षया फतेपुरस्य पूर्वदिग्भर्तित्वात् । पुनः
किंभूतम् । विबुधानां पण्डितानां राजानमधीश्वरम् । सर्वशास्त्रकलापारगामित्वात् । पुनः
किंभूतम् । बलेन कलिता बलिष्ठा ये अरयो वैरिणस्तेषां वातिनं हननशीलम् । पुनः
किंभूतम् । जिष्णुं जयनशीलम् । सर्वत्राप्यप्रतिहतत्वात् । पुनः किंभूतम् । सहस्रनयनं
सहस्राक्षम् । पुनः किंभूतम् । शतशः कोटयः रवणादीनां शतसहस्रलक्षाः पाणौ यस्य
प्रबलकोशकलितम् । इन्द्रार्थे पूर्वापतिं देवराजं बलनामदैत्यस्य रिपोर्धातिनं नाम्ना जिष्णुं
सहस्रनयनं वज्रहस्तं च ॥

श्लोकार्थ

राजसभानां अनेक वारांगनाओ शोली रही डती. ते जणु पोतानां पति धंद्रनी
आन्तिथी रंला आदि अभसराओ स्वर्गमांथी आवेली न डोय ! शुर्जरदेशनी अपेक्षाओ
इतेपुर पूर्वदिशाभा डोवाथी राज पूर्वदिशानो अधिपति डतो धंद्र पण्डु पूर्वदिशानो
अधिपति ! सकल शास्त्रोना रहस्यने जणुनारापंडितो वडे राज सेव्य डतो, धंद्र
विभुधो देवो वडे सेव्य ! दुर्धर्ष जेवा पण्डु शत्रुओनो राज नाश करनार डतो धंद्र
' जलि ' नामनां दैत्यनो नाश करनार ! राज न्यशील डतो, धंद्रतुं नाम पण्डु जिष्णु ।
राजना डायने विषे करोडो सोनामडोरो रडेली डती अर्थात् अभूट लंडार डतो,

धर्मिणां हार्थमा वञ्च । आ प्रभाण्डे राज्ञो धर्मसमानो ढोवाधी, अस्मराणो न्ण्डे धर्मिणी
आन्तिथी णादशाहनी सलामां आवी न डाय ! ॥८९॥

ऊर्ध्वदमा क्वचन मौलिविलासिहस्ताः
श्रीकण्ठमित्त्रमिव शीलति राजराजिः ।
शैला इवैतदभिभूतमहीपतीनां
सुक्तामणीवसुगणाद्युपदाः स्फुरन्ति ॥९०॥

क्वचन क्वापि समार्यो राज्ञा महामहोन्द्राणां राजिः श्रेणी शीलति । अर्थात्तभाप-
तित्वात् । य नृपं भजते । किंभूताः । ऊर्ध्वदमा ऊर्ध्वीभूताः । प्रायोऽकञ्चरसाहिसमाजे
सर्वेऽपि जनाः सामन्तादय ऊर्ध्वीभूयैव संतिष्ठन्ते इति रीतिरासीत् । पुनः किंभूताः ।
मौली मस्तके विलसनशीलौ स्थायुको हस्तौ यस्याः । कमिव । श्रीकण्ठमित्त्रमिव । यथा
वैश्रवणी यक्षेश्वरत्वात् राज्ञां यक्षाणां राजिर्घोरणी शीलति । 'यक्षः पुण्यजनो राजा' इति
हर्म्याम् । पुनः क्वचन पतेनाकञ्चरसाहिना अभिभूतानां स्वसेवकीभूतानां महीपतीनां
राज्ञां सुक्ता मौक्तिकानि, मणयो रत्नानि । अधुना 'जवाहर' इति प्रसिद्धाः । वेस्त्रनि
रंजनीर्यधनानि, तेषां गणा आदौ यासां तादृश्य उपदाः प्रामृतानि दौकनकानि
'मिट्टणा' इति प्रसिद्धाः स्फुरन्ति । क इव । शैला इव । यथा अत्युच्चाः शैला वीक्ष्यन्ते ।
यथा अतिबहुव्योऽत्रलिहाश्चोपदा दृश्यन्ते ॥

श्लोकाथं

राजसलामां उंचा थधने रडेक्षा तेभञ्ज कुणेरनां मित्रोनी जेम मस्तके अञ्जदि
नेडीने रडेला अेवा राज्ञोनी पङ्कित शीलती डती (प्रायः अकञ्चर णादशाहनी
राजसलामां सामंतो आदि सर्वेज्जने उंचा थधने ज् रडेता डता तेवी प्रथा डती)
तेम ज् परालव पाभेला राज्ञोनां भौकितके, रत्नो सुवर्णो आदि अवेरातना लेट्टाणो
पर्वतोनी जेम डेआता डतां अर्थात् राजसलामां लेट्टाणोना डेशना डेर डता ॥९०॥

शीलन्ति यं क्वचन संसदि लोकपालैः
शच्या इव प्रियतम च चतुर्दिगीशाः ।
साङ्गो इव कचन वीररसाश्च वीराः
सेनान्यमेव चतुरङ्गचमूरचूनाः ॥९१॥

च पुनः संसदि सभायां क्वचन प्रदेशे चतसृणां प्रार्ची-अवाची-प्रतीची-उद्रीचीः
लक्षणानां दिशां हरितामीशाः स्वामिनो लोकपालाः राजानो युमकेश्वरं शीलन्ति ।
कमिव । यथा शच्या इन्द्रापयाः प्रियतमं प्राणनाथं पुरंदरं सोमयमवर्णवैश्रवणामिधा-
नाश्रुदिङ्नायका लोकपालाः शीलन्ति । च पुनः क्वचन क्वापि वीराः सुमटाःशी
लन्ति । उत्प्रेक्ष्यते साङ्गाः सशरीरा वीरनामानः पञ्चमा रसाः इव । पुनः अनुना
सुददतनुत्रनिशितशस्त्रादिक्रिचत्वारिंशदुपगरणकलिता चत्वारि राजवाजिरथपदाति
लक्षणानि अङ्गान्यवयवा यस्यास्तादृशी चमूः शीलति । कमिव । सेनान्यमिव । अत्र
एव इवार्थे । यथा चक्रवर्त्यादिसेनापतिं चतुरङ्गिणी सेना सेवते । अथवा । सेनान्य
स्वामिकार्तिकं चतु स्कन्धा सुरसेना सेवते । देवैः स्कन्दमेव सेनानीत्वेऽभिषिच्य त्रारूको
निहतः । एतद्विस्तरः परसमये ॥

श्लोकार्थं

जेम धद्राणीना प्राणुनाथ धद्रने यार लोकपाल (पूर्व, पश्चिम, उत्तर, अने दक्षिण
ये यारे दिशानां सोम, यम, वरुण अने कुबेर) सेवे छे तेम राजसलाभां यार दिशाना
राज्ये अकभरनी सेवा करे छे. वणी राजसलाभां साक्षात् देहधारी वीररस सभान
वीरसुलठो अकभरनी सेवा करे छे, तेमज्जेम अकवतीना सेनापतिने चतुरंगिणी
सेना सेवे तेम ४२ उपकरहोथी युक्त चतुरंगी सेना (गजदण, अश्वदण, रथदण
अने पायदण) अकभरनी सेवा करे छे. ॥६१॥

आकाशवत्कविवुधश्रियमादधाना

नीरेशितार इव जिष्णुसामिरोमाः ।

श्रीद्रा इव प्रदधतोऽत्र वृद्धान्यभावं

सभ्या विभान्ति धिपणा इव वागधिसाः ॥९२॥

अत्राकेश्वरसभायां सभायां साधवः सभ्याः समासदः राजसमोपवेशारः विभान्ति
शोभन्ते । किमूताः । कवितया कोव्यकर्तृत्वेन । यदुक्तं स्वर्गवापहारिणा केनचिद्विदुषा
'वयमपि कवयः कवयः कवयः कवयश्च सिद्धसेनाद्याः । यद्यपि इलयोरैक्यं तर्हि फलमीयते
करमः ॥' इति । तथा बुधतया पाण्डित्येन श्रियं शोभामा सामस्त्येन सर्वकलावेतृत्वेन
दधानाः सभाया विभूषां कुर्वाणा ह्य । किंयत् । आकाशवत् । यथा आकाशः कवीनां
शुक्रानां बुधानां रोहिणीचन्दनानां च श्रियं लक्ष्मीमा सामस्त्येन विभाणाः कुर्वाणा
वा सन्ति । सूर्याणां व्रादशत्वेन बाहुल्याद्ग्रहाणामपि बाहुल्यम् । सूर्याणां ग्रहपतित्वात् ।

પુનઃ કિંમૂતાઃ । જિષ્ણુત્વેન સુમદતયા શૌર્યેણ જયનશીલતયા રમા લક્ષ્મીઃ તયા અભિરામા
 ગજાશ્વગ્રામાદિવહુવિમૂતિઆજિનઃ । 'જિતે ચ લભ્યતે લક્ષ્મીઃ' ઇતિ વચનાત્ । શઙ્ગે જિત્રાણાં
 સુમદાનાં હિ પ્રાયઃ સ્વામિનો ગ્રામાન્દદતે ઇતિ રીતિઃ । કે ઇવ । નીરેશિતાર
 ઇવ । 'વાર્નદીશઃ સરસ્વાત્, ઇતિ હૈમ્યામ્ । વારિપતિર્નદીપતિશ્ચેતિ સંયોગાઠ્ઠા ।
 યથા સમુદ્રા જિષ્ણુરમાન્યાં કૃષ્ણતત્પત્નીભ્યાં કૃત્વા મનોજ્ઞાઃ । સમુદ્રશાયી કૃષ્ણઃ ।
 લક્ષ્મ્યાસ્તજ્જાયાત્વેન સાંનિધ્યમ્ । પુનઃ કિંમૂતાઃ । વદાન્યમાર્વં દાનશૌણ્ડતાં પ્રકર્ષેણ
 દ્વધતો વિમ્નતઃ । કે ઇવ । શ્રીદા ઇવ । યથા ધનદા દાનશીલત્વં દધતે । પુનઃ કિંમૂતાઃ ।
 વાગધીશાઃ । પ્રગલ્ભવાગ્વિલાસાઃ । 'વાગિશો વાકપતૌ' ઇતિ હૈમ્યામ્ । ક ઇવ ।
 ધિષણા ઇવ । યથા સુરાચાર્યાઃ । 'ધિષણઃ ફાલ્ગુનીમવઃ । ગીર્વૃહત્યોઃ પતિઃ' ઇતિ
 હૈમ્યામ્ । વાચામધીશા ભવન્તિ ॥

શ્લોકાર્થ

અકબરની સલામાં સલાસદો શોભે છે. જેમ આકાશ શુક્ર અને બુધની શોભા
 ધારણુ કરે છે તેમ કવિતાથી અને પાંડિત્યથી સલાની વિભૂષા કરવા તેમજ જેમ સમુદ્ર
 વિષ્ણુ અને લક્ષ્મીવડે મનોહર છે તેમ શત્રુનો જય કરવાથી રાજદ્વારા ધનામમાં પ્રાપ્ત
 થયેલા હાથી, ઘોડા, ગ્રામ આદિ લક્ષ્મીવડે શોભાયમાન અને કુબેરની જેમ દાનેશ્વરી
 એવા સલાજનો વડે અકબરની રાજસલા શોભે છે. ॥૯૨॥

સ્વસ્ત્રૈણજૈત્રમણિકલિપતશિલ્પચન્ન-
 ત્પાન્ચાલિકાપહતલોચનચિત્તવૃત્તિઃ ।

પૂર્વાપરામ્બુનિધિસીમમહીમધોનો

યા સંસદાપ સુધમાં વલમિત્સમેવ ॥ ૧૩૩ ॥

યા સંસદાપ સુધમાં વલમિત્સમેવ ॥ ૧૩૩ ॥

પૂર્વાપરામ્બુનિધી પ્રાચ્યપ્રતીચ્યસમુદ્રૌ સીમા અવસાનં મર્યાદા યસ્યાસ્તાદૃશ્યા મહ્યા
 મૂર્મેમવોનો વાસવસ્ય સંસત્ સમા સુધમાં સાતિશાયિશોમાં પ્રાપ્ત લેભે । કેવ વલમિ-
 ત્સમેવ । યથા વલનામાન દાનવેન્દ્રં મિનત્તિ હન્તીતિ વલમિત્પુરંદરસ્તસ્ય સમા પર્યત્
 સુધર્માનામ્ની સુપ્રમામાપ્નોતિ । કિંમૂતા । સ્વઃ સ્વર્ગસ્ય સ્ત્રીણાં સમૂહઃ સ્ત્રેણાં સુરાજ્ઞનાગ-
 ણસ્તસ્ય જૈત્રીમિર્જયનશીલામ્નિઃ મણિમિર્વિવિધરત્નૈઃ કલિપતં રચિત શિલ્પં વિજ્ઞાનં
 તેન ચન્નન્તીમ્નિઃ શોભમાનામ્નિઃ । અથવા મણિમિર્નિમિતં વિજ્ઞાન યાસાં તથા ચન્ન-
 ન્તીમ્નિઃ પાન્ચાલિકામ્નિઃ પુત્રિકામિરપહતા સ્વાયત્તીકૃતા સ્વાસુ પ્કતાના વિહિતા
 લોચનાનામ્નર્થાદ્વિલોકકાન્તાનયનાનાં મનસાં ચેતસાં ચ વૃત્તિવ્યાપારો યયા સા ॥
 ઇત્યકવ્વરસમાવર્ણનમ્ ॥

श्लोकार्थ -

देवांगनाञ्चाने पशु शरभावे तेवी, विविध रत्नोथी णनावेढी के जेणे जेनारानां मन अने नयननी प्रवृत्तिने स्तंभित करी देनारी अेषी पुतणीञ्चो जेभां छे तेवी, समृद्ध-पर्यंतनी पृथ्वीना राज अकभरनी राजसला धरुनी सुधर्मासभानी जेम अपूर्व शोभाने धारणु करती हुती ॥९३॥

गोष्ठीं सृजन्क्षितिसितांशुरशेषशास्त्रा-
धीतीव तत्सदसि कोविदभेदुरायाम् ।
धर्मं विशिष्य परिचेतुमना इति स्म
सामाजिकाननुयुनक्ति कदाचिदेषः ॥९४॥

पधोऽकभरः क्षितिसितांशुर्धरणीरोहिणीरमणः कदाचित् करिगश्चित्समये विशिष्य विशेषप्रकारेण कृत्वा धर्मं मोक्षसाधकं मार्गं परिचेतुं परिचित्तिगोचरीकर्तुं मनोऽन्तःकरणं यस्य सः । तस्यां पूर्वव्यावर्णितरवस्थायां सदसि समायां सामाजिकानुसभ्यानित्यमुना प्रकारेणानुयुनक्ति स्म । पप्रच्छेत्यर्थः । किंमृतायां सदसि । कोविदैः निरवधविद्याविदुरविशारदवृन्दैर्भेदुरायां पुष्टायां भृतायाम् । मण्डितायामित्यर्थः । क्षितिसितांशुः किं कुर्वन् । गोष्ठीं विनोदवार्तां सृजन्निर्मिमाणः । क इव । अशेषशास्त्राधीतीव । यथा अशेषेषु समस्तेषु शास्त्रेषु व्याकरणसाहित्यप्रमाणच्छन्दोवेदज्योतिरलकारनीतिचाणक्यादिषु वाङ्मयेषु अधीतमध्ययनमस्यास्तीत्यधीती सर्वशास्त्राध्येता गोष्ठीं सृजति ॥

श्लोकार्थ

सर्वशास्त्रोना (व्याकरण, साहित्य, प्रमाण, छंद, वेद, ज्योतिष, अलंकार न्याय अने आणुक्यनीति आदिना) ज्ञातानी जेम तेमज विशेष प्रकारे मोक्षसाधक धर्ममार्गाने परिचय करवाना चित्तवाणा अकभर आदशाडे, पठितो वडे शोभती राजसलामां विविध प्रकारनी गोष्ठी करता, सलासहोने आ प्रमाणे प्रश्न पूछता हुतां ॥९४॥

किं पप्रच्छ तदेवाह

मास्वानिव प्रकटयत्यनवधमार्गं
प्राणान्निजानिव पिपति समग्रसत्त्वान् ।

ધત્તે સ્પૃહામિહ ન સિદ્ધશ્ચ ક્વચિધો-
 ઽનુક્રોશશાલિપદવીમિવ યોજન્નોઃ ॥૧૫॥

વિશ્વાસુમત્સુ સમદ્વપરમેશિતેવ
 સઙ્ગં કુસઙ્ગમિવ શાન્તમના જહાતિ ।
 યઃ પોતવત્તરતિ તારયતે પરાંશ્ચ
 સંસૃત્યુદન્વતિ સ્ કશ્ચિદ્રિહારિત સાધુઃ ॥૧૬॥ (યુગમ્)

इह ममाज्ञावर्तिनि महामण्डले सर्वदर्शनेषु वा स प्रसिद्धिमान् साधुर्महात्मा कश्चि-
 त्कोऽपि अरिः वर्तते । यत्तदोर्नित्यसन्नधात् स कः । यो महात्मा भास्वान् मार्तण्ड
 इवानवधं निष्पापं मार्गं पन्थानं प्रकटयति प्रकाशयति । तथा यो निजानात्मीयान्प्रा-
 णान् अस्त्रनिव समग्रान् सर्वान् सत्त्वान् प्राणिनः पिपतिं पालयति । तथा यः सिद्धा
 मुक्तात्मेव इह विश्वे पुत्रकलत्रधनादिसंसाराभिषङ्गे वा क्वचित्कुत्रापि पदार्ये स्पृहां
 वाञ्छां न धत्ते दधाति सृजति वा । पुनर्योजनानां चतुःक्रोशीमानानां मार्गप्रमाणविशे-
 षाणामोषः समूह इव अनुक्रोशेन दयया । 'कृपानुकम्पानुक्रोशः' इति हैम्याम् । अनुगतैः
 परस्परं संस्रद्धैः क्रोशैर्गन्धूतिभिः शालते शोभते इत्येवंशीलां पदवीं मार्गमाचार
 पन्थानं च धत्ते । तथा यः परमेशितेव परमेश्वर इव विश्वेषां त्रयाणां सुवनानां
 समक्षेषु वा असुमत्सु जन्तुषु सप्ता समभावा स्वपरव्यवसायरहिता एकरवमावैव दृक्
 दृष्टिर्भस्य । तथा यः शान्तमुपशमशालि मित्त्रामित्रेषु समतया समपरिणामतया प्रव-
 र्तमानं वा मनः स्वान्तं यस्य तादृक् सन् कुसङ्गं कुकुट्टितं पाप्ममिर्व्यसनिभिः पिशु-
 नैर्वा सङ्गं संगममिव । सङ्गं प्रमूढाप्रमुखसंबन्धं धनमोगविलासादिकं संगमं वा जहाति
 स्वयं त्यजति । च पुनः संसृतिः संसारः स प्रवागाधोऽपरचक्षुरलक्ष्यतलः उदन्वानपारः
 समुद्रः तस्मिन् पोतवधानपात्र इव स्वयं तरति परपारं प्रयासं विनैव सुखेन प्रयाति,
 परांश्च तारयते पर पार लभ्यते ॥

શ્લોકાર્થ

શું પૂછતા હતા તે કહે છે ?

મારા સામ્રાજ્યમાં અથવા સર્વદર્શનોમાં પ્રસિદ્ધ કોણ મહાત્મા છે કે જે સૂર્યની
 જેમ નિરવધ [પાપરહિત] માર્ગને પ્રગટ કરે છે ! તેમજ પોતાના પ્રાણોની માફક સમસ્ત
 પ્રાણીઓનું જેઓ પાલન કરે છે ! સુકતાત્માની જેમ વિશ્વમાં (પુત્ર પરિવાર આદિમાં)

કોઈપણ પદાર્થમાં સ્પૃહા રાખતા નથી ! તેમજ યોજનનાં (ચારકોશ) સમૂહની જેમ પરસ્પરના સંબંધથી શોભતા એવા માર્ગ 'આચારને ધારણુ કરે છે. અને પરમાત્માની જેમ વિશ્વના પ્રાણીઓ પ્રત્યે સમદૃષ્ટિ ધારણુ કરે છે, વળી શાંત સ્વભાવવાળા મહાત્મા કે જેઓ સ્ત્રી આદિને સંજ અને ધન-લોભ વિહોણ આદિને; સંગમ, વ્યસનોનો જેમ ત્યાગ કરે છે, તેમ જ જહાજની જેમ સંસારરૂપ અગાધ સમુદ્રને સ્વયં તરે છે, અને પાર ઉતારે છે, આવા પ્રકારના કોણુ મહાત્મા છે (આ પ્રમાણે પ્રશ્ન કર્યો.) ॥૬૫ા૬૬ાં

વાંચે સુધામિવે મિધીય તતઃ સિદ્ધિ-
 નેમીતમીવરંચિતુઃ શ્રવણાંજ્જલિમ્યામ્ ।
 સામાજિકૈઃ સ જગદે દ્વિજચન્દ્રિકામિઃ
 સંવર્ધિતસ્ફુરંદુરઃસ્થિલતારહારૈઃ ॥૧૭ા॥

તતઃ સાહિત્યપ્રાણાન્તરં સામાજિકૈઃ પાર્ષદૈઃ સ સાહિજગદે માષિતઃ પ્રત્યુત્તરં પ્રદીયંતે સ્સ । કિંમૂતઃ । નિજવદનપદ્મવિરાજિહ્વિજાનાં દશનાનાં ચન્દ્રિકામિઃ કાન્તિમિઃ । દન્તાધિકારે ચન્દ્રિકાશબ્દેન કાન્તિરેવોચ્યતે । યથા રથો 'દશનચન્દ્રિકયા વ્યવમાસિતમ્' इति । સંવર્ધિતાઃ સમ્યક્પ્રકારેણ વૃદ્ધિ નીતાઃ સ્ફુરન્તો દીપ્યમાના ડરઃસ્થિલે વક્ષઃસ્થાને સ્થિતોસ્તારિં ડજ્જ્વલોસ્તારેકસવૃક્ષા વા હારા મુક્તાકલાપા યૈઃ । કિં કૃત્વા । અવળે કળવિદ્યાજ્જલો યો જિનપાણિઃ પકોડ્ડેજ્જલિઃ તામ્યાં ક્રામ્યાં કૃત્વા સમુદ્રનેમ્યા ક્ષોળેઃ તમીવરંચિતુઃ શર્વરીવરસ્યાકબ્જવર્ષાતિસાંહેઃ પૂર્વપ્રેરૂપિતપ્રશ્નલક્ષણાં વાંણીં નિર્ધીયે સાદરં શ્રવણવિષયીકૃત્ય । કામિવ । સુધામિવે । કેન્દ્રિદમામ્બયવાંન પુમાંન સદ્ગુરુપ્રેદતો-મન્ત્રારાધનવિધિના પૂર્વપ્રેમ્ણાં વા પ્રાચીનીત્રીણીતિશોચિપુણ્યેન વા પ્રસન્નીમૂતેસુધામુખાં પ્રદત્તં પીયૂષમજ્જલિમ્યાં પિવતિ ॥

શ્લોકાર્થ

પૃથ્વીપરના ચંદ્ર એવા અકબર ખાદશાહના વચનામૃતતુ કર્ણુપુટ વડે પ્રેમપૂર્વક પાન કરીને (સાંભળીને) જેમના મુખરૂપી કમલમાં હાંતોની કાંતિ શોભી રહી છે અને અત્યંત દેહીપ્યમાન મુકતાહારોથી જેમનું વક્ષસ્થલ શોભી રહ્યું છે, તેવા પાર્ષદો- સભાસદોએ આ પ્રમાણે કહ્યું । ॥૬૭ા॥

अरगाभिरीशितरदश्यत दर्शनेषु
 सर्वेषु शेखर इवाखिलधार्मिकाणाम् ।
 एकः स हीरविजयाभिधस्वरिराजः
 क्षमापालपङ्क्तिषु भवानिव भूमिपीठे ॥९८॥

हे ईश्टे सर्वत्र पृथिवीपीठे विजयविवानादौ समर्थाभवतीति ईशिता तस्य संबो-
 धनम् हे ईशितः स्वामिन, अस्माभिः श्रीमत्सदस्यैः भूमिपीठे निखिलमेदिनीमण्डले
 सर्वेषु समस्तेषु जैनबौद्धशैवसांख्यवैशेषिकनास्तिकलक्षणेषु षट्सु दर्शनेषु शासनेषु । अथ
 वा भाट्टप्रामाकरजैमिनीयादिषु षड्दर्शनानां शाखाप्रशाखासूतेष्वपि । सोऽसाधारणगणितान-
 गुगुणगणैर्जगत्त्रये विख्यातः पको न द्वितीयो यस्याद्वितीयः हीरविजय इत्याभिधा नाम
 यस्य तादृशः स्वरिष्वचाचार्येषु त्रिंशत्प्रतिरूपादिषड्गुणितषट्त्रिंशद्गुणै राजते दीप्यते
 इति राजा पतावता श्रीहीरविजयस्वरिपुरुदूतोऽदश्यत दर्शनगोचरीचक्रे नापरः । क इव ।
 भवानिव । यथा निखिलानां मुद्गलानां प्रतिष्ठानानां 'पठाण' इति असिद्धानां विविधजातितुरु-
 ष्काणां राजपुत्राणां क्षमापालानां पृथिवीपतीनां पङ्क्तिषु मण्डलीषु भवान् साहीनामपि साहिर्द-
 श्यते उत्प्रेक्ष्यते अखिलानामिदानींतनयुगजन्मनां समस्तानां धार्मिकाणां धर्मकर्तृणां शेखरो-
 ऽवतंस इव मुकुटो वा ॥

श्लोकार्थ

हे स्वामिन, आ पृथ्वी पर सर्व राज्ञ्योनी पङ्क्तिमां जेम आप जेक न छे।
 तेम सव दर्शयोमां (जैन बौद्ध, सांख्य, वैशेषिक, शैव अने नास्तिक आदि छजे
 दर्शनेमां अथवा लट्ट, आलाकर जैमिनीय, आदि छ दर्शननी शाखा प्रशाखायोमां)
 असाधारण गुणोना लंडार जेवा अने सर्वधार्मिकोमां सुगुट समान जेकजहीरविजय
 नामना आचार्यने जेमे जेया. ॥९८॥

अथ हीरविजयस्वरिगुणवर्णनप्रारम्भः

अध्याप्य देवगुणा स्वविनेयवर्गैः
 स्वख्यातये प्रतिभुवं ग्रहितैरिवैतैः ।
 सम्यैर्गुणान्कवयितुं कतिचित्दीया
 न्प्रारभ्यते रा वसुधाधिपतेः पुरस्तात् ॥९९॥

समायां साधुभिः सम्यै. समास्तारैः वसुधाधिपतेर्भूमण्डलाखण्डलस्य पुरस्तादये
तदीयान् हीरविजयसूरिसंबन्धिनः कतिचित्सर्वात्मना कथयितुमशक्यतया कियत्संख्या-
जान् गुणाङ्कवयितुं स्तोतुम् । 'ईदृ कवयति कवते' इति क्रियाकलापे । प्रारभ्यते स्म ।
उत्प्रेक्ष्यते देवगुरुणा सुराचार्येण बृहस्पतिना अध्याप्य पाठयित्वा स्वयं सर्वशास्त्रकलापो-
रगामिनो विधाय स्वख्यातये सर्वावनीवलये निजप्रसिद्धिविहितये भुवं प्रति भूमीमण्डले
प्रहितैः प्रस्थापितैः स्वविनेयवर्गैर्निजान्तेवासिवृन्दैरिव ॥

श्लोकार्थं

इवे हीरविजयसूरीना गुणुनुं वरुणं शत्रुं थाय छे.

ज्येष्ठे बृहस्पतिज्येष्ठे पोतानी प्रतिष्ठा भाटे सर्वं शास्त्रोना पारगाभी जनावीने पृथ्वी
उपर मोक्षद्वेषा पोताना शिष्योना समूह डोय तेवा सभासदो ज्येष्ठे षाडशाडनी समक्ष
हीरविजयसूरिना केटकाके गुणुनुं वरुणं करवानो प्रारंभ कर्यो. ॥६६॥

एतस्य दृष्टिरजनिष्ट विभो सदक्षा
मिक्षाचरेऽमृतमुजामपि सार्वभौमे ।
भक्तेऽप्यभक्तिकृति वार्षिकवारिदस्य
दृष्टिर्ग्येषुविपिने कनकद्रुमे च ॥१००॥

हे विभो स्वामिन्, एतस्य हीरविजयसूरेर्दृष्टिर्दृक् भिक्षया त्रासमात्रेण चरति वृत्तिमा-
जीधिकां विदधातीति भिक्षाचरो भिक्षुकः । दरिद्र इत्यर्थः । तस्मिन्तथा अमृतमुजां
सुधाशनानां देवानां सार्वभौमे चक्रवर्तिनि पुरदरे च सदशा निर्विशेषा सदशी अजनिष्ट
संजाता । पुनर्भक्ते स्वसेवासक्ते भक्तिनिर्भरान्तःकरणतयाशनानांशुकादिदायके वा तथा
अभक्तिकृति अवज्ञाकारिणि अनिष्टविधायिनि वा पुंसि तुल्यैव अस्य सूरेर्दृष्टिरजनिष्ट ।
यथा वर्षासु भवो वार्षिकः वर्षाकालसंबन्धिनो वारिदस्य बहुलसलिलाखण्डधारावार्षिणो
मेघस्य वृष्टिर्द्वर्षणभिक्षूणां रसालानां 'सेलडी वृन्दगरी' इति प्रसिद्धानां विपिने वने ।
क्षेत्रे इत्यर्थः । तथा कनकतरौ धतूरकवृक्षे च सदशैव संजायते ॥

श्लोकार्थं

हे स्वामिन्, वर्षाकाशमां जेम मेघनी धारा शेरडीना जेतसमां हे धतुराना वृक्ष
उपर ससान पक्षे वर्षे छे, तेम हीरविजयसूरिनी दृष्टि ज्येष्ठे दरिद्री डोय हे धद्र डोय,
द्वि. सौ. १८

लङ्कत डोय के अलङ्कत डोय-निन्दक डोय. के प्रशंसक डोय ते हरेक उपर समानरूपे
रहेली छे ॥१००॥

संध्याअविभ्रममिवाध्रुवभावभाज-

मुद्गावयन्भवमभङ्गुरतां च सिद्धेः ।

आवेदयत्यसुमतः कुलयातयामौ

वंश्यानिवायतिहितः स हिताहितार्थम् ॥१०१

स हीरविजयसूरिरसुमतः सकलमविकजन्तून प्रति हितानिहपरलोकेष्टान् । तथा
अहितान् द्वयोरपि लोकयोरनिष्टविधायिनोऽर्थान् भावान्पदार्थान्वा आवेदयते कथयति ।
क इव । कुलयातयाम इव । यथा गोत्रवृद्धः पुमान् वंश्यान्निजपुत्रपौत्रादिकान् प्रति
हिताहितार्थानावेदयते शुभाशुभान् भावान् कथयति हितमहितं च वक्ति । सूरिः किं
कुर्वन् । संध्याभ्राणां संध्याकालसंजातविविधनीलपीतरक्तादिरागकलिताभ्रकाणां दिवसा-
वसानपितृ (सु)प्रभवद्विविधरागाणां विभ्रमं विलासमिव । अध्रुवभावमाजमशाश्वतपरिणा-
मजुष भवं संसारमुद्गावयन् प्रकटीकुर्वन् । च पुनः किं कुर्वन् । सिद्धेर्महानन्दनगर्या
अभङ्गुरतामनश्वरत्वं शाश्वतसुखानुषङ्गितां प्रकटयन् प्रकाशयन् । अर्थाज्जनानां पुरस्तात् ।
अत एव सूरिर्यातयामश्च किंलक्षणः । आयतावुत्तरकाले इहपरलोकादौ सांसारिकसर्वव्य-
वहारादौ च हितः शुभचिन्तकः पथ्यवक्ता च ॥

श्लोकार्थ

हे स्वामिन्, लव्यलवोनी आगण संध्याना रंगनी ज्येष्ठ संसारना स्वर्षपनी
क्षुण्ण लंगुरता अने भोक्षणी अविनश्वरताने गतावता हीरविजयसूरि कुलवृद्ध पुर्षपनी
ज्येष्ठ लव्य प्रोष्णीयाने लापी शुभाशुभ लावोने कडेनारा छे. ॥१०१॥

यरिगान्तावधि वसन्ति परे निमन्ना

मीनप्रजा इव जना वृजिनावभूढाः ।

तरगाङ्गुर्वाम्बुनिधितः स पृथग्बभूव

पङ्कान्तराङ्गनरसादिव पुण्डरीकम् ॥१०२॥

स सूरिस्तस्माद्वाङ्मनसगोचरीमृतपूर्वपारादनन्तानन्तपुण्ड्रलपरावर्तिनिवर्तननृत्तसूत्रधारा
तसंसारो देवागाधापारत्वेनाम्बुनिधिः समुद्रस्तस्मात्सकाशात् पृथक् बभूव भिन्नो

जातः । संसारं निरस्य मोक्षमार्गे संयमे तस्थिवानित्यर्थः । किंसूतात्तस्मात् । पङ्कः
पापमन्तरे मध्ये यस्य । केवलपापमयादित्यर्थः । 'अहः कलङ्कमघं पङ्कः' इति ह्यन्याम् ।
किमिव । पुण्डरीकमिव । यथा सिताम्भोजं पुण्डरीकं पङ्कः कर्दमोऽन्तरे मध्ये तले यस्य
तादृशात् धनरसात्सलिलात्पृथक् भवति । न कः । यस्मिन् भवान्बुनिधौ संसारसमुद्रे
वृजिनैः पापकर्मभिरवगृह्य आश्लिष्य व्याप्तः पापभरभारिताः सन्तः परे इतरे बहुल-
संसारिणो जना लोको विगतो विशेषेण यातोऽवधिः सीमावसानं यत्रेति क्रियाविशे-
षणम् । अनन्तानन्तसमयमित्यर्थः । लीनास्तल्लीनमानसा वसन्ति संतिष्ठन्ते । क इव ।
मीनप्रजा इव । यथा मत्स्याः समुद्रे निमग्ना एव तिष्ठन्ति ॥

श्लोकार्थं

(हे स्वामिन्,) जे संसार समुद्रमां पापकर्मैथी व्याप्त अनंत ज्यो मत्स्योनी
जेम लीन भनीने रह्या छे, ते संसार सागरथी आ आचार्य जुहा थया छे. (अर्थात्
मोक्षमार्गे संयममां रडेला छे.) जेम कमल जल अने पंक (कादव) मां उत्पन्न
थाय छे परंतु जल अने कादवथी लिनन रडे छे; (तेम आचार्य संसारथी विरक्त भनीने
रह्या छे.) ॥१०२॥

संत्रस्यदेणरमणीद्वगपङ्गरङ्गो-

त्सङ्गप्रणर्तितकटाक्षपरम्परामिः ।

चेतस्यविश्यत मुमुक्षुमणेर्न तस्या-

लोकस्य मध्य इव चण्डरुचीरुचीभिः ॥१०३॥

तस्य हीरविजयस्य मुमुक्षुमणे. श्रमणमाणिक्यस्य चेतसि चित्ते संत्रस्यन्तीनां लुब्ध-
कादीनामाकस्मिकभयाकुलतया पलायमानानामेणरमणीनां सारङ्गाङ्गनानां दृगिव चटुललो-
चनमिव दृक् दृष्टिर्यासां तासाम् । चपलविलोचनानां खोणामित्यर्थः । दृशां नयनानामपा-
ङ्गयोर्नेत्रप्रान्तेयोरेव रङ्गयोर्नतनस्थानकयोस्तसङ्गे क्रोडे प्रणर्तितामिस्ताण्डवं कारिताभिः
कटाक्षाणामक्षिविकूणितानां परम्परामिर्धोरणीभिर्नाविश्यत न प्रविष्टम् । कामिरिव ।
चण्डरो(रु)चीरुचीभिरिव । यथा तीव्रकिरणस्य भारकारस्य रुचिभिः कान्तिभिः ।
रुचीशब्दो दीर्घइकारान्तोऽप्यस्ति । यथा नैपद्ये 'वरुणग्रहिणीमाशामासादयन्तममुं
रुचीनिचयमिव' इति । 'नो चेतो चण्डरोचीरुचिरुचिरुची' इति जिनशतकेऽपि । अलोकस्य
जीवाजीवादीनमिनाधारक्षेत्रस्य मध्ये विचालेन प्रविश्यते । अलोकेषु सूर्यादीनां न
प्रकाशः । परशासनेऽपि दृश्यते । यथा रघुवंशे 'सोऽहमिज्याविशुद्धात्मा प्रजालोपनि

मीलितः । प्रकाशश्चान्धकारश्च लोकालोक इवाचलः ॥ 'चक्रवालाचलादवाक् प्रकाशः परतश्चाप्रकाशः' इति तद्वृत्तौ । 'लोकालोकश्चक्रवालः' इति हैम्याम् ॥

श्लोकार्थ

लयलीत हरिणी आंघो जेवी आंघोवाणी स्त्रीयोनी दृष्टिश्च नृत्यभूमिना मध्य
लागमां नृत्य करी रडेदी कटाक्षोनी परंपरा (अर्थात् स्त्रीयोना कटाक्ष आदि डावसावो)
श्रमणुशिरोमणी हीरविन्य सूरिना चित्तमां प्रवेशी शकी नडी, जेम सूर्यानां प्रयंड
किरणो अलोकमां प्रवेशी शकता नथी तेम. ॥१०३॥

संसृत्यसारसरणीभ्रमणीभवेन

विश्वत्रयीजनिमतां नयता विमोहम् ।

सङ्गेन यद्यतिपतेः पुरतः प्रणेशे

नागेन नागदमनीत इवोद्धतेन ॥१०४॥

यस्य यतिपतेर्निर्ग्रन्थनाथस्य पुरतोऽग्रे सङ्गेन स्वजनपरिजनाभिष्वङ्गेन प्रणेशे प्रणष्टम् ।
संसारविरक्तत्वात्तस्य कुत्रापि प्रतिबन्धो नास्तीत्यर्थः । किंमृतेन । संसृतिः संसरणम-
नन्तभवाटवी पर्यटनं संसारः तद्रूपा विविधनरकतिर्यगादिदुःखपरम्परादायित्वादसारा
निकृष्टा सरणिमार्गिस्तत्र भ्रमण्या पर्यटने भ्रमणेन कृत्वा भवेनोत्पन्नेन । सांसारिककुटुम्ब-
संबन्धसंजातेनेत्यर्थः । अत एव किं कुर्वता । विश्वत्रय्यास्त्रैलोक्यस्य जनिमतां सुरासुर-
नराणां विमोहं मौढ्यं नयता प्रापयता । केनेव नेशे । नागेनेव । यथा उत्कटेन
भदेन कोपेन वोद्ध्युरेण मुजंगमेन नागानां सर्पाणां दमनी शक्तिमवनी औषधिविशेष-
स्तस्मात्प्रणश्यते ॥

श्लोकार्थ

अनंत लवोमां परिभ्रमणु करावनार अने दुःखहायी होवाथी असार जेवी लव
अटवीमां लटकावनार त्रणे जगतना लवोने व्याभोडित करनारा सासारिक कुटुंबना
संभंध आ आचार्य पासेथी पलायन थर्ध गया. जेम अत्यंत कोपथी उद्धत नाग
नागदमनी (सर्पोनी विशिष्ट शक्ति) ने नाश करे छे तेम आचार्य सांसारिक संभंधने
नाश कर्ये छे. ॥१०४॥

संक्रान्तशक्रवलिधामधरापदार्थ-
 सार्थे जिनागमकपोल्लिखितान्तराले ।
 संक्रान्तिरापि न कदापि हृदात्मदर्शे
 स्ररीश्वरस्य किमनङ्गतयाङ्गजेन ॥१०५॥

स्ररीश्वरस्य हृत् हृदयमेवातिस्वच्छत्वादात्मदर्शो दर्पणस्तत्र अङ्गजेन कैदर्पेण कमनः कालकेलिः । 'अनन्यजोऽङ्गजः' इति हैम्याम् । कदापि कस्मिन्नपि काले स्वापजाग्रद-
 वस्थातारूप्यतरुणीदर्शनादिसमयेऽपि संक्रान्तिः संक्रमणं प्रतिबिम्बं प्रवेशं च नापि न प्रापे । यस्य मनसि कस्मिन्नपि प्रस्तावे एगरोद्रेको नासीदित्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते अनङ्गतया अशरीरत्वेनेव संक्रमणं तु देहस्यैव स्यात्तस्य तु स एव नास्ति तस्मात्कुतः संक्रान्तिरिति । किंमूते हृदात्मदर्शे । संक्रान्ताः प्रतिबिम्बिताः शक्रस्येन्द्रस्य बलेर्बलिनाम्नो दानवेन्द्रविशेषस्य धाम्नोर्मन्दिरयोः रवर्गपातालयोः । तथा धराया निखिलमहीमण्डलस्य च पदार्थानां घटपटस्तम्भकुम्भदानवदानवारिमानवाद्यनेकवस्तूनां सार्थाः समूहा यत्र । प्रतिबिम्बं च निर्मले वस्तुनि स्यात् । अत एव पुनः किंमूते हृदात्मदर्शे । जिनागमो जैनसिद्धान्तः एव कषः शाणाग्रं तेनोल्लिखितमुत्तेजितं देदीप्यमानं निर्मितमन्तरालं मर्ध्यं यस्य ॥

श्लोकाथं

जेना हृदयइपी अरिसाभां स्वर्गलोक, पाताललोक. अने मध्यलोकना घटपट आदि पदार्थानां समूह संक्रान्त थयो छे, तेम जे जैन सिद्धांतइपी सराणुथी हेदीप्यमान जेना मध्यलाग प्रकाशित थयो छे तेवा हीरविजयसूरिना हृदयइपी दर्पणुभां कामदेवतुं प्रतिबिम्ब क्यारे पणु पडी शक्युं नही. (अर्थात् प्रतिबिम्ब शरीरधारीतुं डोय परंतु कामदेव तो अशरीरी छे तो कामदेवतुं प्रतिबिम्ब क्यथी पडी शके ?) ॥१०५॥

नीत्वा बहिर्निजमनःसदनाग्निहन्य-
 मानं विभाव्य विष्णुना स्वमरातिभावात् ।
 नश्यन्निवान्यजनहृत्परमाणुमध्ये
 रागो विवेश विवशाशयतादधानः ॥१०६॥

रागोऽनुरागः सांसारिकः स्नेहः । उत्प्रेक्ष्यते नश्यन्पलायमानं सन् अन्येषां स्वरिव्यतिरिक्तानामितरेषां जनानां हृत् हृदयमेव परम उत्कृष्टो योऽणुः सर्वलघुरति-

सूक्ष्मस्थानं तस्य मध्ये विचाले विवेश प्रविष्टवान् । नैयायिकानां मते हि मनसः परमाणुत्वमुच्यते । यथा नैषधे 'यत्पथावधिरणुः परमः सा योगिधीरपि न पश्यति साक्षात् । बालया निजमनःपरमाणौ ह्रीदरीशयहरीकृतमेनम् ॥' इति । किंभूतः । विवशं व्याकुलत्वमाह किं कृत्वा । निजस्यात्मनो मनश्चित्तमेव सदन वाससौधं तस्माद्बहिर्वाह्यप्रदेशभूमौ नीत्वा निःसार्य कर्षयित्वा । निष्कास्येत्यर्थः । अरातिमावात्प्रतिभवं दुःखदायकत्वेन वैरित्वाद्भिमुना स्वरिणा निहन्यमानं मार्यमाणं स्वमात्मानं विभाव्य दृष्ट्वा विज्ञाय वा ।

श्लोकार्थ

राग प्रत्येनी शत्रुतावाणा आचार्यं वडे पोताना मनःपी धरमांथी षडार काढी भूकायेदो अने आचार्यं वडे पोताने ङुत्तातो ङाण्णीने, राग (सांसारिक स्नेह) ङाण्णे लागतो लागतो अन्य जनाना हृदय परमाणुमां प्रवेशी गथे ! (नैयायिकेण्ये मनने परमाणुं मान्युं छे.) ॥१०६॥

एतेन दुर्गातिरशोष्यत भूपमुख्य
 ग्रीष्मोष्मणेव विगलज्जलपङ्कपङ्क्तिः ।
 उल्लङ्घयते राग भवपद्मतिरप्यनेन
 पाथोजिनीप्रियतमेन यथात्रवीथी ॥१०७॥

हे भूपमुख्य सकलराजचक्रचक्रवर्तिन्, एतेन स्वरिणा दुर्गतिः सम्यङ्नियमयमसंयमाराधनतो दुष्टा अनन्तदुःखदायका नरकतिर्यग्लक्षणा कुगतिरशोष्यत निषिद्धा निष्ठापिता रवतः । केनेव । ग्रीष्मोष्मणेव यथा निदाघदाघेन विगलन्ति तापातिरेकान्निर्यान्ति विशुष्य गच्छन्ति जलानि पानीयानि यस्यास्तादृशी पङ्कानां जम्बालानां पङ्क्तिः श्रेणी शोष्यते । अपि पुनरनेन गुरुणा भवपद्मतिः भाविनी भूतोपचारात्संसारमार्गं उल्लङ्घयते स्म अतिक्रान्तः । केनेव । पाथोजिनीप्रियतमेनेव । यथा पद्मिनीप्राणनाथेन स्वर्गेण अत्रवीथी गगनपदवी मेघमाला वा उल्लङ्घयते ॥

श्लोकार्थ

हे सकल राजचक्र चक्रवर्ती, ग्रीष्म ऋतुना तापथी जेनुं जल शोषाध गयुं छे तेयो काहव जेम सुकाध जय तेम आचार्ये अनंत दुःखदायी ज्येवी नरक तिर्यंथ रूप

दुर्गातिने संयमनी आराधनाथी हूर करी, तेम न् नेम सूर्य आकाशतुं उद्वेधन करे
छे तेम आचार्ये लवनी परंपरानुं उद्वेधन कर्युं ! ॥१०७॥

वाचंयमावनिमृतः शमनामसामि-

योनिप्रतीपकलिताङ्गमनोगुहायाम् ।

स्वालम्भभीलुक इवेत्कटकोपकुम्भी

कर्तुं प्रवेशमपि नो प्रभविष्णुरासीत् ॥१०८॥

हे सकलराजचक्रचूडामणे, वाचं वाणीं यमयन्ति सावद्यव्यवहारे प्रवर्तमानां निय-
न्त्रयन्तीति वाचंयमा वाग्गुप्तिधारका । वाक्कथनेन मनःकायगुप्ती समेते । मध्यग्रहणेने
आद्यन्तयोर्ग्रहणं कार्यम् । 'तुलादण्डस्येव' इति न्यायेन । तथा 'दक्षायसमारम्भे' इत्यत्र
समारम्भ इति मध्यमपदग्रहणेन संरम्भारम्भयोराद्यन्तयोः पदयोर्ग्रहणम् । 'तुलादण्डन्या-
येन' इति श्रीरत्नशेखरस्वरिपादाः आङ्गप्रतिकमणसूत्रवृत्तौ प्रोचुः । तेषां संगुप्तित्रयधारिणां
साधूनां तेषु वावनिमृत्पार्थिवः पर्वतश्च तस्य शमः प्रशान्तरसः स एव नामाभिधानं
यस्य तादृशाः । सामवेदाद्योनिरुत्पत्तिर्यस्य । श्रूयते च नारायणनाम्यम्भोरुहकुहरकुटीर-
मधिशयानस्य वेदविद्यानिगदतो भगवतः पितामहस्य बृहद्रथान्तरविकीर्णामासनामानि
गायतः सामश्लोकरसनिष्पन्दादुदपद्यन्त पेरवतसुप्रतीकप्रभृतयोऽण्डौ दिग्गजेन्द्रास्तेभ्योऽम्भ
वन् मद्रमन्दमृगमिश्रजातयो गिरिचरनदीचरोभयचारिणः । प्रसिद्धं चैतत् सामजा
गजाः' इति चम्पूकथायाम् । तस्य तेषां वा प्रतीपः शत्रुः केसरी तेन कलितोऽङ्ग उत्सङ्गो
यस्यास्तादृशीम् । मनः चित्तमेव गुहा कंदरा तस्यामुत्कटो मदोद्धतः कोपः क्रोध एव
कुम्भी हस्ती प्रवेशमपि कर्तुं प्रभविष्णुः समर्थो नासीत् न बभूव । उत्प्रेक्ष्यते एवस्या-
त्मन आलम्भो व्यापादनं तत्र भीलुको विभ्यदिव ॥

श्लोकार्थं

हे स्वामिन ! वाचंयम-श्रमणुराज श्री हीरविजयसूरिनी मनइपी गुक्रामां, के
ज्यां शांतरसइपी सामवेदमांथी नेमनी उत्पत्ति थर्छ छे (चम्पू कथामां हाथीओने
सामवेदज सामवेदथी उत्पन्न थयेला क्हा छे.) तेवा हाथीओना शत्रु सिंइथी नेना
मध्यलाग युक्त छे, तेमा महोद्धत ओवेो क्रोधइपी हस्ति प्रवेश करवा भाटे पणु समर्थ
थर्छ शक्यो नही. ते न्णु पोतानो लय लागी गयेो न डाय ! ॥१०८॥

विश्राणयत्यसुमतां क्षितिकान्त बोधि-
 वीजं निर्धि जनयितेव निजाङ्गजानाम् ।
 सिद्धः स्वसिद्धिमिव भक्तिमतां विनीता-
 न्तेवासिनामिव गुरुः परमात्मविधाम् ॥१०९

हे क्षितेर्भूमामिन्याः कान्त वल्लभ, असुमतां भव्यजन्तूनां बोधिवीजं सम्यक्त्वं
 विश्राणयति ददाति । क इव । जनयितेव । यथा पिता निजाङ्गजानां स्वनन्दनानां
 निर्धि निधानं दत्ते प्रयच्छति । पुनः क इव । सिद्ध इव यथा विद्यासिद्धिभृद्भक्तिमतां
 स्वसेवासकानां स्वस्यात्मनः सिद्धिं मन्त्रादिसामर्थ्यं दत्ते । पुनः क इव । गुरुरिव ।
 यथा सम्यग्धर्मोपदेश्य विनीतानां विनयकलितानां स्वादेशवशंवदानामन्तेवासिनां
 शिष्याणां परमात्मविधामध्यात्मान्नायं वितरति ॥

श्लोकाथ

हे पृथ्वीपति, जेम पिता पोताना पुत्रोने निधान आपे, विद्यासिद्धयुद्ध
 लक्षतलजनने जेम सिद्धिओ आपे, तेमज शुद्ध जेम विनयी शिष्योने परमात्म विधानो
 आम्नाय अतावे, तेम हीरविजयसूरि लव्य प्राणीओने ओधी णीज (सम्यक्त्व) तुं दान
 करे छे. ॥१०६॥

मानोपमानममुना गमितः क्षितीन्दो
 जेतुं पुनः प्रतिघतस्तमरातिमिच्छन् ।
 साहाय्यकं किमु चिकारयिषुः स्वकीयं
 नक्तंदिनं वितनुते जगतामुपास्तिम् ॥११०॥

हे क्षितीन्दो वसुधासुधांशो, मानोऽभिमानो गर्वः अपमानमथत्तेन स्वरिणैवावगणनां
 गमितः प्रापितः सन् पुनर्व्याधुद्वय प्रतिघात्कोपात्तं स्वरिमेधात्माराति स्ववैरिणं जेतुमभि-
 भवितुमिच्छन् वाञ्छन् सन् जगतां त्रिमुवनजनानामुपास्ति सेवां वितनुते विदधाति ।
 कथम् । नक्तंदिनं रात्रिदिवा । उत्प्रेक्ष्यते स्वकीयमात्मीयं साहाय्यक साहाय्यं चिका-
 रयिषुः कोरयितुमिच्छुरिव ॥

श्लोकार्थ

हे पृथ्वीयन्द्र, आचार्य वडे अपमानित थयेदो। मान-अडंकार इरीथी पाछे। आनीने पोताना शत्रु आचार्यने श्रुतवाने छिछतो ते पोताने सहाय करवाने माटे जणु रात ने दिवस जगतना श्रुवोनी उपासना करतो रह्यो न डोय ! (अर्थात् आचार्य पासेथी अभिमान पणु पलायन थछं गयुं छतुं) ॥११०॥

विद्वेषिणीयमिति येन निहन्यमाना
शिश्राय शंवरमसौ दितिजं प्रणश्य ।
स्थातुं न तत्र विभुरेतदुदीतमीतेः
प्रत्यङ्गिनं त्रिभुवने भ्रमतीव माया ॥१११॥

इयमस्माक प्रतिभवं विद्वेषिणी वैरिणी महाहानिविधायिनी इति कृत्वा निहन्यमाना मार्यमाणा सती असौ प्रायः संसारवर्तिसर्वजनहृदयसदत्वेन जगत्प्रतीता माया शठता दम्भचर्या । कपटवर्तिरित्यर्थः । प्रणश्य कथंचित्प्राप्त्या प्रपलास्य शंवरं शवरनामानं दितिर्दानवमाता तस्या जायते स्मेति दितिजस्त शिश्राय श्रिता । एतस्मात्सुरेस्वीतायाः प्रादुर्भूताया भीतेर्भयात् तत्रापि शंवरसमीपेऽपि स्मरेण वातित्वात्स्थातुं स्थितिं कर्तुं न विभुरसमर्था सती । उत्प्रेक्ष्यते निर्विन्नस्थानामावात्त्रिभुवने त्रैलोक्येऽपि प्रत्यङ्गिनं जग्द्वन जग्द्वन प्रति भ्रमति पर्यटतीव ॥

श्लोकार्थ

द्वेष करवा लायक अथवा नाश करवा लायक जेवी माया (शठता-कपटक्रिया) मडा। मुशीभते आचार्य पासेथी लागीने दितिना पुत्र शंवरनी पासे रही. शंवर पासे पणु आचार्यना लयथी रडेवा माटे समर्थ थछं शकी नही, तेथी निर्विध्न स्थानना अलावमां त्रणु दोडना प्रत्येक श्रुवमां जणु लमी रही न डोय ! ॥१११॥

संतोपतोयनिधिमध्य इवास्य मग्नो
दग्धः किमुद्धतसितप्रणिधानवहो ।

जग्धोऽथ वा चरणकेसरिणा करीव

लोभः प्रभोरिति न चेत्किमनक्षिलक्ष्यः ॥११२॥

हे प्रभो स्वामिन्, स्वरेलोभः । उत्प्रेक्ष्यते रांतोषः धृतिः निर्लोभता स पव तोय-
निधिः समुद्रस्तस्य मध्ये गर्भे जलान्तराले मग्नेः ब्रूडित इव । अथ वा उत्प्रेक्ष्यते
उद्धतः प्रज्वलन् सितप्रणिधानमेव शुक्लध्यानमेव वह्निर्ज्वालाजिह्वः तत्र तन्मध्ये दग्धो
भस्मीभूत इव । अथ वा करीव हस्तीव चरणं चारित्रं तदेव केसरी पञ्चाननस्तेन
जग्धो भक्षितः कुक्षिगतीकृतः इव । इति चेन्न तर्हि किं कथमनक्षिलक्ष्यः न लोचन-
गोचरः कदाचिदपि लोभो न दृश्यत इत्यर्थः ॥

श्लोकार्थ

हे नाथ, आचार्यश्रीनेऽपि तो सतोषइपी समुद्रना तणिये जधने न्णु षेठो ।
अर्थात् डूभी गयो ! अथवा न्णु शुक्लध्यानइपी अग्निमां लस्मीभूत थर्ध गयो ।
अथवा तो न्णु चारित्रइपी केसरी सिद्ध तोलइपी हस्तिनेऽपि केणिये करी गयो ! ने
तेम न डोय तो आचार्यमा क्यारेय पणु ते हेभातो केम नथी ? ॥११२॥

तृष्णां महीतलमहेन्द्र विभ्रुर्विरत्या

यो वागुरामिव कृपाणिकया न्यकृन्तत् ।

दुःखान्यलम्बिषत मुग्धजनैर्निपत्य

यस्यां मृगैरिव भवं विपिनं भ्रमद्भिः ॥११३॥

हे महीतलमहेन्द्र हे भूमीमण्डलाखण्डल, यो विभ्रुर्विरविजयस्वरिः तृष्णां नानामिला
षस्वरूपां स्पृहां विरत्या निखिलाभिलाषविरमणरूपनियमेन कृत्वा न्यकृन्तत् चिच्छेद ।
कामिव । वागुरामिव । यथा कश्चित्सकलजन्तुजातकृपापरः पुमान् वागुरां मृगजालिकां
कृपाणिकया क्षुरिकया कर्तार्या वा कृन्तति छिनत्ति । यस्यां तृष्णायां वागुरायां भवं
संसारं विपिनमरण्यं च भ्रमद्भिर्मृगैरिव मुग्धजनैर्ज्ञानलोकैर्निपत्य तदधीनीभूय
पतित्वा दुःखानि अनेकप्रकारासातपरम्परा अलम्बिषत प्राप्तानि ॥

श्लोकार्थ

हे पृथ्वीना धन्द्र ! नेम केर्ध कृपासिंधु मडात्मा डरणीयानी न्ण (पाश्च) ने
छरीथी छेदी नाणे तेम आचार्यश्रीनी तृष्णा स्पृहा तो विरतीइपी छरीथी छेदाध् गध

કે જે તૃષ્ણારૂપી જળમાં, સંસાર અટવીમાં ભટકતા હરણીયાં જેવા મુગ્ધજનો અનેક પ્રકારનાં દુઃખોની પરંપરા પ્રાપ્ત કરી છે. ॥૧૧૩॥

વિશ્વત્રયીશ ઇવ નિઃશરણાત્મમાજા·

માસ્તે મહીમિહિર યઃ શરણં શરણ્યઃ ।

મૈત્ર્યં વિમર્તિ જગતા ન કદાપ્યમિત્ર-

માવં સ માનુરિવ નર્યદરોપદોષઃ ॥૧૧૪॥

હે મહીમિહિર મૃમીમાનો, વિશ્વત્રયીશઃ ત્રિલોક્યનાયકઃ પરમેશ્વર ઇવ યઃ સ્વરિર્નિર્ગતં શરણમાધારો યસ્ય તાદૃશમાત્માન મજ્જતીતિ તેષામશરણાનાં શરણં ગતિરાસ્તે । કિંમૂતઃ । શરણ્યઃ શરણાગતવત્સલઃ । પુનઃ સ માનુરિવ માસ્વાનિવ જગતા વિશ્વલોકેન સાર્ક મૈત્ર્યં મિત્રતાં સખિમાવં વિમર્તિ, પર કદાપિ કસ્મિન્નપિ પ્રસ્તાવે અમિત્રમાવં વૈરિ- તાશયં ન વિધત્તે । કિંમૂતઃ । નર્યન્તઃ પલાયમાના અશેષાઃ સમસ્તા દોષા અપગુણા યસ્માત્ । સૂર્યસ્તુ સર્વદાપિ મિત્ર ઇત્યભિવાનત્વ પર નામિત્રાખ્યતામ્ । સોઽપિ કિંમૂતઃ । નર્ય- ન્તોઽશેષાઃ સર્વા અપિ પ્રવેતાઃ કૃષ્ણાશ્ચ દોષા રાત્રયો યસ્માત્ ॥

શ્લોકાર્થ

હે ભૂમિલાતુ ! ત્રણ લોકના નાયક પરમેશ્વરની જેમ જેઓ અશરણ જીવોને માટે શરણ્ય છે, (અર્થાત્ શરણાગત વત્સલ છે.) તેમજ સૂર્યની જેમ જેમના સમસ્ત દોષ નાશ પામ્યા છે, (દોષાઃ રાત્રયઃ) 'દોષા' નો અર્થ રાત્રી પણ છે સૂર્યથી રાત્રી નાશ પામે છે. આગ્રાર્ય જગતના જીવો પ્રત્યે મિત્રતાને ધારણ કરે છે. પરંતુ કદીપણ કોઈની સાથે વૈરભાવને વહન કરતા નથી. (સૂર્યને પણ જગતનો મિત્ર કહેવાય છે.) ॥૧૧૪॥

સંમોહસંતમસસંતતિસાન્દ્રિતેષુ

માનાવનીઘરતટીસ્થપુટીકૃતેષુ ।

સંસારવર્ત્મસુ વિમોહવતાં શિવસ્થા-

સ્થાતા પથઃ સ જગતામિવ વર્ત્મવેદી ॥૧૧૫॥

હે સ્વામિને અખિલજલધિમેખલાપીઠપ્રમો, સંસારવર્ત્મસુ ભવગહનમાર્ગેષુ વિમોહવતાં મિથ્યાત્વાજ્ઞાનાદિના મૃદમાવમાજાં દિઙ્મૃદીમૃતાનાં જગતાં તાત્સ્વ્યાત્તદ્વ્યપદેશ ઇતિ ન્યાયેન જગજ્જનાનાં શિવસ્ય મોક્ષસ્ય પથો માર્ગસ્થાસ્થાતા કથયિતા તે । કિંમૂતઃ ।

સંમોહો મહાજ્ઞાનમ્ । ‘સમોહધૂલીહરણે સમીરમ્’ ઇતિ સંસારદાવસ્તુતૌ । સ પવ સંતમ-
સાનિ પ્રસુમરાન્ધકારાણિ તેષાં સંતન્યા પરમ્પરયા સાન્દ્રિતેષુ નીરન્ત્રીકૃતેષુ પુનઃ
કિંમૂતઃ । માનોઽહંકારઃ સ પવાવનીધરઃ પર્વતરણસ્ય તટીભિઃ પ્રપાતસ્થાનકૈઃ સ્થપુટી-
કૃતેષુ વિષમેષુ વિહિતેષુ । ક ઇવ । વર્ત્મવેદીવ યથા સદસન્માર્ગવેતા પુમાન્ પથિષુ
વિમોહવતાં માર્ગામાર્ગદિગપદિક્ષુઙ્ગિવિરહિતાનાં પથિકલોકાનાં શિવસ્ય નિરુપદ્રવ-
રૂપસ્ય માર્ગસ્યાખ્યાતા વક્ત્રા ભવેત્ । મહાપર્વતાદિગઢૈરન્ધકારૈર્વહલીમૂતેષુ વિષમેષુ ચ ॥

શ્લોકાર્થ

હે સ્વામી ! જેમ કોઈ સન્માર્ગનો જાણુકાર પુરૂષ પથિકોને નિરૂપદ્રવી સરલ માર્ગ
ખતાવે તેમ આચાર્ય અતિનિખિડ અજ્ઞાનરૂપી અન્ધકારની પરંપરાથી ભયંકર તેમ જ
જેમા અહંકારરૂપી પર્વતોની વિષમભૂમિ છે, તેવા સંસારરૂપી વિષમમાર્ગ વ્યાપ્તોહિત
મૂઠ બનેલા (ભૂલા પડેલા) જગતના જીવોને અનંત સુખમય મોક્ષમાર્ગ કહેનારા છે ॥૧૧૫॥

અર્થાત્ક્ષમાધરપદં ક્વચિદ્બ્રવૃત્તં

યસ્યાત્મનસ્તુ ગિરિમૂપતિભિર્વિમક્તમ્ ।

જ્ઞાત્વા તદાપ્તુમિવ શીલતિ શાર્ઙ્ગપાણિં

પર્યંકમૂર્તિધરકુણ્ડલિચક્રવર્તી ॥૧૧૬॥

પર્યંકસ્ય પલ્યંકસ્ય મૂર્તિ શરીરં ધરતીતિ વિમર્તીતિ તદદશઃ કુણ્ડલિનાં મોગિનાં
ચક્રવર્તી સાંવમૌમઃ શેષનાગેન્દ્રઃ શાર્ઙ્ગપાણિ કૈશવ શીલતિ સેવતે । ‘શેષશ્યાશાયી
કૃષ્ણઃ’ ઇતિ શ્રુતિઃ । ઉત્પ્રેક્ષ્યતે તત્સૂરેઃ સ ચાસૌ હીરવિજયનામા સ્થરિરાચાર્યશ્ચ તસ્ય
ક્ષમાધરપદમ્ આતુ લબ્ધુમિવ । કિં કૃત્વા । યસ્ય સૂરેરર્થાત્પરમાર્થવૃત્ત્યા ક્ષમાધરપદમદ્વૈ-
તમાવેન ક્વચિદન્યત્ર પુરુષાદાવબ્રવૃત્તં કુત્રચિત્કદાચિત્કેનાપિ ન પ્રાપ્તમ્ । તુ પુન આત્મનઃ
સ્વસ્ય શેષનાગસ્ય તુ ક્ષમાધરપદં ગિરિમિઃ કુલશૈલાદિશિલોચ્ચયૈઃ તથા મૂપતિભિર્મૂપાલૈ-
ર્વિમક્તં વિમાગીકૃતમ્ । ગિરયો મૂપાલાશ્ચ ક્ષમાધરાઃ શેષનાગોઽપિ ક્ષમાધરઃ ઇતિ ન
કિમપિ । શેષઃ । સ્થરિસદશસ્ત્વન્યઃ કોઽપિ ત્રૈલોક્યેઽપિ ક્ષમાધરો નાસ્તિ । ક્ષમા ક્ષાન્તિઃ
ક્ષિતિશ્ચ વિજ્ઞાય જ્ઞાત્વા ॥

શ્લોકાર્થ

આચાર્ય મહારાજનાં “ક્ષમાધર” પદની પ્રાપ્તિ માટે પર્યંક મૂર્તિ (શરીર) ને
ધારણ કરતો શેષનાગ વિષ્ણુની ઉપાસના કરે છે, કારણ કે “ક્ષમાધર” પદ પર્વતો,

शब्दो। अने शेषनाग-आ ब्रह्मेमां विलकत छे, अर्थात् अे ब्रह्मेने 'क्षमा (पृथ्वी)धर' कडेवाय छे, परंतु आचार्य'मा 'क्षमाधर' (क्षमा धारणु करनार) पद सर्वांशे रडेछुं न्णणी, तेनी प्राप्ति भाटे न्णणे शेषनाग कृष्णुनी उपासना करतो न डोय ! ॥११६॥

गम्भीरभावं दधता जिनं च हृदा विभीतः प्रभुणा पयोधिः ।
पादारविन्दे किममुष्य लक्ष्मलक्षादुपास्त्यै स्थितवानुपेत्य ॥११७॥

पयोधिः समुद्रः अमुष्य स्वरूपास्त्यै सेवार्यै । उत्प्रेक्ष्यते लक्ष्मणः आकृतिरूपला-
ञ्छनस्य लक्षात्कपटादुपेत्यागत्य समीपे समेत्य पादारविन्दे स्मृच्चरणकमले किं स्थित-
वांस्तस्थाविव । किंमृतेन । प्रभुणा स्मरीन्द्रेण गम्भीरभावं गाम्भीर्यं तथा च पुनर्जिनम
हन्तम् । चन्द्रसूर्यादीनां राजधानीषु प्रासादमदभावात्तत्र चत्वारः ऋषभ-चन्द्रानन-वारि-
पेण-वर्धमान-तामानः शाश्वतजिनाः सन्ति । जिनजातिवाचित्वादेकवचनम् । तथा
लोकप्रवादेन कृष्णं समुद्रशायित्वाद्वाशार्हः । 'पुरुषोत्तमोऽद्विशयनोपेन्द्रावज्जैनानुजः' इति
हैम्याम् । तं दधता । अथ स्मरिस्तु जिनशासनाधारत्वाज्जैनत्वाच्च जिन वीतरागं
विभ्रता । केन । हृदा हृदयेनान्तःकरणेन मध्येन च ॥

१श्लोकाथ

हृदयमां जिनेश्वर लगवतने अने गालीर्यने धारणु करनारा आचार्य' देवथी
अपमानित अनेसो समुद्र न्णणे यरणुकमलमा रडेली आकृति (रेषा) ना ण्डाने सेवां
करवा भाटे आचार्य'नी पासे आर्वीने रह्यो न डोय । ॥११७॥

धरेश येनाधरितो महिम्ना सुजातरूपेण च धीरतामिः ।
महीधरो मन्युमुजामुदीतव्रीडाज्जडीभावमिवावमार ॥११८॥

हे धरेश पृथिवीपते, येन स्मरिणा महिम्ना स्वमाहात्म्येन निजगौरवेण, तथा सुष्ठु
शोभनं यज्जात प्रकटीभूतं रूपं सौन्दर्यातिशयः शोभनेन स्वर्णेन च, तथा धीरतामिः परीष-
दादि भिर्निष्प्रकम्पतामिः अनन्यमामान्यैर्यैर्वा अधरितः हीनीकृतस्तिरस्कृतः सन् मन्युमुजां
यज्ञांशाम्यवहारिणां सुराणां शैलः पर्वतो मेरुदीतः प्रादुर्भूतो यो व्रीडो लज्जा तस्मात् ।
'उदीतमातङ्कितवानशङ्कत' इति नैषवे । तथा 'व्रीडायां च भवेद्व्रीडो लज्जामात्रेऽप्यपत्रपा'
इति शब्दप्रमेदे । व्रीडशब्दोऽकारान्तोऽप्यस्ति । 'स्मरव्रीडसमस्य यानया' इति नैषवे ।
जडीवमूत्र मूढः । विचेत इति यावत् । जात ॥

लोकार्थ

हे पृथ्वीपति, आचार्य महाराजनां माहात्म्य, सुवर्णवर्णीय देह अने अनन्य
कैटिनी धीस्ताथी तिरस्कृत अनेदो सुरगिरि भेडपर्वत, अतिशय लज्जथी ज्ञे जड
अनी गथे न होय ! ॥११८॥

वाह्यं हन्ति तमो द्विधापि स नृणामस्तंगमी नास्तवा-

न्विश्वस्यैव विबोधकृत्स जगतां कृत्स्ननृणन्कौशिकम् ।

गृह्णन्सर्वरसानसौ नवरसांश्चिन्वज्जनास्तापय-

ञ्छान्तानेष सृजन्प्रभो तदुपमां धत्ते क्व भास्वांस्ततः ॥११९॥

हे प्रभो स्वामिन, ततस्तस्मात्कारणात् भानुः सूर्यस्तदुपमां सूरिसाम्यं क्व कुत्र लभते ।
अपि तु न कुत्रापि । यतो हेतोः सूर्यो वाह्यं चक्षुर्गोचरं लोकगतं तमोऽन्धकारं हन्ति पुनः
सूरिर्द्विधापि वाह्यं तमोऽज्ञानं मौर्ख्यं तथा वाह्य पापमपि व्यापादयति । तथा भानुः
अस्त नाशं गच्छतीत्येवं शीलो गमी । सूरिस्तु न विद्यतेऽस्तः क्षयोऽभ्युदयत्रंशो
वा यस्येति नास्तवान् । सर्वदोदयीत्यर्थः पुनः किंमृत । विश्वस्यैव भूलोकस्य विबोधकृ-
ज्जागरकारकः उद्ध्योतकर्ता वा सूरिस्तु जगतां त्रयाणां भुवनानां प्रतिबोधविधाता ।
भारत्राणिकं कुर्वन् । कौशिकमुल्लूकलोकं कृत्स्नान् पीडयन् वासरे तस्यान्धीभवनात् । गुरुस्तु
कौशिकं पुरदरं पृणन् अतिशायिसंयमगुणैः कृत्वा प्रीतिमुत्पादयन् । पुनः किंमृतः
भानुमान् । सर्वानशेषान् रसान् भूमण्डलगतपानीयानि गृह्णन्नाददानः । 'त्रीभ्ये
सहस्ररश्मिः भूतलगतरुर्वारसानादत्ते इति श्रुतिः । मुनीन्द्रस्तु सरसव्याख्यानविधानावसरे
नवान् नवीनान्नवसंख्याकान् शृङ्गारहास्यकरुणारौद्रवीरभयानकत्रीमत्साद्भुतशान्ताभिधानान्
रसांश्चिन्वन् पुष्टान्कुर्वन् । प्रायश्चित्तानुवादिषु सर्वेऽपि रसाः समायान्ति न तथा
सिद्धान्तव्याख्यानादिषु । पुनर्मार्तण्डः किं कुर्वन् । जनाल्लोकांस्तापयन् स्वकीयात्युष्णकि-
रणैस्तापसंतापभाजः सृजन् । भवपरम्परापरिचितीकृतदुरन्तदुरितोदीतदुःसहदुःखदावानल-
ज्वालाप्रतप्तानेकभविकलोकान् ध्वंसितापरसिद्धान्तवैरुद्ध्यजैरान्द्रान्तसंवन्धिवन्धुरस्त्वव्या-
ख्यानप्रागल्भ्यप्रगुणानुपयोधरामृतधाराधोरणीभिः शान्तान्निस्तापाञ्छीतलान् शान्तरसयु-
क्तान् वा कुर्वाणः ॥

श्लोकार्थ

हे स्वामिन, सूर्य आचार्यनी समानता केम पामी शके ? अर्थात् न न पामी
शके. कारण के सूर्य बाह्य अंधकारने नाश करे छे न्यारे आचार्य मनुष्योनां अज्ञान-

રૂપી બાહ્ય અંધકાર અને પાપરૂપી આલ્યન્તર અંધકાર એ બંને અંધકારનો નાશ કરે છે સૂર્ય અસ્ત સ્વભાવવાળો છે. આચાર્યનો તો સર્વદા અભ્યુદય વર્તે છે. સૂર્ય જગતના ભૂલોકરૂપી એક ભાગને જ પ્રકાશિત કરે છે ત્યારે આચાર્ય ત્રણે જગતનાં પદાર્થોને પ્રકાશિત કરે છે. સૂર્ય- કૌશિક ધ્રુવડના કુટ્ટોને પીડા કરનારો છે. (દિવસે ધ્રુવડ અંધ બને છે.) આચાર્ય પોતાના સર્વોત્કૃષ્ટ સંયમાદિ ગુણોથી કૌશિક ઈન્દ્રને ખુશ કરે છે ! સૂર્ય ભૂમિ ઉપર રહેલા સર્વરસો (જલ) નું શોષણ કરે છે જ્યારે આચાર્ય તો વ્યાખ્યાનમાં મહાપુરૂષોનાં કથાનકોમાં રહેલા શ્રુગાર, હાસ્ય, કરૂણા, રૌદ્ર, વીર, ભયાનક બીભત્સ, અદ્ભુત અને શાન્ત એ નવે રસોનું પોષણ કરે છે. તેમજ સૂર્ય પોતાનાં ઉભય કિરણોથી લોકોને સંતાપે છે. જ્યારે આચાર્ય તો ભવ પરંપરા વડે સંચિત કરેલા એવા પાપકર્મોના ઉદય-થી પ્રાપ્ત થયેલા દુઃસહ દુઃખોના દાવાનલમાં સંતપ્ત બનેલા ભવ્ય જીવોને ધર્મદેશનારૂપી અમૃતનું સિંચન કરી શિતલતા અર્પે છે. આવો ત્રિસંવાદ હોવાથી સૂર્ય આચાર્યની સરખામણી ક્યાંથી પ્રાપ્ત કરી શકે ? અર્થાત્ ન કરી શકે. ॥૧૧૯ાં

યદ્વાગ્વિધિત્સયા ધાત્રાદત્તાં વીક્ષ્યામ્બુધિઃ સુધામ્ ।
સ્વેદાદિવોર્મિતુમુલૈઃ પતિતો રટતિ ક્ષિતૌ ॥૧૨૦ાં

અમ્બુધિઃ ક્ષીરસમુદ્રોડર્થાલ્લભ્યતે ઉર્મીણાં ચતુર્દિગ્ગમનપ્રવૃત્તકલ્લોલકલાપાનાં તુમુલૈ-
વ્યાકુલશબ્દકોલાહલૈઃ કૃત્વા । ઉત્પ્રેક્ષ્યતે ક્ષિતૌ મૂપીઠે પતિતઃ સન્ રટતિ રોદિતીવ
પૂત્કુરુતે ઇવ । કિં કૃત્વા । યદ્વાત્તાં વાચ્યમચન્દ્રમસાં વાળીનાં વિધિત્સયા વિધાતુમિચ્છયા
કરણસ્પૃહયા ધાત્રા જગત્સૃજા ત્રહ્મણા આદત્તાં ગૃહીતાં સુવાં સ્વામૃત વીક્ષ્ય । ધનિકદોહ-
નાવસરે પ્રેમાતિરેકા સ્વતર્ણકપાનકૃતે ગોર્ગેવાં વા દુગ્ધમિવ હરિણા મન્થાનગમન્થાનકમ-
થનસમયે તસ્માત્કયંચિચ્ચોરિત્વા રક્ષિતં પીયૂષં પ્રાપ્તં પ્રેક્ષ્ય ॥

શ્લોકાર્થ

આચાર્યની વાણી બનાવવા માટે પ્રહ્માએ પ્રહુણ કરેલી પોતાની સુધા (અમૃત) ને
જોધને પૃથ્વીપર રહેલો ક્ષીરસમુદ્ર તરંગોના કોલાહલ શબ્દોના રૂપે ખેદથી બાણે રૂદન
કરતો ન હોય ! ॥૧૨૦ાં

ન કદાચન ગોચરા મનાવસ્મ મજન્તે પ્રમવિષ્ણુતાં પ્રમૌ ।
દશના ઇવ દન્તિનાં મહીમૃતિ વા માનુમતીવ તામસાઃ ॥૧૨૧ાં

हे साहे, प्रभौ स्ररीन्द्रे सकलसामर्थ्यवति वा यत्र कदाचन कस्मिन्नपि तारुण्यादिस्ममये
गौचराः शब्दरूपगन्वरसस्पर्शस्त्रियाः पञ्चापि विषयाः प्रभविष्णुतां सामर्थ्यं न भजन्ते
स्म । तं न प्राभवन्नित्यर्थः । क इव । दशना इव । यथा दन्तिनां गजेन्द्राणां दन्तकोशा
महीमृति पर्वते न प्रभवन्ति । वा पुनस्तामसा इव । यथा तामसास्तमसां समूहा घृका
वा भानुमति सहस्रकिरणे न प्रभवन्ति ॥

श्लोकार्थ

हे आदशाह ! जेम गजेन्द्रना दतुशण पर्वतने तोडवा समर्थं णनी शकता नथी,
धुवडोना समूह सूर्यनां किरणो लेदवा समर्थं थर्ध शकता नथी, तेम शण्ड. ३५, रस,
गध, अने स्पर्शो धे धन्द्रियोना पाये विषयो आचार्यना अंतःकरणमा यत्किञ्चित् मात्र
पणु प्रवेश करवा माटे समर्थं णनी शकतां नथी. ॥१२१॥

सुधाधामदुग्धाब्धिकर्पूरपारीकुमुत्कुन्दशुभ्रैर्यशोभिर्यतीन्दोः ।

कुट्टकोटिसंटीकमानायशोभिः पुनर्विश्वमीशप्रयागी (गा)यते रा ॥१२२॥

हे ईषटे सकलभूमण्डलैश्वर्यवान् भवतीति ईशस्तस्य सवोचन हे ईश्वर, यतीन्दोः
सुरैः सुधाधामामृतकिरणश्चन्द्रः, तथा दुग्धाब्धिः क्षीरसमुद्रः, तथा कर्पूराणां धनसाराणां
पार्यः शकलानि 'फडसि' इति प्रसिद्धाः समूहा वा कुमुदानि कैरवाणि कुन्दानि मुच
कुन्दकुसुमानि तद्वत् शुभ्रैरुज्ज्वलैर्यशोभिः कीर्तिभिः । पुनः कुट्टशां कुपाक्षिकाणां कोटेः
संटीकमानैः प्रसरद्भिर्यशोभिर्मपीश्यामापकीर्तिभिः कृत्वा विश्वमिदं जगत् प्रयागी
(गा)यते स्म गङ्गायमुनासंयोगवदाचरति रा । सूरियशांस्यत्युज्ज्वलानि गङ्गाप्रवाहा,
कुट्टशामपयशांसि श्यामानि कालिन्दीकलुषजलानि, तेषां सङ्गो निखिलेऽपि लोकेऽतो
विश्वमेव प्रयागी(गा)यति(ते) प्रयागं तु पकत्रास्ते ॥

श्लोकार्थ

हे ईश्वर ! चंद्र, क्षीरसमुद्र, कपूरनी इडस, कुमुद अने मयकुंदना पुष्प जेवो
आचार्यनो उलजवल यश अने कुपाक्षिकेनो कजल सरणो श्याम अपयश, ते णने
वडे नल्ले जगतमां गंगा-यमुनाना संगमइप 'प्रयाग' णनी गयुं न होय ! अर्थात्
आचार्यनो गंगाना प्रवाह जेवो उलजवल यश अने अन्य धर्मीओनो यमुनाना जल
जेवो श्याम अपयश ते इप नल्ले प्रयाग तीर्थं णनी गयुं न होय ! ॥१२२॥

राजन्यस्य गुणान्गलन्मितिसुधास्पन्दान्निपीयादरा-

न्मद्भोज्या अपि मय्यनादरपरा भोगीश्वरा भाविनः ।

मां तातानुगृहाण तेन सुवयात्यभ्यर्थितः साग्रहं

तानश्रावयितुं किमम्बुरुहसूरेतान्विकर्णान्व्यधात् ॥१२३॥

हे राजन, अम्बुरुहसूरेणां तान् स्वरिगुणान् अश्रावयितुं न श्रवणगोचरीकारयितुम् ।
उत्प्रेक्ष्यते पतान् भोगीन्द्रान् विकर्णान्कर्णरहितान् व्यधात् कृतवानिव । 'अश्रोत्राः फणि-
नस्तदेव रुचिरं नो चेदहिस्वामिनां' इति खड्गप्रशस्तौ । किंमृतो वेधाः । तेन कारणेन
हे तात धातः, मामनुगृहाण मय्यनुग्रहं कुरु इत्यमुना प्रकारेण सुधया कक्कोलाख्येन पीयूषेन
साग्रहं सोपरोधमभ्यर्थितो याचितः । यत्तदोः संबन्धाद्येन कारणेन गलन्ती निर्यान्ती
मितिमानं वेपु । अप्रमाणानित्यर्थः । तादृशान् सुधास्पन्दान्मृतरसान् यस्य गुरोर्गुणान्
निपीय सादरं श्रुत्वा अहमेव भोज्यं भोजनं येषां ते मद्भोज्या अपि भोगीश्वरा- सर्वेऽपि
नागेन्द्राः भयि सुधायां विषये न विद्यते आदरः आदति- पुरोऽग्रे येषाम् । अथ वा
आदरे तत्परता येषां ते अनादरपरा अस्वीकारपरायणा इत्यर्थः । भाविनो भविष्यन्ति ।
इत्ययं हेतुः ॥

श्लोकाथ

हे राजन, अह्नाद्ये नागेन्द्रोने कान् विनाना अनाव्या । शा भाटे ? आचार्यना
शुष्ठाङ्गी अभाय अमृतरस आदर पूर्वकं भारे लोञ्जय येथ छे, परंतु नागेन्द्रो लविष्यमा
भारा विषे (शुष्ठाङ्गी सुधा विषे) अनाहारवाणा अनशे. आ हारणुथी हे पिताञ्ज, भारा
उपर कृपा करे. आ प्रकारे सुधानी आग्रहपूर्वकनी प्रार्थनाथी जणु अह्नाद्ये नागेन्द्रो
(नागेने) ने कान् विनाना अनाव्या न होय । ॥१२३॥

सुरशिखरिणस्तुङ्गे शृङ्गे ध्वनिग्रहपारणां

त्रिदशसुदशां गायन्तीनां गुणाञ्जमजेशितुः ।

रसिकमनसो श्यामारामावराम्बरकेतनौ

किमयत इतो गीर्ति श्रोतुं तमीदिवसात्यये ॥१२४॥

श्यामा शर्वरी सैव रामा वनिता तस्या वरो भर्ता । 'यामिनीकामिनीपतिः' इति
काव्यकल्पलतायाम् । चन्द्रः, तथा अम्बरकेतन. सूर्यः । 'गगनच्चजाच्चगा.' इति हैम्याम् ।
यथा गगनच्चजस्तथा पर्यायपरिवर्तनादम्बरकेतनः । 'क्षयेऽपि भृशदाद्येषु' इति हैमी-
वचनात् । इति तौ तमी रात्रिदिवसौ वासरस्तयोरत्यये विरामे क्षये वा । प्रभाते

दि. सौ. २०

संध्यायां चेत्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते त्रिदशसुदृशां सुरार्ङ्गनानां गीतिं गुणग्रामगानं श्रोतुं
 श्रवणविषयीकर्तुं किमयतः गच्छत इव । त्रिदशसुदृशां किं कुर्वन्तीनाम् । सुरशिखरिणः
 सुपर्वपर्वतस्य तुङ्गे गगनालिङ्गिनिश्चये शिखरे गायन्तीनां गानगोचरीकुर्वन्तीनाम् । कान् ।
 श्रमणेशितुः स्वरिराजस्य गुणान् । किंसूतां गीतिम् । ध्वनिग्रहपारणां रसिकायितमान-
 ससनुजानां श्रवणानाम् । 'श्रुतौ श्रवः । शब्दाधिष्ठानपैश्वर्यमहानादध्वनिग्रहाः ॥ कर्णः श्रोत्रं
 श्रवणं च' इति हैम्याम् । पारणाम् । यथा उपोषितानां षड्ससरसीकृतरसवतीवल्लने
 पारणा तदास्वादे चातितृप्तिः स्यात् तथा स्वरिगुणगीतिश्रवणेन कर्णानां तृप्तिः स्यात् ।
 अत एव श्रुतिपारणां गीतिं श्रोतुं प्रयातः कुत इतोऽस्मात्स्थानान्मेरोः समीपे शिखरसंनि-
 धाने । किंसूतो । स्वादरमिकमनसौ सरसगानाकर्णने रसिकलिते उत्सुकतायुक्ते
 चेतसी ययोस्तौ ॥

श्लोकाथं

भेङ्गपवर्तना गगनशुभी शिखरे उपर आचार्यना गुणो गाती देवागनाम्नेनां गीतेने
 सांलणवा भाटे उत्सुक भनेला एवा चंद्र अने सूर्य, रात्रि अने हिवसनी संध्याना
 समये, अही याथी पोताना कानेने पारणुं कराववा भाटे (सांलणवा भाटे) ळणु नृतां
 न डोय । नेम डोर्ध तपस्वी उपवासना पारणु षडूरस लोभन वडे तृप्ति पासे तेम चंद्र
 अने सूर्य आचार्यना गुणोने सांलणीने ळणु अत्यंत तृप्ति अनुभवता न डोय ॥१२४॥

धन्यास्ते नृपते फलेग्रहि पुनस्तेषामभूज्जीवितं

तैः प्रापे स्वजनुःफलं प्रथमतो गण्याश्च पुण्यात्मनाम् ।

यैर्लावण्यसुधां न्यपीयततमामाकण्ठमुत्कण्ठितैः

सूरैः स्मेरमुखांस्वुजन्मनि शरच्चन्द्रे चकोरैरिव ॥१२५॥

हे नृपते हे नरनाथ, जगति ते पुरुषा धन्याः कृतपुण्याः पुण्यवन्तः । पुनस्तेषां
 पुरुषाणां जीवितं प्राणितव्यं फलेग्रहि सफलममृतसंजातम् । पुनस्तैरेव मानवैः स्वजनुषः
 निजावरस्य फलं सार्थयभावः प्रापे लब्धम् । च पुनस्ते मानुषाः पुण्यात्मनां पवित्रात्मनाम् ।
 सुकृतवतामित्यर्थः । मध्ये प्रथमत आदितो गण्याः पुण्यवन्तो जनास्तानादौ संस्थाप्य गण-
 नीयाः संख्यागोचरीकर्तव्याः । ते के । यैरुत्कण्ठा औत्सुक्य जाता येषां ते उत्कण्ठिता
 स्तैरुत्कण्ठितैः सद्भिः स्वरेहीरविजययतिराजस्य स्मेर विकसितं यन्मुखांस्वुजं तस्मिन्विषये
 लावण्ये सौन्दर्यमेव सुधाम् आकण्ठं कण्ठं मर्यादीकृत्य नितरामतिशयेनापीयततमामापीता
 आस्थादिता । कैरिव । चकोरैरिव । यथा शरच्चन्द्रे जलधरविरामसमयोदयमानसुधाकिरणे
 ज्योत्स्नः प्रियैः पीयूषं पीयते ॥

શ્લોકાર્થ

હે રાજન તે જ પુરૂષો ધન્ય છે, તેઓનું જ જીવન સફલ છે, અથવા તેઓએ જ જન્મના ફલને ગ્રહણ કર્યું છે, અથવા તેઓ જ પૂણ્યવંતોમા શ્રેષ્ઠ છે કે જેઓએ આચાર્યના વિકસ્વર સુખરૂપી કમલમાં રહેલી સુંદરતારૂપી સુધાનું ઉત્સુકતા પૂર્વક આકંઠ પાન કર્યું છે ! જેમ ચક્રોર પક્ષીઓ શરદ પૂર્ણિમાના ચંદ્રમાંથી અમૃતનું પાન કરે તેમ આચાર્યના સુખરૂપી દર્શનામૃતનું પાન કર્યું છે. ॥૧૨૫॥

તાડક્કા ઇવ કર્ણપૂરપદવીમાલમ્બમાના પુન-
 વિંબ્રાણા હૃદયે શ્રિયં ત્રિજગતાં મુક્તાકલાપા ઇવ ।
 હર્ષાદુદ્ધુષિતા વયં રમૃતિવશાદેષાં પ્રિયાણામિવ
 ક્ષોણીભૂષણ ભૂષણૈરિવ ગુણૈસ્તૈર્ભૂષ્યતે સ પ્રમુઃ ॥૧૨૬॥

હે ક્ષોણીભૂષણ મેદિનીમણ્ડલમણ્ડન, ભૂષણૈર્મણીરવર્ણામરણૈરિવ તૈર્જગજ્ઞાનવિધ્યાતૈ-
 ગુણૈઃ કૃત્વા સ પ્રમુઃ ભૂષ્યતે અલંક્રિયતે । તે કે । યે ગુણાસ્તાડક્કાઃ કુણ્ડલા ઇવ ।
 કુણ્ડલશદ્ધઃ પુંનપુસકલિહગે । 'કમલં મલં તુ શલશાલકુણ્ડલાઃ' ઇતિ લિજ્ઞાનુશાસને । કર્ણો
 શ્રવણૌ પૂરયન્તીતિ, કર્ણો શ્રવસી પૂર્યે પૂર્યતે ચૈર્વા, તેષાં પદર્વો પદમાલમ્બમાનાઃ આશ્રયન્તઃ
 સન્તીત્યધ્યાહારઃ । પુનર્યે ગુણાઃ મુક્તાકલાપા ઇવ મૌક્તિકહારા ઇવ ત્રિજગતાં ત્રિમુવન-
 જનાનાં હૃદયે મનસિ વક્ષસિ ચ શ્રિયં શોભાં વિંબ્રાણાઃ સન્તિ । પુનર્યેષાં પ્રિયાણામિષ્ટા-
 નામિવ રમૃતિવશાત્સ્મરણયોગાદ્યર્થં શ્રીમત્સમ્યા અપિ હર્ષાપ્ચેતઃ પ્રસન્નતાયા વશાત્પ્રમોદાદ્વા
 ઉદ્દુષિતા રોમાશ્ચિતાઃ સ્મઃ ॥

શ્લોકાર્થ

હે પૃથ્વી ભૂષણ ! આચાર્યના ગુણો જગતનાં જીવોનાં કર્ણપથમાં રહેલા કુંડલોની
 જેમ શોભે છે અને જગતના જીવોના હૃદય પર મુક્તાહારની જેમ શોભા ધારણ કરે
 છે, વળી પ્રિયજનોની સ્મૃતિની જેમ આચાર્યની સ્મૃતિવશાત અમે પણ હર્ષવડે રોમાંચિત
 બની જઈએ છીએ, એવા અસાધારણ ગુણોના ભંડાર આચાર્ય શોભે છે. ॥૧૨૬॥

પણ્ડા ચિત્રશિખણ્ડિનાં તન્નુજવચ્ચેત્સ્યાદસાધારણી
 યસ્યાસ્યે મુજગપ્રમોરિવ મવેજ્જિહ્વાસહસ્તં પુનઃ ।
 યસ્યાપ્યસ્વલિતા સુરેશ્વરસરિક્વીચીવ વાપવાતુરી
 સંસ્તોતું પ્રમવેદ્મ સોઽપિ સુગુરોર્યાવદ્ગુણાન્ભૂમણે ॥૧૨૭॥

हे भूमणे क्षोणीमाणिक्य. सोऽपि पुमान् सुगुरोर्हीरसुरैर्यावतः समरत्तान् । 'याव
ज्जनरञ्जनप्रती' इति नैषधे । 'समरत्तलोकरागोत्पादने व्रतमस्यारित्' इति तद्वृत्तौ । गुणान्
संस्तोतुं सम्यक्तया सर्वप्रकारेण वर्णयितुं न प्रभवेन्न समर्थो भवेत् । स कः । यस्य पुंसः
चित्रशिखण्डिनां सप्तर्षीणाम् । 'सप्तर्षयश्चित्रशिखण्डिनः' इति हैम्याम् । तनुजवन्नन्दत्येव
बृहस्पतेरिव । 'विचित्रवाक्चित्रशिखण्डिनन्दनः' इति नैषधे । पण्डा तच्चानुगामिनी
मतिश्चेद्यदि असाधारणी विस्वे कस्यापि सदृशी न सर्वेभ्यो वाग्देवतावाचस्पतिप्रमुखम-
खमुग्दानवमानवेभ्योऽभ्यधिका । 'साधारणी गिरमुषर्तुर्धनैषधाम्याम्' इति नैषधे ।
साधारणात्पर्यार्ये भो विकल्पो ङीपोऽपि विकल्पोक्तिः । साधारणी साधारणा' इति
प्रक्रियाकौमुद्याम् । अपि पुनर्मुजगप्रभोर्नागराजस्येव यस्यास्ये यदीयवदने जिह्वानां
रसनानां सहस्रे द्विसहस्री वा इत्यर्थाल्लभ्यते । भवेत् । अपि पुनः सुरेश्वरसरितो
गगनगङ्गायाः । 'सिद्धरयःखर्गिरवापगाः' इति हैम्याम् । यथा सुरापगा तथा सुरेश्वरापगापि ।
तथा 'सुरेश्वरतदिनीतीरस्थसिद्धाङ्गनाः' इति भोजप्रवन्वेऽपि । वीचीव जातावेकवचनम् ।
कल्लोलमालिकेवेत्यर्थः । यस्य वाक्चातुरी वचनविलासः कुत्रापि वर्णनादौ अस्खलिता
अकुण्ठा क्वापि न स्खलति ।

श्लोकार्थ

हे भूमणि ! सप्तर्षिणा पुत्र षृङ्खलतिना जेवी जेनी असाधारण् मति डोय,
शेषनागनी जेम जेना मुभमां हलर जेहलर लुहुवाये। डोय, तेम ज जेनी वाङ्म्यातुरी
गंगानां तरंगोनी जेम अस्थलित डोय, तेवो पण् पुङ्ख हीरविजयसूरिना गुणोनी
स्तुति करवा माटे समर्थ थर्ध शके नही. ॥१२७॥

दृगो गोचरो न श्रुतेः प्राद्युणश्च प्रणीतः परः कश्चिदरगामिरीदृक् ।

विधात्रा विधायैनमारोपि विद्मो ध्वजोऽधीग सत्सर्गसौधाग्रशङ्के ॥१२८॥

हे अधीश हे नायक, अस्माभिः स्वपरानेकदेशे दृश्वभिः श्रीमत्पद्मास्तरिरीदृग्द्वैत-
गुणमणीगणरोहणधरणीधरः परोऽन्यः कश्चित्कोऽपि दृशो लोचनस्य गोचरो विषयः
चक्षुर्लक्ष्यः तथा श्रुतेः प्राद्युणः कर्णस्याप्यतिथिर्न प्रणीतः । न दृष्टो नापि श्रुत इत्यर्थः ।
अत्र वयमेवं विद्मः विधात्रा वेधसा सतामुत्तमानां सर्गः सृष्टिनिर्माणं स एव सौधं
मन्दिरं तस्याग्रशृङ्गमुपरितनशिखरं तत्र ध्वजः केतुरारोपितः । किं कृत्वा । पनं स्तरि
विधाय निर्माय ॥ इति हीरविजयसूरिगुणवर्णनम् ॥

श्लोकार्थ

हे अधीश ! अमारा वडे अद्वितीय गुणोना लंडार जेवा षोळ डोय पण् पुङ्ख
जेवामां तेम ज सांलणवामां पण् आये। नथी. तेथी अमे लक्ष्मीजे छीजे के

सत्पुत्रोनी सृष्टिर्षी भडेलना शिभर उपर अह्माणे आ हीरसूरिने अनावीने अरेअर
अेक धननुं न्णु आरोपणु कथुंछे ! ॥१२८॥

अवनिरजनिजानिः प्रेमरोमाञ्चिताङ्गो

निगदितमिति तेषां कर्णपेयं प्रणीय ।

रणरणकितचेता जायते राम व्रतीन्दोः

क्रतुमुज इव सिद्धेर्दायिनो दर्शनाय ॥१२९॥

अवनि क्षोणी तस्याः । रजनी रात्रिर्जाया यस्य । 'जायाया निङ् यलोपश्च' इति ।
रजनिजानिश्चन्द्रः 'अकव्वरपातिसाहिः व्रतीन्दोः सूरिश्चरस्य दर्शनाय अवलोकनार्थं
रणरणक औत्सुक्यं जातं यस्मिस्तद्रणरणकितं चेतो मनो यस्य तादृशो जायते स्म वभूव ।
किंभूतः । प्रेम्णा स्नेहेन रोमाञ्चेन पुलकेन च युक्तमङ्ग यस्य । कस्येव । क्रतुमुज इव ।
यथा कश्चित्सिद्धेरमिलषितस्य दायिनो दानशीलस्य दर्शनार्थमुत्कण्ठमना भवेत् । किं
कृत्वा । इति पूर्वोक्तप्रकारेण तेषां सम्भानां निगदित भाषित सूरिस्तुतिरूप वचः कर्णयोः
पेयं पातुं योग्यं श्रवणार्हं प्रणीय कृत्वा ॥

श्लोकाथं

सत्सासदोवडे पूर्वोक्त प्रकारे वरुणं करायेला हीरविजयसूरिना शुष्णेने संसाणीने
जेम डोर्ध देव सिद्ध पुरुषना दर्शनं करवा माटे उत्कण्ठित अने तेम पृथ्वीर्षी रात्रिना
पति चंद्र समान अकण्ठर आदशाड हीरविजयसूरिना दर्शनं करवा साटे उत्कण्ठित
चित्तवाणे अन्थे. ॥१२९॥

अवनिवलयवासवो वशीन्दोर्जगदतिशायिगुणैकतानचेताः ।

वसुपुरुषमिवात्मदिष्टदिष्टं स्वसविधमेनमुपानिनीपुरासीत् ॥१३०॥

अवनिवलयवासवो भूमण्डलाखण्डलं पनं सूरिं स्वसविधं निजसमीपमुपानिनीपुरा
नेतुमिच्छुः आसीत् । किंभूतः । जगन्ति त्रीणि भुवनान्यतिशेरते अतिक्रामन्ति इत्येवंशीला
ये गुणारोपु पकतानं लयानुगमैकाग्र चेतो यस्य मानसं यस्य सः । कमिव । वसु-
पुरुषमिव । यथा आत्मनो निजस्य दिष्टेन भाग्येन दिष्ट दत्तं स्वर्णनरं स्वस-
मीपमानयति ॥

श्लोकाथं

जेम डोर्ध पुरुषवतं पुरुषं, पोताना भाग्ये आपेला सुवर्णं पुरुषने पोतानी पासे

લાવવા ઈચ્છે તેમ ત્રણે જગતને અતિક્રમણ કરે તેવા આચાર્યના સર્વોત્કૃષ્ટ ગુણોને સાંભળવામાં હત્તચિત્ત બનેલો પૃથ્વીનો ઇન્દ્ર અકબરબાદશાહ આચાર્યશ્રીને પોતાની પાસે લાવવા માટેની ઈચ્છાવાળો બન્યો. ॥૧૩૦॥

યં પ્રાક્ષત શિવાહસાયુમધવા સૌભાગ્યદેવી પુનઃ

પુત્રં કોવિદસિંહસીહવિમલાન્તેવાસિનામગ્નિમમ્ ।

સંજાતો દશમોઽત્ર દેવવિમલવ્યાવર્ણિતે હીરયુ

વસૌભાગ્યામિધહીરસૂરિચરિતે સર્ગો રસૈરુજ્જ્વલઃ ॥૧૩૧॥

અત્રારિગ્નુ હીરસૌભાગ્યમિતિ નામ યસ્ય તાદૃશ્યે હીરસૂરેર્હીરવિજયગણધરસ્ય ચરિતે દશમ. સર્ગઃ સંજાતઃ સમમવત્ । કિંમૃતઃ । રસૈઃ વીરકરુણાવીમત્પશાન્તાદિમિર્નામમિઃ કૃત્યા ઉજ્જ્વલો દીપ્યમાનઃ ॥

इति पण्डितसीहविमलशिष्यपण्डितदेवविमलविरचितायां स्वोपज्ञहीरसौभाग्यनाममहाकाव्यवृत्तौ दिल्लीमण्डलनगरनागरहमांजतन्नन्दनाकव्वरसाहिरिपुदिग्विजयफतेपुरस्थापनासाहिसमासाहितप्रश्नसम्यप्रोक्तश्रीहीरविजयसूरिगुणवर्णनो नाम दशमः सर्गः ॥

ઉપસંહાર

વણિકુલને વિષે ઇન્દ્ર સમાન શિવ નામના શ્રેષ્ઠી અને સૌભાગ્યદેવીના જન્મજાત સુપુત્ર દેવ વિમલગણી કે જેઓ નિરંતર સરસ્વતી દેવીની ઉપાસનામાં તત્પર હતા. અને સર્વમુનિઓમા સિંહ સમાન એવા સિંહવિમલગણીના પ્રથમ શિષ્યપણે પ્રસિદ્ધ દેવવિમલગણીએ જેમાં જગદ્ગુરુ શ્રીહીરવિજયસૂરિનું સવિસ્તર જીવન વૃત્તાંત છે. એવા “હીરસૌભાગ્ય” નામના મહાકાવ્યના સ્વોપજ્ઞટીકા સહિત રચના કરી. તે મહાકાવ્યનો દિલ્હીદેશના વર્ણુનથી પ્રારંભીને શ્રીહીરસૂરિના અદ્વિતીય ગુણોના વર્ણન પૂર્વકનું વીર-કરુણા આદિ નવે રસોવડે ઉલ્લસ આ દશમો સર્ગ સમાપ્ત થયો. ॥૧૩૧॥

શુભં ભવતુ

एकादशः सर्गः ।

अथाहातुमीहांवभूवाब्धिनेमीतमीशो मुनीनां सुनासीरभेनम् ।

प्रबोधाय धर्मात्मनः किं निजस्यावतीर्णं पुनर्हेमचन्द्रं प्रतीन्द्रम् ॥ १ ॥

अथ सम्यजनवर्णितश्रमणेन्द्रगुणश्रवणानन्तरमब्धिनेमेः समुद्रमेखलाया भूमेस्तमीशो रात्रिपतिश्चन्द्रः । भूपतिरित्यर्थः । सः अकञ्चरसाहिः पनं श्रीहीरविजयनामान मुनीनां सुनासीर वाचंयमपुरंदरमाहातुं स्वसमीपे समाकारयितुमीहांवभूव वाञ्छति स्म । धर्म पव आत्मा स्वरूपं यस्य भाविनिभूतोपचारात् तादृशस्य निजस्याकञ्चरस्यः प्रबोधाय धर्मावबोधार्थम् । अथ च धर्मात्मनः कुमारपालस्य । 'कुमारपालश्चौलुक्यो राजर्षिः परमाहृतः । मृतस्त्वमोका धर्मात्मा मारिव्यसनवारकः ॥' इति हैम्याम् । प्रबोधाय प्रतिबोधकृते पुनर्द्वितीयवारमवतीर्णं गृहीतावतारं हेमचन्द्रं प्रतीन्द्रं हेमाचार्यमिव ॥

श्लोकार्थं

डुवे पृथ्वीपति अकञ्चरने; साधुभोभां धन्द्र समान आचार्य देवने पोतानी पासे
योदाववानी धञ्छा थध. ते धञ्छा ङण्णे, पोताने प्रतिभोध करवा भाटे न डोय ! अथवा
राजकुमारपालने प्रतिभोध करवा भाटे डेभयन्द्राचार्ये ङण्णे अवतार दीधो न डोय ॥१॥

ततोऽब्रूहवद्दूतयुग्मं वियुग्मीकृतारातिपक्षः क्षमाकर्मसाक्षी ।

पयोराशिपर्यन्तराष्ट्रप्रतिष्ठा मनीषीव यद्वेद निःशेषभाषाः ॥ २ ॥

ततः सुरैराकारणाकाङ्क्षानन्तरं क्षमायाः क्षोणेः कर्मसाक्षी भास्वानकञ्चरसाहिः स्वस-
भायां भूमौ च प्रसिद्धं ख्यातिमत् दूतयुग्मं संदेशहारकद्वन्द्वमब्रूहवदाकारयामास ।
किंभूतः क्षमाकर्मसाक्षी । वियुग्मीकृताः वियोगं स्त्रीभिः समं विश्लेषं प्रापिताः अरातीनां
वैरिणां पक्षा वंशा रिपुवर्गा येन । किंभूतं दूतयुग्मम् । यत् निःशेषाः समस्ता भाषा
विविधदेशोक्तीर्वेद जानातीति । क इव । मनीषीव । यथा विक्रान्तिःशेषाः षडपि
संस्कृत-प्राकृत-मागधी-शौरसेनी पैशाची-अपभ्रंशी लक्षणा भाषा वेत्ति । किंलक्षणा भाषाः ।
पयोराशयश्चत्वारः समुद्राः पर्थन्तः प्रान्तो येषां तादृशा ये राष्ट्रा देशाः राष्ट्रशब्दः
पुंनपुंसके । 'अष्टापहरराष्ट्रात्कञ्ठराः' इति लिङ्गानुशासने । तेषु प्रतिष्ठा माहात्म्यसिय-
द्धिर्यासां ताः ॥

श्लोकार्थं

त्यारपणी स्त्री परिवार साथे शत्रुपक्षने वियोगी भनावनार अने पृथ्वी पर सूर्य

સમાન અકબર બાદશાહે, ચાર સમુદ્ર પર્યંતના દેશોમાં પ્રસિદ્ધ સંસ્કૃત, પ્રાકૃત માગધી, શૌરસેની વૈશાચી, અને અપભ્રંશ આ છ એ ભાષાઓનાં જાણકાર પુરૂષ જેવા ભાષાના વિશારદ એ-હતોને પોતાની પાસે બોલાવ્યા. ॥ ૨ ॥

વિપક્ષાન્ક્ષિતૌ ક્ષમામૃતો હન્તુમેતો દ્યુલોકાદિવાસ્વખંડલઃ સ્વર્ગિવર્ગેઃ ।

દ્વિપત્કાલરાત્રીયિતાનેકવીરં દ્વિપાં પર્યદીતિ સ્તવીતિ પ્રમુ યત્ ॥ ૩ ॥

યદ્વૃતયુગ્મ દ્વિપાં શત્રૂણાં પર્યદિ સમામધ્યે પ્રમુ સ્વસ્વામિનમિત્યમુના પ્રકારેણ સ્તવીતિ વર્ણયતિ । કિમૂતં પ્રમુમ । દ્વિપતાં પ્રતિપક્ષલક્ષણાં કાલરાત્રિઃ પ્રલયનિશા । યસ્યાં યામિન્યાં કાલિકા સર્વાન્ સત્વાન્કુક્ષિગતાન્કરિષ્યતિ તદ્દાચરિતાનામશેષીકૃતાશેષ- દ્વિષ- સંખ્યાતિગા વીરાઃ સુમેદા યસ્ય તમ્ । इति કિમ્ । યદસ્માકં સ્વામી દ્યુલોકાદેવ- ભવનાત્સ્વર્ગાત્સ્વર્ગિવર્ગેદેવવૃન્દૈઃ સમં વિપક્ષાન્વૈરિણ પવ તદ્દૂપાન્વા ક્ષમામૃતઃ ક્ષોણીપાલાન્પ- વર્વતાંશ્ચ હન્તુ વ્યાપાદયિતુમુચ્છેતું ક્ષિતૌ પૃથિવ્યામેત આગતઃ આસ્વખંડલ- શક્ર દ્વારતો ॥

૧લોકાર્થ

વળી તે બંને હૃત શત્રુરાજઓની સલામાં પોતાના સ્વામીની સ્તુતિ કરતા કહે છે : યુદ્ધમાં હરાયેલા શત્રુરાજઓની રાણીઓનાં કાજલ મિશ્રિત અશ્રુજલના પ્રવાહની યમુના નદીમાં કીડા કરી રહેલો અમારા સ્વામીનો યશસ્વી રાજહંસ, ખરેખર પ્રશંસાપાત્ર છે. ॥ ૩ ॥

હતારાતિસારજ્ઞદ્વકજ્જલાઙ્ગસવદ્વાપ્પમાનૂદ્વેહાવારિપૂરે ।

અમિષ્ઠૌતિ લીલામરાલાયમાનં યશો યત્પ્રમોવૈરમાજાં સમાજે ॥ ૪ ॥

યદ્વૃતયુગ્મં વૈરમાજાં વિદ્દેષિણાં સમાજે સમાયાં હતાઃ સ્વસ્વામિના સંગ્રામાઙ્ગણે વ્યાપાદિતા ચે અરાતયઃ વિપક્ષક્ષોણીન્દ્રાઃ તેષાં સારજ્ઞદ્વશો મૃગલોચનાઃ પ્રિયતમાસ્તાસાં દગ્મ્યો નયનેમ્યઃ કજ્જલમઞ્જનમદ્ભૂકે ક્રૌંદે અર્થાન્મધ્યે મિશ્રીમૃતત્વાયેષાં તાદૃશાઃ બ્રવન્તો ગલન્તો મિરન્તરનિષ્પતન્તો વાપ્પા આન્વુ(શ્રુ)ધારાસ્ત પવ માનૂદ્વેહા સ્વર્યસુતા યમુના તસ્યા વારિપુરે પયઃપ્રવાહે લીલામરાલાયમાનં ક્રીડાલસરાજહંસ દ્વાચરત પ્રમોઃસ્વામિનો યશઃ પ્રલોકમમિષ્ઠૌતિ વર્ણયતિ ॥

૧લોકાર્થ

તે એ હૃત શત્રુરાજઓની સલામાં કાલરાત્રિની (જે રાત્રિને વિષે કાલિકા સર્વ- પ્રાણીઓને ઉદ્ધરસ્થ કરે છે તે કાલરાત્રિ કહેવાય) જેમ જેણે શત્રુરાજઓને કુક્ષિગત કર્યા છે એવા પોતાના સ્વામીની આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરે છે: શત્રુરાજઓરૂપી પર્વતોને હણવા માટે દેવસમૂહ સહિત પૃથ્વી ઉપર આવેલો જાણે ઇન્દ્ર ન હોય ! ॥ ૪ ॥

वचोवैदुषीमेतदीयामधृष्यां निरूप्य प्रतीपैः क्षितीशैः प्रणेशे ।
यदुर्वीविभोरागमात्प्राग्गमस्तेरिवानूरोचिरामिश्रप्रसारैः ॥ ५ ॥

एतदीयां दूतयुग्मसंवन्धिनीमधृष्यामनाकलनीयां प्रतिपक्षपक्षलक्षस्वान्तक्षोमकारिकां
वचोवैदुषीं वचनचातुरीं निरूप्य प्रेक्ष्यार्थादवधार्य यदुर्वीविभोः यस्याकप्वरसाहेरागमाद-
मिषेणनैरागमात्प्राक् पूर्वमेव प्रतीपैर्विरोधिभिः क्षितीशैर्भूपालैः प्रणेशे प्रपलायितम् ।
कैरिव । तमिश्रप्रसारैरिव । यथा गमस्तेर्मानोः आगमादुदयात्पूर्वमनूरोचि- अरुणप्रभां
विभाव्य । ध्वान्तविरारैः प्रणश्यते ॥ आदितश्चतुर्भिः कुलकम् ॥ इति दूतरचभावः ॥

श्लोकार्थ

जेम सूर्योदय पूर्वे अज्ञोदय जेधने अंधकारसमूह लागी जय छे, तेम शत्रु-
ज्योनां हृदयने क्षुभित करनारी जे हूतोनी वाङ्मयातुरीथी, अक्षर आदशाहना आगमन
पूर्वे ज शत्रुजान्यो पलायन थध जता हता. ॥ ५ ॥

चिरं जीव नन्देति दूतौ निगधाधिपं नेमतुर्मूर्च्छि पाणी प्रणीय ।

पुनस्तौ सुधासाधिमानं दधत्या संभावयामास वाचेव दृष्ट्या ॥ ६ ॥

हे प्रभो, त्वं चिरं बहुकालं गलितावधिसमयं जीव मेरुमहीधरसमानमायुः परिपालय ।
तथा, नन्द पुरंदरवत्परमसमृद्धिमान् भव । इत्यमुना प्रकारेण निगद्य आशीर्वचन कथ-
यित्वा । तथा मूर्च्छि मस्तके पाणी रवहस्तौ प्रणीय संयोज्य । शिरस्याङ्गलि विधायेत्यर्थः ।
तौ दूतौ संदेशहारकौ अधिपं स्वामिनं नेमतुः प्रणमतः स्म । पुनः सोऽकप्वरसाहिः तौ दूतौ प्रति
सुधयेव पीयूषेनेव साधिमानं मधुरिमाणं शुत्रिमाणं च दधत्या धारयन्त्या । 'त्वयादृतः
किं भरसाधिमत्रमः' इति नैषधे । वाचेव वाण्येव दृष्ट्या वृशा विलोकनेन कृत्वा संभा-
वयामास । प्रसन्नदशा व्यलोकयदित्यर्थः ॥

श्लोकार्थ

हे प्रभो, आप चिरं जिवे ! आप हीर्घायु जनो ! आप समृद्धिवान् जनो '
आवा आशीर्वचन संभवावीने मस्तके अंजलि करीने ते जने हूतोज्ये आदशाहने
नमन कथुं'. त्यारणाह अक्षर आदशाहे सुधानी समानता धारण करती वाणीनी जेम
प्रसन्न दृष्टिथी अर्थात् पीयूषभरी दृष्टिथी ते जने सामे जेथुं. ॥ ६ ॥

ततः क्षोणिशक्राशयं तौ वृमुत्स्र १॥ युङ्क्तः स्ववक्राम्बुजे वाग्बिलासैः ।
सरित्त्रेयसश्चेतसस्तादृशानां पुनः केन येन प्रतीयेत पारः ॥ ७ ॥

ततः साहिना दृष्टिसंभावनानन्तरं तौ दूतौ वाग्बिलासैर्ध्वजवचनेचित्रीभिः स्ववक्राम्बुजे निजवदनकमले युङ्क्तः योजयतः स्मेत्यर्थः । किं कर्तुमिच्छ । वृमुत्स्र बोद्धुमिच्छ ज्ञातुं काङ्क्षन्तौ । कम् । क्षोणिशक्रस्य साहेगाशयं मनोभिधायम् । येन कारणेन सरित्त्रेयसः समुद्रस्य पुनस्तादृशानां महात्मनां चेतनो हृदयस्य च पारः परतीरं पूर्वाशयभावः केन पुंसा प्रतीयेत ज्ञायते । अपी तु न केनाप्यवबुध्यते ॥

श्लोकार्थं

त्यार पक्षी भादशाडना आशयने नाशुवाणी धृच्छावाणा अने हृतोये पोताना मुभक्षमक्षमां वाणीना विदास योन्थे; अर्थात् जोत्या. अरेअर । समुद्र सभा गंलीर आशयवाणा मडापुरुषेना अित्तने ताग केणु पाभी शके ? अर्थात् केअर न पाभी शके. ॥ ७ ॥

हरिर्वा कृतान्तः प्रचेताः कुवेरः किमु त्वद्दिगम्भोजदक्षकेषु ।
यदेतेषु केनापि कृत्यं भवेत्तत्प्रगल्भीभवावस्तदाहाविधासु ॥ ८ ॥

हे ईश, हरिरिन्द्र; तथा कृतान्तो यमः तथा प्रचेता वरुणः, तथा कुवेरो वैश्रवणः, पतेषु चतुर्षु मध्ये चेद्यदि ते तव पकेनाप्यन्यतमेन कृत्यं कार्यं भवेत्तदात् । उन्प्रेक्ष्यते त्वद्दिगम्भोजदशां तव पूर्वादक्षिणापश्चिमोत्तरालक्षणानां नाम्नां दिङ्मृगाक्षीणां रक्षकेषु किमु रक्षाकारकेष्विव सौविहलेष्विव । यतो हरिवानरः, कृतान्तः कालः अथवा कृतस्योपकारस्यान्तोऽवसानं यस्मिन् स कृत किमपि न वेत्ति कृतघ्नः, तथा प्रचेताः सुमना राजपत्नीं जननीं मनुते । तथा कुत्पितशरीरः, एवंविधानामवरोधरक्षणं युक्तमेवेति । त्वदन्त-पुररक्षकेषु तर्हि तदाहाविधासु तेषामिन्द्रादीनां चतुर्णां लोकपालानां प्राकारणप्रकारेषु प्रगल्भीभवाव उद्यमं कुर्वः । तमाकारयाव इत्यर्थः ॥

श्लोकार्थं

हे स्वामिन् ! इन्द्र, यम, वरुण अने कुवेर अे यारने आपनी दिशाङ्गी राणीओना रक्षक (कंचुकी) तरीके ढाणे राभ्या न डोय ? तेम ते यार दिङ्पादोमांशी जेतुं कार्य डोय तेने जोलाववानो अमे प्रयत्न करीअे. ॥ ८ ॥

त्रिलोक्या इवाधीशितुर्भूमिर्भूतसो भवेत्कोऽपि वैमुष्यभाग्यः ।

पुरस्तादुदेभ्यन्त्यजानन्वनङ्केर्ध्वनन्तानि दुःखानि स्वानिः स्मयानाम् ॥ ९ ॥

हे भूमिभर्तः हे धरणीरमणीरमण, यः कोऽपि विपक्षादिको भवत्तस्त्वत्तः सकाशात् वैमुख्यमाक् पराङ्मुखतामाजी भवेत् । कस्मादिव । त्रिलोक्यास्त्रिसुवनस्य अधीशितु-स्वामिनः परमेश्वरादिव । यथा कोऽपि पापात्मा परमेष्ठिनः पराङ्मुखो भवति । किं कुर्वन् । अजानन् अविदन् । कानि । वनङ्केषु काननानां क्रोडेषु मध्येषु पुरस्तादग्रे उदे-ष्यन्ति प्रकटीभव्यन्ति उत्पत्स्यमानानि अनन्तान्यपाराणि न विद्यतेऽन्तोऽवसानं येषां तादृशानि दुःखानि । यः किंभूतः । समयानामहकाराणां खानिराकर-स्थानम् । अथ च भगवतः पराङ्मुखोऽपि पाप्मा अनादिकालानामात्याकीर्णं शैवशासनमिति गर्वावेशवशंवदो दुर्बुद्धिर्वनङ्केषु सूक्ष्मवदरसाधारणप्रत्येकवनस्पतिकायादिमध्येषु पुरस्ताद्भ्राविसंसारपरम्परासु प्रादुर्भव्यन्ति संपत्त्यमानानि अनन्तानि अनन्तकालवेद्यानि दुःखानि छेदनभेदनाद्यनेकवे-दना न जानीते । मिथ्यामतमूढीभूतत्वान्न वेत्तीत्यर्थः ॥

श्लोकार्थं

हे स्वामिन् । लविध्यनां अनन्तानन्तं दुःखोऽपी भाणुइप निगोह आदि दुर्गतिभ्योनां दुःखं नडीं न्णुनार मिथ्यात्वी पापात्मा पुइष त्रणु लोकांना अधिपति एवा परमात्माथी परांभुष णने तेम न्गलमां वसवाटना हारणु उत्पन्न थतां लविध्यनां दुःखोऽपी परंपरा नडीं न्णुनार अहंकारनी भाणुइप एवो क्णु भूष शत्रु छे, हे ने आपनाथी विभुष णने ? ॥ ६ ॥

असंख्येषु संख्येषु विद्वेषिलक्ष्याविलक्ष्यीकृतेर्विभ्रदुत्सेकभावम् ।
विधित्सुमृधं भूधवौद्धत्यभाग्यस्त्वया पूर्वदेवेशवत्केशवेन ॥१०॥

हे भूधव पृथिवीप्रियतम, औद्धत्यवान् उद्धततया उन्मत्तत्वेन वा युक्तः कोऽपि नृपः त्वया भवता साहिना सभं मृधं युद्धं विधित्सुः कर्तुमिच्छुर्भवेत् । किंवत् । पूर्वदेवेशवत् । यथा दानवेन्द्रः केशवेन नारायणेन सार्धं संग्रामं विधातुमिच्छति । 'असुरा दितिदनुजाः पातालौक-सुरारथः । पूर्वदेवाः शुक्रशिष्याः' इति हैम्याम् । यः किंभूतः । असंख्येषु संख्यातीतेषु अनेकेषु संग्रामेषु संख्येषु विद्वेषिणां वैरिणां लक्षणां शतसहस्राणां विलक्ष्यीकृतेर-मिभवनादुत्सेकभाव गर्वावेशवशंवदताम् । 'उपदा विविशु-शश्वन्तोत्सेका-कोसलेश्वरम् इति रवौ । विभ्रदधान ॥

श्लोकार्थं

हे पृथ्वीपाल । दानवेन्द्र नेम नारायणनी साथे युद्ध करवा छे तेम असंख्य युद्धोमां लाणो शत्रुभोने पराजित करनार एवा आपनी साथे अलिमानी णनेलो उद्धत एवो क्णु राज छे, हे ने आपनी साथे युद्ध करवानी स्पृहा राणे छे ? ॥ १० ॥

भवच्छिद्रदर्शी भवेद्वा यदन्यः पुरोभागिवद्भागवेयैर्विमुक्तः ।

प्रणीयानुकूलीमवन्मानसं तं पदाब्जे प्रभोर्मृङ्गभूयं नयावः ॥ ११ ॥

हे प्रभो स्वामिन्, च पुनर्यद्यदि अन्यः परः कोऽपि त्रैभववान् पुरोभागिवद्भुवनजन-
नदोषदर्शनैकतानदृष्टिरिव भवतस्त्वाव छिद्राणि स्वेन परामवितुमिच्छया सास्त्रयत्वेन
देशादिजिघृक्षया वा अपगुणान्दोषान्पश्यतीत्येवंशीलो भवच्छिद्रदर्शी भवेज्जातः स्यात् किं
भागवेयैः सुकृतेर्विमुक्तो भाविराज्यादित्रशात्पुण्यैस्त्यक्तः । तं पूर्वोक्तं सकलमप्यनुकूली-
भवत्तव सेवाहेवाकिमावं भवन्मानसं मनो यस्य तादृशं प्रणीय कृत्वा प्रभोः स्वामिनः
पदाब्जे चरणकमलाङ्के मृङ्गभूयं नयावः भ्रमरीमावं प्रापयावः ॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

श्लोकार्थं

हे स्वामिन् ! आपना छिद्रोने जेनार जे कोछ वैभवशाली होय ते भरेभर
तेनां लाज्यथी परवारी गथे छे ? अर्थात् लाज्यहीन थछ गथे छे हे स्वामिन् आप
धरछे तो तेज्जोने आपनी सेवामा अनुकूल मनवाणा भनापीने आपना अरखुछमदे
भ्रमरइये लछ आवीजे ! ॥ ११ ॥

तपस्वी समरगा श्मशानाश्रयो वा त्रिदण्डी जटी वा मठी रुण्डमाली ।

व्रती वाडवो धूमपः सोमपो वा भवेद्येन ते कृत्यमादिश्यतां सः ॥ १२ ॥

हे साहे, तपस्वी-तापसः सह-भस्मना-भसितोद्भूलितेन वर्तते य. स समरगा ।
योगीत्यर्थः । श्मशाने प्रेतवने-आश्रयो यस्य स श्मशानवासी चेटकादिकुमन्त्रसाधकः ।
तथा त्रिदण्डी त्रयो दण्डा यस्य स कापिलः त्रिशूली वा तथा जटा भस्मावगुण्ठितकेश-
कलापः अस्यास्तीति-जटी-वृहज्जटाधारकः । तथा मठी-निवसनस्थानं छात्रपठनशाला वा
अस्यास्तीति मठी मठवासी । तथा रुण्डानां विकचनरकपालानां माला हृदये हारोऽस्या-
स्तीति कपाली-तथा व्रती मौननम्रत्वादिनियमवान् सांन्यासिको वा यती वा । तथा
वाडवो ब्राह्मण- । धूमं पिवती मन्त्रादिसाधनकृते कष्टक्रियार्थं वा ऊर्ध्वपादाघःशिरा
द्रुमशिखासु स्वशरीरलम्बनपूर्वं धूमपानकर्ता । सोमपः अमृतवल्लीरसपायी वा, पतेषु मध्ये
येन केनापि ते तव कृत्यं कार्यं स्यात् आदिश्यतां प्रसाधतां कथ्यताम् ॥ इति
दूतवचनानि ॥

श्लोकार्थं

हे राजन् ! कोछ तपस्वी, श्मशानमा रहैले कोछ मन्त्रसाधक, त्रिदंडी, जटाधारी
मठवासी हे मनुष्यनी जेपारीज्जोनी भाणा पडेरनारे कोछ मुंडमाडी, संन्यासी, ब्राह्मण

वृक्ष साथे ऊपर पग आंधीने नीचे भस्तक लटकावीने कष्ट करनासे. धूअपायी अथवा अमृतपायी केरुं देव विशेष, आ अधाभांथी आपने जेतुं कार्य होय. आप आशा आपो के जेथी तेजोने अमे जोलावी लावीजे. ॥ १२ ॥

निगद्येति विश्रान्तयोरेतयोस्तां गिरं श्रोत्रधर्माध्वनीनां प्रणीय ।

अगृह्यन्त वाचः पयोराशिकाञ्चीशचीरोन शङ्के सुधाया वयस्यः ॥ १३ ॥

पयोराशिः समुद्रः काञ्ची मेखला यस्यास्तस्या भूमेः शचीरोन पुरंदरेण वाचो वाण्यः अगृह्यन्त गृहीताः । वभाषे इत्यर्थः । तत्र वाक्षु अहमेव शङ्के चित्तक्यामि उत्प्रेक्षे वा वाचः सुधाया अमृतस्य वयस्यः सख्य इव । किं कृत्वा । इत्यमुना प्रकारेण निगद्ये साहेः पुरः कथयित्वा विश्रान्तयोर्मौनमाधाय स्थितयोः पतयोर्दूतयोस्तां पूर्वप्रतिपादिता गिरं वाणीं श्रोत्रयोः रवश्रवणयोरेव वर्त्मनोर्मार्गियोरध्वनीनां पार्थ्वीं प्रणीय ॥

श्लोकार्थ

आ प्रभाषे कहीने मौन रहैला दूतानी वाणी सांलणीने समुद्रपय"तनी भूमिने उद्रे अकभर आदशाह जोल्यो, तेनी वाणी जेणे सुधानी सणी न होय तेवी हती. ॥ १३ ॥

धनैरायुरापूर्तिमिश्च प्रजानां प्रचेतस्तथा कोशसंपूरणैश्च ।

भजन्तेऽनुकूलं प्रवृत्तिं दिगीशाः प्रवाहा इवावारपारप्रियाणाम् ॥ १४ ॥

हे दूतौ, दिगीशाश्चत्वारोऽपि हरिन्महेन्द्राः मम मनोरुचितां ममामिलषितां वा प्रकर्षेण वृत्तिं वर्तनम् । व्यापारमिति यावत् । भजन्ते श्रयन्ति । ममानुकूलीकरणार्थं प्रयतन्ते । कैः कृत्वा । धनैरिन्द्रो मेघवर्षणैः । 'जानामि त्वां प्रवर(कृति)पुरुषं कामरूपं मघोनः' इति मेघदूतकाव्ये । 'इन्द्रादिष्टो मेघो वर्षति' इति श्रुतिश्च । च पुनरायुरापूर्तिमिः यमः प्रजानां ममापत्यानां सकललोकानामायुषो जीवितकालस्य आ सामरत्येन पूर्तिमिः संपूर्णैर्वावदायुर्जीवितप्रदानैः । अर्घायुष्कं कमपि न यमो गृह्णातीत्यर्थः । च पुनः प्रजानां प्रकृतीनां प्रचेतस्तथा प्रकृष्टचित्तत्वेन साधुवृत्तितया वरुणः । प्रजानामित्युभयत्रापि लालाघन्टान्यायेन संबध्यते । च पुनर्मे मम कोशानां भाण्डागाराणां रत्नस्वर्णरजतादीनां संपूरणैः पूरणीकरणैर्मरणैर्धनदः । के इव । प्रवाहा इव । यथा अवारपारप्रियाणां पयोराशि-पत्नीनामोघाः कूलं तदमनु लक्ष्मीकृत्य प्रवृत्तिं प्रवर्तनं प्रसरणं गमनं भजन्ते गच्छन्ति ॥

શ્લોકાર્થ

હે દૂત, જેમ નદીઓનો પ્રવાહ અનુકૂળ વહે છે તેમ આરે લોકપાલો મને અનુકૂળ પ્રવૃત્તિ કરે છે, તે આ પ્રમાણે ઈન્દ્ર મેઘની વર્ષા કરીને, યમ પ્રજાજનોનાં આયુષ્યની પૂર્તિ કરીને. વરુણ પ્રજાજનોના ચિત્તમાં સદ્વૃત્તિ પ્રેરિત કરીને અને ક્રુષ્નેર મારા ખજાનાને સ્વર્ણ રત્ન આદિ સંપતિથી પૂર્ણ કરીને મને અનુકૂળ રહે છે. ॥ ૧૪ ॥

નૃપૈર્મૂર્ધ્નિ માલેવ દ્વે મમાજ્ઞા પુરોગૈરિવામાવિ ભૂપૈઃ પ્રતીપૈઃ ।

અહં દેવવત્સંસ્તુતસ્તાપસાઘૈસ્તતસ્તૈર્મમાસ્તે ન કિંચિદ્વિધેયમ્ ॥ ૧૫ ॥

હે દૂતો, યસ્માદ્વેતોઃ નૃપૈરન્યરાજમિમાલેવ પુષ્પદામવન્મૂર્ધ્નિ સ્વમરુતકે મદાજ્ઞા મમ-શાસન દ્વેષે ધૃતા । પુનઃ પ્રતીપૈ ભૂપૈઃ પ્રતિપક્ષક્ષોળીન્તૈર્મમ પુરોગૈઃ પદાતિમિરિવામાવિ-મૂર્તે વમૂવે । પુનસ્તાપસાઘૈઃ પરિવ્રાજકપ્રમુસૈરહં દેવવન્નિજામીષ્ટદેવતેવ સંસ્તુતઃ । તતઃ કારણાતૈર્યુષ્મત્પ્રોક્તપ્રતીપનૃપતિતાપસાદિમિર્મમ કિંચિત્કિમપિ વિધેયં કાર્યં નાસ્તે ન વિચતે ॥ ઇતિ દૂતપ્રોક્તલોકપાલાદિષુ કૃત્યામાવકથનમ્ ॥

શ્લોકાર્થ

હે દૂત, પુષ્પમાલાની જેમ રાજાઓ મારી આજ્ઞા શિરોધાર્ય કરે છે અને શત્રુરાજાઓ મારા સૈનિકો જેવા બની ગયા છે, તેમ જ તાપસાદી પરિવ્રાજકો જેમ ઇષ્ટદેવતાની સ્તુતિ કરે છે, તેમ મારી સ્તુતિ કરે છે ! તે માટે રાજાઓ કે તાપસોનું મારે કંઈ પણ પ્રયોજન નથી, ॥ ૧૫ ॥

પુનઃ પ્રસ્તુતં વક્તિ

પુરે લાટલક્ષ્મીલલામાયમાને પ્રતીરેઽમ્બુઘેઃ કિં તુ ગન્ધારનામ્નિ ।

પ્રમાવૈર્શુવં માસયન્હીરસૂરીશ્વરઃ સાધુર્ધર્મસ્તનૂમાનિવાસ્તે ॥ ૧૬ ॥

હે દૂતો, કિં તુ પતત્કૃત્યમાસ્તે । અમ્બુઘેઃ સમુદ્રસ્ય પ્રતીરેતટે ગન્ધાર ઇતિ નામામિઘા યસ્ય તાદૃશે પુરે નગરે હીરસૂરીશ્વરઃ શ્રીહીરવિજયસૂરિપુરવર આસ્તે વિચતે । કિંમૂતે પુરે । લાટ ઇતિ નામ મળ્ડલસ્ય 'લાહદેશ' ઇતિ પ્રસિદ્ધસ્ય લક્ષ્મ્યાઃ શ્રિયા અર્થાલ્લલાટ-પટ્ટે લલામાયમાને તિલકવદાચરિતે । હીરસૂરિઃ કિં કુર્વન્ । પ્રમાવૈર્માહાત્મ્યેઃ પ્રતાપૈર્વા । 'સપ્રમાવઃ પ્રમાવવત્' ઇતિ હૈમ્યામ્ । મુવ ભૂમીમળ્ડલં માસયન્ શોમાં નયન્

दीपयन्वा । उत्प्रेक्ष्यते तन्ममान् शरीरयष्टिं विभ्राणः सायुधर्म इव यत्याचारः किमु ।
‘धर्मो यमौपमापुण्यरवसावाचारधन्वसु । सत्पद्मे हन्यहिंसादौ न्यायोपनिषदोरपि ॥’ इति
‘धर्म’ दानादिके’ इत्यनेकार्थः ॥

श्लोकार्थं

हवे प्रस्तुत वात कडे छे

परंतु डे इत, भारे ओक कार्यं छे. समुद्रना किनारे रडेकुं अने लाट देशनी
लक्ष्मीना ललाटपट्टे उपर तिलक समान ‘गंधार’ नामतुं नगर छे, ते गंधार नगरमा पोताना
प्रभावथी लूमंडलने विभूषित करनारा श्री हीरसूरि नामना आचार्य विद्यमान छे. ते
जखे भूर्तिमान धर्म न डोय. ॥ १६ ॥

असातस्य लेशोऽपि तेनैकपथां यथावाप्यते नात्मना ब्रह्मणीव ।

शिवानामिवावासमत्रानयेतां भवन्ती ततः सूरिसारङ्गराजम् ॥ १७ ॥

हे दूतौ, भवन्ती तथा तेन प्रकारेण ततो गन्धारनगरतस्तं हीरविजयनामानं स्वरि-
ष्वाचार्येषु सारङ्गराजं कण्ठीरवमत्र मत्पाश्र्वे आनयेताम् । उत्प्रेक्ष्यते शिवानां सर्वकल्या-
णानामावासं वासस्यानकमिव । तथा कथं येन प्रकारेण तेन स्वरिणा एकपथां गन्धारफते-
पुरयोरन्तरालमार्गं । ‘पदव्येकपदी पथा पद्मतिर्वर्तनी’ इति हैम्याम् । असातस्य दुःखस्य
लेशोऽप्यंशोऽपि नवाप्यते न लभ्यते । केनेव । आत्मनेव । यथा मुक्तात्मना ब्रह्मणि
भोक्षे दुःखांशो न प्राप्यते । ‘क्षेत्रज आत्मा पुरुषः’ इति हैम्याम् ॥

श्लोकार्थं

ते भाटे डे इत, तमे अने कल्याणुना स्थानरूप अने आचार्यीमां सिंहा समान
श्री हीरसूरिने भारी पासे लक्ष आवे. परंतु जेभ मुक्तात्मामेने भोक्षमां दुःखने
अंशमात्र पणु नथी डेतो तेम तेमेने गंधारथी इतेडपुर सुधीना भार्गमा तकलीक्ष्ने
वेशमात्र पणु न थयो जेधमे. ॥ १७ ॥

मदीयानुगः साहिवः खान आस्ते हितैषी पितेवाङ्गिनां गुर्जरेषु ।

ददातां युवां तस्य निःशेषवाच्यं दधानं स्फुरन्मानमेतन्मदीयम् ॥ १८ ॥

हे दूतौ, गुर्जरेषु धरित्रीजनपदेषु मध्ये मदीयानुगो मम सेवकः साहिवः साहिव-
नामा खानः । ‘खान’ इति नाम यवनजातौ प्रसिद्धम् । सामन्त इत्यर्थः । आस्ते विद्यते ।

किंमृतः । अङ्गिनां प्राणिनां पितेव जनक इव हितमायतावमीष्टमिच्छत्यमिलषतीत्येवं-
शीलो द्वितीषी इष्टामिलायुक्तः । हे दूतौ, पतन्मया भवतोर्हस्ते समर्प्यमाणं मदीयं मम
संवन्धि स्फुरन्मानम् । राजल्लेखमित्यर्थः । 'फरमान' इति यवनभाषया लेखाख्या । तस्य
साहिवखानस्य ददातामर्पयताम् । स्फुरन्मानं किं कुर्वाणम् । निःशेषं समस्तमपि वाच्य-
मुदितं(दन्त) मम हृदयहार्दं दधानं धारयत् ॥

श्लोकार्थ

हे दूत, गुर्जरदेशमां पितानी जेग प्रल्लनेो हितकांक्षी 'साहिबखान' नामनेो
भारेो सामंत छे, समस्त लेखने वांछीने भारा अबिप्रायने धारणु करनारा तेने भाइं
आ इरमान आपणे. ॥ १८ ॥

यदास्तेऽन्य आत्मेव मे देहभेदात्स कर्ता ततः सर्वमरागद्विधेयम् ।
निवृत्ते निगद्यति भूसार्वभौमे परां प्रीतिरन्तर्दघाते रा दूतौ ॥ १९ ॥

हे दूतौ, तौ अन्तश्चित्ते परां प्रीतिं दघाते स्म दधतुः । कस्मिन्प्राति । भूसार्वभौमे
अकन्वरे इति निगद्य भाषित्वा निवृत्ते विरामे सति । इति किम् । यत्कारणात् स
साहिवखानः मम देहस्य शरीरस्य भेदात्पार्थक्यादन्यः अपरः आत्मा जीव इवास्ते
विद्यते ततः कारणात्स साहिवखानः सर्वं समस्तमप्यरागद्विधेयमरागाकीन कार्यं कर्ता
करिष्यति ॥ इति दूतयोः साहेः स्वरिसमाकारणादेशः ॥

श्लोकार्थ

हे दूत, ते साहिबखान भारेो ज आत्मा छे, देहथी सिन्न होवा छता पणु
अमे अन्ने अके ज छीअे. ते भाटे साहिबखान भाइं कोछ पणु कार्य करी आपणे, आ
प्रमाणे कहीने अकअर आदशाह निवृत्त थया त्यारे अने दूत अंतरमां भूष ज
आनंदित अन्या. ॥ १९ ॥

ततो दूतयुग्मं क्षमापूपलेखं प्रतस्ये समादाय तत्संनिधानात् ।

अनूनां तनूमुद्धन्नेतदीयामिलापः प्रसर्पन्प्रतीव प्रतीन्द्रम् ॥ २० ॥

ततो भूपालादेशानन्तरं दूतयुग्मं संदेशहारकव्रह्मं तस्य साहेः संनिधानात्समीपा
त्प्रेतस्ये प्रचचाल । किं कृत्वा । क्षमायाः पृथिन्या. पृषा भास्वान् तस्य लेख स्फुरन्मानं

सम्यक् शिरस्यारोपणपूर्वमादाय गृहीत्वा । उत्प्रेक्ष्यने, अनूनां संपूर्णां तत्र शरीरमुद्घटन-
विभ्रानः । तथा प्रतीन्द्रं स्वरिराजं प्रति प्रसर्पन् गच्छन् । पतदीयोऽकञ्चरसाहिसंबन्धी
अभिलाषः कामः मनोरथ इव ॥

श्लोकार्थ

त्यार पछी षंने हूतोऽप्ये राजानुं इरमान लधने षादशाह पासेथी प्रयाणु कथुं,
ते षण्णे स्वरिराज प्रत्ये गभन करता षेवा अकञ्चर षादशाहने भूर्तिभंत अभिलाष
न डाय । ॥ २० ॥

प्रबुद्धैरवधीति नोत्तालफालं चलद्रीक्ष्य जङ्घालदूतद्वयं तत् ।

स्पदस्फूर्तिरस्थैर्यभाजां मनोमिस्ततस्तेन तेभ्योऽथ वाधीयते रग ॥ २१ ॥

उत्ताला अतित्वरिता फाला गगनगामीनि उल्ललरूपा गतिविशेषा यस्य तादृशं
तत्साहिसवन्धि साह्निप्रेषितं वा जङ्घालमतिवेगवद्गतिकं दूतद्वयं संदेशहारकयामलं
चलत्पथि प्रसर्पत् वीक्ष्य विलोक्य प्रबुद्धैर्विद्वद्भिरेतन्नाबोधि न ज्ञातम् न मनस्यवधा-
रितम् । इति किम् । न स्थैर्यं स्थिरतां भजन्ते इत्यस्थैर्यभाजः चपलाशयास्तेषां मनोमि-
ञ्चितैस्तस्माद्दूतयुग्मात्किमिति उत्प्रेक्षायां विचारणायां वा । स्पदानां गतिवेगानाम् ।
'रयो रहस्त्वरः स्पदः' इति हैम्याम् । तथा 'स्पदज्ञाङ्कारितपत्रपद्धतिः' इति नैषधे ।
स्फूर्तिरतित्वरितता अधीयते स्म पठिता । अथ वा तेन दूतद्वन्द्वेन तेभ्यो मनोभ्योऽधीयते
स्म शिक्ष्यते रग किम् । इति संशयोत्प्रेक्षा ॥

श्लोकार्थ

अतित्वरित गतिथी आसता षंने हूतोनी वायुवेगी गति जेधने पंडितपुत्रेषो
षण्णी शक्या नहीं के अपण आशयवाणाऽनेनां मन पासेथी आ हूतोऽप्ये शुं शिक्षणु
धीधुं हशे ? अथवा आ हूतोऽप्ये मन पासेथी शिक्षणु भेणयुं हशे ? अर्थात् हूतोनी
मन जेवी शीघ्र गति हती. ॥ २१ ॥

क्रमाभ्यामतिक्रम्य संदेशहारिद्विकं ग्रामकुल्याचलारामसीमाः ।

मुदाहमादावादमागात्क्रमात्तत्सहाध्यायि किं रंहसां मास्तानाम् ॥ २२ ॥

क्रमादनुक्रमतः स्वदेशपरदेशप्रचलनपरिपाट्या तत्साहिसवन्धि संदेशहारिद्विकं
दूतद्वयं मुदा हर्षोत्कर्षेण अहम्मदावादमागादकमिपुरमाजगाम । 'मा गास्त्वं खेदमन्दिरम्,'

तथा 'अरे त्व साव्वस मागाः' इति सारस्वतव्याकरणादौ । ग्रामाः सत्रयथास्तोकचातु-
र्यादिगुणा ग्रामा लघुपुराणि वा उपलक्षणात्रगरपुरपत्तनादीन्यपि, तथा कुल्या लघुमह-
द्वादिन्यः, अचलाः पर्वताः, आशामाः उद्यानानि उपलक्षणाङ्गनगहनारण्यादीन्यपि, सीमा
ग्रामनगरादीनां क्षेत्रमूमयो देशावसानभुवो वा, ताः क्रमाभ्यां स्वपदाभ्यां न तु यानैरतिक्र-
म्योल्लङ्घ्य । उप्रेक्ष्यते-दूतच्छं मास्तानां पवनानां रहसां वेगानां सह सार्धमध्येतीत्येवंशील
सहाव्यायि एकगुरुसमीपेऽधीतिकृत्किम् । वेगेन तुल्यत्वादियमुत्प्रेक्षा ॥ इत्यकमिपुरे
दूतगमनम् ॥

श्लोकार्थ

पवनवेगी गतिशी आलता इतो गाम, नगर, कुल, पर्वतो, उद्यान अने सीमा
क्षेत्रे आदिने अतिक्रमी अनुक्रमे ङर्षपूर्वक अभवाद् नगरमा पडोऽभ्या, ते जण्णे इतो
पवनना सडाध्यायी न डोय ! अर्थात् अेक शुङ्गी पासे जण्णे अख्यास कर्षो न डोय ॥ २२ ॥

रणे वैरिणां पार्थिवा येन देहा हताः पेतुस्वीमिवाभ्वां मिलन्ति ।

ययौ तत्पुराधीशितुः संनिधाने द्वयं दूतयोर्मुद्गलक्षोणिमर्तुः ॥ २३ ॥

दूतयोः शासनहारिणोर्द्वयं युगलं तस्याहम्मदावादान्नः पुरस्य नगरस्याधीशितुः
स्वामिनः मुद्गलानां काविलमण्डलजन्मनां यवनजातिविशेषाणां क्षोणिमर्तुर्मृपस्य संनि-
धाने समीपे ययौ । तस्य कस्य । येन साहिवखानेन रणे संग्रामाङ्गणे वैरिणां शत्रूणां
पृथिवीपरमाणुभिरारब्धाः पृथिवीविभागाः पृथिवीसंबन्धिनः । 'पार्थिव हि निजमाजिषु
वीरा गौरवाद्गपुरपास्य भजन्ते' इति नैषधे । देहाः शरीराणि हताः करवालैर्ब्यापादिताः
सन्तः पेतुः । क्षितौ पतन्तीत्यर्थैः । उप्रेक्ष्यते उर्वीमभ्वां क्षोणीं मातरं मिलन्तीव
पृथिव्युत्पत्नत्वेन स्नेहात् ॥

श्लोकार्थ

ते अने इत, अडभवाद्दना स्वामी भोगलवशीय साडिभ्यान पासे गया, ते
साडिभ्यान वडे संग्राममां डण्णेल शत्रुयोना पार्थिव शरीर डणु सुधी पृथ्वी उपर
पडयां डतां, ते जण्णे । स्नेहशी पृथ्वीमाताने मज्या न डोय । ॥ २३ ॥

सुवर्णाश्रियाद्वैतयालंकृताया सुधास्पन्दिवाग्बैदुपीभूपितायाः ।

कुमार्या इव दगापतेः पत्त्रिकाया असौ तेन पाणिग्रहः कार्यते स्म ॥ २४ ॥

तेन दूतद्वन्द्वेन असौ साहिवखानः क्षमापतेर्भूमिर्मुः कुमारी. कन्याया इव क्षमापते-
रकव्वरसाहेः पत्रिकायाः स्फुरन्मानस्य पाणिना हस्तेन ग्रहणमादायां स्वीकरणं वा पाणि-
ग्रहण परिणयनं च कार्यते स्म निर्माप्यते स्म । पाणौ ग्राहितेत्यर्थः । किंमृतायाः पत्रि-
कायाः कुमारीश्च । अद्वैतया अनन्यसामान्यया सुशोभनानां वर्णानामक्षराणां हेमश्च श्रिया
लक्ष्म्या सुवर्णतुल्यया वा श्रिया अलंकृताया भूषितायाः । पुनः किंमृताया । सुधाममृतं
स्पन्दते क्षरतीति प्रस्रवतीत्येवशीला या वाग्वैदुषी वचनचातुरी तथा भूषितायाः ॥

श्लोकार्थ

इतो वडे, सुवर्णाक्षरोनी अद्वैत लक्ष्मीथी अलंकृत तेमञ्ज सुधा स्पंदन जेवी
वचन चातुरीथी सुशोभित जेवी अपर्णु करेदी भादशाडनी पत्रिकातु साहिभभाने
राजकन्यानी जेम पाण्डुअडणु कथु" ! ॥ २४ ॥

ततः कोशवद्भूमहेन्द्रस्य मुद्रां प्रमोदादुपादाय लेखं दधानम् ।
विमुद्राक्षराण्यक्षिलक्षणि कुर्वन्निवेदाशयं तस्य निःशेषमेव ॥ २५ ॥

ततो लेखादानानन्तरमेव साहिवखानः तस्य स्फुरन्मानस्य निःशेषं समग्रमप्याशय-
मभिप्रायं रहस्यं विवेद जानाति स्म । किं कुर्वन् । विमुद्रा मुद्रयित्वा अक्षराणि वर्णान-
क्षिलक्षणि लोचनगोचरान् कुर्वन् । किं कृत्वा । प्रमोदादानन्दालेखं साहिस्फुरन्मानमुपा-
दाय 'तसलीम' इति यवनप्रसिद्धेन नाम्ना प्रणामपूर्वं तदुपरि रवशिरोमोचनपूर्वं वा
गृहीत्वा । किं कुर्वाणं लेखम् । भूमहेन्द्रस्य राज्ञः कोशं भाण्डागारमिव मुद्रां मुद्रणं
निमीलन दधानम् ॥ इति साहिस्फुरन्मानस्यार्पणं वाचनं च ॥

श्लोकार्थ

त्यारपणी लंडारनी जेम भादशाडना इरमानने प्रणाम करीने, (तेना पर भस्तक
मुडीने)अक्षरो वाचीने साहिभभाने तरत ज भादशाडना समस्त अलिप्रायने जण्णी
दीधो. अर्थात् समग्र अलिप्रायथी विहित जन्था. ॥ २५ ॥

पुरस्तात्तयोः प्रीतिमान्मुद्गलेशो गिरं वासयामास वकारविन्दे ।
विनिर्यद्द्विजश्रेणिशोचिर्विमिश्रस्मितेनेव तन्वन्मरालैकलीलाम् ॥ २६ ॥

प्रीतिमान् स्नेहार्द्रहृदयो मुद्रलेशः साहिवखानः तयोर्वृतयोः पुरस्तादग्रे वकारविन्दे
वदनकमले गिरं वाणीं वासयामास स्थापयति स्म । वभाषे इत्यर्थः । अथ च गिरं

सरस्वती देवीं मुखपद्मे वासितवान् । सरस्वत्याः सनिधाने त्ववर्यं वाहेन हंसैः भाव्यं
तदेव दर्शयति । उत्प्रेक्ष्यते विनिर्यद्दनाद्बहिर्निःसरद्द्विजानां दन्तानां श्रेण्योर्मालिकयोः
शोचिः कान्तिस्तेन विमिश्रेण करम्बितेन स्मितेन कृत्वा मरालस्य राजहंसस्य एकामद्वि-
तीयां लीलां विलासं शोभां वा तन्वद्विरत्तारयन्निव ॥

श्लोकार्थं

स्नेहार्द्रं हृदयवाणा साहिज्जाने अने दूतोनी समक्ष मुष्कभणभां वाष्णी योऽथ ।
अर्थात् मुष्कभी कभणभां सरस्वतीनी स्थापना करी, (तेथी ज) मुष्कभांथी नीकणती दंत
श्रेणिनी कान्तिथी मिश्रित स्मित वडे ञ्छे राजहंसनी अद्वितीय लीलाने विस्तारतो
न होय ! ॥ २६ ॥

प्रभुर्मद्रवान्कच्चिदास्ते दमाजंसुतोऽकव्वरो वव्वरोवीशवंश्यः ।
जिताश्चण्डदोर्दण्डवीर्येण येन न्यवात्सुर्दिगन्तेषु शङ्के दिगीशाः ॥ २७ ॥

कच्चिदिष्टपरिप्रश्ने अव्ययम् । द्विवचनस्याव्यययाद्विभक्तेर्लुक् । हे दूतौ, अकव्वरः
प्रभुर्नः स्वामी मद्रवान् कुशली आस्ते । किंभूतः । दमाजं नाम्नो राज्ञः सुतः । पुनः
किंभूतः । वव्वरनामा उर्वीशो मुद्गलेन्द्रस्तस्य वंशे गोत्रे भवः वश्यः । अहमेव शङ्के
उत्प्रेक्षे । येनाकव्वरसाहिना चण्डेन प्रवलेन प्रतिमटोद्गमत्सूमीमहेन्द्रासद्येन दोर्दण्डयोर्मु-
जपरिधयोर्वीर्येण पराक्रमेण जिताः परिभूताः सन्तः दिगीशाश्चत्वारोऽष्टौ दश वा दिगीशा
दिक्पाला दिशां हरित मन्तेष्ववसानेषु न्यवात्सुरिव निवसन्ति स्म किमु शङ्के इवार्थे ॥

श्लोकार्थं

हे दूतो, अण्णरव शीय दुमायुना सुपुत्र अमारा स्वामी आदशाह अकणर कुशल
छे ने ? मने अेम लागे छे के (उत्प्रेक्षा) आदशाहना प्रयंउ आहुणथी परालव पामेला
यारे (दकपालो, ते माटे ज ञ्छे दिशाओना छेडे जर्धने वस्या न होय ! ॥ २७ ॥

चतुर्वर्धिसंवर्तकीभूततेजस्ततेः सन्ति जैवात्रिकास्तस्य पुत्राः ।
महीचरिणः पूषविद्वेषिगोत्रद्विषधक्षराजाङ्गजाता इवैते ॥ २८ ॥

हे दूतौ, चतुर्षु प्राच्यप्रतीच्यापाच्योदीच्यलक्षणेषु वर्धियु समुद्रेषु संवर्तकीभूता वडवा-
नलभावं प्राप्ता तेजसां प्रतापानां ततिर्मण्डली यस्य तस्य साहेः पुत्राः शेखजी पाहडी-

दानिया-इत्यभिधानाद्ययोऽपि नन्दना जैवात्रिका दीर्घायुषः सन्ति । उत्प्रेक्ष्यते महीचारिणः क्षोण्यां कौवहलेन संचरणशीला पृथविद्वेषी ईश्वरो गोत्रद्विषन्पर्वतरिपुरिन्द्रो यक्षराजो धनदस्तेषां क्रमेणाङ्गजाताः । स्वामिकार्तिक-जयन्त-नल रूवर नामानस्तनुजा इव ॥

श्लोकार्थ

हे हूतो, ^५वर्ष, पश्चिम, उत्तर अने दक्षिण्य ऐम चार समुद्रमां जेना प्रतापने। समूह वडवानलरूपे अन्ये। छे ते भादशाहना शेअल्ल, पहाडी अने दानिया आ नामना त्रणे पुत्रे दीर्घायुष्य छे ने ! छे त्रणे पुत्रे, कौतुकी पृथ्वी पर आवेला छन्दरपुत्र कार्तिकस्वामी, छन्दरपुत्र जयन्त अने धनदपुत्र नलकुण्डेर जणु न डोय ! ॥ २८ ॥

अये स्वस्तिमन्त्यो नृपाम्भोजनेत्रा उपेता इव दगां हरेरिन्दुवत्क्राः ।

परिवार आस्ते शिवः सोऽपि येनावनीन्दोर्मनो ज्ञानिनेवान्वगामि ॥ २९ ॥

अये दूतौ, नृपाम्भोजनेत्रा अकञ्चरसाहेः कमललोचनाः स्त्रियः स्वस्तिमन्त्यः कुशलिन्यः वर्तन्ते । उत्प्रेक्ष्यते क्मां महीमुपेताः समागताः हरेः शचीकान्तस्य जयवाहिनीवल्लभस्य वासवस्य इन्दुवत्क्राः कान्ताः प्रिया इव । अपि पुनरवनीन्दोर्मनीतमीरभणस्य राक्षः स परपक्षविजयित्वेन ल्यातः परिवारः स्वजनादिपरिजनः शिवो निरुपद्रवो वर्तते । स कः । येन परिवारेण ज्ञानिना ज्ञानवतेव ज्ञानाभिप्रायेणेवावनीन्दोः पातिसाहेर्मनो मानसमन्वगामि । इङ्गिताकारज्ञातृत्वेन मनसोऽमिलषितमेव विधीयते इत्यनुगम्यते । 'अये कियचावदुपैषि दूरम' इति नैषधे ॥

श्लोकार्थ

हे हूतो, पृथ्वी पर आवेली जणु छन्दनी छन्द्राणीओ न डोय तेवी भादशाहनी जेगमे कुशल छे ने ? तेम ज्ञानीपुत्रनी जेम भादशाहना छंगित आकारने जणुकार स्वजन परिवार पणु छिपद्रव रहित छे ने ? ॥ २९ ॥

अनीकं शुभं भूमुजो येन जज्ञे युगान्तान्धकद्वेषिणैवारिचक्रे ।

प्रजा आसते प्रीतिभाजः प्रजावन्मुदा प्रश्रयामास तावित्यधीशः ॥ ३० ॥

हे दूतौ, भूमुजः अकञ्चरसाहेः तद्विजित्वरतया सर्वत्र प्रसिद्धमनीकं वाजिवारण-रथपदातिरूप चतुरङ्गकटकं शुभ कल्याणकलितं वर्तते । तत्किम् । येनानीकेन अरीणां

वैरिणां चक्रे वृन्दे सेनायां वा । 'वरूथिनीचमूचक्रम' इति हैम्याम् । युगान्तस्य कल्पान्त-
कालस्यान्धकनाम्नो दानवस्य द्वेषिणा शत्रुणेव पतावता शंभुनेव जज्ञे संजातम् । संहार-
कत्वेन वभूवे इत्यर्थः । 'क्षये जगज्जीवपिवं शिव वदन' इति नैषधे । पुनर्भूभुजः प्रजा
प्रकृतयो लोकाः प्रजावत्संततय इव प्रीतिं प्रसोदं स्नेहं वा भजन्ते इति प्रीतिभाजः सन्ति ।
अधीश' अकमिपुरप्रभुः इत्यमुना प्रकारेण तौ दूतौ प्रश्नयामास पृच्छति स्म ॥ इति साहिव-
खानकृतसाहिपरिवारादीनां कुशलप्रश्नः ॥

श्लोकार्थ

'हे दूतो, षाट्शालनी सर्वदेश प्रसिद्ध अतुरंगी सेना कल्याणुमती छे ने ? जे
सेनाछे, जेभ धश्वरे कल्पान्तकालना अंधक नामना हैत्यने। संहार कर्यो हुतो. तेभ
दुश्मनोनी सेनामां प्रलयकाणनो संहार थयो हुतो. वणी हे दूतो, षाट्शालनी संततिनी
जेभ प्रीतिवाणी प्रज पणु आनदमा छे ने ? आ प्रमाणे साहिष्याने दूताने
विविध प्रश्नो पूछ्या. ॥ ३० ॥

स्थितोऽद्रिः सुराणामिवाक्रम्य सर्वा दिशः साहिरास्ते प्रभो पर्वतायुः ।

सुताः शक्तिभेदा इव स्फूर्तिमन्तः सुखिन्यः सुमुख्योऽपि किं राजलक्ष्म्यः ॥ ३१ ॥

कुले धैर्यभाजाभिवाधीश साहेः परीवारतन्त्रे अनातङ्गिनी स्तः ॥

महानन्दयुक्ताश्च मुक्तात्मवत्प्रजा इत्यमुं तद्द्रव्यं प्रत्यवोचत् ॥ ३२ ॥

तद्द्रव्यं दूतयुग्मम् अमुं साहिवखान प्रति इत्यमुना प्रकारेण प्रत्यवोचत् प्रतिभाषते
स्म । प्रत्युत्तरं प्रददावित्यर्थः । हे प्रभो हे साहिवखान, साहिरकव्वरः पर्वतवदद्रिरिव
दीर्घमायुष्यस्य तादृगास्ते । किलक्षणः । सुराणामद्रिमैरिव सर्वाः समस्ता अपि दिशः
आक्रम्य स्वीकृत्य स्थितः । पुनः सुताः साहिपुत्राः प्रभुत्वोत्साहमन्त्रलक्षणानां तिसृणां
शक्तीनां भेदा इव स्फूर्तिमन्तः प्रोर्जस्वलाः सन्ति । अपि पुनः सुमुख्यः साहिवृहिन्यः
सुखिन्यः सन्ति । उत्प्रेक्ष्यते सुमुख्यो राजलक्ष्म्य इव । प्रवलप्रतिभटाभावात् राजलक्ष्म्यः
सुखिन्यो भवेयु । हे अधीश हे स्वामिन, साहेः परीवारतन्त्रे परिच्छदसैन्ये । 'कटक
ध्वजिनी तन्त्रम्, इति हैम्याम् । अनातङ्गिनी नीरोगे समाधिशालिनी । के इव । कुले
इव । यथा धैर्यभाजां धीरताधारिणां सत्त्ववताम् । महावीराणामित्यर्थः । गोत्रे वंशौ
अनातङ्गिनी निर्मये भवतः । 'रोगो रुजारुगान्तक,' तथा 'भय' भीर्भीतिरातङ्कः' इति
द्वयमपि हैम्याम् । च पुनस्तस्य साहेः प्रजा' पौरजानपदाश्च लोका महानन्देन परमाह्लादेन
युक्ताः सद्दिना वर्तन्ते । किं वत् । मुक्तात्मवत् । यथा संसारनिर्मुक्तात्मानः सिद्धाः महान
न्देन मोक्षेण सद्दिता भवन्ति ॥ इति दूतप्रोक्तसाहिप्रमुखकुशलोक्तिः ॥ युग्मम् ॥

श्लोकाथ

त्यारणाह गन्ने हूतोऽपि आ प्रमाणे प्रत्युत्तर आभ्या हे स्वामिन्, सर्वदृशाऽपि पर आकमणु करीने सुभपूर्वक रडेला णादशाह अकणर दीर्घायु वर्ते छे. तेमज प्रभुत्व, उत्साह अने भंत्र अे त्रणु शक्तिऽपि नी जेम णादशाहना त्रणे पुत्रो र्शुक्तिभंत छे. वणी, राजलक्ष्मीनी सणीऽपि न होय तेवा प्रकारनी णादशाहनी राजरमणीऽपि कुशलवंत छे. वणी हे स्वामिन्, धैर्यवानू अने सत्यवानू पुत्रोना कुलनी जेम णादशाहना परिवारमां निरोगिता वर्ते छे, तेम ज सुकृतात्माऽपि नी जेम प्रजजनो महानंद लोगनी रक्षा छे, आ प्रमाणे हूतोऽपि प्रत्युत्तर आभ्या. ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

निपीयेति तद्वाग्विलासामृतं स हृदं दन्तिवत्प्रीतिमन्तर्जगाहे ।

अवेत्य प्रसत्तिं पुनः पातिसाहेरवैति ॥ संप्राप्तसर्वस्ववत्स्वम् ॥ ३३ ॥

स साहिवखानः इति पूर्वोक्तप्रकारेण तयोर्दूतयोर्वाग्विलासो वचनचातुरी स पवा-
मृतं सुधां निपीय सादरं श्रवणगोचरीकृत्य अन्तश्चित्ते प्रीतिं मोदं जगाहे प्राप्नोति स्म ।
किं वत् । दन्तिवत् । यथा हस्ती अमृतं पानीयं नितरां पीत्वा हृदं द्रवमवगाहते । पुनर-
परार्थकथने । खानः पातिसाहेरकण्वरघराधिराजस्य प्रसत्तिं स्वस्मिन्विषये प्रसादं संतुष्टि-
पुष्टिमवेत्य हृद्रोचरीकृत्य स्वमात्मानं संप्राप्त हस्ते अधिगत सर्वस्व निःशेषक्षमामण्डल
मध्यवर्तिद्रव्यम् उपलक्षणात् राज्यादिग्रहः सर्वपदार्थसार्थो वा येन । तद्वद्वैति स्म जानाति
स्म वुबुधे ॥

श्लोकाथ

हूतोऽपि वचनचातुरीऽपि सुधानुं आदरपूर्वकं पान करीने (सांलणीने) साहिवखान
हाथीनी जेम प्रीतिऽपि सरोवरमां मस्त गनी गयो. वणी, पोताना उपर णादशाहनी
प्रसन्नता लणीने, पोताने सर्वस्व मणी गयुं होय तेम अत्यंत आनंदित गन्यो. ॥ ३३ ॥

अथाकारिताः श्रावकास्तेन मृत्यैश्चकोरा इव श्वेतमासा मयूखैः ।

क्रमात्तेऽपि तेषां गताः संनिकर्षं निदेशं प्रभो निर्दिशन्ति ॥ सर्वम् ॥ ३४ ॥

अथ दूतवचनानन्तर तेन साहिवखानेन मृत्यैः स्वसेवकैः श्रावका अकमिपुरवृद्ध-
श्रावका आकारिता आहृताः । केनेव । श्वेतमासेव यथा चन्द्रमसा मयूखैः स्वकिरणैश्च-
कोरा ज्योत्स्नाप्रियाः आकार्यन्ते स्म । अपि पुनः ते मृत्या क्रमात् स्वस्वामिनिदेशश्रव-

गप्रणामकरणपरिपाट्या तेषामकमिपुरतपापक्षश्राद्धानां सनिकर्षं समीपं गताः प्राप्ताः सन्तः
प्रभोः स्वस्वामिनः सर्वं निदेशमाज्ञां निर्दिशन्ति स्म निवेदयन्ति स्म कथयन्ति स्म ॥

श्लोकार्थ

जेम यन्द्र, पोताना किरणोद्वारा अकारने ओलावे छे तेम साहिअभाने पोताना
सेवको द्वारा अभहावाहना श्रावकोने ओलाव्या. ते सेवको पणु श्रावकोनी पासे गया अने
पोताना स्वामीना आदेशनुं निवेदन कथुं. ॥ ३४ ॥

समानीयमाना अमीभिर्जनास्तेऽप्यराजन्त मध्येपुरं दानशौण्डाः ।

महामात्रवृन्दैर्द्विपेन्द्रा इवोर्वीपतेर्मन्दिरं दानधारां किरन्तः ॥ ३५ ॥

अमीभिः साहिवखानभृत्यैर्मध्येपुरमकमिपुरस्य मध्ये । 'पारे षष्ठ्या वा समस्यते' ।
समासआव्ययीभावः । 'गङ्गायाः पारे पारेगङ्गम् । गङ्गायामध्ये मध्येगङ्गम्' इति प्रक्रिया-
कौमुद्याम् । तद्वन्मध्येपुर सम्यक् संमाननादिप्रकारेणास्ते श्राद्धा अपि व्यराजन्त शुशुभिरे ।
किंभूताः । दानशौण्डाः बहुद्रव्यप्रदायिनः विश्राणनेन विख्याता वा । 'शौण्डा विख्यातम-
तयोः' इत्यनेकार्थः । के इव । द्विपेन्द्रा इव । यथा महामात्राणां हस्तिपकानां 'माहत'
इति प्रसिद्धानां वृन्दैराधोरणगणैः उर्वीपते राज्ञो मन्दिरे नीयमाना गजरजा विराजन्ते ।
किं कुर्वन्तः । दानधारां मदवारिवृष्टिं कुर्वन्तः सृजन्तः क्षरन्तः ॥

श्लोकार्थ

जेम महावतो वडे लवायेला महजलनी वर्षा करता गजेन्द्रो राजमडेलने शोलावे
तेम साहिअभाननां सेवको वडे सन्मानपूर्वक ओलावायेला दानेश्वरी श्रावको अभहावाहनी
मध्यमां शोलाता हुता. ॥ ३५ ॥

जना जैनपक्षैकदक्षाः क्षितिक्षित्समाजं विशन्ति एग संभूय सर्वे ।

ततस्सोऽप्यनर्घ्योपदापूर्णापाणीन्स्ववन्धूनिवास्थापयत्तानुपान्ते ॥ ३६ ॥

सर्वे समस्ता जना, जिनानां धीतरागाणामयं जैनः स चासौ पक्षश्च । जिनशासन-
मित्यर्थः । तत्रैकतया अद्वितीयत्वेन दक्षा अतिनिपुणा जना, श्राद्धाः संभूय एकत्र मिलित्वा
क्षितिक्षितः खानस्य समाजं सर्वां विशन्ति एग । सभामध्ये ययुरित्यर्थः । ततो जनान-

मनानन्तर सोऽपि खानः अनर्घ्याभिः प्रशस्याभिरुपदाभिः प्राभृतैः, पूर्णां भृताः पाणयो हस्ता येषां तान् जनान् स्ववन्धूनात्मस्वजनानिव उपांते स्वसमीपे अस्थापयदुप-वेशयति स्म ॥

श्लोकार्थः

नैनशासनमां यतुर एवा ते सर्वं श्रावकोऽप्ये लेगा यर्ध साहिणभाननी सभाभां प्रवेश कुर्या, त्थार पथी मडामूढ्यवान लेटण्णाओथी लरेला डायवाणा ते श्रावकोने षाने स्वजन भंधुओनी नेम पोतानी पासे षेसवा भाटे स्थान आभ्युं. ॥ ३६ ॥

अमी मूलकमेव तच्चित्तवृत्तेः पुरः प्राभृतं भूमिभर्तुर्विमुच्य ।

अलीकातिथीभूतहस्ताऽरविन्दाः प्रमोदप्रगल्भाः रम भापन्त इत्थम् ॥ ३७ ॥

अलीके ललाटे अतिथीभूतानि प्राधुणानि तानि हस्ता पवारविन्दानि पत्रानि तेषां कृताञ्जलय इत्यर्थः । अमी श्राद्धाः प्रमोदेन हर्षेण प्रगल्भाः सोत्साहा इत्थमग्रे वक्ष्यमाणमभापन्त प्रोचुः । किं कृत्वा । भूमिभर्तुर्नृपस्य पुरोऽग्रे प्राभृतं दौकितकं विमुच्य दौकियित्वा । उत्प्रेक्ष्यते तस्य साहिवखानस्य चित्तवृत्तेर्मनोव्यापारस्य मूलकर्म कार्मणमिव ॥

श्लोकार्थः

नेओनां करकमऱ ललाटपट पर अतिथि षन्या छे अर्थात् अजलि नेडीने डुर्धथी छित्साहित षनेला ते श्रावको राजनी आगण लेटण्णुं धरीने आ प्रकारे षेड्या । तेभनी वाणी साहिणभाननी चित्तवृत्तिने आकर्षवा भाटेनुं न्णुं कामणु न डोय । ॥ ३७ ॥

नृणां शासिता त्वं वयं शासनीयाः वयं सेवकास्त्वं पुनः सेवनीयः ।

नियोज्या वयं त्वं नियोक्तासि यरगात्तदादिश्यतां कृत्यमरगाकमीश ॥ ३८ ॥

हे ईश, त्व यरगात्कारणात् त्व नृणां नराणां शासिता पालयिता असि, पुनर्वयं शासनीयाः पालयितव्याः स्मः । पुनस्त्व सेवनीयः सेवितव्यः सेवितु योग्योऽसि, पुनर्वयं सेवकाः सेवाकारकाः स्म । पुनस्त्वं नियोक्ता कार्ये प्रयोजकोऽसि, पुनर्वयं नियोज्याः कर्तव्ये निर्देश्याः रम । तत्तत्कारणादस्माकं कृत्य कार्यमादिश्यतां प्रसाधताम् ॥ इति श्राद्धानामाकरणं तत्प्रश्नश्च ॥

श्लोकार्थं

हे स्वामिन, आप शासनकर्ता हो, अमे शासनीय छीये आप सेव्य हो, अमे सेवक छीये. आप प्रत्येक कार्यना नियोजक (प्रेरक) हो अमे नियुक्त (प्रेर्य) छीये. भाटे हे स्वामिन, अमने कार्यनी आज्ञा क्रमावे ॥ ३८ ॥

स ऊचेऽथ वाचेति पीयूषवर्षं किरन्कैतवाहन्तनिर्यदयतीनाम् ।

चतुर्दिक्षु चण्डांशुवद्यत्प्रतापो भ्रमत्यब्धिनेमीचरोऽकव्वरोऽस्ति ॥ ३९ ॥

अथ आन्द्रजनप्रश्नान्तरं स साहिवखानो वाचा वाण्या कृत्वा इत्यग्ने वक्ष्यमाणमृचे वभाषे । किं कुर्वन् । दन्तेभ्यो दशनेभ्यो निर्यान्तीनां निःस्तरन्तीनां श्रुतीनां कान्तीनां कैतवात्कपटात्पीयूषवर्षममृतवृष्टिं किरन्विस्वारयन्निवेतीयं गर्भितोत्प्रेक्षा । किमृचे तदेवाह- हे जनाः, अकव्वरनामा अब्धिनेमीचरः आपाथो नायकपर्यन्तपृथ्वीनाथोऽस्ति । यत्प्रताप-श्चतुर्दिक्षु पूर्वापरदक्षिणोत्तरालक्षणासु हरित्सु भ्रमति पर्यटति । किवत् । चण्डांशुवत् । यथा भास्वांश्चतुरासामुपरि भ्रमति ॥

श्लोकार्थं

त्यारपणी, हांतीमाथी नीकणती कान्तिना ष्ठाने सुधावृष्टि करती न डोय तेवी वाष्णीथी साहिवखान जोट्यो ! हे श्रावको, सूर्यनी जेम चारे दिशाज्योना जेमनो प्रयंड प्रताप प्रसरी रह्यो छे ते समुद्रान्त-भूमिपति अकव्वर नामना भादशाह छे. ॥ ३९ ॥

यथा ज्योत्स्नयेवावदातीक्रियन्ते दिशः सरिता वा स्वकान्तैः क्रियन्ते ।

सखीभिर्विशिष्येव गोशीर्षचन्द्रद्रवैः पत्रमङ्गैकतलंक्रियन्ते ॥ ४० ॥

कदाचिज्जगत्कर्णपूरायमाणां गुणश्रेणिमाकर्ण्य तां हीरक्षरेः ।

तमाहातुकामेन तेनात्मदूताविह प्रेषितौ दर्शनोत्कण्ठितेन ॥ ४१ ॥

हे जनाः, तेनाकव्वरपातिसाहिना इहाहम्मदावादे मत्पात्र्वे वा आत्मदूतौ रवसंदेश-हागौ प्रेषितौ प्रहितौ स्तः । तेन किं कर्तुकामेन । त जगत्प्रसिद्धगुणग्रामं हीरविजयस्वरिमा-हानुमाकारयितु कामोऽमिलाषो यस्य तादृशेन । अत एव पुनः किमृतेन । दर्शनोत्कण्ठितेन गुरोरालोकनोत्सुक्यमाजा । किं कृत्वा । कदाचित्कस्मिन्नपि समये जगतां भुवनानां कर्णौ श्रवणौ पृथ्यन्ते अनयेति कर्णपुरा । अथवा कर्णपूरो कर्णाभरणे तद्वदाचरितां यावज्जगज्ज-

नाह्लादिनीं हीरसूरेर्गुणानां श्रेणीं धोरणीमाकर्ण्य श्रुत्वा । तां काम् । यया गुरुगुणश्रेण्या
ज्योत्स्नया चन्द्रचन्द्रिकयेव दिशः सर्वा अप्याशा अवदातीक्रियन्ते प्रवेता विधीयन्ते ।
अथ वा स्वकान्तैरात्मात्ममर्तुभिर्दिशो निजनिजदिगङ्गना नर्मलीलावशात्सस्मिताः सहासाः
क्रियन्ते सृज्यन्ते । वा अथ वा । सखीभिर्भयसीभिर्मण्डनकारिकाभिर्वा गोशीर्षकाणां
चन्दनानां चन्द्राणां कर्पूराणां च द्रवैः पङ्क्तैः कृत्वा यत्र वल्लीभिः । 'देव भवद्वैरिवध्रुवदने
धने च नागरुचिताश्चन्दनपत्रमङ्गाः' इति चम्पूकथायाम् । उत्प्रेक्ष्यते विशिष्य विशेष-
प्रकारेणालंक्रियन्ते भूष्यन्ते इव ॥ युग्मम् ॥

श्लोकाथं

हे श्रावको, ते हीरविजयसूरिनी गुणु श्रिने सांलणीने, तेमनां दर्शन करवाने
उत्सुक अकण्ठर आदशाडे तेमने पोतानी पासे षोलाववा भाटे पोताना संहेश वाडको
भारी पासे अही (अमदावाद) मोकल्या छे. डेवी गुणुश्रेणि सांलणीने । (१) अन्द्रनी
अन्द्रकानी जेम जे गुणुश्रेणिमे सर्वदिशाओने उन्वल करी छे. अथवा (२) स्वस्व
भर्तार वडे जेम दिशाओ सस्मिता कराय छे तेम दिशाओ गुणुश्रेणिथी सस्मिता भनी
छे, अथवा (४) जेम शणुगारनारी सणीओ गोशीर्ष अंदनना प्रवाडीथी पोतानी
सणीने पत्रावलिथी शणुगारे तेम दिशाओ हीरविजयसूरिनी गुणुश्रेणिथी अलंकृत
भनी छे ॥ ४० ॥ ४१ ॥

समुद्रोऽपि भीतिं दधद्वारिपूराद्विशुद्धोऽपि काण्यं पुनर्विभ्रदन्तः ।

भुवो वासवेनैष लेखो विशेषप्रवृत्तिं वहल्लेखवत्प्रेषितश्च ॥ ४२ ॥

हे जनाः, च पुनर्भुवो वासवेनाकण्वरेण पृथ्वीपुरंदरेण विशेषप्रवृत्तिं स्वहृदयामि-
प्रायनिवेदकावार्तां वहल्लेखवत् पथ मत्करकिसलयवतीं लेखवत् देव इव लेखः स्फुरन्मान
प्रेषितः प्रहितोऽस्ति । किं कुर्वन् । सह मुद्रया मुद्रणेन जनुषामधुरणेन वर्तते यः ।
मुद्रायुक्त इत्यर्थः । समुद्रः पयोधिरपि वारिपूराज्जललवाङ्गीतिं भयं दधत् धारयन् । पुनः
किं कुर्वन् । विशुद्धो धवलोऽपि काण्यं मषिवर्णश्यामिकां अन्तः विभ्रत्कलयन् ॥

श्लोकाथं

हे श्रावको, अकण्ठरआदशाडे स्वहृदयने अलिप्राय जणुावता पत्रनी जेम पोतानी
भडोरछाप सहित इरमान पत्र पणु मोकलाओ छे, ते पत्र समुद्रइप डोवा छता पणु

पाष्णीना प्रवाह्यथी लय पाभे छे अने श्वेत (सङ्केह) डोवा छतां पणु मधीनी अक्षर
पङ्कितइप श्यामता धारणु करे छे. ॥ ४२ ॥

अनुन्नीतसंप्राप्तमद्मृत्यवर्गे निजालोकनाविष्कृतातङ्कसर्गः ।

भविष्यत्यमुष्य व्ययो यत्समाधेः सरस्या इवाकालमेधैः कजानाम् ॥ ४३ ॥

त्रियामाविरामा इवाम्भोजवन्धुं प्रतीन्द्रं ततो यूयमेवानयध्वम् ।

निगद्येति खानेन संमान्य ते स्वान्विसृष्टा निवासान्ययुः प्रीतिमन्तः ॥ ४४ ॥

साहिवखानेन नाम्ना इति पूर्वोक्तं निगद्य कथयित्वा समान्य संमानं च प्रदाय
विसृष्टाः पश्चात्प्रेषिताः श्राद्धः प्रीतिमन्तो हृष्टमानसाः सन्तः स्वान्विवासान् ययुर्जग्मुः ।
निजनिकेतनस्थानेषु गता इत्यर्थः । इति किम् । हे हीरस्वरिमक्तजनाः, ततः कारणात्
यूयमेव भवन्त एव प्रतीन्द्रं स्वरिमानयध्वम् । अत्र गन्धारनगरादकमिपुरे आकारयत ।
के इव । त्रियामाविरामा इव । यथा विभावरीणां विरामा दिवसावसानसमया अम्भोजवन्धुं
भास्करमत्र जीवलोके रोदकंदरे वा आनयन्ति । ततः कुतः । यतः कारणान्निजानामात्म-
नामालोकनान्मुद्रलजातित्वेन भीमाशयत्वाद्दर्शनादेवाविष्कृतः प्रगटभाव प्रापितः आतङ्को
भयं तस्य सर्गः सृष्टिर्यैस्तादृशैरनुन्नीतैरवितर्कितैरज्ञातपूर्वैः संप्राप्तैरर्थात् हीरस्वरिसमीपे
समागतैर्मद्मृत्यवर्गेर्मम सेवकगणैरमुष्य हीरविजयसूत्रे समावेष्ट्यांस्य चित्तस्वास्थ्यस्य
वा व्ययो व्यपगमः क्षयो भविष्यति । केषामिव । कजानामिव । यथा सरस्या महत्सरस
कजस्य कमलस्य । जातिवाचित्वादेकवचनम् । सर्वजातीयाम्भोजवनस्य अकालमेधैरसमय-
संप्राप्तपयोधरैर्व्ययो भवति । 'यवनीमुखपद्मानां सेहे मधुमदं न स' । बालातपमिवाब्जा-
नागकालजलदोदयः ॥' इति रघुवंशे ॥ इति राजनगरश्राद्धानां खानदत्तहीरविजयसूरी-
श्वराकारणादेशः ॥

श्लोकार्थं

“हे हीरविजयसूरिणो लकत श्रावको ! अमारा सेवकोने हीरविजयसूरिण
पासे मोकलवाथी लयंकर भोगल जतिने जेतां ज अलिप्रायने नही जणुवाथी आ
प्रमाणे लयनी आशंका उत्पन्न थशे. जेम प्रलयकाणना मेघोवडे सरोवरगा रडेला
कमदीने नाश थाय तेम कदाय आचार्यश्रीना स्वास्थ्य अथवा चित्तना समाधिने नाश
थशे. ते माटे हे श्रावको, रात्रिना विराम समये जेम सूर्यने लवाय तेम तमे ज ते
सूरिणने अमहावाहमां ओलावी लावो.” आ प्रमाणे कहीने साहिभ्याने तेओनुं
सन्मानपूर्वक विसर्जन कथुं. त्यारणाह श्रावको हृदयमा अत्यंत आनंदने धारणु करता
पोत पोताना स्थाने गया. ॥ ४३ ॥ ४४ ॥

विचिन्त्यात्मचित्ते तदादेशमर्हन्मतस्योदयस्वर्द्धुमस्येव बीजम् ।

तपापक्षमुख्याखिलश्राद्धलोकां मिलित्वा मिथः प्रोचुरानन्दसान्द्राः ॥ ४५ ॥

तपा इति नाम यस्य तादृग्गणस्य गच्छस्य पक्षः स्वीकारो येषां ते तपापक्षाः ।
‘अपक्षपातेन परीक्ष्यमाणः पक्षः’ इत्यनेकार्थवृत्तौ । तेषु मुख्याः श्रेष्ठा अखिला समग्राः
श्राद्धलोकाः श्रावकजनां मिलित्वा एकत्र संभूय मिथः परस्परमानन्देन सान्द्रा व्याप्ताः
प्रोचुः कथयन्ति एव । किं कृत्वा । आत्मचित्ते निजमनसि तदादेशं साहिवखानाज्ञा-
मर्हन्मतस्य जिनशासनस्य य उदयः स एव स्वर्द्धुमः कल्पवृक्षः तस्य बीजं निदानमुत्पत्ति-
कारणमिति विचिन्त्यालौच्य ॥

श्लोकार्थ

साङ्ख्यभ्रान्ती जिनशासनरूपी कल्पवृक्षना भीष्म समान आज्ञाने मनमां विचारिने
अत्यंत आनन्दित भवेत्ता तपगच्छता मुष्य मुष्य सर्वे श्रावके अेकत्र थर्धने परस्पर
वार्तालाप क्त्वा लाग्या. ॥ ४५ ॥

इतः शासनं शासितुर्नः प्रजानामितो वन्दनीया विभोर्वन्धपादाः ।

इदं सौरभारोपणं जातरूपे त्रिरेखे पयःपूर्तिरप्याविरासीत् ॥ ४६ ॥

इतोऽस्मिन्पात्रे एकपक्षे प्रजानां शासितुरकमिपुराधिपतिसाहिवखानस्य शासन
मादेश । तथा इतोऽपरस्मिन्पात्रे विभोः सूरीन्दोर्वन्धास्त्रिभुवनजननमस्करणीया
पादाश्रयणा वन्दनीयाः प्रणतिगोचरीकार्याः । तर्हि इदमेतज्जातरूपे सुवर्णे सौरभस्य
सुगन्धताया आरोपणं कर्तव्यमस्ति । पुनस्त्रिरेखे शङ्के पयसां दुग्धानां पूर्तिः पूरणमा-
विरासीत्प्रकटीभूतम् ॥

श्लोकार्थ

अेक भाग्यु अभवाहनी प्रजाना शासनकर्ता साङ्ख्यभ्रान्ती आज्ञा अने भीष्म
भाग्यु विश्ववन्दनीय आराध्यपाद् श्री आचार्यदेव ते भरेभर अत्यसुवर्णुमा सुगन्धना
आरोप क्त्वा जेवुं छे (सोनामां सुगध जेवुं) अथवा दक्षिणावर्तशंभमां इधनुं
प्रगट् थया जेवुं थयुं । ॥ ४६ ॥

हृदन्तर्मुनीन्दोर्निर्गता पुरास्ते नियुक्ता पुनः स्वामिनेदं तदासीत् ।

प्रतिस्थानमालोकमानान्मनुष्यान्समेत्य स्वयं पद्मवासा वृणीते ॥ ४७ ॥

पुरा पूर्वं हृदन्तरस्मिञ्चित्तमध्ये मुनीन्दोः स्ररीन्द्रस्य निनंसा नन्तुमिच्छा आस्ते
विद्यते । पुनस्तदुपरि स्वामिना खानेन नियुक्ता आदिष्टाः । तर्हि इदमासीदेतज्जातम् ।
किं प्रतिस्थानं प्रति आलोकमानान्पश्यतो मनुष्यान् जनान् स्वयमात्मनैव समेत्यागत्य
पद्मवासाः कमलालया लक्ष्मीर्वृणीते वरयति ॥

श्लोकार्थ

पूर्वं पोताना हृदयमा आचार्यश्रीने नमन करवानी छिच्छा तो हती न, तेमां
राज्यना शासक साडिणभाने आदेश कर्यो । ते भरेभर प्रयाणुमां मुहूर्तने जेतानं
मनुष्येने लक्ष्मीदेवी स्वयं आवीने वर्या जेवुं थयुं ! (अर्थात् घेर जेठे लक्ष्मीदेवीजे
आवीने आहलो कर्या जेवु थयुं ॥ ४७ ॥

अलं मन्दवद्वो विलम्बैः सगर्भास्त्वरध्वं व्रजामः प्रभोः संनिधाने ।

विमृश्येति सर्वेऽभिनिर्याणयोग्यं मुहूर्तं मिथो निर्णयन्ति स्म पौराः ॥ ४८ ॥

सर्वे पौरा नागरिका राजनगरश्रावकाः इत्यमुना प्रकारेण विमृश्य विचारयित्वा
अभिनिर्याणस्य स्वप्रस्थानस्य योग्यमुचितं मुहूर्तं शुभवासरवेलां निर्णयन्ति स्म । द्विज-
ज्योतिषिकैर्निर्धारयन्ति स्म । इति किम् । हे सगर्भा आतरः, वो युष्माकं मन्दवत्कि-
यासु कुण्ठाः सालसा वा तुन्दपरिमृजा वा मूर्खा वा तद्वत्तेषामिव विलम्बैः प्रतीक्षणैरलं
पूर्यतां त्वरध्वं शीघ्रीभवत । प्रभोगुरो संनिधाने समीपे गन्धारवन्दिरे व्रजामो याम् ॥
इत्यकमिपुरश्राद्धानां गुरुवन्दनालोचः ॥

श्लोकार्थ

आ प्रमाणे परस्पर विचारीने, राजनगरनां श्रावकोजे प्रयाणुनुं जियित मुहूर्तं
निर्धार्युं, अर्थात् आह्मणु ज्योतिषीजे द्वारा शुभ दिवस नञ्जी कर्यो शा माटे ?
डे भन्धुजे, तमादे हवे प्रमादी पुरषणी जेम विलंभ करवाथी सयुं ! जल्दी करो !
आपणे आचार्यश्रीने पासे गाधार नगरमा जल्दी जर्धजे. ॥ ४८ ॥

अथारुह्य वाह्यानि ते श्राद्धलोकाः पुरे भूमिशृङ्गारगन्धारसंशे ।

प्रभुं वन्दितुं प्रीतिमन्तः प्रचेलुर्जिनं स्वर्गिवर्गा इव क्षोणिपीठे ॥ ४९ ॥

अथ मुहूर्तवासरागमनानन्तरं भूमेः क्षोणीलक्ष्म्याः शृङ्गारे मण्डनायमाने मूषामृते गन्धार इति संज्ञां नाम यस्य तादृशे पुरे प्रभु हीरविजयसूरिं वन्दितुं नमस्कर्तुं ते पूर्वप्रोक्ताः आद्भलोकाः आवकजनाः प्रचेलुः प्रतिष्ठन्ते स्म । किं कृत्वा । वाह्यानि रथादिनी वाहनान्याख्ख्याध्यास्य । किंमृताः । प्रीतिमन्तः प्रमोदमेदुराः । क इव । स्वर्गिवर्गा इव । यथा क्षोणिपीठे भूमिमण्डले जिनं तीर्थनायकं नेतु नमस्यतु सिंहगजाश्वफणिगरुडादीनि स्वस्वायतान्यघ्निरुह्य देवाः प्रचलन्ति प्रजन्ति ॥

श्लोकार्थं

जेम पृथ्वीमंडल पर जिनेश्वर लगवानने नमस्कार करवा माटे सिंड, गज, अश्व सर्प अने गडुड आदि वाहुने पर स्वार थडने हेवो जय तेम आचार्यश्रीने नमस्कार करवा माटे हर्षपूर्वक रथ आदि वाहुने पर आडुठ थडने पृथ्वीमंडलना आभूषणरूप गंधार नगर तरक आद्या. ॥ ४९ ॥

शिवश्रीविवाहोत्सुकीभूतचित्तेर्यथा यात्रिकैः सिद्धधात्रीधरस्य ।

प्रयाणैरभूयःप्रमाणैरमीभिः समीपे शमीन्दोः समागम्यते रम ॥ ५० ॥

अमीभिः आर्द्धैर्न विचते भूयो बहु प्रमाणं येषां तादृशैः प्रयाणैर्निशावासादिलक्षणैः प्रीतिदिनप्रचलनैः शमीन्दोः सूरैः समीपे पाश्र्वे गम्यते स्म समागतम् । यथा यात्रिकैर्विधिविधतीर्थयात्राविधायकैर्जनैः स्तोकमानैरल्पप्रमाणैः सिद्धधात्रीधरस्य श्रीशत्रुंजयशैलस्य संनिधाने गम्यते । किंमृतैः आर्द्धैः यात्रिकैश्च । शिवश्रिया मुक्तिलक्ष्म्या विवाहे पाणिग्रहणकरणे उत्सुकीभूतमुत्कण्ठितं चित्तं मनो येषां तैः ॥ इति गन्धारे आद्धानां गमनम् ॥

श्लोकार्थं

मुकितरुपी कन्यानुं पाण्डुशुद्धं करवामां उत्सुक चित्तवाणा यात्रिके अविरत प्रयाणवडे शत्रुंजय पर्वतनी समीपे पडोंगे तेम राजनगरनां श्रावके हर्षपूर्वक अविरत प्रयाणवडे आचार्यभट्टाराजनी समीपे पडोंग्या. ॥ ५० ॥

स्फुरन्दाहुशाखः सपाणिप्रवालः प्रवर्हश्रियं विभ्रदभ्रान्तशोभाः ।

नखानूनसूनाचिरुधन्मरन्दो नमत्रागरीनेत्रविभ्राजिमृङ्गः ॥ ५१ ॥

द्विजोद्भासितः सिद्धिसस्यैकधारी भवध्रीभ्रतिग्मांशुतापापहारी ।

शिवाध्वन्यसंसेव्यमानो न्यमालि त्रतीन्द्रोऽध्वशाखी स तैः पौरपान्यैः ॥ ५२ ॥

तैरकमिपुरसत्त्वैः तत्रागतैर्वा पौरैर्नागरैरेव पान्थैरर्थान्मुक्तिपुरपथिकैः स सर्वजगद्धि-
ख्यातो हीरविजयनामा प्रतीन्द्रः स्वरिरेवावशास्वी मार्गच्छायातरुः न्यभालि निरीक्षितः ।
किंभूतः । स्फुरद्गुह्युज्ज्व शाखा यस्य । पुनः किंभूतः । सह पाणिप्रवालेन हस्तपल्लवेन
वर्तते यः । पुनः किं कुर्वन् । प्रवर्हा प्रकृष्टामथ च प्रकृष्टानां वर्हाणां पत्राणाम् । 'वर्हः पर्णो
पत्नीत्रारे कलापे' इत्यनेकार्थः । श्रियं शोभां विभ्रद्धत् । पुनः किंभूतः । न भ्रान्तत्वेन
मिथ्याभ्रमज्ञानत्वेन सत्यज्ञानतयैव शोभते इत्येवशीलः । तथा द्रुमार्थे अत्युच्चैस्तरत्वादा-
कारे अवसानत्वेन शालते इत्येवंशीलः । पुनः किंभूतः । नखा पद्यानानि सर्वावयवसंपू-
र्णानि सूनानि कुसुमानि यस्मिन् स तथा । अचिरर्थान्नखानामेव कान्तिरेवोद्यन्प्रकटी-
भवन्मरन्दो मधु यत्र । पुनः किंभूतः । नमन्तीनां भक्तिप्रहृतया चरणारविन्दे लगन्तीनां
नागरीणां गन्धारनागरिकनारीणां नेत्राणि लोचनान्येव विभ्राजिनः शोधनशीला मृङ्गा प्रसरा
यत्र । पुनः किंभूतः । द्विजैर्दशनैः शकुन्तैश्च उद्गमासितः शोभितः । पुनः किंभूतः । सिद्धि-
र्मुक्तिरेव, अथ वा सिद्धयोऽष्टावणिमाघाः, अथ वा तथा तपः शक्तयो विविधलब्धयस्ता
एव सस्यानि फलानि तेषामेकोऽद्वितीयोऽन्येषु तादृक्सादृश्याभावाद्भरतीत्येवंशीलो धारी
धारकः । पुनः किंभूतः । भवः संसारः स एव ग्रीष्म उष्णकालः तस्य तिग्मांसुः सार्थकं
नाम चण्डकिरणस्तस्य ज्येष्ठमाससंबन्धी तापस्तदुपरि च तपनतापो महानिदावस्तस्य
हन्ता अपहन्तीत्येवंशीलः । अत्र शीले तृष् । हन्ता हननशीलः । वृक्षच्छायायां तापोप-
शान्तिः स्यादिति । पुनः किंभूतः । अध्वन्यैर्मोक्षमार्गप्रस्थितपान्थैः सम्यग्ज्ञानचारित्रादिः
पल्लवपुष्पफलादानपूर्वकं सेव्यमान उपास्यमानः । वृक्षधर्माः सर्वेऽन्यत्रैव दर्शिताः
सन्तीति ॥ युग्मम् ॥

श्लोकार्थ

मुक्तिपुरीना पथिक एवा अभवावाहना ते श्रावणेऽपि विश्वविख्यात हीरविजय
सूरिश्च वडवृक्ष ज्ञेयुः.

हीरविजयसूरि.

[७५भेद्य]

१. स्फुरायमान आहु [६३थ]

२. ६३थ

३. परिवार

४. नभ आदि सर्व अवयव

५ नभोनी कान्ति.

६ नगरवासी स्त्री पुरिषे.

वटवृक्ष

[७५भा

१ शाभा.

२. पल्लव

३. यत्र

४. पुष्प

५. पुष्पस.

६ भ्रमर.

७. दंतपंकित	७. पक्षी
८ सिद्धिर्भू कृण	८ कृण
९. संसारतापने डरनार	९. श्रीभ्रमकाणना ताप डरनार
१०. मुमुक्षुओथी उपास्य	१०. पथिकोथी सेव्य
११. सत्यज्ञानथी उन्नत	११. गगनस्पर्शी उन्नत

स्फुरायमान णाहुर्भू शाणावाणा, हाथर्भू पद्लवथी युक्त, परिवारर्भू पत्रोनी शोला धरावता, अत्यन्त सत्यज्ञानर्भू उन्नतिथी शोभता, नभादि संपूर्ण सर्व अवयवर्भू पुष्पोवाणा, नभोनी कृतिर्भू मकरन्दवाणा, लक्षितपूर्ण हृदयवाणा, विनम्र नगरवासीर्भू भ्रगरवाणा, दंतपंकितर्भू पक्षीओथी सुशोभित, सिद्धिर्भू कृणोने धारण करनारा, संसारर्भू श्रीभ्रमकाणना प्रयंउतापने डूर करनारा अने भोक्षमार्गना पथिकोथी उपास्य श्री हीरविजयसूरिने ज्ञेया. ॥ ५१ ॥ ५२ ॥

नभोभोदगर्जोर्जितस्तोत्ररावप्रतिध्वानितोपान्तपाथोधिमध्याः ।

मुदा हीरसूरीन्द्रपादारविन्दं व्यधुर्मूर्ध्नि लोहोत्तमोत्तंसवत्ते ॥ ५३ ॥

ते आका मुदा प्रभोदेन हीरसूरीन्द्रस्य हीरविजयसूरिपुरंदरस्य पादारविन्दं चरण-कमलं लोहोत्तमानां सुवर्णानामुत्तंसवदवतंसशेखरमिव मूर्ध्नि निजमस्तके व्यधुः कुर्वन्ति स्म । किं भूताः । नभस-श्रावणमासस्य योऽम्भोदो वारिवर्षी मेवस्तस्य गर्जा गर्जितध्व-निस्तद्वर्जिताः प्रबला तत्सदृशा वा स्तोत्राणां गौयमसोहमेत्यादिकानां सूरिन्दोः स्तु-तिपाठानां रावाः शब्दास्तेः प्रतिध्वानित प्रतिशब्दयुक्त कृतमुपान्ते समीपे गन्धारसंनिधौ यः पाथोधिः समुद्रस्तस्य मध्यं जलान्तराल यैः । समीपे दूरे वा जलधौ प्रतिध्वनिर्ह-श्यते । यथा नैपथे नलस्य दमयन्तीपरिणयनगमनावसरे 'विचित्रवादित्रनिनादमूर्च्छितः सुदूरचारी जनतामुखारवः । ममो न कर्णेषु दिगन्तदन्तिनां पथोधिमध्यप्रतिनादमे-दुर ॥' इति ॥

श्लोकार्थ

गंधारनी पासे रडेला समुद्रना मध्यलागमां जेना पडवा पडे तेवा प्रभारना श्रावण भासना मेघनी गर्जना समान स्फुरायमान ध्वनिथी स्तुति करी राजनगरना श्रावकोअे डर्भूपूर्वक हीरविजयसूरिनां अरण्यकमलने सुवर्णनां मुगटनी जेभ पोताना मस्तक उपर धारण कर्था. ॥ ५३ ॥

हि. सौ. २४

पयःपूरितप्रावृषेण्याम्बुदानामिव स्तोककैरुन्मुखत्वं दधानैः ।

स्फुरद्वाग्विलासामृतं पातुकामैः पुरस्तात्प्रभोस्तैरगृह्यन्त वाचः ॥ ५४ ॥

तैः श्राद्धैः प्रभोगुरोः पुरस्तादग्रे वाचो वचनान्यगृह्यन्त आदत्ताः । किं कर्तुकामैः । स्फुरन्ती चित्ताह्लादकत्वेनोल्लसन्ती या वाग्वाणी तस्या विलासो वैचित्र्येण स एवामृत सुधारसः तत्पातुमास्वादयितुं कामोऽमिलाषो येषां तैः । पुनः किं कुर्वाणैः । उन्मुखत्वं गुरुवदनावलोकनार्थं किञ्चिदुच्चैः संमुखमाव दधानैर्धारयद्भिः । कैरिव । स्तोककैरिव । यथा अमृतं पयोदपयः पातुकामैः अत एवोन्मुखत्वमुच्चैर्वदनतां चञ्चुपुटत्वं विभ्राणैश्चातकैः पयोभिः सलिलैः पूरितानां भृतमध्यानां तथा प्रावृषेण्यानां वर्षाकालसंबन्धिनाम् । प्रावृषेरेण्यप्रत्ययः । अम्बुदानां मेधानां पुरस्ताद्वाचो गृह्यन्ते । यदुक्तम् 'विलपति तृषा सारङ्गोऽयं त्वमुन्नतिमानहो जलमपि च ते संयोगोऽयं कथञ्चिदुपस्थित । उपकृतिकृते प्रह्व तैऽत कुर्व्व यदग्रतो भ्रमति पवनः कस्त्वं कोऽयं क्व ते जलविन्दवः ॥' तथा 'एक एव खगो मानी चिर जीवतु चातकः । विपासितो वा म्रियते याचते वा पुरंदरम् ॥' इति ॥

श्लोकाथ

वर्षाऋतुना जलपरिपूर्युं भेद्येनी सन्मुष्ण षनेला आतको जेम अवाज करे तेम हीरविजयसूरिनी आगण उदलासयुक्त वाष्णीना विलासइय अमृतनुं पान करवानी धृच्छाथी राजनगरना श्रावकोमे वात करवानो आरंल कर्था. ॥ ५४ ॥

सखीभूतदिवसुभ्रुवः सौविदलीकृतौदार्यधैर्यादिमास्वद्गुणोधान् ।

चतुर्वीचिमत्स्वातिके रत्नगर्भावरोधेऽनिशं वासयन्कीर्तिदारान् ॥ ५५ ॥

विपक्षान्विपक्षक्षमाभृत्सहस्रान्मृजन्मुद्गलाखण्डलः पूर्वदेशे ।

विभो वर्ततेऽकञ्चरो द्रण्डुकामः किमाशां निजामुग्रधन्वावतीर्णः ॥ ५६ ॥

हे विभो हे गुरो, पूर्वदेशे इतः पूर्वस्यां दिशि मेवातमण्डले अकञ्चरनामा मुद्गलानां यवनजातिविशेषाणां काविलजनपदजन्मनामाखण्डलो वासवो वर्तते । उत्प्रेक्ष्यते निजामात्मीयामाशां दिशं प्राचीं द्रण्डु स्वचक्षुषा निरीक्षितुं कामोऽमिलाषो यस्य तादृशः । अत्र प्रवलं द्वेषैरघृष्य घन्व देवायुध शक्रधनुर्वा स्वामाविकोदण्डो वा यस्य स उग्रधन्वा शक्र इवावतीर्णः क्षोणीमण्डल इवाजगाम । किं कुर्वत । विपक्षा वैरिणः अथ वा विशिष्टाः पुत्रपौत्रमित्त्रभ्रातृस्वजनानिकादिकाः पक्षा येषां तादृग्विधा ये क्षमामृतो भूपतय । अथ

च विशेषा वैशिष्ट्यभाजः सर्वत्रोदयसामर्थ्यवन्तः पक्षा गस्तो येषां तादृक्षा ये क्षामामृतः
 पर्वताश्च तेषां सहस्रान् सहस्रसंख्याकान् विपक्षान् विगताः पक्षाः परीवाराः सहाया वा
 मित्राणि वा पक्षतयश्छन्दाश्च येषां तादृशान् सृजनं कुर्वन् । पक्षतिशब्देन पक्षा अप्यु-
 च्यन्ते । यथा नैषधे 'दिवमङ्गादभराद्रिरागतां यनरत्नकपाटपक्षतिः' इति । किं कुर्वन् ।
 अनिशं निरन्तर रत्नगर्भा भूमिरेवावरोधोऽन्तःपुरं तत्र कीर्तय एव दाराः पत्न्यस्तान्
 वासयन् स्थापयन् निवासं कारयन् । किंमृतान् कीर्तिदारान् । सखीभूता वयस्यो जाताः
 दिवसुभ्रुवः आशावशा दिगङ्गता येषां तान् । पुनः किंमृतान् । सौविदल्लीकृता अन्तःपुर-
 रक्षकाः कृताः कञ्चुकिमावं प्रापिताः । कञ्चुकितो हि पुरुषा नृपाणामवरोधरक्षाविधा-
 यिनः स्युरिति स्थितिः । औदार्यं दानशौण्डता । अतिदातृत्वमित्यर्थः । धैर्यं देवदानव-
 मानवादिभिरचालनीयसत्त्वं धीरता आदौ येषां तादृशा भास्वन्तो भुवनेषु स्फूर्तिमन्तः
 जगच्चेतश्चमत्कारकारिणो वा गुणानामोघाः समूहा येषु येषां वा । किंमृता रत्नगर्भा ।
 चत्वारः प्राच्यप्रतीच्यापाच्योदीच्यलक्षणाश्चतुःसंख्याका ये वीचिमन्तः कल्लोलमालिनः
 समुद्रा एव खातिका परिखा यत्र । अत्र गर्भितोत्प्रेक्षा ॥ युग्मम् ॥

श्लोकार्थं

हे गुडहेव ! अहींथी पूर्व दिशाभां भोगक्षवंशीय कायुक्ष देशाधिपति अक्षर नामने।
 राजेन्द्र छे; जेनी आरेणानु कदवीलवाणा यार समुद्ररूप भाधओवाणी पृथ्वीरूप
 अंतःपुरभां जेनी दिशाओरूप ओओ राभी छे तेनी कीर्तिरूप राणीओने निरंतर वास
 करावते। जेणे औदार्य-धैर्य आदि अमत्कारी गुणोने अंतःपुरना रक्षक बनाओया छे अने
 हनरे। शत्रुनाओने जेणे परिवार रक्षित बनाओया छे तेवो अक्षर भादशाह, जेणे
 देवायुध सहित धर पोतानी दिशा (पूर्व) ने जेवा माटे आवेदो न होय ! तेवो
 शोले छे. ॥ ५५ ॥ ५६ ॥

जगन्मानसानामिवाकृष्टिरश्मीन्पुधाधामवद्विभ्रतः शुभ्रिमाणम् ।

कदाचित्समाकर्ण्य युष्मद्गुणौघान्प्रभून्प्रेक्षितुं काङ्क्षता तेन साक्षात् ॥ ५७ ॥

तनूमन्निदेशं नृपस्येव लेखं करे विभ्रतः प्रेषिताद्दूतयुग्मात् ।

प्रभोः स्रक्ष्मदर्शीव शास्त्रस्य हार्दं विदित्वा मुदा सार्हिवः खानमुख्यः ॥ ५८ ॥

इवानूसरचिष्यतीन्पूर्वशैलं तदीयान्तिकं पूज्यपादाग्निनीपुः ।

सहायानिवाहूय नः श्रीमुनीन्दो मुखं प्रेषयामास वः संनिधाने ॥ ५९ ॥

हे श्रीमुनीन्दो, साहिव इति नामा खानेषु यवनसामन्तेषु मुख्यः श्रेष्ठः स मुदा हर्षेण सहायान् सखीतथ वा अनुजीविन इव नः अस्मान् आहूयाकार्यं सुखं यथा स्यात्तथा बहुमानपुरःसरं न तु वलेन वो युष्माकं संनिधाने समीपे प्रेषयामास प्रहिणोति स्म । साहिवखानः किं कर्तुमिच्छुः । पूज्यपादान् श्रीमद्भगवच्चरणारतादीयान्तिकमकञ्चरसाहिव-पाश्वर्त्निनीधुः नेतुमिच्छुः । क इव । अनूरुरिव । यथा सूर्यसारथिररुणः अर्चिष्यतीन् भारकरान् पूर्वशैलमुदयाचल नयति । एतावता अनेनोपमानेन कृत्वा द्वयोरप्यभ्युदयः सूचितः । किं कृत्वा । द्रुतयुग्मात्सादेशहारिद्वन्द्वात्प्रभोरकञ्चरसाहे. स्वस्वामिनः हार्द हृदयाभिप्रायं विदित्वा ज्ञात्वा । क इव । सूक्ष्मदर्शीव । यथा कुशाग्रचमतिः शास्त्रस्य हार्दमुपनिषदं रहस्यं वेत्ति । द्रुतयुग्मार्तिकं कुर्वत । करे स्वहस्ते लेखं साहिस्फुरन्मानं विभ्रतो धारयतः । उत्प्रेक्ष्यते नृपस्याकञ्चरपातिसाहेभूर्तिमन्तं देहभाजं भूर्तं वा निदेशमा ज्ञामिव । पुनः किंलक्षणात् । तेन साहिनैव प्रेषितात्स्वयं गुर्जरेषु प्रस्थापितात् । किं कुर्वता । प्रभून् श्रीमद्भगवत्पादान् साक्षात्प्रत्यक्षेण स्वपुरःपादावधारितान्निजनयननलि-नाभ्यां प्रेक्षितुं विलोकयितुं काङ्क्षता समीहमानेन । किं कृत्वा । कदाचित्कस्मिंश्चिदपि व्यतिकरे विविधविद्वद्रोष्ठीसमये युष्मद्गुणौघान् श्रीमतां गुणगणान् समाकर्ष्य सम्यक्प्र-कारेण श्रवणगोचरीकृत्य । श्रुत्वेत्यर्थः । गुणान् किं कुर्वतः । सुवाधामवत्पीयूषकान्तीश्चन्द्रा-निव शुभ्रिमाणं प्रवेतमाव विभ्रतो धारयतः । उत्प्रेक्ष्यते जगतां त्रिभुवनजनानां सुरासुर-नराणामन्तःकरणानामाकर्षणे स्वसमीपानयने रश्मीन् रञ्जुरिव ॥ त्रिमिर्विशेषकम् ॥

श्लोकाथं

डे लगवान्, त्रणे जगतना चित्तने आकर्षवा भाटे रञ्जु समान अने यंद्र जेवा उन्नतल अपना गुणोने कौर्ध समये रञ्जसलाभां सालणीने साक्षात् आपश्रीना दर्शनने धृच्छता जेवा अकभर भादशाडे, जण्णे साक्षात् भूर्तिभंत रञ्जनी आज्ञा न डोय तेवे पत्र जे हूतोना हाथभां आपीने साहिण्णान पासे आपश्रीने जेलाववा भाटे मोक्षदया छे. सामंतोभां श्रेष्ठ जेवा साहिण्णाने, जेम सूर्यने साथि अण्ण सूर्यने उदयाचल पर लर्ध जय तेम आपश्रीने भादशाडनी पासे लर्ध जवा भाटे, मित्रनी जेम अमने जेलावीने, आपश्रीनी पासे मोक्षदया छे. ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥

सुवर्णोऽप्यवर्णः सुरावासवासी न लेखोऽपि मूकोऽप्युदन्तं ब्रुवाणः ।

प्रभो गृह्यतां नागरैरित्युदित्वा स लेखः पुरोऽमोचि वाचयमेन्दो ॥ ६० ॥

नागरैरकमिपुरावकैरित्यमुना प्रकारेणोदित्वा कथयित्वा वाचयमेन्दोः साधुसुधा-रुचे' क्षरे, पुरोऽप्ये अकञ्चरसाहिप्रहितो लेखः स्फुरन्मानापरनामा अमोचि मुक्तः । स्वरीणां

पाणिपद्मे समर्पित इत्यर्थः । इति किम् । हे प्रभो, अयं लेखो गृह्यताम् । किंभूतः । सुशोभनो वर्णो ब्राह्मणादिविद्यते यस्य । पुनः किंभूतः । अवर्णः न विद्यते वर्णो यस्य । इति विरोधः । विरोधशान्तौ तु विशिष्टः शुक्लादिरथ वा शोभनं स्वर्णम् अथ वा चित्रमालेख्यं वा यस्मिन् सः । अथ कृष्ण इव श्यामा वर्णा अक्षराणि यत्र । 'वर्णः स्वर्णे मखे स्तुतो ॥ रूपे द्विजादौ शुक्लादौ कुथायामक्षरे गुणे । भेदे गीतक्रमे चित्रे यशस्ताल- विशेषयोः । अङ्गरागे च वर्णं तु कुङ्कुमे' इत्यनेकार्थैः । पुनः किंलक्षण । लेखो देवोऽपि सन् सुराणां निर्जराणामावासे वसतीत्येवंशीलः । अयमपि विरोधः । लिख्यते लिपीक्रियते स्वहृदयगतोदन्तादिरत्रेति लेखः । पुनः किंभूतः । मूकः अवागपि वचनरहितोऽपि उदन्त वाचिकं सर्वसमाचारं ब्रुवाणो वदन् । अयमपि विरोधः । शान्तौ तु प्रेषकेणान्तर्लिपिविष- थीकृतं सविस्तरं वाचिकः कथयन् ॥ इति श्राद्धानामकव्वरसाहिवखानयोर्दन्तकथनपूर्व- गुरूणां तत्स्फुरन्मानार्पणम् ॥

श्लोकाथं

'हे प्रभो, आ लेख अहणु करे' आ प्रभाणे कहीने राजनगरना श्रावडेअे मुनिय द्रश्री आचार्यदेवनी आगण ते लेख (इरमान) भूकथे सुशोभित वर्णु (अक्षरे) थी युक्त डोवा छतां पणु वर्णुथी (ब्राह्मणु आदि जतिथी) रडित, देव डोवा छतां पणु स्वर्गवासी नहीं अने वचन रडित (भूगे) डोवा छता विस्तृत समाचार आपते। ते लेख श्रावडेअे श्रीहीरविजयसूरिनी आगण भूकथे. ॥ ६० ॥

प्रदेशीव केशित्रतिक्षोणिशकैरसौ बोधनीयो नृपः पूज्यपादैः ।

महान्तो हि विश्वोपकृत्यै यतन्ते घनाः किं न सर्वं जगज्जीवयन्ति ॥ ६१ ॥

पूज्यपादैः श्रीपूज्यैरसौ नृपोऽकव्वरपातिसाहिः बोधनीयः प्रतिबोधयितव्यः धर्मे स्थापनीयः । क इव । प्रदेशीव यथा केशित्रतिक्षोणिशकैः केशिनामगणवरैः प्रदेशी नाम नृपो बोधित श्रीमज्जनधर्मे स्थापितः । हि यस्मात्कारणात् महान्तः सन्तो विश्वस्य जगज्जनस्य उपकृत्यै उपकारकृते यतन्ते उद्यम कुर्वन्ति । तदेव दृष्टान्तयति घना मेघाः सर्वं समस्तं सचराचरं जगद्विश्वजनं किं न जीवयन्ति । अपि तु स्ववारिवृष्टिभिर्जीवयन्त्येव । यदुक्तम् 'संप्रति न कल्पतरवो न सिद्धयो नापि देवता वरदाः । जलद त्वयि विश्राम्यति जगतोऽपि हि जीवितारम्भः ॥' इति जीवनदायित्वाच्च ॥

श्लोकाथं

हे पूज्य, जेम केशीगणुधरे प्रदेशीराजने प्रतिबोध कर्यो हुतो तेम आपश्रीये अक्षरर भादशाहुने धर्मभार्गभा स्थापित करयो योग्य छे. कारणके सन्तपुश्र्णे ज

વિશ્વના ઉપકારને માટે પુરૂષાર્થ કરે છે. શું મેઘો સકળ જગતને
જીવાડતા નથી ! ॥ ૬૧ ॥

અપેક્ષાં ચ ન ક્વાપિ કુર્વન્તિ સન્તઃ સ્વભાવેન કિં તૂપકુર્વન્તિ સર્વાન્ ।
કિમભ્યર્થિતાનિ પ્રસૂનાનિ કૈશ્ચિજ્જનાન્સૌરમૈઃ સ્વૈર્યદામોદયન્તિ ॥ ૬૨ ॥

ચ પુનઃ ક્વાપિ કુત્રાપિ સ્થાને ચ. કશ્ચિદમ્યેત્યાત્યર્થ મામભ્યર્થયતે તસ્યાહં કૃત્યં
કારોમીત્યપેક્ષા । તાં ન કુર્વન્તિ કિં તુ સન્તઃ સ્વભાવેનૈવ સર્વાનુપકુર્વતે । પરેષામા-
ત્મવ્યતિરિક્તાનામુપકારપરાયણાઃ સ્યુઃ । તદેવ દર્શયતિ કૈશ્ચિદમોગાઙ્ગરઙ્ગિમિઃ પુરૂષૈ-
રાગત્ય પ્રસૂનાનિ કુસુમાનિ કિમિતિ પ્રપ્ને અભ્યર્થિતાનિ યદ્યુયમમ્યેત્ય અસ્માન્સ્વસૌરમૈઃ
સુગન્ધીકુરુતેતિ કિં પ્રાર્થિતાનિ । યત્કારણાત્ રવૈરાત્મીયૈઃ સૌરમૈઃ પરિમલૈઃ કૃત્વા જનાન્
લોકાનામોદયન્તિ સુરમીકુર્વન્તિ । ‘આમોદો ગન્ધહર્ષયોઃ’ इत्यनेकार्थः ॥

શ્લોકાર્થ

સત્પુરૂષો કોઈપણ સ્થાને પ્રાર્થનાની અપેક્ષા રાખતા નથી, અર્થાત્ “જે કોઈ
મારી પાસે આવીને ખૂબ અભ્યર્થના કરે, તેનું હું કામ કરૂં” આવી અપેક્ષા ન રાખે
પરંતુ પોતાના સ્વભાવથી જ સર્વપર ઉપકાર કરે છે. શું અભ્યર્થિત પુષ્પો મનુષ્યોને
પોતાની સૌરભથી સુવાસિત કરે છે ? અર્થાત્ ‘અમને તમારી સૌરભથી સુવાસિત કરો’
એવી પ્રાર્થનાની અપેક્ષા વિના જ પુષ્પો સુવાસ આપે છે. ॥ ૬૨ ॥

કદાચિદ્વસન્તસ્ય સંદેશવાચોઽપિ ચ પ્રેષિતા ક્વાપિ કિ કુઙ્ગલક્ષ્મ્યા ।

મૃગાક્ષીમિવોત્કણ્ટકાં મઙ્ગરીમિઃ પ્રસૂનૈરયં હાસયામાસ યત્તામ્ ॥ ૬૩ ॥

અપિ પુનઃર્થે । અપિ ચાપરાર્થે ચ । કદાચિત્કસ્મિન્નપિ સમયે ક્વાપિ કુત્રાપિ સ્થાને
કુઙ્ગલક્ષ્મ્યા વનશ્રિયા વસન્તસ્ય વસન્તસમયસ્ય કિં સંદેશવાચ. ઉદન્તાઃ પ્રેષિતાઃ પ્રહિતાઃ
સન્તિ । યત્કારણાદયં વસન્તસ્તામુદ્યાનેન્દિરાં મૃગાક્ષીં સ્વસારઙ્ગલોચનાં પ્રેયસીમિવ પ્રસૂનૈઃ
સ્મેરકુસુમૈઃ કૃત્વા હાનયામાસ । કાન્તોઽપિ સ્વકાન્તાં પ્રસૂનાદિક્રીઢામિ હાસયતિ ।
હાસ્યકલિતામિવ ચકારેત્યર્થઃ । કિંમૃતાં શ્રિયં કાન્તાં ચ । કલિતાનિ સુરમિસમયસ્મયમા
નામાનપાદેષુ નવપ્રકટીમવત્કુસુમકોરકૈસ્ત્કણ્ટકાં સરોમાશ્ચકચુકામુચ્ચૈ રોમાઞ્ચાં ચ ॥

શ્લોકાર્થ

કોઈપણ સ્થાને કોઈપણ સમયે શું વનલક્ષ્મીએ વસંત ઋતુને સદેશેા પાઠવ્યેા હતો । કે જેથી વસંતે એ વનલક્ષ્મીને પોતાની પ્રેમિકાની જેમ કુસુમોથી હસાવી હતી ? ના, જેમ પ્રેમી પોતાની પ્રેયસીને પુષ્પકીડા આદિથી પ્રસન્ન કરે છે, હસાવે છે, તેમ આ વસંત નવપલ્લવિત મંજરીઓ યુક્ત પુષ્પોથી અતિરોમાંચિત વનલક્ષ્મીને હસાવે છે, અર્થાત્ નવપલ્લવિત કરે છે. ॥ ૬૩ ॥

કિમભ્યર્થ્યતે કેનચિચ્ચંડરોચિર્યદુર્વીદિવૌ માસયત્યેષ યદ્વા િ
વિપક્ષાનિવોદ્ધાસયત્યન્ધકારાન્પુનર્યોજયત્યક્ષ્ણામી રથાજ્ઞાન્ ॥ ૬૪ ॥

યદ્વા અથ વા કેનચિચ્ચક્રવાકાદિના ચ્ચંડરોચિ સૂર્યઃ કિમભ્યર્થ્યતે । યત્કારણાદેષ ચ્ચંડરોચિઃ ડુર્વીદિવૌ મૃમીનમસી માસયતિ પ્રકાશયતિ । પુનર્વિપક્ષાન્ શત્રુન્ ઇવ અન્ધકારાંસ્તમાંસિ । અન્ધકારશબ્દઃ પુંક્તીવલિજ્ઞયોઃ । ‘નેત્ર વક્રપવિત્રપત્રસમરામીરાન્ધકારા ’ ઇતિ લિજ્ઞાનુશાસને । ડુદ્ધાસયતિ લોકમધ્યાન્નિકાસયતિ । પુનર્વિયોગવ્યાકુલાન્ રથાજ્ઞાંશ્ચક્રવાકાનજ્ઞનામિઃ સ્વરથાજ્ઞીમિઃ સ્ત્રીમિઃ સમં યોજયતિ । સંગમં કારયતીત્યર્થઃ ॥

શ્લોકાર્થ

અથવા તો કોઈપણ સમયે ચક્રવાક આદિએ સૂર્યને શું પ્રાર્થના કરી છે કે ‘અમોને પ્રકાશિત કરો’ ના, છતાં પણ સૂર્ય આકાશ અને પૃથ્વીને પ્રકાશિત કરે છે અને શત્રુની જેમ અંધકારને દૂર દૂર હાકી કાઢે છે. વળી વિયોગ વ્યાકુળ ચક્રવાકને સ્વપ્રેયસી ચક્રવાકી સાથે સંગમ કરાવે છે. ॥ ૬૪ ॥

અયાચ્યન્ત કિં વામ્બુદાઃ કેનચિત્કિં યદુર્વીધરાણાં વ્યપોહન્તિ તાપમ્ ।
જલૈર્જીવયન્તીઠ વપ્પીહવાલાન્સ્વનાદૈશ્ચ વૈદૂર્યમુદ્ધાવયન્તિ ॥ ૬૫ ॥

કિં ચ પુનરર્થે । કેનચિત્પર્વતચાતકાદિના કિમમ્બુદા મેઘા અયાચ્યન્ત પ્રાર્થિતાઃ । યત્કારણાદુર્વીધરાણાં પર્વતાનાં યદ્વા ડવ્યા ધરાણાં શૈલાનાં ચ । ‘આવાપર્વતમૂઘરધરાઃ’ ઇતિ હૈમ્યામ્ । તથા ‘ધરઃ કૂર્માધિપે ગિરૌ । કર્પાસકૂલે’ ઇત્યનેકાર્થે । તાપં નિદાવદાવં વ્યપોહન્તિ નિદ્રન્તિ શમયન્તિ । યદુક્તમ્ ‘ધારાધરા પવ ધરાધરાણાં નિદાવદાધૌધવિ- ધાતદક્ષાઃ’ ઇતિ । પુનરિદ જગતિ વપ્પીહવાલાંશ્ચાતકકપોતાન્ જલૈઃ સ્વવૃષ્ટિસલિલપાનૈઃ

કૃત્વા જીવયન્તિ । પુનઃ સ્વનાદૈર્નિજગર્જારવૈર્વૈદ્યૈ વિદૂરપર્વયે બાલવાયુજાપરનામવૈદ્યૈરત્ન-
શક્લામ્ । જાતાવેકવચનમ્ । ઉદ્ભાવયન્તિ પ્રકટયન્તિ । મેઘગર્જિતૈર્હિ વિદૂરશૈલે વૈદ્યૈશ-
લાકાઃ પ્રાદુર્ભવન્તીતિ કવિસમયઃ ।

શ્લોકાર્થ

વળી, કોઈપણ સમયે પર્વતો અને ચાતક આદિએ મેઘોને પ્રાર્થના કરી હતી કે જેથી મેઘો પૃથ્વી અને પર્વતોનો તાપ શમાવે છે અને જગતમા ચાતક-કષુતર આદિને સ્વવૃષ્ટિથી જલપાન કરાગીને જીવાડે છે ! વળી પોતાની ગર્જનાવડે વિદૂર પર્વત ઉપર વૈદ્યૈરત્નેને પ્રગટ કરે છે ! (કાવ્યગ્રથોમા કહ્યું છે કે મેઘની ગર્જનાઓથી વિદૂર પર્વત ઉપર 'વૈદ્યૈ' રત્ન પ્રગટ થાય છે.) ॥ ૬૫ ॥

उपाकारि किं कैरवैर्वा चकोरैर्यदेतान्सितांशुः पृणत्येष किं वा ।

सगोत्राः पुनश्चन्द्रिकाः किं धरित्र्याः शुचीकुर्वते तां यदेताः सुधावत् ॥ ६६ ॥

કિં વા અથ વા કૈરવૈઃ કુમુદૈર્વા અથ વા ચકોરૈર્જ્યોત્સ્નાપ્રિયૈઃ કિં સિતાંશોશ્ચન્દ્રસ્ય ઉપાકારિ ઉપકૃતમ્ । યદ્વસ્માત્કારણાદેષઃ પ્રત્યક્ષઃ સિતાંશુરેતાન્કૈરવચકોરાન્ પૃણતિ પ્રીણયતિ । વિકાશામૃતજ્યોત્સ્નાપાનૈરિતિ શેષઃ । 'પૃણત્ પ્રીણને' તુદાદિધાતુઃ । પુનશ્ચન્દ્રિકાશ્ચન્દ્રજ્યોત્સ્નાઃ કિં ધરિત્ર્યા ભૂમેઃ સગોત્રાઃ સજ્ઞાતયઃ સન્તિ । યત્કારણાદેતા કૌમુદ્ઃ તાં વસુંધરાં સુધાવદમૃતાપ્લાવા इव । 'છોહ' इति लोकप्रसिद्धाः सुधा इव शुचीकुर्वते धवलयन्ति । 'सुधावन्तो दृश्यन्ते अतः प्रचुरा प्रसादा- वहिश्च वारणेन्द्रा.' इति चम्पूक-
થાયામ્ ॥ इत्युपकारकरणकथनम् ॥

શ્લોકાર્થ

શું કૈરવો (ચંદ્રવિકાસી કમલ) એ અને ચકોરોએ ચન્દ્ર પર ઉપકાર કરેલો છે કે જેથી આ ચન્દ્ર એ કૈરવોને અને ચકોરોને ખુશ કરે છે ? વળી ચન્દ્રિકા શું પૃથ્વીની સગોત્રીયાં-સગી છે કે જે પૃથ્વીને સુધાની જેમ પવિત્ર ઉત્તલ કરે છે. ॥ ૬૬ ॥

न चैवं हृदा चिन्तनीयं शमीन्दो दधानोऽसिवत्स्वेन निस्त्रिंशभावम् ।

तमः श्वेतकोन्तेरिव म्लेच्छमौलिः कदाचित्स मे मा विदध्याद्विरुद्धम् ॥ ६७ ॥

શમઃ ક્ષાન્તિઃ શત્રૌ મિત્રે ચ સમભાવો વિદ્યતે યેષાં તે શમિનરોષાં મધ્યે ઇન્દુરતિ-
શાયિશાન્તિરસમૃદ્ધાર તત્સંવોધનમ્ । ત્વયા હૃદા મનસાપ્યેવમુના પ્રકારેણ ન નૈવ ચિન્ત-

नीयं विचारणीयम् । एकवचनं तु भक्तिवशात् वीतगगस्तवजयतिहुअणप्रमुखादौ दृश्यते- ॥
 'तवाङ्गे भृङ्गतां यान्ति नेत्राणि सुरयोपिताम्' इत्यादि । तथा 'तुं सामयितुं मायवप्प-
 तुमित्तपियं कुं' इत्यादि । यदेष असिर्वत्कराल इव स्वेनात्मना निर्विशमाव क्रूरस्वभावम्
 'क्रूरे नृशंसनिर्विशो' इति हैम्याम् । पक्षे निर्विशतां चन्द्रहासताम् । 'करवालनिर्विशक-
 पाणखड्गाः' इति हैम्याम् । दधानो विप्राणः । म्लेच्छानां मुद्गलानां मध्ये भौलिः मुकुटः
 अकञ्चरपातिसाहि, कदाचित्कस्मिन्नपि प्रश्नोत्तरीप्रतिवचनादिसमध्ये भवत्समीपं गतस्य
 मम विरुद्ध दुष्टमनार्यत्वं मा विदव्यान्मा कुर्यात् । क इव । तम इव । यथा सैहीकेय,
 श्वेतकान्तेश्चन्द्रस्य कदाचित्पृष्णिमाप्रान्ते एव नान्यदिनेषु, इति विरुद्धगिलनलक्षणं
 विरुद्धं विदधाति ॥

श्लोकार्थं

हे शमलापीजन धर् ! आप मनमां पणु अेषुं विचारशो नहीं के "आ तलवारनी
 नेम क्रूरस्वभाववाणो भोगलोभां मुगट समान अक्षर क्यारे पणु भाराथी विरुद्ध
 आग्रणु न करी जेसे ! नेम राहु अन्दरने पूष्णिमानां प्रान्तभागमां न थास करे छे
 तेम आ भादशाह छेदके छेदके पणु कदाय विरुद्ध करे" ! आवा प्रकारनी दोशमात्र पणु
 चिंता करशो नही. ॥ ६७ ॥

अपि स्वापकर्तुर्जनस्थोपकारं प्रकुर्वन्त्यसावौचिती सत्तमानाम् ।

कुठारं स्वशाखाविशेषाल्लुनानं यतो गन्धसारः सुगन्धीकरोति ॥ ६८ ॥

हे प्रभो, स्वस्यात्मनोऽपकर्तुर्विरोधं विधातुरपि जनस्य उपकार शिष्टाचारतां दान
 मानमोजगादिकं प्रकर्षेण कुर्वन्ति । अनावेषा पूर्वोक्तलक्षणा सत्तमानां महतामौचिती
 उचितकारिता योग्यता स्वभाव एव वर्तते रीतिरेवास्ति । यत कारणात् गन्ध एव
 सारं यस्य फलपुष्पवर्जितत्वात् । 'यद्यपि चन्दनविटपी विधिना फलपुष्पवर्जितो विहित,'
 इत्युक्त्वात् चन्दनद्रुमः स्वशाखाविशेषान्निजशिखाप्राणि लुनान छिन्दानमपि कुठार परशु
 सुगन्धीकरोति सुरभयति ॥

श्लोकार्थं

पोताने अपकार करनार भनुष्य पर पणु उपकार करयो ते अरेअर सत्पुष्पेनो
 स्वभाव न डोय छे. तेओतुं आयित्य न डोय छे, नेम अंदनपृक्ष पोतानी शाखा
 प्रशाखाओनो छेद करनार कुठारने पणु सुवासित करे छे. ॥ ६८ ॥

મહાત્માય વા યેન નીયેત તાપં પ્રયત્યેત તેનૈવ તસ્યોપકર્તુમ્ ।

દહેધો નિજં ચૂર્ણયિત્વા કૃશાનો તમેવ સ્વયં ધૂપયેત્કાકતુણ્ડઃ ॥ ૬૯ ॥

અથ વા ઇતિ સ્મરણગર્ભે પક્ષાન્તરે વા મહાત્મા સત્તમઃ યેનાનાર્યેણ પુંસા તાપ સંતાપં નીયેત પ્રાપ્યેત તેનૈવ મહાત્મના તસ્યૈય સ્વોપતાપકર્તુઃ પુરુષસ્યૈવ ઉપકર્તુ સમ્યગ્વિધાતું પ્રથત્યેત પ્રયત્નઃ ક્રિયેત । તદેવ દર્શતિ યઃ પુમાન્ નિજમાત્માનમગુરુમેવ ચૂર્ણયિત્વા શકલીકૃત્ય કૃશાનો જ્વલજ્વલને દહેદ્મસ્મીકુર્યાત્ જ્વાલયેદ્રા સ કાકતુણ્ડઃ કૃષ્ણાગુરુઃ તમેવ સ્વદાહકારિણ પુમાંસં ધૂપયેત્સુગન્ધી કુર્યાત્ । તસ્ય સર્વાઙ્ગાણ્યપિ વાસયેદેવ ॥

શ્લોકાર્થ

મહાત્માઓને જેઓ સંતાપે છે, મહાત્માઓ તેઓ પર ઉપકાર કરે છે, અર્થાત્ અપકારી પર પણ ઉપકાર કરે છે. જેમ કૃષ્ણાગરૂ ધૂપ પોતાને ચૂર્ણકરીને અગ્નિમાં બાળનાર પુરૂષોને પણ સુવાસિત કરે છે. ॥ ૬૯ ॥

સતાં સ્વોપકર્તાપકર્તાં ચ ચિત્તેડથ વૈકાં તુલાં પ્રાપ્નુતો નિર્વિશેષમ્ ।

વિષેન્દૂ ઇવાનજ્ઞદસ્યોઃ સુધોર્વાવિવાન્ધેઃ પુનશ્ચન્દ્રિકાઙ્કાવિષેન્દોઃ ॥ ૭૦ ॥

અથ વેતિ પુનઃ પક્ષાન્તરે । સ્વસ્યાત્મનઃ ઉપકર્તા ઉપકારકઃ, ચ પુનરથે સ્વસ્યાપકર્તા વિરુદ્ધકૃત, પતૌ દ્વાવપિ સતાસુતમાનાં ચિત્તે અન્તઃકરણે પકાં સાધારણી તુલાં સાદૃશ્ય પ્રાપ્નુત. । સદૃશીમાવ લભેતે ઇત્યર્થઃ । કથમ્ । નિર્ગતો વિશેષો માનાપમાનલક્ષણો યત્ર તન્નિર્વિશેષમ્ । ક્રિયાવિશેષણમ્ । કસ્યેવ । અનજ્ઞદસ્યોરિવ । યથા શંભોર્ધિષં કપ્થદાહ-કૃત્કાલકૂટં તથા ઇન્દુ- ચૂડામણિશોમાકૃષ્ણન્દ્રઃ । પુનઃ કસ્યેન । અબ્ધેરિવ । યથા સમુદ્રસ્ય જગજીવનૌષધં સુધા પીયૂષં તથા ઉર્વો નિજાશ્ચિલસલિલશોષકૃદ્ભવાનલશ્ચ । પુનઃ કસ્યેવ । ઇન્દોરિવ । યથા ચન્દ્રિકા જગદુદ્ધૃતોતવિધાયિકા ચન્દ્રગોલિકા તથા અઙ્કઃ સ્વકલકૂદાયક લાઙ્છનં ચ તુલ્યાં તુલાં લભેતે નિર્વિશેષમાવ મજતઃ ॥ ઇતિ સતામપકારકારિણ્યુ-પકારકરણવિજ્ઞપ્તિઃ ॥

શ્લોકાર્થ

જેમ શંકરને વિષ અને ચંદ્ર પ્રત્યે સમાન ભાવ છે, જેમ સમુદ્રને જગતની સંજીવનીરૂપ સુધા અને બલતુ' શોષણ કરનાર વડવાનલ તરફ સમાનભાવ છે, તેમજ ચન્દ્રને ચન્દ્રિકા અને પોતાને કલક દાયક લાઇન પ્રત્યે સમાનભાવ છે તેમ ઉત્તમ

पुत्रोना यित्तमा पोताना उपकारी अने अपकारी तरश् अेक साधारण तुला हाथ छे, अर्थात् समानभाव हाथ छे. ॥ ७० ॥

समुत्कण्डुलं मानसं मेदिनीन्द्रः प्रभौ यन्दिभर्त्येष सैष्ये करीव ।
जलस्येव दुग्धेन सङ्गं सिंसृक्षोस्त्वया किं पुनर्वाच्यमस्योपकृत्यै ॥ ७१ ॥

यत्कारणादेषोऽकञ्चरनामा मेदिनीन्द्रः पृथिवीपुरंदरः पातिसाहिः प्रभो श्रीमद्विषये समुत्कण्डुलम् । 'सोत्सुकमुत्कण्डुलम्' इत्याचारप्रदीपे प्रतिक्रमस्त्रवृत्तौ च । श्रीमद्रत्नशेखर-स्वरिकृतौ । उत्कण्ठाकलितं मानसं मनो विभर्ति धत्ते । क इव । करीव । यथा गजेन्द्रः स्वमदशोभाविधायिनि सैष्ये शिशिरऋतौ उत्कण्ठितां मनोवृत्तिं दधाति । 'करिणां हि शिशिरतौ मदोद्भावो भवेत्' इति वाग्धटकाव्यानुशासने । तत्कारणात् पुनरस्य पाति-साहेरूपकृत्यै उपकृतिकरणाय किं वाच्यं श्रीमतां वक्तव्यं किमस्ति । अस्य किं कर्तु-मिच्छो । त्वया भगवता समं सङ्गं सयोगं मिलनं सिंसृक्षोः स्रष्टुमिच्छोः कर्तुकामस्य । केनेव कस्य । दुग्धेनेव जलस्य । यथा जलं पयसा साकं सङ्गं सिंसृक्षति विधातुमिच्छति ॥

श्लोकाथं

तेथी छे प्रलो, जेम गजेन्द्र पोताना महनी शोभाने करनार शिशिरऋतु प्रत्ये उत्कंठा धारणु करे छे, तेम अकञ्चरभादशाह आपना प्रत्ये उत्कंठित यित्तवृत्ति धारणु करे छे. ते भाटे छे प्रलो. जेम जल दूध साथे संग करवा छे तेम आपना साथे संगकरवा छे अकञ्चरभादशाह पर उपकार करवा भाटे आपने शु कडेवा योग्य छे ! ॥ ७१ ॥

प्रणिघ्नन्वने व्याधवन्नैकसत्त्वानसत्त्वीकृतारोपविद्वेषिवर्गः ।
ततो हेमचन्द्रेण चौलुक्यभूमानिवासौ त्वयाकञ्चरो बोधनीयः ॥ ७२ ॥

तत् कारणात् सत्त्वत्वहेतोः त्वया श्रीमता असौ अकञ्चरो नाम मुद्गलपातिसाहि-बोधनीयः प्रतिबोधं प्रापयितव्य । केनेव । हेमचन्द्रेणैव । यथा हेमाचार्येण चौलुक्य-भूमान् कुमारपालभूपाल प्रतिबोधं लभित । असौ किं कुर्वन् । वने कानने उपलक्षणाद्भि-रिगद्वरारण्यादौ व्याधवल्लुधक इव नैकान्मानातीतान् सत्त्वान् मृगादिप्राणिन प्रणिघ्नन् व्यापादयन् । पुनः किंभूत । असत्त्वीकृताः वरहिताः कृता धैर्यापगमात् कातरा विहिता वा । 'सत्त्व प्रव्ये गुणे वित्ते व्यवसायस्वभावयोः । पिशादावात्मभावे च बले प्राणेषु

जन्तुषु ॥' इत्यनेकार्थः । व्यवसायरहिता वा निर्मिताः अशेषाः समस्ता विद्वेषिणां वर्गाः पक्षा येन सः ॥

श्लोकार्थ

जेम श्री डेमयन्द्रसूरिजे कुमारपालने प्रतिजोध कर्था डतो, तेवी रीते, जेम शिकारी अनेक प्राणीज्जोने सत्व-प्राणु रडित करे तेम समस्त शत्रुवर्गने सत्वहीन करनारा अकभरणादशाडने आपे प्रतिजोध करवे जेधजे ॥ ७२ ॥

हिमोर्वीधरोर्वीव सिन्धोः सुराणां कृपाया उपादानमुक्तिस्त्वदीया ।
महत्त्वं विमोर्लभ्यते चित्तवृत्तौ पयो मौक्तिकत्वं घनस्येव शुक्तौ ॥ ७३ ॥

हे प्रभो, त्वदीया श्रीमत्संबन्धिनी उक्तिर्वचनचातुरी संचितधर्मदेशना वाग्विलासी वा विमो स्वामिनोऽकञ्चरस्य चित्तवृत्तौ मनोविषये महत्त्वं प्रौढिमानं प्रतिष्ठां लप्स्यते-प्राप्स्यति । किमिव । पय इव । यथा घनस्य स्वातिनक्षत्रसंबन्धिजलवरस्य वृष्टिमुक्तं वारि शुक्तौ शुक्तिकायां विषये मौक्तिकत्वं मुक्ताफलभाव लभते । किंसूतम् । कृपाया जगज्जीवदयाया उपादानं मूलकारणम् । केव । हिमोर्वीधरोर्वीव । यथा हिमाचलवसुधा सुराणां देवानां सिन्धोर्नद्याः गङ्गायाः उपादानं मौलं कारणम् । 'चुडहिमवत्पद्मद्रवादावि भवति भागीरथी' इति जिनमते । शैवे तु हिमवतो गङ्गा प्रभवति' इति भवेत् ॥

श्लोकार्थ

डे स्वामिन्, जेम देवनदी गंगानुं उपादान कारणु डिमालयनी पृथ्वी छे तेम कड्डुणाना मूण कारणुइप आपनी सुधासारिणी धर्मदेशना छे, जेम स्वातिनक्षत्रना भेधनु जल छीपमां भौकितउइपे परिणुमे तेम णादशाडनी त्रित्तवृत्तिमां आपनी देशना प्रतिष्ठा करशे. ॥ ७३ ॥

पयोदा इव प्रावृषेण्या नमन्तः प्रभोश्चक्रपाणेः पदं संस्पृशन्तः ।
निगद्येति वाचंयमेन्दोः पुरस्तान्न्यषेवन्त जोषं मुखे श्राद्धमुख्याः ॥ ७४ ॥

ते श्राद्धमुख्या अकमिपुरस्तक्तत्रावकपुङ्गवा' वाचंयमेन्दो. साधुसुधारुचेः सूरे. पुरस्ता-दित्यमुना प्रकारेण निगद्य कथयित्वा । विज्ञयेत्यर्थः । मुखे निजानने जोषे तृष्णीभावं न्यषेवन्त मेवन्त स्म । मौनं कृत्वा स्थिता । किं कुर्वन्त, । नमन्त. प्रणमनप्रह्वीभवन्त ।

पुनः किं कुर्वन्तः । संस्मृशन्तः अर्थान्मस्तकेन संघट्टयन्तः वन्दमानाः । किम् । पद चरणम् । कस्य । प्रभोः स्वरेः । किंभूतम् । चक्र चक्रिण आयुधविशेषं रथाङ्गं पाणौ आकृत्या महापुरुषत्वेन हस्ते यस्य । के इव । पयोदा इव । यथा प्रावृषेण्य यर्षाकालसंबन्धिनो वारिवृष्टिविशिष्टमेवा नमन्ति समुन्नभ्यायान्ति । जलभरपूर्णत्वाद्भूमामुपेत्य लगन्ति । तथा चक्रपाणेर्विष्णोः पदं गगनमण्डलं च स्पृशन्ति ॥ इति प्रभो साहिसमीपे गगनार्थं श्राद्धानां विज्ञप्तिः ॥

श्लोकार्थ

जेम वर्षाऋतुना मेघो (पाणिथी परिपूषुं डोवाथी) आवीने भूमिने स्पर्शं छे, तेम जेमना डायमां यक (यकवर्तीनु शस्त्र) आदि शुभ लक्षणो छे तेवा यन्द्र समान सूरिणनां यरणोने स्पर्शं करता-वंदन करता, पूर्वोक्त प्रकारे विज्ञप्ति करीने ते प्रमुष्ण श्रावकोणे मुष्णपर भौनभाव धारणु कर्यो अर्थात् भौन करीने उला रक्षा. ॥ ७५ ॥

तदीयां गिरं कर्णिकावत्सुवर्णाङ्कितां सूक्तिमुक्तावलीशालमानाम् ।

विमुक्ताङ्गरागोऽपि भोगीव योगीश्वरः कर्णपूरीचकारेति चित्रम् ॥ ७५ ॥

विमुक्तास्त्यक्ता अङ्गस्य स्वशरीरस्य रागाः आनोद्धर्तनविलेपनभूषणधारणादयो येन तादृशोऽपि सन् । योगिनां यथमनिष्करणप्राणायामप्रत्याहारधारणाध्यानसमाधिनामत्रेयानामष्टाङ्गयोगसाधकानां मनोवाक्काययोगवतां वा साधुनामीश्वरो नायको राजा स्वरिः भोगीव सांसारिकभोगमागिव तदीयां श्राद्धसंबन्धिनीं गिरं विज्ञप्तिवार्णीं कर्णिकावत्कर्मभूषणमिव कर्णीं पूर्यन्ते अनयेति कर्णपुरा तामकर्णपूरां करोति स्मेति कर्णपूरीचकार इति चित्रं महदाश्चर्यमास्ते । यतः कर्णभूषणं तु भोगीन्द्रस्यैव युज्यते न तु योगीन्द्रस्य । अथं तु योगीन्द्रोऽपि सन् कर्णिकां दधारेत्याश्चर्यम् । किंभूतां कर्णिकाम् । सुवर्णेन काञ्चनेनाङ्कितां घटिताम्, मुशोमना वर्णा अक्षराणि तैः कलिताम् । पुनः किंभूताम् । सुष्ठु हृदयाद्वादविधायिन्य उक्तयो वचनचातुर्यं एव मुक्तावली भोक्तिकपङ्क्तिः तथा शालमाना शोभमाना । पक्षे प्रलेषे शस्योरैक्यात् शुकीनां शुक्तिसंबन्धिनीनां उक्तानां मुक्ताफलानाम् । पतावता भद्रगजवंशानां निषेध । आवली माला प्रान्तनिवद्धा धोरणी तथा शालमाना दीप्यमाना ॥

श्लोकार्थ

योगीश्वर (यम, नियम, करण, प्राणायाम प्रत्याहार, धारणा, ध्यान अने समाधि अष्टांगयोगाना साधक योगीश्वराना अधिपति) आचार्यदेवे शरीररागथी मुक्त डोवा छता

पणु लोगीपुङ्खनी जेम श्रावडोनी वाणीने डाननां आलूषणुनी जेम धारणु करी ! आ
 'भोटुं' आश्रयं ! डारणुके डाने आलूषणु तो लोगीन्द्रने शोले, नडी' के योगिन्द्रने !
 योगिन्द्र थर्धने आचार्य'देवे ते धारणु इयुं' ते आश्रयं ! ते श्रावडोनी वाणी सुंदर
 अक्षरोवाणी डती, डर्षि'का पणु सुवर्णुनी डोय छे ! ते वाणी सुडित (वचन आतुरी)
 थी सुशोलित डती डर्षि'का पणु सुडित (भोती) नी भाणथी देदीभ्यमान डती
 (आवी वाणीने आचार्य'देवे सांलणी) ॥ ७५ ॥

महीमण्डलान्तः किमाविर्मवन्तं पुनः शासनस्योदयं श्रीजिनेन्दोः ।

अशेषावनीशासितुः शासनं तन्निशम्येत्यसौ चिन्तयामास चित्ते ॥ ७६ ॥

असौ हीरविजयसूरिः अशेषावनीशासितुः समस्तक्षितिपालपालयितुरकष्वरस्य
 तत्स्वस्याकारणलक्षणां शासनमादेशं निशम्याकर्ण्य इत्यमुना प्रकारेणाग्रे वक्ष्यमाणं चित्ते
 स्वमनसि चिन्तयामास विचारयति स्म । उत्प्रेक्ष्यते तच्छासनं पुनरस्मिन्वर्तमाने कलि-
 कालेऽपि महीमण्डलान्तः पृथिवीपीठमध्ये आविर्मवन्तं प्रकटं जायमानं श्रीजिनेन्दोर्महा-
 वीरस्य भगवतः शासनस्योदयमभ्युद्गममिव ॥

श्लोकाथं

संपूर्णं पृथ्वीना पालक अकषरनो आदेश सांलणीने श्री हीरविजयसूरिणे मनमां
 विचार्युं के शुं अकषरनो आ आदेश कलिकालमां पणु समग्र पृथ्वी पर प्रगट थतो
 जिनयन्द्र लगवान महावीरना शासननो अब्युदय छे ! ॥ ७६ ॥

अयं हन्ति दावाग्निवद्वन्यजन्तून्प्रचण्डाशयो दण्डमृद्धघदास्ते ।

क्षितौ स्वं निधानं धनीवावनीन्दोस्तदेतस्य चित्ते कृपां निक्षिपामि ॥ ७७ ॥

यत्कारणादयमकष्वरो मुद्गलपातिसाहिः दवाग्निवद्वावानल इव वने भवान् वन्यान्
 काननोत्पन्नान् जन्तून् शशशंवरवराहहरिणादिसत्त्वान् हन्ति निपातयति स्वतन्त्राखेटक-
 क्रीडावशंवदतया व्याषादयति । पुनर्यत्कारणादयं हमाउंनन्दनं दण्डमृद्धघम इव ।
 प्रचण्डो रौद्रो निर्दय आशयश्चित्तमभिप्राय, परिणामो वा यस्य तादृश आस्ते ।
 तत्कारणादेतस्यावनीन्दोरकष्वरसाहेचित्तेऽन्तःकरणे कृपां दयां विश्वसत्त्वोपरि करुणां

निक्षिपामि स्थापयामि । क इव । धनीव । यथा धनवान् पुमान् स्वमात्मीयं निधानं सुवर्णरूपकमणिमौक्तिकपूर्णाकुम्भमञ्जूषाकटाहादिकं निधिं क्षितौ वसुधाविषये निक्षिपति न्यासीकरोति ॥

श्लोकार्थ

जेम हावानल वनवासी जेवोने लक्ष्मीभूत करे छे तेम अकण्ठरणादशाड पणु पृथ्वी पर कूर चित्तवाणा दंडधारी यमना जेवो छे, तो जेम श्रीमंतपुंश्च पोताना निधानने लूमिमां स्थापन करे छे, तेम हुं आदशाडना अंतःकरणुमां कर्णुनुं सिंघन कर्ं स्थापन कर्ं ॥ ७७ ॥

दधानेन धर्म्या धुरं किं क्षितीन्द्रः कृतः संमुखीनः स केनापि धर्मे ।
फलाभ्युद्गमे विश्वलोकंपृणेन प्रसन्नत्रजेनेव विस्मेरशाखी ॥ ७८ ॥

धर्म्या धर्मसंवन्धिनीं धुरं धुर्वी दधानेन विप्रता । धर्मधुरंधरेणेत्यर्थः । केनापि सत्तमेन स क्षितीन्द्रः पातिसाहिः धर्मे जैनधर्मविषये संमुखीनोऽभिमुखः कृतः विहितः । केनेव । प्रसन्नत्रजेनेव । यथा विश्वलोकंपृणेन समस्तजगज्जनानन्ददायिना कुसुमप्रकरणे विस्मेरशाखी विनिर्द्रुम-फलानां स्वजातियोग्यानां सस्यानामभ्युद्गमे प्रादुर्भावे संमुखः क्रियते । यतः प्रायः कुसुमेभ्यः पत्र फलान्याविर्भवन्ति । यदुक्तम् 'अहो अमेवजा वृष्टिरहो अकुसुमजं फलम् । अहो पुराकृतं पुण्यं यददृष्टो नायलोचनैः ॥' इति जिनस्तुतौ ॥

श्लोकार्थ

जगदानंदी पुष्पोने। समूह जेम नवपदलवित वृक्षने इलना प्राङ्गर्वावमां सन्मुभ करे छे, (अर्थात् इलोने आविर्भाव प्रायः पुष्पोथी जे थाय छे.) तेम जाले धर्मधुराने धारणु करता आचार्यदेवे कोषपणु रीते पृथ्वीपतिने जैनधर्म सन्मुभ कर्यो न होय ? ॥ ७८ ॥

किमाविर्बभूवे स्वभावेन धर्मे धिया शंभवे कारयपीशासितुर्वा ।

यदन्तर्मदीयागमं लिप्सतेऽसौ विलासीव पुंस्कोकिलः पुष्पकालम् ॥ ७९ ॥

अथ वा कारयपीशासितुर्मृपालस्य धिया बुद्ध्या स्वभावेन सहजेनैव शंभवे जने । 'शंभुः स्वयंभूर्भगवान् जगत्प्रमुस्तीर्थकरः' इति हैम्याम् । धर्मे किमिति वितर्के प्रश्ने वा ।

આચિર્વમ્ભવે પ્રકટીભૂતમ્ । યચસ્માત્કારણાદસૌ નૃપઃ અન્તશ્ચિત્તમધ્યે મદીયાગમં મમાગમનં
લિલ્સતે કામયતે વાઙ્છતિ । ક ઇવ । પુંસ્કોકિલ ઇવ । યથા પુમાન્કોકિલઃ પુષ્પકાલ
વસન્તસમયં સમીહતે । કિંમૂતઃ । વિલાસી ક્રીડાલાલસઃ । વસન્તે હિ કોકિલાનાં
મદોદયસ્તતસ્તત્રૈવ ક્રીડાસક્તિઃ ॥

શ્લોકાર્થ

અને રાજાની બુદ્ધિ સ્વાભાવિકરૂપણે જ જૈનધર્મમાં પ્રગટ થઈ, કારણકે જેમ
વિલાસી પુરૂષ કોકિલ વસંતકાલને ઇચ્છે (વસંતઋતુમાં જ નરકોકિલોને મદનો ઉદય
હોય છે; માટે ત્યારે જ તે ક્રીડા સક્ત હોય છે.) તેમ રાજાના અંતઃકરણમાં મારાં
આગમનની સ્પૃહા રાખે છે. ॥ ૭૯ ॥

अथो जल्पतस्तान्प्रति श्रीव्रतीन्दोः क्षितीन्दोर्दधानस्य निर्देशमन्तः ।
ध्वनिनिर्वभौ ढौकितो वाहिनीनां धवेनेव गम्भीरिमश्रीजितेन ॥ ८० ॥

અથો તચ્છ્રીઙ્કકથનાનન્તર તદુક્તિશ્રવણાદનુ મનસિ વિમર્શાનન્તરં વા તાન્ શ્રાદ્ધા-
ન્પ્રતિ જલ્પતઃ પ્રતિવદતો મુનીન્દોર્હીરગુરોર્વ્વનિઃ ગન્દો નિર્વભૌ નિઃશેષતયા ભાતિ સ્મ ।
'અક્ષવીજવલયેન નિર્વભૌ' ઇતિ રઘુવશે । કિં કુર્વાણસ્ય । વ્રતીન્દોઃ ક્ષિતીન્દોર્મંદિનીચ-
ન્દ્રસ્ય પાતિસાહેર્નિર્દેશમાદેશમન્તઃ સ્વચિત્તવિષયે । 'આજ્ઞા શિષ્ટિનિરાહ્નિમ્બ્યો દશો
નિયોગશાસને' ઇતિ હૈમ્યામ્ । દ્ધાનસ્ય વિમ્રાણસ્ય । ઉત્પ્રેક્ષ્યતે ગમ્ભીરિમશ્રિયા
ગામ્ભીર્યલક્ષમ્યા । 'ગમ્ભીરિમગુરુગુરુમ્' ઇતિ પાળ્ડવચરિત્રે । જિતેનામિમ્ભૂતેન વાહિનીનાં
નદીનામ્ । સેનાનામિત્યપ્યર્થઃ । ધવેન મર્ત્તા સ્વામિના વા સેનાન્યા સમુદ્રેણેવ ઢૌકિત
ઉપદાકૃત ઇવ ॥

શ્લોકાર્થ

ત્યાર પછી, પૃથ્વીચન્દ્ર એવા રાજાના આદેશને પોતાના હૃદયમાં ધારણ કરતા
અને શ્રાવકો પ્રત્યે બોલતા એવા મુનિચન્દ્રશ્રી હીરવિજયસૂરિને ધ્વનિ બાણે, પોતાની
ગાંભીર્યલક્ષમીથી પરાભવ પામેલા સરિતાપતિ સમુદ્રદ્વારા ભેટણાણે કરાયો ન હોય; તેવો
શોભતો હતો. ॥ ૮૦ ॥

निनंसोर्जिनाधीशकल्याणकोर्वीमभूत्पूर्वमेवाशयः पूर्वदेशे ।

विहर्तुं ममार्हन्मताम्भोजभृङ्गा यियासोरिवाशा विजेतुं नृपस्य ॥ ८१ ॥

हे अर्हन्मतं श्रीमज्जिनशासन तदेवाम्भोजं विजृम्भमाणकमलं तत्र भृङ्गा, अमरा जिनशासनैकतानमानसाः हे आर्द्धाः, पूर्वदेशे प्राचीमण्डले विहर्तुं विहारं विधातुं पूर्व नृपाकारणश्रीमत्कथनेभ्यः प्रागेव ममाशयः परिणामः अभूद्रभूव । मम किं कर्तुमिच्छोः । जिनानां सामान्यकेवलिनामधीशः।स्तीर्थनायकत्वादर्हन्तश्चतुर्विंशतितीर्थकृतस्तेषां जन्मदीक्षा-केवलज्ञानमोक्षगमनप्रमुखकल्याणकानामुर्वी भूमिं निनंसोर्नन्तुमिच्छोः । कस्येव । नृपस्येव । यथा आशाश्रतस्रोऽपि दिशो विजेतुं स्वायत्तीकर्तुं यियासोर्गन्तुमिच्छोः नृपस्य चक्रिणो विजयिनो मण्डलीकभूपालस्य वा पूर्वं पूर्वदेशे विहर्तुं गन्तुमभिप्रायो भवति । विजयी राजा हि पूर्वं पूर्वदिशि यातीति स्थितिः ॥

श्लोकार्थ

श्रीजिनशासनरूपी कमलने विषे भ्रमर समान छे आवडो, द्विग्विजय करवा भाटे अकवतीं जेम पूर्वादिशा तरक्ष जवा धरुछे तेम राजना आदेश पडेलीं ज मने श्रीजिनेश्वरलगवतनां जन्म, दीक्षा, केवलज्ञान, अने मोक्ष गमनरूप कल्याणकभूमिने नमन करवानी धरुछाथी पूर्वादिशा तरक्ष विहार करवानी भावना थर्ध हती. ॥ ८१ ॥

समागान्ममाह्वाननं भूमिभानोः पुनर्वप्यभट्टेरिवामस्य राज्ञः ।

दिनारम्भेवन्मोहनिद्राशयालुं ततस्तत्र गत्वा तमुद्वोधयामि ॥ ८२ ॥

हे आर्द्धाः, पुनर्नमश्चिकीर्षोरुपरि भूमिभानोतरकव्वरसाहेर्ममाह्वाननमाकारण समागात् सम्यग्रीत्या अनुकूलवृत्त्या न बलहठप्रकृत्या । आह्वाननशब्दोऽपि वृश्यते । यथा चम्पूका-थायाम् 'तत्तातस्य कृतादरस्य रभसादाह्वाननं दूरतस्तच्चाङ्के विनिवेश्य बाहुयुगलेना-श्लिष्य संभाषणम् । ताम्बूलं च तदर्धचर्वितमतिप्रेम्णा मुखेनार्पित पाषाणोपम हा कृतप्र हृदय स्मृत्वा न किं दीर्यसे ॥' इति । 'समागान्मह्वानमुर्वीमघोनः इति पाठान्तरं वा । उर्वीमघोनः पृथ्वीपुरदरस्याकव्वरस्य मम सम्यग्ज्ञानपूर्वकमाह्वानमाकारणमागात् । कस्येव । वप्यभट्टेरिव । यथा वप्यभट्टिरस्य गोपालगिरिराजनगरराजितकान्त्यकुञ्जजनपदनाय-कस्य राज्ञो भूपालस्याकारणं समागात् । 'पितृदत्तराज्योपविष्टामराजेन स्वप्रधानपुरुषान्प्रे-ष्यातिमैत्र्यादगुरुषाश्चाङ्गप्यभट्टिराकारितः' इति तत्प्रबन्धात् ज्ञेयम् । ततः कारणात् तत्र पूर्वदेशे गत्वा तमकव्वरपातिसाहिमहमुद्वोधयामि उन्प्रीवत्येन सम्यग्ज्ञानशालिनं करोमि ।

प्रतिबोधयामीत्यर्थः । किंभृतम् । मोहोऽज्ञानमेव निद्रा तन्द्रा तथा कृत्वा शयालुं शयन-
शीलम् । सदसद्विवेकामावविकलीभृतमित्यर्थः । किंयत् । दिनारम्भवत् । यथा प्रभातं
मौढ्येन निद्रया शयानं जगज्जागरयति ॥

१श्लोकाथं

तेथी छे श्रावडो, जेम गोपाणगिरी नामनी राजधानीथी शोलता कान्यकुण्ड
(कनोज) देशता स्वाभी आभराजनुं श्रीअप्पसद्वीसूरिने जोलाववा भाटेनुं आमंत्रण
डतुं तेम मने सन्मानपूर्वकं जोलाववा भाटेनुं जादशाडनुं आमंत्रण आवेलुं छे, तो हुं
त्यां जेधने जेम प्रभात, निद्राधीन अनुष्येने जयत करे तेम मोडनिद्रामा सूतेला
जादशाडने जयत करे, अर्थात् प्रतिजोध करे ॥ ८२ ॥

ततः पूर्वसूरीन्द्रवत्प्राच्यदेशे प्रणम्या मया श्रीजिनाधीशितारः ।

मयीतः प्रयाते यतस्तत्र धर्मोऽधिगन्ता विवृद्धिं मृगाङ्गे कलावत् ॥ ८३ ॥

ततः कारणात् पूर्वसूरीन्द्रवत्प्राचीनाचार्यवत् मया प्राच्यदेशे पूर्वदिक्मण्डले श्रीजिनाधी-
शितारः श्रीमज्जिननायकाः प्रणम्या नमस्करणीयाः यतः कारणात् मयि इतोऽस्मात्स्थाना-
दगुर्जरेभ्यो वा तत्र मेवातमण्डले साहिपार्श्वे वा प्रयाते सति धर्मो विवृद्धिं विशेषेण वृद्धिं
पुष्टिं दीप्तिं वा अधिगन्ता प्राप्स्यति । 'अधिगतं विधिवच्चदपालयत्' इति रघौ । अधि-
गत प्राप्तम् । अधिगत्य जगत्यधीश्वरादथ मुक्तिं पुरुषोत्तमात्ततः' इति नैषधे । अधिगत्य
प्राप्येति स्वस्तनीप्रयोगस्तातारौतारम् । किंयत् । कलावत् । यथा मृगाङ्गे चन्द्रे पूर्वदेशं गते
सति कला वृद्धिमधिगच्छति ॥

१श्लोकाथं

ते भाटे पूर्वाथार्थनी जेम भारे पणु पूर्वदिशाभां रडेला श्रीजिनेश्वर लगवंतोने
नमन-वंदन करवुं जेधजे तेथी अहीथी त्या भेघात देशमा भारा जवाथी जेम
अन्द्रमा कलानी वृद्धि थाय तेम श्रीजैनधर्म वृद्धि-पुष्टि प्राप्त करशे ॥ ८३ ॥

प्रतिष्ठासमानस्य मे वाङ्निषेधी हितं काङ्क्षता केनचिन्नो निगद्या ।

यदत्रान्तरायीभवन्नम्बुदानामिवावग्रहः कस्य न स्यादनिष्टः ॥ ८४ ॥

सर्ग ११ श्लो ० ८४-८५]

हीरसौभाग्यम्

हे श्राद्धाः, प्रतिष्ठासमानस्य पूर्वदेशान् प्रति प्रस्थातुकामस्य प्रचलितुमिच्छतो मे मम हितमायतौ इष्टं समीहितार्थं काङ्क्षता वाञ्छता केनचिच्छूद्धेन साधुना वा चतुर्विधसंघमध्ये केनापि निषेधी निषेधका निषेधं प्रतिपादयित्री वाकू वाणी नो निगद्या न वाच्या न कथनीया । यत्कारणादत्र कार्ये ममान्तरायीभवन् विघ्नकर्तृत्वेन जायमान' कस्य हितैषिणो धर्मवृद्धिविधातुः पुंसोऽनिष्टो द्वेषकारी असूयाकारणं न स्यात् । अपि तु सर्वस्यापि धार्मिकस्यानिष्टं पवेति । क इव । अवग्रह इव । यथासुदानां जलदायकानां मेघानामवग्रहो वृष्टिरोधवीघायी जगतोऽप्यनिष्टः स्यात् ॥

श्लोकार्थं

हे श्रावको, पूर्वदेश तरङ्ग प्रयाणु करवानी धृष्टवाणा भने छितस्वी अवा कोधपणु माधु या श्रावके निषेधकारी वाणी जोलरी नही. कारणुके नेम वरसादने रेडवाथी गतनुं अनिष्ट थाय छे तेम आ कार्यमां निषेध करनार अर्थात् अंतराय करनार कोने अनिष्ट न थाय ? ॥ ८४ ॥

अनध्यायिकास्ये तिथिर्वास्यते स्माश्रये प्राधुणीवेत्युदित्वाथ तेन ।
निजास्यामृतांशोस्तिथीनां प्रणीत्वं तदा सार्थकं स्वेन निर्मित्सतेव ॥ ८५ ॥

अथेति पूर्वोक्तकथनानन्तरं तेन हीरस्वरिणा इति पूर्ववाक्यमुदित्वा कथयित्वा श्राद्ध-पुरस्तान्निषेध आस्ये स्ववदने अनध्यायिका यस्यां तिथौ किमपि नाधीयते सानध्यायिका तिथिः । केव । प्राधुणीव । यथा आश्रये स्वगृहे कापि पूर्वपरिचिताप्यपराप्यभ्यागतिका मित्यर्थः । सौजन्यात्स्थाप्यते आदरपूर्वं रक्ष्यते । उत्प्रेक्ष्यते—तदा तस्मिन्नवसरे निजास्यामृतांशोरा-त्मीयवदनचन्द्रस्य तिथीनां प्रतिपदादिदिनानां प्रणयति करोति इति प्रणीतत्वं तिथि-कारकत्वम् । 'तिथिप्रणी व्यमिधानत्वात् प्रवेतवान्यमृतस्य तिथिप्रणी' इति ह्यभ्याम् । सार्थकं सत्यार्थं निर्मित्सता निर्मातुं कर्तुमिच्छता वाञ्छतेव ॥ इति हीरस्वरिप्रतिवचनम् ॥

श्लोकार्थं

नेम कोध मनुष्य परिचित मडेमानने आदरपूर्वकं पोताना धरमां आश्रय आये तेम आचार्यदेवे अे प्रमाणे कहीने, पोताना मुण्णमां अनध्यायिका (ने तिथिमा नवे अक्षयास करवानो निषेध छे, ते प्रतिपदा-पडवे आदि तिथिआने अनध्यायिका कडेवाय

छे) तिथिने आश्रय आये, अर्थात् मौन धारण कर्तुं. पोताना सुषड्य यन्त्रुं तिथिरे करवानुं ते ऋणु सत्यार्थनुं निर्माणु करवा माटे न डोय ? ॥ ८५ ॥

प्रमोर्वाक्सुधासारमाकण्ठमेते सकर्णा निपीय स्वकर्णाञ्जलिभ्याम् ।

सृजन्तो निमेषानपि दगां स्पृशन्तो दधुः सौमनस्यं तदाश्चर्यमेतत् ॥ ८६ ॥

पते सकर्णाः प्राज्ञाः श्राद्धा- निमेषान्नयननिमीलनोन्मीलनानि सृजन्तः कुर्वन्तोऽपि पुनः क्षमां क्षोर्णां स्पृशन्तोऽपि पादाभ्यां भुवं संधृयन्तोऽपि यत्सुमनसां भावः सौमनस्यं देवत्वं दधुः धारयन्ति स्म । देवा हि निमेषान्न कुर्वते भूमिमपि न स्पृशन्ति च । पते तु तथा नेति एतन्महद्वाश्चर्यमतिशयि चरित्रम् । वस्तुतस्तु शोभनप्रसन्नमनस्त्वमिति । किं कृत्वा । प्रमोर्होरस्त्रेर्वाक् वाणी सैव सुधा पीयूषं तस्या आसारो वेगवती वृष्टिः । अथ वा सुधाया अमृतादपि सारं वरु श्रेष्ठः पदार्थः । तं पीत्वा । कथमाकण्ठं कण्ठपीठं यावत् आस्वाद्य सादरं श्रुत्वा वा ॥

श्लोकार्थ

प्राज्ञ श्रावकोऽप्ये, हीरविजयसूरिनी वाणीरेष श्रेष्ठ सुधानुं पोताना कर्णुडिपी अंजलिवडे आकंठ पान करीने, निषेध-उन्मेष करता तेमज पगवडे भूमिने स्पर्श करता डोवा छतां पणु देवत्वने धारणु कर्तुं ? आ अरेपर मोटुं आश्चर्यकारी चरित्र छे, क्कारणुके देवे। निमेष रहित डोय छे अने भूमिने स्पर्श करता नथी डोता ! ॥ ८६ ॥

किरन्त्यामृतं प्रीणितानेकजन्तो गिरा तस्य धाराकदम्बा इवामी ।

समुल्लासिलोमावलीकोरकाज्ञा इदं व्याहरन्ति स्म पौराः प्रमोदात् ॥ ८७ ॥

अमी अकमिपुरीयाः पौराः श्राद्धाः इदं वक्ष्यमाणं व्याहरन्ति स्म बभाषिरे । किम् । समुल्लासिनी प्रोच्छसनशीला लोमावली रोमराजी पव कोरकाः कलिका अङ्गे धपुल्लायां येषां ते । कया कृत्वा । प्रीणिताः प्रीतिं प्रापिताः अनेके यावज्जातीया जन्तवः प्राणीने। येन तादृशस्य गुरोरमृत सुधां किरन्त्या विस्तारयन्त्या भव्यानाममृत-

पानं कारयन्त्या गिरा वाण्या । उत्प्रेक्ष्यते धाराकदम्बा इव । यथा धाराभिर्जलवाह-
वृष्टिभिराहिताः संसिका, कदम्बा धाराकदम्बाः कोरकिताङ्गाः कुञ्जलकलितशाखा
भवन्ति ॥

श्लोकाथ'

जेम मेघ धाराथी सिन्ध्यायेदी पृथ्वी अङ्कुरित जने तेम अनेक प्राणीओने तृप्त
करनारी गुड्देवनी वाणीरूप सुधाथी जेमनां शरीर उद्वसित रोमराजवाणां अन्यां छे
तेवा अकमिपुरना श्रावके ङर्षपूर्वक आ प्रमाणे जेदथा. ॥ ८७ ॥

“किरन्त्यामृतं तस्य लोकंपृणस्याम्बुवाहस्य वृष्ट्येव धाराकदम्बाः ।

गिरोल्लासिलोमावलीकुङ्मलाङ्गा इदं व्याहरन्ति स्म पौराः प्रमोदात् ॥ ८७ ॥

पौरा नागरिकाः प्रमोदादानन्दादिदं वक्ष्यमाणं व्याहरन्ति स्म भाषन्ते स्म । किम् ।
उल्लसतीत्येवंशीला उल्लासिनी या लोमावली रोमराजी सैव कुञ्जलाः कोरकाः
कलिका येषु तावृशान्यङ्गानि काया येषाम् । कथा । तस्य सूरैर्गिरा वाण्या । तस्य
किलक्षणस्य । लोकंपृणस्य त्रैलोक्यलोकस्याहादोत्पादकस्य । गिरा किं कुर्वन्त्या । अमृतं
सुधारसं मोक्षे वा किरन्त्या विस्तारयन्त्या पायन्त्या ददत्या च । अमृतपानमिव प्रीति-
मुत्पादयन्त्या मुक्तिशायिन्या च । कोरकिताङ्गा क इव । धाराकदम्बा इव । यथा
विश्वसौहित्यविधायिनोऽम्बुवाहस्य मेघस्यामृतं घनसलिलं वितन्वन्त्या वृष्ट्या वर्षणेन
कृत्वा धाराकदम्बाः प्रोल्लसल्लोममालिकातुल्यैः कोरकैः कुसुमकलिकाभिः कान्ता- कायाः
शाखाप्रतिशाखारूपा देहा भवन्ति । धाराभिर्जलदजलवृष्टिभिराहता' कदम्बद्रुमाः
धाराकदम्बा । धाराहता' किल कदम्बाः पुष्पन्तीत्यशास्त्रे सिद्धान्तेऽपि च दृश्यते
'धाराहयकयम्बसमुच्छसिरोमकूवा' इति । तथा 'स्तोकेनेव वहन्ति पुष्पपुलकं धाराकद-
म्बद्रुमाः' इति चम्पूकथायाम् । वर्षाकालमधिगत्योज्ज्वलिता नीपाः धाराकदम्बाः ।
रजसि ये पुष्पन्ति ते धूलीकदम्बाः । वर्षासु ये पुष्पन्ति ते धाराकदम्बाः' इति चम्पूक-
थाटिप्पनके ॥" इति पाठान्तरम् ॥

श्लोकाथ'

पाठान्तर

जेम मेघनी वृष्टिथी पृथ्वी नवपदलविन जने तेम जगतने आनंददायक जेवा
आचार्यभक्षाराजनी त्रजे लोकने आङ्गलाह करनारी वाणीरूप अमृतनी वर्षाथी अकमिपुरना
श्रावके रोमायित शरीरवाजा थयेला ङर्षपूर्वक आ प्रमाणे जेदथा. ॥ ८७ ॥

जडिन्ना निजां दूषितामङ्गयष्टिं तपोभिस्त्यजन्तूर्ध्वसंस्थानमुख्यैः ।

सुमेरुः किमादत्त सूरिन्द्रदेहं न चेहा प्रतिकाशधैर्यः स कस्मात् ॥ ८८ ॥

सुमेरु सुवर्णाचलः । उत्प्रेक्ष्यते सूरिन्द्रस्य देहं काय किमादत्त गृहीतवानिव ।
सूरिशरीरी वभूवेत्यर्थः । किं कुर्वन् । ऊर्ध्वमूर्ध्वीभूय यत्संस्थानं सम्यक् समीचीतासमीची-
नतया वा स्थितिर्निष्ठा वा तत्प्रमुखैस्तपोभिर्निरन्नपानादिकष्टैर्यमनियमविशेषैर्वा कृत्वा
जडिन्ना दृष्टया जाड्येन दूषितां कलङ्कितां निजामात्मीयामङ्गयष्टिं वपुर्लतां त्यजन्नुज्झन् ।
एवं चेन्न तर्हि स सूरिः कस्मात्कारणात् अप्रतीकाशमसाधारणं धैर्यं धारिमा यस्य सः ।
अद्वैतधीरताकलित कथं भवेत् ॥

श्लोकार्थ

अति उन्नतता (अति उंचाणु) अने निराडाररूप तप आदि षष्ठी चोतानी
दृषित जडतारूप शरीर लतानो त्याग करीने मेरुपर्वते जाले आचार्यदेवना शरीरने धारणु
कथुं न डोय ! जे अेम न डोय तो आचार्यदेवमा असाधारणु धैर्यता केवी
रीते डोय ? ॥ ८८ ॥

यदुद्यत्सते भूधवस्योपकर्तुं स्वयं सूरिकण्ठीरवस्तद्धि साधु ।

विनैतं कथं सोऽवबुध्येत धीमान्यथा कार्तिकैकादशीमन्विशायी ॥ ८९ ॥

सूरिकण्ठीरवः हीरविजयसूरिसिंहः स्वयमात्मना यद्भूधवस्याकञ्जरस्योपकर्तुमुपकारं
कर्तुमुद्यत्सते प्रागल्भ्ये उद्यमं प्रयत्नं कुरुते । हि निश्चितम् । तत्साधु सम्यक् । यत्कार-
णादेतं सूरिं विना न धीमान् महाप्राज्ञः कथं केन प्रकारेणावबुध्येत सम्यग्ज्ञानमवाप्नुयात् ।
क इव । अन्विशायीव । यथा कार्तिकमासस्यैकादशीं शुक्लैकादशीं हरिप्रबोधतिथि
देवउठणीएकादशी तामन्तरेण कृष्णः कथं जागर्ति । वर्षासमयमनुलक्ष्यीकृत्याब्धौ समुद्रे
शेते इत्येवशीलोऽन्विशायी ॥

श्लोकार्थ

आचार्योमा सिंह समान श्रीहीरविजयसूरि स्वय अकञ्जरादशाड पर उपहार करवा
भाटे तैयार थया ते न भरेभर सुंदर छे. केमके आचार्यभडाराज विना भडापुद्धिशायी

રાજા કેનાથી પ્રતિબોધ પામી શકે ? કાર્તિક સુદી એકાદશી (દેવ ઉડી એકાદશી) વિના સમુદ્રમાં સૂતેલા કૃષ્ણ કેવી રીતે જાગે ? અર્થાત્ કેનાથી જાગે ? ॥ ૮૯ ॥

અહો પર્યતાસ્ય પ્રભોઃ સાહસિક્યં પરં येन नापेक्षते कंचनापि ।

द्विजेशद्विपद्वेषिपूपप्रदीपैः प्रतीक्ष्येत किं क्वापि साहायकाय ॥ ૯૦ ॥

અહો ઇતિ પરસ્પરસંબોધને । આતરઃ અસ્ય પ્રભોઃ શ્રીગુરોઃ સાહસિક્યં સાહસતાં સાહસકર્મતાં સહસા વર્તતે ઇતિ સાહસિકઃ । ‘ઓજઃ સહાન્મસા વર્તતે’ ઇતિ શ્લુ । તસ્ય ભાવઃ કર્મ વા સાહસિક્યમ્ । ‘અહો મહીયસ્તવ સાહસિક્યમ્’ ઇતિ નૈષઘે । પર્યત ત્રિલોકયત । યેન કારણેનાયં પરમન્યં કંચનાપિ કમપિ નાપેક્ષતે ન કાઢ્ઢતિ । યુક્તોડય-મર્થઃ । દ્વિજેશશ્ચન્દ્ર’ દ્વિપદ્વેષી કેસરી, પૂષા સૂર્યઃ, પ્રદીપઃ કજ્જલધ્વજઃ, પતૈશ્ચન્દ્રાદિભિઃ ક્વાપિ કુત્રાપિ વિષયે । કિમિતિ પ્રશ્ને । સાહાયકાય સાહાય્યકૃતે । યોપધાદ્ગુરુરુપોત્તમ્ દુઃસ । રમણીય સહાયાર્હા સાહાયકં સાહાય્યમ્ ઇતિ પ્રક્રિયાકૌમુદ્યામ્ । પ્રતીક્ષ્યેત પરાપેક્ષા ક્રિયેત । અપિ તુ સર્વત્ર સ્વયમેવ પ્રાગલ્ભ્યતે । યદુક્ત સત્ત્વે ‘રથ-સ્યૈકં ચક્ર મુજગયમિતાઃ સપ્ત તુરગા નિરાલમ્બો માર્ગશ્ચરણરહિતઃ સારથિ રથિ । રવિર્યાત્યેવાન્તં પ્રતિદિનમપારસ્ય નભસઃ ક્રિયા સિદ્ધિઃ સત્ત્વે ભવતિ મહતાં નોપકરણે ॥ વિજેતવ્યા લક્ષ્મી ચરણતરણીયો જલનિર્ઘિર્વિપક્ષઃ પૌલસ્ત્યો રણમુવિ સહાયાર્થ કપયઃ । તથાપ્યાજૌ રામઃ સકલમવધીદ્રાક્ષમકુલં ક્રિયાસિદ્ધિઃ સત્ત્વે ભવતિ મહતાં નોપકરણે ॥’ ઇત્યાદિ ॥ ઇતિ હીરગુરોઃ શ્રાદ્ધકૃતરપુતિઃ ॥

શ્લોકાર્થ

અહો ! આચાર્યશ્રીની સાહસિકતા તો જુઓ ! કે જેઓ કોઈની પણ અપેક્ષા રાખતા નથી શું ચન્દ્ર, સૂર્ય, સિંહ અને પ્રદીપે પોતાની સહાયતા માટે ક્યારે પણ કોઈની અપેક્ષા રાખી છે ? “ કહ્યું છે . રથનુ એક જ ચક્ર, સર્પ પ્રમાણુ લાખા સાત અશ્વો, આકાશ જેવો નિરાલંબન માર્ગ, ચરણ વિનાનો સારથિ, છતાં પણ સૂર્ય આકાશનાં અનંત માર્ગે નીરંતર પર્યાટન કર્યા કરે છે. ખરેખર, મહાપુરૂષોના સત્ત્વમા જ કાર્ય સિદ્ધિ રહેલી છે. નહીં કે સાધનોમાં લક્ષા જેવી નગરીનો વિજય, પગવડે સમુદ્રનુ ઉલ્લંઘન; શત્રુપક્ષ પણ કુર અને બળવાન એવી રાક્ષસ જાતિ; રણભૂમિમાં પોતાના સહાયક તરીકે વાનરો, છતાં પણ સંઆમમાં રામચદ્રજીએ સમસ્ત રાક્ષસ કુલનો વધ કર્યો ! ખરેખર, મહાપુરૂષોના સત્ત્વમા જ કાર્યસિદ્ધિ રહેલી છે પરંતુ સાધનોમા નહીં. ॥ ૯૦ ॥

ततोऽन्यैः समं साधुभिः सूरिसिंहः समुद्दिश्य पूर्वां दिशं स प्रतस्थे ।
जिगीषुः समग्रान्दिगन्ताननेकैरिवाखण्डलोऽम्भोधिनेमेरनीकैः ॥ ९१ ॥

आद्यप्रशंसानन्तरं स हीरविजयनामा सूरिषु निर्भयत्वात्साहसिकत्वाच्च सिंह इव सिंहः पञ्चाननः अन्यैः स्वपारिपार्श्वकभूतैरपरैः साधुभिः श्रमणैः समं सार्धं पूर्वां प्राचीं दिशमुद्दिश्य मनसि कृत्वा प्रतस्थे प्रस्थानं कृतवान् । क इव । आखण्डल इव । यथा समग्रान्दिगन्तान्दिग्विभागान् । दिशावसानभूमिर्यावदित्यर्थः । जिगीषुः स्वीचिकीर्षुः अम्भोधिनेमेः पृथिव्याः आखण्डलः पुरहृतो भूमान् अनेकैर्जाश्वरथपत्तिप्रकरपरिकलितानीकैः कटकैः सार्धं प्राचीं हरितमुद्दिश्य प्रतिष्ठते ॥

श्लोकार्थ

त्यार पष्ठी, थारे दिशाञ्चोना छेडे रडेढी समग्र सेनानी साथे द्विग्विजय करवा भाटे जेम यकवतीरान्ण पूर्वदिशा तरश् प्रयाणु करे तेम अनेक साधुञ्चोनी साथे सूरिसिंह हीरविजयसूरिञ्चो पूर्वदिशाने मनमां धारणु करीने प्रयाणु कथुं ॥ ९१ ॥

अलंकारमालां दधानां वसाना दुकूलानि पुष्पाणि पाणौ प्रणीय ।

कनी प्रागभूत्संमुखीना मुनीन्दोः पुरः प्रादुरासेव मूर्ता जयश्रीः ॥ ९२ ॥

मुनीन्दो स्तरेः प्रस्थानावसरे प्राक् पूर्वं कनी कन्या कुमारिका संमुखीना अभिमुखा अभवत् । संमुखमाजगामेत्यर्थः । किं कृत्वा । पुष्पाणि विकसितकुसुमानि पाणौ स्वहस्ते प्रणीय कृत्वा । आदायेत्यर्थः । किं कुर्वाणा अलंकारमालामाभरणश्रेणीमलकारान् मणिसुवर्णमूषणानि कुसुममालिकां च वा दधाना विभ्राणा परिधरन्ती वा । पुन किं कुर्वाणा । दुकूलानि क्षौमाणि पट्टकूलप्रमुखदिव्यवसनानि वासना वस्ते स्मेति परिदधाना । उत्प्रेक्ष्यते- मुनीन्दोः स्तरेः पुरोऽग्रे मूर्तिमती सशरीरा जयश्रीर्जयलक्ष्मी प्रादुरा सेव प्रकटीभूतेव ॥

श्लोकार्थ

मुनिचन्द्र आचार्यश्रीना प्रयाणु समये, सुवर्ण रत्नानां आभूषणो तेमञ्च पुष्पोनी मालाञ्चो धारणु करीने अने देशमी वञ्चोनुं परिधान करेढी कुमारिकाञ्चो हाथमां पुष्पो लधने आचार्यश्रीनी सन्मुख आवी ते नञ्चो आचार्यदेवणी समक्ष मूर्तिमती जयलक्ष्मी प्रगट न थर्छ होय ? ॥ ९२ ॥

विधास्यामि सांनिध्यमभ्यासंभेवानिशं तस्थुषी ते किमेतद्विवक्षुः ।

असौ शासनस्वर्मुगाक्षी समेता पुरः सौरभेयी बभूव व्रतीन्दोः ॥ ९३ ॥

व्रतीन्दोर्हीरक्षरेः पुरोऽग्रे सौरभेयी सवत्सा गौर्वभूव संमुखं समेता । उत्प्रेक्ष्यते असौ प्रत्यक्षा शासनस्वर्मुगाक्षी सिद्धायिकानाम्नी श्रीमन्महावीरजिनशासनदेवतेव समेता समागता किमु । किं कर्तुमिच्छुः । पतदत्रैव काव्ये प्रोच्यमान विवक्षुर्वक्षुमिच्छुः कथयितु-
कामा । किं तदेवाह हे स्वरे, अहं शासनसुरी अभ्याहे श्रीमत्समीपे एव तस्थुषी स्थित-
धती सती अनिगं निरन्तरमहोरात्रमेव ते तव महावीरपट्टधारिण, स्वरेः सांनिध्यं
सत्यवसरे श्रीमत्समीहितकार्यं विधास्यामि करिष्यामि । दुष्करमपि भवदीप्सितार्थं
साधयिष्यामीति ॥

श्लोकाथ

हीरविजयसूरिनी समक्ष वाछडा सङ्घित गाय आवी; ते ज्ञे आचार्यने कंठ
कडेवानी धर्यावाणी, वीरशासननी अधिष्ठायिका भृगनयना सिद्धायिका नामनी देवी
साक्षात् न आवी डाय ! 'हे आचार्य', शासनदेवी जेवी हुं आपनी :समीप रहीने,
नीरंतर आपना अभिलषित कार्यने करती रहीश अर्थात् आपनुं अभिलषित दुष्कर पण
कार्य साधी आपीश. ॥ ९३ ॥

प्रशान्तै रसैः पूरितः पूर्णकामो भवांस्तूर्णमेवास्तु मद्रन्मुनीन्दो ।

सकान्तोत्तमाङ्गे स्थितः पूर्णकुम्भः पुरोऽभूद्वितीव प्रभोर्वक्तुकामः ॥ ९४ ॥

सह कान्तेन भर्त्रा विद्यते या सा तस्याः सकान्ताया सधेवायाः स्त्रिय उत्तमाङ्गे
मस्तके स्थितः पूर्णकुम्भो जलमरमृतकलशः प्रभोः स्वरे पुरोऽग्रे अमृतसजात. । अभिमुखः
समाजग्मिवानित्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते प्रभोर्हीरविजयस्वरेरित्यमुना प्रकारेण वक्तुकामः
कथयितुमना इव । इति किम् । हे मुनीन्दो, भवान्मद्दहमिव प्रशान्तैः प्रकषेण
शान्तनाममिरुपशमलक्षणै रसैः सर्वेभ्योऽपि रसेभ्यः प्रशस्यत्वान्महानन्ददायित्वाच्च
वहुत्वम् । पूरितः परिपूर्णाभूतः भूतः सन् पूर्ण शीघ्रमेव पूर्णाः सिद्धा निष्पन्नाः कामा
अभिलाषा यस्य तादृशोऽस्तु भवतात् । यथाहं रसैः सलिलैः पूरित आकण्ठपीठं पूर्णः
भूतमव्यः सजातोऽत एव पूर्णा जलादानलक्षणः कामो मनोरथो यस्य ॥

श्लोकाथं

सौभाग्यवती स्त्रीना मस्तक पर जलपूर्णा कुंल आचार्यश्रीनी सन्मुष् आये।
 न्ने ये डडेवा भाटे न आये डाय के 'डे मुनींद्र, भारी नेम आप पणु सर्वरसोमां
 श्रेष्ठ प्रशातरसवडे (शमजलथी) परीपूर्णा छे, तेथी आपना पणु सर्व मनोरथ
 पूर्णा थशे. ॥ ९४ ॥

प्रणीयामिभूतिं सुधास्वःस्रवन्तीतमीकान्तमुख्याखिलद्वेषमाजाम् ।

किमु श्लोक एतस्य मूर्तः समेतो दधि व्यालुलोके पुरस्तादनेन ॥ ९५ ॥

अनेन हीरगुणा पुरस्तादये दधि पयः सुतो व्यालुलोके चीक्ष्यते स्म । संमुखं दधि
 दृष्टमित्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते मूर्तस्तान्मानेतस्य स्रवः श्लोको यशः किमु समेत आगत इव ।
 किं कृत्वा । सुधा पीयूषम्, स्वःस्रवन्ती गङ्गा, तमीकान्तश्चन्द्रः, मुख्याः प्रकृष्टा येषामादौ
 वा तादृशा अखिलाः समस्ताः श्वेत्यत्रिया द्वेषमाजो वैरिणः प्रतिपक्षाः तेषामभिभूतिं
 परामवं प्रणीय विधाय कृत्वा ॥

श्लोकाथं

आचार्यदेवे पोतानी सन्मुष् हडी जेथुं ! ते न्ने पोतानी उन्वतानी साथे
 स्पर्धा करता सुधा, गंगा अने चन्द्र आदि प्रतिपक्षी शत्रुओने परालव करीने,
 आचार्यश्रीने साक्षात् हेडधारी यश न डाय ॥ ९५ ॥

यदोजोजितः किं प्रसत्त्यै समेतः पुरो हव्यवाहो गलद्रायुवाहः ।

यतीन्द्रेण गर्जनाजोऽप्यालुलोके प्रयाणे प्रभोर्दुन्दुभि दन्ध्वनन्किम् ॥ ९६ ॥

यतीन्द्रेण सूरिणा पुरोऽये हव्यवाहो वह्निरालुलोके निरीक्षितः । किंमृतः । गलन्निर्ग-
 च्छन्न वायुवाहो धूमो यस्मात् । निर्धूम इत्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते येन सूरिणा ओजसा स्वव-
 लप्रतापेन कृत्वा जितो मृतः मन् प्रसत्त्यै अर्थात्स्रवरे प्रसन्नीकरणार्थं किं समेतः समागत
 इव । अपि पुनः सूरिणा गर्जनं वृंहितं विदधत् गजारिवं गलगर्जित कुर्वाणः गजो वारणो
 हस्ती । पुर आगच्छन्नित्यव्याहार्यम् । आलुलोके ददशे । उत्प्रेक्ष्यते प्रभोः प्रयाणे
 पूर्वदिक्प्रस्थाने दन्ध्वनन्तितशब्दायमानो दुन्दुभिरेव निस्वान इव भेरीव वा पटहो वा ।
 'भेरीदुन्दुमिगानक' इति त्रयोऽप्येकार्था द्वैभ्याम् । शास्त्रान्तरे पृथगर्था अपि त्रयो

दृश्यन्ते । मेरी प्रसिद्धा मदनमेर्यपि । दुन्दुभिर्निःस्वानो राजवाद्यमानकः पटह- 'ढोल'
इति प्रसिद्धः ॥

श्लोकार्थं

हीरशुद्धेवे पोतानी सभक्ष निर्धूम अग्नि ज्येथे ! ते जल्ले आचार्यश्रीना प्रताप
वडे 'पराभव' पाभेदो अग्नि, तेजोश्रीनी प्रसन्नता प्राप्त करवा भाटे साभे आव्ये न
डोय । वणी, आचार्यदेवे गर्जना करता गजेन्द्रने सन्मुष् ज्येथे ते जल्ले आचार्यश्रीना
प्रयाणुभां मडाध्वनि करती दुहुलि न डोय ॥ ९६ ॥

त्वयारोपि केतुः कुले योगभाजाभितीवालपन्तं क्वणैः किंकिणीनाम् ।

स्वमूर्ध्ना विहायः स्पृशन्तं स केतुं मुमुक्षुक्षितीशोऽक्षिलक्षीचकार ॥ ९७ ॥

स मुमुक्षुक्षितीशः । निजाभे इति ज्ञेयम् । केतुं ध्वजमक्षिलक्षीचकार लोचनगोचरी-
कुरुते स्म पश्यति स्म । किं कुर्वन्तं केतुम् । स्वमूर्ध्ना निजमस्तकेन कृत्वा विहाय
व्योमाङ्गणं स्पृशन्तं संघट्टयन्तम् । अम्बरचुम्बितमित्यर्थ । उत्प्रेक्ष्यते किंकिणीनां
क्षुद्रघण्टिकानां क्वणैः रणच्छणितिशब्दैः इत्यालपन्तं गुरु प्रति कथयन्तमिव । इति किम् ।
हे प्रभो, त्वया योगभाजां योगीन्द्राणां कुले वंशे केतुः पताका ध्वज आरोपितः ॥

श्लोकार्थं

ते मुनिपतिभ्ये पोतानी आगण भस्तक वडे आकाशने स्पर्शती गगनयुग्मी ध्वज ज्येथे.
ते जल्ले पोतानी धुधरीज्योनां रणुअणु शण्ट वडे आचार्यश्रीने आ प्रभाणु कडेती न डोय
के 'हे प्रभो, अरेअर आपे योगीन्द्रोना कुलमा ध्वज यडाव्ये'. ॥ ९७ ॥

सशब्दानिवान्दान्पतडाः रिधारान्ध्वनद्भृङ्गनिर्ध्रसान्सान्द्रसालान् ।

निरीक्ष्य क्षणं नृत्यतः क्लृप्तकेकारवान्केकिनो दक्षिणानैक्षतासौ ॥ ९८ ॥

असौ सरिर्दक्षिणान्दक्षिणदिग्विभागवर्तिनः अनुकूलान्वा केकिनो मयूरानैक्षत आलो-
कते स्म । कतिचन शकुना दक्षिणविभागस्थिता सिद्धिविधातारो भवन्ति । यदुक्तम्
'जम्बूवासमयूरो भारद्वाहेतहेवनउलेअम् । दंसणमेव पसत्थं पयाहिणे सव्वसंपत्ती ॥' इति ।
किंभूतान्केकिन । क्लृप्तो विरचितः कृत केकारवो यैस्ते । केकिनां वां केका युक्तापा-
ङ्गोऽस्य वा केका । अत एव केका विद्यते येषां ते केकिनः तान् । पुनः किं कुर्वतः ।

નૃત્યતઃ તાણ્ડવમાહમ્વરયન્તઃ । કિં કૃત્વા । ક્ષણં નિમેષમાત્રં સાન્દ્રાન્ સચ્છાયાન્ સસ્ને-
હાન્વા સાલાન્દ્રુમાન્વૃક્ષાન્નિરીક્ષ્ય દક્ષા । કિંમૂતાન્ સાલાન્ । ધ્વનન્તો મન્જુગુઝારવ
કુર્વન્તઃ શબ્દાયમાનાં મૃગ્નાં ભ્રમરાં યેષુ । પુનઃ કિંમૂતાન્ । નિર્યન્તોઽવિરલં નિર્ગલન્તો
નિઃસરન્તો રસા મકરન્દા યેમ્બરતાન્ । કાનિવ । અન્દાનિવ । યથા સહશબ્દૈર્ગર્જારવૈર્વ-
તન્તે યે તે તથા । પતન્ત્યો નિરન્તરં નિર્યાન્ત્યો વારિણાં જલાનાં ધારા રેખાકારા દૃષ્ટ્યો
યેમ્બસ્તાદૃશાન્ । મેઘાનાલોક્ય મયૂરાં નૃત્યન્તિ ॥

શ્લોકાર્થ

ગર્જના સાથે જલવૃષ્ટિ કરતા મેઘોને જોઈને, તેમ જ જેમાથી નીરંતર ઝરી
રહેલા મકરંદમાં લોહુપી ખનેલા ભ્રમરોવળા સાલવૃક્ષને ક્ષણનાત્ર જોઈને કેઠારવ સાથે
નૃત્ય કરતા મયૂરોને આચાર્યદેવે દક્ષિણ દિશામાં જોયાં, દક્ષિણ ખાત્રુ રહેલા કેટલાક
શુક્રુન સિદ્ધિપ્રદ હોય છે. કહ્યું છે કે 'જંબૂ, વાસ, મયૂર, ભારદ્વાજ પક્ષી, નકુલ
વિગેરેનું' દક્ષિણ ભાગમાં દર્શનમાત્ર પ્રશસ્ત છે, સર્વ સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરાવનાર છે ॥ ૯૮ ॥

અવામેવ યામાપ્યમુખ્યાનુકૂલં ચુકૂજ દ્રુમે મક્ષ્યમાદાય દેવી ।

ત્રિલોકીમિવાકાર્યન્સેવનાયૈ વિભોર્દક્ષિણીભૂય ચાપોઽપ્યુવાચ ॥ ૯૯ ॥

દેવી કૃષ્ણવટિકાપોતકી નામા । યદુકં સુરથોત્સવકાવ્યે 'પોતકીદયિતપિચ્છસ-
ચ્છવિ,' ઇતિ । લોકે તુ દેવીતિ પ્રસિદ્ધા । નિષ્કણ્ડકહરિતરૌ સ્થિતા ઉપવિષ્ટા સતી
વામાપિ સવ્યભાગવર્તિન્યપિ અથ ચ વામાપ્રતિકૂલાપ્યુચ્યતે । પરં નાત્ર પરમાર્થતઃ । અવા-
મેવ દક્ષિણેવ અનુકૂલેવ વેત્યર્થઃ । અમુખ્ય સ્વરેનુકૂલમાયતૌ હિતસ્ર્વચક ચુકૂજ વમાપે ।
વર્ધમાનસ્વરાન્ કૃતવતી । કિં કૃત્વા । મક્ષ્યસમૂહં 'ચુગિ' ઇતિ પ્રસિદ્ધમાદાય ગૃહીત્વા
મક્ષયિત્વા । અપિ પુનઃ ચાષઃ કિકીદિવિઃ નીલપક્ષિવિશેષઃ । લોકે 'નીલવાસ' ઇતિ
પ્રસિદ્ધઃ । દક્ષિણીભૂયાપસવ્યભાગવર્તી ભૂત્વા તોરણં વદ્ધ્વા પ્રદક્ષિણીકૃત્ય વા ઉવાચ
વૃત્તે સ્મ । ઉત્પ્રેક્ષ્યતે વિભોઃ સ્ત્રીશ્વરસ્ય સેવનાયૈ સેવાકરણાર્થ ત્રિલોકીં
વિશ્વત્રયીમાકાર્યન્નિવ ॥

શ્લોકાર્થ

દેવચક્રલી આચાર્યદેવની ઠાખીખાત્રુએ હોવા છતાં પણ દક્ષિણભાગની જેમ પોતાનું
ભક્ષ્ય લઈને વૃક્ષ પર જોઠેલી અકૂનુલ શબ્દ કરતી હતી, આચાર્યને હિતકારી જોલતી

हृती. अने आषपक्षी (नीलवर्णुं पक्षी) आचार्यश्रीने प्रदक्षिणा आपीने जालतुं हतु ते जाले त्रले दोहने सूरीश्वरनी सेवा करवा भाटे जालावतुं न डोय ! ॥ ९९ ॥

ममाग्रे द्विजिह्वा यथा यान्ति दूरे तवापीति वभ्रुर्वदन्दक्षिणोऽभूत् ।

तवाधीश वामोऽप्यवामोऽस्तु मद्दत्स्वरस्य स्वरः किं प्रवीतीव वामः ॥ १०० ॥

वभ्रुर्नकुलः प्रमोर्दक्षिणोऽनुकूलो दक्षिणदिग्भागभागभूत् । वामादक्षिणदेशे जगामे-
त्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते इति वदन्कथयन्निव । इति इयं गर्भितोत्प्रेक्षा । इति किम् । हे
अधीश, यथा ममाग्रे द्विजिह्वा भुजगा दूरे यान्ति तथा तेनैव प्रकारेण तवाप्यग्रे द्विजिह्वा
द्विरसना मत्सरिणः खला- भिशुना दूरे यान्तु । पुन खरस्य गर्दभस्य स्वरः । उत्प्रेक्ष्यते
इति प्रवीतीव भाषते इय । किंभूतः । वामः सव्यभागवती । इति किम् । हे अधीश,
तेव वामोऽपि प्रतिकूलोऽपि मद्ददहमिवावामोऽस्तु अनुकूलो भवतात् ॥

श्लोकार्थ

नाणीथो आचार्यश्रीने डाणी णानुथी जमणी णानु गयो. ते जाले कडेतो न
डोय के 'डे स्वाभिन् मारी पासेथी जेम द्विजुडवा (सर्पो) हूर जय छे तेम आपनी
पासेथी द्विजुडवा (दुर्जनो) हूर जयो !' वणी गर्दभनो अवाज पणु डाणीणानुमे
थयो; ते जाले कडेतो न डोय के 'डे स्वाभिन्, आपनुं प्रतिकूल पणु मारी जेम
अनुकूल थायो !' ॥ १०० ॥

यतो जन्मिनामीप्सितं शर्म दत्से प्रभो भिन्धि नस्तेन तिर्यक्त्वदु खम् ।

इतीव स्य विज्ञप्यते तित्तिरैणैः स सव्यापसव्योद्भवध्वानयानैः ॥ १०१ ॥

तित्तिराः खरकोणा । लोके 'गणेश' इति प्रसिद्धा' पणा मृगा' हरिणास्तै'
सव्यापसव्ययोर्वामदक्षिणयोरुद्भवन्ति प्रकटानि जायमानानि यानि ध्वानाः शब्दाः तथा
यानानि गमनानि तै' कृत्वा । उत्प्रेक्ष्यते रा स्वरिरिति विज्ञप्यते स्म । तस्य प्रभोरिति
विज्ञप्तिर्विधीयते स्म । इति किम् । हे प्रभो, यत् कारणात्त्व जन्मिनां प्राणिनामीप्सितं
मनोवाञ्छितं शर्म सुखं दत्से ददासि तेन कारणेन त्वं नोऽस्माकं तिर्यक्त्वस्य तिर्य-
क्त्वेन वा यद्दुःखं कष्टमसुखं वा भिन्धि भेदय नाशयेति ॥

श्लोकार्थं

वणी तेतर पक्षीयो (गणेश) अने हरणे। वाम अने दक्षिण लागमां प्रगट थयेला शण्डो अने गमनद्वारा जणु आचार्यदेवने विज्ञप्ति करतां हुतां के 'जेम आप मनुष्येने धरिछत सुभ आपो छे तेम अमारा तिर्य'यपणानां दुःअने पणु हर करे !' ॥ १०१ ॥

व्यपोहैकदृक्त्वं त्वमरगाद्विगानं रसन्तीति किं वायसास्तस्य वामाः ।

शुभायामरी भैरवा वाम्युपेताप्यवामाभवद्भैरवी निःस्वनन्ती ॥ १०२ ॥

वामाः सव्ये भागे वर्तमाना वायसाः काका, उत्प्रेक्ष्यते इति रसन्ति किम् इत्थ वदन्तीव । इति किम् । हे प्रभो, त्वमस्मद्विगानमस्माकमपवाद लोके निन्दकारि एकदृक्त्व काणक्षत्वं धूर्ततामित्यपि ध्वनिः व्यपोह निराकुरु । अपि पुनः निःस्वनन्ती शब्दायमाना भैरवी पक्षिविशेष, । लोके 'भैरव' इति प्रसिद्धा आवामा दक्षिणा अनुकूला अभवत्संजाता । उत्प्रेक्ष्यते शुभाय कल्याणकर्मणार्थं भैरवी भवानीनामा भवानी त्यभिधाना अमरी देवी वाम्युपेता समागता ॥

श्लोकार्थं

डावी जालुओे कागडाओेनां अवाज थया. जणुे कडेता न डोय के 'डे स्वाभिनू, दोकमां थता ओेकाक्षीपणाना-धूर्तताना अमारा अपवाद (निंदा) ने हर करे.' वणी लैरव पक्षीने अवाज जमणी जालु थयो. जणुे आचार्यश्रीना श्रेय भाटे लवानीदेवी आवी न डोय ? ॥ १०२ ॥

अमुष्य मुख्याः शकुनाः परःशताः परेऽप्यभूवञ्शुभशंसिनः पथि ।

तदर्थसिद्धेरुपगन्तुकायाश्चिह्नानि किं प्राक्प्रकटीभवन्ति ॥ १०३ ॥

अमुष्य श्रीहीरसुरेः पथि मार्गशुभशंसिनः शुभोदककथयितारः परेऽन्येऽपि पुरवनसं-
वन्धिनः परःशताः शतशः मुख्या प्रशस्या अभूवन्राजह्वरे । उत्प्रेक्ष्यते उपगन्तुकाया
आगमनशीलाया । भविष्यन्त्या इत्यर्थः । 'आगमने गमनार्थाः समभ्युपाङ्म्यः पराः
कथिताः' इति क्रियाकलापे । तदर्थसिद्धेस्तस्य सुरेरर्थसिद्धेः कामितकार्यनिष्पत्तेः प्राक्
पूर्व प्रकटीभवन्ति प्रकाशानि जायमानानि चिह्नानि किंलक्षणानीव । शकुनशब्दः
पुंनपुंसके दृश्यते ॥

श्लोकार्थ

आवी रीते हीरविजयसूरिना प्रयाणु समये शुभ संदेशने कडेनारां पीन सेंकडे शुभ शुक्रने थया. ते नष्टे लविष्यमां थनारी आचार्यदेवनी धृष्टार्थसिद्धिना शुभ लक्षणे प्रगट थयां न डोय ? ॥ १०३ ॥

वाचोऽनुविम्बामिरिवाङ्गनाभिराशीर्भिरध्वन्यमिनन्धमानः ।

महोदयोदर्कविधायिनो धिया विमृश्य सूरिः शकुनान्पुरोऽचलत् ॥ १०४ ॥

सूरिस्तपागच्छनायकः महानतिशायी उदये मोक्षश्च स एवोदकं उत्तरकालजं फलंतं विदधति कुर्वन्तीत्येवंशीलान् शकुनान् धिया स्वबुद्ध्या विमृश्य विचार्य पुरोगे अचलच्चाल प्रतिष्ठते स्म । किं क्रियमाणः । अध्वनि प्रस्थानमार्गे अङ्गनाभिः आह्वयधूमिराशीर्भिर्मङ्गलशंसनवाणीभिरमिनन्धमानः स्तूयमानः उत्प्रेक्ष्यते अङ्गनामिर्वाचो वाग्देवताया अनुविम्बामिः प्रकृतिमिरिव । सरस्वतीदेवीप्रतिविम्बामिरिव ॥ इति हीरविजयसूरे-
प्रार्चो दिशं प्रति प्रस्थितौ शुभशकुनानि ॥

श्लोकार्थ

वाणी-अतुरतामां नष्टे सरस्वतीदेवीनी प्रतिकृति न डोय, तेवी सुहागणु श्रीश्रीशी मंगलगीतो वडे स्तुति कराता तपागच्छाधिपति आचार्ये, लविष्यमां महान् अक्षुब्ध करनारा शुभशुक्रनेने स्वबुद्धिथी निर्धार करीने पूर्वदिशा तरङ् प्रयाणु कथुं. ॥ १०४ ॥

द्विवेललीलाप्रविसारिवेलापयोयुजाभ्यां परिरम्य भूम्ना ।

मत्तेभयानामिव वल्लभेनाम्भोराशिना स्वाङ्गमवाप्यमानाम् ॥ १०५ ॥

महीयसीं नाम मही स्रवन्तीं विजृम्भिर्महोमाञ्जरजःपिशङ्गाम् ।

वेणीमिव स्वर्णमयीं नदीशनेमीन्दिरायाः प्रभुलललङ्घवे ॥ १०६ ॥

प्रभुर्हीरसूरिः महो नाम स्रवन्तीं नदीमुल्लङ्घ्ये उत्तरति स्म । किलक्षणाम् । महीय-
सीमतिशयेन महतीम् । महत्प्रमाणामित्यर्थः । पुनः किलक्षणाम् । विजृम्भिनां विकसन-
शीलानां हेमानां काञ्चनसंघन्धिनामञ्जानां कमलानां रजोभिः पीतपरागैः कृत्वा पिशङ्गां
पीतवर्णां संजाताम् । उत्प्रेक्ष्यते नदीशनेमीन्दिरायाः । सरित्पतिसेखलालक्ष्यभूमिप्रिया

इत्यर्थः । स्वर्णमयी काञ्चनरचितां वेणीं श्रीशिरोरुहाभरणं संयतानां केशानामुपरि धीयते । केशाः संयतास्तन्मध्ये क्षिप्यते वा सा स्वर्णमयी प्रलम्बा गजशुण्डाकारा वेणीत्युच्यते । स्वर्णवेणीति शिरोरुहभूषणमधुना दक्षिणस्यां श्रूयते दृश्यते च । महीं किं क्रियमाणाम् । अम्भोराशिना समुद्रेण स्वाङ्कः निजोत्तराङ्गमवाप्यमानाम् । केन कामिव । न्तमेन मत्तेमयानामिव । यथा स्वकान्तेन मदोद्गुरसिन्धुरगमना स्वप्राणप्रिया स्वकी-यक्रोडं प्राप्यते । किं कृत्वा । द्वे वेले वारौ यत्र तद्विवेले लीलया स्वभावेन नोपाधितः विश्वस्वामाव्यतः प्रकर्षण विसरणशीलयोर्विरत्तारिण्योर्वैल्योरम्भोवृद्धयोः पयसी सलिले पव भुजे वाहू ताभ्यां कृत्वा भूम्ना बाहुल्येन परिरभ्य वपुषोरेकीकरणेन गाढमालिङ्ग्य ॥

श्लोकार्थ

पोताना पतिवडे गाढ आलिंगन करायेली केाँ गजगामिनी श्री जेम पतिना उत्संगने प्राप्त करै, तेम स्वाभाविक रीते जे जे वधतनी ओट-भरतीइप (जलवृद्धिइप) जे बुजवडे गाढ आलिंगन करायेली पोताना पति समुद्रना उत्संगने प्राप्त करेदी अने सुवर्णुं कमल (पीतवर्णीय कमल) नी पीणी पराग वडे पीतवर्णीया भनेदी मोटी 'मही' नामनी नदीने आचार्यदेवे पार करी. ते महीनदी समुद्रनी भेजलाइप लक्ष्मीनी जेणे सुवर्णुंभय वेणी न होय ? (तेवी शोभती छती.) ॥ १०५ ॥ १०६ ॥

क्वापि स्थपुटितां क्वापि द्रुमद्रोणीसमाकुलाम् ।

क्वचिद्बहद्वाहिनीकां किराताकलितां क्वचित् ॥ १०७ ॥

द्विपद्मीपिद्विपद्वेष्यमुख्यजन्तूचितां क्वचित् ।

पदवी क्षोणिभृत्क्षोणीमिव स्वरिरलङ्घयत् ॥ १०८ ॥

स्वरिः क्षोणिभृतः पर्वतस्य तल्लाटदेशाधिपस्य च क्षोणीं गहरोर्वी भूमीमिव पदवीं मार्गमलङ्घयत् अतिक्रामति स्म । किंभूताम् । क्वापि कुत्रापि प्रदेशे स्थपुटत्वं विषमो-न्नतत्वं संजातमस्यामिति स्थपुटिता तथा क्वापि स्थाने द्रुमाणां द्रोणीभिर्विधतस्त्रे-णीभिः, समाकुलां निर्मरभूताम् । द्रोणिशब्दः श्रेणीवाची । यथा चम्पूकथायाम् 'मिह्री-पल्लवशङ्कया विचिनुते सान्द्रद्रुमद्रोणिषु' इति । 'द्रोणी तु नीवृतिमेदे शैलसंधौ च' इत्यने कार्थः । तथा 'द्रोणिरिदन्तोऽपि समूहार्थवाची च' इति तदवच्छिणः । तथा क्वचित्कुत्र-चिद्देशे बहन्त्यो महीधरकुण्डादिव्यो निःसरन्त्यो वाहिन्यो नद्यो यत्र । पुनः क्वचिद्बह-रादिषु नीरागमननिम्नप्रदेशादिषु वा कोतरा इति प्रसिद्धेषु किरातैर्भिल्लैराकलितां स्यू-क्ताम् । पुनः क्वचिदरण्यादौ द्विपा मत्तमतङ्गजा द्वीपिनो व्याघ्रचित्रकाया द्विपद्वेष्याः

केसरिणस्त पव मुख्याः प्रकृष्टाः प्रमुखा वा ये जन्तवो वनसत्त्वास्तेषामुचितां निवास-
योग्याम् ॥ युग्मम् ॥

श्लोकार्थ

उ'या-नीया विषम प्रदेशवाणी, वृक्षपंकितञ्चोथी गीय, वही रडेदी नदीञ्चोथी
व्याप्त, कोर्ष कोर्ष प्रदेशमां लिटल परिवारोथी युक्त, तेम ज महेन्मत्त हाथीञ्चो, वाध,
यित्ता, सि'डो आदि जंगली पशुञ्चोथी लय'कर पर्वतनी शुद्ध जेवी लाटदेशनी
भूमिने आचार्य'देवे वटावी. ॥ १०७ ॥ १०८ ॥

क्रमाद्वटदले फुल्लाम्मोजे भृङ्ग इवागमत् ।
स्तम्भतीर्थस्य सङ्घेन तस्मिन्प्रभुरवन्धत ॥ १०९ ॥

क्रमाद्विहारपरिपाठ्या प्रमुहीरस्वरिर्वटदले 'वडदल्लं' इति नाम्ना प्रसिद्धे पुरे आगम-
दाजगाम । क इव । भृङ्ग इव । यथा फुल्ले विकसिते अम्मोजे कमले मधुकर आगच्छति ।
पुनस्तस्मिन्वटदलाग्रामे प्रभुः स्तम्भतीर्थसंघेन साधुनाथीश्चाद्वश्चाद्वीरूपजनसमुदायेन अवन्धत
समेत्य नमस्कृतः ॥

श्लोकार्थ

जेम विकसित कुमलमां भ्रमर आवे तेम विहारना कुमे 'वटदल' नगरमां
आचार्य'देव पधार्या, त्यां षंलातना संघे आवीने आचार्य'देवने व'हन कथुं', ॥ १०९ ॥

भक्तिप्रहमना जिनाधिपमताधिष्ठायिनी निर्जरी
तस्मिन्नकमवाकिरद्रतिपतिं नीरन्ध्रमुक्ताफलैः ।

श्रुत्वा तीर्थकरानुकारिभगवन्माहात्म्यमुत्कण्ठिता
विज्ञो वन्दित्तुमागताः प्रियतमा राज्ञः स्वतारोत्करैः ॥ ११० ॥

तरिगान्वटदलाग्रामे भक्त्या सेवाभक्त्या प्रह नम्रं प्रवणं निर्मरं वा मनो मानसं
यस्यास्तावृशी जिनमतस्य श्रीजिनशासनस्य अधिष्ठायिनी अधिष्ठापिका निर्जरी सिद्धा-

यिका नाम्नी देवता नक्त रात्रौ । कलौ प्रायो देवतानां नक्तमेवागमस्य दृश्यमानत्वात्
 श्रूयमाणत्वाच्च निशि । नीरन्ध्रच्छिद्रैर्वधरहितैः । रक्षितैरित्यर्थः । मुक्ताफलैर्मौक्तिकैर्वा-
 तिपति श्रीहीरविजयसूरिमवाकिरर्द्धयामास । 'अवाकिरन्वयोवृद्धास्त लाजैः पौरयोषितः'
 इति रघुवशे । तत्र वयमेवं विद्मो जानीमः । उत्कण्ठता उत्कण्ठिकाकलिता उत्सुकी-
 मृता सती स्वताराणां स्वशरणीमृतानामात्मपरिवारीमृतानां तारकाणां तारकाभिधसेवकानां
 ज्योतिषां चोत्करैः समूहैः सार्धं राज्ञः कस्यचिन्नृपस्य चन्द्रस्य वा प्रियतमा राज्ञी
 रात्रिर्वा वन्दितुं नमस्कर्तुमागता समेतेव । किं कृत्वा । तीर्थकरं श्रीमज्जिनराजमनुक-
 रोति युगप्रधानादिमहिम्ना सदृशीभवति इत्येवंशील' भगवतः स्ररीन्द्रस्य माहात्म्यं
 महिमानं श्रुत्वा समाकर्ष्य ॥

श्लोकार्थ

ते वटदल नगरमां जिनशासननी अधिष्ठायिका 'सिद्धायिका' देवीञ्च रात्रि सभये
 हीरविजयसूरि उपर छिद्र विनानां (वेध कुर्या विनानां) मोतीञ्चोनी वृष्टि करी,
 (प्रायः कलिकालमां देवदेवीञ्चोनुं आगमन रात्रिमां न नृणाय छे.) ते नृणु
 युगप्रधानता आदि महिमावडे श्रीतीर्थकर लगवतनी समानता धारणु करनारा
 आचार्यदेवना महात्म्यने सांभणीने उत्कण्ठित गनेदी चन्द्रप्रिया रात्रि, पोताना सेवकइप
 ताराञ्चोना समूह सहित वंदन करवा भाटे आवी न डोय ? ॥ ११० ॥

तत्रानन्ध जनान्दिनानि कतिचिद्वाचंयमाधीशिता
 वर्त्मातिक्रमितुं क्रमात्प्रववृते भूमेः समं साधुभिः ।

वाचा चन्द्रिकया तमः प्रशमयन्नेत्रांश्चकोरान्पृणं-
 स्ताराणां निवहैर्विहायस इव श्यामाङ्गनानायकः ॥ १११ ॥

वाचंयमाधीशिता मुनिनायकः क्रमादनुक्रमेण साधुभिः स्वकपारिपार्श्वकश्चमणैः सम
 सार्धं भूमेर्धरिञ्चा वर्त्म पन्थानमतिक्रमितुमुल्लङ्घयितुं प्रववृते प्रचक्रमे प्रवृत्तः । किं
 कृत्वा । तत्र वटदलांशमे कतिचित्कियन्ति दिनानि वासरान् यावज्जनात् भविकलोका-
 नानन्ध प्रहाद्य प्रमोदमेदुरान्विधाय । सूरिः किं कुर्वन् । वाचा रववचनविलासेन
 कृत्वा तमोऽज्ञानं पाप वा प्रशमयन्निष्ठापयन् शान्ति नयन् वा । च पुनर्नेत्रात्रयनानि ।
 नेत्रशब्दः पुंस्त्रीवल्लिङ्गयोः । पृणन् संप्रीतिमुत्पादयन् । क इव । श्यामाङ्गनानायक इव ।
 यथा चन्द्रस्ताराणां ज्योतिषां निवहैर्व्रजैः सह विहायस आकाशस्य वर्त्माध्वानमति-

क्रमितुं प्रवर्तते सोऽपि शशी चन्द्रिकया कौमुद्या जनानानन्दयति । तथा तमो निशान्व-
कारं प्रशमयति तथा चकोराश्च प्रीणाति । श्यामा रात्रिः सैवाङ्गना स्त्री तस्या नायकः
पतावता विधुः । 'यामिनीकामिनीपतिः' इत्यादिपदानि काव्यकल्पलतावृत्तौ । अथ च
श्यामा षोडशवार्षिकी तरुणी सैवाङ्गना पाणिगृहीत्री तस्या नायकः पतिः । सर्वेषां स्मर-
शास्त्राणां रहस्यानां वेत्ता अनुभविता च नायकः प्रोच्यते । सोऽपि क्वचित्कार्यवशाद्गतो
निवृत्तो वा सज्जनैः समं भूमेर्मागमुल्लङ्घ्यते स्वतादृग्विघ्वातुर्यचर्यनायिकामयीमृतमन-
स्त्वाद्वा वाचान्यानप्यानन्दयति यो हार्दिकं वेत्ति तामेव वादयामि इति विरहरूपं तमः
पापमपि प्रशमयति भाविस्वभामिनीसयोगत्वात् स्निग्धत्वाच्च परनेत्राण्यपि प्रीणयति ॥

श्लोकार्थ

जेभ रात्रिःपी स्त्रीना पति चन्द्र चन्द्रिकावडे अंधकारने शभावतो, यकैरोने
आनंद आपतो ताराओ सहित आकाशमार्गतुं उल्लघन करे तेभ आचार्यदेव वटदल
नगरमां क्रेटलांक द्विसोनी स्थिरता करी धर्मदेशना वडे अज्ञानरूप अंधकारने शभावता
अव्यञ्जोनां नयन यकैरोने आनंद आपता, अनुकमे साधुओ सहित विहारभूमितुं
उल्लघन करवा भाटे प्रवृत्त थया. ॥ १११ ॥

क्वचित्पवनवर्त्मवन्मृगपतङ्गचित्रान्वितं
क्वचिन्मदनमेदुरं कुलमिवैणकान्तादशाम् ।

क्वचित्कुरनिकेतवत्ससहदेवमीमार्जुनं
विराटनृपगेहवत्क्वचन कीचकैरञ्चितम् ॥ ११२ ॥

क्वचिन्नृपसमीपवद्विविधवाहिनीमण्डितं
क्वचित्कलितमग्निविद्भवनवच्छिखिस्फूर्जितैः ।

करीन्द्रकुलसंकुलं क्वचिद्विन्ध्यभूमीध्रुव-
अलङ्घ्यत यतिक्षितिद्विजपतिः स वर्त्म क्रमात् ॥ ११३ ॥

स यतिनां श्रमणानां मध्ये क्षितेः क्षोण्या द्विजपतिश्चन्द्रः । राजेत्यर्थः । क्रमाद्विहार-
परिपाठ्या वर्त्म भार्गव्यलङ्घ्यत अतिक्रान्तवान् उल्लङ्घयामास । किंभूतं वर्त्म । क्वचि-

त्प्रदेशे मृगाः कुरङ्गाः उपलक्षणादन्येऽपि वन्यश्वापदाः तथा चित्राः सर्पजातिविशेषाः
 लोके 'चित्रदि' इति प्रसिद्धा उपलक्षणात्तत्तज्जातयश्च । अथवा चित्रा आसुपर्णी इन्द्रवारुणी
 वा उपलक्षणात्सर्वौषध्यस्तामिरन्वितम् । किं वत् । पवनवर्त्मवद्यथा आकाशे मृगो मृग-
 शीर्षं पतङ्गः सूर्यः तथा चित्रा नक्षत्रं तैर्युतम् । 'चित्रादन्त्यां सुमद्रायां नक्षत्रौषधिभे
 दयोः । दिव्यस्त्रीसर्पयोरारासुपर्ण्या च' इत्यनेकार्थतिलके । पुनः किंमृतम् । मदनैर्मण्डल
 इति नाम प्रसिद्धैः पादपैर्मैदुरं भृतम् । किमिव । कुलमित्र । यथा पणकान्ता मृगाङ्गना
 हरिण्यरतासां दृश इव दृशोऽतिचपलानि लोचनानि यासां तासां स्त्रीणां वृन्दं मदनेन
 कन्दपैणोपचितम् । पुनः किंमृतम् । सह सहदेवैरौषधिविशेषैस्तथा भीमैराम्लवेतसैः
 तथा अर्जुनैरर्जुननामवृक्षविशेषैर्वर्तते यत्तत् । किं च कुरुनिकेनवत् यथा कुरुणां कौरव-
 शीयनृपाणां पाण्डूनां राज्ञाम् । महत्वाद्बहुवचनम् । कुरोः पाण्डोर्नृपस्य वा गृहं सह
 सहदेवो भाद्रीनन्दनः भीमार्जुनौ कुन्तीसुतौ वृकोदरकिरीटिनौ तैर्युक्तम् । 'सहदेवेनकेन
 स्पर्धमाना अनेकैः सहदेवैः संगताः' इति चम्पूकथायाम् । पुनः किंमृतम् । क्वचित्कुचि-
 स्थाने कीचकैः सच्छिद्रवशैः वेणुभिः अञ्चितं कलितम् । किं वत् । विराटनृपगेहवत् ।
 यथा विराटराजस्य गेहं कीचकैर्विराटनृपपत्न्याः सुदेष्णाया शतसहोदरैः कलितं सहितम् ।
 पुनः किंमृतम् । क्वचित्प्रदेशे विविधा लघुवृद्धादयो वाहिन्यो नद्यस्तामिर्मण्डितम् ।
 किं वत् । नृपसमीपवत् । यथा राज्ञः पार्श्वे विविधाभिर्गजहयरथपदातिप्रमुखाभिः
 सेनाभिर्भूषितं भवति । 'वाहिनी सिन्धुसैन्ययोः' इत्यनेकार्थः । पुनः किंमृतम् । शिखिनां
 मयूराणां विविधैः स्फूर्जितैः केकारवताण्डवक्रीडादिविलासैः कलितम् । किं वत् । अग्नि-
 विद्भवनवत् यथा अग्नीहोत्रीयाणां गृहं शिखिनां दक्षिणाग्निहवनीयगार्हपत्यामिधानां
 नयाणां हुताशनानां विस्फूर्जितैः स्फूर्तिभिः कलितं भवेत् । पुनः किंमृतम् । करीन्द्राणां
 वृथनाथानां कुलैर्वशैः संकुलं व्याप्तम् । किं वत् । विन्ध्यभूमिभ्रवत् । यथा विन्ध्याचलो
 गजेन्द्रकुलैः संकुलो भवति ॥ इति गन्धाराकमिपुरमध्यमार्गवर्णनम् ॥

१श्लोकार्थं

ते मुनिराज आचार्यदेवे विहारना कमे भार्गनुं उदलंधन कथुं, ते भार्गुं केयो
 हनो ? जेम आकाशभार्गुं मृगशीर्षं, सूर्यं अने चित्रा नक्षत्रवडे युक्त डोय छे तेम
 अमे भार्गुं हरण्यु चित्ता आदि वन्य पशुयो वडे युक्त हतो, जेम भृंगनयना स्त्रीयोनुं
 कुल कंहर्पथी पुष्ट डोय तेम अमे भार्गुं महन नामना वृक्षोथी भरपुर हतो, जेम
 यांडुराणनुं धर सहदेव, भीम अने अर्जुनथी युक्त हतुं तेम कोर्ध प्रदेश सहदेव
 नांमनी विशिष्ट औषधिथी. भीम-आम्ल अने वेतस जतिना वृक्षोथी तेमज् अर्जुन
 नामना वृक्षोवडे सहित हतो, जेम विराट राजनुं धर विराट राजनी राणी सुहेष्णाना
 सो लाधयो क्रियकोथी युक्त हतुं तेम कोर्ध प्रदेश सच्छिद्र वासोथी युक्त हतो. जेम

राज्य विविध प्रकारणी सेनाथी शोभायमान डोय तेम अे मार्ग नानी मोटी नदीओथी शोभित हुतो. जेम अग्निडोत्रीओनुं घर 'दक्षिण्यग्नि, हुवनीय, अने गृहपति' जेम त्रष्टु प्रकारणी ऋटिथी युक्त डोय, तेम अे मार्ग मयूरोना विविध प्रकारना डेकारव-तांठवकीडादि विलासोथी युक्त हुतो. जेम विन्ध्याचलनी भूमि गणेन्द्रोना दूडोथी व्याप्त डोय तेम आ मार्गे केछ प्रदेश गणेन्द्रोना समूडथी युक्त हुतो. आवा प्रकारने मार्ग आचार्यदेवे ओणंग्यो. (गन्धारथी अमहावाह वर्येना मार्गनुं आ वर्युंन छे. ॥ ११२ ॥ ११३ ॥

विबुधपतिपुरंध्रीवन्धुरारब्धलीलं

जिनपदकृतशोभं संचरच्छ्वेतदन्ति ।

तटमिव वरटाया वल्लभः स्वर्वहाया

अकमिपुरसमीपं भूपयामास सूरिः ॥ ११४ ॥

सूरिरकमिपुरसमीपमहम्मदावादनगरपांश्वे भूषयामासालं करोति स्म । किंमृत । विबुधपतीनां कोविदपुरदराणां पुरंध्रीभिः शुक्रकामिनीभिः वन्धुराः तरुणकामिजनमनोहराः आरब्धाः प्रक्रान्ता लीला वनत्रसन्ततरकुसुमावचयहल्लीसकगाननृत्यान्दोलनादिविलासा यत्र । पुनः किंमृतम् । जिनानां तीर्थकृतां पदैः स्थानैः । प्रासादैरित्यर्थ । कृता विहिता शोभा यत्र । पुनः किंमृतम् । संचरन्तः सम्यक् समीचीनं स्वरोचमानसल्लकीक्षुप्रमुखं चरन्तो भक्षयन्तः । अथ वा सम्यक् स्वहस्तिनीमिश्रमस्वर्णपट्टवन्वपञ्चशब्दवादित्रविविधविरु-दावलीप्रकटनपूर्वकं प्रचलन्तः श्वेता भद्रजातिजातत्वेनोज्ज्वला दन्तिनो गजेन्द्रा यत्र । क इष । यथा वरटाया राजहस्याः । 'वारला वरला हसी वारटा वरटा च सा' इति हैम्याम् । तथा 'नवप्रसूतिर्वरटा तपस्विनी' इति नैषधे । वल्लभो भर्ता राजहंसः । स्वर्वहाया गगननिम्नगाया गङ्गायास्तटं तीरं भूषयति । किलक्षणं तटम् । विबुधपतिः सुरेन्द्रस्तस्य पुरंध्रीभिः पत्नीभिः कमनीयप्रक्रान्तजलजन्मोपचयमज्जनोन्मज्जनादिजलविला यत्र । पुरंध्रीशब्दो दीर्घोऽप्यस्ति । यथा 'अखिलापुरंध्रीनेत्रनी-' इति नैषधे । तथा जिनस्य विष्णोस्त्रिभिस्तारारूपैः पदैः कृता निर्मिता शोभा यत्र । अथ वा जिनपदे आकाशे धिरञ्जिता श्रीर्येन । एतावता गगनगङ्गेत्युपपन्नम् । तत्रैव च शक्रकान्तानामुपलक्षणात्सुरा-ङ्गनानां च जलक्रीडाया औचित्ये । तथा संचरन् जलपानाद्यर्थमागच्छन्नैरावणो यत्र ॥

श्लोकार्थं

देवांगनाओथी मनोहर, जलक्रीडा आदि विविध प्रकारणी क्रीडाओ सहित अने जेमां अैरावणु हाथी संचरे छे तेवी आकाशमां रडेवी देवगंगाना तीरने जेम राजहंस

शोभावे तेम, आचार्यदेवे पंडितोनी स्त्रीओथी मनोहर, विविध प्रकारनी क्रीडाओथी युक्त जिनमंदिरोवडे सुशोभित तेमञ्च श्वेतहस्तिओना संचारयी युक्त अक्षमिपुर समीपनी भूमिने शोभावी. ॥ ११४ ॥

प्रभोरागमनोदन्तः प्रससार पुरान्तरे ।

चान्दनीय इवामोदः क्षितौ मलयभूमृतः ॥ ११५ ॥

प्रभोर्हीरसूरेरागमनस्यापादावधारणस्योदन्तः प्रवृत्तिः समाचारः पुरान्तरे अक्षमिपुर-मध्ये प्रससार विस्तरति स्म । क इव । आमोद इव । यथा चान्दनीयः श्रीखण्डद्रुम-संवन्धी परिमलः मलयाचलस्य आषाढभूधरस्य क्षितौ भूमौ प्रसरति ॥

श्लोकार्थ

जेम अंदननी सुवास मलयाचलनी भूमिमा प्रसरी जय तेम हीरविजयसूरिना आगमनना समाचार अक्षमिपुरनगरमा (अमहावाहमां) सर्वत्र प्रसरी गया. ॥ ११५ ॥

विज्ञायागमनं यतिक्षितिपतेरामोदमेदस्वितां

प्राप्ताः पौरपरम्परा मधुऋतोर्व्यूहा इवोर्वीरुहाम् ।

गन्तुं संमुखमस्य नश्यदतनोः सज्जीवभूवुरातः

श्राद्धा राजगृहोद्भवा इव मृगारातिध्वजस्यार्हतः ॥ ११६ ॥

ततस्तदागमनश्रवणानन्तरं पौरपरम्परा नागरिकपंडुक्तयः अक्षमिपुरत्रावकप्रकराः नश्यन्-क्षेपितया हन्तुं प्रतियुतत्वेन-मृतिमीते पलायमानः अतनुरनङ्गो यस्मात् ॥ 'अतनुना नवमन्वुदमाम्बुदम्, इति नैषवे । तस्यास्य सूरेरभिमुखं गन्तुं सज्जीवभूवुः । के इव । श्राद्धा इव । यथा राजगृहे नगरे उत्पत्तिर्येषां तादृशाः श्राद्धाः मृगारातिः सिंहो ध्वजश्चिह्नं यस्य तस्यार्हतस्तीर्थकरस्य । महावीरदेवस्येत्यर्थः । संमुखं प्रयातु सज्जा भवन्ति स्म । किंमृता. आमोदेन हर्षेण मेदस्वितां पुष्टतामाहादोल्लसितरोमाञ्चकञ्चुकोपचितकायत्व प्राप्ता इत्यर्थः । किं कृत्वा । यतिक्षितिपतेर्मुनिराजस्य आगमनमक्षमिपुरसमीपे समवसरणं विज्ञायागमनं । क इव । व्यूहा इव । यथा मधुऋतोर्वसन्तसमयस्यागमनं प्रादुर्भावं ज्ञात्वा उर्वीरुहां वृक्षाणां समूहा आमोदमेदस्वितां परिमलोपचिततां प्राप्नुवन्ति ॥

श्लोकार्थ

जेम वसन्तऋतुनुं आगमनं ज्ञाणीने वृक्षसमूहं परीमलधी पुण्ड्रं जने तेम जेमांथी
कामदेव आदथे गये छे तेवा मुनियतिना आगमननां समाचारं ज्ञाणीने हृष्ट-पुण्ड्रं
जनेला अकमिपुरना श्रावको, जेम राजगृहीनगरीनां श्रावको लजवानमहापीरनी सन्मुष्
गया हुता तेम आचार्यदेवनी सन्मुष् जवा माटे सज्ज थया ॥ ११६ ॥

पर्याप्यन्ते रगा वाहा हरिहरय इवोत्तीर्णवन्तः क्षमायां
क्वाप्यप्राप्तावलम्ब्याम्बरचरणभवद्भूमनिर्वेदभाजः ।

शृङ्गार्यन्ते गजेन्द्रा गिरिगुरुवपुषः पल्लवसिन्दूरपूरा
विदुमः प्रातस्त्यसंध्याः कुनयसमुदवज्ज्योतिरस्तं नयन्त्यः ॥ ११७ ॥

वाहास्तुरगाः पर्याप्यन्ते स्म पल्ययनकलिताः क्रियन्ते स्म । उत्प्रेक्ष्यते त्वापि
कस्मिन्नपि प्रदेशे अप्राप्तमनासादितमालम्बनमूर्ध्वीभवनोपवेशनादिस्थित्याधारस्थानं यत्र
तादृशेऽम्बरे गगनाङ्गणे चरणं परिभ्रमणं तस्मान्भवन्नुत्पद्यमानो यो भृशो वाहुल्येन निर्वेद-
खेदः तं भजन्तीति तादृशाः सन्तः क्षमायां पृथिव्यामवतीर्णवन्त आगता इन्द्राश्वा
इव । 'शतैस्तमक्षणामनिमेषवृत्तिभिर्हरिं विदित्वा हरिभिश्च वाजिभिः' इति रघुवंशे शक-
स्याश्वानां वाहुल्यं न त्वेक पवोच्चैःश्रवाः । अथ वा सूर्याश्वा इव । पुनर्गजेन्द्राः शृङ्गार्यन्ते
स्म रक्तपीताम्बरचरमरकिंकिणीघण्टाघनेकशृङ्गारयुक्ता निर्मायन्ते स्म । किमृताः ।
गिरिः पर्वतस्तद्वदगुरु महद्गुः शरीर येषाम् । पर्वतप्राया इत्यर्थः । पुनः किमृताः क्लृप्ता
रचितः सिन्दूरानां शृङ्गारमृषणानां पूरः समूहो येषु । उत्प्रेक्ष्यते प्रातस्त्याः प्रातःकालीनाः
संध्या इव । किं कुर्वन्त्यः । कुनयानां शाक्यादीनां कुमतानां वा समुदायो गण स पव
ज्योतिर्ग्रहनक्षत्रतारकादिस्तदस्तं तारां नयन्त्यः प्रापयन्त्यः ॥

श्लोकार्थ

(आचार्यदेवना स्वागतार्थे) अश्वो पलाशुवाभा आव्या निरालम्बन आकाशमां
शिरकाल भ्रमणु करवाथी भ्रूज जेद पाभेला । अर्थात् कटाणीने गयेला छन्द्रेना अश्वो
जाले पृथ्वीपर उतरि आव्या न होय तेवा अश्वो पलाशु युक्त करवाभां आव्या वणी

સિંહર આદિ શૃંગાર આભૂષણોના સમૂહની રચનાવાળા અને પર્વત જેવા મોટા શરીરવાળા ગજેન્દ્રો શણગારવામાં આવ્યા. તે બાજુ શાક્ય આદિ કુમતના સમુદાયરૂપ ગ્રહ, નક્ષત્ર અને તારા અદિનો નાશ કરતી પ્રાતઃકાલીન સંધ્યા ન હોય ? ॥ ૧૧૭ ॥

મૂન્યા વ્યોમેર્પ્યયેવાઘૃષત રવિરથાઃ પદ્મહસ્તૈઃ શ્રિતાઙ્ગાઃ
કૈશ્ચિત્સજ્જીક્રિયન્તે કનકમણિમયાઃ સતુરઙ્ગાઃ શતાઙ્ગાઃ ।

પદ્મક્રિઃ પાદાતિકાનાં વિવિધમણિગણાલંકૃતીરુદ્ધહન્તી
રામસ્યાદસ્પૃશન્તી ભુવમપિ સુમનઃશ્રેણિવત્સજ્જતિ રાગ ॥ ૧૧૮ ॥

કૈશ્ચિત્પુરુષૈઃ સન્તઃ શોભનાસ્તુરઙ્ગ અથ્વા યેષુ તાદૃશાઃ શતાઙ્ગાઃ સ્યન્દના રથાઃ સજ્જીક્રિયન્તે । કિંમૂતાઃ । કનકં રવર્ણં મણયો રત્નાનિ પ્રચુરાણિ પ્રધાનાનિ વા યેષુ । પુનઃ કિંમૂતાઃ । પદ્મહસ્તૈઃ ક્રીડાર્થં હસ્તે મૃહીતકમલૈઃ, અથવા ભાગ્યવત્તયા પદ્મમાકૃત્યા હરતો યેષાં તૈઃ । શ્રિતોઙ્ગઃ સેવિત ઉત્તરાઙ્ગો યેષામ્ । ઉત્પ્રેક્ષ્યતે વ્યોમ્ના નભસા સમમીર્પ્યયા સ્પર્ધોદ્મૂતામ્યસ્રયયા મૂન્યા પૃથિવ્યા રવિરથાઃ સૂર્યસ્યન્દના ઇવાઘૃષત ધ્રિયન્તે સ્મ । તેઽપિ કમલપાણિમિર્માસ્કરૈરધિષ્ઠિતમધ્યાસ્તથા સુવર્ણમણિમયાઃ શોભનાશ્વાશ્ચ । સૂર્યાણાં વાહુલ્યાદ્રથાનામપિ વાહુલ્યમ્ । પુનઃ પાદાતિકાનાં પત્તીનાં મહેમ્યાનાં સાર્ધમ્ । નશસ્ત્રાપત્તિજના ભવન્ત્યેવ । અથ વા પાદચારિણીમલ્પદ્રવ્યત્વાદ્ગ્રાહનામાવસ્તેન ચરણચારિતા તેષાં પદ્મક્રિઃ પરસ્પરા સજ્જતિ સ્મ । કિં કુર્વન્તી । વિવિધાનામનેકપ્રકારાણાં મણિગણાનામર્થાન્સ્વર્ણરત્નરાજીનામલંકૃતીર્મૂષણાનિ ઉદ્ધહન્તી ધારયન્તી । પુનઃ કિંમૂતા । રામસ્યાત્સ્પૃશન્તી સુમનઃશ્રેણિવત્સજ્જતિ ન સંધટ્ટયન્તી । કિંવત્ । સુમન શ્રેણિવત્ । યથા દેવરાજી ભુવ ન સ્પૃશતિ । પાદાભ્યામિતિ શોષઃ । રત્નાલંકારકૃતીશ્ચ ધત્તે ॥

શ્લોકાર્થ

કોઈ પુરુષો સુંદર અશ્વસહિત સુવર્ણમય અને રત્નમય રથોને તૈયાર કરતા હતા. તે બાજુ આકાશ સાથે સ્પર્ધા કરવાથી આકાશ પાસેથી પૃથ્વીએ, જેનો મધ્યભાગ સૂર્યવડે અલંકૃત છે તેવા સૂર્યના રથો ગ્રહણ કર્યા ન હોય ? વથી વિવિધ પ્રકારનાં મણિ માણેકના અલંકારોને ધારણ કરતી પાદચારીઓની પંક્તિ, આચાર્યશ્રીના મુખકમલને જેવાની ઉત્સુકતાથી દેવોની જેમ પૃથ્વીને પણ સ્પર્શ કર્યા વિના (સબ્જ થઈને) ચાલતી હતી ? ॥ ૧૧૮ ॥

प्रसाधिकाभिः परमाणुमध्या विभूषिताङ्गयः पुपुपुर्विभूषाम् ।
निर्नसयेवोपनता व्रतीन्दोर्भुजंगलोकाद्भुजगेन्द्रवच्चः ॥ ११९ ॥

प्रसाधिकाभिर्मण्डनकारिणीमी रमणीभिः । 'प्रसाधिकालम्बितमयपादमाक्षिप्य काचि
द्रवरागमेव' इति रघुवंशे । विभूषितं विचित्रपत्रवल्लीरचनाभिरलकृतमङ्ग वपुर्लता यासां
तद्दृश्यः । परमाणुमध्याः कृशोदर्थः । 'अध्यापमयामः परमाणुमध्या' इति नैषधे । भूषां
शोभां पुपुपुः चिन्वन्ति स्म । दधुरित्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते भुजंगलोकाद्भागवनाद्भ्रतीन्दोः
सूरीन्द्रस्य निर्नसया नन्तुमिच्छया उपनता आगता । 'उपनमन्ति तमीशसमुत्सुकाः
प्रणयतो वरितु सकलाः श्रियः' इति ऋषभवनम्रस्तवे । 'उपनमन्त्यागच्छन्ति' इत्यवचूणो
भुजगेन्द्रवच्च, नागनायकनायिका इव ॥

श्लोकार्थ

प्रसाधन साधनोत्थी जेमण्णे शरीर सुशोभित जनाव्यु छे तेवी स्त्रीणो (कृशोदरि)
शोभा वधारती हती ते जण्णे व्रतीन्दु श्रीआचार्यदेवने नभस्कार करवा भाटे नागदीक.
भाथी आवेदी नागेन्द्रनायिकाणो न डोय । ॥ ११९ ॥

सुदृशां शिरसि व्यलीलसत्कलशाली मणिहेमनिमिता ।
स्तनवैभवमर्त्सितेव यद्विजिगीषुः परमभ्युपेयुषी ॥ १२० ॥

सुदृशां सकान्तकामिनीनां शिरसि मस्तके कलशानां कुम्भानां माली श्रेणी व्यलील-
सत् विलसति स्म । शुशुभे इत्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते—स्तनानामर्थात्कामिनीकुचण्डलानां
वैभवेन तुङ्गतादिशोभया मर्त्सिता अभिभूता सती तद्विजिगीषुस्तान् कुचान् पुनर्व्याघुट्टय
विजेतुमिच्छुरभ्युपेयुषी । अभिमुखमुपेता समीपे समागता वा ॥

श्लोकार्थ

सुनयना सौभाग्यवन्ती स्त्रीणानां मस्तक उपर मण्णि जडित सुवर्णना कृणशोनी
श्रेणी शोभती हती, ते जण्णे कामिनीणानां उन्नत स्तनाना वैभवथी पराभव पाभेदी
छती, इरीथी ते स्तनाने लुतवानी ध्येछावाणी कलशोनी श्रेणी सन्मुष् आवी
न डोय ? ॥ १२० ॥

विहायोङ्गणालिङ्गिगेहाग्रशृङ्गानिलालोलकेतुक्वणत्तिकिणीभिः ।

पुरी प्रेक्ष्य सूरिं किमायान्तमन्तर्भवत्प्रीतिरातन्तनीतीव गीतिम् ॥ १२१ ॥

आयान्तं स्वस्यान्तिकं समागच्छन्तं सूरिं हीरगुरुं प्रेक्ष्य व्यालोक्य अन्तर्मध्ये अर्था-
ग्निजचित्ते भवन्त्युत्पद्यमाना प्रीतिः प्रमोदो यस्यास्तादृशी पुरी अहम्मदावादाभिधाना
नगरी । गीतिं गानमातन्तनीति अतिशयेन सृजतीव विस्तारयतीव वा । कामिः ।
विहायोङ्गणं गगनाजिरमालिङ्गन्त्याश्लिषन्तीत्येवंशीलानां गेहानां महेश्वरमवनानामग्राणि
उपरितनानि शृङ्गाणि शिखराणि तेष्वनिलैः पवनैरालोलाञ्चञ्चला ये केतवो वैजयन्त्यः
पताकास्तेषां क्वणन्तीभिः शब्दायमानाभिः किंकिणीभिः क्षुद्रघण्टिकाभिः युर्वरि
कामिः कृत्वा ॥

श्लोकार्थं

श्रीमंतोना गगनयुंभी महेदोना शिखर उपर रडेली पवन प्रेरित यंचल
ध्वन्योनी रणुकती धुधरीयो द्वारा, पोतानी पासे पधारता सूरिश्वरने जेधने हृद्यमां
अत्यंत आनंदने धारणु करती अभवावाह नगरी जणु गीत गाती न डाय ? ॥ १२१ ॥

तुमुलैर्बन्दिवृन्दानां तूरस्वरकरम्बितैः ।

भूपरीरम्भकाम्भोदनिर्हादैरिव निर्वभे ॥ १२२ ॥

वन्दिवृन्दानां मङ्गलपाठकप्रकराणां तुमुलैः कोलाहलैः बहुदानादानमनोरथैरुपर्युपरि
पततां व्याकुलशब्दैर्निर्वभे तस्मिन्नवसरे निहरां शुशुभे । किंभूतैः तुमुलैः । वराणामनेक-
जातीयवादित्राणां स्वरैः शब्दैः करम्बितैः मिश्रीकृतैः । व्याप्तैरित्यर्थः । 'अक्षवीजव-
लयेन निर्वभे' इति रघौ । उत्प्रेक्ष्यते भुवो भूमिन्दराया भूमिभामिन्याः परीरम्भकस्य
आलिङ्गनदायिनः अम्भोदस्य मेघस्य निहादैः गर्जारवैरिव ॥

श्लोकार्थं

अनेक प्रकारना वाजिंत्रोना सूदोथी मिश्र भगणपाठकोना कोलाहले शोला प्राप्त
करी. ते जणु ! भूमिश्य लामिनीने आदिंगन आपनारा मेघने शर्जरव न
डाय ? ॥ १२२ ॥

केऽपि कुटूहलकलिता वन्दितुमितरे विलोकितुं केचित् ।
विकसितसुरतरसुममिव मधुपारतामुपागमन्पौराः ॥ १२३ ॥

केऽपि केचन नागरिकाः कुटूहलेन कौतुकेन कलिताः सहिता उत्सुकीकृता वा सन्तः । पुनः इतरे केचित् अन्ये केचन त गुरु वन्दितुं नमस्कर्तुमपरे केचन विलोकितुं तदुत्सवं प्रवृत्तु पौरा नागरिकास्तं स्वरिमुपागमन् स्वरिसमीपे समागच्छन्ति स्म । के इव । मधुपा इव । यथा भ्रमरा विकसित विजृम्भितं सुरसरोः कल्पवृक्षस्य सुमं पुष्पम् । जातिवाचित्वादेकवचनम् कुसुमसमूहमुपायान्ति ॥

श्लोकार्थं

जेम भ्रमरो कल्पवृक्षना विकस्वर पुष्पसमूह पासे आवे तेम डेटलाक नागरिके
कौतुकवाणा थयेला डेटलाक नागरिके वंदन करवाने तो डेटलाक नागरिके उत्सव
जेवा भाटे आचार्यदेवनी समीपे आवता हुता. ॥ १२३ ॥

प्रभोः पदान्भोजयुगं पुरीजना नमस्कृतेर्गोचरतां नयन्तः ।
प्रमोदनिर्भयनाश्रुविन्दुमिः श्रान्तं पथा संस्रपयन्ति मन्ये ॥ १२४ ॥

पुरीजना अहम्मदावाद्वासिआद्भसमूहाः प्रभोः स्वरेः पदान्भोजयुगं चरणारिन्दद्वन्द्वं नमस्कृतेर्नमस्कारस्य प्रणामस्य गोचरतां विषयत्वं नयन्तः प्रापयन्तः सन्तः प्रमोदेनानन्देन निर्यतां निर्गच्छतां नयनाश्रुणां लोचनसलिलानां विन्दुमिः कणैः कृत्वा । उत्प्रेक्ष्यते-पथा मार्गेण । मार्गोल्लङ्घनेनेत्यर्थः । श्रान्तं प्राप्तकृमं संस्रपयन्ति स्नानं कारयन्ती व । मन्ये इवार्थे ॥

श्लोकार्थं

अमहावाहना नागरिके आनंदथी लुर्पाश्रु वहावता आचार्यदेवना यरलुकमलने
नमस्कारनो विषय अनावता, लल्ले भार्गना डेल्लंघनथी श्रमित थयेलाने स्नान करावता
न डेय ? तेम हुं भानु छुं. ॥ १२४ ॥

मुमुक्षुक्षोणीन्द्रक्रमकमलभक्तिप्रणमन-

क्रियाश्लिष्यत्पांसुप्रसरविलसद्भालफलकाः ।

व्यराजन्त स्वःश्रेयसविहितये कल्पततिलका

व्यवस्यन्तः सिद्धिश्रियमिव वरीतु पुरनराः ॥ १२५ ॥

मुमुक्षुणां संसारकारागारादात्मानं मोचयितुमिच्छन्तं मुनीनां मध्ये क्षोणीन्द्रो राजा
पतावता हीरस्वरिस्तस्य क्रमकमलयोः पादारविन्दयो भक्त्या प्रणमनं नमस्करणं तस्य
क्रिया व्यापारकालस्तस्यामाश्लिष्यतो मिलतो लगत पांसोरर्थात्पदाभ्वुजरजसः प्रसरो
विस्तारस्तेन विलसन्ति शोभमानानि मालकलकानि ललाटपट्टा येषां तादृशाः पुरनराः
अहम्मदावादग्राहाः व्यराजन्त वमासिरे । उत्प्रेक्ष्यते सिद्धिश्रियं मुक्तिलक्ष्मीं वरीतु
परिणेतु व्यवस्यन्तः प्रगल्भमानाः सन्तः । स्वःश्रेयसविहितये कल्याणकृतये । रसिकायित-
मानसैरिति पुरातनकाव्ये । क्लृप्तं रचितं तिलकं यैस्तादृश्यं इव । इति सूरेरकमिपुर-
संमुखीकरणम् ॥

श्लोकाथं

मुमुक्षुमहाराज आचार्यश्रीना चरणुकमले नमस्कार ठरवाथी ज्ञेयोना ललाटपट
उपर चरणुकमलानी रज्जु दागेदी छे तेवा नगरवासीओ शोभता डता, ते न्णणे मुक्तिइपी
लक्ष्मीने वरवा माटे तैयार थयेदा नागरिकेओ चोताना कल्याणु माटे तिलक धारणु
कर्या न डाय ? ॥ १२५ ॥

प्राधुणः श्रवणयोः श्रमणेन्दोरागमोऽकमिपुरोऽधिभुवोऽथ ।

वह्निवीजविलसदलमालाशालिवारिजवतंसवदासीत् ॥ १२६ ॥

अथ सूरे. आङ्गानां संमुखमहोत्सवभवनानन्तरं श्रमणेन्दोः यतिरजनिजानेरागमः
पादावधारणमकमिपुरस्याहम्मदावादस्य अधिभूः स्वामी । 'अधिपस्त्वीशानो नेता परि-
वृढोऽविभू' इति हैम्याम् । साहिवखानस्तस्य श्रवणयोः कर्णयोः प्राधुणोऽतिथिरासीत्
भवति स्म । साहिवखानेन सूरिसमागमनमाकर्णितमित्यर्थः । किं वत् । वह्निवीजस्य
कनकस्य । 'कलधौतलोहोत्तमवह्निवीजान्यपि गारुडं गैरिकजातरूपे' इति हैम्याम् । विल-
सतां विकस्वरीभवतां दलानां पत्राणां मालया श्रेण्या शोभते इत्येवंशीलस्य
वारिजस्य पद्मस्य वतंसवत् । यथा हैमाभ्वुजावतंसः श्रवणयोः प्राधुणो भवेत् ॥

श्लोकाथं

त्यारणाह, अमदावाहमां आचार्यदेवना आगमने अमदावाहना अधिपति साहिबखाने कानना अतिथिदूषे षनाव्युं. (अर्थात् सालज्यु) ते आगमन संदेश ळाणे विकस्वर पत्रोनी श्रेष्ठीथी शोभता सुवर्णुकमलनुं आभुषणु न डोय ? ॥ १२६ ॥

चतुरङ्गचमूचलनप्रसृतै रजसां निवहैर्हरितां दयितान् ।
सममाह्वयतीव पुराधिपतिर्यतिनाथनिनंसुरसौ प्रचलन् ॥ १२७ ॥

असौ साहिबखाननामा पुराधिपति, राजनगरराज रजसां रेणूनां निवहै समूहैः हरितां दयितान् दिक्पालान् सम समकालमेवाह्वयति । अथ वा आत्मना सम सार्धमाकारयतीव । अर्थात्प्रभुं नन्तुम् । किंभूतैः । चत्वारि चतुःसंख्याकानि वाजिवारणरथपदातिलक्षणान्यङ्गानि अवयवा यस्यां तादृश्याश्चम्वाः सेनायाश्चलनेन प्रसृतै प्रतिदिगं विस्तृतै, । असौ किंभूतः । यतिनाथं हीरस्वरिं निनंसुर्नमस्कर्तुमिच्छुः सन् प्रचलन्प्रतिष्ठमान ॥

श्लोकाथं

सूरिञ्जने नमवा भाटे अतुरंगी सेना सहित आगतो साहिबखान, योतरङ्ग प्रसरती रणवडे ळाणे मुनिपतिने नमवा भाटे आर द्विकपालोने षोलावतो न डोय ? ॥ १२७ ॥

तत्पुराधिपतिसाधुधरित्रीनाथयोः पथि युगं मिलति रग ।
कौमुदीदयितनिर्जरराजाचार्ययोर्द्वयमिवैककराशौ ॥ १२८ ॥

तत्पुरस्याहम्मदावादनगरस्याधिपतिः साहिबखानस्तथा साध्वनामनगराणां मध्ये धरित्रीनाथो महीपतिः राजा तयोर्युगं युगल पथि स्वरिसमागमनमार्गे मिलति स्म एकत्र भवति स्म । किमिव । द्वयमिव यथा एक एव एककं स चासौ राशिश्च मेषादिक. एक-राशिस्तस्मिन् कौमुदीदयितश्चन्द्र. तथा निर्जराणां सुराणां राजा स्वामी पुरंदरस्तस्याचार्यो वृहस्पति । 'शैशवावधि गुरुर्गुरुस्य' इति नैषधे । तयोर्द्वन्द्वं मिलति ॥

श्लोकार्थं

नगरनेो अधिपति साहिष्णुभान् अने मुनिभ्योना अधिपति हीरविजयसूरिनुं
मिलन मार्गमां न् थयुं ! ते न्णु अंद्र अने षुद्धरुपति, अन्नेनु अेक न् राशिमां
मिलन थयुं न् डोय ? ॥ १२८ ॥

नमति रग मुनीश्वरं पुरीपुरहृतोऽमितभक्तिनिर्भरः ।

शिखरीव गरीयसीं श्रियं फलपङ्क्तेः कलयन्निलातलम् ॥ १२९ ॥

न मीयते स्मेत्यमिता प्रमाणरहिता तादृश्या भक्त्या निर्भरः सोत्सुकः तादृशः पुरी-
पुरहृतः राजनगराखण्डलः मुनीश्वर नमति स्म । प्रभोः प्रणामं कृतवानित्यर्थः । क
इव । शिखरीव । यथा फलानां सस्यानां पङ्क्तेः धोरण्या गरीयसीमतिगुर्वी श्रियं
शोभां कलयन्विभ्राणो वृक्षः इलातल भूमीमण्डलं नमति ॥

श्लोकार्थं

नेम कुटोनी अतिबारे शोभाने धारणु करतुं वृक्ष लूमंडलने नमे तेम अत्यंत
लडितथी उत्सुकतावाणा नगररुपतिभ्ये मुनीश्वरने नमन कथुं. ॥ १२९ ॥

प्रेक्षप्रस्खलिताखिलाम्बरचरत्राते प्रणीते क्षणे

पौराणां प्रकरैः प्रवेशितमतिप्रीत्या पुरस्यान्तरे ।

आगृह्णानयति स्म तत्पुरपतिः सूरेश्वरं स्वान्गृहा-

न्नेतं संप्रतिकाश्यपीपतिरिव श्रीमत्सुहस्तिप्रभुम् ॥ १३० ॥

यस्मिन्पुरे पौरैः प्रभोः प्रवेशः कारितः तत्पुरस्याहम्मदावादानाम्नो नगरस्य पतिः
स्वामी खानः पतं सूरेश्वरमागृह्णात्याग्रहं विज्ञप्तिं विधाय स्वान् गृह्णान्निजान् भवनान्
आनयति स्मानीतवान् । क इव । संप्रतिकाश्यपीपतिरिव । यथा संप्रति नामा काश्यपी-
पतिः पृथ्वीनाथ श्रीमन्त सुहस्तिनामानं प्रभुं सूरिं स्वान्सौधान्प्रत्याग्निनाथ । ह्वावपि
विशिनष्टि पतं किमृतम् । अतिप्रीत्याधिकप्रमोदेन पौराणां नागराणां प्रकरैर्वृन्दैः
पुरस्याहम्मदावादस्य पाटलीपुत्रस्य नगरस्य च अन्तरे मध्ये प्रवेशितं प्रवेशं कारितमा-

नीतम् । कस्मिन्सति । प्रेक्षया विलोकनेन, अथ वा प्रेक्षार्थं दर्शनार्थं प्रखलिताः कौतु
कातिरेकात्स्थिरीभृता अखिलाः समस्ता अम्बरचराः सिद्धगन्धर्वविद्याधरदेवतादिका
नभश्चारिणो निरन्तरगमनगामिनो यत्र तादृशे क्षणे महोत्सवे प्रणीते अर्थान्पौरै
कृते सति ॥

श्लोकार्थं

जे महोत्सवने लेवा भाटे अत्यंत कौतुकथी आकाशमां समस्त गगनविहारी देव
दानव. गांधर्वं अने विद्याधरो वगेरे स्थिर थर्छ गया हुता तेओ, नागरिकवृन्दोद्वारा
अमहावाहमां प्रवेशमहोत्सव कराये छते, जेम संप्रतिराज "शुद्धस्ति" नामना
आचार्यदेवने विज्ञप्ति करीने पोताना लवनमां लर्छ गथे हुतो तेम साङ्ख्यभान
श्रीहीरविजयसूरिने आग्रह पूर्वक विज्ञप्ति करीने पोताना लवनोमां लर्छ
गथे. ॥ १३० ॥

शृङ्गैरम्बरचुम्बिभिर्विदधतं विघ्न विवस्वद्गतेः
प्रासादं त्रिदशार्चयेव परमं प्रापस्य भूपामरम् ।

भूमत्रैव हिरण्मयं प्रदलितप्रोन्मादिभावद्विषा
रम्योर्णायुमयं विनेयनिहितं तेनासनं शिश्रिये ॥ १३१ ॥

तेन स्वरिणा रम्यं प्रशस्यभूर्णायुमयं कम्बलिकारूपमासन विघ्नः शिश्रिये भेजे ।
किंभूतमासनम् । विनेयेन शिष्येण निहितं स्थापितम् । आस्तीर्णमित्यर्थः । केनेव । भूम-
त्रैव । यथा भूपतिना विशिष्टं वस्तु नीयते अर्थात् स्वस्वामिने नीयते प्राप्यते इति ।
विनेयाः सुसेवकास्तैर्निहितं हिरण्मयं सौवर्णमासनं श्रीयते । किंभूतेन स्वरिणा राजा च ।
प्रदलिता हता प्रोन्मादिनो दुर्धरा भावा अन्तरङ्गाः, तथा प्रोन्मादी प्रकर्षेण उन्मत्तो भाव
आशय. स्वभावो वा येषां तादृशो द्विषो वैरिणो येन श्रितम् । किं कृत्वा । त्रिदशस्य
देवस्य अर्चया प्रतिमयेव । प्रासादं देवगृहं भूपतिनिकेतनं च । 'प्रासादो देवभूषणाम्'
इति हैम्याम् । परममतिशायिन भूपामर शोभासमुदय प्रापस्यार्थादान्मनैव लम्भयित्वा ।
प्रापस्येति क्रियारत्नसमुच्चये । प्रासादं किं कुर्धन्तम् । अम्बरमाकाशं चुम्बत्यालिङ्गति
स्वाग्रेः सधृयतीत्येवंशीलैः शृङ्गात्मीयशिखरैः कृत्वा विवस्वतः सूर्यगमनस्य विघ्नमन्त-
रायं दधतं कुर्वाणम् ॥ इति सूरैर्भूपगृहागमनोपवेशने ॥

श्लोकार्थं

देवप्रासादानी जेम गगनचुंभी शिष्यरो वडे सूर्यनी गतिने स्थलित करता जेवा राजना सुशोभित भडेलने, देवप्रतिमानी जेम प्राप्त करीने, जेम राज सुवर्णभय आसन उपर गिराजे तेम अत्यंत उन्नत अंतरंग शत्रुओनो जेमणे नाश कर्यो छे. जेवा आचार्यदेव सुविनीत शिष्यवडे पाथरवाभां आवेला सुंदर उनना आसन उपर गिराजमान थया. ॥ १३१ ॥

उपायनीकृत्य मणीहिरण्यदुकूलदामाभरणादि भूमान् ।

कृताञ्जलिः संमदमेदुराङ्गः स मृत्यवत्कृत्यविदित्युवाच ॥ १३२ ॥

स भूमान् राजा साहिवखानः इत्यमुना प्रकारेण उवाच गुरोः पुरो बभाषे । किंमृतः । कृत्यमुचितानुचितकार्यं वेत्ति जानातीति । अवसरोचितवेत्तेत्यर्थः । पुनः किंमृतः । संमदेन हर्षणं कृत्वा मेदुरमुपचीयमानमङ्गं वपुर्यस्य सः । पुनः किंमृतः । कृताञ्जलिः विहितहराद्विदितयोजनः । किंवत् । मृत्यवत् । यथा भक्तः सेवकः कृताञ्जलिपुटस्वस्वामिपुरो वक्ति । किं कृत्वा । मण्यो रत्नानि, हिरण्यानि सुवर्णानि, दुकूलानि क्षोमाणि उपलक्षणादपराण्यर्प्यंशुकरत्नकम्बलादीनि, दामानि मुक्ताहारादीनि, आभरणानि रजतकनकवदितिविधभूषणानि, तान्यादौ प्रथमं यत्र तादृक् वस्तुजातम् । पदार्थसार्थमित्यर्थः । उपायनीकृत्यं दौकयित्वा ॥

श्लोकार्थं

सुवर्णं, रत्नं, वस्त्रं अने मुक्ताहार आदि आभूषणोनुं आचार्यदेवनी आगण लेटणुं धरीने हर्षवडे रोमांचित अंगवाणा अवसरना जणुकार राज साहिवखान सेवकनी जेम अंजलि करीने आ प्रमाणे ओल्या. ॥ १३२ ॥

किमुवाच तदेवाह

साहिश्रीमदकव्वरावनिभुजेत्यादिष्टमास्ते मम
धुन्नस्यन्दनवाजिवारणमुखं संपूर्य तत्कामितम् ।

श्रीसूरीश्वरहीरहीरविजयं संप्रापयेस्त्वं ममा-
भ्यासं स्वीयमिवाद्रियस्व तदिदं विश्राण्यमानं मया ॥ १३३ ॥

हे प्रभो, तत्कारणात् मया विश्राण्यमानं तुभ्यं गुरवे दीयमानमिदं प्रत्यक्षं श्रीम-
त्पुरो ढौकितं सर्वं वस्तुजातमाद्रियस्व स्वीकुरुथ । किमिव । स्वीयमिव । यथा जनैः
आत्मीयमशेषवस्तुजातमङ्गीक्रियते । यत्तदोर्नित्यामिसंवन्धात् यत्कारणात् । साहिना
पातिसाहिना श्रीमता रवमुजोपार्जितदशदिक्चक्रलक्ष्मीवता अकप्वरनाम्ना अवनिमुजा
भूमीमामिनीभोकत्रा । पृथ्वीपालेनेत्यर्थः । इत्यमुना प्रकारेण आदिष्टं लेखद्वारा प्रसादित-
मास्ते । स्फुरन्माने लिपीकारितमस्तीत्यर्थः । इति किम् । श्रिया संयमलक्ष्म्या कीर्तीन्दि-
रया च युक्ता ये स्वरीणामाचार्याणामीश्वरा अणिमादिसिद्धिविधिलब्धिभाजो महत्तमा-
स्तेषु सर्वोत्कृष्टत्वात् हीरोऽमूल्यवज्रमणिः । मुख्य इत्यर्थः । तादृशं हीरविजयं स्वरि-
ममाभ्यासं पार्श्वं प्रापयेः सस्यक् समानादिप्रकारेण प्रेषयेः । किं कृत्वा । युञ्जानि
सुवर्णरजतमाणकादीनि द्रव्याणि, स्यन्दना रथाः, वर्जिनस्तुरगा, वारणा हस्तिनः,
तन्मुखे वदने वा आदौ यस्य तादृशं तत्कामित स्वरिसमीहितं संपूर्यं संपूर्णीकृत्य । स्वरि-
र्यन्मार्गयति तत्तदर्थयित्वा फतेपुरे मत्समीपे शीघ्रं संप्रेषणीय इत्यर्थः ॥

श्लोकाथ

“ हे प्रभो, भारवडे आपवा लायक आ जे कंठ पणु वस्तु छे ते आत्मीय
जननी जेम भारा प्रत्ये अनुग्रह करीने आप ग्रहणु करे; कारणुके अकणर णादशाडे
मने आदेश कुर्यो छे” के ‘द्रव्य, सुवर्ण, रथ, अश्व के हाथी आदि जे कंठ आपने
अलिष्ट होय ते पूर्यु करीने आचार्योभां कोडिनूर समान श्रीहीरविजयसूरिने भारी
पासे शीघ्र भोक्तवो.’ ॥ १३३ ॥

स्वामिन्मे गन्धवाहा इव धृततनवः स्वान्तवेगास्तुरङ्गाः

सौदर्याः कज्जलाद्रेरिव मदमुदितभ्रान्तभृङ्गाः करीन्द्राः ।

न्वष्ट्रेव स्वेन सृष्टा यदुपतय इवोधद्रथाङ्गाः शताङ्गाः

पत्तिव्राताश्च भूर्तिं दधत इव रसा वीरनामान एते ॥ १३४ ॥

हे स्वामिन् गुरो, मम मदीया एते श्रीमत्प्रत्यक्षलक्ष्यास्तुरङ्गाः अश्वाः सन्ति ।
किंभूताः । स्वान्तवन्मन इव त्वरितो वेगो येषाम् । उत्प्रेक्ष्यते धृततनवः अङ्गीकृताङ्गाः
गन्धवाहाः पवना इव । च पुनरेते दम्बोचरा गर्जज्जलधारानुवादिनः करीन्द्राः कुञ्जरराजा

વર્તન્તે । કિંમૂતાઃ । મદેન કરિકપોલસ્થલનિર્ગલદ્વહલદાનજલપાનેન મુદિતા દૃષ્ટાઃ અત
 પ્વ આન્તાઃ પરિતો અમળીકારિણો મૃજ્જા અમરા યેષુ તે । ઉત્પ્રેક્ષ્યતે કઞ્જલાદ્રેરજ્જનગિરેઃ
 સોદર્યા સહોદરા ઇવ । ર્યામતયા તુજ્જતયા વા આતર ઇવ । પુનરેતે શ્રીપુરસ્કૃતાશ્રામર-
 ધ્વજનન્દિવોષાઘલંકૃતાઃ શતાજ્ઞાઃ । રથા વિઘન્તે । કિંમૂતાઃ । ઉત્પ્રાવલ્યેન વાયુવેગેન
 ચલદ્રથાજ્ઞં રથપાદો યત્ર । ‘ઇન્ન ગતૌ’ ઇત્યસ્ય ધાતોઃ શતૃપ્રત્યયે યત્ ઇતિ નિષ્પદ્યતે ।
 ‘યદ્દારુણદારણં પ્રકુર્વાણમ્’ ઇતિ વ્યાસષ્ટિકે કાવ્યે । પ્રયોગસ્તુ ક્રિયારત્નસમુચ્ચયે ।
 કે ઇવ । યદુપતય ઇવ । યથા વાસુદેવેશાઃ ઉઘદ્વીપ્યમાનં રથાજ્ઞ પ્રતિમજપ્રતિહતં ચક્ષ
 નામાયુધવિશેષો યેષાં તાદૃશાઃ સ્યુઃ । ઉત્પ્રેક્ષ્યન્તે શતાજ્ઞાઃ ત્વષ્ટ્રા વિશ્વકર્મણા દેવવાર્ધ-
 કિના સ્વેનાત્મના સૃષ્ટા નિર્મિતા ઇવ । પુનરેતે શ્રીમત્પુરસ્તાદૂર્વ્વદમાઃ પત્તિવ્રજાઃ પદાતિ-
 પ્રકરા જાપ્રતિ સન્તિ । ‘સત્તાયામસ્ત્યાસ્તે જાગર્તિ ચ વિઘન્તે ચ દ્વિયતેઽથ’ ઇતિ
 ક્રિયાકલાપે । ઉત્પ્રેક્ષ્યતે મૂર્તિ તનું દ્વદતો વિઆણાઃ વીર ઇતિ નામ યેષાં તાદૃશાઃ
 પશ્ચમા રસા ઇવ । અસ્મિન્કાવ્યે સંવોધનપદાદ્યે મે ઇત્યાદેશોઽસ્તિ । સ તુ યદપિ
 સારસ્વતવ્યાકરણે ‘સંવોધનપદાદ્યે ન ભવન્તિ વસાદયઃ’ ઇત્યુક્તવાત્તદનુસારેણ સંવોધ-
 નપદાદ્યે પતે વસાદય આદેશા ન ભવન્ત્યેવ, તથાભ્યન્યત્ર ક્વાપ્યાદેશા દૃશ્યન્તે । યથા
 વાક્યપ્રકારો ‘મિત્ર તે મે મોદતે મનઃ’ ઇત્યુક્તેઃ । તથા વૈતાલિકકૃતૌ વિક્રમાદિત્યસ્તુ-
 તાવપિ ‘સ્વચ્છેઽન્તર્માનસેઽસ્મિન્કથમવનિપતે તેઽમ્બુપાનામિલાષ’ ઇત્યુક્તવાચ્ચ । અત્રાપિ
 વામિન્નિતિ સંવોધનાદ્યે ‘મે’ ઇત્યાદેશપદ પ્રયુક્ત ન દોષાયેતિ ॥

શ્લોકાર્થ

‘હે સ્વામિન, મારી પાસે મનોવેગી અશ્વો છે, તે જાણે સાક્ષાત્ દેહધારી પવન
 ન હોય ? વળી, મદજ્વલના પાનમાં હર્ષિત અનેલા બ્રમરો જેના પર પરિબ્રમણ કરી
 રહ્યાં છે, તેવા ગજેન્દ્રો છે, તે જાણે સાક્ષાત્ અંજનગિરિના સહોદરો ન હોય ! અને
 વાસુદેવના સુદર્શન ચક્ર જેવા જેનાં ચક્રો છે તેવા રથો મારી પાસે છે, તે જાણે દેવોના
 વાર્ધકિ (સુથાર) વડે ણનાવેલા ન હોય ? તેમ જ હે સ્વામિન, મારી પાસે પાયદલ
 (સૈનિકો) નો સમૂહ છે તે જાણે સાક્ષાત્ મૂર્તિમંત વીરરસ ન હોય ? ॥ ૧૩૪ ॥

સ્વર્ણં તદેતદ્ભવદ્વજ્જ્વલિમશ્રીસ્પર્ધિશિક્ષાવિતિતીર્પયો રુપા ।

નિક્ષિપ્ય વહ્નો ચ ધનૈર્નિહત્ય ષ્છિન્દન્તિ ટક્કૈરિવ યત્કલીદાઃ ॥ ૧૩૫ ॥

હે ગુરો; હું ત્રીમત્પુરો ઠોકિતં સ્વર્ણ કાશ્ચનં તત્પ્રસિદ્ધસનીધવમાસ્તે । અથ વા
 તદ્યત્સવન્ધનિષ્ઠમ્ । તર્કિમૂતમ્ । યત્સુવર્ણં ભવતાં શ્રીમતામજ્જસ્ય વપુષશ્ચક્ષિમા ચારુતા

तस्य त्रिया लक्ष्म्या राजते । ,जिनवचनपङ्क्तिरुक्तिचङ्गिममालिनी' इति पद्मसुन्दरकृतमालवरागजिनध्रुवपदे । स्पर्धते इत्येवशीलमत एव कारणात् शिक्षां ताडनादिदण्ड विति-तीर्षवो दातुमिच्छव, कलादाः स्वर्णकाराः रुषा अनौचित्यकरणोद्भूतमूमकोपेनेव वह्नौ वैश्वानरे निक्षिप्य क्षेपयित्वा । च पुनर्धनैर्लोहमयकुट्टनोपकरणैर्निहत्य कुट्टयित्वा टङ्कैरायसतीक्ष्णमुखटङ्कनकैश्च छिन्दन्ति शकलीकुर्वन्तीव ।

श्लोकार्थं

वणी डे स्वाभिन् आपने लेटण्णुइये करायेत्तुं सुवणुं, ते णण्णे आपना कंथन वणुंय शरीरणी सुंदरता साथे स्पर्धा करे छे ते भाटे सुवणुंकारेण्णे (सोनीण्णेण्णे) तेने शिक्षा आपवा भाटे रोषथी अग्निमा-नाणी धणुवडे कुट्टयुं न डोय अने टांक्कण्णु वडे तेनुं छेदन कथुं न डोय ? ॥ १३५ ॥

स्फूर्जज्ज्योतिर्जलदपथवद्वृन्दमेतन्मणीनां

मुक्तापङ्क्तिस्ततिरिव सतां शुद्धिमत्तां वहन्ती ।

यानत्रातां प्रतिप शिविकाधा विमाना इवाभी

वासंस्येतान्यपि सुमनसामंशुकानीव सन्ति ॥ १३६ ॥

हे प्रतिप प्रतिनः मंथमिनः पाति रक्षयति पालयतीति प्रतिपरत्तस्य संबोधनम् । पतत्रत्यक्षे जगज्जगिति कान्तिततिनिर्दलितान्धकार मणीनां नानारत्नानां वृन्दं वर्तते किंसूतम् । स्फूर्जहीप्यमानं ज्योतिर्दीप्तिर्यस्य । किंवत् । जलदपथवत् । यथा जलदानां पन्था मार्गो गगनम् । स्फूर्जन्ति जगज्जगिति कान्तिमन्ति ज्योतीषि ग्रहनक्षत्रतारका यत्र तत् । पुनरेषां श्रीमल्लोचनगोचरसंचरिण्युर्माँक्तिकमाला विद्यते । किं कुर्वन्ती । शुद्धिमत्तामतिशयेन निर्मलत्वं वहन्ती धारयन्ती । केव । सतां ततिरिव । उत्तमपङ्क्तिर्निर्मलशयतां वहते । निष्कलङ्कितां वा धने । च पुनरिमे बहुजनवाह्याः शिविका योप्ययानमाद्य प्रथमं येषु लोके 'पालखी' इति प्रसिद्धा । तत्रयानत्राताः सुखासनचकडोलाभिधानोपवेशनोचितासनसंघाता वर्तन्ते । उत्प्रेक्ष्यते विमाना इव । विमानशब्दः पुंस्त्रीवल्लिङ्गे । यथा 'धनविधनविमानाः' इति लिङ्गानुशासने । पुनरेतानि श्रीमत्परिधानार्थमानीतानि वासांसि वस्त्राणि सन्ति । उत्प्रेक्ष्यते सुमनसां देवानामंशुकानि देवदूष्यानीव ॥

શ્લોકાર્થ

વ્રતનુ પાલન કરનારા હે સ્વામિન, જેમ જ્યોતિશ્ચક્ર આકાશને પ્રકાશિત કરે છે તેમ આ વિવિધ પ્રકારના રત્નોની કાંતિનો સમૂહ અંધકારને દૂર કરનાર છે અને મોતીઓની શ્રેણી ઉત્તમ પુરૂષોના શુદ્ધ આશયની જેમ નિર્મળતાને ધારણુ કરે છે, વળી, વિમાન જેવા શિબિકા આદિ વાહનોનો સમૂહ છે તેમ જ આપશ્રીને ભેટાણુરૂપે કરેલા આ રેશમી વસ્ત્રો જાણુ દેવદૂધ ન હોય ! તેવા પ્રકારનાં છે. ॥ ૧૩૬ ॥

અનુગૃહાણ ગૃહાણ પુરસ્કૃતં ત્વમિદમન્યદપીહિતમાત્મના ।

વિફલયન્તિ યતઃ સુજનાઃ સુરાવનિરુહા ઇવ ન ક્વચિદર્થનામ્ ॥ ૧૩૭ ॥

હે પ્રમો, ત્વ મામનુગૃહાણ મમોપરિ પ્રસાદં કુરુ । મન્યનુગ્રહં કૃત્વા ઇદં ત્વત્પ્રત્યક્ષં પુરસ્કૃતં ત્વદગ્રે મયા ઠૌકિતં વસ્તુજાત ગૃહાણ । અપિ પુનરન્યત્પરમપિ આત્મનઃ સ્વસ્ય સમીહિત કામિત ચ માર્ગયિત્વા યાચિત્વા ચ સ્વીકુરુ । યતઃ કારણાત્ સુજનાઃ સન્તઃ ક્વચિત્કુત્રાપિ સ્થાને અર્થનાં યાચના ન વિફલયન્તિ ન મોઘીકુર્વન્તિ । ક ઇવ । સુરાવનિરુહા ઇવ । ઘથા કલ્પવૃક્ષાઃ ક્વચનાપિ પ્રાર્થનાં ન નિષ્ફલીકુર્વન્તે ॥

શ્લોકાર્થ

હે પ્રભો ! તો આપની સામે ભેટાણુરૂપે કરાયેલી આ સમસ્ત વસ્તુઓ મારાં પ્રત્યે અનુગ્રહ કરીને આપ સ્વીકાર કરો. તેમ જ ખીજુ પણુ કંઈ આપને અભિષ્ટ હોય તે મહેરબાની કરીને મને ફરમાવો કારણુ કે જેમ કલ્પવૃક્ષો અર્થીજનોની પ્રાર્થનાનો ભાંગ કરતા નથી તેમ સત્પુરૂષો પ્રાર્થનાભાંગ કરતા નથી, અર્થાત્ મારી પ્રાર્થના સંકુળ કરો. ॥ ૧૩૭ ॥

અલિક્ષુમ્બિકરામ્બુજયામલઃ પ્રકટયન્વિનયં સ વિનેયવત્ ।

ઇદમુદીર્યં વચોવ્યવહારતો નિવૃત્તે શ્રમણાધિપતેઃ પુરઃ ॥ ૧૩૮ ॥

સ સાહિવસ્વાન શ્રમણાધિપતેઃ સ્વરે. પુરોડગ્રે ઇદ પૂર્વોક્તમુદીર્યં કથયિત્વા વચોવ્યવહારતો વાગવ્યાપારાન્નિવૃત્તે નિવૃત્તઃ । ક્ષિમ્ભૂતઃ । અલિકં માલં ચુમ્બત્યામ્લિષતીત્યેવંશીલં કરાવેવામ્બુજે પદ્મે તયોર્યામલં દન્દ્વં યસ્ય માલસ્થલે સ્થાયિ કરકમલયુગલં । કૃતાન્જલિરિત્યર્થઃ । પુનઃ કિ કુર્વન્ । વિનેયવત્ સુશિષ્ય ઇવ વિનયં મક્તિનમ્રતાં પ્રકટયન્ પ્રકાશયન્ ॥ ઇતિ સાહિવસ્વાનસ્ય સ્વરિપુરો વસ્તુગ્રહણવિષયા વિજ્ઞપ્તિઃ ॥

श्लोकार्थ

करकमलानुं जेडलुं ललाटे लगाडीने अर्थात् अञ्जलि करीने शिष्यनी जेम विनय लावने प्रगट करतो साहिष्णुमान, सूरिणनी आगण पूर्वोक्त प्रकारे जालीने निवृत्त थयो. ॥ १३८ ॥

गृह्यतो गिरमुदीत्परदन्तव्रातदीधितिर्भासत सूरैः ।

निर्गता वहिरिव प्रणिधानक्षीरनीरधिलसल्लहरीव ॥ १३९ ॥

गिरं प्रत्युत्तरवाणीं गृह्यत आददानस्य भाषमाणस्य क्षरेर्हीरगुरोरुदीत्परा उद्गच्छन्ती प्रकटीभवन्ती दन्तानां दशनानां व्रातस्य व्रजस्य दीधितिः कान्तिः अभासत शोभते स्म । उत्प्रेक्ष्यते वहिर्हृदयाद्वाहप्रदेशे निर्गता निःसृता प्रणिधानं तदेव क्षीरनिधिः दुग्धोदधिः तस्य लसन्ती स्फूर्जन्ती लहरी वीचीव ॥

श्लोकार्थ

प्रत्युत्तर वाणीने ग्रहणु करता आचार्यदेवनी प्रगट थती हांतोनी कान्ति शोभती हती. ते जण्णे हृदयप्रदेशमांथी गडार नीकणती प्रणिधानरूप क्षीरसमुद्रना स्फुरायमान तरंगोनी लहरीजो न डोय ! ॥ १३९ ॥

कलिक्षितीन्द्रानिव दुर्वलश्रुतींश्चक्रीकृतास्यान्धृतचापलान्पुनः ।

क्षमां सकोपानिव निव्रतस्त्यजेदूरं तुरङ्गान्स्पृहयञ्जिष्वश्रियम् ॥ १४० ॥

हे खान, शिवस्य कल्याणसिद्धेश्च श्रियं लक्ष्मीं स्पृहयन् कामयमानः साधुस्तमो मुनिश्च कलिक्षितीन्द्रान्कलिकालोत्पन्नभूपालानिव तुरङ्गान्वाजिनः दूर विप्रकृष्टं त्यजेत् मुञ्चेत् । किंभूतान् तुरङ्गान् कलिनृपांश्च । दुर्वलश्रुतीन् लघुकर्णान् । परापवादप्रकटनपदुपिशुनवचनाकर्णनपरान् । पुनः किंभूतान् । चक्र जातिस्वभावात्कुटिलं कृतमास्यं वदनं यैः । तथा परोपकारादिकरणे वैमुख्यमाजः । पुन किंभूतान् । धृतमङ्गीकृतं चापलं वक्रगमनोल्लनफालादि यैस्तथा । परदारगमनादिमकलितस्वभावान् । पुनः किं कुर्वतः । सकोपानिव क्रोधोद्धतानिव । क्षमां क्षोणीं निव्रतं पदप्रहारादिना प्रहरतः सकोपाः क्षान्तिमुपशमं यातयन्ति । नृपास्तु नवीनकरकरणजननिग्रहदण्डादिना पृथ्वीं पीडयन्ति ॥

श्लोकार्थ

हे राजन, मोक्षलक्ष्मीनी स्पृहा करनारा उत्तममुनि क्लिक्कालनां राजज्योनी जेम अश्वीने हूरथी ज त्यञ्छ हे. जेम राजहूर्जनोनां वयन सांलणवामा तत्पर डोय छे तेम

અશ્વો દુર્બળ કાનવાળા હોય છે, જેમ રાજા પરોપકારાદિ ધર્મકૃત્યોથી પરાઉમુખ હોય છે તેમ અશ્વો જાનિ સ્વભાવથી મુખને વિષે કુટિલતાને ધારણ કરનારા હોય છે. જેમ રાજા પરદારાગમન આદિમાં અપલતા ધારણ કરનારા હોય છે તેમ અશ્વો ઉછળવું-છલાગ મારવી આદિ ગતિમાં અપળતા ધારણ કરનારા હોય છે. જેમ રાજા નવા-નવા કર આદિ નાખીને પ્રબલને પીડા કરનારા હોય છે તેમ અશ્વો કોપ સહિત પૃથ્વીને ખુરીવડે પ્રહાર કરનારા હોય છે. આ રીતે રાજાની જેમ અશ્વો પણ ત્યાજ્ય છે ॥ ૧૪૦ ॥

મદોદ્ધતત્વં મધુપાનુપજ્ઞિતાં માતૃજ્ઞતાંમાશ્રયગાશ્વિધાતિતામ્ ।

યસ્માદ્વહન્તે નૃપતે મતઙ્ગાઃ સતાં તદેપાં ન શિવાય સંગમઃ ॥ ૧૪૧ ॥

હે નૃપતે રાજન, યસ્માત્કારણાત્ પતે ત્વયા મદર્થમાનાયિતા અમી મતઙ્ગા દસ્તિનઃ મદૈઃ ક્ષીવતામિઃ દાનપ્રવાહેશ્ચ ઝઙ્ગતત્વમુન્મત્તતામ્, તથા મધુપૈર્મધપાનવિધાયિભિર્મમરેશ્વાનુપજ્ઞઃ સઙ્ગોઽસ્ત્યેષામિતિ મધુપાનુપજ્ઞિતઃ તત્તામ્, તથા માતૃજ્ઞતાં ચળ્ડાલતામસ્પૃશ્યમાવં ગજતામ્ તથા આશ્રયાણાં સ્થાનદાયિનાં છાયાશનાદિપ્રદાનિઃ સુસ્તકારિણાં ચા શાશ્વિનાં શાશ્વાઃ પુત્રપૌત્રપૌત્રાદીનાં વિસ્તારા વિચન્તે યેષાં તે શાશ્વિનરતેપામાશ્રયમૂતાનાં કુદુમ્બમાર્જાં કુદુમ્બવૃદ્ધાનાં પોપકાણાં વા । ,શાશ્વા દુર્માંશે વેદાંશે મુજે પક્ષાન્તરેઽન્તિકે' इत्यनेकार्थः । 'पक्षान्तरे संततिविशेषे' इत्यवचूर्णिः । દુર્માણાં ચ ધાતિતાં હનનશીલતાં વહન્તે વિપ્રતે । તત્કારણાદેષાં ગજાનાં સંગમઃ સતાં સાધુનાં ન શિવાય ન શુભાય મોક્ષાય ચ ॥

શ્લોકાર્થ

હે રાજન, તમે જે મારા માટે હાથી બતાવો છો તે પણ મદોન્મત્ત હોવાથી અને ભ્રમરોનો સંગ કરનારા (મધુપ-મધપાન કરનારાઓનો સંગ કરનાર) હોવાથી અને માતંગ-ચંડાલ હોવાથી અસ્પૃશ્ય છે, તેમ જ આશ્રય સ્થાનરૂપ વૃક્ષોનો નાશ કરનારા એટલેકે ઘાતકી હોવાથી સંતપુરૂષોને તેનો સંગ કરવો તે પણ કલ્યાણ (મોક્ષ) માટે નથી. ॥ ૧૪૧ ॥

દૂતકૃદિત્રાક્ષવિલસન્નરિયુક્તઃ પિશુનવત્પુરાધીશ ।

નિર્વૃષ્વઙ્ગિઃ સઙ્ગિઃ શતાઙ્ગરાશિર્ન કાસ્યેત ॥ ૧૪૨ ॥

हे पुराधीशं राजनगरनायक, निवृण्वद्भिः निवृतिं सुखं मोक्षं च काङ्क्षद्भिः साधुभिः ।
 'निवृणोमि नगतो वसुमत्यां स्वारसातलमवाहवशङ्की' इति नैषधे । 'निवृतिं न प्राप्नोमि'
 इति तद्वृत्तिः । शताङ्गराशिः स्यन्दननिवहः । शतानि शतशः अङ्गानि उपसर्जनमृताः
 प्रकाराः क्लेशादयो येषु ते अवा जन्वानि तेषां गणः भवपरम्परा न काम्येत णामि-
 लभ्येत । 'अङ्गसन्तिकगात्रयोः । उपसर्जनमृते स्यादम्युपायप्रतीकयोः ॥' इत्यनेकार्थः ।
 तथा 'गौणोपसर्जनोपाप्राण्यप्रधाने' इति हैम्यामपि । किंभूतः । अक्षेण रथावयवविशेषेण
 विलसन् शोभमानः । क इव । द्यूतकृदिव । यथा द्यूतकारः अक्षैः प्रासकैः 'पासा' इति
 प्रसिद्धनामभिर्विशेषेण नक्तं दिनं लसन् क्रीडन् रममाणो भवेत् । 'लसत्प्रलेषक्रीडनयोः'
 इत्ययं धातुः । पुन किंभूतः । अरा. सन्त्यनयोः रथपादयोश्चक्रयोस्ते अरिणी रथाङ्गे ताभ्यां
 युक्तः कलितः । क इव । पिशुन इव यथा द्विजिह्वः खलः अरिभिर्युक्तो भवति । प्रायः खलानां
 वह्यो वैरिणः स्युः । अथ वा अरित्वेन वैरिभावेन सर्वेषामपि शत्रुतया युक्तः । खलः
 खलु जगतोऽपि शत्रुभूतो न कस्यापि मित्रमिति । यदुक्तम् 'भृगमीनसज्जनानां तृणजलसं-
 तोषविहितवृत्तीनाम् । लुब्धकधीवरपिशुना निष्कारणवैरिणो जगति ॥' इति ॥

श्लोकार्थः

हे राजनगर नायक ! सुमुख एवा सत्पुरुषेने रथसमूह के जे "शतांगराशि"
 उडेवाय छे, जेटदेके जेमां सेकडे प्रकारनी लवपरंपरा रडेली छे तेवा प्रकारनी
 शतांगराशि (रथो) कदापि छिछनीय नथी, के जे रथ जुगारीनी जेम "अक्ष" ने
 (रथनो अवयव) धारणु करे छे, जुगारी पणु 'अक्ष' पासावडे नीरंतर द्यूतक्रीडासकत
 डोय छे, वणी, रथ "अरिभुक्त" डोय छे, अरिभुक्त अक्षमां आराओ धारणु करे छे,
 जेम हर्जनो "अरि शत्रु युक्त" डोय छे ? (प्रायः हर्जनोने घण्टा शत्रुओ डोय
 छे, अथवा स्वयं वैरलावने धारणु करतो डोवाथी तेना डोय मित्रो डोता नथी. कलुं
 छे के भृग, मत्स्य अने सज्जन ओ त्रणे अनुकमे तृणु, जल अने संतोषवृत्तिवाणा
 डोय छे तो पणु शिकारी, भच्छीभार अने हर्जन ओ तेनां निष्कारणु वैरीओ
 डोय छे.) ॥ १४२ ॥

राजन्हुताशा इव हेतिसीपणाः पुनर्गिरीशा इव रुद्रताङ्किताः ।

शान्तात्मनामार्द्रहृदां मदात्मनां नौचित्यमेते दधते पदातयः ॥ १४३ ॥

हे राजन् भूपते पते दण्डमृच्चण्डाकृतयः पदातयः पादचारिणः शान्तः शमवानात्मा
 स्वरूपं येषां तेषां शान्तात्मनाम् । तथा आर्द्रं यावञ्जन्तुजातोपरी कृपया क्लिप्तम् ।

पूर्णमित्यर्थः । हृदयं येषां तेषामार्द्रहृदां महात्मनां सतां साधूनां वा औचित्यं योग्यतां न दधते विभ्रते । किंभूताः । हुताशाः कृशानव इव हेतिभिर्विधिघायुधैर्ज्वालावलीभिश्च भीषणा भयानकाः अतिभीतिकारिणः । पुनः किंभूताः । रुद्रतया चण्डत्वेन अङ्किताः कलिताः । क इव । गिरीशा इव । यथा ईश्वरा रुद्राभिधानत्वेनान्विताः । यतः एकादश रुद्राः । 'रुद्रोद्गीशो वामदेवो वृषाङ्कः' इति हैम्याम् ।

श्लोकार्थं

हे राजन्, प्रशांत चित्तवाणा अने कश्चिद्द्राहृदयवाणा महात्माओंने, प्रयत्नं उभाङ्कति धारणु करनारा अने अग्नि जेवा लयंकर शस्त्रो वडन करनारा पदातिओ (सैनिको) इद्रोनी जेम राभवा उचित नथी. ॥ १४३ ॥

माद्यन्त्यष्टापदैः पृथ्वीकान्त कैतवजीविनः ।

सन्तः संयमसाम्राज्या न पुनर्नयचक्षुषः ॥ १४४ ॥

हे पृथ्वीकान्त भूमामिनीवल्लभ, कैतवेन दुरोदरेण जीवन्ति प्राणान्धारयन्तीति कैतवजीविनो द्यूतकाराः अष्टापदैः शारिकलैः द्यूतक्रीडोपकरणविशेषैः कृत्वा माद्यन्ति मर्देन हृष्यन्ति । पुनः सन्तः साधवः अष्टापदैः स्वर्गैः कृत्वा न मदयुक्ता भवन्ति निर्ग्रन्थत्वान्निष्परिग्रहत्वाच्च । किंभूताः । संयमस्य चारित्रस्य साम्राज्यमैश्वर्यं येषाम् । तथा नये नैगमादिसप्तभेदमिन्ने न्याये वा चक्षुर्दर्शनं येषां नय एव चक्षुर्येषां वा ॥

श्लोकार्थं

हे पृथ्वीवदलल, जुगारीओ 'अष्टापद' ओटलेके सोगडीओथी भूश थाय छे परंतु संयम ओज जेमनुं साम्राज्य छे अने न्याय-प्रभाषिकता ओज जेमनी यक्षु छे तेवा महात्माओ उहापि 'अष्टापद' ओटले के सुवर्णुथी हर्षयुक्त अनता नथी. ॥ १४४ ॥

धामसाधिममृतः कलयन्त्यः स्त्रीत्वमात्मनि पुनर्वनितावत् ।

त्यक्तगेहगृहिणीद्रविणानां प्रीणयन्ति न मनो मणिमालाः ॥ १४५ ॥

हे नृप, त्यक्तानि उक्तानि गेहानि मन्दिराणि गृहिण्यः स्त्रियः द्रविणानि धनानि येस्तेषां साधूनां मनश्चित्तं मणिमाला रत्नत्रेणयो न प्रीणयन्ति न तोपयन्ति । किंभूतस्य । धार्त्रां

तेजसां साधिमानं चारिमाणं स्फूर्तिं विप्रतीति । 'त्वयादतः किं नरसाधिमभ्रमः' इति नैषधे । किं कुर्वन्त्यः । आत्मनि स्वे स्त्रीत्व स्त्रीलिङ्गतां कलयन्त्यः । किं वत् । वनितावत् । यथा नार्यः धामसु सौधेषु साधुतां धारयन्ति । यतो गृहमण्डनाः स्त्रियः । अथ वा । 'धरधरणीइपणधरचलइनही' इति लोकोक्तिः । पुनरात्मनि विषये स्त्रीत्वं वनिताभावं विप्रते ॥

श्लोकार्थं

तेजनी सुंदरता धारणु करती तेभज वनितानी जेम पोताना विषयभां स्त्रीतिंगताने वहन करती जेवी मणीनी भावाज्जे, धर गृहिणी, स्त्री अने धन आदिने जेमजे त्याग कर्छे छे तेवा महात्माज्जेना चित्तने शुश करती नथी. ॥ १४५ ॥

विभ्राणा अपि बाह्यतो विशदतां छिद्रं दधत्यन्तरा
तेनामी उचिता न मौक्तिकगणा द्वेषापि शुद्धात्मनाम् ।

भूप स्तम्भजुषो जडात्मवदमी येन प्रजा वीवधै-
वाधन्ते च परांस्ततो मतिमतामेभिर्न कृत्यं पुनः ॥ १४६ ॥

थान प्रजा

हे भूप हे पृथ्वीपाल येन कारणेन अमी मौक्तिकगणा बाह्यतो बहिस्ताज्जनदृग्गोचरे विशदतां निर्मलतामुज्ज्वलत्व विभ्राणा अपि धारयन्तोऽपि अन्तरा मध्ये छिद्ररन्ध्रं दोषमप्यगुणं वा दधति धारयन्ति अर्थात्पिशुनवदित्यर्थादनुक्तमप्यवधारणीयम् । यथा खलो वाह्ये विशदतां हासितवदनत्वं दधानोऽपि परानर्थप्रथाविधायि दुष्टाशयतां धत्ते । यदुक्तम् 'मुखं पत्रसमाकारं वाचा चन्दनशीतला । हृदयं कर्तरीतुल्यं त्रिविधं धूर्तलक्षणम् ॥' इति तेन कारणेन द्वेषापि बहिरन्तरापि शुद्धोऽत्युज्ज्वलः निर्मलो निष्पाप आत्मा स्वरूपं येषां तेषां महात्मनाममी नोचिता न योग्याः । पुनर्हे भूप, यतो हेतोरमी थानप्रजाः वाहनसमूहाः जडात्मवज्जडात्मान इव स्तम्भान् स्थूणान् जाड्यं च जुषन्ते सेवन्ते इति स्तम्भजुषः । च पुनः परानन्यान् जन्तून् वीवधैः स्वमारैः कृत्वा बाधन्ते पीडयन्ति । ततः कारणादेर्मितिमतामखण्डपण्डाशालिनां साधूनां न कृत्यं न किमपि कार्यं विद्यते ॥

श्लोकार्थं

हे राजन्, मोतीज्जेना समूह हुज्जनी जेम गहारथी उज्ज्वलताने धारणु करतो डोवा छतां पणु असुंदरथी छिद्र-दोषेने धारणु करे छे, ते माटे शुद्ध आशयवाणा

મહાપુરૂષો માટે તે પણ યોગ્ય નથી. (કહ્યું છે કે મુખ, કમલસમાન આકૃતિવાળું, વાણી ચંદનસમાન શીતળ અને હૃદય કાતર જેવું આ ત્રણે ધૂર્તાનાં લક્ષણો છે.) વળી હે રાજન, આ વાહનોનો સમૂહ થાંભલાની જેમ જડતા ધારણ કરે છે અને પોતાનાં ભારવેડે વજનથી અન્યને હેરાન કરે છે. તે કારણે પંડિતપુરૂષોને એતું પણ પ્રયોજન નથી. ॥ ૧૪૬ ॥

भूमीन्दोऽसिचया एते उचिता एव शस्त्रिणाम् ।

भवादशां न चारणाकं शमसौहित्यशालिनाम् ॥ १४७ ॥

હે ભૂમીન્દો વસુધાસુધાકર, પતે અસિચયાઃ સ્વજ્ઞગણાઃ શસ્ત્રાણિ પ્રહરણાનિ ધરન્તિ રક્ષયન્તીત્યેવંશીલાનાં ભવાદશાં વિવિધાયુધધારિણાં વિરોધિવધવિધાનોદ્ધતક્રોધોદ્ધુ-
રાણાં યુષ્મદ્વિધાનામેવ ઊચિતા યોગ્યાઃ । અથ ય વાસ્તવાર્થે સિચયા વસ્ત્રાણિ યુષ્માદશાં
બહુમૂલ્યત્વાદ્મૂમીન્દ્રાણામેવ યોગ્યાનિ । ન પુનઃ શમેન શાન્તરસાસ્વાદેન યત્સૌહિત્ય
તૃપ્તિસ્તત્પિસ્તયા શાલન્તે શોમન્તે ઇત્યેવંશીલાનાં મિત્રામિત્રજનલદશવૃશામસ્માદશામુ-
ચિતાઃ । યદુકમ્ 'મુઝીમહિ વય મૈદ્ય જીર્ણ વાસો વસીમહિ । શયીમહિ મહીપીઠે
કુર્વીમહિ કિમીશ્વરે ॥' ઇતિ ॥ ઇતિ જ્ઞાનસ્ય તુરજ્ઞાદિપ્રદાનાગ્રહે ગુરોઃ પ્રતિવચનાનિ ॥

श्लोकार्थ

હે રાજન, આ તલવારોનો સમૂહ આપના જેવા શસ્ત્રધારીઓ માટે યોગ્ય છે.
પરંતુ શાંતરસમાં જ તૃપ્તિનો અનુભવ કરનારા એવા અમારા માટે યોગ્ય નથી ॥ ૧૪૭ ॥

एष निपीय कवेरिव वाचं श्लेषविरोपवतीं प्रतिभर्तुः ।

प्रीतमना इति तं प्रति वाणीं वासयति सा पुनर्वदनाञ्जे ॥ १४८ ॥

પ્રીતં ગુરોરતિનિર્લોભતાનિમાલનાત્પાતુષ્ટં મનો માનસ યસ્ય તાદશ પથ સાહિબસ્વાનઃ
ઇત્યમુતા પ્રકારેણ તં સ્વરિં પ્રતિ વદનાજ્ઞે નિજમુલકમલે વાણીં ગિર વાગ્દેવતાં વાસયતિ
સા વાસિતવાન્ । ડવાચેત્યર્થઃ । અથ ચ લક્ષ્મીમિવ વાગ્વાદિની પદ્મવાસિની કૃતવાનિ-
ત્યવ્યર્થધ્વનિઃ । કિં કૃત્વા । કવેઃ કાવ્યકર્તુરિવ અથ ચ કવે શુકસ્યેવ । 'અજન્મમમ્યાસ-
સુપેયુષા સમં મુદેવ દેવઃ કવિના વૃથેન ચ' ઇતિ નૈષધે । કવિ- કાવ્યકર્તા । તથા શુકઃ

बुधो विद्वान् । चन्द्राङ्गजश्च । तथा 'उशना भार्गवः कविः इति ह्यैम्याम् । अथ चायं
मुद्गत्वादसुरः असुराणां गुरुत्वाच्च कविवाग्यानमुचितमेव सूरिः सुराणां गुरुर्नासुराणामिति
वचनाच्च सूरिः श्लेषोक्तीनां विशेषा अतिशया विद्यन्ते यस्यां सा श्लेषविशेषवती
तादृशीं वाचं भारतीं निपीप सादरं श्रुत्वा ॥

श्लोकार्थ

कविनी वाणी ज्ञेयी, विशिष्ट अर्थ प्रकाशित करनारी कल्पयुक्त शुद्धमहाराजनी
वाणी सांख्यीने, शुद्धी निर्दोषतायी संतुष्ट अनेका साहिबखाने पोताना सुभक्तमलभां
सरस्वतीदेवीनी स्थापना करी, अर्थात् ते ज्ञात्या. ॥ १४८ ॥

याञ्चा मे क्रियतां फलेग्रहिरसौ द्रोणिर्द्रुमाणाभिव

प्रोन्निद्रा मधुना स तुप्यति यथा पृथ्वीमहेन्द्रो मयि ।

इत्यावेध निवृत्तिमीयुषि पुराधीशे वशीन्द्रो गिरं

जग्राहोष्णऋतौ कृतव्यवसितौ मेधाभुधाराभिव ॥ १४९ ॥

इत्यमुना पूर्वोक्तप्रकारेण आवेध कथयित्वा निवृत्तिरुपरममुपेयुषि मौनमासेदुषि
पुराधीशे साहिबखाने सति सूरिर्हीरगुरुर्गिरं वाणीं जग्राहोपादत्त । वभाषे इत्यर्थः ।
क इव । मेध इव । यथा कृता निर्मिता व्यवसितिः स्वसमयोचितप्रबललूकातापपयः शोध-
प्रमुखा व्यापृतिर्येन तादृशे उष्णऋतौ निदाघसमये निवृत्ते सति जलधरः प्रावृषेण्यपयोधरः
अभुधारां वारिवृष्टिं गृह्णाति । इति किमावेद्यं । हे गुरो, श्रीमता मे मम याञ्चा प्रार्थना
फलेग्रहिः सफला क्रियताम् । केनेव । मधुनेव । यथा वसन्तेन ऋतुना द्रुमाणां विविध-
जातिरूपां द्रोणिः श्रेणिः प्रोन्निद्रा विकसिता फलकलिता क्रियते । तथा यथा येन
प्रकारेण स पृथिवीमहेन्द्रः अकञ्चरसाहिर्मयि तुप्यति दृष्टचित्तो भविष्यति तथा
विधीयताम् ॥

श्लोकार्थ

हे स्वामिन, जेम वसंतऋतु वृक्षोनी श्रेष्ठिने नवपदलवित करे छे तेम भारी
प्रार्थना इलवती अनायो. जेथी अकञ्चरणादशाहं भारापर संतुष्ट थाय' आ प्रभाण्

कहीने साङ्ख्यभान भौन रक्षा त्वादे ऋक्षशेषादि व्यवसाय, श्रीभक्तु समाप्त यतां
जेम वर्षाऋतु मेघधारा वरसावे तेम आचार्यदेवे वाणी वरसावी. अर्थात् भोल्या. ॥ १४९ ॥

रक्षामी जगदङ्गिनो न च मृषावादं वदामः क्वचि-
त्रादत्तं ग्रहयामहे मृगदशां वन्द्युभवामः पुनः ।

आदध्मो व परिग्रहं निशि पुनर्नाश्रीमहि ब्रूमहे
ज्योतिष्कादि न भूषणानि न वयं दध्मो नृपैतान्प्रतान् ॥ १५० ॥

हे नृप, वयमेतान् प्रतान् नियमविशेषान् दध्मो धारयामः । व्रतशब्दः पुनपुंसके । तानेव
पृथक्कृत्य दर्शयति वयं जगतां त्रयाणामपि भुवनानामङ्गिनो जन्तून् रक्षामः स्वसंतानव-
त्पालयामः । च पुनः क्वचित् प्राणत्यागेऽपि मृषावादं मिथ्याभाषां न वदामो ब्रूमः ।
पुनः क्वचिद्ग्रामादावगण्यादावपि चादत्तं केनापि स्वामिप्रमुखेन अविश्राणित तृणाद्यपि
न ग्रहयामहे न गृहीमः । पुनर्मृगदशां सर्वास्तामपि स्त्रीणां वन्द्युभवामः । मुक्ताशेषविषया-
भिलाषतया विश्ववनिता. स्वमगिनितुल्या गणयामः । पुनः परिग्रहं धनधान्यक्षेत्रक्रि-
याणकांशुकादिवस्तुरूप्यसुवर्णरूप्यस्वर्णादिमयस्थालकञ्चालकादिककुप्यद्विपदचतुष्पदलक्षणं
नवविधवस्त्रनां संग्रहं नादध्मः किमपि संसारहेतुभूततया परिग्रहमात्र नैव रक्षयामः ।
पुनर्निशि रात्रिविषये नाश्रीमहि सर्वथापि नैव भुञ्जामः । पुनर्ज्योतिष्कादिनिमित्तलक्षणं
चन्द्रग्रहादिकं न ब्रूमहे कदापि न कथयामः । पुनर्भूषणानि मणिस्वर्णादिमयान्याभरणानि
न दध्मः, वपुषि न धारयामः कत्र दध्म इति क्रिया धण्डालालान्यायेन उभयत्र
व्रतभूषणादिषु योजनीया ॥

श्लोकार्थः

हे राजन्, अमे जगतनां क्षुद्रमां क्षुद्र पशु जंतुओंनुं रक्षणु करीओ छीओ.
(स्वसंताननी जेम पालन करीओ छीओ) प्राणुंते पशु असत्य भोलाता नथी. भालिकनी
रज्ज सिवाय ओक तृणु पशु अहणु करता नथी. जगतनी सर्वेञ्चीओ। प्रत्ये षन्धुलाव
धारणु करीओ छीये. अर्थात् लगिनीभाव धारणु करीओ छीये. धन धान्यादि नवविध
वस्तुओंनो संग्रह करता नथी. रात्रे लोअन करता नथी. ज्योतिष आदि निमित्तोने
कहेता नथी. अमे आ व्रतोने धारणु करीओ छीये. ॥ १५० ॥

वाहाः पञ्च महाव्रतानि करिणः क्षान्त्यादिधर्मा दश
शीलाङ्गारूप्यथा नवद्वयमिताः पार्श्वे सहस्राः सदा ।

मुक्तास्वर्णमणीगणाः पुनरमी येषां मुनीनां गुणा

यानान्यद्भुतभावनोश्च यशसां पुञ्जाः पुरोगामिनः ॥ १५१ ॥

विश्वस्फूर्जदमारिशिष्टपटहा मोहाघरिध्वंसिनः

साम्राज्यं दधतेऽनिशं दशदिशां ये सार्वभौमा इव ।

ये श्वेनांशुकशालिनः कुमुदिनीकान्ता इव क्षमापते

ते प्राप्ताखिलकामिता इव वयं नाशासाहे किंचन ॥ १५२ ॥

हे क्षमापते खान, प्रीतानि सर्वात्मना लब्धानि अखिलानि समस्तानि कामितानि वाञ्छितानि मानसिकवाचिककार्यिककामा यैस्तादृशा इव ते वयं किंचन किमपि नाशाराहे न कामयामहे । ते के । येषामस्माकं प्राणातिपात-मृषावाद-अदत्तादान-मैथुन-परिग्रहविरमणलक्षणानि पञ्च महाव्रतान्येव बाहाः पट्टजात्यतुरङ्गाः सन्ति । पुनर्येषां क्षान्त्यादयः क्षमा-आर्जव-मार्दव निर्लोभतारूपमुक्तिः तपः संयम-सत्य-निष्कपटतारूपशौच-अकिंच । ब्रह्मचर्यलक्षणा दशविधसाधुधर्माभिधानाः करिणः पट्टगजेन्द्रा विद्यन्ते । पुनर्येषां पापर्वे संनिधाने सदा निरन्तर नवद्वयमिता नवानां नवसंख्यानां द्वयं युगलमेतावता अष्टादश तेन मितः प्रमाणीकृताः । 'नवद्वयद्वीपपृथग्जयश्रियाम्' इति नैषधे । सहस्रा दशशतानि । सहस्रशब्दः पुंस्त्रीवल्लिङ्गे । शीलाङ्गा इत्याख्या नाम येषां तादृशा रथाः पतावता अष्टादशसहस्राः शीलाङ्गरथा वर्तन्ते । पुनर्येषां मुनीनां साधूनां सप्तविंशतिसंख्याका गुणाः । यथा षण्णां प्राणातिपात-मृषावाद-अदत्तादान-मैथुन परिग्रह रात्रिमोजन विरमणलक्षणानां व्रतानां परिपालनम्, तथा षण्णां पृथ्वी-जल-अनल-वायु-वनस्पति-प्रासल-क्षणानां कायानां रक्षा, तथा पञ्चानां श्रवण-नयन-घ्राण-रसन-स्पर्शननाम्नामिन्द्रियाणां निग्रहः, निर्लोभता, क्षमा, भावसत्यक्रिया, विशुद्धिता, मनोवचनकायानां जयः, संयम-योगयुक्ता, शीतातपादिवेदनासहनम्, उपसर्गसहनं चेति मुक्तास्वर्ण मणिगणा, मुक्तिककाञ्चन रत्ननिकरा आसते । पुनर्येषामद्भुता आश्चर्यकारिण्यः द्वादशसंख्याका भावनाः अनित्य-अ-शरणसंसार-एकत्व-अन्यत्व-अशौच-आश्रव-संवर-कर्म-निर्जर-अधर्मस्वाख्याततान्त्रोघिलक्षणाः । अथवा पञ्चानां महाव्रतानां पञ्चपञ्चसंख्याभिः पञ्चविंशतिर्भावनाः । यथा मनोगुप्ति-दया-समिति-आदाननिक्षेणासमिति-प्रषणासमिति-दृष्टान्नपानग्रहणम् यताः प्रथमव्रतस्य पञ्च भावनाः, तथा हास्यविरति-लोभविरति-भयप्रत्याख्यान-क्रोधप्रत्याख्यान-आलोच्यभाषणम् यता द्वितीयव्रतस्य पञ्च भावनाः । आलोच्यावग्रहेयाञ्चा, अभीक्ष्णावग्रहयाञ्चा, देशकालापेक्षा यतावन्मात्रावग्रहयाचना, सामानधार्मिकेभ्यः सकाशादवग्रहयाचनम्, अनुज्ञापितान्नपानभोगः, यतास्तृतीयव्रतस्य पञ्च भावनाः । स्त्रीषण्डपशुमद्वेदमस्त्रीमुक्तासनकुम्भान्तरत्य-जनम्, सरागस्त्रीकथाविवर्जनम्, पूर्वस्त्रीहातमुक्त्यादिरागृतिनिषेधनम्, स्त्रीणां रम्याङ्गावय-वार्वलोकनस्वाङ्गानोद्धर्तनादिसंस्कारनिराकारणम्, प्रणीतगलत्स्नेहविन्दुकातिरसोन्मादक-द्रव्यवहुलान्नपानपरिभोगनिवारणम् यताश्चतुर्थव्रतस्य पञ्च भावनाः । मनोज्ञे शब्दे रागः

મનોજ્ઞે શબ્દે દ્વેષઃ, મનોજ્ઞે રૂપે રાગઃ અમનોજ્ઞે રૂપે દ્વેષઃ, મનોજ્ઞે ગન્ધે રાગઃ અમનોજ્ઞે ગન્ધે દ્વેષઃ, મનોજ્ઞે રસે રાગઃ અમનોજ્ઞે રસે દ્વેષઃ મનોજ્ઞે સ્પર્શે રાગઃ, અમનોજ્ઞે સ્પર્શે દ્વેષઃ પતાઃ પञ्चમવ્રતસ્ય પञ्ચ ભાવનાઃ । સંખ્યયા પञ્ચવિંશતિર્જાતાઃ । અથ વા પ્કોનત્રિંશદપિ સ્વયમૂઢ્યાઃ । પતા ભાવના વાસના યાનાનિ વાહનાનિ સન્તિ । ચ પુનર્યેષાં પુરોગામિન-અગ્રેગમનશીલાઃ યશસાં શ્લોકાનાં પુજ્ઞા વ્રજા વર્તન્તે । પુનર્યેષાં વિષ્વે ત્રૈલોક્યેઽપિ સ્ફૂર્જન્તો વાચમાના અમારેર્જીવદયાયાઃ શિષ્ટયઃ શિક્ષણાનિ આજ્ઞા વા ત પવ તદ્ભૂતા વા પટહા આનકોદ્ધોષણાનિ નિઃસ્વાનનિરચના વા । પુનઃ મોહ આદિર્યેષાં તથાવિઘા અરયઃ ક્રોધમાનમાયાલોમમનોમવમિચ્યાત્વાઘાઃ શત્રવઃ તાન ધ્યંસન્તિ નિવ્રન્તીત્યેવંશીલા મોહાધ-રિધ્વંસિન. સન્તીતિ વૈરિવિજયકારિણઃ । પુનર્યે સાર્વભૌમાશ્ચક્રવર્તિન इव अनिशं निरन्तरं प्राची आग्नेयी-अपाची-नैर्ऋती-प्रतीची -वायवी-कौवेरी-पेशानी-पातालमुवन-ब्राह्मीलक्षणानां दशानां दिशामाशानाम् । ‘दशदिगन्तजिता रघुणा यथा’ इति रघुवंशे । साम्राज्यं सुरासुरनराराध्यत्वाधिपत्य दधते विव्रते । પુનર્યે કુમુદિનીકાન્તાઃ કૈરવિણીવલ્લમાશ્ચન્દ્રા इव प्रवेनैरुज्ज्वलैरशुकैर्वस्त्रैः । સાર્યે કઃ । કિરણૈશ્ચ । ‘વરુણગૃહિણીમાશામાસાદયન્તમમું રુષી નિવસયસિ ચ યાંશ્ચાન્સક્રમેણ નિરશુકમ’ इति नैषधे । ‘કાન્તિહીન ચ વલ્લહીન વા इति’ तद्वृत्तिः । શાલન્તે શોમન્તે इत्येवंशीलाः । ઢવેતામ્બરા इत्यर्थः ॥ इति स्वसंयमसमृद्धिनिरूपणम् ॥

શ્લોકાથ

હે પૃથ્વીપતિ સાહિબખાન, જેમની સર્વપ્રકારની કામનાઓ પૂર્ણ થઈ છે, તેમના જેવા અમે કોઈ પણ જાતની સ્પૃહા કરતા નથી. પ્રાણાતિપાત મૃષાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન અને પરિગ્રહ આ પાંચેના સર્વપ્રકારના ત્યાગરૂપ અમારી પાસે પાંચમહાવ્રતોરૂપી જાતિવંત અશ્વે છે. ક્ષમા, સરલતા. નમ્રતા, નિર્લોભતા, મુક્તિ, તપ. સંયમ. સત્ય નિષ્કપટતારૂપ શૌચ, આક્રિંચન્ય અને ધ્રુહ્યચર્ય આ દશ પ્રકારનાં યતિધર્મરૂપ ગજેન્દ્રો અમારી પાસે છે. પાંચ મહાવ્રત, રાત્રિભોજન વિરમણવ્રત. પૃથ્વી પાણી, અગ્નિ વાયુ વનસ્પતિ અને વ્રસ આ છકકાયની રક્ષા, પાંચ ઇન્દ્રિયોનો નિગ્રહ; નિર્લોભતા, ક્ષમા ક્રિયાશુદ્ધિ; મન વચન કાયાનો જય, સંયમયોગમાં મુક્તતા શીત આતપ આદિ વેદનાઓ સહન કરવી; મરણાત ઉપસર્ગને સહન કરવા-સાધુના આ સત્તાવીશ ગુણોરૂપી મૌકિંતક; સુવર્ણ અને રત્નોના સમૂહ જેમની પાસે છે, વળી અનિત્ય; અશરણ. સંસાર એકત્વ; અન્યત્વ, અશૌચ; આશ્રવ; સંવર; નિર્જરા; લોકસ્વભાવ, ધર્મસ્વાખ્યાન અને યોધિ તે રૂપ ખાર ભાવના અથવા પાંચ મહાવ્રતની પરચીશ ભાવના તે આ પ્રમાણે- મનોશુષ્કિ; ઈર્યાસમિતિ, આદાનનિદ્વેપ સમિતિ; એષણાસમિતિ અને દ્રષ્ટ અન્નપાનતુ' ગ્રહણ એ

પહેલાવ્રતની પાંચ ભાવના હાસ્યનો ત્યાગ, ભયત્યાગ ક્રોધ ત્યાગ; વિચારીને ખોલવું એ બીજા વ્રતની પાંચ ભાવના, વિચારીને અવગ્રહ (સ્થાન) ની યાચના કરવી, વારંવાર અવગ્રહની યાચના; દેશકાળની અપેક્ષા રાખીને અવગ્રહની યાચના; સાધર્મિક પાસે અવગ્રહની યાચના; અને અનુજ્ઞા પામેલા આહાર પાણીનું ગ્રહણ તે રૂપ ત્રીજામહાવ્રતની પાંચ ભાવના. સ્ત્રી; પશુ; નપુંસક આદિ વસતિનો ત્યાગ; સ્ત્રીકથાનો ત્યાગ, પૂર્વકીડિત લોગોની વિસ્મૃતિ; સ્ત્રીઓના અંગોપાંગના નિરીક્ષણનો ત્યાગ અને માદક પદાર્થના ભક્ષણનો ત્યાગ; આ ચોથા મહાવ્રતની પાંચ ભાવના, મનોહર (સુંદર) શબ્દમાં રાગ અને અમનોહર ખરાબ શબ્દમાં દ્વેષ; સુંદરરૂપમાં રાગ, અને અસુંદરરૂપમાં દ્વેષ સુગંધમાં રાગ અને દુર્ગંધમાં દ્વેષ સ્વાદિષ્ટમાં રાગ. અને અસ્વાદિષ્ટમાં દ્વેષ. કોમલ સ્પર્શમાં દ્વેષ. અને કઠોર-કર્કશમાં દ્વેષ ન કરવો આ પાંચમાં મહાવ્રતની પાંચ ભાવના આ પાંચમહાવ્રત પચ્ચીશ ભાવનારૂપીઆશ્ચર્યકારી વાહનો, અને જેઓની આગળ યશના સમૂહ આવી રહ્યા છે. વળી. જીવદયાની શિક્ષારૂપી જેઓની અમારિપડેહ ત્રણે લોકમાં સ્કુરાયમાન વાગી રહ્યો છે, અને કામ, ક્રોધ, મોહ, માન, લોભ અને મિથ્યાત્વ તે રૂપ મોહ શત્રુનો જેઓ નીરંતર જ્ય કરનારા છે. ચક્રવર્તીની જેમ દશેદિશામાં જેઓનું સામ્રાજ્ય વ્યાપી રહ્યું છે. તેમજ ચન્દ્ર જેવા ઉજ્જવલ વસ્ત્રોને ધારણ કરનારા અર્થાત્ શ્વેતાંબર એવા અમને કોઈ પણ જાતની અપેક્ષા હોતી નથી. ॥ ૧૫૧ ॥ ૧૫૨ ॥

શ્રીરામે ભરતેનેવ મક્તેન સ્વામિનિ ત્વયા ।

इदं यदुच्यते सर्वं तदञ्चत्यूचितं यतः ॥ १५३ ॥

હે મૂપતે, શ્રીરામે ત્રિયા વલમવ્રત્વલક્ષ્મ્યા, અથ વા ત્રિયા પાથોધિપુત્ર્યા લક્ષ્મ્યા, અવતારસ્વાત્સીતયા । યથા નારાયણો રામરૂપેણાસતીર્ણસ્તથા લક્ષ્મીરપિ જાનકીકાચેનાવતારમાદતવતીતિ શૈવસમયઃ । તથા યુક્તઃ રામઃ કૌસલ્યાનન્દનસ્તસ્મિન્ શ્રીરામચન્દ્રે ભરતેનેવ કૈકેયીતનુજેનેવ સ્વામિન્યકવ્વરનૃપે મક્તેન સેવામક્તેન ત્વયા મવતાં હૈદ ગજાશ્વરથસ્વર્ણાદિપ્રદાનં સર્વં યદુચ્યતે કચ્યતે તત્સર્વં ત્વયિ શ્રીમતિ ત્રિપથે ઔચિતી યોગ્યતામચ્ચતિ ગચ્છતિ । યુક્તમેવેત્યર્થઃ । યતઃ શાસ્ત્રે પ્રોક્તમસ્તિ તદ્યેતનકાવ્યેનૈવ નિર્દિશતિ ॥

શ્લોકાર્થ

હે રાજન. શ્રીરામચન્દ્રજી પ્રત્યે કૈકેયી પુત્ર ભરતની જેમ અનન્ય ભક્તિ હતી તેમ બાદશાહઅકબરને વિષે અનન્યભક્તિ ધારણ કરનારા એવા ગજ, રથ, અશ્વ, સુવર્ણ આદિ આપવા માટે જે કહ્યું તે બધું તમારા માટે યોગ્ય છે. ॥ ૧૫૩ ॥

उपकर्तुं जलदा इव परपुष्टा इव पुनः प्रियं वक्तुम् ।
स्नेहितुमिव दृक्पद्माः प्रायः प्रभवन्ति भुवि सृजनाः ॥ १५४ ॥

हे भूमीपाल; जलदा मेवा इव उपकर्तुं जगतोऽप्युपकारं कर्तुम्, पुनः परैः काकैः पोष्यन्ते स्म इति परपुष्टाः कोकिला इव प्रियं मृष्टं वक्तुं भाषितुम्, पुनः दृक्पद्मा नयननल्लिनी इव । कमलनलिनपद्मारविन्दशब्दाः पुनर्पुंसकलिङ्गयोः । स्नेहितुं स्नेहं मैत्र्यं कर्तुं प्राये वाहुल्येन भुवि पृथिव्यां विषये सृजना उत्तमजनाः प्रभवन्ति समर्थी भवन्ति । यदुक्तम् 'स्नेहला नैव नेत्रेभ्यो धनेभ्यो नोपकारिणः । पिकेभ्यो नो प्रियालापा दृश्यन्ते भुवने परे' ॥

श्लोकाथं

हे राजन्, मेघो उपकार करवा भाटे, कोकिलो प्रिय जालवा भाटे तेम ज कमल जेवा नयनवाणा सज्जनो, प्रायः मैत्री करवा भाटे आ पृथ्वी पर जन्मे छे. (कछुं छे के-नेत्रो सिवाय कोछ स्नेहाण नथी, मेघो सिवाय कोछ उपकारी नथी अने कोकिला सिवाय कोछ प्रियभाषी नथी.) ॥ १५४ ॥

किं बहुनाशुशस्त्रनोरिवात्ममर्तुर्विधातुरादेशम् ।
नीतिमतो दाशरथेरिव राजन्धर्मलामोऽस्तु ॥ १५५ ॥

हे राजन्, किं बहुना भूयिष्ठभाषणेन किमस्तु न किमपि । ततस्तव धर्मलामः धर्मलाम इति नाम्ना अस्मत्पक्षसमत आशीर्वादोऽस्तु भवतात् । तव किं कर्तुः । आत्ममर्तुः स्वस्वामिनः अकञ्चरसाहेरादेशमाज्ञां विदधातीत्येवशीलस्य । कस्येव । आशुगस्त्रनोरिव । यथा पवनात्मजन्मा हृत्मान् स्वस्वामिनेः रामचन्द्रस्यादेशविधातासीत् । पवनस्य नामपरावृत्तिर्बहुधा दृश्यते । यथा हैम्याम् 'हृत्मान् वज्रकण्ठकः मारुतिः' इति । तथा चम्पूकथायाम् 'प्रभञ्जनाः खण्डिताङ्गनाधरप्रवालाः' इत्यादि । पुनस्तव किलक्षणास्य । नीतिमतो युक्तन्यायोपपन्नस्य । कस्येव । दाशरथेरिव । यथा दाशरथस्यापत्यं दाशरथिः श्रीरामः न्यायवानासीत् ॥ इति स्वरिणा तस्य स्वामिमक्ता प्रकाशिता ॥

श्लोकाथं

हे राजन्, वधु शुं कहेवुं ! पवनपुत्र हुनुमाननी जेम पोताना स्वामी अक्षर आदशाहुनी आज्ञातुं पालन करवामां तत्पर अने रामचन्द्रलानी जेम न्यायनिष्ठ जेवा तमने 'धर्मलाल' रूप आशिष हे। ॥ १५५ ॥

तदुदितमधिगत्य चित्रमन्तर्दधता तेन पुरीपुरंदरेण ।

इव कजमलिनथि चुम्बता तच्चरणयुगं यतिकुञ्जरो व्यसर्जि ॥ १५६ ॥

अथ सूरिवचनानन्तरं तेन पुरीपुरंदरेण अकमिपुराधिपतिना साहिवखानेन यतिः कुञ्जरः श्रीहीरविजयसूरिः । व्यसर्जि विसर्ज्यते स्म । स्वस्थानगभनायानुमेने । स्ववसर्ति प्रति प्रेषित इत्यर्थः । तेन किं कुर्वता । तच्चरणयुगं सूरिपादारविन्दद्वन्द्व चुम्बता स्पृशता । केनेव । अलिनेव । यथा भ्रमरेण कजं कमलं चुम्ब्यते । पुनः किंमृतेन । तदुदितं सूरिमाधितमधिगत्य विज्ञाय सम्यगवगम्य अन्तः खान्तःकरणे चित्रमाश्रयं दधता विभ्रता ॥

श्लोकाथे

त्यारपणी, सूरीन्द्रनी सर्ववातने हृदयभां धारणु करीने आश्रयभग्न भनेला नगरपति साडिअभाने भ्रमरणी जेम सूरिणना यरणयुगलने स्पर्श करीने स्वस्थाने ज्वा माटे अनुमति आपी ॥ १५६ ॥

वसतिमसुमच्चेतांसीव प्रविश्य महोत्सवं

वचनविषयातीतं स्फीतं त्रितन्वति पूर्जने ।

सरसिरुहभूः प्रोज्जृम्भाम्भोरुहीव सुखं स्थितः

कतिचन दिनांस्तरिगन्सूरीश्वरोऽगमयत्पुरे ॥ १५७ ॥

सूरीश्वरो हीरविजयसूरिः तस्मिन्नकमिपुरे कतिचन कियत्संख्याकान् दिनानगम- यदतिक्रामति स्म । किंमृतः । सुखं यथा स्यात्तथा स्थितः । क इव । सरसीरुहसूरिव । यथा पदममूर्त्रक्षा प्रोज्जृम्भाम्भोरुहि विकसिततामरसे तिष्ठति । 'ताम्यस्तामरसान्तराल वसतिर्देवः स्वयंसुरमृत' इति खण्डप्रशस्तौ ब्रह्मणः कमले वसतिः । किं कृत्वा । वसति- मुपाश्रयं प्रविश्य उपाश्रयमव्ये गत्वा । स्थित्वेत्यर्थः । कानीव । असुमच्चेतांसीव यथा जनानां मन्यलोकानां चेतांसि मनांसि प्रविवेश । चित्तेषु प्रविष्ट इत्यर्थः । अत्रैकवचनस्य बहुवचनोपमास्ति । अन्यत्रापि क्वाप्येवं दृश्यते । यथा रघुवंशेऽप्येवं दृश्यते 'वैदर्मनि- दिष्टमथो कुमारो नारीमनांसीव चतुष्कमन्तः' इति । कस्मिन्सति । पूर्जने राजनगरानेक- श्रावकवर्गो वचनानां वाचां विषयाद्गोचरादतीतमतिशायित्वाद्वाग्गोचरमतिक्रान्तम् ।

वक्तमशक्यमित्यर्थः । पुनः स्फीत पदे पदे क्षणे क्षणे च वर्धमानमेव न तु हीयमानं महोत्सवमतिमहं वितन्वति विस्तारयति कुर्वति सति ।

श्लोकार्थं

त्यारपणी, नगरवासीभ्योऽपि पगले पगले वाणीथी वर्युं न न करी शक्यते तेवो मडोत्सव करे छते लव्यश्रुवेना वित्तमां न्नु प्रवेश कर्यो डाय तेम उपाश्रयमां प्रवेश करीने, जेम अह्मा विकसित कमलमां रडे तेम सूरीश्वरे सुभपूर्वक डेटलोड समय अमहावाहमां व्यतीत कर्यो. ॥ १५७ ॥

यं प्रासूत शिवाहसाधुमववा सौभाग्यदेवी पुनः

पुत्रं कोविदसिहसीहविमलान्तेवासिनामग्रिमम् ।

तद्ब्राह्मीक्रमसेविदेवविमलव्यावर्णिते हीरसु-

क्सौभाग्यामिधहीरसूरिरचिते सर्गोऽयमेकादशः ॥ १५८ ॥

पण्डितदेवविमलगणिविरचिते हीरसौभाग्यनाम्नि महाकाव्ये एकादशानां संख्यापूरणः एकादशः सर्गं संजात इति ॥

इति पण्डितसीहविमलगणिशिष्यपण्डितदेवविमलगणिविरचितायां स्वोपज्ञहीरसौभाग्यामिधमहाकाव्यवृत्तौ अकवचरसाहिपुरस्तादाकारितदूतद्वङ्गागमनविज्ञपनतत्प्रेषणाकमिपुरपतिपार्श्वगमनश्चाक्राकारणसाहिप्रवृत्तिकथनसूरिपार्श्वप्रस्थापनतदागमनतद्वचिककथनस्फुरन्मानार्पणसूरिप्रस्थानशकुनभवनराजनगरागमनखानसंमुखागमनस्वसदनानयनगजाश्रवादिद्वौकनतन्निषेधनखानचसत्कृतिकरणवसत्यागमनादिवर्णने नाम एकादशः सर्गः ॥

श्लोकार्थं

वखिडकुलमा धन्द्रसमान शिवनामना श्रेष्ठिना अने सौभाग्यदेवीना जन्मन्त सुपुत्र देवविमलगणी, डे जेभ्यो नीरंतर सरस्वतीदेवीनी उपासना करवामां तत्पर हुता अने साधुभ्योमा सिंहु समान सिंहुविमलगणीना प्रथम शिष्यरूपे प्रसिद्ध हुता, ते देवविमल गणीवडे, जेमां जगदगुरु श्रीहीरविजयसूरिनुं सविस्तर ज्वनवृत्तात आवे छे जेवा "हीरसौभाग्य" नामना महाकाव्यनी स्वोपरीटीका सहित रचना कराछ. ते महाकाव्यने अकणरणादशाहुवडे इतोद्वारा आचार्यदेवने आभंत्रणु माटेनी विज्ञप्तिथी प्रारंभीने अमहावाहना राज साङ्गिणभानवडे करायेला सन्मान सत्कार आदिना वृतांत सहितने, अगीयारभे सर्ग समाप्त थये. ॥ १५८ ॥

सूरिराजोऽथ संप्रस्थितस्तत्पुरान्मेवडाभ्यां पुरोगामुकभ्यां युतः ।

श्लोकचन्द्रातपश्चेतिताशाशुषो यामकाभ्यां शशी पूर्वशैलादिव ॥ १ ॥

अथ राजनगरे कतिचनदिनस्थित्यनन्तरं सूरिराजः श्रीहीरविजयसूरिः तत्पुरादहमा-
दावादनगरात्सम्यक् पदे पदे संमानमहोत्सवपूर्वकं प्रस्थित पुरश्चाल । किंभूतः । पुनो
गुरोरग्रे गामुकाभ्यां गमनशीलाभ्यां मेवडाभ्यां भौदीकमालनामाभ्यां साहिप्रहितदूताभ्यां
दूतानां लेखहारकाणां च । मुद्रलजातिप्रलिङ्गं मेवाडा इत्यभिधानं प्रोच्यते । पुन- किंभूत- ।
श्लोको यशः स एव चन्द्रातपश्चन्द्रिका तेन स्वेतितानि उज्ज्वलीकृतानि आशानामर्थाद्दश-
दिगङ्गनानां मुखानि वदनानि येन । क इव । शशीव । यथा चन्द्रश्चारवशात्पुरः समे-
ताभ्यां पुनर्वसूतारकाभ्यां युक्तः । 'पुनर्वसूतु यामकौ' इति हैम्याम् । युक्त पूर्वशैलात्प्राची-
पर्वतात्प्रतिष्ठते । किंभूत- शशी । यशःसदृशचन्द्रगोलिकया उज्ज्वलीकृद्विष्णुण्डलः ॥

श्लोकार्थ

जेनी यशश्शी चन्द्रिकावडे दिशाभ्येना सुभ उज्ज्वल करयां छे तेवे चन्द्र यमल
(पुनर्वसु अने पुष्य) सङ्घित जेम पूर्वायलथी प्रयाणु करे तेम राजनगरमा डेटलाड
दिवसोनी स्थिरता करीने, स्थाने स्थाने सन्मान पाभेला डीरविजयसूरिण्ये, णादशाडे
भोडवेला भोही अने कभाल नामना आगण याही रडेला जे(मेवाडी) इतोनी साथे;
अमहावाहथी मडोत्सवपूर्वक प्रयाणु कथुं. ॥ १ ॥

कुत्रचिद्राणिनी स्रग्विणी शालिनी यत्र लोकंपृणा क्वापि वातोर्मिका ।

हंसमाला क्वचित्प्रापि कन्या मृगी कुत्रचिन्मालती पुष्पिताग्रा पुनः ॥ २ ॥

यत्रापि शार्दूलविक्रीडितं दृश्यते क्वापि दृष्यद्भुजंगप्रयातं पुनः ।

सूरिशीतद्युतेः सर्पतः पद्धतौ छन्दसां जातिवत्कुञ्जभूमिः स्मे भूत् ॥ ३ ॥

सूरिशीतद्युतेः हीरसूरिचन्द्रस्य पद्धतौ मार्गे सर्पत- प्रचलत कुञ्जभूमिर्वनावनी छन्दसां
विधिवद्वृत्तानां जातिरेव स्म भूत् वभूत् । 'स्मयोगेऽयतो लोपमिच्छन्ति' इति सारस्वत-
व्याकरणे । यत्र कुञ्जभूमौ छन्दोजातौ च कुत्रचित्प्रदेशे वाणिनी । 'छेका मत्ता च वाणिनी'

इति हैम्याम् । तथा 'यस्मिन्महो शासति वाणिनीनां निद्रां विहारार्धपथे गतानाम्' इति रघुवंशे । उद्याने क्रीडार्थं समेता दृश्यन्ते । किंमृता वाणिनी । स्रग्विणी स्रजो मुक्ताफलानां सरिविशेषाः कुसुमानां माला हारा विद्यन्ते यस्याः । पुनः शालिनी अतपवानेकालंकारैः शालते शोभते इत्येवंशीला । तथा वाणिनी, स्रग्विणी, शालिनी चैतास्तिस्त्रोऽपि छन्दो-जातयः । तथा क्वापि प्रदेशे लोकान् कुसुमावचयग्रथनान्योन्यपरिधापनान्दोलनगाननर्तनादिमानेककौतुकक्रीडाकारिणो जनान्पृणातीति लोकंपृणा सकलजनसुखकारका वातानां पवनानामूर्मिका वीची समेति । अथ च छन्दसि वातोर्मिकाजातिः । पुनः क्वचित्कमलाकरादिषु हंसमाला राजमरालराजी क्रीडन्ती दृश्यते । हंसमाला छन्दोजातिश्च । क्वापि स्थाने स्मेरोद्यानादौ कन्या पुष्पावचयार्थमागता पुष्पाजीविकुमारिका विलोक्यते । अथ च कन्या छन्दोजातिः । पुनः क्वापि सजलशार्दूलप्रदेशादौ मृगी स्वलधुवालकलिता सारङ्गी चरन्ति नीरीक्ष्यते । मृगी छन्दोजातिश्च । पुनः कुत्रचित्क्रीडाकाननादौ मालतीजातिनामलता प्रेक्ष्यते । किं लक्षणा । पुष्पितं कुसुमितं प्रसन्नपरम्परापरिचितमग्रं शिखरं यस्या सा तथा । जातिः पुष्पिताया च द्वे अपि छन्दोजाती । क्वापि कारस्करकोटरविलादौ दृष्यतां दर्पमदं विभ्रतां मदोन्मादिनां मुजंगमानां सर्पाणां प्रयात गमनं निमाल्यते । मुजंगप्रयातं छन्दोजातिश्च । पुनः क्वापि गिरिगह्वरादीनां प्रदेशे शार्दूलानां व्याघ्राणां चित्रकायानां वा अथवा अन्यर्हिस्त्रस्वापदविशेषाणां विशेषेण निजमहिलाभिर्बालकैर्वा समं क्रीडितं विलसितं विभाव्यते शार्दूलविक्रीडितनाम्नी छन्दोजातिश्च ॥ युग्मम् ॥

श्लोकाथं

(विहार करता सुनीन्द्र डोरविजयसूरिणी विहारभूमि विविध प्रकारनी छंदेनी नतिरूपे णनी गर्ध. ते आ प्रमाणे केध केध वनभूमिमा रडेली पुष्पेनी भाणाओथी क्षग्विणी, अनेक नतिना अलकारेथी शोभती अेटले शालिनी, अने भत्तांगनाओथी युक्त डोवाथी वाणिनी. (स्रग्विणी; शालिनी अने वाणिनी अे त्रणे छंदनी नतिओ छे) केध प्रदेशमां सकलजंतुओने सुभकारी अेवी पवननी उर्मिओ वडे छे; (वातोर्मिका-छंद); सरोवरमां क्रीडा करी रडेला राजहंसोनी पंडितओ शोले छे. (हंसमाला) केध प्रदेशमां पुष्पेने अेकठा करवा माटे आवेली भाणीनी कन्याओ नेवामां आवती डती. (कन्या-छंद) केध प्रदेशमां डरणीओ देभाती डती. (मृगी-छंद) केध प्रदेशमां विकस्वर पुष्पेना अथलाग उपर रडेली मालती नामनी लताओ नेवामा आवती डती. (मालती) अलिमानथी उद्धत अेवा सर्पो जता आवता देभाता डता (मुजंग) तेम ज पर्वतोनी शुक्र आदिमां शार्दूल-सिंह आदि पशुओनी क्रीडा नेवामां आवती डती. (शार्दूल विक्रीडित) आ रीते वनभूमि छंद नतिरूप णनी. ॥ २ ॥ ३ ॥

१. पाणिनीयतन्त्रे तु स्रशब्दयोगेऽडागमाभावाविधानात्स्वभूदिति पाठः साधु ।

निम्बजम्बीरजम्बूकदम्बद्रुमान्स्मेरमाकन्दकारस्करं कीरवत् ।

लङ्घयन्ग्रामसीमापुरीः स प्रभुः प्रातवान्पत्तनस्वोपकण्ठं क्रमात् ॥ ४ ॥

स प्रभुः हीरसूरीश्वरः क्रमाद्ग्रामानुग्रामविहारपरिपाट्या पत्तनस्याणद्विह्लापाटकनाम-
पुटमेदनस्य उपकण्ठं संनिधानं प्रातवानासादयामास । किं कुर्वन् । ग्रामान् लघुपुराणि
संनिवेशान्वा सीमामुभयोर्ग्रामयोर्नगरयोर्वा मध्यभूमिं ग्रामसमीपभूर्वा पुरीर्महानगराणि
विश्वलपुरमहीशानकादीनि लङ्घयन्गतिक्रामन् । किं च कीरवत् । यथा शुको निम्बान्
पिचुमन्दान् जम्बीरान् जम्बिलान् वृक्षविशेषान् जनप्रसिद्धान् जम्बून् श्यामफलाग्रसिद्धान्
कदम्बान्नीपान् धाराकदम्बान् धूलीकदम्बांश्च जातिद्वयविशिष्टान् एतानेव द्रुमान् पादपान्
लङ्घयन् मुञ्चन् स्मेरं वसन्तऋतुना विकसितं पल्लवदलकलिकाकुसुमफलकलितं कृतं
माकन्दकारस्करं सहकारतरुं प्राप्नोत्यधिगच्छति ॥

श्लोकार्थं

जेम योपट लींमडो, जंभीर, जंभु अने कदंभ आदि वृक्षाने त्यज्जने विकस्वर
येवा आश्रवृक्षने सेवे तेम हीरविजयसूरिण गाम, नगर अने सिमाडा आदिनुं
दिल्लधन करीने अनुकमे अणुदिल्लपुर पाटणु पासे पधार्या, ॥ ४ ॥

श्रोत्रपत्रैर्निपीय प्रभोरागामेयपीयूपमानन्दमेदस्विनः ।

तत्पदांभोजमभ्येत्य भोजुर्जनाः पान्थसार्था इव स्मेरदुर्वीरुहम् ॥ ५ ॥

जनाः पत्तनआद्वलोकाः अभ्येत्यागत्य तत्पदांभोजं स्वरिचरणारविन्दं भोजुः सेवन्ते
स्म । प्रणमन्ति स्मेत्यर्थः । के इव । पान्थसार्था इव । यथा पथिकप्रकरां अभ्येत्य
वुरात्समागत्य निदाघदाघतप्तीकृताङ्गाः प्रबलपथश्रमश्रान्ताश्च सन्तः स्मेरन्तं विकसन्तमुर्वीरुहं
बहुलपल्लवदलफलच्छायाछन्नं मार्गवर्तिमहीरुहं भजन्ते । 'स्मेरदम्भोरुहारामपवमानमि-
वानिल' इति पाण्डवचरित्रे । जना किंभूताः । आनन्देन प्रभोदेन मेदस्विन उपचयवन्तः
स्फुरद्रोमाञ्चकञ्चुकपुञ्जपुषः । किं कृत्वा । प्रभोः श्रीगुरोरागम आगमनं तदेवामेय
प्रमाणातीतं पीयूषममृतं श्रोत्रपत्रैः कर्णपर्णदुन्दुकैर्निपीयातितृप्ततया पीत्वा । सादरं श्रुत्वे-
त्यर्थः । अथ च 'पीयूषोऽभिनव' पथः' इति ह्यैम्याम् । सद्यस्कपय पानाच्च पुष्टाङ्गा भवन्त्येव ॥

श्लोकार्थं

श्रीहीरविजयसूरिणा आगमनरूप प्रभाषातीत अमृतनुं कानोवडे पान करीने
अर्थात् सांभगीने इष्ट-पुष्ट भनेला पाटणुना श्रावडोये, जेम मार्गथी श्रुमित भनेला

मुसाङ्गरे। आवीने विक्रस्वर वडना वृक्षेनो आश्रय करे तेम, आवीने आचार्यभडाराजना
अरण्यकभलेनो आश्रय कुर्ये अर्थात् नमस्कार कुर्या ॥ ५ ॥

आजगामानाथ कस्माङ्गजन्मा यतिक्षमातलाखण्डलः संमुखं तत्प्रभोः ।

सूरिणाप्यर्णवेनेव शीतद्युतेः पिप्रियेऽद्वैतसस्योदयं पश्यता ॥ ६ ॥

अथ सूरैः पत्तनसमीपे समागमनानन्तरं कस्मानामसावोरङ्गजन्मा नन्दनो विजयसेन-
नामा यतिषु मुमुक्षुषु अथ वा यतीनां मध्ये क्षमातलस्य महीमण्डलस्याखण्डलो वासवः ।
सूरीन्द्र इत्यर्थः । तस्य प्रभो श्रीहीरविजयसूरीन्द्रस्य संमुखमभिमुखमाजगाम समागच्छति
रा । अपि पुनरस्य विजयसूरैरद्वैतमनन्यसामान्यमुदयं वैभवातिशयप्रादुर्भाव पश्यता
स्वयं विलोकयता सता सूरिणापि हीरगुरुणापि पिप्रिये प्रमुदितमद्वैतप्रीतिमत्ता समजा-
यत । केनेव । यथा शीतद्युतेः कौमुदीदयितस्याद्वैतमभ्युदय पश्यता समुद्रेण चन्द्रजनकेन
प्रीयते । यस्माद्ये समुत्पद्यन्ते स तेषां पिता, चतुर्दशानामापि रत्नानां समुद्रे समुत्पन्नत्वा-
त्समुद्र एव पिता । यथा लक्ष्म्या प्रसिद्धं नाम क्षीरोदतनया हैम्याम्, तथा चन्द्रोऽपि
प्रसिद्धः समुद्राङ्गजः । तथा च नैषधे 'सिताम्बुजानां विरहस्य यच्छलाद्भवलिश्यामलि-
तोदरश्रियाम् । तमः समच्छायकलङ्कसंकुलं कुलं सुधांशोर्वहुलं वहन्निव ॥' इति । 'कुलशब्देन
समूहं वशं वा वहति' इति तद्वृत्तिः ॥

श्लोकार्थ

शुभभडाराजने पाठणु पासे पधारेदा जण्णीने. साधुओमां धन्द्र समान कभाश्रेण्ठीना
पुत्र; आचार्यदेव विजयसेनसूरिण सन्मुभ पधार्या. समुद्र जेम अन्द्रोदय जेतां
आनंहित जने तेम हीरविजयसूरि विजयसेनसूरिणो अद्रितीय उदय जेध अत्यन्त
आनंहित जन्या, ॥ ६ ॥

हीरसूरिक्रमद्वन्द्वनम्रीभवत्तन्मुखं प्राप कामप्यनन्यां श्रियम् ।

कल्पितानल्पसख्यः कथंचिन्मिथः संगतः पङ्कजेनेव शीतद्युतिः ॥ ७ ॥

हीरसूरैः स्वगुरुरीहीरविजयसूरैः क्रमद्वन्द्वे चरणयुगले नम्रीभवत्सांजायमानं तन्मुखं
विजयसेनसूरिवदनं कामपि वचनगोचरातीतामसाधारणीं श्रियं शोभां प्राप लभते स्म ।
उन्प्रेक्ष्यते मिथः परस्पर कथंचित्केनापि प्रकारेण कल्पितं निर्मितमनल्पं बहुदृष्ट च

सख्य मंत्रीभावो येन तादृशः शीतद्युतिश्चन्द्रः पङ्कजेन पद्मेन समं संगतो मिलित इव ।
चरणस्याम्भोजोपमा वदनस्य च चन्द्रसाम्यमित्युत्प्रेक्षा ॥

श्लोकाथं

पोताना गुड्देव श्रीहीरविजयसूरिलतां यरणुकमलमां नभी पडेष्टुं विजयसेनसूरि-
लतुं सुभयन्द्र कोष्ठं अनेरी शोभाने धारणु करतुं डतुं; ङ्गु कोष्ठं पणु रीते परस्परनी
लुगणन मित्रता थष्ठ डोय तेम यन्द्र कभलनी साथे मण्ये न डोय ! ॥ ७ ॥

प्रश्नयामास भट्टारकाधीश्वरोऽनामयादि स्वयं तस्य सूरीशितुः ।

तेन रेजे पुनः सोऽधिकं सूनुना यौवराज्यान्वितेनैव भूवासवः ॥ ८ ॥

भट्टारकाधीश्वरो बृहन्नगधराधिराजो हीरविजयसूरीश्वर स्वयमात्मना तस्य सूरी-
शितुर्विजयसेनस्वरनामयादि नीरोगताप्रमुखं समाधिकुशलतादिकं प्रश्नयामास पृच्छति
स्म । पुनः स हीरभट्टारक तेनाचार्यण समाधिकं रेजे वभौ । क इव । भूवासव इव ।
यथा पृथिवीपुरहृतो राजा यौवराज्येन युवराजस्य भावस्तेन यौवराज्यपदवीभावेन युक्तेन
युवराजेन सूनुना नन्दनेन कृत्वा राजते ॥

श्लोकाथं

आचार्येमां राजसमान श्रीहीरविजयसूरि शरीर स्वस्थता आदिनी कुशणवार्ता
पूछता डता, अने ङेम राज युवराजनी साथे शोले तेम हीरविजयसूरिणे विजयसेन-
सूरिलनी साथे अधिक शोला प्राप्त करी. ॥ ८ ॥

नैककायान्प्रणीय स्वयं दर्शयन्द्वादशार्चिः स्वचातुर्यमुर्व्यामिव ।

शिष्यसार्था मिथो नव्यकाव्यैस्ततः संस्तुवन्ति सा तौ सूरिभूमास्करौ ॥ ९ ॥

ततो विजयसेनसूरिसमागमनान्तरं शिष्यसार्था विद्वद्विनेयव्रजा मिथः परस्परं
नव्यकाव्यै सद्यस्त्रकवित्वै. कृत्वा तौ हीरविजयसेननामानौ सूरी पव भूमास्करौ सूरि-
राजौ । 'मध्यदिनावधि विवेर्वसुधाविवस्वान्' इति नैषवे । प्रति सस्तुवन्ति स्म वर्णया-
मासुः । विजयसेनसूरि हीरविजयसूरि श्रीहीरविजयसूरिशिष्या तुष्टुवुः । उत्प्रेक्ष्यते
नैकान्वहन कायान् सृतीः प्रणीय कृत्वा । 'निषेधार्थनकारस्य समासत्वान्नलोपामावो

निषेधार्थवाचकौ तत्र निषेधार्थवाची नकारस्तत्र लोपो न भवति निषेधेत्यादौ ज्ञेयः नञस्तु लोपो भवत्येव' इति प्रक्रियाकोमुद्याम् । उक्तत्वात्समासत्वाच्च नकारस्यानादेशो न स्यादिति । द्वादशार्चिवृहस्पतिरूप्यां पृथिव्यां स्वयमात्मनैव स्वस्यात्मनश्चातुर्यं निपुणतां दर्शयन्निव । अथ वा दर्शयन् द्वादशार्चिरिव ॥

श्लोकार्थ'

त्यर पथी शिष्येनो समूहं परस्पर नवनवा काञ्चोनी रथना करीने सूरिणास्करोनी स्तुतिं करता उता; ते जल्ले षुडस्पति स्वयं अनेक शरीरने धारणु करीने पृथ्वी उपर पोतानी आतुरी अतावतो न डोय । ॥ ९ ॥

तत्समीक्षोत्सुकीभूतदिङ्नायके पौरपुञ्जैः प्रणीते महाडम्बरे ।
धामिवेन्द्रो जयन्तेन भट्टारकस्तेन सूरिन्दुना प्राविशत्पत्तनम् ॥ १० ॥

भट्टारकः । यद्यपि भट्टारकशब्देन पूज्यत्वख्यापनम् 'पादा भट्टारको देवः प्रयोज्याः पूज्यनामतः' इति हैम्यामुक्तत्वात् पूज्यपादाः तथा भूपतिर्भोजदेवः तथा अर्हद्भट्टारकं गृहीत्वेत्यादौ प्रशस्यार्थप्रकारकत्वं दृश्यते, तथाप्यत्र जैनशासनानुसारेणाद्युना लोकरूढया भट्टारकशब्देन वृहद्गणाधिपराच्छिष्यस्तस्मिन्वृहद्गणाधिपे विद्यमाने आचार्य इत्युच्यते इति संप्रदायः । श्रीहीरविजयसूरिः तेन सूरिन्दुना विजयसेननाम्ना सूरिचन्द्रेणाचार्यचन्द्रमसा साकंपत्तनं पुटभेदनं प्राविशत्प्रविशति स्म । 'द्वीपान्तरेभ्यः पृथिवीपतिभ्यः क्षणाद्वापे पुटभेदनं तत् इति नैषधे । क इव । इन्द्र इव । यथा पुरंदरो जयन्तेन निजनन्दनेन जयदत्तेन समर्था दिवं नन्दनादौ क्रीडित्वागत्य प्रविशति । कस्मिन् सति । पौरपुञ्जैर्नागरिकनिकरैर्महाडम्बरे अतिशयितोत्सवे प्रणीते कृते सति । किंभूते महाडम्बरे । तस्य महाडम्बरस्य समीक्षा सम्यक्सर्वप्रकारेणावलोकनं तत्रोत्सुकीभूता उत्कण्ठिता जाता दिङ्नायका दिक्पाला यत्र ॥ इति हीरसूरेः पत्तने समागमनम् ॥

श्लोकार्थ'

जे उत्सवने जेवा दिङ्नायको उत्कण्ठितं तथा छे तेवा नागरिकेवठे करायेला भडा भडोत्सव पूर्वक, जेम ईन्द्र पोताना पुत्र जयंतनी साथे स्वर्गपुरीमां प्रवेश करे तेम लट्टारकाचार्य हीरविजयसूरिज्जे विजयसेनसूरि साथे अणुडिदलपुर पाटणुमां प्रवेश कर्यो. ॥ १० ॥

देशनामन्दिरं श्रीजिनेन्दोः पुरो व्यालुलोके वसत्यां व्रतीन्द्रस्ततः ।

आप्तमाराद्भुकामेव लोकत्रयी वप्रत्रितयिकैतवात्समीयुषी ॥ ११ ॥

ततः पत्तने प्रवेशानन्तर व्रतीन्द्रः सूरिः वसत्यामुपाश्रये पुरस्तात् श्रीजिनेन्दोः श्रिया त्रैलोक्याधिपत्यलक्ष्म्या कलितस्य जिनानां सामान्यकेवलितानां मध्ये इन्दुः सत्राह्लादकत्वार्थ-
करस्तस्य यदग्रे वर्ण्यमानं सुरासुरनरेषु प्रसिद्धं वा देशनामन्दिरं समवसरणं व्यालुलोके
विलोकते स्म । दृष्टवानित्यर्थः । तक्तिम् । यत्र धर्मदेशनामन्दिरे वप्रत्रितय्याः प्राकार-
त्रयस्य कपटात् । उत्प्रेक्ष्यते आप्त श्रीजिनेन्द्रमाराद्भुकामा सेवितुमभिलषन्ती लोकत्रयी
त्रिलोकी समीयुषी समागतेषु ॥

श्लोकाथ

नगर प्रवेशं यथा ग्राह श्री हीरविजयेसूरिण्ये उपाश्रयणी आगण श्रीजिनेश्वर
लगवन्तनुं समवसरणु जेथुं. ते समवसरणुमां त्रणु गठना षडाने ळणु त्रिलोकी
श्रीजिनेश्वरलगवन्तनी उपासना करवा भाटे आवी न डोय ? ॥ ११ ॥

जत्र वापीषु पश्यन्ति शंभुश्रियं वारिदेव्यः सिताम्भोजनेत्रैरिव ।

अर्हतेव स्ववाचामृतं निर्जितं सेवितुं तं पुनस्तासु संतिष्ठते ॥ १२ ॥

यत्र समवसरणे वापीषु जलसंपूर्णदीर्घिकासु वारिदेव्यो जलदेवताः स्मितानि
विकसितानि अम्भोजानि कमलानि तान्येव नेत्राणि नयनानि तैः । उत्प्रेक्षते
विकचकमललोचनैः कृत्वा शंभुश्रियं तीर्थकृतब्रतुधिशदतिशयाद्यतिशायिलक्ष्मीं पश्यन्ति
विलोकयन्तीव । पुनरर्हता जिनेन्द्रेण स्ववाचा मधुरिमाद्वैतात्मगिरा अमृतं पीयूषं निर्जित-
मभिमृतं सत् । उत्प्रेक्ष्यते पुनस्तं जिनेन्द्रं सेवितुमुपासितुमिव तासु वापीषु संतिष्ठते
समेत्य स्थितम् ॥

श्लोकाथ

समवसरणुनी वावडीओमां ळवडेवीओ विकस्वर क्कमलइपी नेत्रोवडे, तीर्थं करनी
ओत्रीश अतिशयोनी लक्ष्मी जेति न डोय ! वणी लगवन्तनी वाष्णीनी अद्वितीय मधु

रात्रिथी पराभव पाभेद्युं अमृत ङाणु इरीथी विनेश्वरनी उपासना करवा भाटे आवीने
रहुं न डोय ? ॥ १२ ॥

यत्र सोपानपंक्तिः शिवाहं महागेहमारोडुमूहेऽधिरोहिण्यभात् ।

निम्नगोत्यात्मकौलीननिर्मृष्टये जाह्नवीवोत्तरङ्गागताहृत्पदे ॥ १३ ॥

यत्र भगवत्समवसरणे सोपानपंक्तिः आरोहणश्रेणी अमाद्रमौ । उत्प्रेक्ष्यते शिवं
मोक्षमित्याहा नाम यस्य तादृश महागेहमत्युच्चैःस्थानस्थितप्रासादमारोडुमुच्चैश्चद्विषुम-
धिरोहिणी निःश्रेणिकेव ऊहे इवार्थे । अथ वा वितर्कयामि । 'तपःकृशाङ्गास्तं शैलमारोडु-
न वयं क्षमाः । चटिष्यति कथं प्रौढदेहोऽयं गजराजवत् ॥' इति ऋषिमण्डलवृत्तौ । वा
अथवा इयं निम्नगा नीचगामिनी । कामिन्यो नीचगामिन्यः इत्यप्यर्थश्च निः । इत्यमुनी
प्रकारेण आत्मनः स्वस्य कौलीनस्य जनापवादस्य निर्मृष्टये विनाशनाथ अहंलोकलयनाय-
कस्य पदे चरणे समवसरणरूपे वा स्थाने आगता समागतवती । उत्तरङ्गा उत ऊर्ध्वमु-
त्तराः सोपानरूपास्तरङ्गाः कल्लोला यस्यारजोदशी जाह्नवी जह्नुकन्या गङ्गेव ॥

श्लोकार्थ

समवसरणुनी सोपान पंक्ति अये ङाणु मोक्षरूपी मडेल पर आरोडुणु करवा भाटेनी
निसरणी न डोय. तेवी शोले छे, अथवा 'निम्नगा'-नीचगामिनी' अयेवा येताना
लोकापवादने इर करवा भाटे ङाणु अरिहंत अरणुइय समवसरणुभां सोपानइये नेना
तरंगो अन्यां छे तेवी गंगानदी आवीने रही न डोय ? ॥ १३ ॥

यत्र सृष्टैरिव श्रेयसे तोरणैः सार्वविश्वाधिपत्याभिषेकक्षणे ।

येन नेतुं जनान्मुक्तिपुर्यामिवोद्धादितैर्द्वारवारैः पुनः पुस्फुरे ॥ १४ ॥

यत्र समवसरणे तोरणैश्चतुर्दिकप्रतोलीषु प्रणीतैर्वहिक्रारैर्वन्दनमालामिवा पुस्फुरे
शुशुभे । उत्प्रेक्ष्यते सार्वस्य तीर्थकरस्य विश्वेषां त्रिजगतामाधिपत्य रयामित्वम् ।
राज्यमित्यर्थः । तस्य तत्र वा अभिषेचनं स्थापनं तस्य क्षणे प्रस्तावे महोत्सवे वा
श्रेयसे कल्याणकृतये सृष्टैर्निर्मितैरिव । लोकेऽपि प्रायो महोत्सवसमये तोरणानि कथ्यन्ते ।
युनर्यत्र समवसरणे द्वारवारैर्द्वारवारैः पुस्फुरे स्फुरितम् । उत्प्रेक्ष्यते येन भगवता जनान्-
मन्व्यलोकान् मुक्तिपुर्यां सिद्धिनगर्या मोक्षमध्ये नेतुं प्रापयितुमुद्धादितैर्मुकुलीकृतैरर्थान्मु-
क्तिपुरीद्वारैरिव ॥

श्लोकाथं

समवसरणुनी आरे द्विशाना धरो पर तोरणो शोभतां हतां; ते नष्टे श्री तीर्थं कर
भगवंत पर त्रष्टे जगतना अधिपतिपणानो अभिषेक करवा माटे लोकोन्मे स्वकल्याणुर्थे
तोरणो भांध्या न होय वणी; समवसरणुना पुढला द्वारो नष्टे लव्यणुवोने मुक्तिरूपी
नगरी प्राप्त कराववा माटेना द्वारो न होय. ॥ १४ ॥

संभुमुद्दिश्य मुक्तैः रगरेणाशुगैर्भोधतां किं गतैरन्तरेऽवस्थितैः ।

दौकितैरात्मनः किं वपुर्लिप्सया पुष्पचापेन वाभ्राजि यरिगन्धुर्भैः ॥ १५ ॥

यस्मिन् समवसरणे सुभैः पञ्चवर्णजानुप्रमाणाप्रमाणोज्ज्वलमानकुसुमैरभ्राजि रेजे ।
उत्प्रेक्ष्यते एमरेण मनोमवेन विरोधितया शंभुं पार्वतीपतिमहन्तं वा उद्दिश्य संकल्प्य
मुक्तैः क्षिप्तैरसाधारणसिद्ध्यनुभावात् संभुविषये पुनर्भोधतां विफलतां गतैः प्राप्तैः ।
अत एव वेध्या लब्धात् अन्तर्मध्ये विचाल एव स्थितैः पतितैराशुगैर्वाणैरिव कामस्य च
पुष्पशरत्वात् । अथ वा पुष्पचापेन श्रीनन्दनेन अनङ्गत्वादात्मनः एवस्य वपुर्लिप्सया
शरीरप्राप्तिकाङ्क्षया दौकितैरुपदीकृतैः शरैः किं स्वविशिखैरिव ॥

श्लोकाथं

समवसरणुभां ननु (दी'यणु) प्रमाणु पंचरंगी पुष्पेनो समूह, कामदेवे धर्मरने
उद्देशीने ई'केला पोतानां भाणो धर्मरे निष्कण भनाव्याथी नष्टे वयभां न रही गर्था-
न होय. तेवां शोले छे. अथवा स्वयं अनंग होवाथी अंगनी स्पृहाथी समवसरणुभां
कामदेवे लेट्टाए करेला नष्टे पोतानां भाणो न होय. ॥ १५ ॥

धीरिमाधःकृते शीलतीव त्रपासंकुचद्गौरवे स्वर्गिरो विष्टरे ।

यत्र शौर्येण निर्जित्य वन्दीकृतः श्रीजिनेनेव पञ्चाननोऽधःकृतः ॥ १६ ॥

यत्र समवसरणे विष्टरे भगवदुपवेशनोचिते सिंहासने पञ्चाननः केसरी अधः
अर्थाजिनेप्रस्यायस्तारित्यतः तिष्ठति स्म । उत्प्रेक्ष्यते श्रीजिनेन त्रिभुवनाधिपत्यलक्ष्मी-
विक्रिसरसिर्केन तीर्थकृता शौर्येण स्वशरतया साहसिक्येन निर्जित्याभिभूय वन्दी-
कृतो वन्धुं विहितः सन् अधस्तस्थिवान् विष्टरे । पुनरुत्प्रेक्ष्यते धीरिम्णा सुरासुरनरान-

धचालनासाधारणधैर्येण कृत्वा अधःकृते परिसृते नीचैः कृते न्यकारं प्रापिते । अत एव
त्रपया लज्जाधिक्येन संकुचलधृभवद्गौरवं गुरुत्वमुच्चैरारत्व वपुषो महत्त्वं च यस्य
तादृशे शीलति । अर्थाद्भगवन्तं सेवमाने स्वर्गिणौ सुवर्णाचले ॥

श्लोकार्थ

समवसरणुभूमिमां रडेला सिंहासननी नीचे अर्थात् लगवंतनी नीचे रडेला केशरी
सिंह, लगवंतनी शूरवीरताथी परालव पाभेला सिंहने अंहीइये करायो न डोय तेवो
शोले छे. अर्थात् सिंह न्णु लगेवतना वंदनार्थे आव्यो न डोय । वणी, लगवंतनी
धीरताथी तिरस्कृत थयेवो सुरगिरी-भेइपर्वत लज्जना अतिरेकथी न्णु संकुचित
अनीने सिंहासनइये रडी गया न डोय । अर्थात् लगवतनी उपासना करवा भाटे
न्णु साक्षात् भेइपर्वत आव्यो न डोय । ॥ १६ ॥

अर्हतां त्रातुमात्माश्रितान्संसृतेर्भीलुकान्किं चतुर्दिवसमेताज्जनान् ।

यत्र तेषां चतस्रो गतीर्वा निराकर्तुमूहे चतस्रः कृता मूर्तयः ॥ १७ ॥

यत्र समवसरणे अर्हता तीर्थकृता चतस्रश्चतुःसंख्याका मूर्तयः कायाः कृता निर्मिताः ।
उत्प्रेक्ष्यते संसृतेः संसारात् अनादिमवपरम्परापरिभ्रमणदुःखमरात् भीलुकान् विभ्य-
तीत्येवंशीलान् । तथा च चतुर्दिवस्यः पूर्वादक्षिणापश्चिमोत्तरालक्षणाभ्यः चतस्रो हरिश्चयः
समेतान् एवसमीपे समागतान् अत एवात्मानं भगवन्तम् । 'क्षेत्रज्ञ आत्मा पुरुषः' इति
हैम्याम् । आश्रितान् उपेत्य स्वशरणीभूतान् भविकलोकान् किं त्रातु रक्षितुमिव चतस्रो
मूर्तयो विहिताः । अथ वा ऊहे अहमेव विचारयामि । पूर्वोक्तविशेषणविशिष्टानामेव
तेषां जनानां चतस्रो नरकतिर्यङ्गनुष्यसुरलक्षणाश्चतुःसंख्याका अपि गतीर्भवन्निराकर्तुमिव
निवारयितुमिव वा चत्वारो देहा विहिता धृताः ॥

श्लोकार्थ

समवसरणुमां तीर्थंकर लगवंतना आरे दिशाभां स्थापन करेला आर प्रतिभिंणो
शोले छे, ते न्णु अमादिकालीन संसारमां परिभ्रमणु करवानां दुःखथी लयलीत अनेला
अेवा आरे दिशाथी पोतानी समीपे आवेला लव्यलवोने रक्षणु आपवा भाटे मनुष्य
अने देवइय आर गतिने उच्छेद करवा भाटे न्णु आर मुभ करयां न डोय. ॥ १७ ॥

भाति भामण्डलं राजवैरादिवाप्तस्य पृष्ठे प्रविष्टः प्रणश्यास्यः ।

ब्रह्मणा यत्र मुक्तः किमर्चिर्ब्रजो विश्वकृत्क्षिताङ्गस्य वा भास्वतः ॥ १८ ॥

यत्र श्रीजिनधर्मदेशनसदने आप्तस्य तीर्थकृतः पृष्ठे शिरसः पश्चात्प्रदेशे भामण्डलं ज्योतिःपुञ्जो भाति विभ्राजते दीप्यते वा उत्प्रेक्ष्यते राज्ञा चन्द्रेण नृपेण वा सह वैराद्विरोधात् चन्द्रोदये क्वापि प्रणश्य याति स्वोदये च स्वकरैरेव प्रातश्चन्द्रश्रियं मुष्णाति । अत एव विरोधः । तस्मात्प्रणश्य प्रपलाय्य आप्तस्य विश्वस्तस्य अयं सर्वथापि प्राणत्यागेऽपि मह्यं कस्मैचिदपि न ददाति इति विश्वास प्राप्तस्य मित्तस्य पृष्ठे, प्रविश्य स्थितोऽरणो भानुमानिव । वाथेवा ब्रह्मणा विधात्रा यत्र समवसरणे विश्वकृता देववर्धकिना तक्षितं तत्रकृत 'तांशुं' इति लोकोक्त्या तादृशमङ्ग कायो यस्य । स्वदयितादित्यतेजोसहिष्णुदक्षाङ्गजाभ्यर्थितदेववर्धकिना चक्रभ्रममारोप्य उल्लिखितवपुष इत्यर्थः । तादृशस्य भास्वतो भास्करस्य अर्चिर्ब्रजस्तेजोराशिश्चि व मुक्तः स्थापितः । 'आरोप्य चक्रभ्रममुष्णतेजास्त्वहद्रेव यन्त्रोलिलखितो विभाति' इति रघुवंशे ॥

श्लोकार्थं

समवसरणुमां तीर्थंकर लगवंतना पाछणना लागमां लामंडल-ज्योतिपुंज शोले छे. जल्ले प्रलात समये चन्द्रनी शोळाने लुटवाना कारल्ले, चन्द्रनी साथे उत्पन्न थयेला वैरलावथी, सूर्यना सारथी अङ्गु नासीने लगवंतनी पाछण छुपाछ गये. न होय ? कारल्लेके आप्तशिरोमणी प्रलु प्राणुते पलु मारा शत्रु चन्द्रना हाथमा मने सोपशे नही, आवा विश्वासथी ज जल्ले पाछण रही गये. न होय ! अर्थात् सूर्यनुं तेज नही सही शकवाथी, अह्माये पोतानु सुथार द्वारा जेतुं शरीर छोडावी नाभ्युं छे. ते सूर्यनुं तेजराशि जल्ले मूळये न होय ? ॥ १८ ॥

किं प्रिये पूर्णिमाशर्वरी चन्द्रिका वक्रचन्द्रस्य पत्युर्द्विपार्श्वी श्रिते ।

कुन्तलैर्न्यवकृते वानुनेतु स्वयं राजतोऽभ्यर्णयोश्चामराली प्रभोः ॥ १९ ॥

प्रभोवृषमतीर्थकृतोऽभ्यर्णयोः पार्श्वयोः प्रदेशयोश्चामराली वालव्यजनमाले राजतः शोभते । उत्प्रेक्ष्यते पत्युः स्वमर्तुर्वक्रचन्द्रस्य वदनविधोः । द्वयोः पार्श्वयोः समाहारो द्विपार्श्वी तामुपान्तद्वन्द्व श्रिते । किंभूते । प्रिये द्वे कान्ते इव । एका पूर्णिमाशर्वरी राकारान्त्रिः, अपरा चन्द्रिका ज्योत्स्ना । 'कौमुदी कुमुदीनीभदक्षजारोहिणीद्विजनिशौपधीपत्तिः' इति हेम्याम् । द्वयोरपि पतित्वात् द्वे अपि उपेत्य द्विपार्श्वी श्रिते । चन्द्रका-

મિન્યાવિવ વાથવા પ્રમોનામેયદેવસ્ય કુન્તલૈઃ પરિવ્રજ્યાયા ઉપાદાનૈઃ પચ્ચમુષ્ટિલોચવિર-
ચનાવસરે પ્રસરત્પવને પ્રેરિતાગતાં સસ્થૂલલહલહાયમાનામાનમૂર્ધ્વજવિલોકનાનન્દિતપુરવર-
પ્રાર્થનાક્ષણરેક્ષિતૈકમુષ્ટિમરુતપ્રશરુકુન્તલહસ્તેન ન્યવકૃતા તિરસ્કૃતા સતી સ્વયમાત્મના
અનુનેતુમર્થાત્પ્રમુ પ્રસાદયિતુ વા શ્રિતે પ્રકીર્ણકપડ્કચાવિવ ॥

શ્લોકાર્થ

સમવસરણુમાં શ્રીઋષભદેવના બન્ને પડખે રહેલી ચામરોની પંકિત શોભે છે, તે બંને ભંગવંતના મુખરૂપી ચન્દ્રની પૃષ્ઠિમા અને ચન્દ્રિકા એ બે પ્રિયાઓ પોતાના સ્વામિના પડખે આવીને રહી ન હોય, તેવી શોભે છે અથવા દીક્ષા અવસરે પંચમુષ્ટિ લેવા કરી રહેલા ઋષભદેવ ભગવંતની બાકી રહેલા એક મુષ્ટિ પ્રમાણુ કેશોની પંકિત સુવર્ણ કલશની જેમ શોભતી હોઈને ઇન્દ્રની પ્રાર્થનાથી તેનો લેવા નહી કરવાથી, તે મુષ્ટિ પ્રમાણુ સુંદર કેશથી તિરસ્કૃત થયેલી ચામરોની પંકિત બંને ભગવંતની પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત કરવા માટે બન્ને પડખાને આશ્રયીને રહી ન હોય ? ॥ ૧૯ ॥

આતપત્રયી યત્ર રેજે વિમોઃ દમાન્વરોદ્યોતકૃત્વત્પ્રસર્યામવમ્ ।

માં ત્રિલોક્યાઃ પુનર્દ્યોતકં ત્વં સૃજેતીવ વક્તું ત્રિમૂર્તિઃ શ્રિતોડ્યં શશી ॥ ૨૦ ॥

યત્ર સમવસરણેઃ વિમોસ્તીર્યનાથસ્ય આતપત્રયી રેજે વિરાજતે સ્મ । ઉત્પ્રેક્ષ્યતે
ઇત્યમુના પ્રકારેણ વક્તું કથયિતુ તિષ્ઠો મૂર્તયઃ શરીરાણિ યસ્ય સ્ત ત્રિમૂર્તિઃ તાદૃશોડ્યં
ભગવન્તં શ્રિતઃ સેવમાનઃ શશી ચન્દ્ર ઇવ । ઇતિ કિમ્ । હૈ વિમો, ત્વત્પ્રસર્યા શ્રીમત્પ્ર-
સાદાત અહં દમાન્વરયોર્મૂર્તીનમસોરુદ્યોતકૃત્ પ્રકાશકર્તા અમવ સંજાતઃ । પુનસ્ત્વ માં
ત્રિલોક્યા મુવનત્રયસ્યોદ્યોતકં પ્રકાશકર્તા સૃજ કુરુ । યથા જ્ઞાવાપૃથિવ્યોરુદ્યોત
કરોમિ તથા સ્વર્ગપાતાલમૂલોકેષુ પ્રકાશકારકં નિર્માહિ ઇત્યર્થઃ ॥

શ્લોકાર્થ

સમવસરણુમાં ભગવંતના ઉપર ત્રણ છત્રો શોભે છે, તે બંને ચન્દ્ર, ભગવંતને આ પ્રમાણુ ઠહેવા માટે ત્રણમૂર્તિ બનાવીને રહ્યો ન હોય કે 'હે ભગવંત, આપની પ્રસન્નતાથી હું આકાશ પૃથ્વીને પ્રકાશિત કરનારો બનું ? અથવા આપ મને ત્રણે લોકોનો પ્રકાશક બનાવો ? ॥ ૨૦ ॥

विभ्रतीभिः खगान्पत्रविभ्राजिनश्चन्द्रहासप्रसूनप्रतानान्पहन् ।

चैत्यशाखी शिखाभिः श्रिताभिर्नभः स्वर्गिवृक्षान्विजेतुं किमुधच्छते ॥ २१ ॥

यत्र धर्मदेशनवेरमनि चैत्यशाखी अशोकतरुपरौ वा वटवृक्षादिसालद्रुमावसान
चैत्यद्रुमः नभो गगनाङ्गणं श्रिताभिः गाहमानाभिः शाखाभिः कृत्वा । उत्प्रेक्ष्यते स्वर्गिवृ-
क्षान् सुरद्रुमान् कल्पतरुन् विजेतुं परामवितुमुधच्छते उधमं करोतीव सजीमवतीव
वा । किंभ्रताभिः शिखाभिः । पत्रैः पक्षैर्विभ्राजन्ते शोभन्ते इत्येवंशीलान् खगान् पक्षिणो
बाणांश्च विभ्रतीभिः धारयन्तीभिः । 'वाणपृषक्तयिशिखौ खगगर्धपक्षाः' । तथा 'विहगा
विहंगमखगौ खगगर्धपक्षा अपि' इति हैम्याम् । चैत्यशाखी किं कुर्वन् । चन्द्रः सुधाकरः
कर्पूरो वा हासो हसितं तयोः श्वेतिस्रा तुल्यानां प्रसूनानां कुसुमानां प्रतानान्
रत्नकान् चन्द्रहास खङ्गश्च वहन् विभ्राणः अन्योऽपि सुभटो विरोधिना योद्धुमिच्छुः
चतुर्विधान्यायुधानि धत्ते । यथा पाणिमुक्तानि शक्तिप्रमुखानि, यन्त्रमुक्तानि शरादिकानि
अमुक्तानि शस्त्रिकाद्यानि, मुक्तोमुक्तमेदक्यात्मकानि दण्डादिमानि, इति । तथैवाय चैत्यतरुः
शरप्रहणेन पाणियन्त्रमुक्तयोर्ग्रहणम् । चन्द्रहासप्रहणेन च मुक्तामुक्तयोः सग्रहः । तथा च
हैम्याम् 'अस्त्रं तच्चतुर्विधम् । मुक्तं द्विधा पाणियन्त्रमुक्त शक्तिशरादिकम् । अमुक्तं
शस्त्रिकादि स्याद्यथाद्य तु क्रयात्मकम् ॥' इति ॥

श्लोकार्थं

सभवसरक्षुभां, गगनांगणने स्पशीने रडेडुं अशोक वृक्ष शोले छे ते न्णु चन्द्र
हास भङ्गने धारणु करती शाभाओवडे कल्पवृक्षोने छतवा माटे सञ्ज यथुं
न डोय ? ॥ २१ ॥

देशनामन्दिरे यत्र जाम्बूनदः शक्रकेतुः पुरश्चुम्बति रगांभ्वरम् ।

कौतुकान्नाकिलोकं दिदक्षुः क्षितेस्तीर्थमर्तुः प्रसर्पन्प्रतापः किमु ॥ २२ ॥

यत्र धर्मदेशनामन्दिरे श्रीजिनराजसभवसरणे जाम्बूनदः स्वर्णनिर्मितः शक्रकेतुर्-
न्प्रध्वजः पुरो जिनेन्द्राये अम्बरमाकाशं सहस्रयोजनप्रमाणत्वेनात्युच्चैस्तरत्वात् चुम्बति
स्पृशति । उत्प्रेक्ष्यते कौतुकात् हृदयमध्येऽतिक्रुद्धलात् नाकिनां देवानां लोकं भुवने
वासस्थानं स्वर्गं दिदक्षुर्द्रुमिच्छुः क्षितेर्भूमिः सकाशात्प्रसर्पन्नुच्चैर्गच्छन् तीर्थमर्तुर्जिने-
न्द्रस्य किमु प्रतापः ॥

श्लोकार्थं

सभवसरक्षुभां ओक डुनर योञ्जना प्रभाणु गगनयुंणी अने सुवणुभय ओवो धन्द्र
ध्वज भगवतनी आगण शोले छे, ते न्णु कौतुकथी स्वर्गदोकेने लेवा माटे उपरथी
नीये प्रसरतो तीर्थंकर भगवतने, प्रतापं न डोय ! ॥ २२ ॥

विप्रलब्धं विधात्रेव रूपश्रिया स्वं त्रिदशयोऽवयान्ति स्म यद्वीक्षणात् ।
यत्र भान्ति स्म ते शालभञ्जीभराः श्रीसुताम्भोजद्विभ्रमभ्राजिनः ॥२३॥

यत्र श्रीमज्जिनेश्वरसमवसरणे ते जगत्त्रयीस्त्रैणजैत्रगात्रलताः शालभञ्जीभराः पाञ्चालिकाप्रकार भान्ति स्म शुशुभिरे । किंभूताः । श्रीसुतस्य कमलानन्दनस्य स्मरस्य अम्भोजदृक्कमललीचना स्त्री रतिस्तस्या विभ्रमः शोभा विलासो वा तद्वद्विभ्राजन्ते इत्येवंशीलाः । अथ वा रतिवद्विभ्रमेण शोभया विलासेन वा शोभनशीलाः । ते के । येषां पुत्रिकाप्रकाराणां वीक्षणादर्शनात् त्रिदशयः सुराङ्गना स्वमात्मान रूपश्रिया प्रपूर्वैभवेन विधात्रा जगदावत्पुरुषयोषिद्वर्गसर्गविधायिना विप्रलब्धं वञ्चितमिवावयान्ति स्म मेनिरे । 'मद्विप्रलभ्यं पुनराह यस्त्वां तर्कः स किं तत्फलं वाचिमूकः' इति नैषधे । विप्रलब्धुं योग्य विप्रलभ्यमिति तदर्थः ॥

श्लोकार्थं

समवसरणुमां अमहेवनी पत्नी रतिना सौंदर्येण पथु शरभावे तेवी सौंदर्यवती
पुतणीञ्चो शोभती इती, ते पुतणीञ्चोने जेवाथी देवांगनाञ्चो पोताना शरीरनी सुभगतानी
प्रह्लावडे वयना कराई डोय, तेभ भानती इती ? ॥ २३ ॥

आप्तलक्ष्मीलताया इवोद्यत्फलं वीक्ष्य विश्वेशितुर्देशनावेश्म तत् ।

गोचरी स्यान्न वाक्चेतसोर्यः क्वचित्संभदं विन्दति स्म व्रतीन्द्रः स तम् ॥ २४ ॥

स व्रतीन्द्रो हीरविजयसूरिः त मोहदयासादनसदृशं संभदमानन्दं विन्दति स्म
लभते स्म । त कम् । यः संभदः क्वचित्कुत्रापि स्थाने नम कलोलिलिनीविलसफुल्लोलमा-
लास्खलितवाग्विलासशालिसुरासुरनरसूरिषु वा वाक्चेतसोर्वचनमनसोर्वा न गोचरी स्या-
द्विषयो भवेत् । किं कृत्वा । विश्वेशितुर्लोक्यनायकस्य श्रीमतीर्थकृतो देशनावेश्मसम-
वसरणं वीक्ष्य लोचनगोचरीकृत्य । किंभूत तत् पूर्वव्यावर्णितस्वरूपम् । उत्प्रेक्ष्यते आप्तस्य
जिनराजस्य लक्ष्मीर्भुवनत्रयैश्वर्यश्रीः सैव लता विकसद्दल्ली उद्यत्प्रकटीभवत्फलमिध- ॥
इति पुरकृतानुसारेण समवसरणवर्णनम् ॥

श्लोकार्थं

तीर्थंकर भगवतनी ऐश्वर्यनी लक्ष्मीरूप लता तत्काल इलवती जनी न डोय ।
तेवा प्रकारनी पूर्वोक्त स्वरूप वाणी समवसरणुभूमिने जेधने हीरविजयसूरि मन जने
वाणीथी अगोचर जेवा आनन्दने प्राप्त करनारा अन्यां । ॥ २४ ॥

तीर्थकृद्वक्रचन्द्रेक्षणोद्वेलितानन्दसिन्धोरिवोद्भूतनूतामृतैः ।

स्वेन तत्राभिनोच्य नव्यैः स्तवैः श्रीजिनं नेमिवान्हीरस्ररीश्वरः ॥ २५ ॥

हीरस्ररीश्वरस्तत्र समवसरणे स्वेनात्मना नव्यैः सद्यस्कैः रघुतिरूपवृत्तैः अभिनोच्य अतिशयेन भक्तिभरेण स्तुत्वा श्रीजिनं श्रीमद्भगवन्तं नेमिवान् प्रणमति स्म । उत्प्रेक्ष्यते स्तवैः तीर्थकृतो जिनेन्द्रस्य वक्र वदनमेव चन्द्रः पार्वणशार्वरीवरस्तस्येक्षणादालोकनादुद्वेलितस्य वेलातिक्रान्तस्योत्कण्ठितस्य आनन्दो मानसान्तःप्रसरत्प्रमोदः स एव सिन्धुरथात्क्षीरनीरनिधिस्तस्मादुद्भूतैः प्रकटैर्जातैः असृतैः सुधारसैरिव ॥

श्लोकार्थं

हीरविजयसूरिण्ये स्वरचित नव नवा स्तोत्रोवडे श्री जिनेश्वरभगवन्तनी स्तुति करी. अर्थात् नभस्कार कर्मा; ते स्तोत्रो, ङण्ये श्री तीर्थ कर भगवन्तना मुभङ्गी अन्द्रने जेवाथी उद्वलसित थयेला आनन्देइय क्षीरसमुद्रमांथी प्रगट थयेला अभृतरसना उद्गारे न डाय ! ॥ २५ ॥

सृष्टसर्वज्ञसंधः सुधाधामवद्भासरान्कांश्चिदत्रातिवाह्य प्रभुः ।

साधुवर्गोरातोऽन्वीयमानः पुरात्पूर्वदेशं प्रति प्रीतिमान्प्रस्थितः ॥ २६ ॥

ततः पतने कतिचिद्विषयस्थित्यनन्तर पुरादणहिल्लपाटकपत्तनात्पूर्वदेशं प्रति प्राचीनमण्डलं प्रति प्रस्थितः प्रचलति स्म । किं क्रियमाणः । साधुवर्गोर्विजयसेनसूरिप्रमुखानेकैर्मुनिमण्डलैरन्वीयमानोऽनुगम्यमानः । किं कृत्वा । तत्र पतने काश्चित्कतिचित्कियत्संख्याकान्वासराण्दिवसान् अत्र पतनमव्ये अतिवाह्य अतिक्रम्य । किंभूतः प्रभुः । सृष्टः कृतः सर्वज्ञेन जिनेन्द्रेण सार्धं सङ्गो भक्तिस्तवनादिको येन । किंवत् । सुधाधामवत् । यथा अमृतकान्तिश्चन्द्रः सृष्टो निर्मितः सर्वज्ञस्य श्रीकण्ठस्य शिरःस्थितिलक्षणो येन स तादृगास्ते ॥

श्लोकार्थं

शंकरना भस्तक उपर रडेले जेम अंद्र शोले, तेम सर्वज्ञ भगवन्तनी आज्ञाने शिरोधार्यं करनारा हीरविजयसूरिण्ये अण्डिल्लपुर पाठण्मां डेटवाक द्विसोनी स्थिरता

दि, सो ३४

करीने विजयसेनसूरिण्य आदि साधु समुदायवडे अनुसराता अत्यंत डवंपूर्वक पूर्वदिशा
तरङ्ग प्रयाण्य कथुं ॥ २६ ॥

सीमभूमौ वटात्पल्लिकायास्ततो भावडस्यात्मभूः सूरिशीतद्युतेः ।

चैत्यमर्चामिव श्रीजिनेन्दोर्गुरोः पादुकां स्तूपमभ्येत्य स प्राणमत् ॥ २७ ॥

ततः परानात्प्रस्थितेरनन्तरं वटात्पल्लिकाया वटशब्दादग्रे पल्लिका वटपल्लिका
'वडली' इति नाम्नी तस्याः सीमभूमौ ग्रामाद्वाद्वावनीप्रदेशे स्तूपमभ्येत्य स्तूपस्य समीपे
समागत्य गुरोः स्वधर्माचार्यस्य पादुकां पदद्वयीस्थापनाप्रतिविम्बं स सूरिः प्राणमन्नम-
करोति स्म । किंमृतस्य गुरोः । भावडस्य भावडनाम्नो व्यवहारिण आत्ममूर्त्तन्दनः स
पव सूरिशीतद्युतिः पतावता श्रीविजयदानसूरीन्दुरास्य । कामिव । अर्चामिव । यथा
भव्यश्चैत्यं श्रीजिनप्रासादमभ्येत्य श्रीमतीर्थकृतप्रतिमां प्रणमति ॥

श्लोकार्थं

त्यारपछी अनुकमे वडपदली (वडली) गामनी सीमालूमिमां आचार्येमां चंद्रसमान
लावडश्रेष्ठीना पुत्र विजयदानसूरिणी यरणुपाहुकाना स्तूपनी पासे आवीने, जेम
जिनप्रासादमां जिनप्रतिमाने नमस्कार करे, तेम हीरविजयसूरिण्ये पोताना गुरुदेव
विजयदानसूरिणी यरणुपाहुकाने अत्यन्त लक्षितपूर्वक नमस्कार कर्था. ॥ २७ ॥

ब्रह्मपुत्री रिगतानेकपद्माङ्किता यत्पुरश्रीमणीमेखलेवाजनि ।

सूरिकण्ठीरवोऽकुण्ठलोकोत्सवैः सिद्धपूर्वं पुरं पावनं तद्वधात् ॥ २८ ॥

सूरिकण्ठीरवः आचार्यपञ्चाननः अकुण्ठैर्वहलैर्लोकानामुत्पावैर्महामहैस्तत्प्रसिद्धं
सिद्धपूर्वं पुरम् । सिद्धपुरमित्यर्थः । पावनं पवित्र व्यधाचकार । सिद्धपुरे जगामेत्यर्थः
स्मितैर्विकसितरौनेकरनल्पैर्विविधप्रकारैः पद्मैः कमलैरङ्किता ब्रह्मपुत्री सरस्वती नाम्ना नदी
यत्पुरश्रिया सिद्धपुरलक्ष्म्या मणीनां रत्नखचितमेखलेव काञ्चीव अजनि संजाता ॥

श्लोकार्थं

त्यारपछी, आचार्येमां सिंहासमान हीरविजयसूरिण्ये नगरजनेा द्वारा करायेला
भडोत्सवपूर्वक सिद्धपुर नामना नगरने पवित्र कथुं. त्यां वडेती विकस्वर कभलोथी

युक्त सरस्वती नाम्नी नदी ज्ञेये सिद्धपुरनी लक्ष्मीनी रत्नजडित भेषला ण्णी
गर्ध न होय ! ॥ २८ ॥

श्रीमदाचार्यपादा उषित्वा क्रियद्वासकांस्तातपादैः समं वर्त्मनि ।

ते न्यवर्तन्त तेभ्यस्तदादेशतः सैकतेभ्यः पयोधेरिवाभ्यःप्लवाः ॥ २९ ॥

श्रीमदाचार्यपादाः श्रीमन्तो विजयसेनसूरयः तातपादैः श्रीहीरविजयसूरिश्चरैः समं
वर्त्मनि मार्गे क्रियद्वासकान् कतिचित्संख्याकान् निवासान् । वासकशब्देन रात्रय
पवोच्यन्ते । तत्र दिवसास्तु स्वयमेव समेताः । उषित्वा स्थित्वा तेभ्यः श्रीमद्वारकेभ्यः
तदादेशतः तदाज्ञया तदनुशय्या न्यवर्तन्त पश्चाद्भवलिरेः । के इव । अभ्यःप्लवा इव । यथा
सैकतेभ्यस्तटेभ्यः सकाशात्पयोधेः समुद्रस्य अभ्यःप्लवाः पयःपूरा निवर्तन्ते पश्चाद्भवन्ते ॥

श्लोकार्थं

श्री विजयसेनसूरि आराध्यपाद् श्री हीरविजयसूरिण्णी साथे रस्तामां डेटलाक
दिवसो रहिने, जेम समुद्रना किनाराथी पाणीनां पूर पाछा इरे तेम आचार्यना
आदेशथी पाछा इर्या. ॥ २९ ॥

एष निघ्न स्तमो विश्वमुद्धोयन्कैश्चिदुधन्महोभिर्मुनीन्द्रैः समम् ।

तत्पुरात्प्रस्थितिं तेनिवान्पद्गतौ सार्वभौमो ग्रहाणामिवाग्ने ग्रहैः ॥ ३० ॥

एष हीरसूरिर्मुनीन्द्रैर्वाचकपण्डिताखण्डलैः सम तत्पुरात्सिद्धपुरामिधनगरात्पद्गतौ
मार्गे प्रस्थितिं प्रस्थानं तेनिवान् कुरुते स्म । क इव । सार्वभौम इव । यथा ग्रहाणां
चक्रवर्ती भास्वान् ग्रहैः सहाग्ने आकाशे प्रस्थितिं तनुते । 'ग्रहाब्जिनीगोधुपतिः' इति
हैभ्यामुक्तत्वात् ग्रहपतित्व भासोः । किं कुर्वन्नेष भानुश्च । तमोज्ञानं पापं वा ध्वान्तं
च निघ्नन् व्यापादयन् । पुनः किं कुर्वन् । विश्व भुवनमुद्धोयन्प्रतिबोधयन् बोधीबी-
जान्वितं वा विदधत् जागरयन् । किंभूतैः मुनिभिः । उद्यत्प्रकटीभवन्महः परवादिजनेषु
प्रतापो येषां तैः । उत् ऊर्ध्वं यद्गच्छत् उपलक्षणाद्दशदिक्षु स्फुरत् झगज्झगिति कुर्व-
न्महस्तेजो येषाम् ॥ इति पत्तनात् शिरोत्तरायावन्मार्गः ॥

श्लोकार्थं

अंधकारने दूर करतो, जगतने ज्ञथत करतो अडोनेो यडवतीं सूर्य अडोनी साथे
आकाशमां प्रयाणु करे, तेम अज्ञानइपी अंधकारनेो नाश करतो अने जगतने प्रतिबोध

करता प्रगट प्रतापी हीरविजयसूरिणे मुनिभंडुणी साथे सिद्धपुरथी आगण
प्रयाणु कथुं. ॥ ३० ॥

भीरुभावान्निजं व्यालमालाकुलं भीष्ममौञ्ज्याश्रमं नागपूरागता ।

किं महीमण्डलं मिल्लपल्लीपुरो हीरसूरीन्दुनां व्यालुलोके क्रमात् ॥ ३१ ॥

हीरसूरीन्दुना श्रीहीरविजयसूरिचन्द्रेण क्रमाद्विहारपरिपाटीतः पुरोऽग्रे मिल्लानां
पुलिन्द्राणां पल्लीपुरी शिरोत्तराभिधानग्रामविशेषः ह्रस्वग्रामो वा व्यालुलोके दृगोचरीचक्रे
उत्प्रेक्ष्यते महीमण्डलं पृथिवीपीठं प्रत्यागता । सप्तमी वा महीमण्डले समेता नागपू-
र्भोगावतीनाम्री भोगिनगरीव । किं कृत्वा । भीरुभावात् । विमेतीत्येव शीला भीरुत्वास्या
भावस्तस्मात् । अथ वा स्त्रीस्वभावात् । 'योषिद्विशेषास्तु कान्ता भोरुर्नितम्बिनी' इति
ह्येभ्याम् । भीतिसौलभ्याच्च । व्यालानां विषधराणां मालाभिः श्रेणीभिराकुलं निर्मरमृतमते
एव भीष्मं भयानकं मनस्यत्यमयोत्पादकं निजमात्मीयमाश्रय निवासस्थानमौञ्ज्य त्यक्त्वा
'वसीत निर्मये स्थाने' इति वचनात् द्विजिह्वमरमृतं भोगिभवनं मुक्त्वा क्षितौ समायाता
नागनगरीव ॥

श्लोकार्थ

श्री हीरविजयसूरिणे अनुकमे आलतां आगण लीलपल्ली (लीलपुरी) नामनी
नगरी लोभ. ते सूर्योनी डारमालाथी व्याप्त डोर्धने अत्यंत लयानक डोवाथी लय-
लील भनेली नागपुरी लोगवती लोणु पोताना आश्रयस्थानने त्याग करीने पृथ्वी पर
आवीने रडी न डोय । ॥ ३१ ॥

अपि शक्तिं वहद्भिः कुमारैरिवाभोजनाभैरिवोद्यद्गदाधारिभिः ।

यामिरूपैरिवाभाति कादम्बरी सादरीभूतचित्तैः किरातैर्भृता ॥ ३२ ॥

या मिल्लपल्ली आभाति । किंभृता । बलवतामपि वहद्भिः किरातैर्भृता । तथा
कुत्रचित्स्थाने अभोजनाभैः कृष्णैरिव उद्यन्ती दीप्यमानां गदां सप्तधातुमयायुधविशेषं
धरन्तीत्येव शीला गदाधारिणस्तादृशैः धारयन्ती शवरैर्व्याप्ता । क्वचन पानभूमौ काद-
म्बर्या मदिरापाने सादरीभूतं तत्परं संजातं चित्तं मनो येषाम् । कैरिव । अमिरूपैरिव । यथा
कोविदैः कादम्बरीनामा वाणकविकृतग्रन्थविशेषस्तस्मिन्नादरेण अध्यायनाध्यापनासक्तमा-
नसैर्जायते तादृशैः सुरापानिभिर्मिल्लैर्भृता ॥

શ્લોકાર્થ

શક્તિને વહન કરનારા કુમારોથી અને કૃષ્ણની જેમ દેહીપ્યમાન ગદાધારીઓથી વ્યાપ્ત, તેમજ જેમ પંડિતો કાદંબરી નામના કાવ્યરસનું પાન કરવામાં તત્પર હોય છે, તેમ મદિરાપાન કરવામાં તત્પર એવા ભીલો વડે વ્યાપ્ત એવી ભિલ્લપુરી શોભે છે ॥ ૩૨ ॥

તત્ર વિત્રાસયન્નર્જુન શાત્રવાનસ્તિ પલ્લીપતિઃ કક્ષપક્ષાશ્રિતઃ ।

જિષ્ણુમાવં સુમદ્રાનુપજ્ઞં પુનર્વિમ્રદદૈતયાનુષ્કતાં પાર્થવત્ ॥ ૩૩ ॥

તત્ર શિરોત્તરાનામપલ્લયામર્જુનો નામ પલ્લીપતિઃ અસ્તિ વિદ્યતે । કિંવત્ । પાર્થવ-ન્મધ્યમપાણ્ડવ ઇવ ફાલ્ગુન ઇવ । કિં કુર્વન્ । શાત્રવાન વિપક્ષાન વિરોધેણ જીવ નાશં ત્રાસયન્વિનાશયન્ । પુનઃ કિંમૂતઃ । કક્ષાનાં જીવવિરોધાણાં પક્ષાઃ પિચ્છાનિ યેષુ । 'પત્ત્ર પતત્ત્ર પિચ્છં વાજસ્તવૃહમ્ । પક્ષો ગરુચ્છદઆપિ' પતિ હૈમ્યામ્ । તન્નામન્યેવ કક્ષપત્ત્રાણિ વાણાસ્તૈરાશ્રિતઃ । ઉમયપાર્શ્વવદ્વૃણીરઃ । અર્જુનોડપ્યેતાદક્ । પુનર્વિરોધઃ કક્ષસ્ય યુધિષ્ઠિરસ્ય પક્ષં સહાયતામ્ અથ વા કક્ષેન પક્ષ સખિતા અદ્વૈતપ્રીતિત્વાત્ શ્રિતઃ । 'પક્ષો માસાર્વે' ગ્રહસાધ્યયોઃ । સુલ્હીરન્ત્રે બિલ્લે પાર્શ્વે' વર્ગે કેશાત્પરશ્રયે । પિચ્છે વિરોધે દેહાજ્ઞે સહાયે રાજકુન્જરે' ॥ ઇત્યનેકાર્થઃ । તથા 'અજાતશત્રુઃ શલ્યારિર્ધર્મપુત્રો યુધિષ્ઠિરઃ । કક્ષોડજમીઠઃ' ઇતિ હૈમ્યામ્ । પુનઃ કિં કુર્વન્ । જિષ્ણુમાવ જયનશીલતા-મર્જુનામિધાનં ચ । તથા સુ શોભનાનિ મદ્રાણિ મજ્જલાનિ તૈઃ સુમદ્રાનામ્યા સ્વપત્ન્યા ચ અનુપજ્ઞઃ સજ્જતાં વિમ્રદ્ધારયત્ । પુનરદ્વૈતામસાધારણી ધાનુષ્કતાં ધનુર્ધરતાં ચ વિમ્રદ્ધાનઃ ॥

શ્લોકાર્થ

શિરોત્તરા નામની પલ્લીમાં અર્જુન નામનો પલ્લીપતિ બાણાવળી અર્જુનની જેમ શોભે છે. અર્જુન જેમ શત્રુઓને ત્રાસ આપતો હતો તેમ પલ્લીપતિ શત્રુઓને ત્રાસ આપતો હતો. પલ્લીપતિ કંકપક્ષીઓના પીંછાવાળાં બાણોને ધારણ કરનારો હતો અર્જુન કંક-યુધિષ્ઠિરના પક્ષને કરનારો હતો. અર્જુનની જેમ પલ્લીપતિ પણ જયશીલ હતો. અર્જુન સુલદ્રા નામની પત્ની સાથે રહેનારો હતો, તેમ પલ્લીપતિ પણ સુલદ્રા શુભમંગલો વડે યુક્ત હતો. વળી અર્જુનની જેમ અદ્વિતીય ધનુર્ધારી હતો. આ પ્રમાણે બાણાવળી અર્જુનની જેમ પલ્લીપતિ શોભે છે. ॥ ૩૩ ॥

स्पर्धया यन्मुखालोकनप्रोल्लसत्संमदेनेव वर्धिष्णुभिर्भक्तिभिः ।

सूरिमभ्येत्य नत्या निजं पावयन्नात्मगेहाननैषीन्निषादाधिपः ॥ ३४ ॥

निषादाधिपोऽर्जुनः पुलिन्दराजोऽभ्येत्य गुरोः समुखमागत्य नत्या पादारविन्दप्रण-
मनेन कृत्वा निजमात्मानं पावयन् पवित्रीकुर्वन् सन् सूरिं हीरगुरु स्वान् गृहान् आत्मी-
यानि मन्दिराणि प्रत्यनैषीत् प्रापयामास । निनायेत्यर्थः । काभिः । भक्तिभिः । किलक्ष-
णाभिः । वर्धिष्णुभिः प्रवर्धनशीलाभिः । उत्प्रेक्ष्यते यस्य सूरैर्मुखं वदनं तस्यालोकनेन
दर्शनेन कृत्वा प्रकर्षेण उल्लसन् सर्वप्रकारेण वर्धमानो यः संमदः परमानन्दसंदोहरतेन
सार्धं स्पर्धयेव संघर्षेणैव ॥ इत्यर्जुनपत्नीपतिगृहागमनम् ॥

अथ चतुर्दशमिवृत्तैः किराताङ्गनां विशिनष्टि । चम्पूकथादौ तथाविधशवरदशावर्ण
नदर्शनात् । संबन्धस्तु चतुर्दशवृत्ते वक्ष्यते किरातवशा स्वकान्ता अचूहवदिति

श्लोकार्थ

लिदलराज अर्जुन आचार्यमहाराजनी साथे आवी नभस्कार करीने पवित्र थयो,
छतां सूरिश्वरशुना मुभइपी यन्द्रने जेवाथी उदलसित आनंहनी साथे स्पर्धा करती
प्रवर्धमान लक्षितवडे पोताने घेर लघ गथो. ॥ ३४ ॥

स्मेरपद्मेक्षणा भृङ्गगुञ्जारवा हंसकोद्भासिनी सुरिगतश्रीमृतः ।

कर्णिकामादधानारसोल्लासिनीः पद्मिनीनीलमासस्तथामोदिनीः ॥ ३५ ॥

किंमृताः मिल्लीः । उत्प्रेक्ष्यते पद्मिनीरिव । पद्मिनीः स्त्रीः कमलिनीश्च । किंमृताः ।
स्मेराणि प्रबुद्धानि पद्मानि कमलानि तद्वत्तान्येव वा ईक्षणानि नयनानि यासाम् । पुनः
किंमृताः । भृङ्गानां भ्रमराणां गुञ्जा इव रवो ध्वनिर्यासाम् । 'वाण्या भृङ्गीपिकीरवौ' इति
काव्यकल्पलोकत्वात् । पक्षे मधुकराणां गुञ्जारवो यासु । पुनः किंमृताः । हंसकर्णपुरैः
पक्षे हसा एव हंसका । स्वार्थे क. । तैमूरालैरुद्भासन्ते प्रावल्यान शोमन्ते इत्येवंशीलाः ।
पुनः किंमृताः । सुशोमनां स्मितस्य ईषद्वसितस्य सदा, हसितवदनत्वस्य वा तरुणार्क-
किरणसंपर्कवशविकसिततालक्ष्मीं च विभ्रतीर्दधतीः । पुनः किंमृताः । कर्णिकां कर्णभूषणं
बीजकोशं च दधाना । पुनः किंमृताः । नीला मरकतमणिसदृशा भासो दीप्तयो यासाम् ।
पक्षे नीलाः । पुनः किंमृताः । रसैः शृङ्गारादिभिर्विबिधक्रीडारसैर्वा पक्षे मकरन्दैरुल्लसन्ती-

त्येवशीलाः । रसैः सलिलैरुल्लसन्ति उद्भवन्तीत्येवंशीला वा, वारिजत्वात् पुनः किंमृताः ।
आमोदः आनन्दः परिमलश्च अस्ति आसामासु वा ॥

श्लोकार्थ

बिन्दवपुरीमां बिन्दवस्त्रीभ्यो कम्बलिनी जेम शोले छे. बिन्दवस्त्रीभ्यो कम्बल समान
नेत्रवाणी छे. कम्बलिनी विक्रस्वर कम्बलोइपी नेत्रवाणी डोय छे; बिन्दवस्त्री भ्रमरोना
शुंभरव समान स्वरवाणी छे. पद्मिनी भ्रमरोनां शुंभरवइपी स्वरवाणी डोय छे.
बिन्दवस्त्री अंजरोथी शोले छे, कम्बलिनी डीडाकरी रडेला डसोथी शोले छे.
बिन्दवस्त्री रिमत (हास्य) नी शोला ने धारणु करनारी छे. कम्बलिनी विक्रस्वरतानी
शोला ने धारणु करनारी डोय छे. बिन्दवस्त्री काननां लूषणुथी युक्त छे, कम्बलिनी भीज-
केशथी युक्त डोय छे, बिन्दवस्त्री शृंगार आदि रसोथी उल्लास पात्रे छे.
कम्बलिनी पाणीथी उल्लास पात्रे छे, अर्थात् शोले छे. बिन्दवस्त्री भरकतमणिनी
कान्ति जेवी नीलकान्तिवाणी छे, कम्बलिनी पणु नीलवर्णुवाणी डोय छे. बिन्दवस्त्री
आनंद धारणु करनारी डोय छे, कम्बलिनी परिमलने धारणु करनारी डोय छे. आ रीते कम्बलिनी
जेम बिन्दवस्त्रीभ्यो शोलेती हुती. ॥ ३५ ॥

मेखलामालिनीः शालिपादाः स्फुरदन्तिका दन्तिनानोस्तमालत्वषः ।

गण्डशैलोल्लसत्पत्रवल्लीमृतो विन्ध्यशैलाञ्जनोर्वीधरोर्वीरिव ॥ ३६ ॥

पुनरुत्प्रेक्ष्यते विन्ध्यशैलो विन्ध्याद्रिस्तथा अञ्जनोर्वीधरः अञ्जनशैलः तयोर्वीरु-
मीरिव । किंमृताः । मेखलां सुवर्णमणीकाञ्चीमद्रिमध्यमार्गं च मलन्ते धारयन्तीत्येवं-
शीलाः । पुनः किंमृताः । शालिन्यः शोभनशीलाः पादा भूषणालककरङ्गकलिताञ्चरणाः
पर्यन्तपर्वता यासाम् । पुनः किंमृताः । स्फुरन्तो दीप्यमाना दृश्यमानाश्च दन्ता एव दन्तका
दशना पर्वता वहिस्तिर्यङ्निर्गता गिरिप्रदेशाश्च यासां यासु वा । पुनः किंमृताः ।
दन्तिनां मत्तमत्तज्ञानां यानमिव यान गमनं यासाम् । मध्यमपदलोपी समासः । पक्षे
भरोमानां यानं त्वैरगतिर्यत्र । पुनः किंमृताः । तमालास्तापिच्छद्रुमविशेषाः । यदुक्तं
नेषधे 'अवणपूरतमालदलाङ्कुरं शशिकुरङ्गमुखे सखि निक्षिप' इति । तद्वत् श्यामा-
रित्येषः शरीरकान्तयो यासाम् । पक्षे । तमालमालामिः कृष्णकान्तयः । पुनः किंमृताः ।
गण्डशैलयोर्गण्डस्थलयोरुल्लसन्त्यौ विचित्रतया स्फुरन्त्यौ याः पत्रवलयः पत्रलतास्ता
विभ्रतीः । पक्षे गण्डशैलाः पर्वतात्परितः स्थूलाः उपला महत्पाषाणास्तेषु उल्लसन्त्यो
विकसन्त्यः पत्रैः पर्णैरुपलक्षिता उपचिता वा वल्लवी वीरुधस्ता विभ्रतीः । 'देव भवद्वै-

રિવધૂવદને ચ માન્તિ નારજ્જતરૂપશોભે ગણ્ડશૈલસ્થલાલંકારિણ્યો રોઘ્નલતાઃ' इति चम्पू-
કથાયામ્ ગણ્ડયોઃ શૈલોપમાનમ્ । અથ વા ગણ્ડશૈલૌ કપોલપ્રદેશાવિત્યર્થઃ ॥

શ્લોકાર્થ

વળી, અંજનગિરિ અને વિંધ્યાચલની ભૂમિની જેમ લિલ્લસ્રીઓ શોભતી હતી. પર્વત, મધ્યભાગમાં સુવર્ણ અને મણીને ધારણ કરે છે, તેમ લિલ્લસ્રીઓ કટી પ્રદેશમાં સુવર્ણમણીરચિત કંદોરાને ધારણ કરનારી છે. પર્વતનો પર્યંતભાગ રક્ત હોય છે, તેમ લિલ્લસ્રીઓ અલતાથી (લાલરંગથી) સુશોભિત ચરણવાળી છે. લિલ્લસ્રી ઉન્નવળ દાંતની પંક્તિથી શોભે છે, પર્વત બહાર નીકળેલા દાઢારૂપ ગિરિપ્રદેશવાળો છે. લિલ્લસ્રી ગજગામિની છે તો જેના પર સ્વેચ્છાપૂર્વક મદોન્મત્ત હાથીઓ ચાલી રહ્યા છે, તેવો પર્વત છે. લિલ્લસ્રીઓ તમાલસમાન કૃષ્ણવર્ણીય કાંતિવાળી છે, તો પર્વત તમાલ આદિ વૃક્ષોવાળો છે. લિલ્લસ્રી કપોલપ્રદેશ ઉપર વિચિત્ર પ્રકારની પત્રાવલિની શોભાને ધારણ કરનારી છે. તો પર્વત મોટી શિલાઓ ઉપર ભેગાં થયેલાં પાંદડાંઓની પંક્તિવડે શોભે છે. ॥ ૩૬ ॥

મૃજ્જનેત્રા મૃણાલીમુજા જૃમ્મિતાન્મોજવક્રાસ્તરજ્જોલ્લસત્કુન્તલાઃ ।

વન્ધુરાવર્તનામી રથાજ્જસ્તની હંસયાના યમીવારિદેવીરિવ ॥ ૩૭ ॥

પુનરુત્પ્રેક્ષ્યતે યમી વારિદેવીર્યમુનાજલદેવતા ઇવ । કિલક્ષણાઃ । મકરન્દપાનભુમ્યદ-
મ્મોરુહામ્યર્ણપરિઆમ્યન્તો મૃજ્જા અતિશ્યામત્વાચ્ચશ્ચલત્વાચ્ચ ઞ્રમરા ઇવ મૃજ્જારવા ઇવ
નેત્રાણિ નયનानि यासाम् । पुनः किंमृताः । मृणाल्यः कमलनालानि । नालमृणालशब्दौ
त्रिष्वपि लिङ्गेषु । यथा 'कुवलयमृणालमण्डलानालमृणालपटलाः' इति लिङ्गानुशासने ।
ता इव । मृणाला पत्र वा मुजा बाहवो यासाम् । मुजाशब्दः पुंस्त्रीलिङ्गयोः । पुनः
किंमृताः । जृम्वितानि विकासं प्राप्तानि अम्भोजानि तद्वत्तान्येव वक्राणि वदनानि
यासाम् । पुनः किंमृता । तरङ्गाः पवनप्रसरलुलत्कल्लोला इव । तरङ्गा पत्र वा उल्लसन्तो
विविधविच्छित्या स्फुरन्तः कुन्तलाः केशपाशा यासाम् । पुनः किंमृता । वन्धुरा मनोज्ञा
आवर्ता दक्षिणपार्श्वत्रमणान्याकारविशेषा यासु तादृश्यः । पयोश्चमाः ह्रदादिषु सलिल-
मागत्य पश्चाद्भ्रलित्वा भ्रान्त्वा च पुरः प्रचलति 'गवर' इति समुद्रावगाहिलोकेषु प्रसिद्धा
जलोवर्तास्तद्वत् पत्र वा । नाभ्यस्तुन्दकूपिका यासाम् । पुनः किंमृताः । रथाङ्गाश्चक्रवाका-
रत्तद्वत् पत्र वा स्तना कुचा यासाम् । पुनः किंमृताः । हंसानां यानं लीलागमनं तद्वन्मनोज्ञं
गमनं यासु । तथा हंसानां यानं जलक्रीडाकृते कमलनालबीजकोशबीजारथादनार्थं
गमनागमनं यासु ॥

શ્લોકાર્થ

યમુનાનાં જલ જેવી શ્યામ લિલ્લસ્રીઓ શોભે છે. રસની લોહુપતાથી ચપલ ખનેલા બ્રમરો સમાન લિલ્લસ્રીઓનાં નેત્રો છે. યમુનામાં મકરંદંપાનની લોહુપતાથી બ્રમરો આમતેમ ભમી રહ્યા છે. કમળની નાલ સમાન કોમળ ભુજવાળી લિલ્લસ્રીઓ છે. કમલની નાલરૂપ ભુજવાળી યમુના છે. વિકસ્વર કમળ જેવા સુખવાળી લિલ્લસ્રીઓ છે. વિકસ્વર કમલરૂપી સુખવાળી યમુના છે. ઉછળતા તરંગો સમાન કેશવાળી લિલ્લસ્રીઓ છે, ઉલ્લસિત તરંગોરૂપી કેશવાળી યમુના છે । મનોહર દક્ષિણાવર્ત નાભિવાળી લિલ્લસ્રીઓ છે, મનોહર આવર્તોરૂપી નાભિવાળી યમુના છે. ચક્રવાક સમાન પુષ્ટ સ્તનવાળી લિલ્લસ્રીઓ છે, ચક્રવાક યુગલરૂપી સ્તનવાળી યમુના છે. હંસસરખી ગતિવાળી લિલ્લસ્રીઓ છે. જલક્રીડા કરવા માટે જેમાં હસો ગમનાગમન કરી રહ્યા છે, તેવી યમુના છે. ॥ ૩૭ ॥

વિષ્ટરોણાસિનીશ્વન્દનામોદિનીઃ પલ્લવોણાસિજિહ્વાઃ પ્રસૂનરિગતાઃ ।

વિમ્બદન્તચ્છદાઃ કુન્દમાલાઃ પિકીવ્યાહતા મૂર્તિમત્કુન્દદેવીરિવ ॥ ૩૮ ॥

પુનરુત્પ્રેક્ષ્યતે મૂર્તિમતીઃ મૂર્તિ અઙ્ગીકૃતાઙ્ગોપાઙ્ગા કુન્દલક્ષ્મીર્વનશ્રિય ઇવ । કિંમૂતાઃ । વિષ્ટરેષુ પીઠેષુ અથ વા વિષ્ટરૈરાસનૈર્વિવિધાસનોપવેશૈરુત્પ્રાવલ્યેન લાસન્તે ઇત્યેવ શીલાઃ । 'વિષ્ટરઃ પીઠમાસનમ્' ઇતિ હૈમ્યામ્ । પક્ષે વિષ્ટરૈરનેમજાતિતરુભિઃ શોભનશીલાઃ । 'વિટપી કુટઃ ક્ષિનિરુદ્ધઃ કારસ્કરો વિષ્ટરઃ' ઇત્યપિ હૈમ્યામ્ । પુનઃ કિંમૂતાઃ । ચન્દના શ્રીલખ્ણ્ડા ઇવ પદ્મિનીત્વેન વિલેપનમૂર્તૈર્વા મલયદ્રુમૈશ્ચ આમોદઃ શરીરસૌગન્ધ્ય પરિમલશ્ચ વિઘટે યાસાં યાસુ વા । પલ્લવા કિસલયાનિ તદ્વત્પ્રવાલા ઇવ જિહ્વા અરુણાશ્ચકુમારા રસના યાસામ્ । પુનઃ કિંમૂતાઃ । પ્રસૂનાનિ વિકચકુસુમાનિ ઉજ્જ્વલત્વાત્તદ્વત્તાન્યેવ વા સ્મિત મહિત યાસામ્ । પુનઃ કિંમૂતાઃ । વિમ્બાનિ વિમ્બીફલાનિ વિલ્વીકલાનિ પક્વગોલ્હકાનિ તદ્વત્તાન્યેવ વા દન્તચ્છદા દશનપત્રાણિ અધરા યાસામ્ । પુનઃ કિંમૂતાઃ । કુન્દાનાં મુચકુન્દકુસુમાનાં માલાઃ સ્વજો હારો કુન્દદ્રુમાણાં શ્રેણયો યાસાં યાસુ વા । પુનઃ કિંમૂતાઃ । પિકીનાં કલકપ્ઠીનાં વ્યાહતાં પશ્ચમાલાપમધુરધ્વનિરિવાલપિત યાસાં કોકિલકલરવો યાસુ ॥

શ્લોકાર્થ

તે લિલ્લસ્રીઓ મૂર્તિમાન વનલક્ષ્મી જેવી શોભે છે. લિલ્લસ્રીઓ વિવિધ પ્રકારનાં આસનોથી શોભે છે, વનલક્ષ્મી અનેક જાતિના વૃક્ષોથી શોભે છે લિલ્લસ્રીઓ ચંદનની

સુવાસ બેવી શરીરની સુવાસવાળી છે, વનલક્ષ્મી ચંદનના વૃક્ષોની સુવાસવાળી છે. લિલ્લસ્રીઓ પ્રવાલસમાન લાલ જીલવાળી છે, વનલક્ષ્મી પ્રવાલરૂપી જીલવાળી છે. લિલ્લસ્રીઓ વિક્રસ્વર પુષ્પસમાન હાસ્યવાળી છે. વનલક્ષ્મી વિક્રસ્વર પુષ્પોરૂપી હાસ્યવાળી છે. લિલ્લસ્રીઓ બિંબીફલ (ગીલોડા) સમાન લાલ અધરવાળી છે. વનલક્ષ્મી બિંબીફલરૂપી અધરવાળી છે. લિલ્લસ્રીઓ મચ્છુદ પુષ્પોની માલાવાળી છે, વનલક્ષ્મી મચ્છુદ પુષ્પોરૂપી માલાવાળી છે. લિલ્લસ્રીઓ કેકિલા સમાન મધુરકંઠવાળી છે. વનલક્ષ્મી કેકિલાના કંઠરૂપી આલાપવાળી છે. ॥ ૩૮ ॥

કચ્ચુકિપ્રાશ્ચિતાઃ શેષગેહા ઇવારામદેશા ઇવોત્ફુલ્લપુષ્પાઙ્ગિતાઃ ।

કેકિમાલા ઇવાલંકૃતચન્દ્રકૈઃ પૂર્ણચન્દ્રાનનાઃ પૂર્ણિમાસીરિવ ॥ ૩૯ ॥

પુનઃ કિંમૂતાઃ । કચ્ચુકિભિઃ સૌવિદલ્લૈઃ પ્રકર્ષેણાશ્ચિતાઃ સહિતા' । 'સૌવિદલ્લાઃ કચ્ચુકિનઃ' ઇતિ હૈમ્યામ્ । તથા 'કાશ્ચિજ્જરાજર્જરશવરકચ્ચુકિકરાવલમ્બલીલાગામિન્યઃ' ઇતિ ચમ્પૂકથાયામ્ । શવરાધિરાજશવરીણામપિ કચ્ચુકિસત્તાસ્તે । શેષગેહા ઇવ । યથા નાગાધિરાજનિકેતા કચ્ચુકિભિર્મુજંગમૈઃ સંયુતા ભવન્તિ । શેષનાગસ્ય નાગાધિપસ્વાત્ । પુનઃ કિંમૂતાઃ । ઉત્ફુલ્લૈરુન્મિષિતૈઃ પુષ્પૈઃ કુસુમૈરઙ્ગિતાઃ કુસુમાવતંસહારાદિયુકાઃ । કે ઇવ । આરામદેશા ઇવ । યથા વનપ્રદેશા પ્રવુદ્ધપ્રસૂનપરિચિતા ભવન્તિ । પુનઃ કિંમૂતાઃ । ચન્દ્રકૈઃ લલાટપટ્ટે વૃત્તાકારતિલકૈર્લોકે 'ચાંદલો' ઇતિ નામ્ના પ્રસિદ્ધૈઃ અલંકૃતા મૂષિતાઃ । કા ઇવ । કેકિમાલા ઇવ । યથા મયૂરરાજી ચન્દ્રકૈ કલાપૈ કલિતા ભવન્તિ । 'પિચ્છં બર્હ શિખળ્ડકમ્ । પ્રચલાકઃ કલાપશ્ચ મેચકશ્ચન્દ્રકઃ સમૌ ॥' ઇતિ હૈમ્યામ્ । પુનઃ કિંમૂતાઃ । પૂર્ણ. પાર્વણઃ ષોડશકલાકલિતઃ ચન્દ્રઃ કૌમુદીપતિરિવાનનં વદનં યાસામ્ । કા ઇવ । પૂર્ણિમાસીરિવ । પૂર્ણોઃ નિશાકારે સર્વકલાકલિતે ચન્દ્રમસિ સતિ સા પૂર્ણિમા રાકેત્યુચ્યતે । યથા હૈમ્યામ્ 'સા રાકા પૂર્ણે નિશાકારે' ઇતિ । કિંમૂતા રાકા. । પૂર્ણચન્દ્ર પવાનનં મુખં યાસામ્ ।

શ્લોકાર્થ

જેમ નાગલોક નાગસહિત છે, તેમ લિલ્લસ્રીઓ કંચુકીસહિત છે, વળી વનપ્રદેશની જેમ વિક્રસ્વર પુષ્પોની માલા આદિ અલંકારોથી સુશોભિત છે. મોર જેમ પીંછાંઓવડે શોભે, તેમ લિલ્લસ્રીઓનાં લાલપ્રદેશ કુંકુમ આદિના ચાંદલાઓથી શોભી રહ્યા છે. આ પ્રકારે પૂર્ણિમાના ચન્દ્રસમાન મુખવાળી લિલ્લસ્રીઓ શોભે છે. ॥ ૩૯ ॥

मञ्जुसिञ्जानमञ्जीरविस्फूर्जितैः स्पर्धमाना ध्वनद्भिर्मरालैरिव ।

केलिवातायुपोतान्कञ्चित्कुर्वतीर्गीतिभिर्योगिवद्भ्यान्लीनानिव ॥ ४० ॥

पुनस्तप्रेक्ष्यते मञ्जुनि मनोहराणि सञ्जनानि रणञ्जणिति शब्दायमानानि मञ्जी-
राणि नृपुराणि तेषां विस्फूर्जितैर्विलसितैः कृत्वा ध्वनद्भिर्मृदुमदकलरौप्यधनधर्धरीकर-
चिरस्वर विरचयद्भिर्मरालैः राजहंसैः सार्धं स्पर्धमाना इव स्पर्धां कुर्वाणा इव । क्वचि-
त्कुत्रापि स्थाने केलये क्रीडाकृते समानीय रक्षितान् वातायुपोतान् सारङ्गशावान् गीतिभि-
र्माकन्दमञ्जरीपुञ्जास्वादनेद्विटिनीकुम्भकुहरप्रेह्लानास्खलितपरभृतप्रपञ्चितपञ्चमरागविरा-
गीकरणप्रवणस्वपाणिवीणाक्वणनानुगुणप्रगुणितामितस्फीतगीतैः कृत्वा काञ्चन योगिवद्यौ-
गीन्द्रानिव ध्याने प्रणिव्याने मधुरगानाकर्णने च लीनान्निश्चलाङ्गान् कुर्वतीः ॥

श्लोकार्थ

मनोहर रणुञ्जण अवाञ्ज करता अंजरना अणुकारथी न्णु ते लिदलस्त्रीञ्जो
राजसंसेानी गति साथे स्पर्धा करती न डोय, तेवी शोले छे. वणी केटलीक स्त्रीञ्जो क्रीडा
करवा माटे पाणेला मृगशिशुञ्जोने मधुरस्वरे गाछने येगिनी जेम न्णु ध्यानमग्न-
निश्चल करती न डोय । ॥ ४० ॥

स्वीयरूपश्रिया मानमातन्वतीः प्रेक्ष्यभाणा मुहुः स्मेरदम्भोरुहम् ।

भूपयाहं विशिष्ये किमेतद्गृहा श्रीरुतेतीव चित्ते विजिज्ञासया ॥ ४१ ॥

पुनः काञ्चित्किं कुर्वाणा । मुहुर्वारंवारं स्मेरदम्भोरुहं विनिद्रत्कमल प्रेक्ष्यमाणाः
पर्यन्तीः । उत्प्रेक्ष्यते चित्ते स्वमानसे इत्यमुना प्रकारेण विजिज्ञासया विशेषप्रकारे-
णावबोद्बुमिच्छया । इति किम् । भूपया वपुःश्रिय कृत्वा अह विशिष्ये विशेषा
भवामि । उताथ वा एतस्मिन्स्मेदरम्भोरुहे गृहमावासो यस्यास्तादृशी श्रीलक्ष्मीदेवी
विशिष्यते । 'कथं च स देशः स्वर्गाद्विशिष्यते न' इति चम्पूकथायाम् । विशिष्यो
भवति स्म यः ॥

श्लोकार्थ

पोताना इयनी शोलाथी अहंकार धारणु करती केछ लिदलस्त्री वारंवार विठस्वर
कमलने नेती हती, ते न्णु आ प्रकारनी विशेष जिज्ञासाथी नेती न डोय के 'हुं'

आ उमलथी यत् अघिक शोभाने धारणु करनारी ञतुं !' अथवा 'कमलनिवासिनी लक्ष्मीदेवीथी अघिक सौंदर्यवती ञतुं' । ॥ ४१ ॥

निर्जितस्त्वत्सखास्मन्मुखेन ह्रिया पश्य पाण्डूभवन्भ्राम्यतीन्दुर्दिवि ।
वीक्ष्यमाणा वपुर्विभ्रमं दर्पणे सूचयन्तीरितीव रिगतं तन्वतीः ॥ ४२ ॥

काश्चिदर्पणे आदर्शं वपुर्विभ्रमं स्वशरीरसौन्दर्यं शोभा वीक्ष्यमाणा निमालयन्तीः सतीः । उत्प्रेक्ष्यते स्मितमीषच्छसितं तन्वतीर्विस्तारयन्तीर्विदधतीश्च सतीः । इत्यमुना प्रकारेण सूचयन्तीः कथयन्तीरिव । इति किम् । हे दर्पण, त्व पश्य सावधानतया विलोकय त्वत्सखा तव मित्रमिन्दुश्चन्द्रः । 'जलाच्च तातान्मुकुराच्च मित्रानभ्यर्च्य धत्तः खलु पद्मचन्द्रौ' इति नैषधे मुकुरचन्द्रयोर्मैत्र्यं मिथः । अस्मन्मुखेन अस्माकं वदनेन निर्जितः परामवमर प्रापितः सन् पाण्डूरोभवन् पाण्डुरो वपुषा जायमानः सन् धवलीमृतशरीरः ह्रिया लज्जया कृत्वा दिवि निर्मानुषतया शून्ये नभसि भ्राम्यति पर्यटतीव ॥

श्लोकार्थ

कैाँ लिल्लस्री हर्षणुमां पोताना शरीरनी सुंदरता लेती, कंठक डसती हर्षणुने ञणु आ प्रमाणे कडेती न डोय के 'डे हर्षणु, तुं ले, अमारा सुभनी शोभाथी परालव पाभेडो तारे मित्र चन्द्र, पाडुरोगवाणे ञनीने लल्लथी निर्जन आकाशमां पर्यटन करी रह्यो छे । ॥ ४२ ॥

निष्कुटानोकहोत्फुल्लपुष्पोच्चये षट्पदान्पाणिमिदूरतः कुर्वतीः ।
स्पर्धितां विभ्रते वाग्विलासैः सहारणाकमेते हृदीरतीव रोषोदयात् ॥ ४३ ॥

काश्चिन्निष्कुटस्य गृहारामस्य अनेकहानां विविधजातिप्ररोपितपादपानामुत्फुल्लानि विनिद्रोमृतानि पुष्पाणि कुसुमानि तेषामुच्चयश्चुपटनं ग्रहणम् । 'उच्चिन्वन्ति च मालतीषु कुसुमत्रशालयो मालिका' इति चम्पूकथायाम् । तथैवोच्चयः षट्पदान् अमरान् पाणिभिः रचकैः दूरतः विभ्रकृष्टान् कुर्वतीः प्रणयन्तीः । उत्प्रेक्ष्यते हृदि हृदयमध्ये इत्यमुना प्रकारेण रोषोदयात्कोपप्रादुर्भावात् इव । इति किम् । यदेते षट्पदा अमराः अस्माक वाण्या वाचा सह स्पर्धितां संघर्षिभावमभ्यस्रयाम् । 'वाण्या भृङ्गीपिकीरवौ' इति काव्यकल्पलतावचनाद्भृङ्गीसाहचर्यायाद्भृङ्गोऽप्यागत एव । विभ्रते धारयन्ति । कुर्वते इत्यर्थः । स्वद्वेषिणरपु दूरमुत्सार्यत एवेति ॥

श्लोकार्थ

कोष्ठं सिद्धलक्ष्मीं गृहोद्यानभां अनेकं नतिनां वृक्षोना विकसितं पुष्पोऽस्युंती हाथथी
 भ्रमरोने हूर करती इती. 'आ भ्रमरो अमारा वाष्णीमिलास साथे धर्ष्या करे छे, तेथी
 ते शत्रुओने हूर न करवा जेधज्ये' आ प्रकारे हृदयभां प्रगट थयेना रोषथी जेणे
 भ्रमरोने हूर करती न होय ! ॥ ४३ ॥

नामिदधने हृदेऽम्भोविहारालसास्त्रसमुत्पादयन्ती रथाङ्गात्पञ्चचित् ।

तद्विमूर्षां स्तनाभ्यां गृहीत्वा पुरा किं पुनस्तद्वपुष्पीतिमादित्सया ॥ ४४ ॥

पञ्चचित्कुत्रापि गृहोद्यानप्रदेशे नामिदधने नामिप्रमाणे । 'नामीरम्या नीलतमालका,
 इति चम्पूकथायाम् । 'नीला हरितत्वषस्तमालकुमा नामिरम्या नामिदधना.' इति चम्पू-
 दिप्पनके । हृदे प्रहे अम्भोविहारे जलकेलिकरणसमये अलसा मन्थरा लम्पटा वा
 नाश्रितिकरातीः रथाङ्गात् चक्रवाकात् त्रासमाकस्मिकं भयमुत्पादयन्तीर्जनयन्तीः सतीः ।
 उत्प्रेक्ष्यते पुरा पूर्वं स्तनाभ्यां निजकुचाभ्यां कृत्वा तेषां रथाङ्गानां विमूर्षां शोभां
 गृहीत्वा पुनर्द्वितीयवारं तद्वपुषां चक्रवाकशरीराणां पीतिन्नः पीततायाः आदित्सया
 आदातुं गृहीतुमिच्छयेव त्रासमुत्पादयन्ती । असन्नस्तुग्रहणे समीहा भवेत् यतः स्वयं
 श्यामवर्णत्वेन स्वर्णवर्णवपुः शोभादानमौचितीयञ्चति ॥

श्लोकार्थ

नाश्रितभाषुं क्षीडासरोवरभां जलक्षीडा कर्षुभां अतुर अपी कोष्ठं सिद्धलक्ष्मीं
 अकवाकोने लय पेदा करती इती पूर्वे पोताना स्तनाथी अकवाकोनी शोभाने अडणु
 करीने हुवे पुनः स्वयं हाणी होवाथी अकवाकना श्वेत शरीरनी शोभा जेणे अडणु
 करवा आइती न होय ! ॥ ४४ ॥

यवापि विश्लेषयन्तीर्वकाञ्जीवनाद्धार्तराष्ट्रान्पुनर्मीमवाहा इव ।

राक्षसीवत्क्षपारागिणीरुत्पलाकाङ्क्षिणीः पल्लसकीलपानाः पुनः ॥ ४५ ॥

यवापि गृहोद्यानदीर्थिकादिप्रदेशे काञ्चित् शम्बरनायकनितम्बिनीर्जीवनाज्जलात्सकाशात्
 शकान् बलाहकान् मीनाशिनो जलचरान् पक्षिविशेषान् तथा धार्तराष्ट्रान् सितेततरप-
 क्षान् राजहंसजातिविशेषान् विश्लेषयन्तीः परस्परं स्ववशाभिः बालकैर्वा वियोगं

नयन्तीः । उड्ढाययन्तीरित्यर्थः । का इव । भीमवाहा इव । कुन्तीतनुजन्मत्रिकापेक्षजातीया
 मध्यमपाण्डवस्य युधिष्ठिरानुजन्मनो वृकोदरमुजा यथा वकानिति वकनामानं राक्षसम् ।
 बहुत्वं तु लङ्काधिपतिराक्षसराजत्वात् । तथा धार्तराष्ट्रान् धृतराष्ट्रस्यापत्यानि धृतराष्ट्रस्य
 पितृव्यस्य शतं दुर्योधनदुःशासनप्रमुखान् पुत्रान् जीवनाञ्जीवितव्यात् विश्लेषयन्तीर्वियो-
 जयन्तीः । निधनतीरित्यर्थः । पुनः काश्चिन्क्षपासु हरिद्रासु । 'हरिद्रा काञ्चनी पीता
 निशाण्या वरवर्णिनी' इति ह्यभ्याम् । रात्रिसर्वनामभिरर्थे सति हरिद्रैवोच्यते । यथा
 चम्पूकथायाम् 'वररजनीकरकान्ते' इति । 'निशानमः सदशे मञ्जनगृहे । किलक्षणा ।
 वरा । विशिष्टविज्ञानोपेता रजनीकरा हरिद्रोद्धर्तनादिकारकाः पुमांसरौः कान्ते प्रधाने ।
 निशानमसि किलक्षणे । वरः सर्वकलासपूर्णा रजनीकरश्चन्द्रस्तेन मनोज्ञे' इति चम्पू-
 टिप्पणके । रागो वपुरुद्धर्तनादिना आसत्तिविद्यते यासाम् । तथा उत्पलानि कुवलयान्याका-
 ङ्क्षन्तीत्येवंशीलाः । पुनः क्लृप्तं रचितं कृत कीलालस्य पानीयस्य पानं यामिः । किंवत् ।
 राक्षसीवत् । यथा निशाचर्यः राक्षस्यः क्षपायां रजन्यां रागोऽरत्यासाम् । रात्रिचर-
 त्वात् । तथा उत्प्रावल्येन पलं मांसमाकाङ्क्षति सामस्त्येन वाञ्छतीत्येवशीलाः । पला-
 दत्वात् । पुनः निर्मितं कीलालस्य रुधिरस्य पानं यामिः । असृक्पत्वात् । 'रात्रिचरो
 रात्रिचरः पलादः कीनाशरक्षोनिकसात्मजाश्च । क्रव्यात्कर्तुरनैर्ऋतासृक्पः' इति ह्यभ्याम् ।
 'कीलालं रुधिरे नीरे' इत्यनेकार्थः ॥

श्लोकार्थ

जेम लीमे हूर्योधन आदि धृतराष्ट्रना सो पुत्राने लवनथी मुकत कर्या हुता, तेम
 केरि सिद्वस्त्री गृहवावडीमांथी गगदा आदि पक्षीओने लवन-लथी वियोग करावती
 हुती ! वणी, जेम राक्षसी रात्रिनी रागिणी, मांसलक्षिणी अने दोही पीनारी डाय
 तेम रात्रि रागिणी उमदोने छच्छती अने सिद्वदोत्रित पीणाने पीती सिद्वस्त्रीओ
 शोलती हुती. ॥ ४५ ॥

केलिवापीपयोमञ्जनव्याजतो नागनारीर्विजेतुं व्रजन्तीरिव ।

नागगेहोपसीदत्तदम्भोजदृग्विभ्रमं कुर्वतीर्निःसरन्तीः पुनः ॥ ४६ ॥

काश्चिन्किरातेशितुः कान्ताः केलिवापीषु क्रीडाकृते या गृहोपवनदीर्घिकारणासु
 पयसि स्वतन्त्रसलिलान्तरालखेलनसमये पयसि पानीये मञ्जनानां क्रीडारसाद्ब्रूडनानां
 दनुप्रादुर्भवनव्यतिकरे वा सलिलाद्वह्निर्निर्गच्छन्तीः सतीः नागगेहाद्भुजंगभवनादुपसी-

दन्तीनामागच्छन्तीनां तदम्भोजदशां नागनिकेतननितम्बिनीनां विभ्रमं विशेषेण आन्ति कुर्वतीः सृजन्तीरिव । पतद्दीर्घिकावारिवर्त्मना नागलोकात्कर्णचिवभूमण्डलालोकनकुतूहला-
त्क्रीडाकृते वा निर्गता नागाङ्गना इवेति भ्रमः ॥

श्लोकर्थं

पट्वीपतिनी कौर्ध स्त्री क्रीडावावभां जलक्रीडा करती, दूषवाना षडाने जल्ले नागकन्या-
ञ्जोने श्रुतवा भाटे जती न डोय ! अथवा भूसंडणतुं कौतुक जेवा भाटे वावडीना
रंस्ते नागश्लोकभांथी षडार नीकणती, द्रष्टिभां भ्रम पेडा करती जल्ले नागकन्या
न डोय ! ॥ ४६ ॥

भास्वतः कान्तिवद्धारुणीरागिणीः शालिपत्रावलीः शालिशाखा इव ।

नन्दनानन्दिनीर्मन्दरोर्वीरिव प्रीणयन्तीर्मनः साधुगोष्ठीरिव ॥ ४७ ॥

काञ्चित्किरातीः । वारुणी मदिरा तत्र विषये तत्पाने रागः अस्त्यासामिति रागिणीः ।
'काञ्चित्कादम्बरीमधुपानमदधूर्णितदृशः' इति चम्पूकथायां । भिल्लीनामपि मदिरापाने
दृश्यते ।- किंवत् । कान्तिवत् । यथा भास्वतः सहस्ररश्मेः कान्तयो दीप्तयः वारुण्यां
वरुणदिवपालस्य इयं दिग्वारुणी पश्चिमा दिक् तस्यां रागिण्यः । पश्चिमायां समेतस्य
सायं मार्तण्डमण्डलस्य मरीचयो रागरञ्जिताः सरागा भवन्ति । राग आसक्तिररुणिमा
च । पुनः किंभूता । शालन्ते शोभन्ते, इत्येवंशीलाः शालिन्यः पत्रावलयः पत्रलताः
यासाम् । का इव । शालिशाखा इव । यथा वृक्षाणां शिखाः शोभन्शीलाः पत्राणां
प्रणानामावलयः श्रेणयोः यासु तादृश्यो भवन्ति । पुनः किंभूताः । नन्दनैर्निजाङ्गैः पुत्रै-
सानन्दः प्रमोदः अस्त्यासाम् । का इव । मन्दरोर्वीरिव । यथा मेरुभूमयः नन्दननामवने-
नानन्ददायिन्यः ताः । जिनशासने मन्दरो मेरुरूप्यते । यथा भक्तामरस्तवे 'किं मन्दरा-
द्रिशिखरं चलितं कदाचित्' इति । यथा रजातस्य स्तुतौ 'मन्दररत्नशैलशिखरे जन्मा
भिषेकः कृतः' इति । मन्दरेषु पञ्चसु मेरुषु मेरुषु रत्नं लक्षयोजनप्रमाणत्वात्सर्वस्त्रीप-
समुद्राणां मध्यवर्तित्वान्नाभिस्थानकत्वाच्च रत्नम् । अपरे चत्वारो मेरवः चतुरशीतियोज-
नामाताः । जिनजन्मभिषेको मेरुं विनान्यत्र न स्यादिति । तथा सिद्धान्तेष्वपि मन्दर-
रारणं लभते । 'पञ्चयस्स' इत्यादि । शैवशासनेषु तु मन्दर इन्द्रकीलशैलः । अत्र तु
जैनमतानुसारेणैव मेरुः । पुनः किं कुर्वतीः । मनः तद्विभ्रमविलासक्रीडादिविलोककाना-
मन्त करणं प्रीणयन्तीस्तोषयन्तीः । का इव । साधुगोष्ठीरिव । यथा साधूनां संसारमुमु-

ક્ષૂણામ્ । અથ વા સાધુભિઃ સત્તમેઃ પુંભિઃ સમં ગોઠીઃ સસારાપારપારાવારપારોત્તરુણોપાય-
પ્રકથનેન સન્મતિશિક્ષાપ્રદાનેન ચ માનસં પરમાનન્દસદોહાસાદનમેદુરં વિદધતીઃ ॥

શ્લોકાર્થ

સૂર્યની ક્રાંતિ જેમ સાંજે વાણી (પશ્ચિમદિશામાં) રાગિણી એટલેકે લાલ હોય છે, તેમ કોઈ ભિલ્લસત્રી વાણી-મદિરાપાનમાં રાગિણી હતી. વળી, વૃક્ષો જેમ પર્ણોની પંકિતવડે શોભે તેમ ભિલ્લસત્રીઓ પત્રાવલિવડે શોભતી હતી. મેરૂપર્વત જેમ નંદનવન વડે આનંદદાયી છે, તેમ ભિલ્લસત્રીઓ નંદન-પુત્રોવડે આનંદ પામતી હતી. તેમજ સત્પુરૂષોની ગોઠી સંસાર તાપને દૂર કરી ચિત્તને શિતળતા અર્પે, તેમ ભિલ્લસત્રીઓ ચિત્તને યુગ્મ કરતી હતી (જૈન શાસનમાં પાંચ મેરૂપર્વતો કહ્યા છે; તેમાં મધ્યમેરૂ લાખ યોજન પ્રમાણ અને બાકીના ચાર મેરૂ ચોરાશી હજાર યોજન પ્રમાણ કહ્યા છે. દરેક જિનેશ્વર ભગવંતોનો જન્માભિષેક મેરૂપર્વત ઉપર જ થાય છે.) ॥ ૪૭ ॥

આરમગર્ભીયસંદર્ભેવિભ્રાજિનીઃ શાલમઞ્જીરિવ સ્વૈરસંચારિણીઃ ।

સૂરિપાદાન્પ્રણમ્યાન્પ્રણન્તું નિજારાત્ર કાન્તાઃ કિરાતેશિતાઞ્જૂહવત્ ॥ ૪૮ ॥

પુનરુત્પ્રેક્ષ્યતે આરમગર્ભીયો મરકતરત્નસંબન્ધી । ‘મરકતં ત્વરમગર્ભેઃ’ इति हैभ्याम् ।
યઃ સંદર્ભો રચનાવિશેષસ્તેન વિભ્રાજન્તે इत्येवशीलाः । पुनः किंभूताः । स्वेच्छया रचतन्त्रं
દિવ્યાનુમાવાત્ક્રોકાશસૂત્રધારાદિકૃતકીલિકાદિપ્રયોગાદ્વા સંચરણશીલાઃ । इतरातः परि-
ભ્રમણસ્વમાવા. શાલમઞ્જીઃ પાઞ્ચાલિકા इव । एषु सर्वेष्वपि वृत्तेषु द्वितीयावहुवंचनानि
જ્ઞેયાન્યગ્રેતનસંબન્ધાત્ । एव व्यावर्णितस्वरूपा निजा आत्मीयाः कान्ताः प्रियतमाः किरा-
તાનાં મિલ્લાનામીશિતા સ્વામી અર્જુનસ્તન્ન ભગવત્પાદપવિત્રીકૃતનિકેતને પ્રણમ્યાન્ જર્ગ-
વ્જનનમસ્કરણીયાન્ સૂરિપાદાન્ પ્રણન્તું નમસિતુમશ્નદ્વજ્જ્વાલાકાર્યામાસ । इत्यन्तचतुर्दशभिः
કુલકમ્ ॥ इत्यर्जुनकिरातपतिप्रमदानां विविधविलासचेष्टारवरूपवर्णनम् ॥

શ્લોકાર્થ

પલ્લીપતિ અર્જુને સ્વયં આચાર્યને નમસ્કાર કરીને, મરકતમણ્ડી રચનાથી શોભતી
અને દિવ્યાનુભાવથી સ્વયં ચાલતી પુતળીઓ જેવી પોતાની પત્નીઓને, આચાર્યને
નમસ્કાર કરવા માટે બોલાવી. ॥ ૪૮ ॥

जंगमं सार्वभौमं किमुर्वीभृतां सूरिशीतांशुमायान्तमालोक्य तम् ।

अर्जुनाम्भोजनेत्रारत्नदङ्घ्रिद्वयं नेमुरानन्दसान्द्रीमवन्मानसाः ॥ ४९ ॥

अर्जुननाम्नः पल्लीपतेरम्भोजनेत्रा नलिननयना- कान्तास्तस्य हीरसुरेरङ्घ्रिद्वयं चरण-
युगल नेमुः प्रणमन्ति स्म । किंभूताः । आनन्देन प्रमोदेन कृत्वा सान्द्रीमवन्ति निविडानि
जायमानानि मानसानि मनांसि यासाम् । किं कृत्वा । सूरिह्वाचायैषु ज्योतिश्चक्रायमा-
नेषु मध्ये शीतांशुं सुधाकरं चन्द्रमायान्तमात्ममन्दिरेषु समागच्छन्तमालोक्य स्वनयनयो-
र्गोचरीकृत्य । दृष्ट्वेत्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते जंगम संचरन्तं वसुधाविहरणशीलमुर्वीभृतां पर्वतानां
सार्वभौम चक्रवर्तिनमिव । मेरुगिरिमिव ॥

श्लोकाथं

पल्लीपतिनी स्त्रीञ्चो ज्ञात्वे जंगम मेरुपर्वत न डोय, तेवा आचार्येने ज्ञेधने
अत्यंत दुर्षित थध, अने सूरेश्वरनां ग्रण्णुक्रमदे नमस्कार कर्था ॥ ४९ ॥

कामिनीभिः किराताधिभर्तुस्ततो मौक्तिकौधैरवाकीर्यत श्रीप्रभुः ।

सोऽप्यवैश्वस्त्यलक्ष्मीमिवानश्वरीं स्वेन ताम्यो ददौ धर्मलाभाशिषम् ॥ ५० ॥

ततो वन्दनानन्तरं किरातानां पुलिन्द्राणामधिभर्तुः स्वामिनः अर्जुनस्य कामिनीभिः
कान्ताभिः मौक्तिकौधैर्मुक्ताफलमण्डलैः श्रीप्रभुः श्रीमान हीरविजयसूरिः अवाकीर्यत वर्धाप्यते
स्म । पुनर्वर्धापनानन्तरं सोऽपि श्रीप्रभुः स्वेनात्ममुखेन ताम्यः किरातेन्द्रकामिनीभ्यः
धर्मलाभमेवाशिषं मङ्गलशंसनमाशीर्वादं ददौ दत्तवान् । उत्प्रेक्ष्यते अनश्वरीं शाश्वतीम-
वैश्वस्त्यस्य अर्थात्तासामेवार्जुननारीणामवैधव्यस्य लक्ष्मीमिव । 'विश्वस्ता विधवा समे'
इति हैम्याम् । तथा 'नलात्प्रवैश्वरत्यमनाप्तुमानता' इति नैषधे ॥

श्लोकाथं

वंदन कर्था पछी अर्जुननी प्रियाञ्चोञ्चो भोतीञ्चोनां समूहथी सूरेश्वरने वधाव्या
त्यारपछी ते स्त्रीञ्चोने आचार्ये 'धर्मलाभ'ना आशीर्वाद आभ्या. ते आशीर्वाद ज्ञात्वे
अर्जुननी स्त्रीञ्चोनी शाश्वत् अवैधव्यरूपी लक्ष्मी (सौभाग्यलक्ष्मी) न डोय ! ॥ ५० ॥

देशनाम्भोदधारं सुधाया इव ज्येष्ठजामि मुनीन्द्रस्य पीत्वादरात् ।

मिल्लमर्तुर्जृम्भे मनःकानने बोधिफुल्ललताश्लेषिर्हर्षद्रुमः ॥ ५१ ॥

मिल्लमर्तुरर्जुननाम्नो मिल्लानां शवराणां मर्तुर्नायकस्य पल्लीपतेर्मने मानसमेव काननं वनं तत्र बोधिः सम्यक्त्वमेव फुल्लन्ती विकसन्ती लता वल्ली तथा आश्लेष आलिङ्गनमस्त्यस्य यतादशो हर्षद्रुमः प्रमोदपादपः प्रादुर्भवति स्म । किं कृत्वा । मुनीन्द्रस्य हीरसुरेर्देशना धर्मकथा सैव अम्भोदधारा मेघपयोवृष्टिस्तामादरादेकाग्रचित्ततया पीत्वा निपीय सादरं श्रुत्वा । उत्प्रेक्ष्यते सुधायाः पीयूषस्य ज्येष्ठजामि वृद्धमगिनीमिव ॥

श्लोकार्थं

सुधानी भोटी लगिनीसमान आचार्यनी धर्मदेशनाङ्गी अभृतधारानुं आदरपूर्वकं पानं करीने, पद्वीपति अर्जुननां मनङ्गी वनमां बोधिङ्गी विकसित लताथी आलिङ्गित थयेतो हर्षङ्गी वृक्ष ङण्णे प्रगट थये न डोय ! ॥ ५१ ॥

वर्णयामः किमस्यामृतस्राविणीं विभ्रतो भारतीं वज्रसूरीन्द्रवत् ।

वङ्कचूलो यथा धर्मघोषेण यद्येन रौद्रोऽपि मिल्लप्रभुर्वोधितः ॥ ५२ ॥

अस्य हीरसुरे. किं वर्णयाम. किं किं स्तुतिगोचरीकुर्मः । अस्य किं कुर्वतः । वज्रसूरीन्द्रवद्रत्नरवामिनाम्नः आचार्यपुरंदरस्येव अमृतस्राविणीं सुधारसोद्धारिणीम् । पीयूषवर्षिणीमित्यर्थः । भारतीं वाणीं वाग्बिलासं विभ्रतो धारयतः । यत्कारणाद्येन भगवता रौद्रोऽप्यतिकूरोऽपि मिल्लप्रभुः पुलिन्दपतिरर्जुनः बोधित. बोधिवीजं प्रापितः । केनेव । यथा धर्मघोषेण स्वरिचन्द्रेण चण्डोऽपि वङ्कचूलनामा राजपुत्रीपल्लीपतिः प्रतिबोधितः । कतिचिन्नियमान् आहितौ द्वावपीत्यर्थः ॥

श्लोकार्थं

हीरविजयसूरितुं शुं शुं वर्षुन करीण्ये ? जेम “धर्मघोष” नामना आचार्ये वङ्कचूल पद्वीपतिने प्रतिषेध आभ्ये डतो, तेम वज्रस्वामीना जेवी आचार्यनी सुधा वरसती वाष्णीनुं पान करतो. अतिकुर अयेवो पणु अर्जुन पद्वीपति प्रतिषेध पाभ्ये. ॥ ५२ ॥

उत्पथे प्रस्थितांस्तन्वतश्चापलं तत्र सूरिः किरातान्परानप्यसौ ।

सत्पथेऽतिष्ठिपत्सत्त्वरक्षात्रतै रश्मिभिः शुकलान्सादिवद्भोजिनः ॥ ५३ ॥

असौ हीरसूरिस्तत्र शिरोत्तरानामग्रामे परानन्यानपि किरातान् भिल्लान् सत्त्वानां जन्तूनां रक्षा दया अहिंसा तदादिभिः सैव प्रथमा येषु तादृशैर्व्रतैर्विविधनियमैः कृत्वा सत्पथे शोभनमार्गे अतिष्ठिपत्स्थापयति स्म । किं वत् । सादिवत् । यथा तुरगाणां दूषणभूषणलक्षणप्रस्थापनरक्षणनर्तनधौरितादिगतिकारापणादिकलाकुशलः सादी अश्ववारः । 'अश्वारोहे चाश्ववारः सादी च तुरगी च सः' इति हैम्याम् । शुकलान्दुर्विनीतान् । 'दुर्विनीतेस्तु शुकलः' इत्यपि हैम्याम् । रश्मिभिः वल्गाकशादिरज्जुभिः कृत्वा सत्पथे सर्वजनातिवाहिते वर्त्मनि स्थापयति । किलक्षणान् किरातान् । उत्पथे हिंसादिविधाने दुष्टाध्वनिमार्गादितरस्थाने वा प्रस्थितान्प्रवर्तमानान्प्रचलितान् । पुनः किंमृतान् । चापलं द्यूतमांसमदिरावेश्यापोपधिचौर्यपराङ्गनागमनाधनेकदुर्व्यसनेषु चञ्चलतां लौल्यं चक्रपदस्थापनगमनादि च तन्वतः प्रकुर्वतः आद्रियमाणान्विस्तारयतश्च ॥ इत्यर्जुनपत्नीपतितत्सेवकानां नियमदानम् ॥

श्लोकार्थं

जेभ घोडेस्वार वड्केशिक्षित् अश्वोने आणुक्वडे सन्मार्गे लावे तेभ हीरविजयसूरिञ्चे ते शिरोत्तरा गामना उन्मार्गे आलनारा हूर्धसनी भीष्म पणु लिदलदोकेने लुवोनी रक्षाइप अहिंसा आदि व्रतोना दानवडे सन्मार्गमां स्थापित् कर्था. ॥ ५३ ॥

सूरिशीतांशुरापृच्छथ भिल्लाधिपं संग्रणिन्ये पुरस्तादथ प्रस्थितिम् ।

तावदग्रे ददर्शावुदोर्वीधरं विन्व्यमभ्येतमेतं विनन्तु किमु ॥ ५४ ॥

अथार्जुनादीनां नियमदानानन्तरं सूरिशीतांशुर्हीरसूरिचन्द्रः भिल्लाधिपमर्जुनं किरातराजमापृच्छथ प्रश्नयित्वा पुरस्तादग्रे प्रस्थितिं प्रस्थानं गमनम् । प्रयाणमित्यर्थः । संग्रणिन्ये करोति स्म । प्रभुर्भेद्वारकस्तावदग्रे पुरतः अवुदनामानमुर्वीधरं पर्वतं ददर्शलोचनगोचरीकरोति स्म । उत्प्रेक्ष्यते विन्व्यं जलवालकापरपर्यायं शैलम् । 'विन्व्यस्तु जलधालकः' इति हैम्याम् । एतं सूरिं विनन्तुं विशेषेण नमस्कर्तुमभ्येत संमुखमागतमिव ॥

श्लोकार्थं

त्यारपछी आचार्येमां अन्द्रसमान हीरविजयसूरिञ्चे पट्टीपतिने पूछीने त्यांथी आगण प्रयाणु कथुं. त्यांथी आगण आलतां अनुकमे 'अभुर्द' नामना पर्वतने जेथो. जणु ते पर्वत सूरेश्वरने नमस्कृर करवा भाटे सन्मुख आण्यो न डोय ! ॥ ५४ ॥

यो गिरिस्तुङ्गिभश्रीभिरन्यान्पराभूय शृङ्गाग्ररङ्गत्पयोदोपधेः ।

छत्रमाधत्त मायुरमुर्वीधराधीशितुर्नन्दनस्तं जयाङ्कं किमु ॥५५॥

य उर्वीधराणां पर्वतानां भूपालानां चाधीशितुर्भर्तुर्नायकस्य भर्तुर्हिमाचलस्य चक्रवर्तिनो वा नन्दनःपुत्र । 'गौरीवरश्वशुरभूधरसंभवोऽयमस्त्यर्बुदः ककुदमद्रिकदम्बकस्य मन्दाकिनीधनजटे दधदुत्तमाङ्गे यः शालकः शशिमृतोऽमिनय करोति ॥' इति गुर्जरेश्वरपुरोहितवस्तुपालवयस्यसोमेश्वरभट्टविरचितलूणिगवसतिपट्टिकोत्कीर्णवस्तुपालप्रशरतावर्बुदाद्रिहिमादिपुत्रत्वं प्रकटमास्ते । एतावतार्थेन अर्बुदनामा गिरिः कश्चित्सार्वभौमतनुजन्मा च । उत्प्रेक्ष्यते शृङ्गाग्रे शिखरोपरितनप्रदेशे रङ्गतां चरतां पयोदानां सजलजलधराणामुपधेर्धनघटाकपटात् तज्जयाङ्कं तेषां पर्वतानां भूपानां च जयस्य पराभवनस्य अङ्कं चिह्नं किमु मायूरं मयूरपिच्छसवन्वि छत्रमातपत्रमिवाधत्ते विभर्ति स्म । किं कृत्वा । तुङ्गिभः उच्चत्वस्य महिम्नः पराक्रमस्य करितुरगादिपरिवारस्य जात्यादेर्वा महत्त्वस्य श्रीभिलक्ष्मीभिर्नौमदैर्वा कृत्वा अन्यान्परान् गिरीन्नराधिपान्वा पराभूय विजित्य खवशीकृत्य वा ॥

श्लोकार्थं

पर्वताना अधिपति हिमाचलना पुत्र अर्बुदाचले (आभु), पौतानी विद्याधनी शोलाथी धीना पर्वतानो परालव करीने. शिखरनी टोये स्फुरायमान मेघानां षडाने नष्टे व्यसूयक मयूरपी छत्रं छत्र धारणु कथुं न होय ! ॥ ५५ ॥

अध्वरोद्धुः सुधाधामचण्डद्युतोर्विन्ध्यघात्रीधरस्येव संस्पर्धया ।

शृङ्गलेखाभिरअंकषाभिर्नमःपद्धतिं रुद्धवानर्बुदोर्वीधरः ॥५६॥

अर्बुदाभिधान उर्वीधरः शैलः अत्रमाकाश कषन्ति विलिखन्ति धृष्यन्तीति । 'कषु विलेखने' इत्ययं धातुः । अत्रंकषास्ताभिर्गगनमण्डलोल्लेखिनीभिः शृङ्गलेखाभिः शिखरराजीभिः कृत्वा नमःपद्धतिं व्योममार्गं रुद्धवानात्मना रुणद्धि स्म । उत्प्रेक्ष्यते सुधाधामा चन्द्रः, अण्डद्युत्स्वर्यः, तयोरध्वनो मार्गस्य रोद्धुः रोधविधातुर्विन्ध्यघात्रीधरस्य विन्ध्याचलस्य सस्पर्धया सहर्षणेव असूययेव ॥

श्लोकार्थं

अर्बुदाचलनां गगनचुम्भी शिखरेशे आकाशमार्गानो अवरोध कर्यो छे, नष्टे ते चन्द्र सूर्यनो अवरोध करनारा एवा विन्ध्याचल पर्वतनी साथे स्पर्धा करता न होय ! ॥ ५६ ॥

कापि शृङ्गे विनीले तमालैः शशी यस्य चूडामणीवत्कचानां चये
कापि शोणाश्मशृङ्गे पुनर्मानुमान्प्राग्विरेः सानुनी वोदयँलक्ष्यते ॥५७॥

यस्यार्जुदात्रे क्वापि कुत्रापि स्थाने तमालैः समुल्लसद्बहलदलमण्डलसच्छवितापिच्छ-
पादपैर्विनीले अतीव श्यामलीमूते शृङ्गे शिखरे शशी चन्द्रमाः कचानां चये कामिनीके-
शपाशे चूडामणीवत् चूडारत्नमिव लक्ष्यते ज्ञायते वा । पुनरपरेऽर्थे क्वापि कुत्रापि प्रदेशे
शोणाश्मभिः पद्मरागमणिभिर्निर्मिते शृङ्गे कूटे भानुमान् सहस्ररश्मिः प्राग्विरेरुदयाचलस्य
सानुनी प्रस्थे उदयत्रभ्युद्गमं लभमान इव लक्ष्यते निरीक्ष्यते ॥

श्लोकार्थं

अर्जुदात्रेण केचिन् स्थानमां अतिनील ज्येवां तमालानां वृक्षोथी श्याम जनेलां
शिखरोमां रडेदो चन्द्र जले कामिनीना केशपाशमां रडेदो चूडामणि (जेर) न डोय
तेवो ज्योतो डतो वणी केचि प्रदेशमां पद्मरागमणिज्योथी निर्माणु करायेला शिखर
उपर रडेदो सूर्य जले उदयात्रेणानां शिखर पर उगतो न डोय तेवो ज्योतो डतो ॥ ५७ ॥

मौलिलीलायमानामृतांशुक्षरभिर्ज्ञराश्मोप्रवाहस्वरूपैरसौ ।

सातपत्रस्फुरचामरैर्भूमृतां राजभावं विभर्तीव भूमीधरः ॥५८॥

असौ भूमीधरः अर्जुदात्रेणः सहातपत्रेण वर्तन्ते यानि तानि सातपत्राणि । तथा
स्फुरन्ति इतस्ततः प्रसरन्ति चञ्चलीभवन्ति यानि चामराणि रोमगुच्छानि तैः कृत्वा ।
उत्प्रेक्ष्यते भूमृतां सर्वपर्वतानां राजभाव स्वामित्वमाधिपत्यं वा विभर्ति धारयतीव ।
किंभूतः । मौलौ शिरःशिखरोपरि लीलायमानो लीलया स्ववशेनाचरन् प्रवर्तमानः प्रचलन्वा
अमृतांशु शीतदीधितिः । तथा क्षरतां शिखरान्तरालेभ्यो निःसरतां निर्झराणामम्भसां
पानीयानां प्रवाहा धारास्ता एवं स्वरूपमात्मा येषां तैः ॥

श्लोकार्थं

शिखरो उपर वीलात्रये रडेला चन्द्ररूप छत्रवडे अने अरण्यानां पाणीना प्रवाह
स्वरूप यामरो वडे अर्जुदात्रेण, जले सर्वपर्वतोमां सार्वभौमता (चक्रवातीपणु) धारणु
करतो न डोय ! ॥ ५८ ॥

કુન્દરુદ્ધેનીલકપ્ઠઃ પુનશ્ચન્દ્રચૂડઃ શિવઃ સિંહયાનાક્ષિતઃ ।

વાતવેલ્લતાવલ્મલાસ્યઃ સરિધોઽનુયાતીવ દિગ્વાસસં કિં દિવા ॥૫૯॥

યોઽર્બુદગિરિ. દિવા દિવસં દિશ આશા પવ વાસાંસિ વધ્વાણિ યસ્યાસૌ દિગ્વાસા
 ઈશ્વર' તમનુયાત્યનુકરોતિ સદશીમવતીવ । 'દિવકૃત્તિવાસા ભવનીલ્લોહિતૌ' ઇતિ હૈ-
 મ્યામ્ । દ્વાવપિ વિશિનષ્ટિ કિલક્ષણઃ । કુન્દાનાં વિકસિતકુસુમસંતતિસિતીકૃતમુચંકુ-
 ન્દદ્રુમાણાં રુક્ કાન્તિર્યત્ર । પક્ષે કુન્દવદુજ્જ્વલા રુક્ કાયકાન્તિર્યસ્ય । પુનઃ કિંમૂત ।
 નીરમુગ્ધિ. ઉન્નમત્રીરદૈઃ કૃત્વા નીલઃ શ્યામલીમૂતઃ કપ્ઠ' ઉપત્યકામાગઃ શિર શિખ-
 રાદઘસ્તનપ્રદેશો યસ્ય । પક્ષે મેઘવત્રીલ' વિષવિષમાનલજ્વાલાઙ્ગલિત્ત્વાત્કાલઃ કપ્ઠો
 ગલં યસ્ય । 'દ્ધવદમ્બુદનીલકપ્ઠતામ્' ઇતિ નૈષધે । અર્થઃ પૂર્વવત્ । પુનઃ કિંમૂતઃ । ચન્દ્રો
 વિધુરત્યુચ્ચૈસ્તરત્વાત્ ચૂડાયામગ્રમાગે અત્રંકષશિખરોપરિતનપ્રદેશો યસ્ય । પક્ષે ચૂડાયાં
 જટાઞ્ગટે યસ્ય । પુનઃ કિંમૂત' । શિવો નિરુપદ્રવઃ પરૈર્ઘ્રંહીતુમશકયઃ શિવનામા ચ । પુનઃ
 કિલક્ષણઃ । સિંહાનાં કેસરિણાં યાનાનિ ગમનાગમનાનિ તૈરક્ષિતઃ કલિતઃ । પક્ષે સિંહયાનયા
 પાર્વત્યા અક્ષિતશ્ચિદ્ધિતઃ । તસ્યા અર્ધાઙ્ગત્વાત્ । 'પ્રસદ્ધ ચેતો હરતોઽર્ધશંભો.' ઇતિ નૈષધે ।
 અર્ધશંભોરીશ્વરસ્ય શરીરાર્ધવદનયા ઇત્યર્ધશંભુઃ । પુનઃ કિંમૂત. । વાતૈઃ પવનૈઃ વેલ્લન્ટ્યશ્ચ-
 લીમવન્ત્યો યા લતાઃ વલ્લયસ્તામિસ્તદ્દદ્વા ક્લપ્ત લાસ્યં નાટકં યેન । મહાનટત્વાન્નટ્યપ્રિય-
 ત્વાચ્ચ । પુનઃ કિંમૂતઃ । સરિન્નિર્ઘ્નરૂપા અત્યુજ્જ્વલત્વાત્પવઃસરિદ્રઙ્ગા યસ્ય । પક્ષે નિર્ઘ્ન-
 તુલ્યાઃ ગિરીશત્વાત્ ગિરીશો હિમાદ્રિરપિ । તત્ર નિર્ઘ્નરૂપૈવ ગહ્વા યત્ર । અથવા સરતિ
 ગચ્છતિ વિસ્તરતીત્યેવંશીલા વ્યવસ્થિતવિકલપત્વાદ્દીર્ઘત્વામાવસ્તાદશી નિત્યવાહિની
 સ્વર્વાહિની યસ્મિન્ । તથા શૈલોઽપિ અત્યુચ્ચત્વાદતિવિસ્તારત્વાત્પાતાલમ્બલત્વાચ્ચ દિગ્વાસા
 દશસુ દિક્ષુ વાસો વસનં અથવા દશાપિ દિશો વાસાંસિ વધ્વાણિ યસ્ય સઃ । 'શિરઃસ્વઃ-
 સરિત્' ઇતિ વા પાઠઃ । તત્ર શિરસિ અત્યુચ્ચૈસ્તરત્વાન્મરતાકે સ્વઃસરિત્ ગગનગઙ્ગા યસ્ય ।
 તથા ચ વસ્તુપાલવસતિપ્રશસ્તાવર્બુદાદ્રિવર્ણને 'મન્દાકિની ધનજટે દ્ધદુત્તમાઙ્ગે' ઇતિ ॥

શ્લોકાર્થ

અર્બુદગિરિ દિવસે ઈશ્વર (શંકર) નું અનુકરણ કરતો હતો. પર્વત વિકસિત
 મગ્ધકુંદ પુષ્પોની ક્ષતિવાળો છે. ઈશ્વર વિકસિત મગ્ધકુંદ પુષ્પસમાન શરીરની ઉજ્જ્વલ
 ક્ષતિવાળો છે. પર્વત-મેઘોથી જેના શિખર ઉપરનો ભાગ શ્યામ બનેલો છે. વિષપાન
 કરવાથી ઈશ્વરનો કંઠ શ્યામ બનેલો છે. પર્વતના શિખરપર ચૂડામણિ રૂપે ચંદ્ર રહેલો
 છે. ઈશ્વરે પોતાની જટામાં ચંદ્રને ધારણ કરેલો છે. પર્વત-નિરૂપદ્રવી સ્થાનવાળો છે ઈશ્વર
 શિવ એવા નામ વાળો છે. પર્વતમાં કેશરી સિંહોનું ગમના ગમન છે ઈશ્વર સિંહયાના એટલે કે

ચંચલ અનેલી લતાની જેમ ઇશ્વરે નાટક કરેલું છે. પર્વતમાં અરણ્યારૂપે નદી વહે છે અરણ્યા સમાન ઉજ્જ્વલ એવી ગંગા નદી ઇશ્વરના મસ્તકમાં છે, અથવા વ્યવસ્થિત રૂપે આઠાશગંગા ઇશ્વરના મસ્તકે રહેલી છે પર્વત-અતિ ઉન્નતતા-અતિ વિસ્તાર અને પાતાલમૂલ હોવાથી પર્વતનો દશેદિશાઓમાં વાસ છે. ઇશ્વર દિશાઓરૂપી વસ્ત્રવાળો છે. આ રીતે અર્ધુદાચલ ઇશ્વરની સમાનતા ધારણ કરતો હોતો. ॥ ૫૯ ॥

રત્નસાન્વૌષધીપ્રસ્થમુખ્યશ્રિયા મેરુમુખ્યક્ષમામૃજ્જયાદર્જિતામ્ ।

શૃંગ્ગનિર્ગત્વરાણાં ઝરાણાં નિમાત્કીર્તિમેતાં વિમર્તીવ મૂર્તી ગિરિઃ ॥૬૦॥

યો ગિરિરર્વુંદાચલઃ શૃંગ્ગેભ્યઃ સ્વશિખરેભ્યો નિર્ગત્વરાણાં નિઃસરણશીલાનાં ઝરાણાં નિર્યન્નિર્ઘરપયઃપ્રવાહાનાં નિમાદ્યાજાત મૂર્તી શરીરવતીમેતાં જગજ્જનતાપ્રત્યક્ષલક્ષાં કીર્તિ યશોવિસ્તૃતિ વિમર્તિ દ્વધતીવ । કિંમૂતામ્ । રત્નસાનૃનાં મણિમયાનાં શિખરાણાં તથા ઔષધીનાં ફલપાકાવસાનિકાનાં વશીકરણસ્વર્ણરજતાદિકારિકાણાં વા લતાદ્રુમવિશેષાણાં પ્રસ્યાનાં વિવિધઘાતુરસકૃપિકાદિસ્થાનકાનામપરશૃંગ્ગાણાં મુખ્યયા પ્રકૃષ્ટયા શ્રિયા તત્પ્રમુખ્યયા વા લક્ષ્મ્યા વૈભવેન ક્ષોભયા વા । મેરોર્મણિશિખરાણિ, હિમાચલે ત્વૌષધીપ્રસ્થં શૃંગ્ગમ્ । અત યવ મેરુઃ સ્વર્ણાચલો મુખ્યઃ પ્રધાનો યેષુ । મુખે ભાવો મુખ્ય આદિર્વા યેષુ તાદૃશાનાં ક્ષમામૃતાં પર્વતાનાં જયાત્પરામવનાદર્જિતાં સ્વાયત્તીકૃતામ્ ॥

શ્લોકાથ

અર્ધુદાચલનાં શિખરમાંથી નીકળતા પાણીનાં અરણ્યાનેખડાને રત્નમય શિખરવાળા મેરુ પર્વત અને ઔષધિઓનાં સ્થાન રૂપ શિખરવાળો હિમાલય પર્વત એટલે કે મેરુ અને હિમાલય આદિ પર્વતોને જીતીને પ્રાપ્ત કરેલી જાણે સાક્ષાત્ કીર્તિ ન હોય તેવો અર્ધુદાચલ શોભે છે. ॥ ૬૦ ॥

અર્જુનશ્રીદઘો મર્ત્યમાલાસ્ફુરત્કંદરો મદ્રસાલોલ્લન્તૃક્ષમ્ ।

વિમ્રતઃ સ્વઃસુમેરોરિવ સ્પર્ધયા યઃ પુરં ક્વાપિ ધત્તે ધરિત્રીઘરઃ ॥૬૧॥

યો ધરિત્રીઘરઃ અર્વુદપર્વત ક્વાપિ કુત્રાપિ પ્રદેશે પુર નગરં ધત્તે વિમર્તિ । ઉત્પ્રેક્ષ્યતે સ્વઃ રવર્ગ વિમ્રતો ધારયતઃ સુમેરોઃ કનકાચલસ્ય । ‘મેરુ સ્વર્ગાધાર.’ ઇતિ પરસમયે યદુક્તં ચ નૈષઘે ‘દિવમક્ષાદમરાદ્રિરાગતામ્’ ઇતિ । સ્પર્ધયા સંદર્ષેણૈવ । યઃ કિંમૂતઃ ।

અર્જુનાનાં કકુમદ્રુમાણાં મેરુપક્ષે સ્વર્ણાનાં ચ શ્રિયં શોભાં દદાતીતિ દદ્યઃ । પુનઃ કિંમૂતઃ । મર્ત્યાનાં વિલાસાગતાઙ્ગનાયુતમનુષ્યાણાં પક્ષે અમર્ત્યાનાં સ્વાઙ્ગનાસંગતકિનરસિન્ધગન્ધર્વાદિ-
 દેવાનાં માલામિઃ શ્રેણિમિઃ સ્ફુરન્ત્યઃ શોભમાનાઃ કંદરા ગુહા યસ્ય । પુનઃ કિંમૂતઃ । મૃદ્રેઃ
 શ્રૈષ્ટૈરથવા કલ્યાણકલિતૈઃ કદાચિત્કેઽપિ તાન્ત ખણ્ડયન્તિ તાદૃશૈઃ સાલૈઃ પાદૈર્દંવદારુભિર્વા
 ડહ્લસન્નુલ્લાસંપ્રામુવન । મેરુપક્ષે મદ્રસાલનામ્રા મન્દરોપત્યકાવર્તિના વનેન ચ શોભમાનઃ ।
 પુનઃ કિંમૂતઃ । ઋક્ષાણાં મલ્લકાનાં મહત્કે શાવૃતાઙ્ગાનાં 'રીંછ' ઇતિ લોકે પ્રસિદ્ધાનાં
 વન્યસ્વાપદાનામ્ । મેરુપક્ષે ઋક્ષાણાં નક્ષત્રાણામ્ । મૂઃ સ્થાનમ્ । 'નક્ષત્રમૂઃ ક્ષત્રકુલપ્રસૂતે-
 યુકો નમોગૈઃ સ્વલુ ભોગભાજઃ । સુજાતરૂપોઽપિ ન યાતિ યસ્ય સમાનતાં કાંચન કાશ્ચનાદ્રિઃ ॥'
 ઇતિ ચમ્પૂકથાયામ્ ॥

શ્લોકાર્થ

જેમ મેરૂપર્વત સ્વર્ગને ધારણ કરે છે, તેમ તેની સાથેની સ્પર્ધાથી અર્ધુદાયલ કોઈ પ્રદેશમા નગરને ધારણ કરે છે. અર્ધુદાયગિરિ, કકુલ નામનાં વૃક્ષોની શોભાને ધારણ કરનારો છે, મેરૂ સુવર્ણની શોભાને ધારણ કરનારો છે. અર્ધુદાયગિરિ ક્રીડાર્થે અંગનાઓ સહિત આવેલા પુરુષોની શ્રેણીથી શોભાયમાન ગુફાઓવાળો છે. મેરૂપર્વત ક્રીડાર્થે ભાર્યાઓ સહિત આવેલા દેવોની શ્રેણીઓથી શોભતી ગુફાઓવાળો છે. અર્ધુદાયગિરિ કોઈ પશુ સમયે છેદાય નહીં તેવા પ્રકારના દેવદારૂ આદિ વૃક્ષોથી ઉલ્લાસ પામે છે, મેરૂપર્વત ભદ્રશાલ વનવડે શોભે છે. અર્ધુદાયલ રીંછો આદિ શ્યાપદોનાં સ્થાનભૂત છે, મેરૂપર્વત નક્ષત્રોનાં સ્થાનરૂપ છે. આ રીતે અર્ધુદાયગિરિ મેરૂ સાથે જાણે સ્પર્ધા ધારણ કરતો ન હોય ! ॥ ૬૧ ॥

અમ્બરાલિઙ્ગિશ્ચૃજ્ઞાવલીપલ્વલોપાશ્રયાઃ સ્મેરદમ્ભોજિની રાગિણીઃ ।

યોઽમિકેનામ્રપાન્યેન સાકં સદા મિત્રવત્કારયામાસિવાન્સંગમમ્ ॥૬૨॥

યોઽર્ધુદોઽદ્રિમિત્રવત્સસ્ત્રેવ રાગિણીઃ શોભા અનુરક્તાશ્ચ સ્મેરન્તીર્વિકસન્તીઃ અનુરાગા-
 તિરેકાત્પુસ્ત્રીમવન્તીશ્ચામ્ભોજિનીઃ પદ્મિનીસ્ત્રિયઃ કમલિનીશ્ચ । અમિકેન કામુકેન । 'કામુકઃ
 કમિતા કમ્નોઽનુકઃ કામયિતામિક' ઇતિ હૈમ્યામ્ । તથા 'પ્રત્યઙ્ગમસ્યામમિકેન રક્ષાં
 કર્તું મધોનેવ નિજાશ્ચમરિત' ઇતિ નૈષધે । અનુરાગિણા અમ્રપાન્યેન માનુના સાકં સદા
 પ્રતિદિનં સંગમં સંયોગં કારયામાસિવાન્ નિર્માપયતિ સ્મ । પ્રિયમિત્રોઽપિ કયાચિદનુ-
 રાગિણ્યા પદ્મિન્યા કામિન્યા સમં સ્વમિત્ર સંગમયતિ । કિંમૂતા- । અમ્બરમાકાશમા-
 લિઙ્ગન્તિ સંસ્પૃશન્તીત્યેવંશીલાનાં શૃજ્ઞાણાં શિખરાણામાવલી શ્રેણી તસ્યાં યે પલ્વલા અસ્વા-

तसरांसि तेषु उपाश्रयः स्थानं यास्ताम् । 'केलती मदनयोरुपाश्रये' इति नैषधे । उपाश्रयः
स्थानं साधूनामपि प्रसिद्धम् । अत्युच्चैस्तरशिखरसरसिरुहिणीनां रविणा सयोगः सुकर
पवेति । पद्मिनीनामपि चन्द्रशालासंगतानाम् । 'चन्द्रशाला शिरोगृहम्' इति ह्यैभ्याम् ॥

श्लोकार्थं

जेम कोर्ध प्रियाभत्र भडेदनी अगासीमां पोतानी अनुरागिणी जेवी कामिनी साथे
भित्रनो संगम करावे, तेम अर्जुंदायद, गगनचुंभी शिभरो उपर रडेदा सरोवरमा जेतुं
स्थान छे तेवी विकसित दाद कामिनीनो, पोताना भित्र सूर्यनी साथे जळ्णे हुंभेशां संगम
करावतो न डोय ! ॥ ६२ ॥

सिन्धुशैलोरुवद्गौरवैर्दुर्वहां विभ्रतो भूतधार्त्री फणामण्डलैः ।

भोगिनां वासवस्येव विश्रान्तये निर्मितो नाभिजातेन यः क्षमाधरः ॥ ६३ ॥

यः अर्जुदाचलः । उत्प्रेक्ष्यते भोगिनां भुजंगमानां वासवस्य पुरंदरस्य शेषनागना
थस्य विश्रान्तये विश्रामं दातुं नाभिजातेन प्रजापतिना ब्रह्मणा निर्मितः कृत इव । किंभू-
तस्य वासवस्य । सिन्धवः सर्वेऽपि समुद्राः, शैलाः मेरुहिमाद्रिकैलासाद्याः समस्ता अपि
पर्वताः, तेभ्यः उद्भवद्भिरुत्पद्यमानैर्गौरवैर्मारैर्गुरुतरमरैर्दुर्वहां दुःखेन वोढुं शक्याम् । दुःखेन
परानपेक्षत्वेन एकेन स्वयमेवासातेनोद्धते इति दुर्वहा तादृशीं भूतधार्त्रीं भूतानां चराचराणां
गिरिसमुद्रादिमनुष्यपर्यन्तानां धरणशीलां समग्रमव्यमलोक फणानां रवशिरःस्फटानां
मण्डलैश्चक्रवालैः कृत्वा विभ्रतो धारयत ॥

श्लोकार्थं

सर्वे नदीज्यो अने समस्त पर्वतीना अतिलारथी दुःखपूर्वक वहन थर्ध शक्ये तेवा
अराअर पदार्थेनि धारणु करता पृथग्नीने, इण्णज्योःना समूहथी धारणु करता नागेन्द्र शेष
नागने विश्रान्ति आपवा माटे जळ्णे अह्याज्ये आ अर्जुंदागिरि अनान्थो न डोय ! ॥ ६३ ॥

कण्ठपीठीलुठत्पार्वणश्चेतरुक्तारकानायकोदात्तमुक्तालता ।

व्योम निर्भिद्य यातेन येनोच्चकैर्धार्यते भूमृतेवात्मभूषाकृते ॥ ६४ ॥

येन भूमृता अर्बुदाचलेन आत्मनः स्वशरीरस्य भूषाकृते शोभाविधानाय कण्ठपीठ्यां ग्रीवायाम् । यथा नैषवे 'दधदम्बुदनीलकण्ठताम्' राजमन्दिरवर्णने । कण्ठशब्देन कन्धरा । एतावता अधित्यका । पीठशब्द. स्त्रीक्लीबलिङ्गः । 'जयत्युदरनिःसरद्वरसरोज-पीठीपठच्चतुर्मुखमुखावलीरचितसामनामस्तुति.' इति चम्पूकथायाम् । तथा 'वंशिकवक्रो-ष्टिककन्यकुञ्जपीठानितकमवद्वित्यम्' इति लिङ्गानुशासनेऽपि । लुठन्त इतस्ततो भवन्तो ये पार्वणाः पूर्णिमासंवन्धी श्वेतरुक् चन्द्रमा. तथा तारकास्तारा उपलक्षणात् ग्रहनक्षत्राणि तेषां नायको मध्यमणिस्तेन युक्ता उदात्ता उदारा महाध्या वा । 'उदात्तनायकोपेता' इति चम्पूकथायाम् । 'उदात्तो महात्मा महाधर्यश्च' इति तद्विपनके । मुक्तालता मौक्तिकहारो ध्रियते । किमु । भूमृता किंभूतेन । व्योम गगनं निर्भिद्य अत्युच्चैरतारत्वाद्भित्त्वा विदारयित्वा उच्चकैरूर्ध्वं यातेन संप्राप्तेनेत्यत एव कधरायां ज्योतिश्चक्रमायातम् ॥

श्लोकार्थ

राजनी नेम पोताना शरीरनी शोभाने भाटे अर्बुदाचले आकाशने लेहीने जंघे गयेली कंधराइपी कंठपीठमा (गणाभां) आभ तेम भ्रमणु करता पूर्णिमाना चंद्रनी ङ्गवद कातिइय मध्यमणिवाणा अहु, नक्षत्र अने ताराओइपी मुक्ताहार जणु धारणु कथे न होय ! ॥ ६४ ॥

अभ्रविभ्राजियन्मेदिनीभृद्भृगुव्रातनिष्पातिपाथः प्रवाहोत्थितैः ।

उत्पतद्भिः पतद्भिर्नमःपद्गतौ विन्दुवृन्दैरिवाभावि तारामरैः ॥ ६५ ॥

उत्पतद्भिर्महत्प्रस्तरोपरि निपतनादुच्चैरुच्छलद्भिः । अत एव कारणान्नमःपद्गतौ गगनमार्गे पतद्भिर्गत्वा तिष्ठद्भिर्विन्दुवृन्दैर्जलकणनिकरैः । उत्प्रेक्ष्यते तारामरैः तारकनिकरैरिवावि भूतमिव । शुचिजलकणा एवाकाशे तारा वभूवुः । किंभूतैर्विन्दुवृन्दैः । अभ्रे नगनाङ्गणे विभ्राजिनां शोभनशीलानाम् । नमसंगतानामित्यर्थः । यन्मेदिनीभृद्भृगुनां यस्यार्बुदाचलस्य शृङ्गाणां भैरवज्ञम्पारूपाणां वा तटानां व्रातेभ्यः समूहेभ्यो निष्पातिभ्यो निष्पतनशीलेभ्यः अधोनिर्गमनशीलेभ्यः पाथसां निर्झरनीराणां प्रवाहेभ्यो धाराभ्यः ऊत्थितैरुद्गतैः प्रादुभूतैः ॥

श्लोकार्थ

अर्जुंदायल उपरथी अंपापात क्री रडेला नलप्रवाडो (अरणांओ) ना पडवाथी
 ७ंये ७छणता नलणिंहुओ नल्ले आकाशमा ताराइपे णनी गया न डोय ! ॥ ६५ ॥

मित्रपुत्र्या सह स्थातुमभ्यम्बरे तामुपादाय भूमेःपुनः स्वःसरित् ।

यद्गिरेर्वर्त्मना शालितालीमिलत्कुन्दमालाच्छलाद्गच्छतीवाम्बरम् ॥ ६६ ॥

शालिनीभिः शोभनशीलाभिः तालीभिः राजतालीनामभिस्तरुविशेषैः देशैकग्रहणेन
 देशिनो ग्रहणम् । यथा भामाग्रहणेन सत्यतामेति । तैः सम मिलन्त्यः सङ्गं कुर्वन्त्यः
 एकत्रोद्गतायाः कुन्दानां विकसितकुसुमकदम्बकवलक्षीकृतमुचकुन्दपादपानां मालायाः
 श्रेण्याश्छलात्कपटात्खःसरिन्मन्दाकिनी यद्गिरेर्यस्यार्बुदगैलस्य वर्त्मना मार्गेण भूमे
 सकाशान्नमस्तलाद्भूमीमुत्तीर्य पुनस्तत्र गमनेन द्वितीयवारमम्बरमाकाशं गच्छतीव
 यातीव । किं कृत्वा । मित्रस्य सख्युर्मानोर्वा पुत्र्या यमुनया सह अम्बरेऽपि गगनाङ्ग
 णेऽपि स्थातुमेकत्र स्थितिं विधातु यथा एकया मृत्या प्रयागे यमुनया सह तिष्ठामि
 तथा अपरयापि मृत्या आकाशेऽपि यमुनया सहाहं वसामीति विचिन्त्य मित्रपुत्रीं
 कालिन्दीनाम्नी सह सार्धमुपादाय गृहीत्वा ।

श्लोकार्थ

“अेक मूर्तिइपे यमुनानी साथे प्रयागमा रहुं अने णीलभूर्तिइपे आकाशमां रहुं”
 आ रीते विचारीने अेकत्र रडेवा माटे आकाशगंगा, मित्र अेवा सूर्यनी पुत्री यमुनाने
 साथे लधने राजताली नामना वृक्षोनी साथे ७गेला मयकुंद पुष्योनी मालाना षडाने,
 गंगानदी पृथ्वी उपरथी क्री आ पर्वत मार्गे आकाशमां नल्ले नती न डोय ! ॥ ६६ ॥

रोहिणीरागिभावान्निजत्यागिनं कान्तमेणाङ्गमुत्सृज्य कोपाकुला ।

औषधीसंततिर्निर्मिमीतेऽनिशं तापसीवत्तपांसीव परिगन्गिरौ ॥ ६७ ॥

औषधीनां विधुवधुनाम् । चन्द्रस्य तत्पतित्वान् । ‘रोहिणीद्विजनिशौषधीपतिः’ इति
 हेमचन्द्रवचनात् । संततिः श्रेणिर्यस्मिन् गिरौ अर्बुदपर्वते । उत्प्रेक्ष्यते तापसीव परित्रा-

જિકારાજીવ અનિશ્ચં નિરન્તરં તપાંસિ શીતોષ્ણતાપનિરશનાદિક્ષ્ણાનિ નિર્મિમીતે કરો-
તીવ । કિંમૂતા । કોપાકુલા રોષોદ્રેકકલુષીકૃતાશયા । કિં કૃત્વા । રોહિણ્યાં દક્ષાઙ્ગ-
જાયાં રોહિણીનામ્ન્યાં સ્વસપત્ન્યાં પત્ન્યાં વિષયે રાગિમાવાદત્યન્તાનુરક્તાશયત્વાન્નિજસ્યાત્મ
નસ્ત્યાગિનં ત્યજનશીલમેણાઙ્ક ચન્દ્રમસં કાન્તં સ્વમર્તારમુત્તરૃજ્ય ત્યક્ત્વા ॥

શ્લોકાર્થ

અર્ધુદપર્વતમા ઔષધિની શ્રેણી, પરિવ્રાજિકાની જેમ નિરંતર નિરાહારાદિ કષ્ટરૂપ
તપસ્થા કરે છે. પોતાનો પતિ ચંદ્ર, પોતાનો ત્યાગ કરીને પોતાની શોક્ય રોહિણીમાં
અત્યંત આસક્ત હોવાથી રોષયુક્ત બનીને ઔષધિ ચંદ્રનો ત્યાગ કરીને જાણે સ્વયં
તપશ્રયા કરતી ન હોય ! (ચંદ્રને ઔષધિપતિ કહેવામાં આવ્યો છે.)

માસતૈ શાતકુમ્ભારમર્મોપલશ્રેણિસંવલ્લપ્તશૃઙ્ગદ્વયં કુત્રચિત્ ।

યસ્ય વિશ્વાતિશાયિશ્રિયં વીક્ષિતું મેરુવિન્ધ્યાવિવાલ્પીમવન્તૌ સ્થિતૌ ॥ ૬૮ ॥

કુત્રચિત્પ્રદેસે શાતકુમ્ભાનાં કાશ્ચનાનાં તથા અરમગર્મોપલાનાં મરકતરત્નાનાં ચ
શ્રેણિમિઃ સમ્યક્પ્રકારેણ ક્લપ્તં રચિતં દેવાદિના કૌતુકાદિનિર્મિતં શૃઙ્ગદ્વયં શિખરદ્વન્દ્ર
માસતે દીપ્યતે । ઉત્પ્રેક્ષ્યતે યસ્ય હિમાદ્રિનન્દનગિરે. વિશ્વેભ્યઃ સમસ્તપર્વતેભ્યોઽપિ
વિપ્રવેભ્યો જગદ્ભયો વા અતિશાયિનીમત્યમ્યધિકાં શ્રિયં શોભાં લક્ષ્મીં વા વીક્ષિતું
સ્વદમ્ગોચરીકર્તુ સ્થિતાવાગત્ય વસન્તૌ તથા અલ્પીમવન્તૌ વપુષા લઘુમવન્તૌ સ્વશરીરે
સ્વલ્પે પ્રણીય મેરુવિન્ધ્યૌ સ્વર્ગાચલજલવાલકશૈલાવિવ । ‘વિન્ધ્યસ્તુ જલવાલકઃ’
इति हैम्याम् ॥

શ્લોકાર્થ

અર્ધુદગિરિના કોઈ પ્રદેશમાં સુવર્ણ અને મરકત માણીની રચનાવાળાં બે શિખરો શોભે
છે. મેરુ અને વિન્ધ્ય પર્વત અદ્ય શરીર વાળા થઈને અર્થાત્ પોતાનાં શરીર સંકેતીને
જગતની સર્વોત્કૃષ્ટ શોભા જોવા માટે જાણે અર્ધુદ પર્વતનાં બે શિખર રૂપે રહ્યા
ન હોય ! ॥ ૬૭ ॥

विभ्रतो वाहिनीर्यस्य वार्धिष्ठवाह्याविनीः श्रीपराभूत भूमीभृतः ।

तिष्ठतः क्षोणिमाक्रम्य पूषार्चिषा वेदगर्भः करोतीव नीराजनाम् ॥ ६९ ॥

वेदगर्भो ब्रह्मा यस्यार्बुदभूमीभृतः पूषा भास्वांस्तस्यार्चिर्ज्योतिरथ च पूषणोर्मानिस्तुल्ये जाज्वल्यमानत्वाहुःसहोर्ऽर्चिर्निर्धूमधूमध्वजस्तेन नीराजनामारान्त्रिकां करोतीवेत्युत्प्रेक्ष्यते अन्यस्यापि राज्ञ आरात्रिकोत्तारणं क्रियते । यथा कस्यापि भूभृतो वेदगर्भो ब्राह्मणः अर्थात्पुरोधाः । वेदगर्भ इति सामिप्रायं नाम तेन वेदमन्त्रोच्चारपूर्वकं दीप्रवह्निना नीराजनां निर्भिमीते । यस्य किं कुर्वतः । क्षोणिं भूमीमण्डलमाक्रम्याधिष्ठाय सर्वात्मना भिव्याप्य तिष्ठतः वसतः स्थितिं कुर्वतः । पुनः किंभृतस्य । वार्धिनां चतुःसमुद्राणां प्लवान् वारिपूरानाह्लावयन्त्यतिक्रामन्ति आक्रामन्ति चेत्येवंशीला वाहिनीर्नदी. सेनाश्च विभ्रतः किंभृतस्य । श्रिया आत्मीयया शोभया चतुरङ्गचक्रादिवैभवैः कृत्वा पराभूता विजिताः स्वपादपद्ममधुकरीकृता भूमीभृतः पर्वता नृपाश्च येन सः ॥

श्लोकाथं

आर समुद्रनां पाणीना पूरौतु आडमणु करिने रडेली नदीञ्चो इप जेनी सेना छे, पोतानी लक्ष्मीथी पराभव करिने जेणे पोताना चरणकुमलनां भ्रमरइये अन्य पर्वतो इप राजञ्चो जनाव्या छे, तेमज संपूर्ण रीते भूमंडलने व्यापीने जे रडेलो छे, ते अर्बुद पर्वतनी जेणे ब्रह्मा सूर्यनी जलवलयमान क्षांति वडे आरति करता न डोय । ॥ ६९ ॥

यन्नमःसङ्गिशृङ्गाङ्गणालिङ्गिनां किंनराणां समं यौवतैर्गायताम् ।

गीतमाकर्ण्य रङ्कुर्भृगाङ्कं तदाक्षिप्तचेता व्रजभ्रमृतोऽखेदयत् ॥ ७० ॥

रङ्कुश्चन्द्रस्याङ्कमृगः अग्रतः अर्बुदाचलशृङ्गाणि संत्यज्य पुरस्ताद्व्रजन्न प्रतिष्ठमानः भृगाङ्कं विधुमखेदयत् महत्खेदमुत्पादयति स्म । किंभृतो रङ्कुः । तदाक्षिप्तचेताः तत्र किंनरकृतगीते आक्षिप्तं विलग्नं चेती मनोवृत्तिर्यस्य सः । किं कृत्वा । यस्यार्बुदगिरेर्नभसोऽम्बरस्य सङ्गो मिलनं विधते येषां तादृशानि शृङ्गाङ्गणानि शिखरोपरितनप्रदेशान्स्तान्यालिङ्गन्त्याश्लिष्यन्ति आश्रयन्तीत्येवंशीलास्तादृग्विधानाम् । तथा यौवतैर्युवतीनां किंनरीणां गणैः समं सार्धं गायतां स्वरसेन गानं कुर्वतां किंनराणां किंपुरुषाणां गीतं मधुरध्वनिलयमयगेयमाकर्ण्य श्रवणपारणां प्रणीय ।

श्लोकार्थ

अर्धुद्वायलना गगनयुष्णी शिभरोनां अथलागे रडेला किन्नरोनी साथे किन्नरी-
ओना वृन्द वडे गवाता मधुर गीतोने साबणीने व्याक्षिप्त चित्तवाणा (सांभणवामां
लीन जनेदो) थयेदो अन्द्रना लांछन इपे रडेदो मृग ज्ञेणे आगण यादता यादता अंद्रने
भेद पमाउतो डतो ! ॥ ७० ॥

यत्र चन्द्रोदयश्च्योतदिन्दूपलप्रस्थसंस्थायुकोन्निद्रकुन्दद्रुमे ।

राजते राशिरिन्दिराणां सुधासागरे शेषशायीव शक्रानुजः ॥ ७१ ॥

यत्रार्चुदशैले चन्द्रस्य मृगाडकयोदयेनाभ्युद्गमेन च्योतन्तः क्षरन्तोऽमृतरसं स्रवन्तो
ये इन्दूपलाश्चन्द्रकान्तमणयस्तेषां प्रस्थ शिखरं तत्र संस्थायुको वसनशीलः उद्गतत्वात्स्थायी
तथा उन्निद्रो विकसितः स्मितकुसुमत्रजविशदीकृतो यः कुन्दद्रुमः तत्र इन्दिराणां
भ्रमराणां राशि समूहो राजते शोभते । क इव । इन्द्रावरज इव । यथा सुधाया
उत्पत्तिस्थाने क्षीरसागरे शेषे नागाधिराजशय्यायां शेते स्वपिति इत्येव शीलः शेषशायी
कृष्णः शोभते ॥

श्लोकार्थ

सुधाना उत्पत्तिस्थान इप क्षीर समुद्रमां शेषनागनी शय्यामां सूतेला जेम कृष्ण
शोले तेम अंद्रना उदयथी जेमांथी अभृत रस टपडी रडो छे अने अंद्रकान्त मणीओनां
शिभर उपर रडेदी विकसित भयकुंड पुष्पभा रडेदी भ्रमरोनी राशि शोले छे. ॥ ७१ ॥

मेरुमुख्याखिलोर्वीधराणामिवोपात्तसारैरसौ वेधसासृज्यत ।

एष निःशेषभूमीभृतां निर्जयं निर्मिमीते न चेद्वैभवैः स्वैः कुतः ॥ ७२ ॥

मेरुः स्वर्णाचलो मुख्य सर्वोच्चैस्तरत्वात् रत्नसानुसुवर्णमयत्वाच्च प्रकृष्ट आदिमो
वा मुखे आदौ भव इति व्युत्पत्त्या प्रथमो येषां तादृशानामखिलानां समप्राणामुर्वीधराणां
पर्वतानामुपात्तरूप समीपे आगत्य आत्तै सम्यगवलोकनपूर्वं संगृहीतैः सारैः सर्वातिशा-
यिपरमाणुदलैः कृत्वा । उत्प्रेक्ष्यते- असौ अर्बुदाचलो वेधसा जगत्सृजा असृज्यत सृष्टो
विरचित इव । एव चेन्न तर्हि एषोऽर्बुदाद्रिः स्वैरात्मीयैर्वैभवैः शोभातिशयैः कृत्वा
निर्गतः शेषोऽविष्टो येषु ते नि शेषाः समस्तास्तेषां भूमीभृतां यावज्जगद्गिरीणां निर्जयं
नितरां जयं परिभव कुतः कल्पात्कारणान्निर्मिमीते करोति ॥ इत्यर्बुदाचलवर्णनम् ॥

श्लोकार्थ

मे३ पर्वत आदि समस्त पर्वताना सारभूत श्रेष्ठ दक्षिणे अडणु करीने प्रह्लाये
आ अर्धुंदायलतुं निर्माणु कथुं. जे अेम ना डोय तो पोताना वैभवथी अर्धुंदगिरि
समस्त पर्वतानो विजय कथांथी करी शके ? ॥ ७२ ॥

आरुरुर्मुमुक्षुक्षितीन्द्रस्ततोऽलंकरोति १॥ देशं सवेशं गिरेः ।

गौरवेणाधिकोऽहं गिरिर्वास्त्यसौ चेतसीतीव हल्लेखवान्वीक्षितुम् ॥ ७३ ॥

ततोऽर्बुदाद्रिदर्शनानन्तरमारुरुक्षुरर्बुदपर्वतोपरिमृषीमध्यारोढुमिच्छुः चढितुकामो मुमु
क्षुक्षितीन्द्रः अमणधरणीरमणो गिरेर्हिमाद्रिनन्दनसानुमतः सवेश समीपवर्तिन देश
भृभागमलंकरोति स्म भृषयामास । इत्यमुना प्रकारेण वीक्षितुं विलोकयितुं चेतसि
स्वमानसे हल्लेखवानुत्कण्ठाकलित इव । इति किम् । गौरवेण माहात्म्येन गुरुतया वा
कृत्वा अहमधिको गिरिर्वाभ्यधिकोऽस्ति । यद्यपि परप्रशमरससुधासमुद्रमध्यनिमग्नम-
नसां कदाचिदप्याशये लेशमात्रमप्यनुत्सुकता स्यात्, तन्महात्ममौलीनां तेषां स्ररीणां
स्वप्नेऽपि नायमभिप्राय प्रादुर्भवेत् । किंतु केवलं कवेरियं कल्पनामात्रोत्प्रेक्षेति । अथ
वा छात्रस्थ्यात्कदाचिदुत्कलिकालेशः संभवत्येव गौतमादीनामपि शक्रादिकृतनाटका-
वलोकने ॥

श्लोकार्थ

अर्धुंदायलने जेया णाह, मुमुक्षुओना धंद्र आचार्ये तेनापर यढवानी ध्रिछाथी
पर्वतनी तणेटी अलंकृत करी अर्थात् तणेटीमां पधार्या जणु के माहात्म्य वडे हुं
अधिक छुं के पर्वत ? आवी उत्कंठा मनमां पेदा न थर्छ डोय । (यद्यपि प्रशमरसमां
मग्न महात्माओने क्यारे पणु आवा प्रकारनी उत्सुकता थाय नहीं तो प्रशमरसमडो-
दधि ओवा हीरविजयसूरिने तो स्वप्नमा पणु आवी उत्कंठा प्रगट थाय नहीं. आ
तो कविनी कल्पना छे. ॥ ७३ ॥

अर्बुदाधित्यकामअविभ्राजिनीं सूरिसिंहः समारोढुमारव्यवान् ।

किं व्यवस्यज्जगन्मूर्ध्वसंस्थार्थिनीमुद्विषसुर्महानन्दसीमन्तिनीम् ॥ ७४ ॥

ध्वरिसिंह अत्रे आकारो विभ्राजते इत्येव शीलाम् । अम्बरचुम्बिनीमित्यर्थः । अथ वा अत्रैर्मर्धैः कृत्वा शोभनशीलाम् । 'गिरौ तिष्ठन्ति वारिदाः' इत्युक्ते । अर्बुदस्य हिमाद्रिनन्दनशैलस्याधित्यकामूर्ध्वभूमिकां समारोहो सम्यक्प्रकारेण चढितुमारब्धवान् प्रारम्भते स्म । सिंहस्य तु भूधराधित्यक्काध्यारोहणं युक्तमेव । उत्प्रेक्ष्यते जगतां त्रयाणां भुवनानां मुष्टिं मस्तके संस्थापिनी जगतत्रयोपरि संतिष्ठते निवसनशीला इत्येवंशीलां महानन्दो मुक्तिरेव सीमन्तिनी प्रौढकुमारिकामुद्भिदक्षुरक्रोदुमिच्छुः परिणेतुकामः सन् व्यवस्यन् व्यवसायमुद्यम कुर्वाण इव ॥

श्लोकाथ

आचार्योभा सिंहासमान हीरविभ्रयसूरिभ्ये गगनयुंठी अर्बुदपर्वत उपर गढवानो
प्रारंभ कर्था. ते न्नुत्तरे त्रये जगतना मस्तक उपर रहेली मुक्तिरूपी कुमारिकाने
परणुवानी धृष्टाशी आवो उद्यम कर्था न होय ! ॥ ७४ ॥

तद्गुणश्रेणिनिर्वर्णनानन्दितो वातपूर्णीभवत्कीचकानां क्वणैः ।

अद्रिभ्यागतस्येव तस्यान्तिक्कागामिनः प्रीतिमान्पृच्छति स्वागतम् ॥ ७५ ॥

प्रीतिः स्नेहः प्रमोदो वा विद्यते यस्य तादृशोऽद्रिरर्बुदाचलः अन्तिके स्वसमीपे आगच्छति आयातीत्येवंशीलस्य तस्य स्वरेः वातेन वायुना पूर्णीभवतामन्तःपूर्यमाणानां कीचकानां सच्छिद्रव शानां क्वणैर्निःस्वानैः । 'स कीचकैर्मास्तपूर्णांश्चैः कूजदूसिरापादितवंशकृत्यम्' इति रथौ । स्वागतं सुखेनागमनादिवार्तां पृच्छति प्रश्नयतीव । कस्येव । अभ्यागतस्येव । यथा स्वसमीपे समेतस्य प्रियप्रावृणिकस्य स्नेहकलितः स्वाजन्यात्प्रमोदकलितः प्रियत्वात्स्वागतं पृच्छत्यनुयुवति । किंभूतः अद्रिः । तस्य हीरस्वरेगुणानां श्रेणिनिर्वर्णनाद्दर्शनादानन्दितः प्रदृष्टमानसो जातः ॥

श्लोकाथ

आचार्यनी गुणश्रेणि जेवाथी आनन्दित भनेलो 'अर्बुदाचल' पोतानी समीपे
आवेला आचार्यनुं पवनथी पूरुं थयेला छिद्रवाणा वांसना भधुर आवाज वडे, प्रीति-
पूर्वक न्नुत्तरे स्वागत करतो न होय ! ॥ ७५ ॥

लोलरोलम्बकोलाहलप्रस्तुतस्फीतकीर्तिस्तवामोदमेदस्विनी ।

यत्र सस्यैर्नताङ्गी लताविग्रहावाकिरत्कुञ्जदेवी प्रसूनैः प्रभुम् ॥ ७६ ॥

यत्रार्जुदगिरी कुञ्जदेवी । जातावेकवचनम् । वनदेवता प्रसूनैः प्रवलपवनप्रसरप्रपतत्कु-
सुमोत्करैः कृत्वा त हीरस्वरिमवाकिरत् वर्धापयति स्म । 'अवाकिरन्वयोवृद्धास्त लाजैः
पौरयोषितः' इति रथौ । किंमृता कुञ्जदेवी । लोला मकरन्दपानकृते चपला ये रोलम्बा
मधुकरास्तेषां कोलाहलः गुञ्जारूपं कलकलस्तेन प्रस्तुताः प्रारब्धा स्फीता वर्धमाना-
कीर्तिर्यशसः स्तवाः स्तुतयो यया । पुनः किंमृता । आमोदेन पुष्पादिपरिमलेन प्रमोदेन
वा मेदस्विनी पुष्टा प्रोद्भूतपुलककोरकाकलिता । पुनः किंमृता । सस्यैः स्वफलभारेण नताङ्गी
नग्रीमवत्तनुयष्टी । पुनः किंमृता । लता कुसुमितफलितवल्ली पत्र विग्रहः शरीरं यस्याः सा ॥

श्लोकार्थ

रसपानश्लोथी भ्रमरोनां शुंजरवथी आचार्यना प्रसरता यशनी स्तुति करती
अने पुष्पोनी परिमलरूप लुष्थी रोमाञ्चित अनेली तथा कूटोवडे नमी गणेली अर्जुद-
गिरिनी वनहेवी; लतारुपी शरीर धारणु करीने लणु पुष्पो वडे आचार्यने वधावती
न होय ! ॥ ७६ ॥

यत्र कल्लोलयन्त्रैककल्लोलिनीर्मन्दमान्दोलयन्स्मेरदुर्वीरुहान् ।

स्वर्णदीपन्नपौष्पैः करम्बीकृतो गन्धवाहोऽनुगामीव तं भेजिवान् ॥ ७७ ॥

गन्धवाह । गन्ध कुसुमादीनां मृगमदादीनां वा सौरभ्यं वहते धारयतीति गन्धवाहो
वायुः पुरुषविशेषणं वा । यत्र पर्वतेऽनुगामीव सेवक इव त हीरस्वरिं भेजिवान् सेवते
स्म । वायुश्च त्रिधा वर्ण्यते शीतो, मन्दः, सुरमिश्च । तदेव त्रैविव्यं दर्शयति । किं
कुर्वन् गन्धवाहः । नैका अनेकस्थानस्थायिनी कल्लोलिनीस्तरङ्गिणी कल्लोलयन् स्वरंह-
प्रावल्येन कल्लोलमालाकलिता कुर्वन् । एतेन शीतलः । पुनः किंमृतः । मन्द अने स्मेरतो
विजृम्भमाणान् । कुसुमितानित्यर्थ । उर्वीरुहान् विविधवृक्षान् आन्दोलयन् तरलीकुर्वाणः ।
एतेन मन्दः । धनगहनानौकहास्फालनेन मन्दीमृत इत्यर्थ । पुनः किंमृतः । स्वर्णद्याः
पर्वतस्यात्रकपत्वेनात्युच्चैस्तरत्वाद्गगनगङ्गायाः पद्मानां कमलानां पौष्पै रजोभिः करम्बीकृतो
व्याप्तः । एतेन सुरभिः ॥

श्लोकार्थ

अर्धुदगिरिनो शीतल, मंह अने सुरलि पवन आचार्यने सेवकनी जेम अनुसरतो
 हुतो. अनेक स्थानमां रडेवी नदीओने कट्टेद्वित करतो. होवाथी शीतल; वृक्षेने मंह-
 मंह आहोवन (यंचल) करतो. होवाथी मंह, अने आकाशगंगाभा कभलोनी रज्ज्थी
 व्याप्त करतो. होवाथी सुरली-आवो पवन वही रह्यो हुतो. ॥ ७७ ॥

कुत्रचितोरणस्त्रग्विलासश्रियं विभ्रति व्योमसंत्रारिणः सारसा ।

सिद्धपुर्या यियासोः पुरस्तात्प्रभोर्विश्वकर्त्रेव मङ्गल्यमाला कृता ॥ ७८ ॥

कुत्रचित्कारिणाश्चनार्तुदशैलप्रदेशे व्योम्नि आकारे संचरन्त्युड्डीयमाना गच्छन्तीत्येवं-
 शीला गगनगामिनः सारसाः पक्षिविशेषाः प्रसिद्धाः पक्षिणरतोरणम्रजः तोरणमालाया
 विलासश्रियं लीलालक्ष्मीं विभ्रति धारयन्ति । उत्प्रेक्ष्यते सिद्धिपुर्या निर्वृतिनगर्या
 यियासोर्गन्तुमिच्छोः प्रभोर्हीरसूरीन्द्रस्य पुरस्तादग्रतः विश्वकर्त्रा सर्ववरपुत्रिधायिना
 विधिना कृता विहिता मङ्गल्यमाला । वन्दनमालिकेव । जगत्कर्त्रा वा रचितेति शेषः ॥

श्लोकार्थ

अर्धुद पर्वतनां क्वाथ प्रदेशमां गगनगामी 'सारस' पक्षीओ तोरणुनी भादाइये
 शोला धारणु करता हुत', लण्णु मुक्तिइपी नगरीभा जवानी धग्छावाणा आचार्यनी
 आगण अह्माओ मंगलभादानी रचना करी न होय ! ॥ ७८ ॥

यवापि झाङ्कारिणो निर्झरान्मःप्लवाः प्लावयन्ति स्म तत्पर्वतोपत्यकाम् ।

सिद्धसिन्धुर्नमस्तो निरालम्बना निष्पतन्तीह क्लृप्तावलम्बा किमु ॥ ७९ ॥

यवापि कुत्रचित्स्थाने झाङ्कार इति शब्दोऽरत्येष्विति झाङ्कारिणः । निर्झराणां
 ध्वनेर्झाङ्कार इति संज्ञा । यदुक्त पाण्डवचरित्रे 'अरन्निर्झरझाडकारी' इति । सशब्दा
 निर्झराणामम्मःप्लवाः पयःप्रवाहास्तत्पर्वतोपत्यकामर्बुदाचलशिखराधोभूमिकां शिखरापेक्ष-
 योपत्यकां प्लावयन्ति एव निर्झर भरन्ति स्म । उत्प्रेक्ष्यते निरालम्बना निर्गताचारा
 अत एव नमस्तो गगनाङ्गणादालम्बनराहित्यानिष्पतन्ती अधोऽग्रयन्ती सती । पुनरिदार्बु-
 दाचले क्लृप्तो निर्मितोऽवलम्ब आश्रयो यया तादृशी सिद्धसिन्धुः किमु गगनगङ्गेव ।
 निर्झरपयसामत्यौज्वल्याद्गङ्गोप्रेक्षा ॥

श्लोकार्थं

‘अंकार’नो ध्वनि करतां अरण्याना पाणीप्रवाहो पर्वतनी निम्न भूमिने प्लावित
(जलपूष्णं) करता हुता, जाले आकाशमा निरादांभन रडेवाना धारणे भूमि उपर पडती
आकाशगंगा, अर्धुद पर्वतनुं आदांभन लधने रडी गर्ध न डोय ! ॥ ७९ ॥

पर्वते कुत्रचित्कुर्वतेऽन्तर्मध्ये दुराः कुञ्जरा गर्जिविस्फूर्जितम् ।

यज्जितेनेव विन्ध्याद्रिणा प्राभृतं प्रापिताः शक्रनागानुवादा इमे ॥ ८० ॥

पर्वते गौरीगुरुसुतेऽचले कुत्रचित् गह्वरादिप्रदेशे अन्तर्मध्ये मद उन्मादो दानप्रवाहो
वा तेन मेदुरा स्वेच्छाचारित्वात्पुष्टाङ्गाः कुञ्जरा षष्ठिहायना यूथनाथा गजा । यदुक-
मुत्तराध्ययने ‘कुञ्जरे सङ्घिहायने’ इति । गर्जिविस्फूर्जित गर्जारवस्फूर्ति कुर्वते । सजल
जलद्वद्गर्जन्तीत्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते यज्जितेन अर्बुदपर्वतपराभूतेन विन्ध्याद्रिणा जलवालक-
शैलेन शक्रनागमिन्द्रगजमैरावणमनुवदन्त्यनुकुर्वन्ति पेरवणोपमानाः । अथ वा
हरिवारिणमनु पश्चाद्गन्ति ययं पूर्वं शोभातिशयादिभिः प्रथमतो गणनीया पेरव-
तस्तु अरगात्पश्चाद्गणनीय इति कथयन्ति वा । हस्तिमल्लप्रतिमल्ला इत्यर्थः । इति शक्रनागा-
नुवादा इमे प्रत्यक्षलक्ष्या गजा हस्तिनः प्राभृतमुपदां प्रापिताः ढौकित्वा इव ॥

श्लोकार्थं

अर्धुद पर्वतनां डोर्ध मटोन्मत गणेन्द्रो ‘गर्जरव’ करता हुता. अर्धुदायलथी परालव
पाभेला विन्ध्यायल पर्वते, औरावत डायीनी उपमा पाभेला गणेन्द्रो अर्धुदपर्वतने
लेटणुडूपे आप्या न डोय ! ॥ ८० ॥

आशुगालोलसालाङ्गहारो भ्रमद्भृङ्गयाग्गीतिवेल्लताहस्तकः ।

सूरिपादांभुजस्पर्शमासाद्य यो नृत्यतीव प्रमोदं दधद्भूधरः ॥ ८१ ॥

सूरेर्वाचयमचक्रवर्तिनः पादांभुजयोश्चरणकमलयो. स्पर्शमनुपङ्गमासाद्य संप्राप्य
प्रमोदं मनस्यानन्द दधद्भृङ्गयो भूधरोऽर्बुदाचलो नृत्यतीव नृत्य करोतीव । नृत्यलक्ष-
णानि दर्शयति । किंभूतः । आशुगैः शीघ्रगामिभिरतिवेगवत्तरैः पवनैः कृत्वा आसाम

स्त्येन शाखाप्रशाखादिभिः सार्धं लोलाश्रुपलाः सजायमाना ये साला नानाजातीयतरवः
त एव तैः कृत्वा वा अङ्गदारोऽङ्गविक्षेपो नाटकाभिनयदर्शनं यस्य । पुनः किंभूतः ।
भ्रमन्तो विविधविकसितकुसुममकरन्दपानार्थमितस्ततः पर्यटन्तो ये मृद्गात्तेषां वाग्त्राप्येव
गीतिर्गानं यस्य । 'वाण्या मृङ्गी पिकीरवा, इति काव्यकल्पलतायाम् । तथा वेङ्कत्यो
मस्तेरला भयन्त्यो या लता बल्लचरता एव हस्तका विविधहस्तचेष्टनानि यस्य ॥

श्लोकार्थं

शिघ्रगामी पवनथी अचल गनेलां अनेक जतिनां वृक्षोऽप्ये न्यां अंगभरोऽ इय
अभिनय कुर्यां छे रसपान भाटे आभतेम लभता भ्रमरोना शुंभरव इय न्या संगीत
छे, तेमन पवनथी अचल गनेली लताऽप्ये इय विविध प्रकारनी छाथनी न्यां येष्टाऽप्ये
छे; तेवा प्रकारनो अर्धुद परत; आचार्यनां अरण्यकमलनो स्पर्शं पामीने हृदयमां
आनंद धारणु करतो जणु नृत्य करतो न डोय ! ॥ ८१ ॥

यः परान्कौतुकैः काममुत्कण्ठयन्नास्य जह्ने मनश्चित्रमत्रास्ति किम् ।
स्मेरयन्नप्यशेषं कुमुत्काननं पद्मसुद्वोधयेत्पार्वणेन्दुः किम् ॥ ८२ ॥

योऽर्बुदाचलः परान्परजनान् कौतुकैरात्मीयालोकनीयानेककौतुहलैः कृत्वा काममति-
शयेन उत्कण्ठयन्नुत्सुकमाव प्रापयन् सन्नपि अस्य हीरसुरेर्मनो मानसं न जह्ने न हत्वान्
न स्ववशीचक्रे । अत्रेह स्थाने किं चित्र किमाश्चर्यम् । तदेव हृदयति अशेषं समस्तं
कुमुदां कैरवाणां काननम् । वृन्दमित्यर्थः । स्मेरयन्विकाशयन्नपि पार्वणेन्दुः पूर्णिमासंबन्धी
चन्द्रमाः पद्मं सूर्योदयविकसनशीलं कमलं किमद्वोधयेद्विनित्रीकुर्यात् विकाशयेत् अपि तु
न ॥ इत्यर्बुदाचलकौतुकानि ॥

श्लोकार्थं

अर्धुदाचल पोतानां अनेक कौतुकेथी अन्य जनाने आश्चर्यभुग्ध करतो डोवा
छतां पणु आचार्यना चित्तने डरी शक्यो नही; परंतु अेमां आश्चर्यं शुं ? पूर्णिमानो
अन्द्र समस्त कुमुद वनने विकसित करतो डोवा छता पणु शुं सूर्यविकासी कमलने
विकसित करी शके ? नहीं न ! ॥ ८२ ॥

मन्दमन्दं चलन्नर्तुदोर्वीधराधित्यकामध्यरोह्यतीनां पतिः ।

शंभुसौधैः पवित्रीकृतोर्वीतलां रूप्यशैलस्य चूलामिवेच्छावसुः ॥ ८३ ॥

यतीनां श्रमणानां पतिः स्वामी हीरसूरिर्मन्दमन्दं शनैः शनैः । 'गगनमवजगाहे मन्द मृगाङ्ग' इति चम्पूकथायाम् । चलन्संचरन्नर्तुदोर्वीधरस्याधित्यकामृध्वैभूमिकामध्यरो हदारूढवान् संभ्रातः । क इव । इच्छावसुरिव । यथा धनदः कैलाशशैलस्य चूलामधिरोहति । किंभूतामधित्यकां चूलां च । शंभुना वृषभादिचतुर्विंशतितीर्थकृतां सौधै यद्यपि भरतकारितः सिंहनिषद्यानामा एक एव प्रासादः । तथापि सुरविधाधरराजभिरन्येऽपि तत्पार्श्वं प्रासादात् कारिताः संभाव्यन्ते शत्रुंजयरैवताचलादिवत् । अथ यद्येक एव तदा सर्वोत्तमत्वात्पूज्यत्वाद्वा बहुवचनम् । पक्षे शंभोरीश्वरस्य सौधैः पत्नीपुत्रप्रमथादिगणानां परिजनपरिवाराणां मन्दिरैः कृत्वा पवित्रीकृत पावनं निर्मितभुर्वीतल भूमीपीठं यस्याः सा ॥

२श्लोकार्थं

धृश्वरनी पत्नी, पुत्रगणु आदि परिजनानां महिरोथी पवित्र थयेली कैलास पर्वतनी शूलिका उपर अथवा भरतशङ्कवतींशे निर्माणु करेला ऋषभ आदि शोपीश तीर्थकरेना प्रासादोथी जेनी भूपीठ पवित्र गनेली छे तेवा कैलास पर्वतनी शूलिका उपर कुणेर आरोडणु करे तेम मंद मंद आलता आचार्य श्री हीरविजयसूरिंशे अर्धुद पर्वतनी भूमि उपर आरोडणु कथुं । ॥ ८३ ॥

पुण्यमाजां हृदाकृष्टिमन्त्रानिव श्रीमदहर्द्वृहाभिर्जितस्वर्गहान् ।

अर्बुदश्रीवतंसायमानान्प्रभुर्नेत्रपत्रैरसौ प्रीतचेताः पपौ ॥ ८४ ॥

असौ प्रभुर्हीरसूरिः श्रीमत शोभाशालिनः अर्हद्वृहान् जिनप्रासादान् । अथ वा श्रीस्त्रिभुवनाधिपत्यलक्ष्मीविद्यते । येषाम् तादृशानामर्हतां तीर्थकृतां गृहान् विहारान् नेत्रपत्रैर्लोचनदलैः नयनपुटकैर्वा पपौ सादरमवलोकयति स्म । किंभूतः । प्रीत भोदं प्राप्तं चेतो मनो यस्य । किंभूतान् श्रीमदहर्द्वृहान् । निर्जितानि निजजगज्जैत्रवैभवैरभिभूतानि स्वर्गहाणि वैजयन्तादिस्वर्गगेहानि विमानानि वा यैः । पुनः किंभूतान् । अर्बुदस्य हिमाद्रिनन्दनगिरेः श्रिया लक्ष्म्या अवतंसायमानान् शिरःशेखरवदाचरतः । उत्प्रेक्ष्यते पुण्यमाजां सुकृतिनां साधूनां हृदा मानसानामाकृष्टेराकर्षणस्य मन्त्रानिव ॥

श्लोकार्थ

६७८-पु७८ चित्तवाणा थयेला हीरविजयस्वरिणे पोतानां नेत्रोथी पोतानी लक्ष्मीथी
 ळेणे देवविमानो लुती लीधां छे, तेवा अर्धुंदायलनी लक्ष्मीनां भुगट समान श्री जिनेश्वर
 लगवतना प्रासादोतुं पान कथुं ! अर्थात् जिनमंदिरोना दर्शन कथीं. ते मंदिरो
 ते ळेणे पुष्यवतं पुशेनां ६६थेने आकर्षवा भाटेनां आकर्षण-मंत्रो न डोय ! ॥ ८४ ॥

यत्र विश्वत्रयीश्रीनिवासा जिनाधीशसौधाः स्वशृङ्गाग्रदण्डोपधेः ।

स्वर्गहानूर्ध्वमुत्तम्य पाणीन्निजान्भर्त्सयन्तीव भूषामिस्तसेकिनः ॥ ८५ ॥

यत्रार्धुंदाचले जिनानां सामान्यकेवलिनामधीशास्तीर्थनाथास्तेषां सौधा मन्दिराणि
 प्रासादाः । सौधशब्दः पुनपुंसके । 'गुददोहदकुमुदच्छदकन्दार्धुदसोधमेघोत्सेधकवर्धो'
 इति लिङ्गानुशासने । स्वेषामात्मनां शृङ्गाणां शिखराणामग्रे उपरिभागे निवद्धानां दण्डानां
 च्चजालम्बनबन्धनयष्टीनामुपधेः कपटान्निजानात्मीयान् पाणीन् उत्तम्य ऊर्ध्वोक्त्य ।
 उत्प्रेक्षयते स्वर्गहान्देवलोकसंबन्धिसौवान् वैजयन्तादिकान् प्रासादान् भूषामिः स्वकीय-
 शोभामिः कृत्वा निर्भर्त्सयन्ति तिरस्कुर्वन्तीव । किंभूता जिनाधीशसौधाः । विश्वत्रय्या-
 स्त्रिलोक्याः श्रीणां लक्ष्मीणां निवासाः वासवेश्मानि । पुनः किंभूताः । भूषामिः स्ववपुर्वै-
 भवैः उत्सेकिनो गवावेशवशंवदा मदोद्घुराः । 'उपदा विविशुस्तस्य नेत्सेकाः कोशलै-
 श्वरम्' इति रघौ ॥

श्लोकार्थ

अर्धुंदायल पर रडेला, त्रणे दोकनी लक्ष्मीनां स्थानभूत अने पोतानी शोलाथी
 गर्वित अनेला जिनमंदिरो, ळेणे पोतानां शिखरना अग्रभाग उपर रडेला ध्वजदंडना
 ळुहाने पोताना हाथ ठांथा करीने वैजयंत आदि देव विमानोना तिरस्कार करता
 न डोय ! ॥ ८५ ॥

निर्वणत्किंकिणीर्मास्तान्दोलिता यत्पताका विलोकयेन्दुकुन्दोज्ज्वलाः ।

किं वहत्युर्मिनिर्धोषहंकारिणी स्पर्धया सिद्धसिन्धुर्नमःपद्धतौ ॥ ८६ ॥

उर्मीणां महत्कल्लोलानां निर्धोषैः शब्दैः कोलाहलै कृत्वा पता. कियन्मात्रावत्पुरः
 अहमेवास्मि नापरा कापि क्वापि इति स्पर्धाभादधती सती हंकारोतीत्येवंशीला अथ

वा पताः पताका. किं मां जयिष्यन्तीति गर्वात् हुं करोतीत्येवंशीला सिद्धसिन्धुः स्वर्गज्ञानमःपद्धतौ गगनमार्गे स्पर्धया संहर्षेण वहति प्रसरति । 'स्रोतः सारस्वतं वहत' इति चम्पूकथायाम् । 'वहतप्रवर्तमानं प्रसरच्च' इति तट्टिप्पनके । किं कृत्वा । निक्वणन्त्यः शब्दायमाना. किंकिण्यः क्षुद्रधण्डिका युवुरिका यासु । तथा मारुतैः पवनैः आन्दोलितास्तरलीकृताः । तथा इन्दुश्चन्द्रः कुन्दानि मुचकुन्दकुसुमानि तद्वदुज्ज्वला धवला. येषां चैत्यानांपताकापैजयन्तीर्विलोक्य दृष्ट्वा ॥ इत्यर्बुदाचलसर्वप्रासादवर्णनम् ॥

श्लोकाथं

घंटडीओनां अवाञ्ज करती, पवनवडे इरकी रडेली अंद्र अने भयकुट जेवी
 ठिञ्जवल जिनप्रासादोनी धन जेधने आकाशमार्गे आलती आकाश गंगा "आ भारी
 आगण शु मात्र छे !" आ प्रकारनी स्पर्धा करती जेणे कटवोडोनां डोलाडड शण्डोथी हुंकारे
 करती न डोय ! ॥ ८६ ॥

अथ पृथक्पृथक्प्रासादवर्णनम्

वैमलीयवसर्ति व्रतीशिता दुग्धसिन्धुवयसीमिवैक्षत ।

श्वेतदन्तितुरगान्वितां सुधाशालिनीं जिनपवित्रितान्तराम् ॥ ८७ ॥

व्रतीशिता मुनिनायकः स्वरि विमलस्येयं वैमलीया सा चासौ वसतिश्च विमलमन्त्रि
 निर्मापितादिदेवप्रासादमैक्षत पश्यति स्म । उत्प्रेक्ष्यते—दुग्धसिन्धोः क्षीरसमुद्रस्य वयसीं
 सखीमिव । क्षीरसमुद्रसाम्य दर्शयति । किंभूतां वसर्ति वयसी च । श्वेता धवला आरा-
 सोपलमयत्वात् तथा दन्तिने गजा विमलभूर्तिपृष्ठवर्तिन तथा तुरगो विमलसविधाध्या-
 सितोऽश्व । अन्ये वा पक्षे श्वेतदन्ती पेरारवणः श्वेततुरग उच्चैत्रवाः । यदुक्तम् 'पयो-
 निलीनाम्रमुकामुकावली,' तथा 'सहस्रमुच्चैःश्रवसां वहन्निव, इति । एतद्वयमपि नैषधे । एतेन
 क्षीराणिवे पेरारवणोच्चैःश्रवसां बाहुल्यं प्रतिपादितम् । ततोऽत्राप्यैरावतोच्चैःश्रवसश्चेत्युक्ते न
 कोऽपि दोषः । तैरन्वितां कलिताम् । पुनः किंभूताम् । सुधया पक्वचूर्णकलेपेन अमृतेन च शालते
 शोभते इत्येवंशीलाम् । पुनः किंभूताम् । जिनैर्विचित्रप्रतिमारूपतीर्थकृद्भिः अथवा जिनेन मूलना-
 यकमृतेन ऋषमदेवेन कृष्णेन तस्य समुद्रशायित्वेन पवित्रित पावनीकृतम् । अथ वा पवि वज्र
 त्रायते पाणौ लालयति रक्षतीति पवित्रःशक्र तीर्थे कदाचिद्वन्दनागातः, अथ च कदाचिदनुजमि
 लनागतः पुरंदरः विष्णुशक्रौ संजातौ सम्यक् प्रादुभूतौ अस्मिन् तादृशमन्तरं मध्यं यस्याः ॥

श्लोकार्थ

श्वेत इस्तिथी अने अश्वथी युक्त, सुधा जेवी उल्लङ्घवल हातिथी शोभती तेमज्ज मध्यमा जिनणि अवडे पवित्र जनेली जण्णे क्षीरसमुद्रनी सणी न होय, तेवी विमलवसुडीने हीरविजयसूरिजे जेध, अर्थात् विमलशाह मंत्रीजे शुद्ध आरसनां पाषाणुथी अंधावेदो जिन प्रासाद जेथो ॥ ८७ ॥

कुक्षिसात्कृतमवेक्ष्य सिंहिकास्रजुना स्वपतिशीतदीधितिम् ॥

चैत्यकैतववतीव कौमुदी तद्गुह्यादिह समेत्य तस्थुषी ॥ ८८ ॥

चैत्यं विमलवसतिरेव कैतवं कपटं विद्यते यस्याः सा चैत्यकैतववती कौमुदी चन्द्र-
ज्योत्स्ना तस्य स्वभर्तृराटोर्मयादिहार्जुदगिरौ समेत्यागत्य तस्थुषी स्थितवतीव । किं
कृत्वा । स्वस्यात्मनः पतिं शीतदीधितिं चन्द्रमसं सिंहिकास्रजुना केसरिणा स्वभानुना वा
कुक्षिसात्कृतं भक्षितं गिलितं वा अवेक्ष्य दृष्ट्वा ॥

श्लोकार्थ

पोतानां पति अन्द्रने राहुथी अस्त थयेदो जेधने अन्द्रप्रिया ज्योत्स्ना जण्णे
राहुना लयथी विमलवसतीना ज्ज्जाने आचीने रही न होय ! ॥ ८८ ॥

चैत्यमूर्धविधुकान्तनिष्पतत्पायसि प्रतिमितेर्निभाद्विधुः ।

लक्ष्मपङ्कमपनेतुभात्मनः स्नाति दुग्धजलघेर्धिया किमु ॥ ८९ ॥

विधुश्चन्द्रमा दुग्धजलघेः क्षीरसमुद्रस्य धिया बुद्धया । अमेणेत्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते
आत्मनः स्वस्य मण्डलहृदयवर्तिनं लक्ष्मं लाञ्छनमेव पङ्कं कदर्पमपनेतुं क्षालयितुं किमु
स्नाति स्नानं करोतीव । कस्मात् । चैत्यस्य विमलवसतेर्धुर्धनि शिखरोपरितनमागे संदग्धेभ्यः
संकल्पितेभ्यो विधुकान्तेभ्यश्चन्द्रकान्तरत्नेभ्यो निष्पतति चन्द्रकिरणसंपर्काद्भिनि सरति
पायसि पयःपूरे प्रतिमिते. प्रतिबिम्बस्य निभाद्वाजात् ॥

श्लोकार्थ

यंद्रकिरणोना संपर्कथी विमल वसुडीना शिखर उपर रडेला यंद्रकांतमणीओमांथी
नीकणता नलमा प्रतिभिंभइपे रडेले। यंद्र न्णु क्षीरसमुद्रनी कटपनाथी पोताना मंडलमां
रडेला लांछनइप कटवने साइ करवा भाटे आवेले। न डोय ! ॥ ८९ ॥

यन्मणीमयशिखासु विम्बितं विम्बमम्बरमणिर्वहन्व्यभात् ।

ईयिवानयमियत्तया श्रियः कौतुकादनुमिमीपयास्य किम् ॥ ९० ॥

यस्या विमलवसतेर्मणीमयशिखासु रत्नराशिरचितशिखरेषु विम्बित प्रतिविम्बमत्य-
च्छतया संक्रान्त विम्बं स्वमण्डलं वहन्नम्बरमणिर्गगनरत्न भास्करो व्यमाद्भासते स्म ।
उत्प्रेक्ष्यते-कौतुकात्कुवृहलादस्य मूलप्रासादस्य श्रियो लक्ष्म्या इयत्तया पतावत्प्रमाणत्वेनानुमि-
मीपया अनुमातु प्रमाणीकर्तुमिच्छया अयं भास्वानीयिवान्कि चैत्ये समेत इव ॥

श्लोकार्थ

विमलवसुडीनां मणीमय शिखरो उपर नेनुं प्रतिभिंभ पडे छे, तेवा पोताना
भिंभने वडन करतो। सूर्य शोले छे, ते न्णु कौतुकथी येत्यनी लक्ष्मीनुं प्रमाणु कटवानी
धृच्छाथी 'सूर्य प्रमाणु लक्ष्मी छे के शुं ?' ओ भाप कटवा भाटे न न्णु येत्यमां
आवेले। न डोय ! ॥ ९० ॥

इह जिनालयवज्रविनिर्मिताम्बरविलम्बिशिखाग्रनिघर्षणात् ।

उरसि रन्ध्रमजायत यामिनीप्रणयिनः कपटादिव लक्षणः ॥ ९१ ॥

यामिनीप्रणयिनो निशाप्राणनाथस्योरसि वक्षस्थले । उत्प्रेक्ष्यते लक्ष्मणो लाञ्छनस्य
कपटाग्रन्ध्रं छिद्रमजायत जातमिव । कस्मात् । इहार्जुन्दपर्वते जिनालयस्य भगवद्गृहस्य
वज्ररत्नैर्हीरकमणिसिर्निमिताया रचितायास्तथा अम्बरमाकाशमालम्बते आश्रयते इत्येवं-
शीलायां शिखायाः शिखरस्य अग्रे उपरितनभागेऽतिवर्षणात् नितरां धृष्टेः ॥

श्लोकार्थं

चंद्रना वक्षस्थलमां लांछनना ष्छाने छिद्र थयेलुं छे ! अर्भुंदायलनां वज्ररत्नमय
गगनयुंभी शिखरोनां अग्रलाग साथे नीरंतर घसावाथी ज्ञेयुं चंद्रमां छिद्र पडी
गयुं न डोय ! ॥ ९१ ॥

अमितः सितयद्वसतेविशदः शुशुभे लघुदेवगृहप्रकरः ।

उडुयौवतमेतदिहोपगतं शशिना सह रन्तुमिवाम्बरतः ॥ ९२ ॥

सितायाः श्र्वेतोपलमयत्वादुज्ज्वलाया अथ वा सुधाघवलितत्वेन विशदायाः यद्वसते-
मूर्लप्रासादस्य अमितश्चतुर्भुवपि दिक्षु पार्श्वेषु वा विशद आरासोपलमयत्वादत्यवदातः
लघुमूर्लप्रासादापेक्षया स्वल्पप्रमाणोच्चैस्तरः देवगृहाणां देवकुलिकानां प्रकरः समूहः शुशुभे
भासते स्म । उत्प्रेक्ष्यते शशिना स्वमर्त्रा विधुना सह रन्तुं विविधविलास विधातुम-
म्बरत आकाशादिह रसिकदम्पतीनां क्रीडोचिते अर्बुदाचले उपगतं आयातमुडवस्तारा
पव यौवतं चन्द्रनितम्बिनीनिवह इव ॥

श्लोकार्थं

विमलवसलीनां अति उज्ज्वल मूल प्रासादानी आरे दिशाओमां नानी नानी
उज्ज्वल देवकुलिकाओ शोले छे, ते ज्ञेयुं पोताना पति चन्द्रनी साथे डीडा करवा
भाटे आकाशमांथी ताराओऽपी चंद्रनी प्रियाओ आवेदी न डोय ! ॥ ९२ ॥

निर्ग्रन्थपृथिवीनाथश्चैत्यं विमलमन्त्रिणः ।

वैजयन्तमिव प्रीत्या प्राविशत्रिदशेश्वरः ॥ ९३ ॥

निर्ग्रन्थनामनराणां पृथिवीनाथो राजा स्वरीन्द्रः प्रीत्या प्रमोदेन विमलनाम्नो मन्त्रिणः
सचिवस्य चैत्यं प्रासादं प्राविशत् विमलवसतिमध्ये प्रविशति स्म । क इव । त्रिदशा-
नामीश्वरो नायकः शक्रः यथा वैजयन्त वैजयन्तीनाम्नी पताका अस्त्यस्मिन्निति वैजयन्तः
तं प्रासादं प्रविशति ॥ इति विमलवसतिवर्णनम् ॥

श्लोकाथ

जेम धन्द्र 'वैज्यन्ती' नामनी धलवाणा 'वैज्यन्त' नामना प्रासादमां प्रवेश करे
तेम नित्राथेना राजा हीरविज्यसूरिणे विमलमन्त्रीणे अंधावेला विमलवसही नामना
चैत्यमां प्रवेश करी. ॥ ९३ ॥

वक्त्राब्धिर्मथितोऽनवाप्तपदवत्कुत्रापि बन्धुर्विधुः
शून्ये व्योमनि वम्भ्रमीति विपिनेऽप्यन्यः स्थितः स्वस्तरुः ।
क्षिप्तैका तु जनार्दनेन सद्ने पुंसा पुराणेन मे
जामिः श्रीरपरा सुधापि च सुरैः पानेन निष्ठाप्यते ॥ ९४ ॥

दुःखं कामगवी परा चरति च ओत्तानयानाम्बरे
धत्ते कौशिकपत्यगोत्रदमनो मन्मूर्ध्नि पादं पुनः ।
इत्याद्यतिमधीश मिन्धि किमिदं वक्तुं जिनं सप्रजः
स्वर्दन्तीव समागतो गजगणस्तेनालुलोके पुरः ॥ ९५ ॥ (युग्मम्)

तेन हीरसूरिणा पुरोऽग्रे विमलवसतिप्रदेशे प्रथममेव गजानां प्रवेतोपलनिर्मितानां
हस्तिनां गणो व्रज आलुलोके दृष्टः । उत्प्रेक्ष्यते जिनं वृषमतीर्थकरं विश्वस्यादिसृष्टिक-
रमथ वा जगत्पालकत्वेन जिनं ब्रह्मरूपेण विश्वं सृजति नारायणरूपेण पालयति ईश्वर-
रूपेण च संहरतीति । 'पकमूर्तिधयो देवा' इति परसमये । इदं वक्ष्यमाणं वक्तुं कथयितुं
सप्रजः ससंतानः । 'तौकापन्थप्रसूतयः । तुक्प्रजा' इति हेम्याम् । स्वर्दन्ती किमैरावण
इव समागत इह संप्राप्तः । इदं किम् । हे अधीश, हे जगत्प्रभो, त्वं मे मम इति पूर्वोक्त-
प्रकारा काव्यस्यादौ वर्तमाना आदौ यस्यास्तादृशीमतिं मानसीं चिन्तामत्युद्भूतां पीडां
शारीरिकीं व्यथां वा मिन्धि निवारय मृलादुन्मूलय । इति किं तानेव प्रकारान्प्रदर्शयति
मै मम वसा पिता अब्धिः क्षीरसमुद्रः अर्थादेव लभ्यते । चतुर्दशानामपि रत्नानां
क्षीरनीरनिघौ समुत्पन्नत्वेन तज्जनक एव गीयते । स मथितो हरिणा सुराभ्यर्थितसुधार-
संस्कृते भुजंगराजं नेत्रोक्त्य मन्दरगिरिं च मन्थानकं विधाय विलोडितः । बन्धुः पुनर्मम
सहोदरो विधुश्चन्द्रमा कुत्रापि नगरग्रामादिस्थाने अनवाप्तमलब्धं पदं वासस्थानं येन
तद्वत् शून्ये निर्मानुषे व्योमनि आकाशमार्गे वम्भ्रमीति अतिशयेन पर्यटति । अपि पुनरन्यो
बन्धुः स्वस्तरुः कल्पद्रुमः कुत्रापि जनसंगते पुरादौ प्रदेशे अप्राप्तावस्थितिरिव विपिने
कानने स्थितो गत्वा उषितः । तु पुनरेका मे जामिर्भगिनी श्रीलक्ष्मीर्जनार्दनेन लोकपीडा

કારકેણ પુરાણેન જીર્ણેન વૃદ્ધેન પુંસા પુરુષેણ । કૃષ્ણેનેત્યર્થઃ । સદને સ્વમન્દિરે શ્રિતા
 રક્ષિતા । અપિ ચ પુનરપરાન્યા । દ્વિતીયા સ્વસા સુધા પીયૂષરૂપા સુરૈર્દેવઃ પાનૈર્ધૌતિભિઃ
 કૃત્વા નિષ્ઠાપ્યતે ક્ષયં નીયતે । ચ પુનરિતરાં તૃતીયા મમ મગિની કામગવી સુરસુરમી
 દુઃસ્વ મહાકષ્ટ પ્રોત્તાનમૂર્ધ્વ પાદા અર્ધો વપુરિતિ વ્યવસ્થયા યાત ગમનં યન્યારતાદૃશી
 સતી અન્વરે આકાશાટવ્યાં ચરતિ ગોચરં કુરુતે ગચ્છતિ વા । ‘ચર ગતિમક્ષણયોઃ’ इति
 ધાત્વર્થાત્ । તથા ‘કસ્યા નોત્તાનગાયા દિવિ સુરસુરમેરાસ્યદેશં ગતાયૈઃ’ इति નૈષધે ।
 પુનર્ગોત્રાણાં વશાનાં કુલસ્ય વા જગદ્રોત્રાણાં યાવત્પર્વતાનાં ચ દમનો ધ્વંસકૃત્પક્ષ્ણેત્તા
 ચ તથા કૌશિક ઉલૂકઃ સમ્રાજ્ય મન્મૃદ્ધિ મમ મસ્તકે પાદં ચરણં ઘટે । કુત્રાપિ જનપદે
 યદા કસ્યચિત્તિરરકારરૂપનિકૃષ્ટવચન પ્રોચ્યતે તદા અરે ઉલૂક इति કથ્યતે । તત્ત્વ
 લામપુરસત્કપંજાલમેવાતમખ્ડલાદાવધુના પ્રસિદ્ધ વર્તતે । તસ્માત્પા નિન્ધઃ इत्यર્થાતિ
 નિવારય ॥ યુગ્મમ ॥

શ્લોકાર્થ

હીરવિજયસૂરિએ વિમલવસહીમાં પહેલાં શ્વેત આરસમય હાથીઓનો સમૂહ જોયો.
 પોતાના પરિવારસહિત તે ઐરાવણ હાથી જિનેશ્વર ભગવંતની આગળ પોતાના
 દુઃખો દૂર કરવા માટે જાણે આ પ્રકારે પ્રાર્થના કરતો ન હોય ! (બ્રહ્મસ્વરૂપે જિન
 સૃષ્ટિનું સર્જન કરે, વિષ્ણુસ્વરૂપે જિન જગતનું પાલન કરે અને મહેશ સ્વરૂપે જિન
 સૃષ્ટિનો સંહાર કરે. આ પ્રકારે ઈતર શાસ્ત્રોમાં જિનના ત્રણ સ્વરૂપ બતાવવામાં
 આવ્યાં છે) હે જગદીશ, મારા પિતા ક્ષીરસમુદ્રનું દેવોએ મંથન કર્યું, મારો ભાઈ
 ચન્દ્ર કોઈપણ જગ્યાએ સ્થાનપ્રાપ્તિ નહીં થવાથી શૂન્ય આકાશમા પરિભ્રમણ કરી
 રહ્યો છે, મારો બીજો ભાઈ કલ્પવૃક્ષ જંગલમાં ભટકી રહ્યો છે. મારી મોટી બહેન
 લક્ષ્મીને જનાર્દન (મનુષ્યને પીડાકારી) વૃદ્ધપુરૂષ કૃષ્ણે પોતાના ઘરમાં રાખી છે.
 મારી બીજી બેન સુધા (અમૃત) ને દેવોએ પી-પીને ખલાસ કરી નાંખી છે, મારી
 નાની બેન કામધેનુ બિચારી આકાશમાં ઊંધે મરતકે ચરી રહી છે. (ચન્દ્ર, કલ્પવૃક્ષ,
 લક્ષ્મી, સુધા, કામધેનુતેમજ ઐરાવણ હાથી-આ બધાની ઉત્પત્તિ સ્થાન રૂપે પરશાસ્ત્રમાં
 ક્ષીર સમુદ્ર માનવામાં આવ્યો છે.) અને જગતનાં ગોત્રો-વંશો, કુળો અથવા પર્વતોનો
 નાશ કરનાર અને કૌશિક ઇન્દ્ર મારા મસ્તક ઉપર પગ મુકીને રહેલો છે. તે માટે
 હે ભગવંત, અમારા આ દુઃખો દૂર કરવા માટે જાણે ઐરાવણ હાથી પોતાના પરિવાર
 સહિત આવીને રહેલો ન હોય ! ॥ ૯૪ ॥ ૯૫ ॥

विमलाभिधधीसखः पुरो ददशे तेन ह्यं विभूषयन् ।

किमु सार्थनिनंसया शतक्रतुरुच्चैःश्रवसं समीयिवान् ॥ ९६ ॥

तेन मुनीन्द्रेण विमल इत्यभिधा नाम यस्य तादृशो धीर्बुद्धिरेव सखा सहायो मित्र
वा यस्य सः धीसखश्चतुर्बुद्धिनिधान प्रवानः ददृशे दृग्गोचरीकृतः । किं कुर्वन् । ह्यं
श्वेताश्मत्पुत्रं विभूषयन् आरोहणेन शोभां लभयन् । उत्प्रेक्ष्यते उच्चैःश्रवोनामान
निजवाजिनमारुधः सार्थस्यार्बुदाचलाधिष्ठायिवृषभच्वजजिनस्य निनंसया नन्तुमिच्छया
समीयिवानागतः शतक्रतुरिन्द्र इव ॥

श्लोकार्थं

त्यारपछो हीरविजयसूरिश्चे श्वेत अश्व उपर आइठ थयेला विमल बुद्धिवाणा
विमलशाह मंत्रीने जेया पोताना उच्येश्रवस अश्व उपर आइठ थईने श्री ऋषलदेव
लगवंतने नमस्कार करवा माटे जणु धन्द्र आये न होय ! ॥ ९६ ॥

प्रभुतोपगतः प्रभुभक्तिभरैः स्पृहयन्निव सिद्धिपदाय पुनः ।

विमलः सचिवोऽञ्जलिशालिशयद्वितयः स्थितवान्भगवत्पुरतः ॥ ९७ ॥

अञ्जलिना ललाटपट्टे मुकुलीकरणेन योजनेन वा शालि शोभनशीलं शयद्वितयं
पाणियुगलं यस्य तादृशो विमलनामा सचिवः प्रधानः भगवत्पुरतः युगादिजिनपतेः
पुरस्तादग्रे संमुख स्थितवान् तिष्ठति स्म । उत्प्रेक्ष्यते प्रभोर्भगवतो भक्तीनां प्राग्जन्म-
जनितसेवासक्तीनां भरैरतिशयैः प्रभुतां रोमदेशाधीशक्रादशपतिसाहस्रमुखानेकराजकपरा-
जयनपूर्वक मूलोकाधिपत्यमुपगतः संप्राप्तोऽपि पुनः सिद्धिपदाय अष्टमहासिद्धिप्रधानस्था-
नाय मोक्षनगराय वा स्पृहयन् कामयमान इव वाञ्छन्निव । 'स्पृहेरीप्सितः । स्पृहेरिष्ठः
संप्रदानसंज्ञः स्यात् । हरये स्पृहयति । वेति केचित् । गोपी हरिं स्पृहयति । ईप्सित
इति किम् । पुष्पेभ्यो वनं स्पृहयति' इति प्रक्रियाकौमुद्याम् ॥

श्लोकार्थं

विमलशाहमंत्री जे हाथ जेडी अञ्जलि करीने लगवंतनी आगण रडेला छे;
जणु लक्षितपूरुष्टुहयथी लगवंतनी आगण सिद्धिपदनी वांश करता न होय ! ॥ ९७ ॥

हरिन्मणीनिर्मितसंनिधिद्वया सिताश्मसोपानततिर्व्यलोक्यत ।

उपान्तविस्मेरवनीव जाह्नवी जिनं भजन्ती विजिता समज्ञया ॥ ९८ ॥

हरिन्मणीभिर्मरकतरत्नैर्निर्मित रचितं सनिधिद्वयं पार्श्वयोर्द्वयं यस्यास्तादृशी सिता
श्मनां स्फाटिकोपलानां सोपानततिरारोहणश्रेणी तेन गुरुणा व्यलोक्यत ददशे । उत्प्रेक्ष्यते
समज्ञया स्वकीत्यां येन विजिता पराभूता सती जिन मारुदेवं भगवन्तं भजन्ती सेवमाना
जाह्नवी गङ्गेव । किंस्रुता जाह्नवी । उपान्तयोर्द्वयोः समीपपार्श्वयोः विस्मेरा विनिद्रा वनी
काननं यस्याः । 'स्ववनीसंप्रवदत्पिकापि का' इति नैषवे ॥

श्लोकाथ

भरकतमण्णी अने रत्न वडे जेनां अन्ने पडथां रथायां छे, तेवी स्फटिक रत्ननी
सोपान श्रेष्ठी (पगथियांनीपंडित) आचार्ये जेध; सोपान पंडितवडे परालव पामेदी
अने जेनी अन्ने आनुजे विकसित वन छे तेवी गंगा नदी, जाले ऋषलदेव लगवंतनी
उपासना करवा माटे आवी न डोय ! ॥ ९८ ॥

प्रतीश्वरेणैक्ष्यत तोरणावली जिनालयद्वारि शुभस्य शंसिनी ।

जिनाधिभर्तुः किमु मुक्तिकन्यया कृतेयमुद्राहविर्घौ विरञ्चिना ॥ ९९ ॥

प्रतीश्वरेण वाच्यमत्रिभुना स्वरिणा जिनालयस्य विमलवसतेर्द्वारि द्वारदेशे तोरणावली
वन्दनमालिकामाला पेष्यत निरीक्षता । किंस्रुता । शुभस्य शंसिनी प्रेक्षकाणां कल्याण-
कारिणी । अथ वा । शुभानि मङ्गलानि शंसति कथयति इत्येवंशीला दृष्टमात्राप्यह
कल्याणानि करोमीति कथयित्रीत्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते जिनाधिभर्तुर्युगादिदेवस्य मुक्तिकन्यया
सिद्धिकुमार्या सहोद्राहविर्घौ पाणिग्रहणकरणसमये विरञ्चिना विश्वसृजा किमिद्यं कृता
पथा तोरणधोरणी विनिर्मितेव ॥

श्लोकाथ

आचार्ये विमलवसदीना द्वार प्रदेशमां शुभसंदेशने ठडेनारी जेवी तोरणानी पंडित
जेध, ते जाले श्री युगादिदेवने मुक्तिरूपी कन्यानी साथे पाणिग्रहण करवाना समये
प्रह्लाजे आ तोरणपंडित अनानी न डोय ! ॥ ९९ ॥

श्रीभिर्जगन्मूर्धविघ्ननीमिश्रैत्येऽत्र वैचित्र्यदिदक्षयेव ।

रूप्याचलोऽनल्पतनुः समीपिवांस्तेनैक्ष्यत स्तम्भततिः सिताश्मानाम् ॥१००॥

तेन स्वरिणा सिताश्मानां श्वेतोपलनिर्मितानां स्तम्भानां ततिः पङ्क्तिरैक्ष्यतालोकिता ।
उत्प्रेक्ष्यते अनल्पा बहव्यस्तनवो मूर्तयो यस्य तादृशूपो रूप्याचलं कैलास समीपिवा-
निव किं समेतः । 'रजताद्रिरपु कैलासः इति हैम्याम् । कथा । जगतां त्रिभुवनानां
तात्पर्यात्तद्यपदेशे सुरासुरनराणां मूर्धा मस्तकानां विघ्ननीमि' आश्चर्यातिरेकात्कम्पयि-
श्रीभिः । 'अद्भुतकरी परमूर्धविघ्ननी ' इति नैषधे । श्रीमि शोभाभि कृत्वा अत्र
चैत्ये अरिगन्विमलमन्त्रनिर्मापितप्रासादे वैचित्र्यस्य विचित्रताया अथ वा विशिष्टानां
जवाज्जनाश्चर्यविधायिनां चित्राणां पाञ्चालिकाप्रमुखाणां नानास्वरूपाणामाश्चर्याणामालेख्यानां
वा दिदक्षया द्रष्टुमिच्छया दृग्गोचरीकरणाकाङ्क्षया ॥

श्लोकार्थं

वणी आचार्ये श्वेत आरसना स्तम्भो (थालला) नी पङ्क्ति लोभ, त्रणे जगतने
आश्चर्यकारी (मस्तकने धूषुवे तेवी) शोभाने लभने आ चैत्यमां अनेक प्रकारनी
विचित्रता लोवानी धिच्छाथी अनेक सूक्ष्म रूप धरणु करी लणे कैलास पर्वत
आण्ये न होय ! ॥ १०० ॥

महाप्रतिप्राप्तमूर्तिं निजं पतिं समीक्ष्य कामं श्वशुरं जिनं श्रितः ।

स्मरावरोधः किमु यत्र पुत्रिकाश्रयोऽमुना लोचनगोचरीकृतं ॥ १०१ ॥

अमुना वाचंयमचक्रिणा यत्र विमलवसतो पुत्रिकाणां पाञ्चालिकानां प्रचये प्रजो
लोचनयोश्चक्षुषोर्गोचरीकृतां लक्ष्यो विहितः । दृष्ट इत्यर्थं । उत्प्रेक्ष्यते जिन नारायणं
श्वशुरं स्वभर्तुः पितर श्रितः सेवमान पार्श्वे स्थितः स्मरावरोध मदनान्तःपुरं किमु ।
अथ च विधवकुसुमध्वजयुवतीव्रज स्वस्यात्मनो जिनभक्तत्वात् आश्रितत्वात्तस्य सुरं
मोक्षलक्षणामीष्टदायकं देव जिन तीर्थंकर श्रितः । 'स्मरावरोधममुद्रहन्ती' इति
नैषधे । किं कृत्वा । महाप्रती शंभुः तस्मात्प्राप्ता अधिगता मूर्तिर्मरणं येन तादृशं निज-
मात्मीयं पतिं भर्तारं कामं कंदर्पं समीक्ष्य । अथ च महाप्रती जिन स चास्मद्भर्तुघात-
कस्तद्वरात्तद्वृज्जनं मामपि हन्यादतो जिनं स्मरावरोधः सेवते । 'नाश्रितं वैरिणमपि
दिनस्ति महान्' इति श्रुतिः ॥

श्लोकार्थ

आचार्ये विमल वसुह्रीमां पांथादिकाभ्यो (पुतणीभ्यो) ज्ञेध. शंकर द्वारा भरणी-
दशाने पाभेला पोताना स्वामी 'काम' ने ज्ञेधने पोताना ससरा विष्णुने आश्रय करीने
रहेहुं 'कामदेवतुं' ज्ञेध अंतःपुर (रति अने प्रीति) न डोय । अथवा जिनेश्वर भगवतथी
हुणुथेला पोताना स्वामी कामदेवने ज्ञेधने 'आ अमारे पणु नाश करशे ?' जे डेतुथी
कामदेवतुं अंतःपुर ज्ञेध उपासना करवा भाटे आभ्युं न डोय । ॥ १०१ ॥

॥ ताण्डवं तन्वतीर्विभ्रमैर्हस्तकान्दर्शयन्तीरिहानेकपाञ्चालिकाः ।

पाणिमुत्तमभ्य शंभुं प्रणन्तुं जनानाह्वयन्तीरिवासौ ददर्श प्रभुः ॥ १०२ ॥

असौ प्रभुः स्वरिनेका विविधजातीयाः शतराः पाञ्चालिकाः पुत्रिका ददर्श दृष्टवान् ।
अथ पुत्रिकाणां विविधसंस्थानान्याह--किं कुर्वतीः । ताण्डव काञ्चिनृत्यं तन्वतीः
कुर्वतीः । पुनः किंभूताः । विभ्रमैर्विलासैः कृत्वा हस्तकान् हस्तविक्षेपान् दर्शयन्तीः ।
पुनः किंभूताः । पाणि काञ्चित्रिजहस्तमुत्तमभ्य ऊर्ध्वोक्त्य शंभुं नामिनन्द प्रणन्तु
नमस्कृतुं जनान् लोकान् । उत्प्रेक्ष्यते इहार्जुदाचले इह विमलवसतौ वा आह्वयन्तीरा-
कारयन्तीरिव ॥

श्लोकार्थ

हीरविजयसूरिणे विमलवसुह्रीमां अनेक प्रकारणी पुतणीभ्यो ज्ञेध केध विविध प्रकारनां
नाटक करती, केध विदासपूर्वक हुस्तक्षेप करती, अने केध हाथे जंथा करी करीने
जिनेश्वर भगवतने नमस्कार करवा भाटे ज्ञेध यात्रिकेने जोलावती न डोय । ॥ १०२ ॥

यत्र पाञ्चालिकाशिल्पं निरूप्य सुरसुभ्रुवः ।

मेनिरे यन्नजन्मानं स्वभूषापरिमोषिणम् ॥ १०३ ॥

यत्र प्रासादे पाञ्चालिकानां पुत्रिकाणा शिल्पं जगच्चेतश्चमत्कारकारि रचनाचातुर्यं
निरूप्य सम्यगालोक्य सुरसुभ्रुवः त्रिदशसुदृशः पद्मजन्मान विधातार स्वस्या आत्मने
भूषाया वपुःप्रियरूपकस्य परिमोषिणं तस्कर मेनिरे जानन्ति स्म । यदस्माकं समग्रा-
मपि रूपलक्ष्मीमपहत्य प्रयत्नेन विधिना एतां शालमञ्जीर्विनिर्मिताः ॥

श्लोकार्थ

जिनप्रासादमां रडेही पुतणीओने जेधने देवांगनाओ। अह्माने पोतानी इपलक्ष्मीने
ओर तरीके भानती हती ! अथवा तो सुरागनाओनी समथ इपलक्ष्मीने हरीने जण्णे
विधाताओ आ पुतणीओ अनावी न डोय । ॥ १०३ ॥

चण्डरकिरणमण्डलरग्यं खण्डयन्समवलोकि सूरिणा ।

मण्डपो विमलकीर्तिनर्तकीनर्तनाय नवरङ्गभूरिव ॥ १०४ ॥

सूरिणा मण्डपोऽर्थाच्चित्यमध्यवर्ती बहुजनाश्रयः समवलोकि सम्यगवधानदानपूर्वकं
शीक्षितः । देवभवनवैचित्र्यवीक्षणो संयमिनामपि न कश्चिद्दोषः । यतस्तत्र धर्मबुद्धेरुद्धो-
धान् । मण्डपः किं कुर्वन् । चण्डरुचः सूर्यस्य किरणै रश्मिभिर्मण्डितस्य मण्डलस्य
विष्वस्य स्मयमहंकारं खण्डयन् शकलीकुर्वन् । उत्प्रेक्ष्यते विमलमन्त्रिणः कीर्तिरेव
नर्तकी नृत्यकारिका पात्रं तस्या नर्तनाय ताण्डवविधानाय नवा नवीना । अथ वा
'णु स्तुतो' । नवनं नवः नवस्य स्तुतेर्योग्या मध्यपदलोपे रङ्गभूमिर्नर्तनस्थानक्षोणिरिव ॥

श्लोकार्थ

आचार्ये जिनप्रासादनी मध्यमा रडेवो सूर्यमंडलना गर्वतुं थंडन करते।
रंगमंडप जेथो; ते जण्णे विमलशाहमंत्रिनी कीर्तिइपी नर्तकीने नृत्य करवा भाटेनी
रंगभूमि न डोय । ॥ १०४ ॥

वैजयन्तं विजेतुं विभूपामरैर्वजरोचिःस्फुरच्चापचक्रायुधः ।

यः स्वश्रुद्धेण गर्वाद्दिवो गाहिना गन्तुमुच्चैर्व्यवस्यन्निर्वाजस्वलः ॥ १०५ ॥

यो मण्डपो विभूपामरैः स्वशोमातिशयैः वैजयन्तमिन्द्रप्रासाद विजेतु परामवितुं
दिवो गगनमार्गस्य गाहिना अवगाहनशीलेन । अत्रंलिहेनेत्यर्थः । स्वश्रुद्धेण निजशिखरेण
गर्वादहंकारादुच्चैरुर्ध्वं स्वलोके गन्तु प्रयातु व्यवस्यन्व्यवसायमुद्योगं कुर्वन्निव । किंभूतो
मण्डपः । ऊर्जस्वलः स्फूर्तिमान् प्रवलवलवान्वा । पुनः किंभूतः । वज्राणां वज्रमणीनां

रोचिभिः कान्तिभिः कृत्वा स्फुरत्प्रकटीभवद्यच्चापचक्रं धनुर्मण्डलं तदेवायुधं प्रहरणं यस्य । अथ च वज्रमिन्द्रायुधं तथा रोचिषा कान्त्या स्फुरद्दीप्यमानं चापयुक्तमिन्द्रधनुः-कलितं चक्रं रथाङ्गं तथा आयुधान्यपराणि खड्गकुन्तमिन्दमालक्ष्मुरिकायमदंष्ट्राप्रमुखानि शस्त्राणि यस्य । परोऽपि सुमटः स्वप्रतिद्वन्द्विता समं योद्धुं गच्छन् संपूर्णानि शस्त्राणि गृह्णाति ॥

श्लोकार्थं

जेनी पासे वज्ररत्ननी कान्तिथी प्रगट् थयेदां धन्द्रधनुष्य आदि शस्त्रो छे, तेवे स्फुर्तिमान 'रंगमंडप' पोतानी शोलाथी धन्द्रना वैजयंत नामना प्रासादने छतवा माटे आकाशने अडीने रडेला शिभरवडे जण्णे स्वर्गदोळमां जवा माटे प्रयत्न करतो न होय ! ॥ १०५ ॥

आलुलोकेऽमुना गर्भगेहः पुना राजधानीव धर्मावनीभास्वतः ।

चित्रितामर्त्यमर्त्योर्गणां निभाद्भूर्भुवःस्वस्त्रयेगेव संसेवितः ॥ १०६ ॥

अमुना मुनीन्द्रण गर्भगेहो गर्भागारो व्यालुलोके 'गमारो' इति लोके प्रसिद्धो दृष्टः । उत्प्रेक्ष्यते धर्मं पवावनेर्भूमेभस्वान् विश्वत्रयातिशायितेजस्तया भास्करः पतावता राजाधिराजः । 'पाण्डोरवनिमार्तण्डस्यावदातान् गुणान् रहः' इति पाण्डवचरित्रे । राज्ञो भूमीभास्कर इति नामापि । तस्य राजधानी ससुखनिवासनगरीव । पुनस्तप्रेक्ष्यते चित्रितानामालेख्यमात्रं प्रापितानाममर्त्यानां देवानां मर्त्यानां मनुष्याणामुरगाणां नागानाम् । उपलक्षणादसुरादीनां परिग्रहः । तत्साहचर्यादेव दानवमानवानां पत्न्योऽपि गृह्यन्ते । तन्निभात्कपटात् भूर्भुवःस्वस्त्रयेण पातालभूमण्डलस्वर्गलोकत्रिकेण सम्यक् सेवित इवोपसितः ॥

श्लोकार्थं

हीरविजयसूरिणे गर्भागारने (गलाराने) जेथो. जण्णे ते धर्मराजनी राजधानी न होय ! अथवा देव-दानव अने मानव आदिनां चित्रानां ण्डाने जण्णे आ गलाराने, स्वर्ग-भृत्य अने पाताल अने त्रण्णे दोळ वडे सेवायेदो न होय ! ॥ १०६ ॥

चैत्यस्य परितो देवकुलिकाः पश्यति राम सः ।

अर्बुदाद्रिश्रियाञ्चूडामरणस्येव मूर्त्तिकाः ॥ १०७ ॥

स सूरिश्चैत्यस्य विमलवसतेः परितश्चतुर्दिक्षु सर्वतो वा देवकुलिका लघुदेवगृहान् पश्यति स्म प्रदक्षिणाप्रदानावसरे दृष्टवानित्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते- अर्बुदनाम्नोऽप्रेः पर्वतस्य श्रिया लक्ष्म्याञ्चूडायाः शिखाया आमरणस्य विभूषणस्य चूडामणेरित्यर्थः । लोके 'वाक' इति प्रसिद्धम्य मुक्तिका लघुमुक्तिकाफलानीव । 'सिता वमन्तः खलुः कीर्तिमुक्तिकाः' इति नैपद्ये । 'मुक्तिका लघूनि भौक्तिकानि' इति तदवृत्तिः ॥

श्लोकार्थं

आचार्ये चैत्यनी प्रदक्षिणाभां चारे दिशाभां देवकुलिकाभ्यां ज्येष्ठ, ते ज्येष्ठे अर्बुदायलनी लक्ष्मीना चूडामणि नामना आभूषणानां भौक्तिके न डोय ! ॥ १०७ ॥

चैत्यं प्रदक्षिणीचक्रे समं संवेन स प्रभुः ।

ज्योतिषां मण्डलेनेव मन्दरं कोमुदीपतिः ॥१०८॥

स प्रभुर्हीरविजयसूरिः संवेन साधुसाध्वीश्राद्धश्राद्धीवर्गेण समं सार्धं चैत्यं मूलप्रासादं प्रदक्षिणीचक्रे । त्रिवारं प्रदक्षिणां प्रददिवानित्यर्थः । कोमुदीपतिरिव यथा चन्द्रमा ज्योतिषां ग्रहनक्षत्रतारकाणां मण्डलेन कदम्बकेन साकं मन्दरं मेरुपर्वतं प्रदक्षिणयति । जैनमते मन्दरो मेरुः । यदुक्तं स्नातस्यास्तुतौ 'येषां मन्दररत्नशैलशिखरे जन्माभिषेकः कृतः' इति । सर्वेषां तीर्थकृतां जन्माभिषेकस्थानं मेरुरेवातोऽत्र मन्दरः सुवर्णाचलः । आगमेऽपि 'मन्दररा पञ्चवयसः' इत्यादि । परशासने कविसमये च मन्दर इन्द्रकीलपर्वतः मेरोः पृथक् दृश्यते, परं त्वत्र जैनमतानुसार्येव मन्दरो मेरुरिति वचनम् ॥ इति विमलवसति-मध्यवर्णनम् ॥

श्लोकार्थं

ज्येष्ठे चंद्र ज्योतिष मंडल (ग्रह नक्षत्र ताराभ्यां) नी साथे मेरुपर्वतने प्रदक्षिणा आपे तेम हीरविजयसूरिभ्ये संधनी साथे चैत्यने प्रदक्षिणा आपी, ॥ १०८ ॥

विवेश वशिनामीशो गर्भगेहे जिनौकसः ।

स्तम्बेरमीविवोढेव गह्वरे विन्ध्यभूमृतः ॥ १०९ ॥

वशिनां जितेन्द्रियाणां योगिनां साधूनामीशो नायकः स्वरिजिनौकसः वृषभदेवगृहस्य । प्रासादस्येत्यर्थः । गर्भगेहे गर्भागारे विवेश प्रविशति स्म । क इव । स्तम्बेरमीविवोढेव । यथा स्तम्बेरम्या हस्तिन्या विवोढा पतिर्हस्ती । 'विवोढा रमणो भोक्ता' इति हैम्याम् । विन्ध्यभूमृतो जलत्रालकाचलस्य गह्वरे विविधजातिनिविडविनिद्रुमक्षोणीदुःप्रवेशविपिने प्रविशति । 'गौरीगुरोर्गह्वरमाविवेश' इति रघौ । 'बहुवृक्षावृत वन' गह्वरम् इति तद्वृत्तिः । तथा 'गह्वरो विलदम्भयोः । कुञ्जेऽथ' इत्यनेकार्थः ॥

श्लोकार्थं

जेभ गजेन्द्र विंध्याचलनी गुक्षाभां प्रवेश करे तेभ आचार्ये जिनमन्दिरमां
प्रवेश कर्ये. ॥ १०९ ॥

जातोऽक्षलक्ष्मा भगवानदर्शि स्वरीन्दुना संमदमेदुरेण ।

जगन्महानन्दपदं निनीषुः स्वयं ततः कि कृपयावतीर्णः ॥ ११० ॥

समदैस्तीर्थारोहणचैत्यप्रतिमानिरीक्षणोद्भूतामन्दानन्दैर्मेदुरेण पुष्टाङ्गेन स्वरीन्दुना मुनीन्द्रचन्द्रेण जातोऽक्षलक्ष्मा वृषभलाञ्छनो भगवान् श्रीवृषभदेवः अदर्शि नयनविषय नीतः । निरीक्षित इत्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते जगद्विश्वजगज्जनमित्यर्थः । महान् सर्वोत्कृष्टतम आनन्दः प्रमोदो उत्तरो कृत्वा मोक्षस्तस्य पदं स्थानम् । मुक्तिनगरीमित्यर्थः । निनीषुः प्रापयितुमिच्छुः । ततो महानन्दपदात्प्रत्ययमात्मना कृपया संसारासारवासेऽतिसीदतां भविकलोकानामुपर्यन्तुकम्पया अवतीर्ण इहागत इव ॥

श्लोकार्थं

दुर्षथी रोभायित भनेला डीरविजयसूरिञ्जे ऋषभदेव भगवाननां दर्शन कर्यां.
ते प्रभु लक्ष्णे संसारना तापथी तपेला जगतने ऐकान्त सुभङ्गप मुकितनगरीमां लर्ष जवा
भाटे कङ्क्याथी स्वयं अही आवीने रह्या न डोय ! ॥ ११० ॥

अपि प्रपन्नो भुवने धुरीणतां पुनस्तदीयस्पृहयेव निवृत्तौ ।

शीलन्तमङ्गच्छलतः क्रमाभ्युजं जिनस्य जातोक्षमवैक्षत प्रभुः ॥ १११ ॥

प्रभुः क्षरिजातोक्षं ककुबन्त वृषमवैक्षत । किं कुर्वन्तम् । अङ्कस्य लाञ्छनस्य छलतः कपटात् जिनस्यार्थादादिदेवस्य क्रमाभ्युजं चरणारविन्द शीलन्त सेवमानम् । उत्प्रेक्ष्यते भुवने भूमिलोके धुरीणतां धुरंधरत्वं प्रपन्नः प्राप्तोऽपि स्वर्गपातालयोर्लोकयोर्दे-
वदानवेषु सुरदुर्मैः सुधामिश्च कृत्वा तृप्ति विदधानेषु यतः स्वर्गे कल्पवृक्षा सुधा च पाताले च नव सुधाकुण्डानि । यदुक्तं पञ्चमीस्तुतौ 'यात्वा देवाधिदेवागमदशमसुधा-
कुण्डमानन्दहेतुः ' इति । दशमसुधाकुण्डं जैनागम इत्यर्थः । नच तु पातालस्थानि । ततः क्षेत्राणां कृषीणां चाभावाद्बृषभाणामप्यभावः ततः पुनर्निवृत्तौ भोक्षक्षेत्रे । यदुक्तं जिनशतके 'भोक्षक्षेत्राभिवह्नाक्षपितशुभशताक्षेमविक्षेपदक्षाः' इति । भोक्षरूपं यत्क्षेत्र तत्र धुरीणताया धौरेयभावस्य स्पृहया वाञ्छयेव ॥

श्लोकाथं

आचार्ये लाञ्छनना षडाने लगवाननां यरणुठमलनी सेवा करता वृषलने ज्ञेयो,
ते नष्टे लूळोठनु धुरीणणुं प्राप्त थवा छता पणु (स्वर्गदोष्ठ कल्पवृक्षोथी अने पाताल-
दोष्ठ नव सुश्वना कुंडथी तृप्त थाय छे, तेथी त्यां क्षेत्रने अलाव डोवाथी वृषलने पणु
अलाव छे; माटे) क्रीथी भोक्षक्षेपी क्षेत्रमां धुरीणणानी स्पृहाथी वृषल नष्टे लगवंत
उपासना करतो न डोय । ॥ १११ ॥

पायं पायं विमोर्वक्रविधौ लवणिमायृतम् ।

तदुद्गारैरिवास्तावि स स्तवैरिति क्षरिणा ॥ ११२ ॥

क्षरिणा इत्यमुना प्रकारेण अग्रे वक्ष्यमाणेन स आदिदेवः स्तवैर्नवस्तुतिभिः अस्तावि संस्त्रयते स्म । उत्प्रेक्ष्यते- तस्यामृतस्योद्गारैरिव । किं कृत्वा । विमोः ऋषमदेवस्य वक्र-
विधौ वदनचन्द्रे लवणिमा लावण्यं सुषामेवामृतं सुधारसमतिशायिमक्तिमत्तया पायं
पायं वारं वारं पीत्वा पीत्वा आस्त्राय । सादरमवलोकयेत्यर्थः । 'पौन पुन्ये णमूपदं द्विश्च' इति
क्षत्रेण णमुलप्रत्ययः । प्रत्ययसहितस्यैव धातोर्द्धिर्भावश्चति पायं पाय सिद्धम् ॥

श्लोकार्थ

आचार्ये लगवंतनी स्तुति करी श्री ऋषभदेव लगवंतना मुण्डूषी चंद्रना लावण्य
इपी अमृतनुं वारंवार आकंठ पान करवाथी जल्ले अमृतना उद्दुगारे प्रगट थया न डोय,
(तेवी ओ स्तुति हती) ॥ ११२ ॥

अथ स्तुति.

जय त्रिजगदीहितामरतरो सरोजानन
प्रसूनविशिखासनद्विरदभेदपञ्चानन ।
जय त्रिदशसुन्दरीविकचनेत्रनीलोत्पलै--
निपीतमुखशीतरुगलवणिमैकपीयूष हे ॥ ११३ ॥

हे इति संबोधने । यदुक्त सारस्वतव्याकरणे 'आभिमुख्याभिव्यक्तये हे शब्दस्य
प्राक्प्रयोग' इति । त्रिजगतां त्रयाणां भुवनानां त्रीणि च तानि जगन्ति च । त्रिजगज्ज-
नानामित्यर्थः । सुरासुरनराणाम् । अथ च त्रयाणां जगतां समाहारः त्रिजगत् तेषां तस्य
वा यानीहितानि कामितानि तेषां पूरणे प्रदानविधौ अमरतरो कल्पवृक्ष इति संबोध-
नम् । तथा हे सरोजानन हे विकसितकमलवदन । हे प्रसून कुसुममेव विशिखाः शरा
अस्यन्ते क्षिप्यन्तेऽनेनेति विशिखासनं धनुर्धस्य स स्मर स पव द्विरदो मदोन्मत्तहस्ती
तस्य भेदे विदारणे पञ्चानन केसरिन । त्व जय चिरं सर्वोत्कर्षेण प्रवर्तस्व । तथा हे त्रिद-
शानां सुन्दर्यः कामिन्यः तासां विकचानि त्रिनिप्राणि नेत्राणि नयनान्येव नीलोत्पलानि
इन्दीवराणि कुवलयानि वा तैर्निपीतं सादरमवलोकितमास्वादित वा मुखं वदनमेव
शीतरुक्चन्द्रमारुतस्य लवणिमालावण्यं शोभातिशय एकमद्वितीयं न केनापि समानं
पीयूष सुधारसो यस्य तत्संबोधनं पुनस्त्वं जय ॥

श्लोकार्थ

त्रल्ले जगतना धृच्छितने पूर्णुं करवामां कल्पवृक्ष विकसित मुण्डुमलवाणा अने
पुण्यधन्वा ऋषभदेवइपी महोन्मत्त डोथीनुं विदारणु करवामां पंथाननसिंह समान जेवा
डे लगवंत, आप जयवंता वर्तो ! देवांगनाज्जेनां विकसित नेत्रेइपी नीलकमलोथी आदर
पूर्वक पान करायेला मुण्डूषी चंद्रना लावण्यइपी अद्वैत सुधारस समान जेवा डे प्रलो;
आप जयवंता वर्तो. ॥ ११३ ॥

जय प्रणतपूर्वदिक्प्रणयिमौलिमालागल--

नमरन्दकणधोरणीस्तपितपादपद्मद्वय ।

जय त्रिभुवनेन्दिरामरण नाभिभूमीधना--

न्ववायगगननोज्जणाम्बरमणे महोक्षध्वज ॥ ११४ ॥

हे प्रणतः प्रणामप्रहीमृतः पूर्वदिशः प्राचीहरितः प्रणयो पुरंदरः उपलक्षणाच्चतुः-
पष्टिरपीन्द्राः तेषां मौल्यो मुकुटास्तेषां माला- पुष्पदामानि तेभ्यो गलन्तो निःसरन्तो
ये मरन्दा कुसुममास्तेषां कणानां त्रिन्दूनां धोरण्यः श्रेणयस्ताभिः रणपितं कारितस्नानं
प्रक्षालितं वा पादपद्मयोश्चरणारविन्दयोर्द्वयं दृष्ट यस्य तत्संबुद्धौ । अथ वा केवलमेक
एव शक्रोऽपि वाच्यः । त्वं जय त्रिजयस्व । हे त्रिभुवनस्य त्रैलोक्यस्य या इन्दिरा
लक्ष्मीस्तस्या आमरण अलंकारमृत । पुनर्हे नाभिनाम्नो भूमीधनस्य राज्ञोऽन्ववायो वंश-
म एव गगनाङ्गणं व्योमाजिरं तत्राम्बरमणि-प्रकाशकत्वात्स्वर्यः तत्संबुद्धौ । पुनर्हे महोक्षः
ककुद्भान् ध्वजे लाञ्छने यस्य त्वं जय ॥

श्लोकार्थ

नमस्कार करी रडेला शक्रेन्द्र आदि योसठ छन्दोना भुगटोनी भादाओभांथी अरता
पुष्पोना रसोना भिंदुओनी पङ्कितथी स्नान करायेलां यरणु-कमल-युगलवाणा डे
लगवतं, आप नयवता वर्तो त्रणे भुवननी लक्ष्मीना अलंकारभूत तेमण नाभिराजना
वंशरूपी गगनांगणना प्रकाशक डोवाथी सूर्यसमान वृषभलांछनवाणा डे स्वामिन, आप
नयवता वर्तो ॥ ११४ ॥

जय त्रिभुवनागिवप्रशमनात्मगम्भीरिमा-

पहस्तिततरङ्गिणीप्रियतमावलेप प्रभो ।

महोदयपयोस्होदरचिनोदपुष्पत्रता-

म्बुजासन इव स्फुटीकृतविशिष्टसृष्टिक्रमः ॥ ११५ ॥

हे त्रिभुवनस्य त्रिजगतः अशिवस्योपद्रवस्य अरिष्टस्य वा प्रशमन निर्णानाशक ।
पुनर्हे आत्मनः स्वस्य गम्भीरिम्णा गाम्भीर्येण अपहस्तितो निराकृतो निर्वाटितः तरङ्गिणी
सरितां प्रियतमस्य भर्तुः समुद्रस्य अवलेपोऽहंकारो येन । 'तुलेऽवलेपं च हसे वृथैव'
इति प्रतिक्रमसूत्रवृत्तौ । पुनर्हे प्रभो स्वामिन, त्वं जय । हे महाननन्तज्ञानदर्शन-

चरितसातानन्दादिप्राप्त्या अतिशयायी सर्वोत्कृष्ट उदयो यत्र तादृशो मोक्षः स एव पयो-
रुहं पद्म तस्योदर मध्यं तत्र विनोदो विलासस्तत्र पुष्पप्रतो भ्रमरः तत्संबुद्धौ । पुनरम्बु
जासनो विधाता तद्वत्स्फुटीकृतः प्रकटितो विशिष्टो मोक्षमार्गाव्यभिचारी सृष्टे रचनायाः
क्रमः परिपाटी येन तत्संबुद्धिः ॥

श्लोकार्थं

त्रेणुं भुवनना उपद्रवोने शांत करनारा अने पोतानी गंभीरताथी समुद्रना अडंकारने।
तिरस्कार करनारा हे प्रलो; आप ज्यवता वर्तो, मोक्षरूपी कमलनी मध्यमां विनोद करी
रहेला भ्रमररूप तेमज्ज प्रह्लाणी जेम मोक्षने प्रगट करनारा अने अभाधित सृष्टिने
प्रगट करनारा हे परमेश्वर, आप ज्य पासे ! ॥ ११५ ॥

जय प्रमथितान्तराहितपताकिनीनायको--
ल्लसत्कनककेतकीकमलगर्भगौरधृते ।
भवाम्बुनिधिनिष्पतन्मनुजयानपात्रोच्छ्वस-
धशःसुमसुगन्धितत्रिभुवनात्र जीयाश्चिरम् ॥ ११६ ॥

हे प्रमथिता निर्दलिता आन्तरा अन्तर्मवा अन्तरङ्गा अहिताः परमप्रत्यनीकभूताः
कर्मादयो रागद्वेषकषायादयोऽष्टादश दोषा वा एव पताकिनीनायकाः सेनापतयो भूमीपाला
वा येन तस्य संबुद्धिः । तथा हे उल्लसतामुल्लासं भजतां विस्मेरीभवतां कनकानां काञ्चन-
संबन्धिनां स्वर्णमयानां केतकीनां कमलानां च यो गर्भो मध्यभागस्तद्वद्रौरी पीता ।
'गौरः प्रवेतपीतयोः' इत्यनेकार्थः । द्युतिः कान्तिर्यस्य तत्संबुद्धौ । त्वं जय । पुनर्हे भवः
संसारः स एव दुस्तरत्वाद्दम्बुनिधिः समुद्रस्तत्र निष्पतन्तो निरवलम्बत्वेन नितरां मज्जन्तो
भ्रष्टन्तो ये मनुजा मानवास्तेषां त्राणार्थं यानपात्रं प्रवहण । तथा उच्छ्वसत् विकसत्
प्रकटीभवद्यशः कीर्तिरेव सुमं पुष्पं तेन । तत्परिभलेनेत्यर्थः । सुगन्धितं वासितं सुरभी-
कृतं त्रिभुवनं विश्वत्रयं येन तत्संबोधने । हे ऋषभदेव । अत्रार्बुदपर्वते भूषणीभवन्
चिरं विगलितावधिसमयं जीया विजयी भूयास्त्वम् ॥ चतुर्भिः कुलकम् । इति ऋषदेवरपुति ।

श्लोकार्थं

त्रेणुं राग-द्वेषरूपी अंतरंग शत्रुओंना सेनापतिओंना नाश कर्यो छे. तेमज्ज
स्फुरायमान सुवर्णकमलना मध्यभागना जेवी गौर शरीरकांतिवाणा हे लगवन, आप

ज्य पात्रो ! संसाररूपी अगाध समुद्रमां पडेलो लव्य श्रुवानां रक्षणे माटे नाव समान,
प्रगट थयेला यशरूपी पुष्प वडे त्रणे जगतने सुवासित करनारा हे ऋषलदेव प्रलो, आप
अर्घुंदायल उपर थिरकालपर्यंत ज्यवंता वर्तो ! ॥ ११६ ॥

कैलासलक्ष्मीतिलकायमानमिवेन्द्रभूतिर्व्रतिनां विडौजाः ।

तमित्यभिष्टुत्य मुदं दधानः प्रणेमिवान्प्राञ्जलिरादिदेवम् ॥ ११७ ॥

व्रतिनां मुनीनां विडौजाः पुरहूतः स्वरिः प्रकृष्टोऽञ्जलिर्भालस्थलमिलितं पाणिपद्मद्वय
यस्य स आदिदेवमृषमस्वामिन प्रणेमिवान् नमस्करोति स्म । किं कुर्वाणः । मुदं प्रमोदं
दधानः विधाणः । किं कृत्वा । तमादिदेयमिति पूर्वोक्तप्रकारेणाभिष्टुत्य स्तुत्वा । क
इव । इन्द्रभूतिरिव । यथा गौतमस्वामी कैलासलक्ष्म्या अष्टापदश्रियास्तिलकायमानं
ललामयदाचरितमाचरन्तं वा नामेयं जगच्चिन्तामण्यादिस्तुतिभिः अभिनोच्य प्राञ्जलिः
प्रणमति स्म ॥

श्लोकार्थ

जेम गातम स्वामीजे अष्टापद पर्वतनी लक्ष्मीना तिलक समान श्रीऋषलदेवने
नमस्कार कर्था हुता तेम मुनिओमां धन्द्रसमान आचार्ये पूर्वोक्त प्रकारे स्तुति करीने
हुषं धारणु करतां अंजलि जेडीने श्रीऋषलदेवने नमस्कार कर्था. ॥ ११७ ॥

आनन्दवृन्दारकनिर्क्षरिण्यां निमज्ज्य जन्मद्विषतः करीव ।

निरस्तनिःशेषरजाः स स्वरिर्निरीयिवाश्रीजिनराजधाम्नः ॥ ११८ ॥

स स्वरिः श्रिया जगद्व्रैतशोभया युक्ताजिनराजस्यादिनाथस्य धाम्नः सौघात् विमल-
सतेर्निरीयिवान् निर्जंगाम । किं लक्षणः । निरस्त क्षिप्तं दूरीकृत निःशेष समस्तं
रजोऽशुभकर्म येन । बहुवचनं वा वाच्यम् । किं कृत्वा । आनन्दो भगवद्दर्शनादूसृताह्लादः
स पव वृन्दारकनिर्क्षरिणी सुरसरिद्गङ्गा तस्यां विषये निमज्ज्य रान कृत्वा । क इव ।
जन्मद्विषतः करीव । यथा जन्मनाम्नो दानवेन्द्रस्य द्विषतः शत्रोरिन्द्रस्य करी पेरवणः

सुरसिन्धौ निमज्ज्य यथेच्छं जलक्रीडादि निर्माय स्वशरीरादपारां च प्राघातादिना
विलग्न रजो येन तादृग्विधो गङ्गाप्रवाहाद्बहिर्निरेति । देवगजानां तु रजोलगभावात्
वैरिदमनत्वाज्जम्भद्विषतुल्यो राजा 'भ्रूस्तम्भभिदः' इति पाठो वा । भ्रूमेरिन्द्रस्तस्य पट्ट-
हस्ती मन्दाकिन्यां क्रीडित्वा स्ववपुर्विलग्नं रजोऽपास्य बहिर्विनिःसरतीत्यर्थः ॥

श्लोकाथ

जेम धन्द्रेनो औरावणु हाथी स्वेच्छापूर्वक गंगा नदीमां जलक्रीडा करी शरीरे लागेती
रज्जने दूर करी अहार नीकणे तेम समस्त प्रकारे अशुभ कर्मेनि दूर करतारा आचार्य
लगवददर्शनथी उत्पन्न थयेला आनंदरूपी गंगाजलमां स्नान करी जिनमंदिरमांथी
अहार पधार्या. ॥ ११८ ॥

पिण्डीभवद्भूमृति वस्तुपालयशः किमालोक्य परं विहारम् ।
तस्मिन्नलीव सिगतपुण्डरीके श्रेयोरसं संस्पृहयन्विवेश ॥ ११९ ॥

स्वरिणास्मिन्विहारे विवेश पविष्टः । क इव । अलीव । यथा भ्रमरो विशिष्टे प्रवेत
सरोजे मध्ये प्रविशति । किं कुर्वन् स्वरिः । संस्पृहयन् वाञ्छन् । कम् । श्रेयो मोक्षस्तस्य
रसमास्वादम् । 'रसः स्वादे जले वीर्ये' शृङ्गारादौ विषे हृदे । बोले रागे देहघातौ
तिकादौ पारदेऽपि च ॥' इत्यनेकार्थः । भृङ्गोऽपि स्वश्रेयःकारिणं पुष्टिविधायिनं स्वशरीरो-
पचये परमं मङ्गलमेव । 'मकरन्द रसो मधु । मकरन्दोऽमरन्दश्च' इति हैम्याम् । काङ्क्षन् ।
किं कृत्वा परमन्यं विमलवसतेरपेक्षया विहार जिनसन्न आलोक्य समीक्ष्य । उत्प्रेक्ष्यते-
भूमृति अर्जुदाचले पिण्डीभवत्पिण्डाकारं संपद्यमानं वस्तुपालनाप्तो मन्त्रिणो यशः किं
भूर्तिमती कीर्तिरिव ॥

श्लोकाथ

जेम रसनो ढोडुपी भ्रमर विकस्वर पुंडरीक (श्वेत कमल) मां प्रवेश करे तेम
मोक्षरसनी स्पृहा करतां आचार्ये वस्तुपाल मंत्रीने विहार (जिनमंदिर) जेठने तेमां
प्रवेश कर्या. अर्जुदपर्वत छपर ते मंदिर जण्णे वस्तुपाल मंत्रीनेो पिंड रूपे जनेलो
भूर्तिमंत यश न डोय ! ॥ ११९ ॥

सुसुम्बेऽम्बरं यन्महामण्डपेन जगन्निर्जैवात्रिकेणात्ममूर्ध्ना ।

किमु रगातुभाकाङ्क्षता र्वर्वहायाः प्रवाहे विहायोमणीतापितेन ॥ १२० ॥

यस्या वस्तुपालवसतेर्महान् सर्वातिशायी यो मण्डपस्तेनात्ममूर्ध्ना स्वमस्तकेन कृत्वा
अम्बरमाकाशं सुसुम्बे पस्पृशे । आलिङ्गति स्मेत्यर्थः किं भूतेन जगतां जगज्जनानां
नेत्राणामाह्लादकरणविधौ जैवात्रिकेण चन्द्रेण । उल्लेख्यते विहायसो व्योम्नो मणी रत्नं
भारधान् तेन तापितेन तप्तीकृतसर्वाङ्गेण सतां स्वर्वहाया गगनगङ्गायाः प्रवाहे पयःपूरे
आतुभाङ्गवितुभाकाङ्क्षता किमु वाञ्छतेव ॥

श्लोकार्थं

जगतना ज्वेने आह्लाद आपवामां यन्द्रसमान वस्तुपालमन्त्रीना जिनमन्दिरने।
सर्वोत्कृष्ट मंडप योताना भस्तकथी आकाशने स्पशीने रद्यो छे ! अर्थात् रंगमंडप
अगनयुंभी हतो, सूर्यना तापथी तपेत्तो मंडप जण्णे आकाशगंगाना प्रवाहमां स्नान
करवानी धञ्छथी जेये गये न डोय ! ॥ १२० ॥

विभाव्य यत्राद्भुतशालिमञ्जीराजीस्त्रिलोकीयुवतीर्जयन्तीः ।

सुरैर्मरुद्योवतरुपशिल्पी रग कल्प्यते काररिवानधीतिः ॥ १२१ ॥

यत्र वस्तुपालवसतौ सुरैर्देवैर्मरुतां त्रिदशानां योवतस्य युवतीसमूहस्य । देवाङ्गनाग-
णस्येत्यर्थः । रूपस्य चपूरामणीयकस्य शिल्पी रचनाकारकः न विद्यते सस्यक् शिल्पका-
लाया अधीतिरच्ययनं यस्य सोऽनधीतिः कारु नीचजातिशिल्पी निकृष्टशिल्पी च कल्प्यते
स्म विचार्यते स्म । किं कृत्वा । यत्र वस्तुपालवसतौ त्रिलोक्या भुवनत्रयस्य युवतीस्तरु
जीर्जयन्तीः पराभवन्तीः अद्भुता अतिमृष्टा जगदाश्चर्यकारिणीर्वा शालिमञ्जीराजीः
पाञ्चालिकामालिकाः विभाव्य व्यालोक्य ॥

श्लोकार्थं

वस्तुपाल-वसहीमा त्रणे जगतनी श्रीओनुं सौंदर्यं ज्वतनारी अने जगतने
आश्वर्यकारी पुतणीओने जेधने देवोओ देवांगनाओने। समूह जनावनारा शिल्पीने
अलण्ण अने नीच जतिने। शिल्पी मान्ये ! ॥ १२१ ॥

अस्रयता शुभ्रिमविभ्रमाय युयुत्सु यच्चैत्यमचण्डभासा ।

विभर्ति विद्वेषिजिगीषयैताममोषशक्तिं किमु दण्डदम्भात् ॥ १२२ ॥

यच्चैत्यं वरपुपालकारितप्रासादः विद्वेषिणां वैभवेन स्वस्पर्धिनां जिगीषया परामवितुमिच्छया । उत्प्रेक्ष्यते दण्डस्य ध्वजनियन्त्रणयष्टेर्दम्भात्कपटात् पतां प्रत्यक्षाममोषां क्वापि न निष्फलीभवन्तीं शक्तिमायुधविशेषं लोहमयीं 'सांगि'नाम्ना प्रभिन्नां विभर्ति दधतीव । किं कर्तुमिच्छुः । चैत्य युयुत्सु योद्धुमिच्छुः । केन । अचण्डभासा चन्द्रभासा समं किं कुर्वता चन्द्रेण । अस्रयता ईर्ष्यां कुर्वता । केन । शुभ्रिमविभ्रमाय स्वैवैत्यशोभायै । 'कुधद्दुद्देष्यास्त्रयार्थानां य प्रति कोपः । कुधाद्यर्थानां योगे यं प्रति कोपः स संप्रदानसंज्ञः । इति चतुर्थी विभ्रमायेत्यत्र' इति-प्रक्रियाकौमुद्याम् ॥

श्लोकार्थः

पोतानी ङ्गवद लक्ष्मीनी साथे स्पर्धां कर्ता चन्द्रे युद्धं कर्वाणी धन्धाथी
आ जिनमन्दिर उपर ज्ज्जे ध्वजदंडना ङ्गाने शत्रुने जय कर्वा भाटेनी अमोष शक्तितने
धारण्णु करी न डोय ! ॥ १२२ ॥

यच्चान्द्रचैत्योपरि शातकौम्भः कुम्भो विभूषां विभरां वभूव ।

सुधासरःसंभ्रमतः समेतो रथाङ्गनामा किमु रन्तुकामः ॥ १२३ ॥

यदेव चन्द्रकान्तमणीप्रणीतप्रासादस्तुल्यो विहारस्तस्य शातकौम्भः स्वर्णमयः
कुम्भः कलशो विभूषां शोभां विभरां वभूव । उत्प्रेक्ष्यते सुधासरसः पीयूषपूर्णपद्माकरस्य
संभ्रमतो धिया समेतः समागतः रन्तुं जलादिक्रीडां कर्तुं कामोऽमिलाषो यस्य तादृशो
रथाङ्गनामा चक्रवाक इव ॥

श्लोकार्थः

अंद्रकांत मणिसमान ङ्गवद जिनप्रासादनी उपर सुवर्णुने कलश शोभाने धारण्णु
कर्तो हतो, ते ज्ज्जे सुधा सरोवरनी भ्रान्तिथी तेभां जलक्रीडा कर्वा भाटे अक्काक
आवेदो न डोय ! ॥ १२३ ॥

यद्वैजयन्त्या सितिमश्रिया स्वःपाथोधिपत्नी गमिता विगानम् ।
निम्नं व्रजन्ती व्रपयासिताञ्जैः श्यामीकृतास्येव जडाशयासीत् ॥ १२४ ॥

यस्या वस्तुपालवसतेर्वैजयन्त्या पताकया कन्या सितिमश्रिया स्वःवैत्यस्य लक्ष्म्या साधनेन कृत्वा स्वः स्वर्गस्य पाथोधिं समुद्रस्य पत्नी जाया पतावता स्वर्गगङ्गा सा विगानं वचनीयतां धिक्कारभावं गमिता संप्रापिता सती । उत्प्रेक्ष्यते जडाशया किंकर्तव्यतायां विमूढमानसा आसीद्ध्रुवुरिव । किं कुर्वन्ती । व्रपया स्वहृदयान्तरुदमन्दाक्षेण निम्न नीचैर्मन्द मन्द वा वज्रन्ती गच्छन्ती । पुनः किंभूता । असिताञ्जैः नीलोत्पलैः कृत्वा श्यामीकृतास्या कृष्णं विहितं मुखं यया । यो लज्जितः कथंचित्पयात्स निम्नं मन्द प्रचलति । श्यामाननः किंकर्तव्यानमिज्ञः स्यादेव ॥

श्लोकार्थं

आ आसादनी पताकानी श्वेत लक्ष्मीथी परालव पाभेदी आकाशगंगा, लज्जन्थी भंड भंड आलती नीलकभेदीथी श्यामभुभवादी भनेदी जल्ले जलाशय रूपे भनी गर्ध । अर्थात् किंकर्तव्यभुठ भनी गर्ध । ॥ १२४ ॥

तं रैवतावीधरवत्पवित्रीचिकीर्षयेवाबुदमभ्युपेतम् ।
निरीक्ष्य तस्मिन्निनाथिरामं ननाम शैवैयजिनं यतीन्द्रः ॥ १२५ ॥

यतीन्द्रः स्वरिस्तस्मिन् वस्तुपालविहारे शिवायाः समुद्रविजयराजपत्न्याः अपत्यं पुत्रः शैवैयः स चासौ जिनश्च तीर्थंकरस्त श्रीनेमिनाथ ननाम प्रणमति स्म । किं कृत्वा निरीक्ष्य स्वलोचनगोचरीकृत्य अर्थान्नेमिनाथम् । किं भूतम् । नयनयोरभिराम हृदयनयनयोर्द्वारिणम् । पुनः किलक्षणं तम् । व्यावर्णितस्वरूपमर्बुदचलमभ्युपेतं समागतम् । उत्प्रेक्ष्यते पवित्रीचिकीर्षया पावनीकर्तुमिच्छयेव । किंवत् । रैवतोवीधरवत् । यथा उज्जयन्तपर्वतः पूर्वं पावनीकृतस्तथैनमपीत्यर्थः ॥ इति वस्तुपालवसतिवर्णनम् ॥

श्लोकार्थं

आथार्थे वस्तुपाल विहारमां शिताराणीना नयनानन्द अंगलत लगवान श्री नेमिनाथने जेधने नभस्कार कर्था, जेम पूर्वे रैवतायल (गीरनार) ने पवित्र कर्था । तेम अर्बुदायलने पवित्र करवा भाटे जल्ले साक्षात् लगवान अही पधार्था न डेय । ॥ १२५ ॥

नमनेन मुनीशिता परेष्वपि चैत्येषु जिनेन्द्रसंततेः ।

धनकामयितेव संमदं दधते स्माधिगमेन शेषधेः ॥ १२६ ॥

मुनीनां यतीनामीशिता पति स्वरिः परेष्वपि देवलपाटकवर्तिष्वपि अन्येषु प्रासा-
देषु जिनेन्द्रसंतते. भगवत्प्रतिमापङ्कतेर्नमनेन प्रणामकरणेन संमदं हर्षं दधते विधत्ते स्म ।
'दधि धारणे' केवलमात्मनेपदी धातुः । क इव । धनकामयितेव यथा द्रव्यामिलाधुकः
पुमान् शेषधेर्निधानस्याधिगमेन प्रापत्या प्रसादं दधाति ॥

श्लोकार्थं

जेम निधानेनो अलिखाधी युद्ध निधाने पाभीने हर्षितं जने तेम छीरविजय-
सूरि देलवाडानां थीण पणु जिनमंदिरोमां रडेलां जिनभिंजोने नमस्कार करीने
हर्षितं अन्ये. ॥ १२६ ॥

चौलुक्यचैत्यं विधृतामृतश्रि धर्मप्रपास्थानमिवैष मार्गो ।

नत्वा मुनीन्द्रोऽचलदुर्गमध्ये चतुर्मुखे नामिसुतं व्यनंसीत् ॥ १२७ ॥

एष मुनीन्द्रः । अचलो नामा यो दुर्गः कोट्टस्तस्य मध्ये चतुर्मुखे प्रासादे नामिसुतम्
ऋषभदेवं व्यनंसीत् विशेषेण नव्यस्तुतिपञ्चाङ्गीभूलगनपूर्वकं नमति स्म । किं कृत्वा ।
देवलपाटकादलदुर्गागमनावनि चौलुक्यस्य कुमारपालभूपालस्य चैत्यं प्रासादं नत्वा अर्थात्-
त्रार्हन्तं प्रणम्य । उत्प्रेक्ष्यते चौलुक्यचैत्यं धर्मप्रपास्थानमिव धर्मस्य पानीयशालागृहमिव ।
लोकिके व्यवहारे धर्मार्थमार्गत्रयमश्रान्तपिपासिपथिकनिर्वृत्यर्थं मार्गं प्रपा कार्यते । किल-
क्षणेन । विधृता आश्रिता अमृतवदुज्ज्वला श्रीः शोभा येन । अथवा विधृता स्वस्मिन्ना-
नीय रक्षिता अमृतश्रीमोक्षलक्ष्मीर्येन । प्रपापि धृता आलम्बिता अमृतानां कुसुमैलाकर्पूरदि-
वासितजलानां प्रागुक्तसलिलैर्वा श्रीः सुषमा येन ।

श्लोकार्थं

देवकुल पत्तन (देलवाडा) थी अचलगत जता रस्तामां, लक्ष्मीने धारणु करनार
जणु धर्मनी परण न डोय तेवा कुमारपाल महाराजना चैत्यने नमस्कार करीने,
आचार्ये अचलगतनी मध्यमां आवेला चतुर्मुख प्रासादमां श्रीऋषभदेव स्वाभीने
नमस्कार कर्था. ॥ १२७ ॥

दिनानि कतिचित्स्वरिगिरीन्द्रतनुजे गिरौ ।

स्थितौऽर्हद्धाननिध्यानश्चारणश्रमणेन्द्रवत् ॥ १२८ ॥

स्वरिगिरीन्द्रस्य हेमाद्रेस्तनुजे नन्दने गिरौ पर्वते अर्बुदाचले कतिचिद्दिनानि कियतो यासरान् यावत्स्थितः अर्हद्दर्शनादिलोभेन तत्र तस्थिवान् । किंभूतः । अर्हतो भगवतो ध्यानेन प्रणिधानेन चित्तैकाग्र्येण कृत्वा निर्व्यानमवलोकनं यस्य । योगिनो हि स्वहृदयकमले परमात्मन साक्षात्समीक्ष्य ध्यानाद्विरमन्ति इति कुमारसंभवे पार्वतीपाणिग्रहणात्पूर्वसमये ध्यानव्यतिकरे । अथ वा अर्हतां सर्वतीर्थकृतां ध्यानं हृद्रोचरीकरणं स्मरणं वा पौनःपुन्येन । चारंवारमित्यर्थः । दर्शनं चैत्यगमनादिना यस्य । किंवत् । चारणश्रमणेन्द्रवत् । यथा जङ्घाचारणत्रिद्याचारणादिर्यतिपुंगवाः यात्रार्थं गता क्वापि शत्रुंजयादितीर्थपर्वते कानिचिद्विषयानि तिष्ठन्ति । दिनदिवसवासरा पुंनपुंसकलिङ्गे । श्रूयते तज्जनपदलोकवृत्त्यां पूर्वमष्टाशीतिऋषयः अत्र स्थाने तपः कुर्वाणाः आसन् । तेषां च होमादिसाधनमेका कामधेनुश्चरन्ती सती महागर्तान्तः पपात । ततस्नां निष्काशयितुमशक्ता ऋषयो गत्वा हिमाचलं याचित्वा तत्पुत्रमर्बुदनामानं महामहीधरमत्रानैषुः । तावतासौ कामगवी स्वपयोभिस्तां गर्तामापूर्य तीर्त्वा च वहिर्निःसरति स्म । ततः पुनर्मास्या धेनोरेतद्गर्तायां पातो भवतु इत्याशङ्क्य ऋषिभिस्तद्गर्तामध्यमर्बुदाद्रिणापूर्यते स्म । तैः स्थापितस्तत्रैव स्थितः सोऽयमर्बुदो हिमाद्रिपुत्र इति तत्पारिपार्श्वकत्रैवलोकस्य प्रवृत्तिं प्रसिद्धिश्च । तथा वस्तुपालवसतिप्रशस्तावपि 'गौरीवरश्वशुरभूधरसंभवोऽयमस्त्यर्बुदं ककुदमद्रिकदम्बकस्य । मन्दाकिनीवनजटे दधदुत्तमाङ्गे यः शालकः शशभृतोऽभिनयं करोति ॥' इति दृश्यते ॥

श्लोकार्थं

परमात्माना ध्यानमां भग्न एवा आचार्यः; चारणु भुनिष्ठाणी जेम तीर्थदर्शनना लोभथी अर्बुदाचल उपर डेटलाक द्विवसेनी स्थिरता करीने रह्या. (लोकेकित प्रमाणे संलणाय छे के पूर्वे आ स्थानमा अठयासी (८८) ऋषितप करता हुता, त्यारे ऐकवार तेष्ठाणी कामधेनु (गाय) चरती चरती भोटा भाडामां पडी गर्ध. तेने भाडामांथी काठवा माटे असमर्थ ऋषिओ हिमाचल पासे गया. याचना करीने हिमाचलना पुत्र अर्बुदपर्वतने अडीं लाव्या. त्यारणाद कामधेनु पोताना दूधथी भाडाने पूरीने स्वयं तरीने गहार नीकणी आ भाडामां इरीथी गाय आदि केछ पणु पशु पडे नही, आम विचारीने ऋषिओओ भाडाना मध्य लागमां अर्बुदपर्वतने स्थापन कर्था. ते आ हिमाचलयुत्र अर्बुदाचल कडेवाय छे.) ॥ १२८ ॥

उदयशिखरिणीव श्रीमद्भोजवन्धु-
 विषमविशिखवैरी स्फाटिकोर्वीभृतीव ।
 त्रिदशपतिरिव स्वर्भूधरे सूरिसिंहो
 हिमशिखरिसुतेऽरिगन्कांचनाभां वभार ॥ १२९ ॥

सूरिसिंहो हीरविजयनामा सूरिशार्दूलः अरिगन्धर्वदाचलाभिधाने हिमशिखरिसुते
 तुहिनाचलनन्दने कांचन अनिर्वचनीयामाभां शोभां वभार दधाति स्म । क इव । श्रीम-
 द्भोजवन्धुरिव । यथा श्रीमान् सर्वज्योतिश्चक्रज्योतिः पराभवनप्रवणप्रतापलक्ष्मीवान्
 अम्भोजवन्धुर्मानुमान् उदयशिखरिणि पूर्वपर्वते अद्वैतां शोभां विभर्ति । पुनः क इव ।
 विषमविशिखवैरीव । यथा विषमाः सौदुमशक्या अथ वा समेतरे पञ्चत्वाद्विशिखा वाणा
 यस्य स स्मरस्तस्य वैरी प्रतिपक्षः पार्वतीपतिः ईश्वरः स्फाटिकस्यायं स्फाटिकरत्नावृश
 उर्वीभृत्पर्वतः पतावता स्फटिकाचले कैलासे । पुनः क इव । त्रिदशपतिरिव । यथा
 सुरेन्द्रः स्वर्भूधरे मेरुगिरौ असाधारणां भूषां विभर्ति । 'जाम्बूनदोर्वीधरसार्धभौम'
 इतीन्द्राभिधानं नैषधे ॥

श्लोकार्थ

जेम सूर्य उदयायत्र उपर भडेश स्फटिकपर्वत (कैलासपर्वत) उपर अने छन्द्रे मेरु
 पर्वत उपर शोभा धारणु करे तेम आचार्योभां सिंह समान हीरविजयसूरिञ्जे अर्धुद्वा-
 यल उपर कैर्ध अनेरी शोभाने धारणु करी. ॥ १२९ ॥

यं प्राप्त शिवाहसाधुमधवा सौभाग्यदेवी पुनः
 श्रीमत्कोविदसिंहसीहविमलान्तेवासिनामग्रिमम् ।
 तद्प्राप्तीक्रमसेविदेवविमलव्यावर्णिते हीरयु-
 कसौभाग्याभिधहीरसूरिचरिते सर्गोऽभवद्वादशः ॥१३०॥

इति पण्डितदेवविमलगणिव्यावर्णिते हीरसौभाग्यनाम्नि महाकाव्ये हीरविजयसूरि-
 चरिते द्वादशानां संख्यापूरणो द्वादशः सर्गः अभवद्भव ॥

इति पण्डितसीहविमलगणिशिष्यपण्डितदेवविमलगणिविरचिते हीरसौभाग्यनाम्नि महाकाव्ये अकमिपुरप्रस्थानविजयसेनसूरिसंमुखगमनपत्तनपादावधारणसमवसरणवन्दनपुरःप्रस्थानासिद्धपुरागमनविजयसेनसूरिपञ्चाङ्गलनमार्गोल्लङ्घनार्जुनपत्नीपतिपत्नीवन्दनार्जुनचलाधिरोहणविमलवस्तुपालवसतिप्रमुखजिनस्तवनादिवर्णनो नाम द्वादशः सर्गः ॥

श्लोकार्थ

वष्टिष्ठुलमां धन्द्रसमान 'शिव' नामनां श्रेष्ठी अने सौभाग्यदेवीना जन्मगत सुपुत्र देवविमल गण्णी, के जेओ निरंतर सरस्वतीदेवीनी उपासनामां तत्पर हुता, तेमज् सर्वमुनिओमां सिंह समान सिंहविमल गण्णीना प्रथम शिष्यरूपे प्रसिद्ध हुता, ते देवविमल गण्णीओ जेमां जगद्गुरु श्री हीरविजयसूरितुं सविस्तर लुपनचरित्र आवे छे, ओवा 'हीरसौभाग्य' नामना महाकाव्यनी स्वोपज्ञ-टीका सहित रचना करी ते महाकाव्यनो, अकमिपुर (अमदावाद)ना प्रयागुथी आरंलीने अर्जुंदायलतुं आरोहण अने त्यांनां जिनचैत्योनां दर्शन वंदन सुधीनो आभारभो सर्ग समाप्त थयो. ॥ १३० ॥

शुभं लवतु

त्रयोदशः सर्गः ।

अर्थार्जुंदाद्रेरवतीर्य भूमीं त्रिमूपयामास स सूरिभूमान् ।

वचस्तरङ्गैस्त्रिजगत्पुनानो रयो हिमाद्रेरिव देवनद्याः ॥ १ ॥

अर्थार्जुंदाचलतीर्थकृन्नमनानन्तर सूरिभूमान् सूरिराजोऽर्जुंदाद्रेर्हिमाद्रिनन्दनावनीधरादेवतीर्य अवरुद्ध उपत्यकामागत्य भूमीं पृथिवीपीठं त्रिमूपयामास शोभयति ॥ किं कुर्वाणः । वचसां वचनानां तरङ्गैस्त्वलितप्रचारनिःसरद्राक्कलोलैस्त्रिजगत्त्रिभुवनजनं पुनानः पवित्री-कुर्वाणः क इव । रय इव । यथा देवनद्याः गङ्गायाः प्रवाहो हिमाद्रेरुद्दिनाचलादवतीर्य अधः समेत्य भूमीं पुनीते । सोऽपि अस्त्वलितकलोलैस्त्रिजगत्त्रिस्रोतस्त्वात्त्रिभुवनं पावनं कुर्वाण ॥

तेरमे सर्गः :

श्लोकार्थ

नेम गंगानो प्रवाह हिमालयथी नीचे जितरीने पृथ्वीने पवित्र करे तेम आचार्य
देवे वचनइपी तरंगोथी जणु जगतने पवित्र करतां अर्धुदायलथी जितरीने भूमिने
अलङ्कृत करी. ॥ १ ॥

यस्यां द्विपेन्द्रैः स्वमदप्रवाहैरारामिकौघैरिव वारिपुरैः ।
वृक्षा अवर्ष्यन्त विमुर्व्यहार्षीत्तत्रावुर्दाम्यर्णवसुंधरायाम् ॥ २ ॥

विमुः स्वरिस्तत्र तस्यावुर्दात्रैरभ्यर्णो समीपे या, वसुंधरा भूमिरास्यां व्यवर्षीत्
विहरति स्म । तस्यां कस्याम् । यस्यामवुर्दाम्यर्णमूमौ द्विपेन्द्रैर्मत्तगजरजैः स्वेषामात्मनां
मदानां दानवारीणां प्रवाहैरर्थात्कपोलेभ्यो निःसृत्य पृथिवीपीठे पतद्भिः वृक्षा इमा
अवर्ष्यन्त सिक्काः सन्तः वृद्धिं नीयन्ते स्म । कैरिव । आरामिकौघैरिव । यथा वनपालवृन्दै-
वारिपूरैरभिपिञ्चनजलप्लवैः पादपां वृद्धिं प्राप्यन्ते ॥

श्लोकार्थ

नेम विधानपालके जलथी वृक्षोनुं सिञ्चन करे अर्थात् वधारे, तेम हाथीओ
पोताना मदजलथी ने भूमिनुं सिञ्चन करी रक्षा छे, ते अर्धुदायलनी समीपनी
भूमिमां आचार्ये विहार कर्यो. ॥ २ ॥

मित्रं महिम्ना किमनुव्रजन्तं स्वदीर्घमावेन सहायवत्तम् ।
इवाचलं शैवलिनीप्रवाहः क्रमान्मुनीन्द्रोऽवुर्दमुल्लङ्घ्ये ॥ ३ ॥

मुनीन्द्रः स्वरिः क्रमाद्विहारपरिपाठया अवुर्दं पर्वतमुल्लङ्घ्ये अतिक्रान्तवान् । क इव ।
शैवलिनीप्रवाह इव । यथा शैवलान्यनवरतप्रवलप्रसरत्पयःप्रवाहत्वात्प्रादुर्भूतप्रचुरबहलसै-
वालजालानि यस्यां सा शैवलिनी नदी तस्याः प्रवाहः पयःपूरः अचलं मार्गागतगिरिमु-
ल्लङ्घयते । अवुर्दमुन्प्रेक्ष्यते महिम्ना माहान्भ्येन गुरुतया किं मित्रं सखायमिव । अत

पवोत्प्रेक्ष्यते राहायवत् अभिजनमिव । स्वस्यात्मनो दीर्घमावेन अत्यायामतयातिलम्बतया
अनुव्रजन्तमिव पृष्ठे समायान्तमिव । यथा सहायोऽपि प्रस्थितपुंसोऽनुयाति । अत्र किमिति
लालावण्टान्यायेन उभयत्रापि योज्यते । द्वयोरप्युत्प्रेक्षयोः संयोजनीयमिति ॥

श्लोकार्थ

जेम नहीने प्रवाह भार्गमां रडेला पर्वतनुं उल्लंघन करे तेम आचार्ये अनुकमे
अर्धुद पर्वतनुं अतिक्रमणु कथुं. ते जणु मडिभानी समानताथी पोताना मित्र न
होय, तेवे अर्धुदायव पोतानी लणार्थी आत्मीयजननी जेम जणु आचार्यने
अनुसरतो हतो. ॥ ३ ॥

प्रतिष्ठमानः पुरतो व्रतीन्दुर्भूपामनैषीच्छिवपूःसमीपम् ।

स्वपादसंस्पर्शनतः पयोजकुञ्ज यथा पङ्कजिनीविवोढा ॥ ४ ॥

पुरतोऽगतः प्रतिष्ठमानः प्रचलन् व्रतीन्दुः मुनिचन्द्रः स्वरिः स्वस्यात्मनः पादयोश्चर-
णयोः संस्पर्शनतः शिवपुर. श्रीरोहिण्या नगर्या. समीप पार्श्वप्रदेशं भूषां शोभामनैषीत्
प्रापयामास । क इव । पङ्कजिनीविवोढेव । अत्र यथा इवार्थे । यथा कमलिनीरमणो
भानुमान स्वेषां पादानां किरणानां संस्पर्शनतः संपर्कात् संश्लेषात्पयोजानां कमलानां
कुञ्जं काननं भूषां लम्बयति त्रिकाशलक्ष्मीं नयति ॥

श्लोकार्थ

जेम सूर्य पोतानां किरणाना संपर्कथी कभलिनीना कुञ्जे विकसित करे अर्थात्
शोभावे तेम अनुकमे प्रयाणु करता पोताना यरणु-स्पर्शथी शिवपुरी-सिरौही नगरीनी
समीपनी लूमिने अलंकृत करी. ॥ ४ ॥

जनारवैरागमनं मुनीन्दोस्ततः सुरत्राणनृपो निपीय ।

कलापिकेकाभिरिवाम्बुदस्य नमोम्बुपः संमदमेदुरोऽभूत् ॥ ५ ॥

ततः शिवपुरीसमागमनानन्तरं सुरत्राणनामा नृपः शिवपुरीमण्डलस्वामी देवडाभि-
धानानां राजपुत्राणां राजा जनानां शिवपुरीवासिनां लोकानामारवै. शब्दैः । वार्ताभिरि-

त्यर्थः । मुनीन्दोः स्वरेरागमनं समवसरणम् । पादावधारणमित्यर्थः । निपीय सादरं श्रुत्वा संमदेनानन्देन मेदुरः पुष्ट- अमृद्धमृव । क इव । नमोन्नुप इव । यथा चातकः कलापिनां मयूराणां केकाभिः केकाभिधानध्वनिभिः । मयूरवाक् केका इत्युच्यते । अम्बु- दस्य मेघस्य आगमनं श्रुत्वा प्रमोदोपचिततनुर्भवति ॥

श्लोकार्थं

जेभ आतक, मयूरोना शण्डो वडे मेघनुं आगमन न्नाणीने हर्षित थाय, तेभ शिवपुरी (सिरोही) नगरीने 'सुरत्राणु' नामने राज् लोकेनां मुषे आचार्यदेवनुं आगमन सांलणीने अत्यंत हर्षित थयो. ॥ ५ ॥

भवत्या सुरत्राणनृपोऽभिगम्य वेत्रीव दण्डं दधदग्रगामी ।

प्रवेशयामास पुरीं स सूरिं पुराङ्गनागीतयशःप्रशस्तिम् ॥ ६ ॥

स पूर्ववृत्तप्रोक्तः सुरत्राणाभिधानो नृपोऽर्जुन्दचलाधिपतिर्भवत्या सेवासक्त्या अभि- गम्य संमुखमागत्य सूरिं श्रीरोहिणीं नगरीं प्रवेशयामास । शिवपुरीमध्ये आनिनायेत्यर्थः । पयन्तत्वात्कर्मद्वयम् । किंभूतः सः । पुरः स्वरेस्ये गच्छतीति इत्येवंशीलः । पुनः किं कुर्वन् । दण्डं वेत्र दधद्विभ्राणः । क इव । वेत्रीव । यथा दौवारिकः प्रतीहारः वेत्रयष्टि करे दधानः पुरो गच्छति । किंभूतः सूरिः । पुराङ्गनाभिः श्रीरोहिणीनगरीनागरीभिर्गीता गानगोचरीकृता यशसां कीर्तीनां प्रशस्तयो विविधा अवदाता यस्य ॥

श्लोकार्थं

जेभ प्रतिहारी दंड धारणु करीने राजनी आगण थाले तेभ सुरत्राणु राज् आचार्यश्रीनी सन्मुष आवीने लक्षितपूर्वक दंडने धारणु करीने आगण थालतो हतो. नगरनी ललनाओ जेभना यशनी प्रशस्ति गाध रही छे, तेवा आचार्यदेवने शिवपुरीभां प्रवेश-मडोत्सव कराव्यो. ॥ ६ ॥

आलेख्यशेषीकृतकामदस्योरुपास्योमानस्य महीमहेन्द्रैः ।

चक्रीव चक्रस्य पुरे पुरीन्द्रो महामहं कारयति स्म सूरिः ॥ ७ ॥

पुरीन्द्रः श्रीरोहिणीपुरीपुरंदरः सुरत्राणनामा भूमान् पुरे स्वश्रीरोहिणीनगरे हीरवि-
जयप्रतीन्द्रस्य महामह प्रतिगृहापणादिषु ध्वजवन्धनादिममतिशायिनमुत्सव कारयति
स्म । क इव । चक्रीव । यथा चक्रवर्ती प्रथमोत्पन्नस्य चक्रस्य तथाङ्गरत्नस्य महोत्सव
निर्मापयति । किंभूतस्य स्ररेञ्चक्रस्य च । आलेख्यं चित्रं शेषमवशिष्टं यस्य तादृशः कृतः
निहितः कामः कैदर्परूपो दस्युः शत्रुर्येन । पक्षे नामशेषीकृता व्यापादिताः काममतिश-
येन शिरश्छेदादिना वैरिणो येन । पुनः किंभूतस्य । महीमहेन्द्रैः पृथ्वीपुरदरैः महारा-
जैर्भाविनि भूतोपचारे उपास्यमानस्य चक्रप्रभावादेव चक्री सेव्यते । अतो मुख्यवृत्त्या
चक्रमेव सेव्यम् ॥

श्लोकार्थ

जेणु शत्रुणेने नाभशेष करी नाभ्या छे अने सुगटण्ध रान्णो जेनी सेवा
करे छे, तेवो यकवतीं जेम यकुरतननो मडोत्सवपूर्वक नगरप्रवेश करावे तेम
जेमणु कामरूपी शत्रुने नाभशेष करी नाभ्या छे, अने जेणो रान्ण-मडारान्णो वडे
सेवाय छे, जेवा आचार्य देवने सुरत्राणु रान्णो मडोत्सवपूर्वक नगरप्रवेश
कराव्यो. ॥ ७ ॥

दिदक्षुरेतन्महिमानमभ्रसरित्सहस्रं दधती सुखानाम् ।

यत्रागता किं सितकेतुकाया पुरीं स तां स्ररिलंचकार ॥ ८ ॥

स्ररिस्तां सुरत्राणनृपनिर्मापितानेकमहोत्सववहलां शिवपुरीनाम्नीं नगरीमलंचकार
विभूषयामास । तां काम् । यत्र श्रीरोहिण्यामेतस्य जगज्जनमानस्य हीरविजयस्ररेर्महि-
मानं स्वामाविकमाहात्म्यम् । अथ वा सुरत्राणधरित्रीसुत्रामनिर्मापितानन्यमहोत्सवादि-
गरिमाणं दिदक्षुर्दण्डुमिच्छुर्विलोकयितुमाकाङ्क्षन्ती सती । अत एव सुखानां पयःप्रवाह-
रूपवक्राणां सहस्रं दशशतीं दधती विभ्रती । सहस्रमुखी गङ्गेति जनप्रसिद्धेः । उत्प्रेक्ष्यते-
सितानामुज्ज्वलानां केतूनां ध्वजानां कायाः शरीराणि यस्यास्तावृशी अभ्रसरिङ्गना-
पगा समागता ॥

श्लोकार्थ

सुरत्राणु रान्ण द्वारा करायेला मडोत्सवपूर्वक आचार्य मडारान्णे सिरौही नगरीने
अलंकृत करी, जेणु पाणीना प्रवाहइप हुणर सुभ धारणु करती अने प्रासादो उयर

रहेली उनप्रल ध्वजयो इपी शरीरवाणी आकाशगंगा ज्ये आचार्यनी स्वाभाविक
माहात्म्यने जेवा माटे आवेली न होय । ॥ ८ ॥

द्वितीयराशौ शतमन्युस्त्रिरिव क्रमेणोपगतः स तस्याम् ।

प्रकाशयन्बोधिनिधीन्विदग्धान्महोदयस्याभिमुखीचकार ॥ ९ ॥

स स्त्रिः क्रमेण प्रवेशपरिपाट्या तस्यां शिवपुर्यामुपगत. समायातवान् सन् विद-
ग्धान् कोविदान् छेकाञ्जनान् महान्सुरनराभ्युदयेभ्योऽतिशायी उदयो यत्र तादृशो
भोक्षस्तस्याभिमुखीचकार । धर्मोपदेशश्रवणातदेकाग्र्याराधनमनस्त्वेन सिद्धिगामिना
विदधाति स्म । किं कुर्वन् स्त्रिः । बोधेरनेकमेदमिन्नसम्यक्त्वरूपात् निधीन्निधानानि
प्रकाशयन् प्रकटीकुर्वन् । क इव । शतमन्युस्त्रिरिव । यथा शतमन्योः शतक्रतोः
पुरंदरस्य स्त्रिराचार्योऽध्यापयिता बृहस्पतिः । यदुक्तं नैषधे 'ईदृशीं गिरमुदीर्यं विडौजा
जोषमासनविशिष्य वसाधे । नात्र चित्रममिधाकुशलत्वे शैशवावधिगुरुर्गुरुरस्य ॥' इति ।
यस्य कस्यचिद्भाग्यवतः पुंसः स्वराशितो द्वितीयो राशिरात्र समेतः सन् निधानप्र-
व्याणि प्रकाशानि विद्वानः महोदयस्य राज्यमन्त्रिश्रेष्ठिपदादिरूपस्य महोदयस्या-
त्यभ्यधिकाभ्युदयस्य संमुखीकरोति । यदुक्तं ज्योतिर्विद्भिः 'द्वितीये नवमे राशौ
बृहस्पतिरुपागतः । कुर्यान्महोदयं पुत्रगोत्रवृद्धिं धन पुनः ॥' इति वचनात् ॥ इति शिव-
पुर्या प्रभोः पादावधारणं तन्महवर्णनं च ॥

श्लोकार्थ

जेम केअर्ह लाग्यवंत पुरुषने पोतानी राशिथी भीलू अने नवमी राशिमां आवेले।
बृहस्पति (गुरु) पुत्र-पौत्रादि गोत्रवृद्धिने करतो अत्युदयने करे (ज्योतिष शास्त्रमां
कथुं छे के पोतानी राशिथी भीलू अने नवमी राशिमां आवेले। गुरु महोदयने करतो
कुलवृद्धिने करे छे.) तेम आचार्ये धर्मदेशना द्वारा शिवपुरी नगरीनां लव्यजनाने
सम्यक्त्वइपी निधानने प्रगट करता मोक्षाभिमुख कर्था. ॥ ९ ॥

स. प्रस्थितस्तत्पुरतः पुरस्तात्प्रगतप्रसूनादिव चिञ्चिरीकः ।

गण्ठे गजस्येव विलङ्घय मार्गं स सादडीनाम्नि पुरे जगाम ॥ १० ॥

स सूरिस्ततस्तत्पुरतः सीरोहीनगरात्पुरस्तादग्रे प्रस्थितः प्रचलितः सन् मार्गं पन्थानं
विलङ्घयातिक्रम्य सादडीनाम्नि द्विरे जगाम गतवान् । क इव । चिञ्चरीक इव । यथा
भ्रमरः स्मिताद्विकसितात्प्रसूनात्कुसुमात्प्रचलितः सन् मार्गमुल्लङ्घय गजस्य गन्धसिन्धुरस्य
गण्डे कपोलस्थले गच्छति । 'कटेषु करिणां पेतु' पुंनागेभ्यः शिलीमुखाः' इति रघुवंशे ।
प्रसूनानि त्यक्त्वा मृङ्गा गजेन्द्रगण्डस्थलगलद्दानवारि पातुं नमायान्ति ॥

श्लोकार्थ

जेभ भ्रमर पुष्पेना त्याग करीने हाथीना गंडस्थलथी अरता महजलने पीवाने
भाटे जय, तेम आचार्य सिंदोही नगरथी आगण प्रयोषु करेता अनुकंभे 'सादडी'
नामना नगरमां पधार्थी. ॥ १० ॥

प्राग्भागडावन्तिविराटखानमहादिराष्ट्रापरमण्डलेषु ।

सार्थाधिपेनेव सुतेन सातं विहृत्य लाभोश्च बहुनुपांज्य ॥११॥

कल्याणराजद्विजयामिधानोपाध्यायचन्द्रेण समेत्य तत्र ।

क्रमादविच्छिन्नतमैः प्रयाणैः श्रीतातपादाः प्रणताः प्रमोदात् ॥१२॥ (युग्मम्)

कल्याण इति पदेन राजदीप्यमानं विजय इत्यामिधानं नाम यस्य तादृशेनोपाध्यायेषु
धाचकेषु चन्द्रेण जनाहादकत्वेन विद्युना । पतावता कल्याणविजययोपाध्यायेनेत्यर्थः ।
अविच्छिन्नतमैरतिशयेन खण्डितं त्वरितत्वरितैः प्रयाणैः प्रतिदिन पथि प्रस्थानकैः
क्रमात् खानलाटगुर्जरावुदात्रिपरिसरदेशोल्लङ्घनप्ररिपाट्या रुमेत्य सादडीपुरे समागत्य
श्रीतातपादा श्रीहीरविजयसूरिचरणारविन्दाः पितृपादाश्च प्रमोदादानन्दोदयात्प्रणता
नमस्कृता । किं कृत्वा । सार्थाधिपेनेव सार्थपतीभूतेन सुतेनेव पुत्रणेव प्राक् पूर्वं गुर्जर-
मालवानां मध्ये वर्तमाना वागडा । पतावता गुर्जरकच्छमध्यवर्तिनो वागडा निषिद्धाः ।
तथा अत्रन्तयो मालवा विराटा मालवदक्षिणान्तरालशालिनो 'वड्राड' इति प्रसिद्धाः,
तथा खाना लाटदक्षिणवर्तिनः, तथा महा इति पदमादौ येषां तादृग्विधा राष्ट्राः । महा-
राष्ट्रा इत्यर्थः । 'मरुड' इति प्रसिद्धा । इत्यादिष्वपरेषु गुर्जरापेक्षया अन्येष्वपि
मण्डलेषु देशेषु सातं सुखं यथा स्यात्तथा विहृत्य विहारं कृत्वा द्रव्योपार्जनकृते बहुषु
जनपदेषु व्यापारार्थं आन्त्वा च पुनर्वहनेकान् लाभान्पुण्यार्थनेकधनानि चोपाज्यं
अर्जयित्वा । गृहीत्वेत्यर्थः ॥ युग्मम् ॥

श्लोकाथं

जेम सार्थवाह पुत्र अनेक देशोमां षडुद्रव्य उपाहर्जन करी, सुप्रपूर्वक आवीने पोताना पिताने नमस्कार करे, तेम 'कृत्याणु विजय' नामना उपाध्याये, पूर्वे वागड देश (गुर्जर अने मातव वज्येना प्रदेश), विराट देश (मातव अने दक्षिण वज्येना प्रदेश), भानदेश (लाट अने दक्षिण वज्येना प्रदेश), तेमज महाराष्ट्र आदि अनेक देशोमां विचरीने, अविच्छिन्न प्रयाणु द्वारा सादडी गाभमां आवीने आराध्यपाद आचार्यदेवने अत्यंत आनंदपूर्वक नमस्कार कर्थां. ॥ ११ ॥ १२ ॥

विभूषयद्विन्ध्यधराभृतोऽष्टापदस्य साकेतमिषोपकण्ठम् ।

स वाचकेन्द्रानुगतस्ततः श्रीव्रतीश्वरो राणपुरं वभाज ॥ १३ ॥

ततो वाचकागमनानन्तरं वाचकेन्द्रेण कल्याणविजयोपाध्यायेनानुगतः श्रिया भट्टारक-
लक्ष्म्या कलितो व्रतीश्वरः सूरिः राणपुरं नगरं वभाज श्रितवान् । पुर किं कुर्वत् ।
विन्ध्यधराभृतो विन्ध्याचलस्योपकण्ठ समीपं विमूषयदलंकुर्वीणम् । किमिव । साकेत-
मिव । यथा अष्टापदस्य कैलाशशैलस्य समीपमयोच्या अलंकुरुते ॥

अथ धरणविहारः

श्लोकाथं

त्यारपणी वाचकर्थ श्रीकृत्याणु विजयणु वडे अनुसराता आचार्य महाराजे, जेम
कैलास पर्वतनी समीपे रडेली अयोध्यानगरीने अलंकृत करे, तेम विन्ध्याचलनी
समीपे रडेला राणुपुर नामना नगरने अलंकृत कर्थां. ॥ १३ ॥

विन्ध्याचलं तुङ्गतया वयस्यभावं भजन्तं प्रविभाव्य विद्मः ।

गिरीशशैलं मिलितुं समेतं स प्रैक्षतारिगन्धरणस्य चैत्यम् ॥ १४ ॥

स सूरिरस्मिन् राणपुरे धरणनामव्यवहारिण चैत्यं प्रासादं प्रैक्षत व्यालोकते स्म ।
अत्रार्थे वयमेवं विद्मः जानीमः । तुङ्गतया अत्युच्चैस्तरत्वेन वयस्यभावं मित्त्रतां भजन्त-
माश्रयन्तं विन्ध्याचलं प्रविभाव्य त्रिलोक्यं । विज्ञायेत्थः । मिलितुं समेतमागतं समीपे
समेतं गिरीशशैलं कैलाशपर्वतमिव । अत्र विद्म इवार्थे ॥

श्लोकाथं

आचार्यं महाराजे राष्ट्रकपुरमां धरण्य नामना श्रेष्ठिणे अंधावेदो 'धरण्य विहार'
नामना जिनप्रासादने जेथो. ते धरण्यविहार अति अंधाधृष्टी मित्रताने धारण्य करता
विंध्यायदने जेधने तेने भणवा भाटे समीपे आवेदो जणु डैदास पर्वत
न होय ! ॥ १४ ॥

विनिद्रनीलाञ्जनिकानमेखनीलालकशालमाने ।

मौलौ प्रणीतं द्रुहिणेन चान्द्रचूडामणीं किं धरणीन्दिरायाः ॥ १५ ॥

चैत्यं पुनस्तुप्रैक्ष्यते धरणीन्दिराया भूमीमण्डलक्ष्म्या मौलौ मस्तके द्रुहिणेन
विश्वभृजा प्रणीतं विरचित चान्द्राणां चन्द्रकान्तरत्नानां चूडामणीमिव शिखारत्नमिव ।
किंभूते मौलौ । विनिद्रा विस्मेरा या नीलाञ्जनिकास्तमालतरवः । 'नीलाञ्जनिकाकुसुम-
कान्ति नितमसि' । तथा निलाञ्जनिकाकुसुमकान्तयः किरातयुवतयः' इतीदं द्रयमपि चम्पू-
कथायाम् । 'निलाञ्जनिकास्तमाला' इति तद्विष्णुपत्रके । कृष्णकान्तिवृक्षविशेषास्तेषां वनी
काननं तद्वत्ते एव नीला अलकाः केशास्तैः कृत्वा शालमाने शोभमाने ॥

श्लोकाथं

ते धरण्यविहार जणु विकस्वर जेवा तमाल आदि श्यामवृक्षानां वनरूपी श्याम
केशो वडे शोभता पृथ्वीरूपी लक्ष्मीना मस्तके उपर प्रह्ला वडे निर्माणु करायेदो अंद्रकांत
भणुनेो युडामणु न होय ! ॥ १५ ॥

भूमिन्द्रकुम्भाभिधराणकस्य स्तम्भान्दधानं निजमण्डपान्तः ।

अनेकपस्फूर्तिभुवः समज्ञास्तम्भानिवैताञ्छिवगोत्रजैत्रान् ॥ १६ ॥

पुनश्चैत्यं किं कुर्वाणम् । निजस्यात्मनो मण्डपान्त- खलामण्डपमध्ये मेदपाटमण्डला-
धिपस्य भूमाविन्द्रोपमस्य कुम्भो इत्यामिधा नाम यस्य तोदशस्य राणकस्य । केषांचि-
दपि राजन्यानां राणो इत्यमिधा प्रोच्यते । ततः कुम्भोराणो इति प्रसिद्धस्य । राज्ञः

પચ્ચશતીસુવર્ણકાનાં સમર્પણેન સ્વાનામ્ના કારિતાન સ્તમ્ભાન્ સપ્તસંખ્યાકાન્ મૃગપાવા-
 ષ્ઠમ્ભરથૂળાવિશેષાન્દધાનં વિભ્રાણમ્ । કિંમૂતાન્ સ્તમ્ભાન્ । અનેકપાનાં કરિણાં સ્ફૂર્તીનાં
 વિલસિતાનાં ભુવઃ સ્થાનાનિ । ઉત્પ્રેક્ષ્યતે શિવસ્ય શંભોર્ગોત્રસ્ય શૈલસ્ય શુભશ્રિયા
 કૈલાશસ્ય જૈત્રાજ્ઞયનશીલાન્ પતાન્પ્રત્યક્ષાન્ સમજ્ઞાયાઃ કીર્તેઃ સ્તમ્માનિવ । કિંમૂતાન્ ।
 અનેકાન્જનાન્ વ્યાપદુઃકરણવ્યસનનિરાકરણદ્રવિળવિતરણશરણરક્ષણાદિભિઃ પ્રાપ્તીતિ
 રક્ષતીતિ કૃત્વા અનેકપસ્તેત્વેન સ્ફૂર્તયઃ પ્રસિદ્ધયસ્તાસાં ભુવ આસ્પદાઃ ॥

શ્લોકાર્થ

મંડપની મધ્યમાં, મેવાડદેશના અધિપતિ કુંભારાણ્યાએ પાંચસો સુવર્ણ મુદ્રાઓ
 સમર્પણ કરીને પોતાના નામથી આંકિત કરાયેલા સાત સ્તંભોને ધારણ કરતો તેમજ
 અનેક મનુષ્યોના રક્ષણના સ્થાનભૂત એવો જિનપ્રાસાદ શૈલે છે, તે સ્તંભો બંધે
 પોતાની શ્વેત કીર્તિવડે કૈલાસ પર્વતને પણ જીતી લે તેવા પ્રકારનાં કીર્તિસ્તંભો
 ન હોય ! ॥ ૧૬ ॥

સ્વતુઙ્ગિમાઘઃકૃતરત્નસાનું વિગાહમાનં શિખરૈર્વિહાયઃ ।

પ્રગલ્ભમાનં વપુષૈવ તેનાશ્રિતાનિવ પ્રાપયિતું ધુલોકમ્ ॥ ૧૭ ॥

ચૈત્યં કિં કુર્વાણમ્ । શિખરૈઃ સ્વશ્રૃંગૈઃ વિહાયો ગગનાઙ્ગણં વિગાહમાનં સંસ્પૃશત્
 કપટા । પુનઃ કિંમૂતમ્ । સ્વતુઙ્ગિન્ના સ્વકીયોચ્ચૈસ્તરત્વેન અધકૃતો હીનો વિહિતો
 રત્નસાનુઃ સુવર્ણશિખરી યેન । તત્રોત્પ્રેક્ષ્યતે આશ્રિતાનાગત્ય સ્વ સેવમાનાન્ અર્થાત
 નિજનાયકજિનમકિપરાયણાન્ જનાન્ તેનૈવ વપુષા માનુષેનૈવ ધુલોક સ્વર્ગભુવનં પ્રાપયિતુ
 પ્રગલ્ભમાનમુદ્ધમં કુર્વાણમિવ ॥

શ્લોકાર્થ

પોતાની ઊંચાઈ દ્વારા જેણે મેરૂપર્વતનો તિરસ્કાર કર્યો છે, તેમ જ શિખરો વડે
 જેણે આકાશને સ્પર્શ કર્યો છે, એવા જિનપ્રાસાદ બંધે પોતાનાં આશ્રિતોનાં (જિન-
 ભક્તિપરાયણ ભવ્ય જીવોને) આ જ શરીર વડે સ્વર્ગલોકમાં લઈ જવા માટે પ્રયત્ન
 કરતો ન હોય ! ॥ ૧૭ ॥

चेतश्चमत्कारकरीस्त्रिलोक्या लक्ष्मीः समालोक्य रसातिरेकात् ।

संस्तम्भिताङ्गीभिरिवामरीभिः पाञ्चालिकाभिः प्रविभासमानम् ॥ १८ ॥

पुनः किं कुर्वाणम् । प्रविभासमानं प्रकर्षेण दीप्यमानम् । अतिशयिशोभां दधान-
मित्यर्थः । कामिः । पाञ्चालिकाभिः शालमञ्जीभिः । उत्प्रेक्ष्यते त्रिलोक्या भुवनत्रितय-
स्यचेतसामन्तःकरणानां चमत्कारमाश्चर्यरसातिशयं करोतीति तादृशीलक्ष्मीरतिशयिशोभा
समालोक्य सम्यक् सर्वाङ्गीगतया निर्वण्यं । रसातिरेकात्केवलं दर्शनेन विस्मयाद्भ्रततया
संस्तम्भिताङ्गीभिर्निश्चलीभूततचूलताभिरिव । अथ वा विमुक्तगमागमस्फुरणवार्तान्योन्याव-
लोकनाद्यशेषापरशरीरव्यापाराभिरमरीभिर्देवाङ्गनाभिरिव ॥

श्लोकार्थ

आ चैत्यभां विशिष्ट शोभा धारणु करमारी पाञ्चालिकाभ्यो (पुतणीभ्यो) शोभे छे, त्रये
जगतना चित्तने चमत्कार उपलवे तेवी आ प्रासादनी सर्वांग सुंदर लक्ष्मीने सादरपूर्वक
ज्येष्ठने देवांगनाभ्यो ज्येष्ठे स्त सित भनी गद्य डोय अर्थात् दिव्य सुभोने। त्याग करीने
मंदिरने ज्येष्ठभां ज निश्चल भनी गद्य न डोय तेवी पुतणीभ्यो शोभे छे, ॥ १८ ॥

पाञ्चालिकाप्रौढविलासवीक्षाहणीयमानद्युधवावरोधम् ।

अष्टापदोत्तीर्णवृषाङ्कगेहमसासहीवाद्रिनिवासजातिम् ॥ १९ ॥

चैत्यमुत्प्रेक्ष्यते अत्रौ पर्वते । शैलशिखरे इत्यर्थः । यो निवासो नित्यनिवसनं
तस्माज्जाता या अर्तिः पीडा चिन्ता शारीरिकी मानसी च तामसासहिः सोढुमशक्तम् ।
'अहिर्महीगौरवसासहिर्यः' इति नैषधे । अष्टापदात्स्फटिकपर्वतादुत्तीर्णं भूपीठेऽभ्युपेतं
वृषाङ्कस्यादिदेवस्य गेहं सिंहनिष्पदा नाम चैत्यमिव । यद्यपि चतुर्विंशतितीर्थकृतामपि
प्रासादोऽस्ति तथा मुख्यवृत्त्या ऋषभदेवस्यैव । यतो भरतचक्रिणा ऋषभदेवसमये
भगवन्तं स्वतातमेवोद्दिश्य निर्मापितः । अथ च परसमयानुसारितया वृषाङ्कस्येश्वरस्य
मन्दिरमेवोत्तीर्णं शंभो कैलासवासित्वादित्यप्यर्थध्वनिः । किंभूतम् । पाञ्चालिकानां
विविधरचनाचारिमापूर्वपुत्रिकाणां प्रौढानां प्रगल्भानां सुरासुरनरोरगगणमनोहारिणां
विलासानां विभ्रमाणां वीक्षया दर्शनेनैव हणीयसानो लज्जां प्राप्नुवन् । 'त्वयानपत्या
धरणी हणीयते' इति नैषधे । 'हणीक लज्जायाम्' कणङ्कदिधातुः । युधवानां सर्वेषाम-
पीन्द्राणामधरोघा अन्तपुराणि यत्र यरगाहा ॥

श्लोकार्थ

पुतणीशोना पुष्ट हावलाव आदि विदासोने जेवाथी लनिजत भनेलुं समस्त धन्द्रतुं अंतःपुर जेमां छे, तेवुं अष्टापद (कैलास पर्वत) उपर रडेलुं भरत अकवतींजे अंधावेलुं “सिंह निषधा” नामतुं जैत्य अथवा शंभुतुं मंदिर जाले पर्वत उपरना निवासथी उत्पन्न थयेलां दुःअने नहीं सही शकवाथी आ लूमि उपर आवीने (धरणि विहार इपे) रही गथुं न होय ! ॥ १६ ॥

ध्रुवं दधानं चतुराननीं च हिरण्यगर्भं भवसूदनं च ।

पद्मासनं स्वःसदुपास्यमानं पतिं प्रजानामपरं किमुर्व्याम् ॥ २० ॥

चैत्यमुत्प्रेक्ष्यते उर्व्यां भूमिसुवने अपरमेकः ब्रह्मलोके सृष्टिकर्तास्ति अन्यं प्रजानां पतिं धातारम् । किंभूत प्रजानां पतिम् । ध्रुवं नित्यस्थायुकं स्थिरं च । पुनः किं कुर्वाणम् । दधानं धारयन्तम् । काम् । चतुराननीम् । चतुर्णां पूर्वपश्चिमदक्षिणोत्तरदिग्वा-
तिनामाननानां वत्क्राणां समाहारश्चतुराननी तां चत्वारि मुखानि विभ्राणम् । चतुर्मुख-
त्वात् । पुनः किंभूतम् । हिरण्यं स्वर्णं गर्भे मध्ये यस्य । प्रायः प्रासादसरोवापीकूपादौ जीर्णोद्धारार्थं तत्स्वामिने निधीन्क्षिपन्तीति स्थितिः । यदुक्त चम्पूकथायाम् ‘कुपितक-
पिकुलाकुलितलङ्केश्वरकिंकरा इव भद्रकुम्भकर्णधनस्वापाः कूपाः’ । ‘भद्राः कुम्भानां धटानां कर्णाः काना इति प्रसिद्धा यत्र । तथा धनाः प्रचुराः स्वाः स्वकीयाः पातालमूलोत्थान तु प्रवाहादिना प्रविष्टा आपः पानीयानि येषु । अथ च धनस्वा बहुद्रव्या आपो जलानि येषु । प्रायो वापीकूपादौ जीर्णोद्धारार्थं निधिं क्षिपन्तीति स्थितिः । पक्षे भद्रः कुम्भकर्ण-
स्य रावणानुजस्य धनस्वापो धोरनिद्रा यैः’ इति चम्पूटिप्पनके । च पुनः किंभूतम् । भवस्य ससारस्य सूदनं निर्नाशकम् । पद्मानां मण्डपान्तराले अन्यत्र वा आकृतयः पूजा-
दिभिर्वा आसनं स्थानम् । पुनः किंभूतम् । स्वःङ्घ्रिः अधिष्ठातृदेवैर्नमनक्रोडागतैर्वा सुरैरु-
पास्यमान सेव्यमानम् । पक्षे ध्रुवनामा । चतुर्भिर्मुखैर्युक्तः हिरण्यगर्भनामा भवान्तकृदभि-
धानः पद्मभरविन्दमासने पीठे यस्य । सुरश्रेष्ठत्वाद्देवसेव्यः ब्रह्म ॥ इति सप्तमिरादिकुलकम् ॥

श्लोकार्थ

वणी आ जैत्य जाले पृथ्वी उपर जीजा अह्मा न होय । ध्रुवः नित्य-स्थिर नामने धारणु करनारा, चतुराननः चतुर्भुज वडे युक्त हिरण्यगर्भः जेनी मध्यमां सुवर्णु छे. (प्रायः प्रासाद, वाप, कूपा, सरोवर आदिनः श्रेष्ठोद्धारने भाटे लूमिमां सुवर्णु नाभवाभां

आवे छे.) लवसूदनः संसारने। उद्रेके ऋनारा, पद्मासन-मंडपनी मध्यमां आकृति
रूपे कृमण रहेषुं छे. देवाधिदेव डोवाथी अधिष्ठायक आदि देवो वडे सेवाता एवा
प्रजना पति अर्थात् त्रुषु जगतना पति थीन प्रद्वान डोय । ॥ २० ॥

चातुर्गतीयार्तिमहान्धकूपोद्दिधीपयाशेषशरीरभाजाम् ।
मूर्तीश्चतस्रः कलयन्निवास्मिन्मुनीन्दुनादर्शि युगादिदेवः ॥ २१ ॥

मुनीन्दुना स्वरिणा अस्मिन् धरणसंघपतिप्रासादे युगादिदेव श्रीआदिनाथ अदर्शि
लोचनगोचरीकृतः । किं कुर्वन् । चतस्रः चतु संख्याका मूर्तीः प्रतिमाः कलयन् दधत् ।
उत्प्रेक्ष्यते चातुर्गतीयाश्चतस्रस्तिर्यङ्गरकमनुजनिर्जराणां गतय उत्पत्तिस्थानानि तत्संब-
न्धिन्यो या अर्तयः शारीरिक्तयो मानस्यो वा पीडास्ता एव महान्तोऽगाधा अन्धकूपास्त-
पोनिचिता अवदास्तेभ्य उद्दिधीर्षया उद्धर्तुमिच्छया इव । केषाम् । अशेषाणां समस्तानामपि
शरीरभाजामर्थादज्ञानान्धकूपान्तःपततां भविकजनानाम् ॥

श्लोकार्थ

आचार्य देवे धरषुविहारमां चारमुष् धारषु ऋनारा एवा युगाधिदेव श्री आदि
नाथ लगवतनां दर्शन कर्था. ते ऋषे देव, मनुष्य, तिर्यच्य अने नारक रूप चार
गतिनां दुःख रूपी अधारा कूवामा पडेला सर्वे श्रुवोने। उद्धार करवा भाटे चारमुष्
धारषु कर्था न डोय । ॥ २१ ॥

निःश्रेयसस्येव सुखं जिनेन्द्रं प्रदक्षिणीकृत्य पतिर्यतीनाम् ।
सुधासनामीभवदुक्तियुक्तेभक्तेः स्तुतेर्गोचरयांचकार ॥ २२ ॥

यतीनां पतिर्निग्रन्थनाथो हीरस्वरिः जिनेन्द्रं श्रीऋषभदेव भक्तेः सेवासक्तिवशात्
सुधायाः पीयूषस्य सनामीभवन्त्यः सगोत्राः संजायमानाः उक्तीनां वाक्यानां वचनप्रपञ्चानां
युक्तयो रचना यस्यां तादृश्याः स्तुतेः स्तोत्रस्य गोचरयांचकार । तुष्ठावेत्यर्थः । 'गोचर-
यन्ति न वाचो यच्चरितं चन्द्रिकारुचिरम् । वाचस्पतेर्वचस्वी को वान्यो वर्णयेन्मनुजः ॥
इति हस्तिमतीनगरीचित्यप्रशस्तौ । किं कृत्वा । प्रमुं वृषभस्वामिनं प्रदक्षिणीकृत्य
युगादिदेवस्य तिस्रः प्रदक्षिणां प्रदाय । उत्प्रेक्ष्यते निःश्रेयसस्य निश्चित श्रेयो निःश्रे-
यसां मोक्षस्तस्य सुखं सातमेव प्रकर्षेणानुकूलीकृत्य आत्मायत्तीकृत्य । 'दाक्षिण्यमनुकूलता
इति हैम्याम् । दक्षिणोऽप्यनुकूल इति ॥

श्लोकार्थ

येमां निश्चितइये निःश्रेयस रडेलुं छे, तेवा मोक्ष सुअने अतुकूण करवा भाटे
 ळ्णु आचार्य देवे त्रणु प्रहक्षिणु आपीने लक्षितपूर्वक सुधल-सडोदरी वाणी वडे
 लगव तनी अनेक प्रकारे स्तुति करी. ॥ २२ ॥

संप्राप्तयोर्निर्जरनागधाम्नोरिवान्तिकेऽर्हत्क्रमसेवनाय ।

शिरोगृहक्षमागृहयोः प्रणम्य जिनाम्बुनीन्दुः स ततः प्रतस्थे ॥ २३ ॥

स मुनीन्दुर्हीरसरिस्ततो राणपुरादग्रे प्रतस्थे प्रचचाल । किं कृत्वा । शिरोगृहयोरुप-
 रितनयोर्भूमिकयोस्तथा क्षमागृहाणि भूमिगृहाणि वहूनि चतुर्मुखसत्कान्यपरचैत्यस्थानानि
 च तेषु जिनाम्भगवत्प्रतिमाः प्रणम्य नमस्कृत्य । उत्प्रेक्ष्यते अर्हतो मुख्यतयैव युगादि-
 देवस्य क्रमयोश्चरणयोः सेवनाय उपारितकृतं अन्तिके समीपे संप्राप्तयोः समागतयोः
 निर्जराणां सुराणां नागानां धाम्नोर्मन्दिरयोरिव । स्वर्लोकपाताललोकयोरिव ॥ इति
 राणपुरयात्रा ॥

श्लोकार्थ

आचार्य देवे उपरनी भूमि पर रडेला अने लोयराभां रडेलां जिनणिंणाने
 नमस्कार करीने राणुकपुरथी प्रयाणु कथुं. ते उपरनी भूमि अने लोयइं ळ्णु युगाधि-
 देवनी अरणु सेवा भाटे आवेल स्वर्गदोळ अने पातालदोळ न डोय ! ॥ २३ ॥

आउआपुरेशो जगद्धः किमन्यस्ताल्हाभिधः साधुरनन्यदानैः ।

पीरोजिकाभिः स्वपुरप्रवेशे प्रभावनाद्युत्सवमस्य चक्रे ॥ २४ ॥

आउआ इति नाम्नः पुरस्य ईशं तदायत्तत्वात्तनामैव वसतेरभिधानात् 'ताल्हामा-
 नीवसही' इति लोकप्रसिद्धया च तत्स्वामी ताल्हो इति अभिधा नाम यस्य तादृशः
 साधुर्वणिकू । व्यवहारीत्यर्थः । वणिजां 'साह' इति नामोच्यते । ज्ञाता अज्ञाता अपि
 सर्वे नैगमाः साहा एव प्रतिपाद्यन्ते । तस्य साहस्य साधुरिति पर्यायो दृश्यते श्रीसु-
 मुनिसाधुसरिकृतसौमसौभाग्यकाव्यादिषु । उत्प्रेक्ष्यते अनन्यदानैरसाधारणविश्राणनैः कृत्वा
 अन्यो द्वितीयः किं जगद्ध । प्रतिग्रामपुरदेशशत्रूपकारकरणेन जगदुद्धर्ता एकस्तु भद्रेश्वर-

पुरवास्तव्य आसीत्, अपरस्तु सौजातः । सोऽस्य हीरसुरेः यत्र आउआभिधानं पुर तस्मिन् प्रवेशे पादावधारणप्रस्तावे पीरोजिकाभिः पीरोजपातिसाहिना स्वनाम्ना कारिताभिः पीरोजिका इति नामनाणकविशेषैः प्रभावना लघुवृद्धप्रतिजनप्रदान सैवादौ धुरि यस्य तादृशमुत्सवं चक्रे कृतवान् । मरुदेशेष्वेव प्रसिद्धा पीरोजिकास्ता ददावित्यर्थः ॥

श्लोकार्थं

“आउआ” नामना नगरनेा स्वामी “तादृह” नामनेा श्रेष्ठि ङत्वे षीजे ङगडु शाह् छतो । तेत्वे योताना नगरमां आचार्यं देवना प्रवेशमडोत्सवमां पीरोजिका (पीरोज नामना षादशाडे योताना नामथी करवेदां नाष्ठां) नामना नाष्ठाथी प्रलावना करी. ॥ २४ ॥

प्राप्यानुशास्ति प्रभुतोऽशुलक्ष्मीं पर्वत्यवाच्चन्द्रमसेव भानोः ।

कल्याणचञ्चद्विजयाभिधानोपाध्यायचन्द्रेण ततो न्यवर्ति ॥ २५ ॥

कल्याणेन चञ्चद्राजमान विजय इत्यभिधानं यस्य तादृशेनोपाध्यायेषु शक्रेण पुरंदरेण तत आउआग्रामान्यवर्ति पश्चाद्भलितम् । कल्याणविजयोपाध्याय. पश्चाद्भलते स्मेत्यर्थः । किं कृत्वा । प्रभुतः श्रीहीरसुरेः अनुशास्तिमाज्ञां शिक्षां च प्राप्य लब्ध्वा । केनेव । चन्द्रमसेव । यथा चन्द्रेण भानोर्भास्करान्त्सकाशादशुलक्ष्मीं ज्योति श्रियंसं प्राप्य पर्वत्ययादमावास्या-विरामान्निवृत्त्यते ॥

श्लोकार्थं

जेम चन्द्र सूर्यं पासेथी ङयोति प्राप्त करी अभावास्याथी विराम पासे छे, तेम कल्यायु नाम मनोहर कल्याणु विजयञ्च उपाध्याय, आचार्यं देवनी आज्ञा पाभीने आउआ नगरथी पाछा कुर्या. ॥ २५ ॥

ग्रामक्षमामृद्धनदेशदुगानुल्लङ्घ्य दुर्लङ्घ्यभुवो वभाज ।

स मेदिनीनाम पुरं यतीनां पतिर्यथा तक्षशिलां वृषाङ्गः ॥ २६ ॥

स यतीनां पतिः स्वामी सूरिः मेदिनीनाम पुरं मेडताख्यनगरं बभाज शिश्राय ।
किं कृत्वा । ग्रामा लघुपुराणि संनिवेशा वा, क्षमामृतः पर्वताः वेलकसत्यगिरयः । तत्र हि
सर्वेषां शैलानां 'बलो' इति नाम प्रसिद्धम् । वनानि काननानि, देशाः सामन्तानां राज्ञां
मण्डलाः, दुर्गा विषमभूमयः कोट्टा वा, तानुल्लङ्घ्यातिक्रम्य । किंभूतान् । दुर्लभ्या दुःखेन
लङ्घयेयितुं शक्या भुवो भूमयो येषाम् । क इव । वृषाङ्क इव । यथा ऋषभदेवो ग्रामाधा-
नुल्लङ्घय तक्षशिलां बाहुवलिनगरी भजति स्म । अधुना तु म्लेच्छाश्रितत्वेन तस्या
'मका' इति नाम प्रसिद्धं श्रूयते ॥

श्लोकार्थं

जेम लगवान ऋषभदेव अनेक गांम, नगरतुं उदलधन करीने तक्षशिला नगरीमां
पधार्यां हता, तेम आचार्यदेव अनेक गांम, नगर, पर्वत, कोट आदि दुर्लभ्य भूमितुं
उदलधन करीने मेडता नामना नगरमां पधार्या, ॥ २६ ॥

मरुस्थलीविक्रमनागपूर्वपुरीयभव्यैर्भगवानिहैत्य ।

वैताढ्यशैलोत्तरदक्षिणाख्यश्रेणीनभोगैरिव स प्रणेमे ॥ २७ ॥

मरुषु सा स्थली वालुकारौलमालाकुलस्थलप्रदेशे यद्विक्रमनगर 'वीकानेर' इति नाम
पुरम्, तथा नागमिति पदं पूर्व यत्र तादृक्पुरं नागोर' इति प्रसिद्धम्, तयोर्विक्रमपुरनाग-
पुरयो. संवन्धिभिर्भव्यै संघैरिह मेडतानगरे पत्यागत्य भगवान् सूरिः प्रणेमे नम-
श्चक्रे । कैरिव । नभोगैरिव । यथा भरतार्धविभजनजनकवैताढ्यनाम्नः शैलस्य दश योज-
नानि भूमेरूर्ध्वं गमने दशदश योजनपृथुला प्रथममेखला तस्यामुत्तरा तथा दक्षिणा इति
नाम्नी ययोस्तादृशे श्रेण्यो तयोस्तदक्षिणश्रेण्योर्नभसि गगनमण्डले विद्यावलेन गच्छन्ति
अचलन्तीति नभोगा विद्याधरग्वेरास्तैर्भगवांस्तीर्थकरः प्रणम्यते ॥

श्लोकार्थं

जेम वैताढ्य पर्वतनी उत्तर अने दक्षिण श्रेणीना विद्याधरोजे जिनेश्वर लगव तने
नभस्कार कर्था हता, तेम मरुस्थली-मारवाडना गिकानेर अने नागोर आदि गांमेना
संघोजे आनीने आचार्यदेवने नभस्कार कर्था ! ॥ २७ ॥

तं सादिमाद्यः सुरताननामाभ्युपेत्य भूपो बहु मन्यते स्म ।

मणिः सुराणां गुणगौरवेण कुत्रार्चनागोचरतां न गच्छेत् ॥ २८ ॥

सादिमा इति पदमाद्य प्रथममव यत्र तादृशः सुरतान इति नामा । साद्रिमासुलताननामा भूपो मुद्गलेन्द्र' मेदिनीपुराधिपः अभ्युपेत्य स्वरीन्दोः संमुखमागत्य तं हीरस्वरिं बहु मन्यते स्म बहुमान प्रदत्ते स्म । तत्र दृष्टान्तमाचष्टे गुणानां दानामिलषितमानादीनां गौरवेण माहात्म्येन सुराणां मणिश्चिन्तारत्न कुत्र क्व क्व स्थाने अर्चनायाः पूजायाः गोचरतां योग्यतां न गच्छेन्त प्रयायात् । अपि तु सर्वत्रापि पूजां प्राप्नोतीत्यर्थः ॥

श्लोकार्थं

मेडता नगरना अधिपति साहिभ नामना सुलताने सन्मुष् आवीने आचार्यं
देवतुं बहुमान कथुं. गुण् अने महिमाथी युक्त एवुं चिंतामणि रत्न कथा कथा
स्थणे पूजतुं नथी ? ॥ २८ ॥

पुरं पुनानेऽम्बरवन्मुनीन्द्रे महामहोऽभूदिह मानवानाम् ।

तदास्यलावण्यसुधाधयामां ज्योत्स्नाप्रियाणामिव रोहिणीशे ॥ २९ ॥

मुनीन्द्रे हीरस्वरिवासवे अम्बरवद्गनाङ्गणमिव पुर मेडताख्यनगरं पुनाने पवित्री-
कुवाणे सति तदा स्वरिसमागमनावसरे आस्ये स्वरिवदने यल्लावण्यं सौन्दर्यं लवणिमैव
सुधाममृतरस धयन्ति पिवन्तीति तेषां तादृशानां मानवानां मेडतापुरवासिमविकजनानां
महामहोऽत्युत्सवोऽमृतसंजायते स्म । केषामिव । ज्योत्स्नाप्रियाणामिव । यथा चन्द्रोऽमृत-
पायिनां चकोराणामम्बरमाकाशं पुनाने रोहिणीशे चन्द्रमसि महोत्सवो भवेत् ॥

श्लोकार्थं

नेम अंद्र आकाशने पवित्र करणे 'अकोर' पक्षीयो भाटे मडोत्सवइप अने छे;
तेम मेडता नगर इप आकाशने पवित्र करता आचार्यं लगवंत पोताना मुष्इपी अंद्रतुं
सुधापान करी रडेला मानवाने भाटे मडा मडोत्सव इप अन्या ! ॥ २९ ॥

एकोऽहमेव त्रिजगज्जनानां पिपर्मि कामानपरानपेक्षः ।

इति स्मयावेशवशादिवान्तः परानपास्य स्थितमेकमेव ॥ ३० ॥

मरौ सुराणामिव शाखिनं स प्रणेमिवाञ्छ्रीफलवर्धिपार्थम् ।

अवग्रहो वृष्टिमिवेष्टसिद्धिं वध्नाति तीर्थेव्यतिलह्वनंयत् ॥ ३१ ॥ (युग्मम्)

स हीरस्वरिः श्रिया जनादतिशायिमाहात्म्यलक्ष्म्या कलित फलवर्धिनामानं पार्श्वं श्रीपार्श्वनाथं प्रणेमिवान् नमस्करोति स्म । उत्प्रेक्ष्यते मरौ धन्वमण्डले सुराणां शाखिनं कल्पवृक्षमिव । किंलक्षणम् । परानन्याञ्जिनबिम्बानपास्य त्रिमुच्य एकमेव स्वयमेव स्थित स्वप्रासादे प्रवसन्तम् । श्रूयते हि तत्पार्श्वे परा कापि जिनप्रतिमापि स्थातुं न शक्नोति अतश्चैकाक्येय तिष्ठति । किंचेदमस्माभिरपि श्रुतचरं दृष्टचरं च, यत् फलवर्धिपार्श्वनाथ-प्रासादद्वारि कपाटौ न तिष्ठतः । कदाचित्कश्चिदानीय योजयति तदा प्रातःसमये प्रासादात्क्रोशद्वयोपरि पतितौ दृश्येते, न द्वारि स्थितौ । अपि चान्या जिनप्रतिमापि स्थापितापि पार्श्वे न तिष्ठतीति । उत्प्रेक्ष्यते इत्यमुना प्रकारेण स्मयावेशो वाटोप' तस्य वशादायत्तत्वादिव । इति किम् । परानन्याप्रापेक्षते न काङ्क्षति । अथ वा परेषां न अपेक्षा यस्य स परानपेक्षस्तादृशोऽहमेक एव त्रिजगज्जनानां त्रैलोक्यलोकानां कामान्मनोरथान् पिपर्मि पूरयामि इत्येको हेतुः ॥ युग्मम् ॥

श्लोकार्थं

हीरविजय सूरिण्ये भइलूमिमां कल्पवृक्ष समान अने जिन प्रासादथी णीण प्रतिमाने हर करीने रडेला ऐकाङ्की ऐवा श्री इलवर्धिं पार्श्वनाथ लगवानने नमस्कार कर्थां. ते श्री पार्श्वनाथ ञ्णु ऐकाङ्की पणु स्पृष्टा राण्या विना निरपेक्ष ऐवो हुं ऐक क्षणु जगतनां णुवेनां अलिखाषाण्णाने पूरणु करवामा समर्थं छुं आ प्रकारना गर्वथी न ञ्णु प्रासादमा ऐकाङ्की रडेला न डोय ! (संलणाय छे के ऐकाङ्की पणु णीण जिन प्रतिमा ऐकाङ्की आ प्रासादमां स्थापन करी डोय तो ते आ प्रासादमां रडी शकती न हुती तेथी जिन प्रासादमा ऐक न श्रीइलवर्धिं पार्श्वनाथतुं जिंण हुतुं वणी इत्थोधि पार्श्वनाथ लगवानना जिन प्रासादना द्वारे कमाड रडी शकतां न हुतां. कर्हायित् ऐकाङ्की लावीने आरण्यामां कमाड ञ्णुडयां डोय तो पणु अलात समये प्रासादथी कमाड ऐ कैश हर पडेलां ञ्णुवामां आवता हुतां, परंतु द्वारे रडी शकता न हुता. ॥ ३० ॥ ३१ ॥

प्रस्थापितः सिद्धपुरात्पुरोऽपि साहेरभिप्राय बुभुत्सया यः ।
मिमेल तरिगन् विमलादिहर्षोपाध्यायसिंहो ग्रहवद्विन्दोः ॥ ३२ ॥

विमल इति पदमादौ यस्य तादृशो हर्षः स एवोपाध्यायेषु सिंहः पञ्चाननं तस्मिन्मेदिनीपुरे मिमेल मिलति स्म । अर्थादस्य सूत्रे । किंनत्र । ग्रहवत् । यथा बुधग्रहो दिवि गगने इन्दोर्मिलति । विमलहर्षः किलक्षणः । सिद्धपुरात्पूर्वं सिद्धपुरनगरात्पुरोऽग्रे प्रस्थापितोऽपि । कथा । साहेरकञ्चरपातिसाहेर्हृदयवर्ती य आशयः अभिप्रायः तस्य बुभुत्सया बोद्धुमिच्छया । ज्ञातुमित्यर्थः ॥

श्लोकार्थ

उपाध्यायोभां सिंहसमानं 'विमल हर्ष' नामना उपाध्याये अक्षर षादशाहना अलिप्रायने न्णुवानी धन्वाथी सिद्धपुरथी आगण प्रयाण क्युं हतुं ते उपाध्यायञ्च जेम आकाशमा बुध अह यद्रने भणे तेम मेउता नगरभां आचार्यदेवने मया ॥३२॥

महारकेन्द्रो नगरादमुष्मादेतं पुनर्वाचकवासवं ।
श्रीसीहादिराज द्विमलाह्व विशोत्तसेन युक्तं गुरुणेव साक्षात् ॥ ३३ ॥
प्रेपीत्पुरस्तुर्णमपि क्षितीन्द्रं ज्ञातुं तदीयाशय मात्मनाऽसौ ।
प्रज्ञात्मदर्शप्रतिविम्ब विश्वपदार्थ सार्थं स्वमिव प्रधानं ॥ ३४ ॥

असौ महारकाणामिन्द्रः पुनर्द्वितीयवारं पूर्वप्रस्थापनापेक्षया तूर्णं शीघ्रममुष्मान्मेदिनीपुराभिधानान्नगरादेतं पूर्वोक्तं वाचकवासवं विमलहर्षोपाध्यायं पुरोऽग्रे प्रेषितं प्रहिणोति स्म । किं कर्तुम् । क्षितीन्द्रमकञ्चरराजमपि पुनरात्मना स्वेन तदीयाशयसाहेर्निजस्याकारणमिप्राय किमर्थममहाकारितोऽस्मीति साहिमनपरिणामं ज्ञातुमवबोद्धुम् । किलक्षणम् । वाचकवासवम् । श्रिया शोभया कलितो योऽसौ सीहस्तेनादिपदभूतेन राजन्ती शोभमाना विमल इत्याह्वा नाम यस्य तादृशेन विज्ञेषु विद्वत्सु उत्तसेन श्रेष्ठेण श्रीसीहविमलप्रज्ञांशेन युक्तं सहितम् । उत्प्रेक्ष्यते साक्षात्प्रज्ञाप्रागल्भ्याद्गुरुणा बृहस्पतिनेव शक्रोऽपि तावद्वाचस्पतिना संयुक्तं एव स्यादिति । अथोपाध्यायस्योत्प्रेक्षा उत्प्रेक्ष्यते प्रज्ञां स्वप्रतिभा सैवात्मदर्शो दर्पणं तत्र प्रतिविम्बति मन्कामतीत्येवंशीला विश्वे समस्ता विश्वेषां वा त्रयाणां जगतां पदार्थानां सार्थाः समूहा यस्य तादृशं स्वमात्मीयं प्रधानमिव मन्त्रिणमिव ॥ युग्मम् ॥ इति मेदिनीपुरागमनफलपार्वर्णनाथयात्रावाचकप्रस्थापनं च ॥

श्लोकार्थ

अष्टपर षाट्शालने अलिप्राय जलुवा माटे आचार्यदेवे विद्वद् शिरोमणि विमल
 हर्ष षपाध्यायने मेडता नगरथी जलदी विडार करान्यो. जेम षृडरुपति वडे धन्द्र पणु
 षृडरुपति संयुक्त थाय छे, तेम शुरुदेवना सान्निध्यथी षृडरुपतिरुपे णनेला विमलहर्ष
 षपाध्यायनी प्रतिभाइपी हर्षणुमां त्रणे जगतना पदार्थोना समूह संकान्त थयो डोय
 तेवा हीरविजयसूरिना मंत्री न डोय । ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

प्रतिष्ठमानस्य ततो व्रतीन्दोः पदे पदे पौरपरम्पराभिः ।

महामहश्रीः समतानि भानोरहःसमूहैरिव शारदीनैः ॥ ३५ ॥

ततो मेडतानगरात्प्रतिष्ठमानस्य प्रस्थानं कुर्वतः । प्रचलत इत्यर्थः । व्रतीन्दोः स्वरेः
 पदे पदे स्थाने पुरनगरग्रामादौ पौराणां नागरिकाणां परम्पराभिर्घोरणीभिः महामह-
 श्रीरतिमहीयसी उत्सवानां शोभा समतानि निर्मिता । कस्येव । भानोरिव । यथा शार-
 दीनैः शरत्कालसंबन्धिभिः अहःसमूहैर्दिनवृन्दैः सूर्यस्य पदे पदे गरीयसी महसां किरणानां
 श्रीः संतन्यते । महः किरणवांची शब्दप्रभेदे नाममालायामकारान्तोऽप्यस्ति । यथा
 महं तु महसा साकम्' इति । तथा सकारान्तोऽप्युत्सववाची शब्दोऽस्ति । यथा नैषवे-
 'पनं महस्विनमुपैहि सदारुणोर्चवैः' इति । 'महस्विनमुत्सववन्तम् । महस्रशब्दः सकारा-
 न्तोऽप्यस्ति' इति तद्वृत्तिः । तेजस्विनं वा ॥

श्लोकार्थ

जेम शरदःशतुना द्विसो वडे सूर्यनां किरणोनी तेजेवृद्धि थाय छे, तेम मेडता
 नगरथी आचार्यदेव प्रयाणु करता स्थाने स्थाने गाभे गाभे अने नगरे नगरे अनेक
 संधोअमे मडोत्सवनी वृद्धि करी, अर्थात् अनेक मडोत्सवोनुं आयोजन कयुं. ॥ ३५ ॥

फतेपुरं सागरमेखलानां वसोकसारामिव गन्तुमिच्छुः ।

यावत्स साङ्गां नगरं पवित्रीकरोति वाचंयमचक्रवर्ती ॥ ३६ ॥

भूपं प्रति प्राक्प्रहितोऽथ तावच्छ्रीवाचकेन्द्रो विमधादिहर्षः ।

सैन्येन सैन्येश इवानुयातो विदग्धवृन्देन फतेपुरेऽगात् ॥ ३७ ॥ (युग्मम्)

अथेत्यपरप्रारम्भे मेदिनीपुरात्प्रभोः प्रस्थानात्प्राक् पूर्वं भूपं प्रति प्रहितः प्रेषितो विमल इति पदमादौ यस्य तादृग्विधो हर्ष इति नामा त्रियोपाध्यायपदशोभषा सहितो वाचकेन्द्र एतावता विमलहर्षोपाध्यायः तावत्समय एव फतेपुरे अगाद्रच्छति स्म । जगामैत्यर्थः । किलक्षणः । विदग्धवृन्देन पण्डितमण्डलेनानुयातः । अनुगम्यमान इत्यर्थः । क इव । सैन्येश इव । यथा चक्रवर्तिना स्वमित्त्रमिलनार्थं कश्चित्सैन्येन कटकेनानुगतः प्रहितः सेनापतिश्चक्रमित्त्रनगरे गच्छति । तावत्कुत्र । यावद्वाच्यमानां मुनिनां सार्वभौमश्चक्रवर्ती यावता समयेन साङ्गां नगरं पवित्रीकरोति पुनाति । किं कर्तुमिच्छुः । फतेपुरं गन्तुमिच्छुः श्रीकरीनगरी यातुकामः । उत्प्रेक्ष्यते सागरमेखलायाः समुद्रपर्यन्तभूमेः वस्वोकसारामिव धनदनगरीमिव ॥ युग्मम् ॥

श्लोकार्थ

जेम चक्रवर्ती पोताना मित्र राजने भणवा माटे सैन्य वडे अनुसराता अेषा सेनापतिने प्रथम मित्रराजनी नगरी तरक्ष भोक्त्रे, तेम आचार्यदेवना प्रयाणु पडेलां राज तरक्ष भोक्त्रेला विद्वद्भूम उणी वडे अनुसराता वाचकेन्द्र विमलहर्ष उपाध्याय इतेपुर सिङ्गी नगरीमा पधार्या, त्यारे आचार्यदेवे 'सांगा' नामना नगरने पवित्र कथुः. ते सागा नगरी जणु समुद्रनी भेषला विषे रडेली धनदपुरी अलका न डोय (तेवी हती) ॥ ३६ ॥ ३७ ॥

संस्निह्यतश्चक्षुरिव प्रिय स्वं श्रीपातिसाहिं मिलति स्म पूर्वम् ।

गोष्ठीमनुष्ठाय पुनः सधर्म्यां प्रामोदयत्प्रीतमना महीन्द्रम् ॥ ३८ ॥

स विमलहर्षोपाध्यायः पूर्वं क्षुरिमिलनात्प्राक् साहिमकञ्चरपातिसाहिं मिलति स्म । किमित्र । चक्षुरिव । यथा संस्निह्यतः स्नेहातिशय विभ्राणस्य नयन स्वप्रिय निजमनोरुचितं प्रति गत्या तदङ्गसंगमात्पूर्वमेव मिलति पुनर्मिलित्वा अनन्तर धर्म्या धर्मसवन्धिनी गोष्ठी मिथो वातामनुष्ठाय कृत्वा प्रीतमना स्वयं दृष्टमानसः सन् महीन्द्रं पातिसाहिं प्रामोदयत्प्रहादयामास ॥

श्लोकार्थ

जेम प्रियजन प्रत्ये पूर्वे त्रेमदृष्टि भणे, तेम आचार्यदेवनी पडेला विमलहर्ष उपाध्याये अकणर आदशाहने मणी पररपर धम गोष्ठी करीने आदशाहने युश कथी. ॥ ३८ ॥

कल्याणवान्कुत्र कियच्च दूरे कदायियासुः पुनरस्ति सूरिः ।
साहिस्तदोदन्तमष्टं मुनीन्दोः स प्राश्रयत्सख्युरिवातिहृष्यन् ॥ ३९ ॥

तदा वाचकमिलनव्यतिकरे हृष्यन् मनसि प्रमोदं प्राप्नुवन् साहिरकव्रगो मुनीन्दो-
र्हीरसूरैरमुमिहैव वृत्ते कथ्यमानमुदन्तं समाचार प्राश्रयत्पृच्छति स्म । कस्येव । सख्युरिव ।
यथा कश्चित्सखा स्वमित्प्रस्योदन्तं प्रश्रयति । तमेवोदन्तप्रश्नमाह स सूरिः कल्याणवान्
कुशलीवर्तते । पुनः सूरिः कुत्र स्थाने पुरे ग्रामे वा अस्ति । पुनः कियद्दूरे विप्रकृष्टे स्थाने
वर्तते । पुनः कदा कस्मिन्काले मासे दिने अवसरे वा आयियासुरत्रागन्तुमिच्छुरस्ति ॥

श्लोकाथं

जेम केअं प्रिय पोतानां प्रिय मित्रनां कुशण समाचार पूछे, तेम अकण्ठ
णादशाडे हृषित थर्धने विमलहृषं उपाध्यायने आचार्यं देवना कुशण समाचार पूछयाः
के 'आचार्यं देव कुशण छे ने? केट्ठे हर छे? कया स्थाने छे? कयारे पधारवाना?
आ रीते प्रश्नो पूछया. ॥ ३९ ॥

प्रभुः शुभंयुर्वरिवर्ति नीतिशालीव साङ्गानगरं पुनानः ।
वितिष्ठते वर्त्मनि नातिदूरे विभूषितो वर्ष्मणि वार्धकेन ॥ ४० ॥
शनैः शनैस्तत्पथि सञ्चरिष्णुः स्वल्पैः समायास्यति वासरैः स ।
तरक्त इत्यागममीहमानः स वाचकेन्द्रं विससर्ज साहिः ॥ ४१ ॥

स साहिर्वाचकेन्द्रं विससर्ज पश्चात्प्रेषयति स्म । किं कुर्वाणः । प्रभो. सूरैरागमं स्वपुरे
पादावधारणं समीहमानो वाञ्छन् । पुनः किंभूतः । तेनोपाध्यायेनेत्यमुना प्रकारेणोक्तो
दत्तोत्तरः । इति किम् । हे साहे, प्रभुर्हीरविजयसूरिनीत्या न्यायेन शीलते शोभते
इत्येवंशीलस्तादृक् राजेव शुभंयुः शुभयुक्तः कल्याणवान् वरिवर्ति अतिशयेन कुशली
वर्तते । पुनर्युना साङ्गानगर सांगानेरनाम पुरं पुनानः पवित्रीकुर्वाणोऽस्ति । हे साहे,
नातिदूरे नेदीयस्येव वर्त्मनि मार्गे वितिष्ठन्ते । पुनः वर्ष्मणि स्वशरीरे वार्धकेन वृद्धाव-
स्थया विभूषित. शोभितः । यदुक्तम् 'अलकरोति हि जरा राजामात्यभिषग्यतीन्'
इति सूक्ते । तत्तस्माद्दार्ढ्यकारणात् पथि मार्गे मन्द मन्दं शनैः शनैः संचरिष्णुः सचर-
णशीलोऽस्ति । तथा स्वल्पैरेव वासरैः स्तोत्रैरेव दिनैः समेता श्रीमत्पात्रवै समायास्यति ॥
इति विमलहृषोपाध्यायस्य साहिना मिलनगोष्ठीपश्चादागमनानि ॥

श्लोकार्थं

भादशाहुना प्रश्नना ज्वाणसां विमलहर्षं उपाध्याये कथ्यं के “हे राजन् ! आर्यं निष्ठ रामनी जेम आचार्यदेव कुशण क्षेमे छे, तेमज्ज हांल सांगानेर नगरने पवित्र करीने रहेलां छे, अनि हर नथी, परतु वृद्धावस्थाथी शरीर विभूषित होवाथी धीमे धीमे यात्रे छे, अहप द्विसोमा ज् आपनी पासे पधारशे.’ आ प्रमाणे सभाचार साखणीने दुर्षित थयेला भादशाहे उपाध्यायने विहाय आपी. ॥ ४० ॥ ४१ ॥

तद्वाचकेन्द्रादधिगत्य वार्तां श्राद्धैर्निनंसोत्सुकितैः प्रमोदात् ।

अभ्येत्य भव्यैरिव तुङ्गिकायाः पुरो जिनेन्द्रः स ततः प्रणमे ॥ ४२ ॥

ततोऽकञ्चरपाश्वर्वादुपाध्यायागमनानन्तरं स चासौ वाचकश्च तद्वाचकस्तस्माद्धिमलहर्षो-
पाध्यायसकाशात् साहिप्रोक्तां वार्तामधिगत्य सम्यक् ज्ञात्वा निनसया स्वरिं नन्तुं सिच्छया
उत्सुकितैरुत्कण्ठितैः श्राद्धैः श्रीकरीत्रादजनैरभ्येत्य साङ्गानगरं यावत्संमुखमागत्य पुरः
फतेपुरसंधस्य प्रथमतः प्रमोदादानन्दात् स स्वरिं प्रणमे नमश्चक्रे । कैरिव । भव्यैरिव ।
यथा तुङ्गिकायास्तुङ्गियानात्रया नगर्या भविकैः श्रावकैः अभ्येत्य जिनेन्द्रो महावीरः
प्रणमते स्म ॥

श्लोकार्थं

जेम तुगीया नगरीना श्रावकोमे आवीने लगवान महावीरने नमस्कार कर्था हुता,
तेम उपाध्याय पासेथी सभाचार ज्वाणीने वहन करवा भाटे उत्सुक थयेला सीकी नगरीना
श्रावकोमे सांगानगर आवीने आचार्य महाराजने वंदन कर्था. ॥ ४२ ॥

दत्तां सुरेभ्यो हरिणाम्बुनाथमावेऽधिगत्येव सुधां सुरेन्द्रः ।

प्रीतेभ्य एभ्यः प्रभुरप्यवेत्योदन्तं तमन्तर्मुदमादधार ॥ ४३ ॥

प्रभुर्हीरस्वरिरपि प्रीतेभ्यो हृष्टेभ्य एभ्यः संमुखागतश्रावकजनेभ्यस्तं विमलहर्षोपाध्या-
यसत्कमुदन्त साहिलिलनादिवृत्तान्तमवेत्य ज्ञात्वा अन्तश्चित्तमध्ये मुदं हर्षमादधार
विभर्ति स्म । क्र इव । सुरेन्द्र इव । यथा पुरंदरः शक्रः अम्बुनाथस्य जलपतेः समुद्रस्य ।

‘यादःओतोवानदीशः’ इति हैम्याम् । मावे मघनसमयावसाने हरिणा नारायणेन दत्तां
विश्राणिताम् अत एव प्रीतेभ्यः यदर्थं समेता सा सिद्धिः सुराणां समजनि ततः प्रीतिं
प्राप्तेभ्यः सुधाममृतमधिगत्य प्राप्य मनसि मोदमाधत्त दधौ ॥

श्लोकार्थं

समुद्रतुं मंथनं तथा षाढ नारायणु पासेथी देवोने सुधानी प्राप्तिं थयाथी जेम
धन्द्रे ढर्षं धारणु कथो हुतो, तेम आचार्यं देवे सीङ्गी नगरीनां श्रावको पासेथी विमलढर्षं
उपाध्यायनुं षाढशाढ साथेनां मिलनना सामाचार जण्णीने हुदयमा अत्यंत आनंद
धारणु कथो. ॥ ४३ ॥

पवित्रयंस्तीर्थः इवाध्वजन्तूपुरेऽभिरामादिमवादानाम्निः ।

यावत्समेतः प्रभुरेत्य तातद्द्राग्वाचकेन्द्रेण नतः स तावत् ॥ ४४ ॥

स प्रभुर्हीरस्वरिस्तावत्स्मिन्नेव समये द्राक् शीघ्रमागत्य फतेपुरादन्येस्य विमलढर्षो-
पाध्यायेन नतो नमस्कृतः । कदा । यावत्स्मिन्नेव समये अभिरामा इति पदमादिम यत्र
तादृग्वाद इति नाम यस्य तादृशे पुरे प्रतावता अभिरामवादनगरे समेतः सन्धक् सुखेन
आयातः । किं कुर्वन् । तीर्थं इव । तीर्थशब्दः पुनपुंसके । ‘प्रस्थं तीर्थं प्रथमलिन्दः’ इति
लिङ्गानुशासने । शत्रुंजयादिरिव अध्वजन्तुमार्गवासिनो मनुष्यान् पवित्रयन् पावनीकुर्वन्
तीर्थमपि अध्वना मार्गेण कृत्वा समायातान्यात्रिकांल्लोकान्पुनाति ॥

श्लोकार्थं

जेम शत्रुंजय आदि तीर्थं यात्रिकोने पवित्र करे छे, तेम ‘अभिरामावाद्’ नामना
नगरमा आविकोने धर्मदेशना वडे पवित्र करता जेवा आचार्यं महाराजने कृतेहुपुर-
सिङ्गीथी आवीने विमल ढर्षं उपाध्याये वंदन कथुं. ॥ ४४ ॥

मघोः पिकीकान्त इवैष युष्मत्समागमं काङ्क्षति भूमिकान्तः ।

तद्वाचकेनेत्सुदितो व्रतोंद्रा फतेपुरोपात्तभुवं वभाज ॥ ४५ ॥

प्रतीन्द्रो हीरसूरिः फतेपुरस्योपान्तमुवं समीपक्षोर्णी वभाज शिश्राय । श्रीकरीपाश्र्वे
समेत इत्यर्थः । किंलक्षणः । तद्वाचकेन स चासौ यः साहिपाश्र्वे गत्वागतो वाचकश्च तेन
इत्यमुना प्रकारेण उदितः कथितः । विज्ञप्त इत्यर्थः । इति किम् । हे प्रभो, पषोऽक-
ष्वरनामा भूमिकान्तः पृथ्वीपतिः युष्माकं समागममागमनं काङ्क्षति वाञ्छति । क इव ।
पिकीकान्त इव । यथा कोकिलावल्लभो मधोर्वसन्तसमयस्य समागमं कामयते ॥ इति
फतेपुरसमीपे प्रभोरागमः ॥

श्लोकार्थ

त्यारणाह आचार्यदेवे इतेडपुर समीपनी भूमिने अलंकृत करी अने उपाध्याये
आ प्रभाणु विज्ञप्ति करी के, “हे स्वामिन्, जेम डेडिल वसंतना आगमनने धरछे,
तेम णादशाह आपना आगमनने धरछे छे.” ॥ ४५ ॥

अश्रावि संघेन ततः प्रवृत्तिर्जनानात्सूरिसमागमस्य ।
द्वीपान्तरोपागतपण्यपूर्णपोतत्रजस्य व्यवहारिणेव ॥ ४६ ॥

ततः सूरैः फतेपुरसमीपागमनानन्तरं संघेन श्रीकरीश्राद्धवर्गेण जनानां वर्धापनिका-
दायकानामानान्मुखान्सूरैः समागमस्य प्रभोः पादावधारणस्य प्रवृत्तिर्वार्ता अश्रावि श्रूयते
स्म । केनेव । व्यावहारिणेव । यथा व्यापारिणा द्वीपान्तरेभ्यः अन्योन्यद्वीपेभ्यः
उपागतानां तथा पण्यैः क्रयार्णकैः पूर्णानां भृतमध्यानां पोतानां यानपात्राणां गणस्य
समूहस्य समागमवार्ता श्रूयते ॥

श्लोकार्थ

जेम व्यापारीन्ना अन्यद्विपथी आवेलां करियाण्णथी लरेलां यानपात्रे (वडाण्णे)ना
समाचार सांलणे, तेम इतेपुरना संघे वर्धापके (वधाभण्णी आपनार भाण्णेसे) पासेथी
आचार्य देवना आगमनना समाचार सांलण्या. ॥ ४६ ॥

उपायनीकृत्य तृपैरिवैतन्महीमधोनः कनकांशुकादि ।
तदागमोऽभाष्यत थानसिंहामीपालमातृमुखसंधमुख्यैः ॥ ४७ ॥

थानसिंहो रामाङ्गजसाहिसेवकः, तथा अमीपालोऽपि साहेः प्रतिदिननालिकेरदौकन-
कृत, तथा मानुमुखा. आद्या येषु तादृजैः संधैः श्राद्धवर्गैः मुख्यैः प्रकृष्टैः श्राद्धैः पतन्मही-
मवीन. अकञ्चरसाहेस्तदागमः स्वरेरागमनभाष्यत प्रोच्यते स्म । किं कृत्वा । नृपैरन्य-
भूपालैरिव कनक रत्नमंशुकानि वस्त्राणि आदौ यस्य तादृग्वस्तुजातमुपायनीकृत्य
दौकयित्वा ॥

श्लोकार्थ

थानसिंह अमीपाल, अने मानुमुख (मानुकल्याण) आदि संधसेवकैश्च अकञ्चर
आदशाहने सुवर्ण, वस्त्रो आदितुं लेटणुं करीने सूरिणो आगमनना समाचार
कथा. ॥ ४७ ॥

आज्ञां तवासाध समग्रभूमीपालाङ्कपङ्केरुहमृङ्गिताङ्घ्रेः ।

कुर्मो जिनस्येव वयं प्रवेशमहं मुनीन्दोर्महनीयकीर्तेः ॥ ४८ ॥

समग्रा. समरता ये भूमिपाला राजानस्तेषामङ्क उत्सङ्गः स एव पङ्केरुह पद्म तत्र
मृङ्गितौ अमराविवाचरितौ अङ्घ्री चरणौ यस्य तत्राञ्चोधनम् । हे साहे, तवाज्ञामादेशमा-
साद्य संप्राप्य वयं त्वदीया महाजनजनाः आवकाश्च महनीया जगज्जनश्लाघ्या कीर्तिर्यशो
यस्य तादृशस्य तीर्थकरस्येव मुनीन्दो. श्रीमदाहृतश्रीहीरविजयसुरैः प्रवेशस्य फतेपुरमध्ये
समागमनस्य महमुत्सव कुर्मः ॥

श्लोकार्थ

समस्त राज्ञोना मध्यभाग इपी कभलमा भ्रमर इपे जेना अरण्य रक्षा छे,
तेवा छे स्वामिन्, आपनी आज्ञा पासीने, तीर्थ कर लगवाननी जेम जेमनी कीर्ति
श्लाघनीय छे, तेवा हीरविजयसूरिणो-अभे प्रवेश महोत्सव करीअे ? ॥ ४८ ॥

प्रभोर्निपीयोपगमं प्रमोदप्रोत्फुल्लवत्क्राम्बुरुहो महीन्द्रः ।

सुधां स्वगाम्भीर्यजिताब्धिनेवोपदीकृतामुच्चरति स्म वाचम् ॥ ४९ ॥

महीन्द्रः साहिवाणीमुच्चरति स्म वभाषे । उत्प्रेक्ष्यते स्वस्यात्मानो गाम्भीर्येण
गम्भीरतया जितेनाव्धिना समुद्रेण उपदीकृतां सुधामिव । किंभूतः महीन्द्र. । प्रमोदेनाल्हा-

देन उत्फुल्लं विकसितं वक्रं मुखमेवास्त्रुरुहं कमलं यस्य । किं कृत्वा । प्रभोः स्वरूप-
गमं पादावधारणं निपीय सादरं श्रुत्वा ॥

श्लोकाथं

आचार्यं महाराजना पदार्पणने आदरपूर्वकं सालणीने, दुर्षथी जेमनुं मुअकभल
विकस्वर अन्धुं छे, तेवा अकभर आदशाडे वाणी उग्यारीः ते वाणी जण्णे पोतानी
गंलीरताथी परालव पाभेदा समुद्रे लेटण्णा इपे आपेदी सुधा न डोय । ॥ ४८ ॥

यरिगन्महाश्र्वरसे निमग्नीभूता त्रिलोकीजनता यथा स्यात् ।

विनिर्मिभीध्वं तमिह प्रवेशमहं महीयांसमहो मुनीन्दोः ॥ ५० ॥

अहो इति संबोधने । हे आन्द्राः, इह मत्फतेपुरमध्ये मुनीन्दोः स्वरिराजस्य तं जगति
विख्यातिमाजं महीयांसं बहुप्रविणवितरणविविधविचित्ररचनाकरणादिभिरतिमहान्त
प्रवेशस्य महमुत्सव तथा तेन प्रकारेण निर्मिमीन्व कुरुन्धम् । तथा कथं त कं च ।
यथा येन प्रकारेण त्रिलोकीजनता त्रैलोक्यलोकनिकरः यस्मिन्प्रवेशमहोत्सवे महानतिशायी
य आश्र्वरसः विरायातिरेकरसस्तस्मिन्निमग्नीभूता निलीयस्थीयमाना व्रुडितेव स्यात् ।
अत्र गर्भितोत्प्रेक्षासौ ॥

श्लोकाथं

“हे श्रावणो, मारा इत्तेपुरमा महाभडिभावत जेवा सूरिराजनेो जेवेो प्रवेश
महोत्सव करावेो के जेने जेधने त्रण्णे दोकनेो समूह आश्र्वरसमा गरकाव अनी
जय.” ॥ ५० ॥

गिरं धरेन्दोर्हृदये निधाय नालीकनेत्रामिव नैगमास्ते ।

वाचस्पतेर्गोचरयन्ति वाचो न यां कदाचिन्मुदमादद्युस्ताम् ॥ ५१ ॥

ते नैगमा वणिजः आद्रास्तामसाधारणां मुद प्रमोद दधुर्घोरयन्ति स्म । यां मुद
वाचस्पते सुराचार्यस्यापि वाचो वचनरचना कदाचित्कस्मिन्नपि प्रस्तावे गोचरयन्ति
विषयीकुर्वन्ति । गुरुगिरोऽपि यां वक्तुं न प्रभवन्तीत्यर्थः । किं कृत्वा । नालीकनेत्रा

प्रफुल्लत्कमललोचनामिव धरेन्दोरकञ्जरस्य वसुधाविधोर्गिरं वाणीं हृदये निधाय हृदयं
मनो वक्षश्च तस्मिन् स्थापयित्वा वक्षसि वनिता निधीयते मनसि वागवधार्यते च ॥
इति स्ररेः प्रवेशोत्सवकरणार्थं साहेर्विज्ञप्तिरादादेशप्राप्तिश्च ॥

श्लोकार्थं

जेम कमलाक्षी जेवी ज्ञीने वक्षस्थल पर स्थापन करीने आनंद प्राप्त थाय तेम
सुरशुने पणु अगोथर तेवी आदशाहणी वाणीने हृदयमां स्थापन करीने थानसिंह
आदि श्रावके अत्यंत हर्षित थया. ॥ ५१ ॥

निमृत्य पृथ्वीपुरहूतपार्श्वत्संधस्य चाथाकथयन्नुदन्तम् ।

सोऽपि प्रसर्पत्प्रमदामृताब्धौ मराललीलायितमाततान ॥ ५२ ॥

अथ साहिनाज्ञाप्रदानानन्तरं स्थानसिंहादयः श्राद्धाः पृथिवीपुरहूतस्य साहेः पार्श्वान्नि-
वृत्य पश्चाद्ब्रलयित्वा संधस्य समग्रश्राद्धश्रीवार्जनवर्गस्य उदन्त भूपतिसंबन्धिनं । वृत्तान्तमकथ-
यन्निवेदयन्ति स्म । पुनः संधोऽपि । श्रुत्वेत्यस्याहार्यम् । प्रसर्पन्वर्धमानो यः प्रमोदो हषः स
पवामृताब्धिः क्षीरसमुद्रस्तस्मिन्मराललीलायितं राजहंसविलसितमाततान कुरुते, स्म ।
'हंसासाहतपद्मरेणुकपिशक्षीरार्णवान्भोभृतैः' इति रजातस्यास्तुतौ । परमानन्दमेदुरीमाव
वमारेत्यर्थः ॥

श्लोकार्थं

त्यार पछी थानसिंह आदि श्रावकेजे आदशाह पासेथी पाछा करीने सव
समाचार संधने निवेदित कर्था. आवा शुभ समाचार सांलणीने समस्त श्रावक समूह
अत्यंत आनंदरूपी क्षीरसमुद्रमां राजहंसणी भाइक भस्त णनी गये. ॥ ५२ ॥

अथ फतेपुरसंधस्य संमुखगमनारम्भः

संधः प्रतस्येऽभिमुखं मुनीन्दोरत्कण्ठितामाकलयान्निकुण्ठाम् ।

कूलंकपाकान्त इव प्रवृद्धकल्लोलशाली रजनीश्वरस्य ॥ ५३ ॥

संघः आगराफतेपुरआन्द्रसमुदायो मुंनीन्दोर्हीरविजयस्वरैरभिमुख प्रतस्थे प्रचलति स्म । किं कुर्वन् । अकुण्ठामत्यभ्यधिकामुत्कण्ठामौत्सुक्यमस्यास्तीत्युत्कण्ठी तस्य भाव उत्कण्ठिता तामाकलयन्दधत् । क इव । कूलंकषाकान्त इव । यथा, कूलं मर्यादामूर्धो कषन्ति विलिखन्ति पातयन्तीति कूलंकषा नद्यस्तासां कान्तो भर्ता समुद्रो वृद्धा वृद्धिं प्राप्ता उपचिता ये कल्लोलस्तस्मैः शालते शोभते इत्येवंशीलः, सन् रजनीश्वरस्य विघोरभिमुखं प्रतिष्ठते ॥

श्लोकाथं

उच्छ्रिता तरंगोथी शोभते सरितपति समुद्र भरती इषे चंद्रनी सन्मुष्ण नय तेम आशा अने इत्तेपुरने। श्रावक समुदाय अति उत्कंठा धारणु करतो आशार्थ देवनी सन्मुष्ण आदथे ॥ ५३ ॥

सुवर्णकायानतिवातवेगान्वीह्वविशेषैः क्षितिमस्पृशन्तः ।

कृष्णा इवाध्याखरुहूर्वहन्तः श्रियं हरीन्केचन चक्रहस्ताः ॥ ५४ ॥

केचन जनाः हरीनश्वानारुहः अध्यासामासुः । के इव । कृष्णा इव । यथा नारायणा हरीन् गरुडानारोहन्ति । किं कुर्वन्तो जना नारायणाश्च । वहन्तो धारयन्तः । काम् । श्रियम्, विविधवस्त्रामरणादिशोभां लक्ष्मीं च । उभयेऽपि कमलां कलयन्तो वा । पुनः किंभूताः- चक्रं रथाङ्गमाकृत्या मूर्तिमद्रा सुदर्शनं हस्ते पाणौ येषाम् । किंलक्षणान् हरीन् । सुशो- भनो वर्णो रक्तपीतश्वेतादिको येषाम् । यदुक्त हैम्याम् 'सिते तु तत्र कोकाहो खोद्गाहः श्वेतपिङ्गले । पीयूषवर्णे सेराहः पीते तु हरयो हये ॥ कृष्णवर्णे तु खुद्गीहः क्रियाहो लोहितो हयः । आनीलरपु नीलकोऽत्र त्रियूहः कपिलो हयः ॥' इत्यादिवचनात् । पक्षे स्वर्णकायास्तन्मयत्वात् । यदुक्त हैम्याम् 'पक्षिस्वामी कार्श्यपी स्वर्णकायः' इति । पुनः किंभूताः । अतिक्रान्ता वातानां वेगो यैर्द्वयेऽपि । पुनः किंभूता । वीह्वानां धौरित- वल्लितप्लुति-उत्तेजित-उत्तरिताभिधानानां धारागतीनां विशेषैरतिशयैर्विविधप्रकारैर्वा । 'धौरित वल्लितप्लुत्युत्तेजितोत्तरितानिव । गतयः पञ्च धाराख्यास्तरङ्गाणां क्रमादिमाः ॥' इति हैम्याम् । क्षितिं क्षोणीमण्डलमस्पृशन्तः पर्दिन संघट्टयन्तः शीघ्रगामितया । अथ वा उत्तालकालललितैर्भूमि स्पृशन्तोऽपि न दृश्यन्ते । यदुक्त नैषधे 'दृग्ज्ञेयकेवलनमःक्रमण- प्रवाहैर्वाहैरलुप्यत सहस्रदृग्वर्गवर्ग' इति । पक्षे खगतया ॥

શ્લોકાર્થ

જેમ કૃષ્ણ (વિષ્ણુ) ગરુડ આરૂઠ થાય તેમ કેટલાક માણસો અતિવેગવંતઅશ્વો ઉપર આરૂઠ થયા હતા. જેમ કૃષ્ણ (વિષ્ણુ) લક્ષ્મીચુકત હોય છે, તેમ માણસો વિવિધ પ્રકારનાં આભૂષણો વડે શોભતા હતા. જેમ કૃષ્ણના હાથમાં સુદર્શનચક્ર હોય છે, તેમ માણસોનાં હાથમાં ચક્રની આકૃતિ હતી. સુવર્ણમય કાયાવાળા ગરુડની જેમ લાલ, પીળા અને શ્વેત આદિ રંગવાળા અશ્વો ઉપર કે જેમની અતિવેગવંત-પવન ગતિ છે, વળી ધૌરિત, વલ્ગિત, પ્લુત, ઉત્તેજિત એને ઉત્તરિત આદિ એવા પાંચ ધારા ગતિ વડે પૃથ્વીને પણ નહીં સ્પર્શ કરતા એવા અશ્વો ઉપર લોકો આરૂઠ થયા હતા. ॥ ૫૪ ॥

વમ્બુર્વિભૂપાંશુતલિદ્વિતાનન્ગર્જોર્જિતસ્પન્દિમદામ્બુધારાન્ ।

શક્ત્રેણ કાયાઃ કુતુકાત્કૃતાઃ કિં યાનામ્બુદાન્કેચિદિમાન્મજન્તઃ ॥ ૫૫ ॥

કેચિજ્જનાઃ વમ્બુઃ શુશુભિરે । કિં કુર્વન્તઃ । હિમાન્ હસ્તિનો મજન્તોઽધ્યારોહન્તઃ । ઉન્પ્રેક્ષ્યતે કુતુકાત્કૌર્વહલાન્ શક્ત્રેણ કાયાઃ સ્વશરીરાણિ કિં કૃતાઃ । કિં કુર્વન્તઃ કાયાઃ । યાનાનિ વાહનીમૂતાનમ્બુદાન્મેધાનાશ્રયન્તઃ । ‘સંકન્દનાસ્રખ્ણ્ણલમેધવાહનાઃ’ इति हैम्याम् । હિમાન્મ્બુદાંશ્ચ કિંલક્ષણાન્ । વિશિષ્ટા મૂષા આમરણાનિ તેષામંશવઃ કિરણા પવ તલિતાં વિદ્યુતા વિતાનં વૃન્દં યેષાં તાન્ । ‘વિનૈવ મૂષામવધિઃ શ્રિયામસૌ’ इति नैषधे । ‘મૂષા આમરણાનિ’ इति तद्रूपतिः । વિશિષ્ટા- શોમા યેષાં તાદૃશા અંશવો યાસાં તાદૃગ્વિધાનાં સૌદામિનીનાં મખ્ણ્ણલં યેષુ । ગર્જાભિર્ગર્જારિવૈઃ કૃત્વા ઉમયેઽખ્યુર્જિતાઃ પ્રવલાઃ સ્પન્દન્તિ શ્ચરન્તિ-इत्येवंशीला मदा दानानि त पवाम्बुनि जलानि तेषां धाराः प्रवाहा येषु स्पन्दन्ति निष्पतन्ति इत्येवंशीला मदेनाहंकारेण एकैकेभ्योऽभ्यधिकाभ्यधिका । अथ वा ग्रीष्मतसीमूर्तं भूलोकं निर्धापयिष्यामशीतलीकरिष्याम् इति मदेन हर्षेण युक्ताः पयसां धारा येषाम् । ‘मदो रेतस्थहंकारे मद्ये हर्षे मदानयोः । कस्त्वरिकायां क्षौब्ये च’ इत्यनेकार्थः । पश्चात्कर्मकारयः ॥

શ્લોકાર્થ

જેમાં આભૂષણોનાં કિરણો રૂપી વિદ્યુતનો સમૂહ છે, તેમજ પ્રબલ ગર્જનાઓથી સ્પંદન રૂપે બનેલા મદરૂપી જલધારાને વરસાવતા અથવા ગ્રીષ્મના તાપથી તપેલા લોકોને હું શીતલ કરીશ આવા હર્ષથી ચુકત જલધારાવાળા ગર્જેન્દ્રો ઉપર આરૂઠ થયેલા કેટલાક માણસો શોભતા હતા, તે ગર્જેન્દ્રો જાણે ઈન્દ્રે કૌતુકથી અનેક શરીરોને યાન (વાહન) રૂપે ઠર્યાં હોય તેવા મેધો ન હોય. ॥ ૫૫ ॥

रथ्यैः सनाथान्मणिशातकुम्भसंदर्भगर्भान् रथिकैः श्रिताङ्गान् ।

मरुद्रथान् रथःसदना इवात्र व्यभूषयन्केऽपि पुनः शताङ्गान् ॥ ५६ ॥

अत्र संमुखागमनोत्सवे पुनः केऽपि जनाः शताङ्गान् रथान् व्यभूषयन् अलंकुर्वन्ति स्म । किंमृतान् । रथ्यैरथैर्वृषभैर्वा सनाथान् सहितान् । पुनः किंमृतान् । मणीनां नान्नावि-
धरत्नानां शातकुम्भानां स्वर्णानां संदर्भो रचना गर्भे मध्ये येषाम् । पुनः किंमृतान् ।
रथिकैः रथारोहिनः श्रितः सेवितः अङ्ग उत्सङ्गो येषाम् । के इव । स्वःसदना इव ।
यथा देवा मरुद्रथान् दिव्यस्यन्दनान् विभूषयन्ति ॥

श्लोकार्थं

नेम द्वेवा दिव्यरथेने शोलावे, तेम क्टलाक भाणुसो अश्वयुक्त अथवा वृषभ-
युक्त तेमञ्च सुवर्णनी रथना तथा अनेक प्रकारनां रत्नोनी रथनाथी युक्त जेवा
रथोमां जेठेला शोले छे ॥ ५६ ॥

स्थलप्रफुल्लध्वजेमपञ्चलेखाविभूपामिव लम्भयन्तः ।

क्रमद्वयीचङ्क्रमणक्रमेणालंचक्रिरे केचन वार्धिकाञ्चीम् ॥ ५७ ॥

केचन जना क्रमयोश्चरणयोर्द्वयी तथा यच्चङ्क्रमणं प्रचलनं तस्य क्रमेण परिपाठ्यां
वार्धिकाञ्चीं भूमिमलंचक्रिरे भूषयन्ति स्म । उत्प्रेक्ष्यते स्थले जलातिरिक्तप्रदेशे प्रफुल्लन्ति
विजृम्भमाणानि नवानि प्रथमप्ररूढानि हैमानि कनकसंबन्धीनि पद्मानि कमलानि तेषां
लेखाः श्रेणयस्तासां विभूषां शोभां लम्भयन्तं प्रापयन्त इव । उत्फुल्लस्थलपद्मानमभवच्च-
रणसूषिता' इति चम्पूकथायाम् ॥

श्लोकार्थं

कटलाक भाणुसो अरथयुगल वडे आदता शोलाने आभत करता डता. ते न्णु
स्थल प्रदेश उपर नवीन सुवर्णकमलनी पकितञ्चोनी शोलाने आभत करावता
न डाय ! ॥ ५७ ॥

दधुस्तदा जन्मजुषो विभूषां भूषाविशेषान्विपुषा वहन्तः ।

श्रिया जितेनामरसद्मनेवोपदीकृताः स्वीयसुरा नगर्याः ॥ ५८ ॥

तदा तरिगन्नवसरे जन्मजुषो मनुष्या विभूषामलंकारादिकं दधुर्धारयन्ति स्म । किं कुर्वन्तः । वपुषा शरीरेण भूषाणां शोमानां विशेषानतिशयान् वहन्तः दधतः । उत्प्रेक्ष्यते-
श्रिय लक्ष्म्या कृत्वा जितेनाभिभूतेन अमरसद्मना स्वर्गेण नगर्याः श्रीकर्याः स्वीया
आत्मीयाः सुरा देवा उपदीकृता ढौकिता इव ॥

श्लोकार्थ

ते अवसरे भाषुसोऽप्ये शरीरनी शोभा वधादे तेवां आभूषणेषु पडेयां हुतां, ते
सीङ्गी नगरीनी लक्ष्मी वडे परालव पाभेदी स्वर्गपुरीऽप्ये आभूषणेषु युक्त पोताना
देवाने लेटणु इपे ळणु आऽप्या न डोय । ॥ ५८ ॥

आरुह्य वाहं पितुरिन्द्रसूनुः रिगधैर्निखेलन्किमनेकमूर्तिः ।

पर्याणितप्रौढहयाधिरूढाः शृङ्गारिता भान्ति तदा कुमाराः ॥ ५९ ॥

तदा तस्मिन्प्रजावे शृङ्गारो वस्त्रालंकारादिवेषः संजात एषामिति शृङ्गारिताः । अथ
वा शृङ्गारसहिताः कुर्वन्तीति शृङ्गारयन्ति शृङ्गारयन्ते स्मेति शृङ्गारिता कुमारा भान्ति
शोभन्ते । किलक्षणाः । पर्याणं पल्ययनं जातमेषामिति पर्याणिताः । पर्याणयुक्तं कुर्व-
न्तीति पर्याणयन्ति पर्याणयन्ते स्मेति पर्याणिता वा तथा प्रौढाः प्रगल्भाः पुरुषप्रमाणा वा
हया अश्वास्तानधिरूढाः : 'जवेऽपि मानेऽपि च पौरुषाधिकम्' इति नैषधे । उत्प्रेक्ष्यते
पितुरिन्द्रस्य वाहमुच्चैःश्रवसमारुह्याध्यास्य अनेकाः शतशो मूर्तयो देहा यस्य । वाहा
अपि अनेका इन्द्रस्य विद्यन्ते । यदुक्तं रघुवंशे 'शतैस्तमक्षणामनिमेषवृत्तिभिर्हरिं विदित्वा
हरिभिश्च वाजिभिः' इति वाजिवाहुष्यम् । एतावता प्रवेतनीलवर्णानामुपलक्षणादन्यवर्णसं-
घन्विनेऽपि संभाव्यन्ते । अथ च जातिवाचिन्वादेकवचनम् । अनेकमूर्तित्वेन जयन्तस्या-
रोहणाश्वा अप्यनेके जाता एव । अथ च स्निग्धैर्मित्रैः सम निखेलन् क्रीडन् । मित्रा
अप्यनेकवर्णाश्वाधिरूढाश्च संभाव्यन्ते । तादृश इन्द्रसूनुर्जयदत्ततामेव ॥

श्लोकार्थ

ते अवसरे पलाणयुक्त प्रौढ अश्वो षपर आऽइठ थयेला, मित्रोनी साथे ड्रीडा
करता, अने शणुगारयुक्त अनेक कुमारे शोभता हुता. ते ळणु पोताना पिता ध'द्रना
इन्द्रोश्रवस आऽइठ थधने अनेक शरीर धारणु करतो अने मित्रोनी साथे ड्रीडा करतो
ध'द्रनो पुत्र नथंत ळणु अनेक इपे आवेदो न डोय । ॥ ५९ ॥

तदा कुमारीभिरभासि भास्वन्मुक्तामणीस्वर्णविभूषणामिः ।

इवानुजामिः सुरराजसूनो रिरंसयोर्वीतलशालिनीभिः ॥ ६० ॥

तदा तस्मिन्व्यतिकरे भासन्ति दीप्यमानानि मुक्तानां लघुस्थूलप्रमाणादीनां मुक्ता-
फलानां मणीनां करतलपद्मरोगेन्द्रनीलहीरकमुख्यानां रत्नानां रवर्णानां प्रवेतरक्तपीतवर्ण-
कनकानां विभूषणान्यामरणानि यासां तादृशीभिः कुमारीभिरद्वादष्टनवदशवर्षदेशीयवाल्लि-
कामिरभासि शुशुभे । उत्प्रेक्ष्यते रिरंसया चलवयस्त्वेन क्रीडां कर्तुमिच्छया उर्वीतलं
भ्रमण्डलं शालन्ति सेवन्ते इत्येवंशीलाभिः सुरराजसूनोर्जयन्तस्यानुजामिर्लघुमगिनी-
भिरिव । स्वसुहृद्भिः सम क्रीडां कर्तुं कौतुकात्कृतानेकमूर्तिं भ्रातर जयन्त विभाव्य
तद्दर्शनात्पन्नाद्वैतात्मकौघहलाकलितरसिकमानसतया जयन्तलघुमगिन्या जयन्त्या अपि
कृताभिः अनेकाभिर्मूर्तिभिरिवेत्यर्थः । अत एताः सर्वा अपि लघुमगित्य एव ॥

श्लोकार्थ

ते अवसरे दृष्टीभ्यमान हीरा, माण्डुक, मोती अने सुवर्णना अलंकारेथी सुशोभित
कुमारिकाञ्चो शोभती छती. ते जण्णे अनेक शरीरने धारणु करीने आवेदा पोताना
भाधं ज्यंत (धंद्रपुत्र) ने जेधने भादस्वभावे रभवानी धंछाथी पृथ्वीतल उयर
आवेदी ज्यंतनी लघुमगिनीञ्चो न डोय ! ॥ ६० ॥

परम्पराभिः पुरसुन्दरीणां राजी जनानामनुगम्यते ॥ १ ॥

महे मुनीन्दोः शरदीव राजमरालमाला कलहंसिकाभिः ॥ ६१ ॥

मुनीन्दोः सुरेर्महे प्रवेशोत्सवे जनानामागराफतेपुरादिनगरनागराणां राजी श्रेणी
पुरसुन्दरीणां परम्पराभिः मेवातमण्डलनागरोणां पङ्क्तिभिः अनुगम्यते स्म । नराणामनु
नार्योऽपि प्रचेलुरित्यर्थः । कामिरिव । कलहंसिकामिरिव । यथा शरदि धनात्यये
राजमरालमाला राजहंसावली राजहंसीभिरनुगम्यते ॥

श्लोकार्थ

आचार्यदेवना प्रवेश भडोत्सवमां भाणुसोनी श्रुति नगरनारीओ वडे अनुसराती
हुती. जेम शरदूक्तुमां राजडंसोनी पाछण राजडंसीओ आले, तेम पुरुषोनी पाछण
स्त्रीओ आलती हुती. ॥ ६१ ॥

भूषामणिद्योतितदिङ्मुखाभिश्चापल्यचञ्चत्कुलवालिकाभिः ।

वमेऽभ्रखेदाद्भुवमीयुषीभिरिवार्मकाभिर्जलवालकाभिः ॥ ६२ ॥

भूषाणामलंकाराणां मणिभिर्माणिक्यैः । रत्नकान्तिभिरित्यर्थः । द्योतितानि प्रकाशितानि
दिशां दशानामपि हरितां मुखानि याभिस्तादृशीभिः । तथा चापल्येन चञ्चलतया
चञ्चन्तीभिः कुलवालिकाभिः सुजातकुमारिकाभिः वमे दीप्यन्ते स्म । उत्प्रेक्ष्यते अत्रे
आकाशमार्गे चिरविलसनेन बहुकाल विलासकरणेनोद्भूतखेदान्निःप्रकटीभवन्निर्वेदाद्भुवं
भूमण्डलं प्रति ईयुषीभिरागताभिर्वालिकाभिर्लघ्वीभिर्जलवालिकाभिर्विद्युद्भिरिव ॥

श्लोकार्थ

मणि-माणिक्येना अलंकारोनी कान्तिथी दिशाओनां मुभ प्रकाशित करनारी अने
अपक्षताथी मनोहर ओवी कूलणालिकाओ शोभती हुती; ञण्णे आकाश मार्गमां चिरकाल
झीडा करीने कंटाणेदी पृथ्वी उपर आवेदी जलणालिकाओ (विद्युत) न
होय ! ॥ ६२ ॥

सगर्भभावं विधुना दधानाः सारस्वता मर्त्यनिषेव्यमानाः ।

तदा एग रङ्गन्ति पुरस्तुरङ्गाः क्षमायामिवोच्चैः श्रवसोऽनुविम्वाः ॥ ६३ ॥

तदा तस्मिन्नुत्सवे पुरः पुरस्तात्संध्याये तुरङ्गा अश्वा रङ्गन्ति स्म । सौवर्णपर्याणादिभिः
शृङ्गारिता. अनघिरुढनरा लोके 'जलमतीयोडा' इति प्रसिद्धाः । ते तुरतः प्रचेलुः ।
उच्चैःश्रवस इन्द्राश्वस्य अनुविम्वाः प्रतिकृतय इव । किं कुर्वाणा । विधुना चन्द्रेण सह
सगर्भभावं प्रातृत्वम् । 'सगर्भसहजा अपि' इति हैम्याम् । तुल्यवर्णेन समुद्रोत्पन्नत्वेन च
चन्द्रोच्चैःश्रवसोः तथा । पुनः किंभूताः । सारस्वताः काश्मीरदेशोद्भवाः । तथा मर्त्यैः
सभ्यगलक्षणयुक्तत्वेन मनुष्यैर्निषेव्या. उपास्यमानाः । पक्षे सरस्वति समुद्रे । 'याद-ओतो

वार्नदीशः सरस्वान' इति हैम्याम् । भवः सारस्वतः । तथा अमर्त्यैः इन्द्राश्वत्वात्सुरैः
संसेव्यमानैः । ततोऽत्र कर्मधारयः ॥

श्लोकार्थं

ते अवसरे चंद्रनी साथे ब्रातृलावने धारणु करता (उच्चैश्रवसू अने चंद्रनी उत्पत्ति
अेक समुद्र डोवाथी णंने ब्राता) काशमीरमां उत्पन्न थयेला अने भनुष्येा वडे
सेवाता अश्वो संधनी आगण थालता शोभता हुता; ते ळणु पृथ्वी उपर आवेला
धन्द्रना अश्व उच्चैश्रवसूनां प्रतिगिंभो न डोय ! ॥ ६३ ॥

यरिगाञ्जयन्त्यः कलकण्ठकण्ठाञ्जगुः समुत्कण्ठितकम्बुकण्ठयः ।

सिद्धाङ्गनाः स्वर्गिगिरेर्धरायां गुणान्गणीन्दोरिव गातुमेता ॥ ६४ ॥

यस्मिन्महोत्सवे समुत्कण्ठिताः गुरुगुणान् गातुं सम्यक् त्रिधाप्युत्कण्ठा औत्सुक्यं
जातमासामिति समुत्कण्ठिताः कम्बुकण्ठयः सलक्षणलक्ष्मीवन्मृगाक्ष्यः जगुर्मधुर गायन्ति
स्य । किं कुर्वन्त्यः । कलकण्ठानां कोकिलानां कण्ठान् ध्वनीत् जयन्त्यः । 'कण्ठो ध्वनौ
संनिधाने ग्रीवायां मदनकुमे' इत्यनेकार्थः । उत्प्रेक्ष्यते गणीनां साङ्गप्रवचनेऽधीतानामिन्दो-
अन्द्रस्य स्ररीन्द्रस्य गुणान् गातुं गानगोचरीकतुं स्वर्गिगिरेर्मोरुपर्वतादेता आगताः सिद्धा
देवविशेषास्तेषामङ्गनाः स्त्रिय इव । किं च किंनरसिद्धाङ्गना पव गीतौ प्रसिद्धिभाजः ।
यदुक्तं भोजप्रवन्धे 'देव त्वं जय कासि लुब्धकवधूर्हस्ते किमेतत्पलं क्षामं किं सहज
ब्रवीमि नृपते यद्यस्ति ते कौतुकम् । गायन्ति त्वदरिप्रियाश्रुतटिनीतीरेषु सिद्धाङ्गना
गीतान्धा न तृणं चरन्ति हरिणास्तेनामिषं दुर्बलम् ॥' इति । तथा च 'यस्मिन्नासन्न-
सारङ्गाः सार गायति किंनरी' इति चम्पूकथायाम् । किं च । मेरुः सुरावासः सर्वे-
षामपि देवानां साधारणवासत्वात्सिद्धानामप्यावासः । ततस्तत आगमन युक्तमेव ॥

श्लोकार्थं

प्रवेश महोत्सवमां सारंगदोयना श्रीयो केंडिलना कंठने पणु शरभावे तेवा
मधुर स्वरे आचार्यदेवना शुणो गाती हुती, ते ळणु आचार्य देवना शुणोने गावा
भाटे मेरुपर्वतथी पृथ्वी उपर आवेडी सिद्धांगनाओ (किन्नरीओ) न डोय ! ॥ ६४ ॥

द्विपैर्व्यतायन्त पटिष्ठवण्टाटङ्कारवाव्याहृतवृंहितानि ।

महीतलोद्भासितदुर्नयस्य प्रस्थानढकाकणितानि मन्ये ॥ ६५ ॥

द्विपैर्वारणैरतिशयेन पट्टनि पटिष्ठानि तथा घण्टानामन्तर्लम्बितायतददलालामिवाच-
मानवाद्यविशेषाणां देवगृहादौ गजघण्टादिषु च प्रसिद्धानां टङ्कारवैष्टण्यत्कृतिकृतिकृद्घृनि-
विशेषैरव्याहृतानि अनिहनुतानि बहुलीकृतानि वृंहितानि गजगर्जरवाः व्यतायन्त विरतार्यन्ते
स्म । गजशब्दा वृंहितान्युच्यन्ते । यदुक्तं हैम्याम् 'गजानां गर्जवृंहिते' इति । उत्प्रेक्ष्यते-
महीतलाद्भ्रमीमण्डलादुद्भासितस्य निष्कासितस्य दुर्नयस्यान्यायस्य प्रस्थाने प्रचलने ढका
पट्टः । 'ढका भेरी दुन्दुमिरानकः' इति हैम्याम् । तस्य क्वणितानि प्रयाणपटहध्वनय इव ॥

श्लोकार्थ

गजघण्टाभ्यां अतिशय टकरावथी अव्यवहितरूपे धनगर्जना करता हस्तिभ्यां
गर्जना वडे दिशाभ्यां व्याप्त भनी, ते जाले पृथ्वी उपरथी क्रांती भूकेला अन्यायने
प्रयाण-सूत्रक ढकानो आवाज न होय ! ॥ ६५ ॥

भांकारिभेरीनिनदन्नफेरीनादैर्दिगन्तानपि पूरयन्तीः ।

कर्णातिथीकृत्य कुपल्लक्षैर्निर्घोषिपर्षाशरमीवभूवे ॥ ६६ ॥

भामिति शब्द कुर्वन्तीति भांकारिण्यस्तादृश्यो भेरीं दुन्दुमयः अतिलम्बास्ताम्रमया
तद्युक्ता या निनदन्त्यः शब्दायमानाः नफेर्यः पित्तलमयाः विचित्ररचनावत्यः सुखवार्धा
धादित्रविशेषास्ताः कर्णातिथीकृत्य स्वश्रवणानां प्राधुणीः प्रणीय । श्रुत्वेत्यर्थः । कुत्सितः
सिद्धान्तविरुद्धः पक्षः स्वीकारो येषामेतावतां कुमतमाजाम् अथवा मिथ्यादशां लक्षैः परो-
लक्षैः निर्घोषो नितरां घोषः कटत्कारः भयानकगर्जित विधा तथा सुतां निर्घोषिण्यः
ताश्च ता वर्षाश्च आवृष- तासाम् । वर्षाशब्दस्य बहुवचनान्तत्वात् । शरमीवभूवे । अर्था-
पदीभाव भेजे । वर्षासु मेघगर्जितं निशम्य शरभा उत्पत्योत्पत्य भूमौ पतित्वा म्रियन्ते ।
तथा भेरीनफेरीशब्दानाकर्ण्य कुपाक्षिका अपि मृतप्राया इव जायन्ते स्म । किं कुर्वतीः
नफेरीः । नादैः राज्ञैतशब्दैर्दिगन्तानपि निखिलहरितामवसानग्रहाराण्यपि पूरयन्तीर्निर्मर-
भरन्तीः ॥

श्लोकार्थं

लेरीना लयंकर अवाञ्जवाणी नक्षेरी (वाञ्जित्र विशेष-प्रायः बुंगली) ना अवाञ्जथी दिशाञ्जानां मुणो पूरी हेनार अनेक जतिनां वाञ्जित्रीना अवाञ्ज सांलणीने लाणो कुपाक्षिकेअये पतंगिया इपता प्राप्त करी, अर्थात् वर्षाऋतुमां मेघनी गर्जना सांलणीने शरसो। छडी छडीने पृथ्वी उपर पडीने मृतप्रायः अनी जय छे, तेम कुपाक्षिके वाञ्जित्रीना स्वरने सांलणीने मृतप्रायः अनी गया ! ॥ ६६ ॥

संध्याद्ब्रह्मः केऽप्यवहन्विहायो लिहः शयाम्भोरुहि वैजयन्तीः ।

प्रकाशयन्तः प्रति मुक्तकान्तं मूर्तानुरागानिव रन्तुकामाः ॥ ६७ ॥

केऽपि भव्याः अनुचरा वा शयाम्भोरुहि करकमले । एकवचनं जातिवाचित्वात् । पाणिपद्मेष्वित्यर्थः । वैजयन्ती-पताका अवहनं धारयन्ति स्म । उत्प्रेक्ष्यते रन्तुकामा-क्रीडितुमिच्छवः सन्तः मुक्तकान्तं सिद्धवद्भू प्रति मूर्तानुरागानिव प्रकाशयन्त-प्रकटी-कुर्वन्तः इव । किंमृता वैजयन्तीः । संध्यां संध्यारागश्चिथं रक्तया द्रुह्यन्तीस्तस्य स्पर्धिनीः । पुनः किंमृताः । विहाय आकाशं लिहन्ति स्पृशन्ति इति गगनमण्डलोल्लेखिनीः । अतितुङ्गाः इत्यर्थः ।

श्लोकार्थं

डेटलाक माणुसो संध्यानी लक्ष्मी साथे स्पर्धा करती अेवी गगनशुंणी ध्वज्जो वडन करता हता; ते जण्णे मुक्तिइपी अीनी साथे डीडा करवा छच्छता मुक्तिवधू अत्ये पोतानो अनुराग प्रगट करता न डोय ! ॥ ६७ ॥

मृगीदशः कांचन शातकौम्भाञ्जिरोभिर्विमरां वभूवुः ।

प्राक्खयृहीतां सुपमां स्तनेभ्यः पश्चाज्जिघृक्षुनुपजग्मुपः किम् ॥ ६८ ॥

कांचन मृगीदशः सधववध्व शिरोभिरुत्तमार्ङ्ग कृत्वा शातकौम्भान् स्वर्णमयान्कुम्भान् केलशान्विमरां वभूवुः विभ्रति स्म । उत्प्रेक्ष्यते प्राक् पूर्व स्वामात्मीयां गृहीतां परामूयोपात्तां

सुप्रमां सातिशायिनीं स्तनेभ्यः युवतीप्रौढपयोधरेभ्यः सकाशात्कथंचनानुनयादिना पश्चा-
ज्जिघृक्षून् अहीतुमिच्छन् । किंभूतान् । उपजग्मुपः आगतानिव ॥

श्लोकार्थं

केधं स्त्रीयो भस्तक उपर सुवर्णना कुंलो धारण्य करती हुती; ते जण्णे पूवे
अहण्य करेदी पोतानी शोला स्तनो पासेथी पाष्ठी भेणववा भाटे आवेला न डोय ॥ ६८ ॥

रौप्यानिपा नीलकजापिधाना मूर्धस्वधीयन्त तदा परामिः ।

महामहं तं वचनप्यदृष्टं द्रष्टुं मृगाङ्काः किमुपेयिवांसः ॥ ६९ ॥

तदा तस्मिन्प्रभुप्रवेशोत्सवे परामिरन्यामिः पद्मवदनामिः रौप्या रजतनिर्मिता निपाः
कलशाः मूर्धसु मरुत्केष्वधीयन्त घ्नियन्ते स्म । किलक्षणाः । नीलकजस्य इन्दीवरस्य
अपिधानमाच्छादनं येषु । 'वष्टिभागुरिरल्लोपमवाप्योरुपसर्गयोः' अस्मादत्र विकल्पो ब्राह्मः ।
तेनावगाहो वगाहश्च, अपिधानं पिधानं चेति । तदेव नैषवेऽप्याह 'व्रजति कुमुदे दृष्ट्वा
मोह दशोरपिधायके' इति । उत्प्रेक्ष्यते - वचनपि कुत्रापि स्थाने अदृष्टं न नयनाभ्यां
निभालितं तं जगदद्वैतमहामहमतिशायिनमुत्तमं द्रष्टुं साक्षाच्चक्षुर्लक्ष्मीकर्तुमुपेयिवांसः
समागताः । किंभूताः । मृगाङ्काः - सलक्षमाणश्चन्द्रा इव । 'राकामृगाङ्काः संस्रय विभान्ति
शरणागताः' इति पाण्डवचरित्रे पूर्वोन्दुवाहुल्यम् ॥

श्लोकार्थं

ते अवसरे णीळु केटलीक स्त्रीयो भस्तक उपर नीलकमलनां ढांङ्णवाणा
(अर्थात् नीलवस्त्र वडे आच्छादित मुणवाणा) आंहीना कुंलो धारण्य करती हुती; ते
जण्णे आचार्य देवनेा अबृतपूर्वं प्रवेश भडोत्सव जवा भाटे यंद्रो आवेला
न डोय ॥ ६९ ॥

पुरश्चरन्तः पथि हर्षहेयामिपात्तदा वल्गितवेल्लिताङ्गाः ।

गायन्ति गन्धर्वगणा गणेन्द्रगुणान्वितन्वन्त इवाङ्गहारम् ॥ ७० ॥

पथि मार्गे पुरः फतेपुरसंधस्य पुरस्ताच्चरन्तो गन्धर्वाणां वाजिनां देवगायनानां च गणाः हर्षेण युक्ताः हेषा हयध्वनयः । 'हेषा हेत्वा तुरङ्गाणाम्' इति हैम्याम् । तासां मिषात्कपटात् गणेन्द्रस्य गच्छपुरंदरस्य हीरसुरेर्गुणान् गायन्ति । किलक्षणाः । वल्लिगै-
द्वितीयगतिविशेषैः कृष्णा वल्लितमन्दोलितं चञ्चलीकृतमङ्ग कायो यैस्ते । तत्राप्युत्प्रेक्ष्यते अङ्गहारमङ्गविशेषं नृत्याङ्गविशेषं वितन्वन्तो विस्तारयन्त इव ॥

श्लोकार्थ

वद्विगत गतिथी जेमनुं अंग अंचल थयेदुं छे, तेवा आगण आलता अश्वीना समूहो दुर्षं वडे डेषारव करवाना अडाने जल्ले आचार्य देवनां गुणुगान करतां न डोय ! ॥ ७० ॥

व्यसीसृपच्छ्रोत्रसुधायमानगाना तदा वैणिकपङ्क्तिरग्रे ।

किमागतामिन्द्रपुरीं पुरीं तां रसादिदक्षुस्तरगास्यसंसत् ॥ ७१ ॥

तदा तत्र प्रक्रमे वैणिकानां पङ्क्तिर्धोरणी अग्रे संधस्य पुरस्ताद्यसीसृपद्विसर्पति स्म प्रचचाल । 'गच्छति विसर्पत्ययत्ययते' इति क्रियाकलापे । किमृता । ओत्रयोः ओतृश्र-
वणयोः सुधायमानमम्रतमिवाचरत् गानं गीत यस्याः । उत्प्रेक्ष्यते अतिक्रान्ता स्ववैभव-
पराभूता इन्द्रपुरी अमरावती यथा तस्याः सर्वनगरीभ्योऽतिशायित्वात् तादृशीं श्रीकरी नाम नगरीं रसादाश्रयोत्सुक्यादिदक्षुद्रं दुमिच्छुरागता समेता तुरगास्यानां किनराणां संसत्समा इव समूह इव । 'उडुपरिषदः किं नार्हन्ती निशः किमनौचती' इति नैषधे । 'उडुपरिषदः तारासमूहस्य इति तद्वृत्तौ ।

श्लोकार्थ

ते अवसरे जेमनां गीत कल्लेनि अमृतइपे अन्या छे, तेवी वीणुवाडकेनी पकित संधनी आगण आलती डती; ते जल्ले पोताना वैभव वडे जेले छन्दपुरीने पराभूत करी छे, तेवी आ 'सीडी' नामनी नगरीने उत्सकताथी जेवा भाटे आवेत्ते। किन्नरोने। समूह न डोय ! ॥ ७१ ॥

निःस्वानवृन्दे प्रदुदः प्रहारान्केचिद्विपक्षत्रजवक्षसीव ।

अताडयन्केऽपि पुनर्मृदङ्गानमी सरन्त्रा द्विमुखा इतीव ॥ ७२ ॥

केऽपि निःस्वानवादका जना निःस्वानानां राजवाद्यानां 'दामांमा' इति प्रसिद्धानां वृन्दे प्रकारे प्रहारान् दण्डमहतीः ददुः । वादयन्ति स्मेत्यर्थः । विपक्षानां जिनशासन-प्रत्यनीकानां व्रजानां समुदायानां वक्षसि हृदये इव प्रहारान्ददते । दुर्वादिहृदयानीव ताडयन्ति । पुनः केऽपि भार्दङ्गिका मादल्लिवा' इति प्रसिद्धाः मृदङ्गान्मुरजानताडयन् धोर्धोर्दोर्धो वा इति शब्दं कारयन्ति स्म । उत्प्रेक्ष्यते इति हेतोरताडयन्ति । इति किम् । यदमी यत्कारणादेते सह रन्त्रैर्दोषैश्छिद्रैर्वा वर्तन्ते इति सरन्त्रा सापगुणा तथा द्विमुखाः कर्णैजपद्वे मुखे येषां ते । एकत्र पृथक् वदन्ति, अपरत्र च भिन्नं वदन्तीति द्विमुखत्वम् । मृदङ्गास्तु नरमादलक्षणत्वे द्वयोः पार्श्वयोः शब्दायन्ते ॥

श्लोकाथं

केटलाक ढोलीओ ढोद वगाडता डता; ते न्णु दुर्वादीओनां हृदयनुं ताडन करता न डोय । वणी केटलाक मृदंगेने वगाडनारा मादल्लिआओ मृदंग वगाडता डता; ते न्णु मृदंग छिद्रवाणुं तेमज द्विमुअ (दुर्न) ('मृदंगेने आवाज द्विमुअ डोय छे; ओक णाणुथी नरने आवाज अने णील णाणुथी मादाने आवाज नीकणे छे) डोवाथी तेनी सडोषता अने दुर्नता हर करवा माटे न्णु ताडन करता न डोय ! ॥ ७२ ॥

वनप्रदेशा इव केऽप्यलावृण्व्यालम्बिवंशा सविरावितालाः ।

केचिन्मुकुन्दा इव कम्बुहस्ता वीणाकराः केऽपि गणा इवासन् ॥ ७३ ॥

केऽपि जनास्तत्समये वनप्रदेशा विपिनभूमिमागा इव अलावृणु तुम्बिनीलतां तुम्बकं च विशेषेणालम्बते आश्रयन्ते इत्येवशीला वंशा वेणवो येषां येषु वा अमृतीयुक्ताः केवलतुम्बकेन तन्त्रीवादका वा आसन् । तथा केचिज्जनास्तालधरा विशिष्टं रवन्ति ध्वनन्तीत्येव शीला विराविणस्तादृशास्ताला व्ववपुटाः सशब्दतालद्रुमा वा येषां येषु वा । 'अभ्यभूयत वाहानां चरतां गात्रशिञ्जितै' । मर्मरः पवनोद्भूतराजतालीवनध्वनिः ॥' इति रवौ । इदानीमपि शुष्कपत्रास्तालतरवः सशब्दा दृश्यन्ते च । केचिज्जनाः मुकुन्दाः कृष्णा इव कम्बुः सामान्यः शङ्खः पाञ्चजन्यश्च हस्ते पाणौ येषां तादृग्विधा वमुबुः । तथा केचित्पुरुषा गणा ईश्वरसेवकदेवविशेषाः । 'प्रमथाः पार्श्वदा गणाः' इति हैम्याम् । ते इव

धीणा त्रिपञ्चो । तथा 'गणना तु प्रभावनी' इति हैमीवचनात् प्रभावतीनाम्नी वल्लकी
करे हस्ते येषां तादृशा आसन्नभूवन् ॥

श्लोकार्थः

क्रेटलाक माणुसो वनप्रदेशनी जेम तुंणने अवलंणीने रडेला वांसने तेमज
विशिष्ट प्रकारना आवाज करता तालवृक्षेने धारणु करता हुता, वणी क्रेटलाक कृष्णुनी
जेम हाथमां शंणने अने क्रेटलाक माणुसो धश्वरना गणुदेवोनी जेम हाथमां वीणु
धारणु करता हुता. ॥ ७३ ॥

अपूरय-केऽपि तदा त्रिरेखान्हंसायमानान्मुखर्षिकजाडके ।

विघ्नाधिपं किं विधृतावधानं जिघांसया विघ्नततेः सृजन्तः ॥ ७४ ॥

केऽपि शाह्निकाः शङ्खवादकाः तदा तस्मिन्व्यतिकरे त्रिरेखान्कम्बूनपूरयन् प्राणवातैः
पूरयन्ति स्म वादयामासुः । किंभूतान् । मुखमेव पङ्कजं कमलं तस्याङ्के उत्पङ्गे हंसा-
यमानान् मरालानिवाचरतः । उत्प्रेक्ष्यते विघ्नानां प्रत्यूहानां ततेर्धोरण्या जिघांसया
हन्तुमिच्छया विघ्नाधिपं विनायकं विधृतावधानं दत्तज्ञानोपयोगम् । सावधानमित्यर्थः ।
किंभूताः । सृजन्तः कुर्वन्त इव ॥

श्लोकार्थः

क्रेटलाक शंणवाडके सुभइपी कमलनी मध्यमां राजडंस इपे रडेला शंणो वगाडता
हुता; ते ळणु विघ्नेनो समूड नाश करवा भाटे गणुशने सावधान करता न डोय । ॥७४॥

गीतिं जगुः केचन रासकांश्च सूर्येशः केऽपि जयारवांश्च ।

कैश्चिन्मुदानर्तिं तमोऽप्यकर्तिं प्रावर्तिं पुण्ये कुपथान्न्यवर्ति ॥ ७५ ॥

केचन जना गान्धर्विका गीतिं मधुरध्वनिं गानं जगुर्गयन्ति एव । केचन रासकगा-
यकाः रासकान् जन्मदिनादारभ्य स्वरिपदैश्वर्यपर्यन्तान् रासान् प्राकृतमाषया चरित्रप्रव-

न्धान विविधपूर्वपुरुषावदातान्वा जगुः । 'कै गै रै शब्दे' इति धातोः । कथयन्ति स्म गायन्ति इव । केचित्स्तुतिप्रतां पुरुषाः स्वरेर्भङ्गारकस्य यशः जगज्जनजेगीयमानां कीर्तिं गायन्ति स्म । केऽपि मङ्गलपाठकाः जयारवान् जयजयेति शत्रानुदीरयन्ति स्म । पुनः कैश्चिन्नर्तकैः अनर्तिं नृत्य चक्रे । कथा । मुदा प्रमोदाधिक्येन । अपि पुनस्तमः स्वाज्ञानं निजपापं वा अकर्ति मूलाच्छेदितम् । पुनः कैश्चिद्भक्तैः पुण्ये इदं सर्वमप्युत्सवादिकं पुण्याधीनं तदैहिकामुष्मिककामिवत्तदेव कुर्म इति पुण्यविषये प्रावर्ति प्रवर्तितम् । अत एव कुपथादुन्मार्गान्यवर्ति गुरुभक्तीभूतमन्यैर्वा तन्माहात्म्यावलोकनान्मिथ्यादृशां कुपक्षाणां वा मार्गान्मताद्वातिवर्तितम् ॥

श्लोकार्थ

केटलाक गंधर्वो मधुर स्वरे गीत गाता हुता, केटलाक आचार्य देवनी कीर्ति कथा करता हुता, केटलाक मंगल पाठको न्यन्यकार करता हुता, केटलाक माणुसो हर्षित थर्ष पोताना पापनो छिच्छेद करवा माटे नृत्य करता हुता, अने केटलाक माणुसो ढन्मार्गथी निवृत्त थर्ष सन्मार्गमा प्रवृत्त थता हुता. ॥ ७५ ॥

खुरैरखानि प्रचलत्तुरङ्गैर्धात्री खनित्रैः खनकैरिवात्र ।

गलन्मदाम्भोमिरिमैरिवाम्भोधरैर्धरा पङ्किलयांवभूवे ॥ ७६ ॥

अत्र गुरुमहोत्सवे प्रचलद्भिर्गुरुसंमुखं गच्छद्भिस्तुरङ्गैरश्वैर्धात्री धरित्री अखानि क्षोब्धिता । कै. । खुरै स्वचरणनखशिखाभिः । कैरिव । खनकैरिव । यथा पूर्वकृद्भिः 'उड' इति भूमौ प्रसिद्धैः खनित्रैरिति भूमिखननोपकरणैः खनित्रै 'कुहाला' इति प्रसिद्धैस्तैः कृत्वा धरणी खन्यते । पुन इमैः सिन्धुरैः गलद्भिः कपोलस्थलेभ्यो निःसरद्भिः मदा-म्भोभिः दानवारिप्रवाहैर्धरा पृथिवी पङ्किलयांवभूवे जम्बालजालकलिता कृता । कैरिव । अम्भोधरैरिव । यथा मेघैः पय प्रवाहै भूर्जम्बालजालकुला क्रियते ॥

श्लोकार्थ

जेम नमीन जोहनारा माणुसो केहाणाथी पृथ्वीने जेहे तेम प्रवेश महोत्सव सभये आगण आलता अश्वीनी पुरीजे। वडे पृथ्वी जोहाध । जेम मेघनी धाराथी धरती काहववाणी अनी नय, तेम आगण आलता गजेद्रोना महजलथी पृथ्वी काहववाणी अनी गध. ॥ ७६ ॥

संख्यातिगैस्तद्गजवाजिपत्तिशताङ्गमारोद्धहनाप्रभूष्युम् ।-

धात्रा कृता धारयितुं धरित्रीं स्तम्भा उवाहीन्द्रफणाः सहस्रम् ॥ ७७ ॥

धात्रा जगत्सृजा धरित्रीं क्षोणीं धारयितुमतिभारासहितया पातालमूलं यान्तीं रक्षितुम् । उत्प्रेक्ष्यते सहस्रं दशशतीमिता अहीन्द्रस्य नागराजस्य फणा विरतृतशिरांसि एव स्तम्भाः स्थूणाः कृताः प्रणीता इव । किमृतां धरित्रीम् । संख्यां गणनामतिगच्छन्त्य-तिक्रामन्तीति संख्यातिगा गणनातीता ये पतस्य स्ररेः संमुखं प्रस्थितस्य संघस्य गजाः कुञ्जरा वाजिनो विविधजनपदजन्माश्रवाः पत्तयोऽनेकजातिपादचारिमृत्या मनुष्याः परे वा शताङ्गारपुरङ्गवृषभरथ्यसनाथरथास्तेषां भारोऽतीघवीघवः तस्योद्धहने उद्धरणे अप्रभूष्युम-समर्था शक्तिरहिताम् ॥

श्लोकाथं

आचार्यदेवना प्रवेश-मडोत्सव समये आगण यावता संख्यातीत हाथी-घोडा-पायदण-रथ आदितुं वज्रन वडन करवामां असमर्थं ज्येष्ठी पृथ्वीने धारणु करवा भाटे प्रह्यामे लक्षे शेषनागनी डण्डर इष्टुओ ३५ स्तंभो षनाव्या न डोय ! ॥ ७७ ॥

तद्वास्तिकाश्वीयरयोद्धुतामिर्धूलीभिरस्तारिपताखिलाशाः ।

क्षिप्तैर्दिग्गीशैरिव दिग्बधूमिः क्रीडद्भिरद्वैतरसेन चूर्णैः ॥ ७८ ॥

तस्य संघस्य हास्तिकेन गजगणेन तथा अश्वीयेन । वाजिप्रजेन तथा रथैः स्यन्दनैरुद्धुतामिरुत्खातामिर्धूलीभिः रजोभिरखिलाः समस्ता अपि आशा दिशः अस्तारिपत । 'सृञ्ज आच्छादने' अयं धातुः । आच्छादिता । उत्प्रेक्ष्यते दिग्बधूमिः स्वहरिन्महिलाभिः सह क्रीडां रहःसमये स्वतन्त्रं कामपि कामलीलां वसन्तसमय इव सृजद्भि कुर्वद्भि-दिग्गीशैः दिक्पतिभिरद्वैतेनासाधारणेन रसेन शृङ्गारविलासविनोदेन क्षिप्तैः परस्परोद्धायितैश्चूर्णैर्वासयोगैरिव । 'वासयोगस्तु चूर्णं स्यात्' इति, हैम्याम् । 'अवीर' इति प्रसिद्धैः ॥ 'क्रीडां सृजद्भिर्हरितां महेन्द्रैः क्षिप्तैरिवाद्द्वैतरसेन चूर्णैः' इत्यपि पाठः । तस्यार्थः क्रीडामन्योन्यं नर्म सृजद्भिर्निर्मिमाणैर्हरितां महेन्द्रैर्दिक्पालैः अद्वैतानन्यसामान्येन रसेन शृङ्गारविनोदेन दिग्बधूः स्वकीयस्वकीयदिक्कान्ताः प्रति क्षिप्तैः प्रेरितैश्चूर्णैर्वासयोगैरिव ॥

શ્લોકાર્થ

હાથી, ઘોડા અને રથોના સમૂહ ચાલવાથી ઊડેલી રજ વડે સમસ્ત દિશાઓ વ્યાપ્ત બની ગઈ; તે બંને દિગાંગનાઓ સાથે ક્રીડા કરી રહેલા દિક્ષપાલોએ શૃંગાર રસપૂર્વક પરસ્પર ફેંકેલું વાસચૂર્ણ (અખીલ-ગુલાલ) ન હોય ! ॥ ૭૮ ॥

ચલબ્દલાકં કલધૌતકુઠ્ઠૈઃ કલ્યાણકુમ્ભૈઃ સતલિદ્વિલાસમ્ ।
રજોમિરભ્રાહ્મણુદીતગર્જં તૂરસ્વરૈરભ્રમિવ ભ્રવે તમ્ ॥ ૭૯ ॥

અહ કવિરત્ન મહોત્સવમંત્ર સંજાતોન્નતતોયદમિવ બ્રુવે કથયામિ । કિલક્ષણમ્ । કલ-ધૌતાનાં રજતાનાં કુમ્ભૈઃ કલશૈઃ કૃત્વા ચલન્ત્ય ઉઢ્ઠીયમાના ગગને વિલસન્ત્યો વા । 'ગર્ભાધાન-ક્ષણપરિચયાત્' इति मेघदूतकाव्ये । બલાકા વકાજ્ઞના યત્ર । તથા કલ્યાણ કુમ્ભૈઃ કનકકલશૈઃ સહ તલિતાં વિદ્યુતાં વિહાસેન વિલસિતેન લીલયા વા વર્તતે યત્તમ્ । પુનઃ કિંમૂતમ્ । રજોમિરુઢ્ઠીનધૂલીમિરઆણિ વાર્દલકાનિ 'આંમલાં' इति प्रसिद्धान्यङ्के क्रोडे मध्ये यस्य तम् । પુનઃ કિંમૂતમ્ । તૂરાણાં વિવિધવાદિત્રાણાં સ્વરૈર્નિઃસ્વનૈરુદિતાઃ પ્રકટીભૂતા ગર્જા ગર્જિતં ગમ્भीરધ્વનિર્યત્ર ॥

શ્લોકાર્થ

કવિ કલ્પના કરે છે.

હું આ પ્રવેશ મહોત્સવને મેઘ જેવો માનું છું. ચાંદીના કળશેા સાથે જેમાં બગલાઓ ચાલે છે, સુવર્ણનાં કુંભો વડે જેમાં વિદ્યુતનો વિલાસ છે, ઊડતી રજરૂપી જેનાં વાદળો છે, તેમજ વિવિધ પ્રકારનાં વાજિત્રોના સૂરરૂપ જેમાં ગર્જાંરવ છે ! અર્થાત્ આ પ્રવેશ મહોત્સવ બંને મેઘ ન હોય ! ॥ ૭૯ ॥

उद्धर्पनिध्यानधृतावधानसौधाग्रजाग्रत्पुरसुन्दरीणाम् ।

वीथी दिवो वक्रसहस्रपत्रेः सहस्रचन्द्रेव तदा दिदीपे ॥ ८० ॥

તદા તસ્મિન્નુત્સવસમયે ઉદ્ધર્પસ્ય પ્રભુપ્રવેશમહોત્સવસ્ય । 'ક્ષણોત્તલવોદ્ધવોદ્ધર્ષમ્' इति हैम्याम् । નિધ્યાને નિરીક્ષણે ધૃત' સ્થાપિતમવધાન મનોધ્યાન' વા યામિસ્તથા

सौधानां रवस्वगृहाणामग्रे शिखरे उपरि जाग्रतीनां सावधानतयोपविष्टानां स्थितानां वा
पुरसुन्दरीणां आद्ध्यतिरिक्तनगरनारीणां वक्रसहस्रपत्त्रैः वदनकमलैः कृत्वा दिवो वीथी
गगनपद्मतिः खहस्रं दशशतीसख्याकाः सहस्रशो वा चन्द्रा इन्दवो यस्यां तादृशीव
दिदीपे शोभते स्म ।

श्लोकार्थं

भडेदानी अगासीओ उपर रहेदी प्रवेश भडोत्सव जेवामां दत्तचित्त (तद्वतीन)
नगरनी नारीओनां हलरो मुभकमल वडे, जेमां हलरो अंद्र छे, तेवो गगनमार्ग शोभतो
हतो. अर्थात् नगरनी स्त्रीओनां मुभ ओ ज अंद्र हता, ओवी कल्पना छे. ॥ ८० ॥

असजिं सृष्टिर्विधिना नवा किं गर्भाद्भुवो वा किममी निरीयुः ।

समं निपेतुः किमुताम्बराद्वा विज्ञैर्जनान्वीक्ष्य तदेत्यतर्कि ॥ ८१ ॥

तदा तस्मिन् संघस्य स्वरिसंमुखसमागमनसमये प्रमाणातीतान् जनान् लोकान्
वीक्ष्यावालोक्य विज्ञैर्विशेषेण विचारचतुरैः इत्यमुना प्रकारेण अतर्किं विचार्यते ॥ ८१ ॥
इति किम् । विधिना सृष्टिकर्त्रा किं नवा अपरा नवीना सृष्टिर्विश्वनिर्मिति. कृता । वाथ
वा अमी जनाः भुवो भूमेर्गर्भान्मध्यार्त्किं निरीयुः निर्गताः । उताथ वा अम्बरादाकाशान्
सम एककालमेतावन्तो निपेतुः निपतिताः ॥

श्लोकार्थं

ते अवसरे थालता संज्यातीत लोकेने जेधने अतुर पुरुषोओ आ प्रमाणे
विचार्युं के “ अह्माओ शुं नवीन सृष्टिनी रचना करी ? अथवा तो आ अथा माणुसो
लुगर्भांथी अहार नीकणी आव्या छे शुं ? अथवा तो आकाशमांथी ओक सामटा
आ अथा जणु नीचे पड्या न होय ! ॥ ८१ ॥

नमोम्बुपानन्द इवानधीतार्थनान्प्रजन्मर्थिजनान्परेषु ।

स्वगौरवोर्वीवहनप्रणीतसंशीतिशेषः स चचाल संघः ॥ ८२ ॥

स फतेपुरसत्कः संवो जनसमुदायः । 'संधसार्थो तु देहिनाम' । चचाल सूरिसंमुखं प्रतिष्ठते स्म । किंभूतः । स्वस्यात्मनो गौरवेण हास्तिकाश्वीयरथकज्जादिजनितातिभारेण युक्ताया उर्व्या भ्रमेर्वहने धारणे प्रतीता विहिता संशीतिः संशयो येन । हा मया अतिमारवतीय जगती कथ हविष्यते इति संशीतिः तादृशः शेषो नागाधिराजो यत्र । संधः किं कुर्वन् । परेध्वन्यवदान्यजनेषु विषये न अधीता पठिता अभ्यस्ता वा अर्थना याचना यैः तादृशानर्थिजनान् याचकलोकान् सृजन् कुर्वन् । क इव । अंबु इव । यथा वारिदो नमोम्बुपान् नमस्तो वर्षद्धारिदात्पतत्प्रोच्चैः कृतं प्रसारितं चञ्चुपुटान्तरायात्-मम्बु पिवन्तीति नमोम्बुपान् वप्पीहान् । तत एवोक्तम् 'एक एव खगो मानी चिरं जीवतु चातकः । पिपासितो वा म्रियते याचते वा पुरंदरम् ॥' इति । परेषु व्यतिरिक्तजनाशयेषु विषये निर्मुक्तार्थनान्करोति ॥

श्लोकार्थं

जेम यातक मेधतुं ज जल पीदे, तृषातुर थर्धने मरी जय, परंतु भीज पासे कदापि पाष्णीनी याचना करे नही, तेम प्रवेश भडोत्सव समये संधे अगणित दान दधने याचकजनाने "याचना" शण्दथी मुक्त कर्या. अर्थात् 'याचक' शण्द अनव्यास रूपे कराये! वणी, डाथी-घोडा-रथ अने जनसमुदायना अतिलारने वहन करवा भाटे शेषनागने शंका उत्पन्न थर्ध के 'हा ! माराथी आटको जघो लार केवी रीते सहन करी शकाशे ? आवी रीते संध आचार्य देवना प्रवेश भडोत्सवमां आलतो-हुतो. ॥ ८२ ॥

धात्रीपवित्रीकृतये प्रणीतजनिं पुनः कि वसुभूतिपुत्रम् ।

संधो मुनीनां मघवानमेनं स्वचक्षुषोर्गोचरयांचकार ॥ ८३ ॥

संध एनं पातिसाहिसवहुमानाह्वानायात् मुनीनां साधूनां मघवानं पुरहूतं श्रीहीर-विजयसूरीश्वर स्वस्यात्मनश्चक्षुषोर्गोचनयोर्गोचरयांचकार । विलोकते स्मेत्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते धात्र्या भरतक्षेत्रक्षोण्याः पवित्रीकृतये पाचनीकरणाय पुनर्द्वितीयवारं प्रणीता स्वमेव कृता जनिः स्वोत्पत्तिर्यत्र तादृशम् । किंवा । वसुभूतिपुत्र यौतमस्वामिनमिव । 'श्रीहृन्द्रभूति वसुभूतिपुत्रपृथ्वीमवं गौतमगोत्ररत्नम्' इति पूर्वार्चार्थस्तुतौ ॥ इति पुरसंवकृत-हीरसूरिसमुखकरणोत्सवः ॥

श्लोकार्थं

संधे श्रमणेन्द्र श्री हीरविजयसूरीना दर्शनं कुर्या, ज्ञेय आ लारतभूमिने
पावनं कुरवा माटे श्री गौतमस्वामीणे इरीथी जन्मने धारण्य कुर्यो न डोय ! ॥ ८३ ॥

प्रक्षाल्य दुग्धान्बुधिना पयोभिः कृतं निरङ्कं तनुजन्ममोहात् ।
पुरीदिदक्षोपगतं मृगाङ्कमिवैनमन्विष्य तुतोप संवः ॥ ८४ ॥

संघं यत् सूरिमन्विष्य विलोक्य तुतोपं जहर्ष । उत्प्रेक्ष्यते पुरीदिदक्षया श्रीकरी-
नगरीलक्ष्मीसमीक्षणकाङ्क्षया उपगतमायातम् । 'आगमने गमनार्थाः समभ्युपाडभ्यः पराः
कथिताः' इति क्रियाकलापे । मृगाङ्कं चन्द्रमसमिव । किंभूतम् । दुग्धान्बुधिना क्षीरसमुद्रेण
तनुजन्मना स्वपुत्रस्य मोहात्स्नेहात् चन्द्रस्य क्षीरसमुद्रोत्पन्नत्वेन द्वयोर्जन्य जनकभावसं-
वन्धः । पयोभिः स्वक्षीरैः कृत्वा प्रक्षाल्य धावयित्वा निरङ्कं निर्गतकलङ्कमलिनिमानं
कृतं निर्मितम् ॥

श्लोकार्थं

सूरीश्वरने जेधने सध सतुण्ठ थयो आ सीडी (श्रीकरी) नगरीनी शीलाने
जेवा माटे आवेता पोताना पुत्र यद्रने जेधने, पुत्रस्नेहथी प्रेरार्धने क्षीरसमुद्रे
पोताना दुधथी साक्ष करीने ज्ञेय यद्रने निष्कलङ्क कुर्यो न डोय ? ॥ ८४ ॥

स्वाहान्वितं वह्निमिवोपयन्ता श्रीसंवलोकः सुमुखीसखस्तम् ।
प्रदक्षिणीकृत्य समाधिपन्नानुपङ्गभाजं प्रणनाम भक्त्या ॥ ८५ ॥

श्रिया महर्ष्या युक्तः संघस्तं गुरु भक्त्या प्रणनाम नमस्करोति सा । तं किंभूतम् ।
समाधिपन्नाविशिष्टमध्यानलक्ष्मा सहलिङ्गनैकतानाद्यनुपङ्गो मिथःसंश्लेषसंघस्तं भज-
तीति । संवः किंभूतम् । सुमुख्यः स्त्रियः सखायो यस्य । किं कृत्वा । प्रदक्षिणीकृत्य तिस्रः प्रद-
क्षिणां दत्वा । क इव । उपयन्तेव । यथा नस्वाढयोपित्सखः परिणेतुः स्वाहया स्वपन्त्या
अन्वित सहितम् । 'स्वाहाप्राहीप्रियस्य च' इति हैम्याम् । वह्निं प्रदक्षिणीकृत्य प्रणमति ।

‘अन्वसितमरुन्धत्या स्वाहयेव हविर्भुजम्’ इति रघुवंशे । तथा ‘हा स्वाहाप्रिय घूमम-
ङ्गजममुं स्तृत्वा न किं दूयसे’ इति सूक्तोक्तेः ॥

श्लोकार्थं

जेभ विवाहित युगल स्वाहायुक्त अग्निने प्रदक्षिणा करीने प्रणाम करे, तेम
श्री संघे पोतपोतानी पत्नीओ सहिन, समाधिपूर्वक पत्रासने जेठेना आचार्यदेवने
प्रदक्षिणा दधने लकितपूर्वक प्रणाम कर्या, अर्थात् वंदन कथुं. ॥ ८५ ॥

रेणुजिधांसुर्लघिमानमेतत्क्रमौ किमाश्लिष्य वितिष्ठमानम् ।

प्रणेमुषां जन्मजुषामलीकललामलीलाश्रियमश्नुते ॥ ८६ ॥

रेणुः प्रभुपदान्बुजरजः प्रणेमुषां प्रणतानां जन्मजुषां प्राणिनामलीके मालस्थले
ललामलीलायास्तिलकविलासस्य श्रियं शोभामश्नुते स्म व्याप्नोति स्म । लेभे इत्यर्थः ।
किंभूतः रेणुः । पतत्क्रमौ स्वरिपादौ आश्लिष्यालिङ्ग्य वितिष्ठमानो वसन् । उत्प्रेक्ष्यते
लघिमान निजलघुभावं जिधांसुर्हन्तुमिच्छुरिव । ‘ये जात्या लघवः सदैव गणनां प्राप्ता
न ये कुत्रचित्पद्मचामेव विवर्जिताः प्रतिदिनं भूमौ विलीनाश्चिरम् । उत्सृष्टाश्चपलाशयेन
मरुता पर्यान्तरिक्षे सखे तुङ्गानामुपरिस्थितिं क्षितिभृतां कुर्वन्त्यमी पांसवः ॥’ इति
सूक्तोक्तेर्लघिमा रेणूनाम् ॥

श्लोकार्थं

आचार्य महाराजनां यरषु कभलनी रणे नभस्कार करता लाविकेना लावस्थवे
तिलकनी शोभा प्राप्त करी ! ते रण जषु पोतानी लघुताने नाश करवा माटे
सूरिणनां यरषुकभलने आश्रयीने रही न डोय ! ॥ ८६ ॥

नम्राङ्गमाजां भगवन्नखेषु दग्दन्तपङ्क्तिकिरिगतविम्बितानि ।

वालेन्दुविम्बेषु त्रकोरताराचन्द्रातपाः किं मिलिता विमान्ति ॥ ८७ ॥

भगवन्नखेषु सूर्येन्द्रचरणकामाङ्कुशेषु नम्राणां नमनशीलानामङ्गभाजां प्राणिनां दशो
नेत्राणि, तथा दन्तपङ्क्ति प्रमोदवशाद्विकसितवदनारविन्दानां दशनश्रेणी, स्मितं हसितं
तेषां प्रतिविम्बितानि विभ्रान्ति । उत्प्रेक्ष्यते बालान्युदयमानानि इन्दूनां चन्द्राणां
विम्बानि भण्डलानि तेषु मिलिताः स्नेहेन एकत्रभूताः चकोरा ज्योत्स्नाप्रियास्तथा तार-
काश्चन्द्रकान्ताश्चन्द्रातपाश्चन्द्रिका किम् ॥

श्लोकार्थ

आचार्यदेवनां चरणानां नभोभां नमन करी रडेला बाविकेनी हृष्टिओ, दंत-
पङ्क्तिओ, अने स्मित (हास्य) ना प्रतिभिंओ शोले छे. ते न्णुओ ञालयद्रो पासे
स्नेहपूर्वक ओकठा थयेद अकोरो तारामंडली अने अद्रिकाओ न डोय ! ॥ ८७ ॥

प्रभोर्नखैर्नम्रानितम्बिनीनां कचच्छटानां प्रतिमा ध्रियन्ते ।

स्वर्भाणुविद्येपिजिगीपयार्मभार्तण्डविम्बैरिव भण्डलाग्राः ॥ ८८ ॥

प्रभोर्नखैर्नखैः क्रमकामाङ्कुशैर्नम्राणां भक्तिप्रहत्वेन नमस्करणशीलानां नितम्बि-
नीनां वनितानां कचच्छटानां केशपाशानां प्रतिमाः प्रतिविम्बानि ध्रियन्ते आश्रीयन्ते ।
उत्प्रेक्ष्यते स्वर्भाणुर्विद्युत्तुदः स पव विद्येपी प्रतिपक्षस्तस्य जिगीपया जेतुमिच्छया हन्तु
वाञ्छया वा अर्भा उदयमाना ये भार्ण्डा भास्करास्तेषां विम्बैर्मण्डलाग्रास्तरवारय इव
धायन्ते ध्रियन्ते इव ॥

श्लोकार्थ

आचार्य मडाराजना चरणोने नमन करी रडेली श्रीओना केशपाशोभां चरण-
नभो प्रतिभिंणरूपे अन्या. ते नभो न्णुओ पोताना शत्रु राहुने छतवा माटे ञालसूर्यना
भिंओओ तलवारो धारणु करी न डोय तेवा शोभता डता ! ॥ ८८ ॥

जहैपिरेऽश्वाश्च गजा जगजुर्निर्व्यानतः साधुसुधामरीचेः ।

जम्भद्विपद्मजिम्भानिवात्मगोत्रेषु वृद्धान्यवितुं ह्वयन्तः ॥ ८९ ॥

साधुसुधामरीचेः वाचयमासृत्किरणस्य सुरेर्निध्यानतः दर्शनादेव । 'नित्यानमेवलोकनम् । दर्शनम्' इति हैम्याम् । अश्वाः प्रमोदाज्जद्वेषिरे हेपार्वं विदधने स्म । च पुनर्गजा हस्तिनः जगर्जुः सज्जलजलधरगावानुयायि गर्जाश्चं विदधिरे । उन्मद्यते आत्मनः स्वस्य गोत्रेषु वंशेषु वृद्धानग्रजानाद्यान्वा जम्भद्विपतः पुनर्दस्य वाजिनो वादा गजा द्विरदाः । उच्चैःश्रवसः पेरवणो गजः समुत्पन्नस्तन्मंतानानि परेऽश्वा गजाश्च । यथा चम्पूकथायाम् 'किलक्षणः । सकलसुगसुरकरपत्रिपरिवर्त्यमानमन्दमन्थानक्रमयितदुग्धा-म्भोनिधेरजनि जनितजगद्विस्मया स्मरजननी लक्ष्मीमृगाद्रुभेतरुवन्प्रन्तरिकोम्नुमोच्चैः श्रवसा सहस्रः शशधरकान्तिरैरावतस्त्वप्रसूतिग्निसशेषवतान्पलङ्कगोति । यथैव जैरावतस्य तथैवोच्चैःश्रवसोऽपि प्रसूतिरिति ॥

श्लोकाथं

साधुओमा अंद्र समान आचार्यदेवता दर्शनथी हृषित थयेला अश्वी हण्डण्ट करता हुता, अने हाथीओ गर्जन करता हुता, ते जण्हे पोताना गोत्रोमा छद्रना अरावणु हाथीने अने उच्चैःश्रवसू अश्वने आचार्यदेवता दर्शन करी पावन थवा भाटे जण्हे जोलावता न होय । ॥ ८९ ॥

उत्कण्डुलास्तन्दुललाजमुकापिङ्कथा प्रमोदात्पथि पौरकन्याः ।
अवाकिरस्तं पृषतैः प्रवृद्धपयोधिवेला इव शर्वरीशम् ॥ ९० ॥

उत्कण्डुलाः सोत्कण्डा । 'उदः कण्ठादुलो मत्वर्थे उत्कण्डुलः' इति प्रक्रियाकौमुद्याम् । तथा 'स सूर्योदयादवर्षाक् नलिनीगुल्मविमानगमनार्थमुत्कण्डुलः संयमप्रतिपत्तये प्रहर्षकः' इत्याचारप्रदीपे श्रीरत्नशेखरसूत्रिकृते । पौरकन्या नागरिककुमारिकाः पथि मार्गे प्रमोदादानन्दात्तं गुरु तन्दुलाश्चोक्षा अखण्डाः तुपकलकलमास्तथा लाजा भ्रष्टा यवाः । लाजैर्वर्धापनं शास्त्रेषु दृश्यते । यथा 'अवाकिरन्वयोवृद्धास्तं लाजैः पौरयोषितः' इति रघौ । तथा मुकाफलानि तासां पङ्क्त्या श्रेण्या अवाकिरन् वर्धापयन्ति स्म । का इव । प्रवृद्धपयोधिवेला इव । यथा चन्द्रचन्द्रकालिङ्गनप्रवर्धमानपथसः पयोधेः समुद्रस्य वेला जलवृद्धि । 'वेला स्यावृद्धिरम्भसः' इति हैम्याम् । पृषतैः पचोविन्दुभिः कृत्वा शर्वरीशं रजनीनायकं चन्द्रमवकिरति वर्धापयति ॥ इति गुरुवन्दनाधिकार ॥

श्लोकाथं

जेम वधती जती समुद्रनी वेणा (भरती) जलभिन्दुओथी अंद्रने वधावे तेम नगरवासी कुमारिकाओ उल्लिखित थती आनंदपूर्वक अक्षत अने मोतीओथी आचार्य देवने वधावती हुती. ॥ ९० ॥

विशां दशः प्रीणति शक्रकेताविव क्षणेऽरिगन्वहलीभविष्णौ ।

निशम्यता वर्त्मनि पौरवृद्धाविश्वस्तकान्ताशुभशंसितानि ॥ ९१ ॥

एकत्र जाग्रत्त्रिजगद्विभूतिदिदक्षयात्रोपगता प्रभेव ।

शनैः शनैः संचरताथ तेन फतेपुरस्थोपपुरं प्रपेदे ॥ ९२ ॥ (युग्मम्)

अथ संधस्य सांमुखागभवन्दनानन्तरं शनैः शनैर्मन्द मन्दं संचरता युगप्रमाणक्षो-
णीसमीक्षणक्रमेण प्रचलता सूरिणा फतेपुरस्य साहिराजधान्या उपपुरं शाखापुर प्रपेदे
सांश्रिते । तत्राजगामेत्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते एकत्र एकस्मिन्नेव श्रीकरीलक्षणस्थाने जाग्रत्याः
स्फुरन्त्या वसन्त्याः त्रिजगतां त्रयाणां भुवनानामपि विभूतेर्लक्ष्म्या दिदक्षयाऽऽद्भुमिच्छया
अत्र फतेपुरसमीपे उपगता समेता प्रभा अलका धनदनगरीव । 'पुरी प्रभा । अलका
वस्वोकसारा' इति हैम्याम् । तेन कि कुर्वता । वर्त्मनि मार्गे पौरेषु नागरिकेषु वृद्धा
मुख्यास्तेषामविश्वस्तानामविधवानाम् । सुवासिनीनामित्यर्थः । 'विश्वस्ता विधवा समे'
इति हैम्याम् । तादृशीनां कान्तानां सामान्यत स्त्रीणाम् । अथ वा पुरे भवा पौर्यः
पौर्यश्च ता वृद्धाः पौरवृद्धाः नगरसंबन्धिन्वस्तथा महत्यः तथा अविश्वस्ताः सधवास्ता-
दृशीनां वशानां शुभशंसितानि आशीर्वचनानि निशम्यता शृण्वता पैञ्चविषयीकुर्वता ।
कस्मिन् सति । शक्रकेतौ इन्द्रध्वज इव अस्मिन्प्रभुप्रवेशे सांमुखकरणलक्षणे क्षणे वहली-
भविष्णौ वृढीभवनशीले बहुतमे जायमाने सति विशां जगज्जनानां दशो लौचनानि
प्रीणति प्रह्लादयति । सर्वनेत्रानन्ददायित्वात् । 'पुरहृतध्वजस्येव तस्योन्नयनपङ्क्तयः' इति
रघौ ॥ युग्मम् ॥

श्लोकार्थं

ध्रुवजनी जेम जगतना नेत्रेने आनंददायी पुष्ट प्रवेश भडोत्सव यथां
मार्गमा नागरिकेनी सधवा स्त्रीओना शुभ सदेशने सालणता आचार्यदेव मंदमंद-
पण्णे आलता इत्तेपुरनी समीपमा शाखापुरमा पधार्या ते शाखापुर पण्णे नण्णे अेक ज
श्रीकरी (इत्तेपुर) नगरीमा त्रण्णे जगतनी थयेली लक्ष्मीने जेवा भाटे धनदपुरी
अलका आवेल न डाय तेवुं शोखतु डतुं । ॥ ९१ ॥ ९२ ॥

स श्रीकरीं गन्तुमपीहमानः शाखापुरं भूपयति रण सूरिः ।

आश्लेषितुं केवलपद्मवासां श्रेणीमिवात्मा क्षपकाभिधानाम् ॥ ९३ ॥

स सूरिः श्रीकरीं साहिनालंकृतां नगरीं गन्तुं प्रयातुमीहमानोऽपि शाखापुरं फते-
पुरस्योपपुरं भूषयति स्म अलंकार । क इव । आत्मेव यथा भवश्चर्मशरीरी जीव
केवलपद्मवासां केवलज्ञानरूपामरविन्दमन्दिरां लक्ष्मीमांलेपितुमात्तिङ्गितुं प्राप्नुमीहमा-
नोऽपि पूर्वं प्रथमं क्षपक इत्यभिधान नाम यस्यास्तादृशीं श्रेणीमलंकुरुते प्रथम क्षपक-
श्रेणीमाश्रयति

श्लोकार्थ

जेम अरम शरीरी आत्मा कैवल्य लक्ष्मी प्राप्त करवा भाटे प्रथम क्षपक श्रेणीना
आश्रय करे तेम आचार्य देवे श्रीकरी जवा भाटे प्रथम इतेपुरना शाखापुर (पश) ने
अलंकृत कथुं ॥ ९३ ॥

विधातुपुत्रीतनयैरिवायं तोस्तूयमानोऽनुपदं कवीन्द्रैः ।

तत्रापि निर्वन्धवशाद्दशीन्द्रः सामन्तभूमृद्भवने न्यवात्सीत् ॥ ९४ ॥

अयं वशीन्द्रः जितेन्द्रियाणां मध्ये वासवो हीरसूरिस्तत्रापि शाखापुरेऽपि निर्वन्ध-
वशादत्याग्रहानुरोधात् सामन्तभूमृद्भवने सामन्तः स्वल्पजनपदग्रामनगराधिपः स पव
भूमृत् पृथिवीपतिः तस्य भवने । जगन्मल्लनामा कच्छवाह इति केषांचिद्राजान्यानां
जातिविशेषा एतावता जगमालकच्छवाहा तस्य गृहे न्यवात्सीत् निवसति स्म । किं
क्रियमाणः । अनुपदं पदे पदे स्थाने स्थाने कवीन्द्रैः पण्डितमण्डलाखण्डैः तोरप्यमानः
अतिशयेन काव्यादिभिर्वर्ण्यमानः । उत्प्रेक्ष्यते विधातुर्व्रह्मणः पुत्र्या नन्दिन्याः । 'दशमं
ब्रह्मणः सुता' इति सरस्वतीनद्या अव्यभिधानम् । 'ब्रह्मपुत्री सरस्वती' इति ह्येयम् ।
वाग्देवतायाः तनयैः पुत्रैरङ्गैरिव सारस्वतकुमारैरिव ॥

श्लोकार्थ

ब्रह्मपुत्री सरस्वतीनां नन्दन समान पंडितोऽपि स्थाने स्थाने आचार्यदेवनी स्तुति
करी. शाखापुरनां जगयालकच्छवाह नामना सामन्त राजना अत्यन्त आग्रहणी आचार्यदेव
तेना घेर पधार्या. ॥ ९४ ॥

पचेलिमान्प्राक्तनकर्मरोगान्सायनं दिव्यमिवापनेतुम् ।

तत्रापि शक्रः शमिनां सदस्यानुद्दिश्य धर्मं कथयां वभूव ॥ ९५ ॥

तत्रापि जगन्मल्लसूक्त-नेऽपि शमिनामुपशमवतां साधूनां शक्रः पुरंदरस्तन्मध्ये वा वासवः । सर्वोत्कृष्टशान्तरसवत्वात् । सूरिः सदस्यान् सभ्यानुद्दिश्य अङ्गीकृत्य । अथ वा समासदामायतिहितहेतवे धर्मं भगवद्भाषितमुत्कृष्टमङ्गलमशेषसंपदुपादानं धर्मदेशनां कथयां वभूव दिशति स्म । उत्प्रेक्ष्यते पचेलिमान् परिपाकमुदयावल्लिकां प्रपेदानान् प्राक्तनान् पूर्वजन्मनिर्मितान् कर्माणि ज्ञानावरणीयादिकान्यष्टौ तान्येव रोगान् दान्नाशयितुं अपनेतुं दिव्य देवसांन्धि रसायनमौषधविशेष इव पापगमहामयान् सुधारसमिव ॥

श्लोकार्थं

सुनीन्द्र श्री डीरविजयसूरिश्च ते जगन्मातु रानना लवनमां सलाने उद्देशीने धर्मदेशना आपी. ते देशना ज्ञे परिपठव भनेदा पूर्वकृत कर्मोऽपी रोगानो नाश करवा माटे दिव्य रसायण-औषध न होय तेवी अद्भुत होती ! ॥ ९६ ॥

निपीयमाना श्रवणाञ्जलिभ्यां तद्देशनासारसुधाबुधानाम् ।

दन्तांशुमिश्रिगतमूर्तिरन्तरमान्त्युपेयाय वहिः किमेषा ॥ ९६ ॥

श्रवणौ कर्णावेवाञ्जली योजितप्रसृतपाणी ताम्भ्यां कृत्वा निपीयमाना सादरं श्रयमाणा तस्य सूर्यदेशना व्याख्यानरूपा सारा प्रकृष्टा सकलपदार्थावबोधकारकत्वात् स्वर्गापवर्गा-विसर्ववैभवदायकत्वाच्च सारत्वम् सौव सुधा पीयूषम् । अथ वा देशनैवासारो वेगवती वृष्टिर्यस्याः तादृशी सुधा अमृतरसा वा बुधानां सकर्णानां श्रोतृणामन्तर्हृदयमध्ये अमान्ती अक्षण्डितप्रवाह आगच्छदमृतवाहुल्येन स्थातुमशक्नुवन्ती सती । उत्प्रेक्ष्यते दन्तानां दशनानामशुभिः किरणैर्मिश्रं व्याप्तं यन्स्मित प्रमोदोदयादीपद्भसित तदेव मूर्तिर्देहो यस्या पपा प्रत्यक्षलक्ष्या वहिस्तादृग्वस्थानकमुपेयाय समागतेव ॥

श्लोकार्थं

आचार्यं देवनी देशनाऽपी सर्वोत्तम सुधा कर्षुं ऽपी अञ्जलिथी पान करता श्रोताजननः इहयमा नडीं समावाथी दातोनी कांतिवाणा स्मित ऽपी शरीरने धारण्य करीने ज्ञे जडार आवेली न होय ! ॥ ९६ ॥

निशम्य वाचंयमवासवस्य तां देशनां स्त्रैणसखा मनुष्याः ।
परस्परस्पर्धितया ववर्षुर्दानैरमानैरिव वारणेन्द्राः ॥ ९७ ॥

वाचंयमानां वाक्सुमतिभाजां यतीनां वासवस्य इन्द्रस्य तां धर्मदेशनां निशम्य
श्रवणपारणां प्रणीय स्त्रैणसखा स्त्रीसमूहाः सखायो येषाम् । स्त्रीभिः सहिता इत्यर्थः ।
परस्परमन्योन्य स्पर्धितया संहर्षशीलभावेन अमानैर्मानातीर्तैर्दानैर्द्रविणविश्राणैर्नर्ववर्षुः
वर्षन्ति स्म । क इव । वारणेन्द्रा इव । यथा कुञ्जरराजा गन्धसिग्धुरा अमानैः कपो-
ललोचनमेढ्रगुदकरलक्षणसप्तसु स्थानकेषु अविरलनिर्गलनतया मानातीर्तैर्दानैर्मदवारि-
भिर्वर्षन्ति ॥

श्लोकार्थ

आचार्यदेवनी धर्मदेशना सालणीने, जेम महजलथी व्याप्त जेवा गजेद्रो
महनी वृष्टि करे. तेम स्त्रीओ सहित पुरुषोओ परस्पर स्पर्धा करता प्रभाषातीत
द्रव्यनी वर्षा करी ! ॥ ९७ ॥

वदान्यविश्राणनमीक्षमाणो मालिन्यमालम्बत राजराजः ।

अन्वर्थनामा प्रथितस्त्रिलोक्यां कुबेर इत्येष तदादि विद्वः ॥ ९८ ॥

तदेत्यध्याहाररत्नसमये वदान्यानां दानशौण्डानां विश्राणनं विविधांशुकरजतसुव-
र्णभिरणादिप्रदानमीक्षमाणः स्वलोचनाभ्यां साक्षाद्भिभावयन् धनेश्वरत्वेन पुष्पकविमाना-
धिरोहणभुवनविलोककत्वेन च साक्षाद्भीक्षणं राजराजः राजामपि राजा चक्रवर्ती
यक्षेश्वरश्च धनदः । 'यक्षः पुण्यजने राजा गुह्यको वटवास्यपि' इति हैम्याम् । तथा
'कैलासौका यक्षधननिधिकिंपुरुषेश्वरः' इत्यपि हैम्याम् । मालिन्य यद्यप्यहं दानशूरोऽस्मि
तथाप्येतेषां गणनातिगकामिताधिकदानाग्रे वदान्यगणनायामहं न किञ्चिदपीति विच्छाय-
तामालम्बत श्रयते स्म । तत्र मालिन्ये वयमेवं विद्वः । तदादि तद्दिनादारभ्य पक्ष राज-
राजः कुत्सित विच्छायीभवनादनीदृशं वेरं शरीरं यस्य स कुबेर इत्यमुना प्रकारेण
अनुगतः सदृशीभूतोऽर्थो यत्र तदन्वर्थम् । सत्यार्थमित्यर्थः । नामामिधानं यस्य तादृश-
स्त्रिलोक्यां जगत्त्रयेऽपि प्रथितो विख्यातिं प्राप्तवानिव ॥

श्लोकार्थ

ते अवसरे दानवीरोनी प्रमाणातीत दानधारा ज्ञेतां कुभेरना भुञ्ज उपर भविता
आपी गध ! (कवि कळे छे के) 'त्यारथी आरंभीने जगतमां कुभेर अटके कुत्सित
शरीरवाणो ! आ रीते ' कुभेर ' नाम सार्थक थयुं !' ॥ ९८ ॥

तदार्थिवाञ्छावचनानुरूपं विहापितं सप्तहयोऽवसाय ।
करान्सहस्रं प्रविसार्य वाहमिवाष्टमं तत्पुरतो वृणीते ॥ ९९ ॥

तदा तस्यां दानवेलायां सप्तहय सूर्यः सहस्र दशशती करान् सहस्रसंख्याकान्
हस्तान् विसार्य करः किरणाः हस्ताश्च । अष्टमं वाह तुरङ्ग तेषां वदान्यानां पुरतोऽग्रे
वृणीते याचतीव । किं कृत्वा । अर्थिनां याचकानां वाञ्छाया मनसोऽभिलषितस्य वच-
नस्य याचनारूपवाक्यस्य चानुरूपं तुल्य योग्यं वा विहापितं वितरणम् । दानमित्यर्थः ।
अवसाय विज्ञाय ॥ इति सूरिदेशनानन्तर आद्रदानम् ॥

श्लोकार्थ

ते अवसरे वायुकेनी धृच्छाने अनुज्ञप दान देता दानेश्वरीञ्जाने ज्ञाणीने सात
घोडावाणो सूर्यं पोतानां किरणो इपी हृत्तर हाथ प्रसारीने दानेश्वरी आगण ज्ञाणे
आठमा अश्वनी याचना करतो न डोय ! ॥ ९९ ॥

अथ वर्षागमनारम्भः

हन्तुं तपतीरिव तापमुर्व्यास्तदाम्बरेऽम्भोधर उल्ललास ।
पुरंदरः सूरिपुरंदरस्य विवन्दिषुः पत्कजमागतः किम् ॥ १०० ॥

यदा यस्मिन्नेव दिवसे श्रीहीरविजयसूरयो जगन्मल्लकण्ठवाहयूहे समेतास्तदा
तस्मिन्नेव वासरापराहसमये अम्बरे आकाशेऽम्भोधरः सजलजलवाहः उल्ललास उन्नेमर्या-
याति स्म । उत्प्रेक्ष्यते उर्व्याः पृथिव्यास्तपतीश्रीभ्रमकालस्य । निदायसमयजनितमित्यर्थः ।
ताप संज्वरं तप्तिबाहुल्यं हन्तुं व्यापादयितुमिव । पुनरुत्प्रेक्ष्यते सूरिपुरंदरस्य हीर-
सूरिवासवस्य अथ च सूरैः स्वीयाचार्यस्य वाचस्पतेः पुरंदरस्य स्वामितः पत्कजं

चरणारविन्दं विवन्दिपुनेहरकर्तुकामः पुरंदरः शक्रः किमागतः । पुगंदरशब्देन शक्रो मेघश्च प्रोच्यते । यदुक्तम् 'याचते वा पुरंदरम्' । पूर्वं द्विग्वितमस्त्येतत् । अथ वा मेघवाहनत्वात्पुरहृतोऽपि । अथ वा मेघोऽपि दिव्यस्वरूपस्तेन तस्य वन्दनमपि युक्तम् । यदुक्तं मेघदूते काव्ये 'जानामि त्वां प्रकृतिपुरुषं कामरूपं मघोन' इति । इन्द्रस्य तु नमस्करणं असिद्धमेवेति ॥

श्लोकार्थं

ये दिवसे आचार्यभंडाराज जगभाद राजना लवनभां पधारेलो ते दिवसना पाछला पडारे आकाशमा मेघ उद्वलसित थयो; ते जण्णे पृथ्वी उपर श्रीभम ऋतुनो ताप हूर करवा भाटे आव्या न डोय । अथवा छद्रनो गुरु ण्डरूपति सूरिपुरंदरने वदन करवा भाटे जण्णे आवेदो न डोय ! ॥ १०० ॥

प्रवासिहृद्धारिधिमाथमन्थाचलोपमं वारिधरो जगर्ज ।

वीरावतंसालससूनरास्त्रं प्रोत्साहयन्विश्वजिरीपयेव ॥ १०१ ॥

प्रवासिनां पान्थजनानां निजयुवतीजनवियोगव्याकुलीभवत् हृत् हृदयमेव वारिधिः समुद्रस्तस्य माथे मन्थन मास्थस्तस्मिन् मन्थाचलो मन्दराद्रिस्तस्योपमा सादर्यं यस्य । 'विरहितमनस्तुदि' इति चम्पूकथायाम् । तादृशो वारिधरो मेघो जगर्ज गजरिवं कुस्ते स्म । उत्प्रेक्ष्यते वीरावतंसं सर्वसुमदानां मध्ये शेखरायमाणं निदावे दाघवाहुल्येन जगद्युवजनविजयक्रियाविधाचलसमालस्यमाजं तादृशं स्तनानि कुसुमान्येव शस्त्राणि प्रहरणानि यस्य स कुसुमायुधः कामस्त त्रिश्र्वेषां त्रिभुवनजन्मभाजां सुरासुरनराणां जिगीषया स्ववशीचिकीर्षया प्रोत्साहयन् महोद्युक्तं कुर्वन्निय प्रगल्भभावोपगत विदधान इव ॥

श्लोकार्थं

प्रियाना वियोगथी व्यथित भनेला प्रवासीना हृदयइपी समुद्रनुं मन्थन करवाभां मेइ समान मेघ गजर्व करतो डतो; ते जण्णे शूरवीर पुरुषोभां अग्रणी एवा डामहेवने त्रण्णे जगत छतवा भाटे प्रोत्साहित करतो न डोय । ॥ १०१ ॥

पौष्पेण चापेन जये त्रिलोक्याः स्मरेण दुःखीभवतार्थितेन ।
अमोवमम्भोजभुवेव चक्रे तदर्थमाखण्डलचापचक्रम् ॥ १०२ ॥

अम्भोजभुवा जगत्पृष्टिकर्त्री तदर्थं कंदर्पकृते । उत्प्रेक्ष्यते अमोघं देवदानवमानव-
लोकेषु सर्वत्राप्यस्खलितमाखण्डलचापचक्रं शक्रकोदण्डमण्डल चक्रे कृतमिव । किलक्षणेन
अम्भोजभुवा । पौष्पेण कुसुमसंवन्धिना प्रसूनमयेन चापेन शरासनेन कृत्वा त्रिलोक्या
जये त्रिभुवनशीकरणे दुःखीभवता कष्टं प्राप्नुवता स्मरेण मनोमवेन अर्थितेन याचितेन ॥

श्लोकार्थं

पुष्पोना धनुष्यथी त्रष्टु जगतने एतवाभां कष्टं प्राप्तं करता एवा कामदेवनी यात्रनाथी
ज्जले अस्त्राये, तेने माटे (कामदेव माटे) आ मेघरूप अमोघं हंद्रधनुष्यने। समूह
अनाथ्ये न डोय ! ॥ १०२ ॥

विश्लेषियोपाविरहोष्मशुष्यत्तनूनिहन्तुं दयितेन रत्याः ।
कार्शानवं शस्त्रमिव प्रयुक्तं व्यलीलसञ्चोम्नि तडिद्वितानम् ॥ १०३ ॥

व्योम्नि गगनाङ्गणे तडितां विद्वुतां वितानम् । वृन्दमित्यर्थः । व्यलीलसङ्घीप्यते स्म ।
उत्प्रेक्ष्यते रत्या दयितेन भर्त्रा स्मरेण प्रयुक्तं प्रेरितम् । मुक्तमित्यर्थः । कार्शानव
कृशानुसंवन्धि वह्निमयं शस्त्रमिव । किं कर्तुम् । विश्लेषो निजवल्लभैर्वियोगो विद्यते
यासां ता विश्लेषिण्यो विरहिण्यस्तादृश्यो योषाः कामिन्यः तासां विरहोष्मणा प्रवल-
प्रियवियोगतापेन शुष्यन्ती. शोषं प्राप्नुवन्तीः । कृशीभवन्तीरित्यर्थः । तत्र शरीराणि
निहन्तुं ज्वालयितुमिव ॥

श्लोकार्थं

गगनांगणुभां विजृणीम्येनो समूहं शोभते। हतो; ते ज्जले विरहिणी पत्नीम्येना
विरहं तापथी शोषाना शरीरने लक्ष्मीभूतं कर्वा माटे पोताना पति कामदेवनी प्रेरणाथी
रतिम्ये मूकेषु अग्नितुं शस्त्रं न डोय ! ॥ १०३ ॥

आक्रम्य दैत्यारिपदं स्थितस्याम्भोदस्य माहात्म्यमुदीर्यते किम् ।
कृतान्ततातो दशदिवप्रसारिकरोऽपि येनाघरितो महस्वी ॥ १०४ ॥

दैत्यानां दानवानामरेर्निपूदनस्यापि पदं स्थानं राज्यं वाचरणं च विष्णुपदमाक्रम्य
स्थितस्यामिव्याप्य वसतः अम्भोदस्य मेघस्य माहात्म्यं महिमा किं उदीर्यते वर्णयते
कथ्यते । येन कारणेन अम्भोदेन महस्वी प्रतापवान् तथा दशसु दिक्षु व्याप्तुवन्तीत्ये-
वंशीलाः करा राजदेयांशाः किरणाश्च यस्य तादृशः । तथा कृतान्तस्य सकलसुरासुरनर-
लोकसंहर्तुरपि तातः पिता अघ्नितस्तिरस्कृतः । आच्छादित इत्यर्थः । 'करः प्रत्यायशु-
म्भयोः । रश्मौ वर्षोपले पाणौ' इत्यनेकार्थः । 'प्रत्यायो राजप्राप्तौ भाग इत्यर्थः' इति
तदवर्णिः । मेघे समुन्नते रवि कस्य स्वास्यं न दर्शयतीत्यधरीकरणमेव ॥

श्लोकार्थं

विष्णुपद-आकाशने आक्रमणं करीने रडैला मेघसुं शुं माहात्म्यं वर्णयुं ? ऋणु के
दशे दिशाभा जेणे पोतानां छिरेणु जेवा भडाप्रतापी यम पिता सूर्यना पणु जेणे
तिरस्कार कर्ये छे, अर्थात् मेघना उदयमा सूर्यं पोतानुं मुण देणाडतो नथी, तेथी
जणु मेघ वडे सूर्यं तिरस्कृत थये न डाय । ॥ १०४ ॥

प्राप्ते प्रियेऽब्देऽजनि भूजनीयं वप्पीहरावैः कृतचाटुकेव ।
प्रोद्भिन्नैः पुलकाङ्कितेवारब्धाङ्गहारेव कलापिलास्यैः ॥ १०५ ॥

प्रिये प्राणनाथे अब्दे मेवे प्राप्ते समागते रवि भूजनी वसुधावधू. वप्पीहानां
सारङ्गाणां रावैः प्रिय प्रिय इति शब्दै कृत्वा कृतं विनिर्मितं चाटु प्रियप्रायं वाक्यं
यथा सा कृतचाटुका तादृशीवाजनि जाता । प्रोद्भिन्नैः प्रकटीभूतैः कन्दैः कन्दलैः पुलकेन
रोमाञ्चेन अङ्किता कलितेवाजनि । तथा कलापिनां मयूराणां लास्यैर्नृत्यैः आरब्ध. कृतः
अङ्गहारोऽङ्गविक्षेपः ताण्डवविशेषो यथा तादृशीवासीत् ॥

श्लोकार्थं

पोताना प्रिय-प्राणनाथ मेघनी प्राप्ति थवाथी पृथ्वीरूपी स्त्री यातकेना शब्द वडे
'प्रिय' 'प्रिय' जेवां चाटु वयने जालनारी थर्छ, प्रगट थयेला अंकुरे वडे रोमाञ्चित
जनी अने मयूरेनां नृत्य वडे अंगविक्षेप करनारी जनी ! ॥ १०५ ॥

प्रेक्ष्य क्षणं कामरसोन्मदिष्णूर्ध्वानुपङ्गेण तरङ्गिताङ्गी ।

पुत्रीः स्रवन्तीः पितरो गिरीन्द्राः प्रस्थापयन्तीव पतिं पयोधिम् ॥ १०६ ॥

पितरो जनिकर्तारः ततो गिरीन्द्राः महाशैला हिमाचलाद्याः पुत्रीरङ्गजाताः पर्वतोत्पन्न-
त्वात् स्रवन्तीर्नदी । उत्प्रेक्ष्यते पतिं भर्तारं पयोधिं समुद्रं प्रति समुद्रस्य नदीपतित्वा-
त्प्रस्थापयन्ति प्रेषयन्तीव । किं कृत्वा । क्षणं क्षणमात्रं काममतिशयेन रसैः पयःपूर्वैः
उन्मदिष्णूरुन्मत्ताः रङ्गतरङ्गैस्तरीतुमशक्याः तदस्थितशाखिनिषूदिनीर्वा । तथा धनानां
वारिवाहानामनुषङ्गेण संगमेन तरङ्गाः कल्लोलाः सजाता अस्मिस्तादृशमङ्गं शरीरं यासां
तादृशीः प्रेक्ष्य दृष्ट्वा । अन्येऽपि पितरः मुहूर्तं कदर्परसेन उन्मत्ता धनैरुपपत्तिभिः समं
संगमेन तरङ्गितमुपचितमङ्गं कायो यासां तादृशीः स्वपुत्रीः प्रेक्ष्य भर्तुः पात्र्वे प्रस्थापयन्ति ॥

श्लोकार्थं

जेम केअ पिता अन्य पुरुष प्रत्ये आसकत कामातुर जेवी पोतानी पुत्रीने
जेधने, तेना पति पासे भोडली आपे, हिमालय आदि पर्वतो जेक क्षणु पणु
कामना छिद्रेकथी (जलथी) महोन्मत्त जनेली तेमज जेधना संगमथी पुण्ट जनेली
जेवी पोतानी पुत्री-नदीजेने जेधने जणु तेमना पति समुद्र पासे भोडली
आपता न डोय । ॥ १०६ ॥

स्वयं धरित्रीधरतामिपेकोत्सवे प्रयुक्तान्कजजन्मनेव ।

तदोन्नमनीरदमुपतधारापयःप्रवाहीनवहन्महीघ्राः ॥ १०७ ॥

तदा तस्मिन्वर्षाकाले उन्नमन्तो नीरभारैर्नग्रीभवन्तो भूमण्डलमस्त्ररतलं वात्सर्वदलकै-
रेकीकुर्वन्तो वा ये नीरदा धनास्तेर्मुक्ता या धारा वारिवृष्टिलेखास्तासां पयसां पानीयानां
प्रवाहान् महीघ्रां गिरयः शैला अवहन्धारयन्ति ॥ । उत्प्रेक्ष्यते कजजन्मना ब्रह्मणा
स्वयमान्मनैव धरित्रीधरताया राजन्वत्त्वस्य भूमिभारोद्धृताया वा अभिपेकः पट्टामिपेक-
करणं तस्योत्सवे प्रयुक्तान्प्रेरितानिव ॥

श्लोकार्थं

वर्षा समये जलपूर्णां जनेना भेद्यानी जलधाराना प्रवाहोने पर्वतो वहन कर्ता
हता; जले प्रहाये स्वयं ब्रूधरेनो-पर्वतोने राज्यालिषेक कथो न डोय । ॥ १०७ ॥

किमम्बुमुवचक्रिणमैक्ष्य वातचमूपपिक्रान्तदिगन्तचक्रम् ।

तदा मुधाभूतनिजप्रयत्ना विशश्रमुर्जिष्णुनृपाः प्रयाणात् ॥ १०८ ॥

तदा तस्मिन्मेधागमसमये जिष्णुनृपा जयनशीला राजानः परराजजनपदजयोधता
भूयालाः प्रयाणादभिषेणनाद्विशश्रमुर्विश्रान्ताः स्थिताः । किंभूताः । मुधाभूता विफला
जाता निजा आत्मीयाः प्रयत्ना व्यवसाया येषाम् । अविरलसलिलपूरपूरितपृथिवीतलग-
भनागमनसामथ्याभावादभयोधमाः । उत्प्रेक्ष्यते अम्बुमुक् मेघ स एव चक्री सार्वभौमस्तं
किमैक्ष्य दृष्ट्वा । किंलक्षणम् । वात उत्तराहपवननाम्ना चमूपतिना सेनान्या आक्रान्तं
स्वायत्तीकृतं स्वामिजीमूतपूतनाभकाज्ञावृतं कृतं दिशामन्तानामवसानानां चक्र
मण्डलं येन ॥

श्लोकार्थं

जेना उत्तरापथ नामना पवनरूपी सेनापतिभ्ये दिशामंडलने आक्रान्त कथुं छे,
जेवा भेद्यरूपी यद्ववर्तीने जेधने जेभना प्रयत्नो निष्कृण थया छे, तेवा जयशील
राज्यो प्रयाण्थी विराम पास्या. ॥ १०८ ॥

अम्भोमृताभ्रमदभ्रलेखा विभूषयन्ति स्म सुपर्ववीथीम् ।

शङ्के त्रिलोकीजयजागरूकसूतध्वजोर्वीधवगन्धनागाः ॥ १०९ ॥

अम्भोभिः पानीयैर्मृतानि यान्यभ्राणि पयोवाहास्तेषां भ्रमतां प्रतिदिशं पर्यटताम-
भ्राणाम् 'आभलां' इति प्रसिद्धानां लेखाः श्रेणयः सुपर्ववीथीं सुधाशनपङ्क्तिं गगनाङ्गणं
विभूषयन्ति स्म । तत्राहमेव शङ्के वितर्कयामि । शङ्के इवार्ये वा । उत्प्रेक्ष्यते
त्रिलोक्यास्त्रिभुवनस्य जये विजयकरणव्यवसाये जागरूकस्य जागरशीलस्य सोत्साहं

विहितामियोगस्य स्नानव्वजो मदनः स पव उर्वीधवो भूपतिस्तस्य गन्धनागाः सप्तधाप्र-
स्रवत्प्रवलमदजलसुगन्धितवन्धुरसिन्धुरा इव । राज्ञां हि हस्तिभिर्भाग्यम् । चण्ड
प्रघोतस्येव ॥

श्लोकार्थं

जलपूर्णां भेदोनी श्रेणी चारे दिशाभां पर्याटन करती गगनमार्गने शोलावती
हृती; शुं ते त्रणे दौडनो ज्य करवा माटे उद्यत थयेला कामदेवइपी राजाना
गंधहस्तिओ नही डोय । ॥ १०६ ॥

नमःस्थलीसंवलिताम्बुवाहान्समीक्ष्य रासा ददिरे प्रमोदात् ।
कुटुम्बिनीभिः किमु शूरराजाभिभूतिजायास्तदुपज्ञकीर्तेः ॥ ११० ॥

नमःस्थल्यां गगनमण्डले संवलितान्वहलीभूतान्बुवाहान् वारिधरान् समीक्ष्य
सोत्कण्ठं विलोचनगोचरीकृत्य कुटुम्बिनीभिः कुटुम्बिकथनस्तनीभिः प्रमोदात् हृषाति
रेकात् रासा रासका ददिरे दत्ता । यदुक्तं चम्पूकथायाम् 'कलापोच्चमुखमण्डलाः'
इति । 'काय जलधरपानीयाय लापा' शब्दा' कुटुम्बिनीजनजेगीयमानमेधरासकास्तैः
कृत्वा उच्चं मेवागमनावलोकनायोर्ध्वीकृत मुखमाननं यैस्तादृशा मण्डला देशा यासु'
इति तद्विष्णुके । इति मेवागमे कुटुम्बिनीनां रासकप्रदानम् । उत्प्रेक्ष्यते शूराणां
शतसहस्रलक्षकोटियोधिनं सुमदानां भारकराणां च तथा राज्ञां सामन्तनृपाणां मूर्धाभि-
षिकानां सम्राजां चन्द्राणां चाभिभूतै परामवनाज्जायते इति शूरराजाभिभूतिजा तस्यास्तदु-
पज्ञः स मेव पव उपज्ञा आद्यं ज्ञान यस्याः सा चासौ कीर्तिश्च तस्या इव सुमदराज-
जयोपार्जिताया मेधस्य कीर्तिरिव रासका इत्यर्थः ॥

श्लोकार्थं

गगनमंडलमा धृष्टां वाहणेने लोडने जेडूत पत्नीओ हर्षपूर्वक रासडा--रास
देती हृती; लण्णे सूर्यचंद्रनो परालव करवाथी उत्पन्न थयेली मेधनी यशोगाथा
गाती न डोय ! ॥ ११० ॥

तदा वराणां द्विजवत्कनीनां गर्जात्तवेदध्वनिरम्बुवाहः ।

शाखाकरैर्ग्राहयति रग भूमिरुहां प्रवालाग्रकरांललतानाम् ॥ १११ ॥

तदा तत्र प्रावृद्धप्रथमसमये अवनिवनानां नवपल्लवीभवनानन्तरमम्बुवाहो मेघो भूमी-
रुहां पादपानां शाखा पत्र करः पाणयस्तैः कृत्वा लतानां प्रवालाः पल्लवा एवाप्रकरा
हस्ताग्राणि तान् ग्राहयति स्म । किं वत् । द्विजवत् यथा ब्राह्मणो वराणां परिणेतृणां
शाखावल्लम्बमानैः करैः । अत्र रक्तघादारभ्याङ्गुली यावत्पाणिरेव विवक्षितः । कनीनां
कुमारिकाणां प्रवालवदयान्प्रकृष्टान् शोणिमसौकुमार्ययुक्तान् हस्तान् ग्राहयति । तत्र
तावद्वेदपाठोच्चारो भवति । तमेवाह किलक्षणोऽम्बुधरः । गर्जाः स्तनितान्येव आत्ता
गृहीता वेदम्बनयो विवाहोचितोच्चरिता वेदऋचां शब्दा येन ॥

श्लोकार्थ

मेघेन ग्राह्येषु वरना हाथमां वेदोच्चारपूर्वकं कन्यानां हाथानुं ग्रहणं करावे;
अर्थात् पाणिग्रहणं करावे, तेन मेघेन गर्जनांशपी वेदोच्चारपूर्वकं वृक्षोनी शाखांशपी
हाथानीं साथे लताग्रेणां पल्लवोऽंशपी हाथानुं ग्रहणं करावतो हतो । अर्थात् हस्तमेघाय
करावतो हतो ! ॥ १११ ॥

अभ्रैरनीकैरिव दिग्विभागानाक्रामतांश्छिन्नतपर्तुदस्योः ।

केकारधैः किं क्रियतेऽम्बुदस्य जयध्वनिश्चन्द्रकिवन्दिवृन्दैः ॥ ११२ ॥

अम्बुदस्य जलधरस्य चन्द्रकिनो मयूरः । 'अच्छाच्छैः शुक्पिच्छगुच्छहरितैश्छिन्ना
प्रान्तान्तरगृणैः सेव्याः संप्रति सान्द्रचन्द्रकिंकुलैरुत्ताण्डवैर्मण्डिताः' इति चम्पूकथायाम् ।
त एव वन्दिवृन्दानि मङ्गलपाठकपटलानि तैः केकारधैः केका इति शब्दैः कृत्वा ।
उत्प्रेक्ष्यते जय जय इति ध्वनिः क्रियते किं विधीयत इव । 'सरुपाणामेकशेषः' इति
पकपञ्चजयशब्दोऽवशिष्टः । अम्बुदस्य किं कुर्वतः अनीकैः कटकैरिवाभ्रैर्वहलकैः कृत्वा दिग्वि-
भागान् समस्तानां हरितां प्रदेशानाक्रामतो घ्याप्नुवत स्वायत्तान्वा सृजतः । पुनः किंभूतस्य
छिन्नो मूलादुन्मूलितस्तपर्तुनिदावसमय एव दस्युः शत्रुर्यन ॥

श्लोकार्थ

वाहणोऽंशपी सैन्यथी दिशामंडलने वाप्त करवाना तेमञ्ज ग्रीष्म कालऽंशपी शत्रुने
नाश करनारा मेघऽंशपी शान्तने मयूरो मंगल पाठके द्वारा लक्ष्णे केकारवऽंशपी जयजयारव
करातो न हाथ ! ॥ ११२ ॥

विषप्रदोऽस्यास्तु जडाशयश्चेत्यपाचिकीर्षुः स्वमिवापवादम् ।

तदाम्बुदस्तं ककुदं मुनीनामुपासनागोचरतां निनाय ॥ ११३ ॥

तदा प्रावृष्टकाले अम्बुदो यनावनः तं मुनीनां श्रमणानां मध्ये ककुदं श्रेष्ठं मुख्यं
 स्वरिम् । 'ककुदं तु प्रधानेऽसे वृषाडके राजलक्ष्मणि' इत्यनेकार्थतिलके । उपासनायाः
 सेवायाः गोचरतां निनाय प्रापयति स्म । सेवते स्मेत्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते इत्यमुना प्रका-
 रेण स्वमात्मीयमपवादमयशो जनमध्ये निन्दामपाचिकीर्षुर्निराकर्तुमिच्छुरिव । इति
 किम् । यद्य मेघः विष कालकूटं प्रददातीति । तत्त्वतस्तु जलदः । 'विषं क्ष्वेडे जले
 च' इत्यनेकार्थः । तथा 'विषं क्ष्वेडो रसस्तीक्ष्णं गरलौघः' इति हैम्याम् । तथा व्यासष-
 ष्टिकमध्ये 'देवराजो मया दृष्टो वारिवारणमस्तके । भक्षयन्नर्कपत्राणि विष पीत्वा क्षयं
 गतः ॥' तत्त्वार्थो यथा-हे देवर, मया वारिणां वारणं तदाकपालिस्तस्य मस्तके उपरि
 अजो मेघो वात्कटः दृष्टः । किं कुर्वन् । अर्कस्य अर्कतः 'आकडो' इति प्रसिद्धस्य
 पत्राणि पर्णान् भक्षयन् खादन् । ततो विषं तदाकजलं पीत्वा क्षयं गृहं गतः इति ।
 ततो मेवोऽपि विषं गरलं जलं च प्रकर्षणातिशयेन ददातीति विषप्रदः । तथा अस्थारजु-
 नाप्येकत्र स्थातुं शक्तः प्रतिनगरग्रामारामस्तीमभीमकान्ताराकूपारान् पर्यटनशीलः । अत-
 एवोक्तम् 'क्षारो वारिनिधिः कलङ्ककलितश्चन्द्रो रविस्तापकृत्पर्जन्यश्चपलाशयः' । तथा
 जडाशयो डल्योरैक्यान् जडो मन्दो मूर्खः प्रज्ञाहीनो निर्वुद्धिराशयोऽभिप्रायश्चेतो यस्य ।
 प्रक्षेपे जलमय आशयो मध्यं यस्य जलानामाश्रयो वा । 'आशय आश्रयेऽभिप्रायपनसयोरपि'
 इत्यनेकार्थः । तथा 'दयाम्बुद्रे स तदाशयेऽतिथीचकार कारुण्यरसापगा गिरः' इति
 नैषधे । 'कृपापारावारे नलहृदये' इति तद्वृत्तिः । अतो मनोऽपि एतावता पशुवदज्ञानः
 पश्चात्कर्मधारयः ॥

श्लोकार्थः

वर्षाकालमा विषप्रदं श्रेष्ठं स्थाने नडीं रडेनारो, तेमञ्ज जडाशयं भूर्धं जलनो
 आश्रयं लेनारं आवापोताना अपवादं हरं करवा माटे मेघं साधुभोमां श्रेष्ठं जेवा
 आश्रयार्थेवनी उपासनां करवा माटे जल्ले आव्ये न डोय ! ॥ ११३ ॥

निजौजसैवोन्मदयन्मनांसि यो योगिनां यौवनवत्पयोदः ।

अहो व्यनंसीत्स्तनितैः स्तवैरिव स्तुवन्सोऽप्यनगरशक्रम् ॥ ११४ ॥

यः पयोदो धाराधरः निजस्यात्मनः ओजसा प्रतापेनैव बलेनैव । माहात्म्येनैवेत्यर्थः । योगिनां वशिनां शमिनामपि मनांसि चित्तान्यमदयन्मदयुक्तानि कृतवान् । किं वत् । यौवनवत् । तथा तारुण्यं सयमिनामपि नन्दिषेणार्द्रकुमाररथनेमिप्रमुखाणामपि मानसानि समदानि सकन्दर्पाणि करोति स्म । यदुक्तम् 'यौवने विकिरत्येव मनः संयमिनामपि । राजमार्गे प्ररोहन्ते वर्षाकाले किलाडकुराः ॥' इति । अहो इति आश्चर्यं । सोऽपि कन्दर्पदर्पोत्पादयितापि पयोदः तमनगारशक्र मुनीन्द्र व्यनंसीत् उन्नमनागसनमिषाद्विशेषेण नमति स्म । उन्नमय्यागतत्वान्नमस्कृतिर्लक्ष्यते । किं कुर्वन् । स्तवोर्धैः स्तोत्रप्रकरैरिव । उत्प्रेक्ष्यते रतनितैर्गर्जितैः कृत्वा स्तुवन्निव स्तुतिं कुर्वन्निव । अन्योऽपि स्तुवन्नेव प्रणमति ॥ इति मेघागमनम् ॥

श्लोकार्थं

अङ्गी, आश्चर्यनी वात छे के पोतानां माहात्म्यथी यौवन अवस्थानी जेम योगीशोना पणु यित्तमां उन्माह पेदा करे तेवो पणु मेध, पोतानी गर्जनायो ३५ स्तोत्रो वडे स्तुति करते। आचार्यं लगवतने नमस्कार करते। हुतो. ॥ ११४ ॥

भोगीव योगी स तदा शमश्रीसङ्गी प्रविश्य प्रणिधानसौधम् ।

दिनं तदर्हद्गुणकीर्तनेन व्यतीत्य सांध्यं विधिमन्वतिष्ठत् ॥ ११५ ॥

तदा तस्मिन् बहलीभूतभूतनजीभूतसमये स हीरस्वरियोगी मनोवचनकाययोगवान्, अथ वाष्टाङ्गयोगयुक्तः । अर्हतामतीतानागतवर्तमानतीर्थकृतां गुणानां कीर्तनेन रतवनेन कृत्वा तज्जगन्मल्लमन्दिरस्वमागननीरदागमनसंबन्धि दिनं वासरं व्यतीत्यातिक्रम्य सांध्यं दिवसावसानसत्क विधिं प्रतिक्रमणादिकृत्यमन्वतिष्ठत्करोति स्म । किं कृत्वा । दिनं व्यतीत्य । प्रणिधानं ध्यानमेव सौधं विलाससन्नं प्रविश्यान्तर्निलीय । किलक्षणः । शमश्रिया सङ्गो मिथः परिरम्भोऽस्त्यस्य स उपशमकमलानुषङ्गो । क इव । भोगीव । यथा भोगमाकं पुमान् कामिनीगाढालिङ्गनरङ्गवान् प्रावृषि क्रीडामन्दिरं प्रविश्य सघनं दिनं व्यत्येति ॥

श्लोकार्थं

जगन्मालना भडेलमां शमश्रीवाणा आचार्यदेव अतीत, अनागत अने वर्तमान जेम त्रष्टे काणना तीर्थं कर लगवतोनी शुणुस्तुति द्वारा दिवसने व्यतीत करी, प्रतिक्रमणु

आदि संध्याविधि करी, जेम लोगी पुरुष कीडामंदिरमां प्रवेशीने श्रीमां लीन भने तेम आचार्यदेव ध्यानइपी भडेलमां प्रवेश करीने लीन अन्या, अर्थात् ध्यानस्थ अन्या. ॥ ११५ ॥

प्राग्भूमिभृत्स्वाम्युदयाभिलाषी द्वीपे परस्मिन्निव रश्मिमाली ।

निजाननन्यकृतशीतकान्तिस्तस्मिन्नुशेषां स उपामनैपीत् ॥ ११६ ॥

स सूरिस्तस्मिन् जगमल्लकच्छवाहकसामन्तमन्दिरे अशेषां समस्तामपि उषां रजनीमनैपीदतिकामति स्म । क इव । रश्मिमालीव । यथा भानुमान् परस्मिन्नन्यत्र द्वीपे अखिलां निशामतिवाहयति । किलक्षण सूरिः भास्वांश्च । प्राग्भूमिभृतः प्राचीनभूपाळात् । यद्यपि चतसृणामपि दिशां पतिस्तथापि गुरूणां प्रायो गुर्जरस्थितिमतया गुर्जरापेक्षया च पूर्वदिशि स्थितत्वेन प्राचीपतिरेवोक्तः । तस्मादकञ्चरसाहेः सकाशान् स्वस्यात्मनः आत्मीयजिनशासनस्य वास्युदयमुन्नतिभिलषति काङ्क्षति इत्येवंशीलः । सूर्यपक्षे पूर्वपर्यतादुद्गमनमिच्छतीत्येवंशीलः । 'उदयः पर्वतोन्नत्योः' इत्यनेकार्थः । पुनः किंभूतः । निजस्य स्वस्य आननेन वदनेन आगमनावसरेण अरुणोदयेन वा न्यकृतस्तिरस्कृतः । विच्छायाकृत इत्यर्थः । शीतकान्तिश्चन्द्रो येन ॥

श्लोकार्थ

जेम द्वीपांतरमां समस्त रात्रि व्यतीत करी चंद्रनी क्कतिने निस्तेज करतो सूर्यं पूर्वाग्रहमां योताना अक्युदयनी धरछावाणो भने तेम अकणर भादशाह द्वारा जैनशासनना अक्युदयने धरछता तेमज योताना सुष्मनी क्कति वडे चंद्रने पणु तिरस्कार करता आचार्यदेवे जगमालना भडेलमां समस्त रात्रि व्यतीत करी. ॥ ११६ ॥

प्राभातिकं कृत्यमथ प्रणीय तृणीकृतांहा विशदाशयश्च ।

फतेपुरं प्रत्यचलद्वन्तीन्द्र इवाम्बुधिं सिद्धधुनीप्रवाहः ॥ ११७ ॥

अथ रात्रिविरामानन्तरं सूरिः फतेपुरं प्रत्यचलत् प्रतिष्ठने स्म । किं कृत्वा । प्रामा-
तिकं प्रमातकालसंवन्धि कृत्यमावश्यकदिकं करणीयं प्रणीय निर्माय । क इव । सिद्ध-
धुनीप्रवाह इव । यथा गङ्गायाः पयःपूरः अम्बुधिं नमुद्रं प्रति प्रचलति । किंभूतः सूरिः
प्रवाहश्च । तृणीकृतं तिरस्कृतं निवारितमहः पापं येन । पुनः किंभूतः । विशदो निर्मलो
निष्पाप उज्ज्वलश्चाशयो मनो मध्य च यस्य ॥

श्लोकाथ

निष्पाप अने उज्ज्वल आशयवाणा आचार्यदेवे जेम गंगानो प्रवाह समुद्र
तरङ्ग यात्रे तेम प्रासातिक कर्तव्य पतापीने जगमालने त्याथी इतेपुर तरङ्ग
प्रयाण्य कथुं. ॥ ११७ ॥

स श्रीकरीं कैरविणीशकीर्तिः प्राचीविशद्विश्वजनीनमूर्तिः ।

महंसमूहोऽम्बुजवान्धवस्य विमावरीवल्लभमण्डलीवत् ॥ ११८ ॥

स सूरिः श्रीकरीं पातिसाहिपुरीं प्राचीविशत प्रविशति स्म । किं वत् । विमावरी-
वल्लभमण्डलीवत् । यथा अम्बुजवान्धवस्य भानोर्महसमूहः किरणकलापं चन्द्रविम्बं
प्रविशति । अमावास्यायां हि चन्द्रः सूर्यसमीपे गत्वा किरणगणं मार्गयित्वा तेनाभ्युदयं
लभते । यथा रघुवशे 'पुपोष वृद्धि हरिदश्वदीधितेरनुप्रवेशादिव वालचन्द्रमाः' इति ।
किंभूतः सूरिश्चन्द्रश्च । कैरविणीशः शारदचन्द्रः तद्वद्विशदा कीर्तिर्यस्य । कैरविणीनां
कुमुदतीनामीशत्वेन पतितया कीर्तिः ख्यातिर्यस्य । अथ वा । कैरविणी प्रेतकमलिनी
तथा ईश ईश्वरस्तद्बुद्धला कीर्तिविस्तारः करप्रसारः सान्द्रचन्द्रका यस्य । अथ वा
जैनमतानुसारेण कुमुदिनीशकरवद्विशदा कीर्तिः प्रासादः स्फाटिकचैत्यं वा यस्मिश्चन्द्र-
मण्डले । 'कीर्तिर्यशसि विस्तारे प्रासादिकर्दमेऽपि च' इत्यनेकार्थे । पुनः किंभूतः ।
विश्वजनेभ्यो हिता विश्वजनीनी । 'तत्र साधौ हिते च यः' इति । भुवनजनवत्सला
प्रबोधकारित्वान्मूर्तिर्यस्य । चन्द्रस्तु औषधीपतित्वादमृतमयत्वात् शैत्यकारित्वाच्चन्द्रका-
पतित्वाच्चाह्लादकारिणी हितकारिका च मूर्तिविम्बं यस्य ॥

श्लोकाथ

जेम सूर्यना किरणानो समूह यंद्रमडलमां प्रवेश करे, तेम यंद्रिका समान
उज्ज्वल कीर्तिवाणा अने विश्वजनने आह्लाहकारी मूर्ति जेमनी जेवा आचार्यदेवे
श्रीकरी नगरीमा प्रवेश कथुं. ॥ ११८ ॥

मुमुक्षुशक्रः सदसत्समीक्षाहल्लेखितशेषजनप्रदीपः ।

मनोरथः सिद्धिभिवाचनीपप्रवेशनक्षोणिमलङ्कार ॥ ११९ ॥

मुमुक्षुशक्रः श्रमणेन्द्रः अर्चनीं भूर्मीं पाति पालयति रक्षतीत्यवनीपः अकञ्चरसाहि-
स्तस्य प्रवेशनं सिंहद्वारं तस्य क्षोणिं भुवं ब्रह्मप्रदेशमलङ्कारं भूषयति स्म । क इव ।
मनोरथ इव । यथा मनोरथः कार्यकरणामिलाषः सिद्धिं कार्यनिष्पत्तिमलङ्कुरुते । किंभूतः
सूरिः । सन् सम्यक् मार्गः असन् विरुद्धः पन्थाः तयोः सदसतोः शुद्धाशुद्धयोः मार्गयोः
समीक्षा दर्शनं सम्यग्ज्ञानं तत्र हल्लेख औत्सुक्यं संजातेषामिति हल्लेखिता । जातार्थे
इतत्प्रत्ययः । उत्कण्ठिता ये अशेषाः समस्ता जना लोकास्तेषामज्ञानां तमोऽन्धकारं तत्र
प्रदीप इव प्रदीपो मन्दिरमणिः सर्वेषां पदार्थानां प्रकाशकारित्वात् संसारासन्मार्गदर्शकः
स्वर्गापवर्गोत्तममार्गप्रकाशकश्च । ततो दीपोपमः ॥

श्लोकार्थं

सदसत्सु मार्गान् ज्ञातुवामां उत्कण्ठितं जनेना सर्वे लोकानां अज्ञानरूपी अंधकारने-
नाश करवामां प्रदीपं समानं अर्थात् सन्मार्गदर्शकं आचार्यदेवे पोतानां मनोरथेनी
सिद्धिनी जेम अकञ्चरं भादशाडना सिंहद्वारने अलङ्कृतं कथुं ॥ ११९ ॥

समस्ति शेषोऽवलफैजनामा तुरुष्कशास्त्राम्बुधिपारदृश्या ।

हमाडंस्त्रनोः क्षितिशीतमानोर्दृष्टिस्तृतीयेव परिस्फुरन्ती ॥ १२० ॥

अवलफैज इति नामामिधानं यस्य तादृशो यवनानां गुस्त्वेन माननीयः शेषः
समस्ति विद्यते । किंभूतः । तुरुष्काणां यवनानां शास्त्राण्यागमां सफाराकुरोनप्रमुखाणि
तान्येषाम्बुधिर्बहुत्वात्समुद्रस्तस्य पारं दृष्टवान् इति पारदृश्या यवनानेकशास्त्राध्येता
पारगामी । उत्प्रेक्ष्यते क्षितिशीतमानोर्वसुधासुधाकिरणस्य राज्ञः हमाडंस्त्रनोरकञ्चरपाति-
साहेः परिस्फुरन्ती सामस्त्ये देदीप्यमाना तृतीया वदनवर्तिनीम्यां दाम्यां दग्म्यामधिका
दृष्टिर्नेत्रमिव । यतोऽसौ साहेः सर्वशास्त्ररहस्यकथयितान्यात्राप्यायोपादृष्टा वातस्तृतीया दृक् ॥

श्लोकार्थं

सक्षरा कुरान् आदि समस्त यवनशास्त्रोना पारगाभी 'शेष अण्डुल ईश' नामना यवनोना माननीय गुरु ङणु हुमायुपुत्र अक्षर ङादशाडनु स्फुरायमान् अेषुं त्रीणुं नेत्र न डाय तेवा हुता ! ॥ १२० ॥

सहस्ररश्मेरिव सोमजन्मा समेत्य शेखस्य सवेशदेशे ।

तत्रेयिवांसं प्रतिनामधीशं तं स्थानसिंहो वदति स्म तरगै ॥ १२१ ॥

स्थानसिंहाभिधानः आन्ध्रः साहेः सामन्तसमानस्तत्र राजद्वारे इयिवांसं समागतं त हीरघिजयनामानं प्रतिनां साधूनामधीशं स्वरिं तस्मै शेषाय वदति स्म निवेदयामास । किं कृत्वा । शेखस्यावलकैजस्य सवेशदेशे समीपभूभागे स्थाने समेत्यागत्य । क इव । सोमजन्मेव । यथा सोमाच्चन्द्राज्जन्मोद्भवो यस्य स चन्द्राङ्गजो बुधः सहस्ररश्मेः स्वर्गस्य संनिधौ मैत्र्याल्लोके च भानोश्छत्रधरो बुध इत्युच्यते । तच्चाधारवशाद्वासमेति ॥

श्लोकार्थं

जेम अंद्रपुत्र बुध मित्रताथी सूर्यनी पासे ङय तेम राजमान्य अेषो थानसिंह नामनो श्रावक, आचार्यदेवने राजद्वारमां पधारेला ङणुने शेष अण्डुल ईशनी पासे ङधने निवेदन कथुं. ॥ १२१ ॥

स श्रेणिकायाभयवन्मृगारिध्वजस्य शेखोऽपि सभां समेत्य ।

अकव्वरोर्वीरमणस्य सिंहद्वारे विभोरागमनं जगाद ॥ १२२ ॥

स स्थानसिंहः निवेदितावधारितगुर्वागमनः शेखोऽपि अकव्वरनामा य उर्वीरमणी भूमिभर्ता तस्य सिंहद्वारे विभोः स्वरैरागमनं जगाद भाषते स्म । किं कृत्वा । सभां माहेरास्थानं समेत्य । किं वत् । अभयवत् । यथा अभयकुमारो मृगारिध्वजस्य महावीर-देवस्य राजद्वारे राजगृहनगरवह्निद्वारस्थगुणशिलाचैत्यस्थाने श्रेणिकनृपाय निगदति स्म ॥

श्लोकार्थ

जेम अलयकुमारे, राजगृहीता शुणुशील यैत्यमां लगवान महावीर स्वामीना आगम-
नने श्रेष्ठिकराजने निवेदन कथुं हतुं, तेम इल्लेखे राजसलामां आवीने अकणर णादशाहने
सिंहद्वारमां पधारेला जेवा आचार्यदेवना आगमनने निवेदन कथुं. ॥ १२२ ॥

अर्घ्यं मुदासाम्बुभिरुल्लसद्भिस्तनूरुहैर्गौरवमादधानः ।

पैञ्चूपयोः प्राधुणकीं प्रणीय वाचं वभाषे पुनरेष शेखम् ॥ १२३ ॥

पथ पातिसाहि शेखं अवलकैजनामानं वभाषे वक्ति स्म । किं कृत्वा । वाचं
स्वरिसमागमनसूचकशेखवाणी पैञ्चूपयोः कर्णयोः प्राधुणकीमभ्यागतां प्रणीय कृत्वा ।
अथातिथेरातिथेयीकृता विलोक्यते । तामेवाह मुदा स्वरिसमागमश्रवणोद्भूतप्रमोदेन
अस्त्राणि वाष्पाणि तेषां अम्बुभिः जलैरर्घ्यं पादधावनजलमादधानः कुर्वाणः । ददान
इत्यर्थः । पुनरुल्लसद्भिस्तनूरुहै रोमभिः । 'लोमरोमतनूरुहम्' इति हेम्याम् । कृत्वा
गौरवमभ्युत्थानादिक्रियामादधानः सृजन् ॥

श्लोकार्थ

आचार्यदेवना आगमनना समाचारने सालणीने हर्षथी रोमायित णनेला अने
हर्षाश्रुना जल वडे अर्घ्यने धारणु करता अकणर णादशाहे शेख अण्डुल इजेने आ
प्रभाणुे क्खुः ॥ १२३ ॥

ऋतौ वसन्तेऽवनिजन्मनेव समीयुपि श्रीश्रमणावतंसे ।

मनोरथेनाद्य मम प्रवीणचूडामणे पल्लवयांवभूवे ॥ १२४ ॥

हे प्रवीणानां निपुणानां विदग्धानां मध्ये चूडामणे कोटीरहीरायमाण, श्रीमति
श्रमणानां मध्येऽवतंसे शेखरे श्रीहीरविजयसूरीन्द्रे समीयुपि पादावधारिते सति अद्य
सांप्रतीने वर्तमाने वासरे मम मनोरथेनाभिलाषेण पल्लवयांवभूवे सफलीभूयते स्म ।

केनेव । अवनिजन्मनेव । यथा वसन्ते ऋतौ मधुसमये संग्राप्ते सति अवनिजन्मना ।
जातिवाचित्वादेकवचनम् । समरत्तरुसमुदायेन पल्लवकलितेन उपलक्षणात् प्रवालैः कुसुमैः
फलैश्च संयुक्तैर्जायते ॥

श्लोकार्थ

“जेभ वसंतऋतु प्राप्त यतां सर्वे वृक्षोऽनो समुदाय नवपदलवित णने तेभ हे
यतुर श्रुतामणि साधु शिरोमणि आचार्यदेवता पदार्पणुथी आजे भारा मनोरथो
सङ्ग यथा.” ॥ १२४ ॥

द्रक्ष्यामि दिष्टयाद्य मुनीन्द्रचन्द्रमिवानुविम्बं परमेश्वरस्य ।

शेखाधुनाहं नियतेर्वशेन किं चास्मि कार्यान्तरचुम्बिचेताः ॥ १२५ ॥

हे शेष, दिष्टया भाग्येन कृत्वा अद्य विद्यमाने अस्मिन् वासरे एव मुनीन्द्रेषु सर्वेषु
सूरिष्वाहादकत्वेन चन्द्रमिव चन्द्रम् । अथ वा स्वस्वशाखासिद्धिधाटकानां स्वामिनो
रत्नाधिका मुनीन्द्रास्तेषां मध्ये अधिक दीप्यमानत्वात् ज्योतिषामिव स्वामित्वाद्वा तेषां
चन्द्र इवेति वा तं द्रक्ष्यामि दृग्गोचरीकरिष्यामि । उत्प्रेक्ष्यते परमेश्वरस्य परमात्मनो
विम्बं प्रतिविम्बं मूर्तिरिव । जैनमते तु विम्बशब्देन भगवत्प्रतिमा प्रोच्यते । अथ वा
साक्षात्परमेशितुर्विम्बमिव मूर्तिरिव । तथा ‘संसारसिन्धावनुविम्बमात्रं जागर्ति जाने तव
वैरसेनिः । विम्बानुविम्बौ तु विहाय धातुर्न जातु दृष्टातिसरूपसृष्टिः ॥’ इति नैषधे ।
परं किं चायं विशेषोऽस्ति । हे शेष, अधुना इदानींतनसमये अहं नियतेर्दैवस्य वशेन-
यत्तत्त्वेन कार्यान्तरं किञ्चित्कृत्यविशेषं चुम्बत्यालिङ्गतीत्येवंशीलं चेतो मानसं यस्य
कार्यान्तरेण व्यग्रमना अस्मि । एतत्कथनं त्वप्रतिबुद्धत्वेन अज्ञाततत्त्वभावेन म्लेच्छत्वेन
वा । यथास्तिकः स्यात्तदा तु सर्वमपि त्यक्त्वा वन्दत एवेति ॥

श्लोकार्थ

“ हे शेष, परमेश्वरना प्रतिभिंणनी जेभ मुनियोमा यंद्रसमान जेवा आचार्य
देवने आजे भाग्योदयथी द्रष्टिगोचर करीश; परंतु डंभणा हुं डोई दैवशात् अन्य
कार्यभा व्यग्रचित्तवालो छुं.” ॥ १२५ ॥

अमन्तुजन्तुव्ययपातकेनास्पृश्यां प्रणीतां धरणीं स्वधाम्नः ।

शेख क्षणं तेन पवित्रय त्वं गुरोः पदाम्भोजरजोमृतेन ॥ १२६ ॥

हे शेख, तेन कारणेन येनाहं कार्यान्तरेण गृहान्तर्जिगमिषामि ततोऽधुना तदाकार-
णानवसरः तेन हेतुना तत्र क्षणं क्षणमात्रं सुहूर्तं यावद्गुरोर्हीरसुरेः पदाम्भोजयोश्चरण-
रविन्दयोर्यद्रजः पलगस्तदेवामृतं सुधारसः । 'त्वत्पादपङ्कजरजोमृतदिग्धदेहाः' इति
भक्तामरस्तववचनात् । अथ वा अमृतं पानीये तेन कृत्वा स्वस्यात्मनो धाम्नो वासगृहस्य
धरणी भूमिं पवित्रय पावनीकुरु । पावित्र्यं प्रक्षालनात् । प्रक्षालनं तु पानीयेनैव स्यात्
इति । किलक्षणां धरणीम् । अमन्तूनां निरपराधानां जन्तूनां प्राणिनां व्ययो विनाशो
घातस्तस्य पातकेन पापेन कृत्वा अस्पृश्यां स्पृष्टुमप्ययोग्यां प्रणीतां कृताम् । अथ च
योऽस्पृश्यः कथंचिज्जातः स लोकव्यवहाराद्भारिप्रक्षालनादेव स्पृश्यो भवेदिति रीतिः ।
इति गर्भोत्प्रेक्षा ॥

श्लोकार्थं

“ हे शेख, कार्यांतर डोवाथी डभणु डुं मडेलमा ञधशि; माटे डभणुं अेठ
क्षणमात्र गुरुनां यरणुकमतनी रणथी निरपराधी लुवेना घात वडे अस्पृश्य णनेडी
अेवी आपणुी गृडभूमिने पवित्र णनावे।” ॥ १२६ ॥

इदं निगधाब्धिगभीरघोषं जोषं मुखे भूमिधवो विधाय ।

जगाम गेहं गृहिणीसनाथं विद्युद्विलासीव गमस्तिरभ्रम् ॥ १२७ ॥

भूमिधव पृथ्वीपति अकञ्चरपातिसाहिः गृहिणीभिः स्वकलत्रैः सनाथं संयुक्त गृहं
स्वसौधं जगाम गतवान् । क इव । गमस्तिरिव । यथा भानुमान् विद्युद्भिः सौदामिनी-
भिर्विलसति शोभते इत्येवंशीलमभ्रं वर्दलकं 'वादलु' इति प्रसिद्धं मेवं वा गच्छति ।
किं कृत्वा । इदं पूर्वप्रोक्तं शेशपुरो निगद्यालप्य । कथम् । अब्धिवत् समुद्र इव गभीरो
मन्द्रो घोषो ध्वनिर्यत्रैवविधं यथा स्यात्तथा । अकञ्चरमाहेः शब्दस्तु नवहस्तकव्यात्र-
वद्गुञ्जारव कुर्वन्नासीत् ततो घोष इत्युक्तिः । पुनर्मुखे निजवदने जोषं मौनं विधाय
कृत्वा । 'वृष्णी वृष्णोकां जोष च' इति हैम्याम् । तथा 'जोषमासनविशिष्य वभापे' इति
नैषधे ॥ इति सूरिसमागमस्य साहेर्निवेदनम् ॥

श्लोकार्थ

आ प्रभाणे शेणने समुद्र जेवा गंभीर ध्वनिथी ढडीने मौन धारणु करीने जेम सूर्य विजणीनी साथे वादणोमां जय, तेम अऊपर आदशाह पोतानी पत्नीनी साथे मडेवमा गथे. ॥ १२७ ॥

धनादधीतामिव शेखशक्रो वाणीं समाकर्ण्य हमाउंसूनोः ।

निरीय तस्याः सदसो वभाज भुवं व्रतीन्द्रेण विभूष्यमाणाम् ॥ १२८ ॥

शेखेषु सकलतुल्यगुरुषु शक्रः इन्द्रः साहिः । मान्यत्वादिन्द्रत्वम् । तस्याः सदसो-
ऽकञ्चरसमाया निरीय वह्निर्निर्गत्य व्रतीन्द्रेण सूरिणां विभूष्यमाणामलंक्रियमाणां भुव
भ्रमीमागं वभाज । सूरिसमीपे समीपिवानित्यर्थः । किं कृत्वा । हमाउंसूनोर्हमाउंनामा
पातिसाहित्यस्य सूनोः पुत्रस्याकञ्चरसाहेवर्णीं समाकर्ण्य सम्यक् सादर श्रुत्वा ।
उत्प्रेक्ष्यते गभीरधीरत्वात् धनात् नभस्य सजलजलधरात्सकारात् अधीतां पठितामिव ॥

श्लोकार्थ

जणे मेघ पासेथी गंभीरता प्राप्त (शीजेदी) न डाय ! जेवी अऊपर आदशाहनी
गंभीर वाणी सांलणीने राजसभाभांथी नीकणीने शेणोना गुरु इण्णे आचार्य देवथी
अलंकृत जेवी भूमिने आश्रय कर्था. ॥ १२८ ॥

भक्त्या नताङ्गो बहुमन्यमानः स्वमन्दिरं सूरिपुरंदरं सः ।

निगीपति रगाखिलशेखपूषा नाशंसते निर्जरशाखिनं कः ॥ १२९ ॥

अखिलेषु शेखेषु म्लेच्छजातिमान्येषु तज्जातीयेषु वा पूषा महत्वाद्दीप्यमानत्वाद्भारकरः
अवलम्बितशेखः सूरिपुरंदरं हीरविजयसूरिन्द्रं स्वमन्दिरं निजनिवाससदन निगीपति
स्म नेतुनिच्छति स्म । किंमृतः । भक्त्या दर्शनादुद्भूतपरमप्रीत्या कृत्वा नताङ्ग प्रणमनेन
नम्रीकृततनुः । पुनः किं कुर्वाणः । बहुमन्यमानः बहुबहुमान ददानः । युक्तोऽयमर्थः ।
निर्जरशाखिनं कल्पपादप को नाशंसते समीहते । अपि तु सर्वोऽपि इच्छेत् । 'शंस
इच्छायाम्' । उभयपदी । 'आशंसते धनायति समीहते तद्गदाशास्ते' इति क्रियाकल्पे ॥

श्लोकाथं

जले मेघ पासेथी गंलीरता प्राप्त (शीजेदी) न डोय ! जेवी अकणर
भादशाडनी गंलीर वाणी सांलणीने, राजसभाभांथी नीकणीने शेभोना गुरु ईजे
आचार्य देवथी अलंकृत जेवी भूमिने आश्रय कर्था, ॥ १२६ ॥

अथो पृथिव्या उशना इवासौ निःशेषशास्त्रोपनिषधधीती ।

अस्पृष्टशिष्टेतरवृत्तिं तरगौ न्यजीगदत्तनिखिलं निगाद्यम् ॥ १३० ॥

अथो स्वरिसमीपागमनानन्तरं शेषस्तत्साहिकथित निखिलं समग्रमपि निगाद्यं वाच्य
न्यजीगदत्कथयति स्म । कथम् । अस्पृष्टा अनाश्रिता अनाहता वा शिष्टात्सांधोरितरा
अन्या दौर्जनी वृत्तिर्व्यापारो यत्रैव यथा स्यात्तथा । शेषः किंभूतः । निःशेषाणां सर्वेषां
शास्त्राणां कुरानादियवनागमानामुपनिषदि रहस्ये अधीतमध्ययनमस्यास्तीति । उत्प्रेक्ष्यते
पृथिव्या भ्रूमेरुशनाः शुक्र इव । तस्य असुराणां गुरुत्वादियमुत्प्रेक्षा । इदानीं च लोकमाषया
यवना असुरा उच्यन्ते । यदुक्तं दोषके—‘सुंदरसरअसुरांहदलजलपीधुंवयणेहि । अमर-
नरिंदकढाविडंतिहांनारीनयणेहि’ ॥

श्लोकाथं

कुरान आदि समस्त यवनशास्त्रोना रहस्यदेत्ता, जले पृथ्वी उपरने। शुक्र न
डोय तेवा शेभे आचार्य देवने शिष्टाचारपूर्वक भादशाडे कडेदी सर्व वात कडी. ॥ १३० ॥

तदुक्तियुक्तौ सनिदर्शनायां शेषं निरस्तप्रतिबन्धभावम् ।

श्रुतौ प्रबन्धारमिव प्रवीणधुरीणमेनं बुबुधे बुधेन्द्रः ॥ १३१ ॥

बुधानां विपश्चितां सर्वशास्त्राधीतिनां मध्ये इन्द्रः स्वरिः सनिदर्शनायां दृष्टान्तकलि-
तायाम् । ‘स्मरात्परासोरनिमेषदर्शनाद्विभेमि तद्विभ्रमुदाहरेति सा । जनेन यूनः अयता

तदास्पदे निदर्शनं नैषधमभ्यषेचयत् ॥' इति नैषधे । तस्य साहेरुकीनां युक्तौ योजनायां चातुर्यौदाररचनायामेनं शोखं प्रबन्धार प्रबन्धो विस्तारः तस्य कर्तारं बुबुधे विवेद जानीते स्म । एनं किंभूतम् । निरस्तो निवारितो मुक्तः प्रतिबन्धभावः प्रतिबन्धकतादूषकत्वम् । 'त्रिहंगमद्भाषितसूत्रपञ्चतौ प्रबन्धुतास्तु प्रतिबन्धुता न तै' इत्यपि नैषधे । कमिव । प्रञ्जीणधुरीणमिव । यथा त्रिहृदवृन्दारकं सनिदर्शनायां श्रुतौ शास्त्रे निरस्तम् इदं च शास्त्रविरुद्धम् । इदं तु दूषणमित्यादिप्रतिबन्धककर्तृत्वं दूषणोद्भावकत्वं विरोधभाषित्वं येन तादृशं प्रबन्धारं दूषणनिराकरणनानार्थयुक्तिविशेषोल्लेखप्रकाशकारिणं कश्चिद्विपश्चिदबुध्यते ॥

श्लोकार्थं

विद्वान् पुरुषोभां धंद्रं सभान् आचार्यदेवे कथाकारणी जेम हुराग्रहं रक्षितं अने अतुरं युगामणि शेषने द्रष्टांतं सखितं अने युक्तियुक्तं अत्रा जैन शास्त्रनां ज्ञाणकार कर्त्या. ॥ १३० ॥

निशम्य तद्भाषितमेव धात्रीसहस्रनेत्रस्य ततो व्रतीन्द्रः ।

इयेव शोखस्य गृहे प्रयातुं सुरेन्द्रधात्रीव सुपर्वस्वरिः ॥ १३२ ॥

ततः शोखवाक्यश्रवणानन्तरमेव हीरविजयनामा व्रतीन्द्रः श्रमणशक्रः स्वरिः शोखस्य गृहे मन्दिरे प्रयातुं गन्तुमियेष वाञ्छति स्म । किं कृत्वा । धात्रीसहस्रनेत्रस्य पृथिवी-पुरंदरस्याकञ्चरस्य तत्पूर्वोक्तं भाषितं कथितम् । वचनमित्यर्थः । निशम्याकर्ण्य । क इव कस्मिन् गन्तुम् । सुपर्वस्वरिरिव । यथा सुपर्वणां देवानां स्वरिराचार्यः पाठयिता वाचस्पतिः सुरेन्द्रस्य नाकिनायकस्य धाम्निः वैजयन्तनामनि प्रासादे गन्तुमिच्छति ॥

श्लोकार्थं

जेम देवानां आचार्यं षड्रूपति धंद्रना "वैजयन्तं" नामना प्रासादमा जवाने धरुठे, तेम आचार्यदेवे शेष द्वारा कडेवायेला अकण्ठर षादशाहने स देश सांलणीने, शेषना घेर जवानी धरुछा करी. ॥ १३२ ॥

शुश्रूषमाणस्य विशिष्य, शिष्यस्येवास्य शोखस्य वृषा सुतीताम् ।

गेहं महीपालगृहोपकण्ठे पवित्रयामास पदारविन्दैः ॥ १३३ ॥

मुनीनां वृषा वासवः स्वरिर्महीपालस्ये पतिसार्हर्षुहस्य प्रासोदस्योपकण्ठे संनिधाने
अस्याबलकैजनाम्रः शेखस्य गेहं भवनं, पर्दारविन्दैश्चरणकर्मलैः । पूज्यत्वाद्बहुवचनम् ।
पवित्रयामास पावनीकुरुते स्म । अस्य किं चिकीर्षमाणस्य । शुश्रूषमाणस्य स्वरिसेवां
विधातुमीहमानस्य । कथम् । विशिष्य, विशेषप्रकारेण स्वसेव्याधिक्येन । कस्येव ।
शिष्यस्येव । यथा विनेयकः गुरोः स्वस्याचार्यस्योपाध्यायस्य च रत्नाधिकस्य वा
विशिष्य सर्वान्तेवासिवर्गोऽत्यभ्यधिकां परिचर्यां विधित्सति स्वयं सुशिष्यत्वात्त्व-
र्गापवर्गादिसुखसाधकत्वाच्च ॥ इति साहित्यसंदिष्टवचनश्रवणपूर्वं शेषगृहगमनम् ॥

श्लोकांथं

ऋम वितयी शिष्य आचार्यनी विशिष्य प्रकारनी सेवा करवानी छच्छा करे, तेम आचार्य
देवनी विशिष्य प्रकारनी शुश्रूषा करवाने छच्छता एवा षादशाहना महेदनी समीपमां रडेवा
शेषं अण्डुल इलना लवनने आचार्यदेवे पोताना अरुणारविन्दथी पवित्र कथुं ॥ १३३ ॥

संदेहसंदोहमहाम्बुवाहमहावलेन प्रतिवासवेन ।

बोद्धा श्रुतेः श्राद्ध इव स्वधाम्नि धर्म्या सं गोष्ठीमनुतिष्ठति स्म ॥ १३४ ॥

सं शेषः स्वधाम्नि निजनिकेतने प्रतिनां महार्द्रतभृतां यतीनां वासवेन मघोनां सह
धर्म्या धर्मसंबन्धिनी गोष्ठीं वार्तामनुतिष्ठति स्म कृतवान् । किमूतेन प्रतिवासवेन । संदेहाः
संशयाः शास्त्रविचारणोद्भवाः मानसिका वा तेषां संदीहाः समूहा एव महान्तो धोरा-
ज्ञानान्धकर्तारिः अम्बुवाहाः धनाधनाः तेषां विध्वंसने मूलोन्मूलने नामशेखीकरणे महाबलः
प्रलयपवनस्तेन । किलक्षणः शेषः । श्रुतेः शास्त्रस्य बोद्धा अंगगन्ता प्रवीणः । यदुक्तम्
'पात्रे त्यागी गुणे रागी भोगी परिजनैः समम् । शास्त्रे बोद्धा रणे योद्धा पञ्चाङ्गः पुरुष-
रघुतः ॥' इति सूक्ते । क इव । श्राद्ध इव । यथा कश्चिदागमावबोधक उपासकः केनापि
स्वरिणा सम धर्म्या गोष्ठीं विधत्ते ॥

श्लोकांथं

संशयाना समूहइपी धार अधकारने करनारा भेधानो नाश करवा माटे प्रलय-
काणना पवन समान सूरीन्द्रनी साथे श्रावकनी ऋम पोताना धर्ममां शास्त्रज्ञ शेषे
धर्मगोष्ठी करी ॥ १३४ ॥

हिंसादये निर्दिशती विरोधिधमे^० मिथः स्वीयतदीयशास्त्रे ।

क्षीराम्भसोर्हसमिवाधिगत्य तयोर्विवेकारमसौ पुनस्तम् ॥ १३५ ॥

पुपोष भाषां स्वमुखेन शेषः पुरो विनेयायितवृत्तिरस्थ ।

नर्ति दधानो विनयादधीतां पाणौ प्रणीतात्सुगुणादिवास्त्रात् ॥ १३६ ॥

असौ स्वसङ्गनि स्वरैरानेता शेषः अस्य हीरसूत्रेः पुरोऽग्रे स्वमुखेन निजवदनेन कृत्वा भाषां वाणीं पुपोष पुष्पाति स्म पुष्टां चकार । उवाचेत्यर्थः । किंमृतः । विनेयायिता विनेयोऽन्तेवासी शिष्यस्तद्वदाचरिता वृत्तिर्मनोवाक्कायव्यापारो यस्य । अत एव किं कुर्वाणः । नर्ति नम्रतां विनयनेन प्रह्वीभावं दधानो विभ्राणः । उत्प्रेक्ष्यते पाणौ रणशूरतया स्वहस्ते प्रणीतात्कृतात् । गृहीतादित्यर्थः । तथा सुगुणात् सु शोभना जगज्जनमनोरञ्जका धैर्यौदार्यगाम्भीर्यार्जवमार्दवादिमा गुणा मनोज्ञो हंकारववित्रासितानेकशात्रवो गुणो मौर्वी च यस्मिन् तादृशादध्वात्कोदण्डान् । 'धनुश्चापोऽस्त्रमिष्वासः कोदण्डं धन्व कार्मुकम्' इति हैम्याम् । अधीतां पठितामिव । यदुक्तम् 'नमणी खमणी बहुगुणी विहुपखिवंशविशुद्ध । पुण्यविना न विपामिद् करिधणुहीधरिभज्ज ॥ इति सूक्ते । तथा 'शश्वद्वाणद्वितीयेन नमदाकारधारिणा । धनुषेव गुणाढ्येन निःशेषो रञ्जितो जनः ॥' इति चम्पूकथायामपि । किं कृत्वा । मिथः परस्परं विरुध्येते इत्येवंशीलौ धर्मौ स्वभावौ ययोः । 'धर्मो यमोपमापुण्यस्वमावाचारधन्वसु । संसर्गोऽर्हत्यहिंसादौ न्यायोपनिषदोरपि ॥' इत्यनेकार्थः । तथा हिंसा निर्मेण्जुजण्ठुव्यापादन तथा दया जगज्जीवानां स्वप्राणवद्रक्षणं ते निर्दिशती प्ररूपयति स्वीयं यवनजातिसंवन्धि तथा तदीय स्वरिशासनसवन्धि च उभे शास्त्रे अधिगत्य विदित्वा । पुनरपरार्थान्तरे । पुनर्द्वितीयवारमुच्यते । वा इति पुनःशब्दार्थः । क्षीराम्भसोर्दुग्धजलयोर्हसं सितच्छदमिव तयोर्हिंसादयाशास्त्रयोर्विवेकारम् इदं सम्यक्प्ररूपणमिदमसमीचीनं प्ररूपणं च, अयं स्वर्गावपर्गसाधकः पन्थाः अयं च दुर्गादुर्गतिमार्गः इयं च निःस्पृहाणामुक्तिः यथा च रसनादिरसलम्पटानामुक्तिरित्यादि विवेचनकर्तारं तं वशीन्द्र जितेन्द्रियाणां पुरन्दरं च अधिगत्य विज्ञाय मनसि निश्चित्य ॥

श्लोकाथं

परस्पर विरोधी एवा हिंसा अने ध्यानी प्ररुषण्ण करनारा स्वशास्त्र अने परशास्त्र (जैनशास्त्र अने कुरान शास्त्र) मां क्षीर अने नीरने लेह करनारा हंस जेवा आशार्थदेवने ळाणीने, शिष्यवृत्ति धारण करनारा अने हाथमां धारण करानेला होर सहित धनुष्य

श्लोकार्थ

पासेथी न्नु शीजेदी न डोय तेवी नअताने धारणु करनारा शेथ अण्डुदे सूरिणी
आगण स्वमुणे वाणीने पुष्ट करी. ॥ १३५ ॥ १३६ ॥

अथ स्वमतानुशिष्टिपृच्छा

पैगम्बरैर्नः समयेषु सूरे पुरातनैर्व्याहृतमेतदास्ते ।

निक्षिप्यते न्यास इव क्षमायां यमातिथिर्यो यवनस्य वंश्यः ॥ १३७ ॥

खुदाह्वयश्रीपरमेश्वरस्यास्थानीं स्थितस्याधिपतेरिवोर्व्याः ।

उत्थाय पृथ्व्याः परिवर्तकाले गन्ता समग्रोऽपि जनः पुरस्तात् ॥ १३८ ॥

हे सूरे, नोऽस्माकं पुरातनैः प्राचीनैः पैगम्बरैः । केचनास्मन्मार्गप्रवर्तका विशिष्ट-
सिद्धिबुद्धिभाजो महापुरुषा अभूवन्, तेऽस्मन्मते पैगम्बर इति संज्ञकाः प्रोच्यन्ते ।
तैस्तत्कृतेषु समयेषु शास्त्रेषु मध्ये एतन्मया श्रीमत्पुरो निवेद्यमानं व्याहृतं भाषित-
मास्ते । पतत्किम् । य. कश्चन यमस्य कृतान्तस्य अतिथिः प्राद्युणक्तः । मृत इत्यर्थः ।
यवनस्य । जातावेकवचनम् । तुरुष्कस्य वंश्यो गोत्रजन्मा तुरुष्को न्यासो निःक्षेप इव
स्थापनिके च क्षमायां भूमध्ये निक्षिप्यते स्थाप्यते । स क्षोणीनिक्षिप्त समग्रः समस्तो-
ऽपि यवनवंश्यः तुरुष्कजातीय परिवर्तकाले कल्पान्तकाले पृथ्व्या भूगर्भादुत्थाय बहि-
र्निर्गत्य स्वस्वस्वरूपेण खुदा इत्यस्मत्परपरायां नाम यस्य तादृशस्य त्रिया समग्रलक्ष्म्या
युक्तस्य परमेश्वरस्य समग्रहिन्दुवर्गैर्ध्यायमानस्य जगदीश्वरस्य पुरस्तादग्रे गन्ता गमि-
ष्यति । किंभूतस्य खुदाह्वयश्रीपरमेश्वरस्य । आस्थानीं स्वास्थानसमामागत्य स्थितस्य
उपविष्टस्य । कस्येव । अधिपतेरिव समामासीनस्य उर्व्या भूमेर्भर्तुर्नृपस्याग्रे समस्तोऽपि
जनः समायाति स्वस्वन्यायनिर्मापणार्थम् ॥

श्लोकार्थ

“ हे आचार्य देव, आभारा प्राचीन पयगंभरोन्ने शास्त्रभां आ प्रभाणु कहुं छे
हे ‘भरी गयेला यवनने पृथ्वीभां थापणुनी जेम दाटवाथी, न्यारे पृथ्वीने प्रलय थाय

છે, ત્યારે તે દાટેલો યવન, સ્વરૂપે ' ખુદા ' છે એવા નામવાળા પરમેશ્વરની સલામાં સમસ્ત મનુષ્યોની આગળ તે બંધ છે, જેમ રાજસલામાં એડેલો પુરુષ રાજની પાસેસહુથી પહેલાં બંધ તેમ દાટેલો યવન ખુદાની સલામાં સૌથી પહેલો બંધ છે." ॥ ૧૩૭ ॥ ૧૩૮ ॥

આદર્શિકાયામિવ પુણ્યપાપે સંક્રામ્ય સંશુદ્ધિનિજોપલબ્ધૌ ।

વિધાસ્યતે સાધુ સ તત્ર તસ્ય ન્યાર્યં નિરસ્ય સ્વપરાનુરોધમ્ ॥ ૧૩૯ ॥

હે સૂરે, સુદાહ્યઃ પરમેશિતા તત્ર સમામચ્ચે સર્વસ્ય પૂર્વોક્તસ્ય યવનજનસ્ય સાધુ સમ્યક્પ્રકારેણ યથા સ્પાત્તથા ન્યાર્યં સદસદ્યવહારવિચારં વિધાસ્યતે સ્વયમેવ કરિ-
ષ્યતે । કિં કૃત્વા । અર્થં સ્વઃ સ્વકીયો મદીય', અય ચ પરઃ પરકીયઃ ન મત્પક્ષાશ્રિતઃ,
इति यज्ञानं स तु सांसारिकव्यवहार तयोः स्वपरयोरनुरोधो बह्वाग्रहोऽथ वा तयोरेव
बोधो ज्ञानं तं निरस्य त्यक्त्वा । यदુક્તમ 'अर्थं निजः परो वैति गणना लघुचेत-
साम् । उदारचरितानां तु वसुधैव कुटुम्बकम् ॥' इति । पुनरपि किं कृत्वा । आदर्शिका
हस्तकनिर्मुक्ता पृष्ठे च ग्रहणार्हा केवला दर्पणिका । मेवातमण्डलादौ आदर्शिकेत्युच्यते ।
तस्यामिव सम्यक्प्रकारेण शुद्धा निर्मला निष्पापा वा स्वपरव्यवसायविरहिता निजस्या-
त्मन उपलब्धिर्मतिर्ज्ञानम् । 'प्रिक्षाप्रतिपत्प्रज्ञाપ્રેક્ષાચિદુપલબ્ધયઃ' इति हैम्याम् । तस्यां
पुण्यपापे अर्थाद्यवनजनस्य सुकृतदुष्कृते संक्राम्य स्वहृदये प्रतिबिम्बयित्वा । विचार्यत्यर्थः ॥

શ્લોકાર્થ

“ હે સૂરિવર, ખુદાની સલામાં ગયેલા શુદ્ધ યવનનો સ્વકીય અને પરકીય એવા ભેદનો ત્યાગ કરીને દર્પણ જેવા પોતાના શુદ્ધ જ્ઞાનમાં પુણ્ય પાપનું સંક્રમણ કરીને ખુદા સદ્અસદ્ વ્યવહારના વિચારરૂપ સમ્યક્પ્રકારે ન્યાય કરશે ? (કહ્યું છે કે : આ સ્વ અને આ પર,—આવો પક્ષપાત તુમ્હ હૃદયવાળો કરે છે, પરંતુ ઉદાર હૃદયવાળાને તો સારીય વસુધા કુટુંબરૂપે હોય છે.” ॥ ૧૩૯ ॥

विभ्रश्य विश्राणयिता फलं स श्रेयोहसोस्तस्य ततोऽनुरूपम् ।

भक्षरगोधूमयवादिधान्यबीजस्य सस्योत्करमुर्वरेव ॥ १४० ॥

ततस्तत्सदसज्ज्ञानानन्तरं स खुदाभिधः परमेश्वरः विमृश्य अनेनैवंविधं कर्म विनिर्मितम् अत एतस्य ईदृशमेव फल प्रदत्त विलोक्यते इति स्वमानसे विचार्य । यदुक्तम् 'यथावधादृशं येन कृत कर्म शुभाशुभम् । तत्तावत्तादृशं तस्य फलमीशः प्रयच्छति ॥' इति चम्पूकथायाम् । एतद्वचनात् तस्य यावद्यवनजनस्य श्रेयोहसोः पुण्यपापयोरनुरूपमुचित फल सुखदुःखानुभवनरूप विश्राणयिता स्वस्तनीप्रयोगः प्रदास्यति । केव । उर्वरेव । यथा सर्वसस्या यत्रोत्तमात्राणि सर्वाण्यपि धान्यानि सम्यक् निष्पद्यन्ते सोर्वरेत्यभिधीयते । तादृशी धरित्री । मसूरा मालवमण्डले बहुप्रसिद्धाः, गोधूमाः सर्वात्रापि ख्याताः, तथा यत्रा अर्बुदपरिसरे अतिशयेन प्रथिताः प्रायशस्तु सर्वत्रापि विश्रुताः, एते त्रयोऽप्यादौ येषां तेषामपरेषामपि धान्यानां बीजं योनिनिबन्धस्य योग्यं सस्योत्करनिवहं विश्राणयति प्रदत्ते । सर्वसस्यायां भूमौ यादृशं धान्यमुप्यते तादृशमेव ज्ञयते इत्यर्थं ॥

श्लोकाथ

जेम सद्यसस्याः (वपन, कर्वा मात्रथी इण आयतारी पृथ्वी मसूर, धर्कं अने जव आदिनां भीजने अनुरूप इण आपे, तेम शुद्धा तेनां पुण्य-पापने। विचार करीने तेने अनुरूप सुभद्रः आदि इण आपे छे, (कलुं छे के . 'जेजे जेवा प्रकारनुं कर्म कथुं' डोय तेने, तेवा प्रकारनुं इण आपे छे') ॥ १४० ॥

नावोऽम्बुधेः कूलमिवानुकूलवातेन भिस्ति गमिता अनेन ।

भोक्ष्यन्ति भोग्याद्भुतभोगमङ्गिताः केऽपि ततः सुखानि ॥ १४१ ॥

ततः पुण्यफलदानादनेन खुदासंज्ञेन परमेश्वरेण केऽपि पुण्यभाजिनो यवना भिस्ति स्वर्गो गमिताः प्रापिताः सन्तो भोग्याः भोक्तुं योग्याः अथ वा भुज्यन्ते निरन्तरसात येस्तानि भोग्यानि तैः पुण्यपरिकैः कृत्वा अदभुताभिराश्चर्यकारिणीभिर्भोगानां त्रिविधसुखानां नानाप्रकारहृदयंगमाभ्यवहाराणामाभरणवसनागणितमणिमौक्तिकस्वर्णादिधनानामथवा इह लोके राज्यादिलक्ष्मीणां भङ्गीभिः रचनाभिः तरङ्गिता प्रमोदमेदस्विता गताः सन्तः । 'भोगस्तु-राज्ये वेश्याभृतौ सुखे । धनेऽहिकायकणयोः पातालाभ्यवहारयोः ॥' इत्यनेकार्थः । सुखानि शर्माणि भोक्ष्यन्ति । का इव । नम्र इव । यथा यानपात्राणि तात्स्थ्यात्तद्व्यपदेश

इति न्यायान्नौजना अनुकूलेन स्वामिलषितस्थानप्राप्तिकारिणा वातेन अम्बुधेः समुद्रस्य
कूलं तट वेलाकूलं वा लम्बिता सन्तः सुख सांसारिक सातं भुञ्जन्ति ॥

શ્લોકાર્થ

જેમ જહાજ અનુકૂલ પવનથી સમુદ્રના કાંઠે સુખપૂર્વક આવે છે, તેમ ખુદાની
મહેરખાનીથી કેટલાયે પુણ્યવંત સ્વર્ગમાં ગયેલા અદ્ભુત લોગોની રચનાથી
પુષ્ટ થયેલા સાંસારિક સુખો લોગવે છે. ॥ ૧૪૧ ॥

श्येनैः शकुन्ता इव पीड्यमानाः कुम्भाः कुलालैरिव पच्यमानाः ।

तद्गोप्तृभिर्दोयकिमेनसान्ये प्राप्स्यन्ति दुःखान्यपि तेन नीताः ॥ ૧૪૨ ॥

અપિ પુનસ્તેન સુદાસ્યપરમેષ્ઠિના અન્યે કુકર્મકારિણો યવનજનાઃ ઇનસા પચ્ચેલિમેન
પાપેન કૃત્વા દોયકિં નરક નીતાઃ સંપ્રાપિતાઃ સન્તો દુઃખાનિ મહાકષ્ટાનિ પ્રાપ્સ્યન્તિ
લપ્સ્યન્તે । કિં ક્રિયમાણાઃ । શ્યેનૈઃ શશાદનૈઃ સિન્ધુવાનકૈઃ । ‘શ્યેનઃ પત્રી શશાદન.’
इति हैम्याम् । શકુન્તા વિહંગમા ઇવ તદ્ગોપ્તૃભિ તસ્ય નરકસ્ય ગોપ્તૃભિઃ ગોપાયન્તીતિ
ગોપારસ્તૈર્નરકપાલકૈઃ । ‘નરયરસારકેપાલા કેર્હિ પરિવેયા અચ્છિ । તદુત્તરે નરકરં કેર્હિ ’
इति विदग्धमुखमण्डने । પીડ્યમાનાઃ શાદનાક્ષિકર્ષણમારણાદિપ્રકારૈઃ સતતં સંતાપ્ય-
માનાઃ । પુનઃ કિં ક્રિયમાણાઃ । કુલારૈઃ કુમ્ભકારૈઃ કુમ્ભાઃ કલશા ઇવ ઇષ્ટિકાવત્પાચન-
કટાહોષ્ણતૈલાદ્યુત્કાલનાગ્નિક્ષેપણતત્ત્રપુમાનાદિના નિરન્તરં પચ્યમાનાઃ પચિક્રિયાં પક્વતાં
બ્રહ્મતાં નીયમાનારાગ્નોપ્તૃભિરેવ ॥

શ્લોકાર્થ

વળી, પોતાનાં જ દુષ્કૃત્યોથી નરક ગતિમાં ગયેલા પુણ્યકર્મી યવનો, જેમ
સીંચાણા વડે પક્ષીઓ પીડાય, જેમ કુંભારો વડે ઘડાઓ પકાવાય, તેમ નરકપાલો
વડે મહાભયંકર દુઃખો પ્રાપ્ત કરે છે. ॥ ૧૪૨ ॥

कुरानवाक्यं किमिदं यथार्थं महात्मनां वाक्यमिवास्ति सूरे ।
इव प्रसूने गगनस्य तस्मिन्नुताभ्युदेति व्यभिचारिभावः ॥ १४३ ॥

हे सूरे, महात्मनामचितथवाचामुत्तमानां भाषितं वचनमिव यवनानां किं यच्छास्त्र
कुरानमित्युच्यते इदं यन्मया श्रीमत्पुरस्तात्पूर्वं प्रतिपादित कुरानस्य यवनशास्त्रविशेषस्य
वाक्य वचनम् । किमिति प्रश्ने । यथार्थं सत्यमस्ति । उताथ वा गगनस्य प्रसूने
आकाशकुसुम इव तस्मिन् कुरानवाक्ये व्यभिचारिभावोऽसत्यत्वमभ्युदेति प्रकटीभवति ।
इदं सत्यमसत्यं वा तत्सम्यक् निश्चित्य वाच्यमित्यर्थः ॥ इति शेषस्य स्वशास्त्रा-
नुसारिप्रश्नः ॥

श्लोकार्थं

“हे सूरिदेव, मे कहेछुं कुरानतुं वचन आप्त पुरुषना वचननी जेम सत्य छे ?
अथवा आकाशपुष्पनी जेम व्यभिचार लावने प्रगट करतुं असत्य छे ?” ॥ १४३ ॥

इदं निगद्य व्यरमत्स तस्य बुभुत्सया वाङ्मयवेदितायाः ।
ततो विडौजा यतिनामिवैकधुरां सिताया भणति स्म वाणीम् ॥ १४४ ॥

स प्रश्नकर्ता शेष इदं पूर्वोक्तं निगद्य कथयित्वा व्यरमद्विरराम । मौनं कृत्वा स्थित
इत्यर्थः । कथा । तस्य साहिना धर्मगोष्ठीमनुष्ठानुमाहृतस्य हीरसूरिवाङ्मयानां स्वपर-
समयशास्त्राणां वेत्ति सम्यग् जानातीत्येवंशीलो वेदी तस्य भावो वेदिता तस्या ज्ञातृताया
बुभुत्सया बोद्धुमिच्छया । तत शेषे मुखे जोषे कृते सति शेषप्रश्नानन्तरं वा यतिनां
साधूनाम् । ‘ब्रह्मशर्मभरचारु यतीव’ इति नैषधे । भत्वर्थी यन्प्रत्ययः । विडौजा इन्द्रः
सूरिवाणी भणति स्म । उवाचेत्यर्थः । उपेक्ष्यते सिताया शर्करायाः पकधुरामिव पकां
धुरं वहतीत्येकधुरां सदृशाम् । ‘पकधुरीणैकधुराबुभावेकधुरावहौ’ इति हैम्याम् ॥

श्लोकार्थं

शास्त्रज्ञ जेवा आचार्यदेव पासेथी न्जणुवानी धरुछाथी आ रीते प्रश्न करीने शेषे
मौन धारणु कथुं. त्यारणाद सूरीन्द्रे साकरनी सडोदरी जेवी वाणीने उच्यारी ॥ १४४ ॥

निरञ्जनः कम्बुरिव व्यपास्तनिःशेषदोषः पुनरर्थमेव ।
ज्योतिर्मयो वह्निरिवास्तमूर्तिर्मीनाङ्गवधः परमेशितास्ते ॥ १४५ ॥

यः परमेशिता कम्बुः शङ्ख इव निर्गतमञ्जनं रजः आदिर्लेपो यस्य निरञ्जनः कर्म-
मललेपरहितः । 'सङ्खो इव निरञ्जणे' इति कल्पसूत्रोक्तं । पुनर्यः अर्थमेव भास्वानिव
व्यपास्ता निर्मूलमुच्छेदिता निःशेषा' समस्ता दोषा अपगुणा रात्रयश्च येन । पुनर्यो
वह्निरन्निरिव ज्योतिर्मयः परमतेजःस्वरूपः । यदुक्तम् 'तेजोमयोऽपि पूज्योऽपि धातुना
नीचजातिना । संगतः सहते वह्निर्यथातथातनाम् ॥' इति । पुनर्मीनाङ्ग इव कन्दर्प
इवास्ता त्यक्ता मूर्तिः शरीरं येन । स्मरस्यानङ्गत्वात् । आस्ते । 'सत्तायामस्त्यास्ते' इति
क्रियाकलापे । तथा 'आस्ते शतमधिक्षिति भूपास्नोयराशिरसिते खलु कृपा.' इति नैषधे ।
आस्ते आसाते आसते इति बहुवचनम् ॥

श्लोकाथ

“परमेश्वर शंभु जेवा निर्दोष छे, सूर्य जेवा निर्दोष छे, अग्नि जेवा
‘ज्योतिर्मय छे, तेमञ्जु कामदेव जेवा अशरीरी छे कहुं छे के “ज्योतिर्मय अने
पूज्य जेवो पणु अग्नि धातु (नीच जाति) नी संगत करे छे, तो तेने पणु धातुना
धा सहन करवा पडे छे” ॥ १४५ ॥

भवभ्रमीभङ्गिभरो भवीव कि रूपमाधाय सभांगमी सः ।

क्षेप्ता पुनर्दोयकिभिस्तिगत्योर्जनस्य कं हेतुमिह प्रतीत्य ॥ १४६ ॥

स परमेश्वरः भवेपु संसारपरम्परासु भ्रमीणां भ्रमणीनाम् । 'अपि भ्रमीभङ्गिभिरा-
वृताङ्गम्' इति नैषधे । भङ्गयो रचना तरकतिर्यङ्करदेववैचित्र्यस्तासां भ्रमः समूहो यस्य
तादृशो भवी जीवः । 'स पुनर्भवी जीवः स्यादसुमान्' इति हैम्याम् । संसारपर्यटनशी-
लजन्तुरिव । यथा जीवः संसारे बंध्रम्यमाणः सन्नानारूपाण्यादत्ते तथा संसारी जीव
इव । किं कीदृज्जातीयं रूपं देवतरादिसंबन्धि कीदृशं शरीरमाधाय कृत्वा सभां परिषदं
गमिष्यति उपवेक्ष्यति इति सभांगमी । पुनः स खुदा इह जगति क हेतुं रागद्वेषादिकं
कारणम् । रागद्वेषौ चिना शुभाशुभकारकत्वं न स्यात् । तस्य तु तावेव न स्तः । ततः
कं हेतु प्रतीत्य समाश्रित्य जनस्य दोयकिभिस्तिनामन्योर्नरकस्वर्गलक्षणयोग्योः क्षेप्ता
क्षेप्यति । हेतुरत्र नास्त्येव । हेत्वभावात्तत्र क्षेपणमपि न घटते ॥

श्लोकार्थ

‘लवपरंपराभां पर्यटन करी रडेला संसारी ज्वनी जेम जुदा (धश्वर) डेवुं
इप धारणु करीने सलामा नय छे ? शुलाशुल कर्मना कारणु इप रागद्वेषनो जेमणु क्षय
कर्यो छे, जेवा जुदा (धश्वर) कया कारणुथी भाणुसने नरक अथवा स्वर्गभां
डेके छे ? ॥ १४६ ॥

सुखासुखानि प्रभविष्णु दातुं पचेलिमं प्राक्तनमेव कर्म ।

तस्यैव तत्कारणतास्तु मज्जागलस्तनेनेव किमत्र तेन ॥ १४७ ॥

हे शेख, सुखासुखानि सौख्यानि दुःखानि च दातुं प्रभविष्णु समर्थ प्राक्तनं
पूर्वजन्माचीर्णं पचेलिमं परिपाकं प्राप्तं कर्मैव नान्यः कोऽपि तत्तस्मात्कारणात् तस्यैव
कर्मण पच कारणता जगत्कर्तृतास्तु । अत्र जगति मज्जागलस्तनेनेव छागिकानिगरणजेन
पयोधरेणेव प्रायेणेव तेन केनचित्कल्पितेन जगत्कर्ता किमस्तु यदि अजाकण्ठोद्भूतस्तना
दुग्धं प्रादुर्भवति तदा तस्मादपि विश्वसृष्टिर्घटते ॥ इति कर्मणो जगत्कर्तृत्वस्थापने
स्वरिप्रत्युत्तरम् ॥

श्लोकार्थ

‘हे शेख, सुभदुःख आपवा समर्थ ज्वननां पूर्वकृत कर्म न छे; भीजे डेध
जगत्कर्ता नथी. अजगलमाथी (अज-अकरीना कंठमाथी) जे इध उत्पन्न थाय तो
धश्वरथी सृष्टिनी रचना घटे ! अजगल जेवा कपोल-कल्पित धश्वरथी सयुं ! कर्मने
न कारणु भानवा जेधजे.’ ॥ १४७ ॥

इदं गदित्वा विरते व्रतीन्द्रे शेखः पुनर्वाचमिमांमुवाच ।

विज्ञायते तद्बहुगर्हवाचि वीचीव तथ्येतरता तदुक्तौ ॥ १४८ ॥

इद पूर्वोक्त गदित्वा प्रत्युत्तर प्रदाय व्रतीन्द्रे विरते निवृत्ते सति शेखः पुनर्द्वितीय-
वारमिमामग्रे वक्ष्यमाणां वाचं वाणीमुवाच वक्ति स्म । तदेवाह हे गुरो, तद्बहुगर्हवाचि-
वक्ति-

कारणाद्बहुगर्हो वाचादरतास्य वाचि वचने इव तदुक्तौ कुरानवाक्ये तथ्येतरता केवलं
मृषामाषितैव विज्ञायते ॥

श्लोकार्थ

आ प्रभाणु कहीने आचार्यदेव निवृत्त यतां शेजे इरीथी कहुं ! “ डे सुखिदेव,
आपना युक्तियुक्त वचनेथी तो कुरानमां कडेली वातो वायाल पुरुषना वचननी
जेम असत्यइपे लासे छे.” ॥ १४८ ॥

वभाण भूयः प्रभुरेतमेतत्स्रष्टा जगत्पूर्वमिदं विधत्ते ।

तत्केतुवर्त्संहरते स पश्चात्ततोऽस्ति तस्याप्यसमश्रमोऽसौ ॥ १४९ ॥

भूयो द्वितीयवारं प्रभुः स्रष्टिः पत शेखं प्रति पतदिहैव वृत्ते कथ्यमानं वभाण
भणति स्म । निजगादेत्यर्थः । तदेव निर्दिशति हे शेख, यदि स स्रष्टा जगत्कर्ता इदं
सुरासुरनरनारकलक्षण जगद्विश्वं विधत्ते निर्मिमीते प्रथमं सकलजगज्जनं निष्पादयति,
पश्चात्स पव स्रष्टा विधाता केतुवदूधूमकेतुरिव तत्स्वेनैव कृतं विश्वं संहरते क्षयं नयति ।
ततः कारणात् तस्यापि जगत्कर्तुरपि । अयमसमोऽसाधारणः श्रमः कसोऽस्ति विधत्ते,
न पुनः कदाचनापि स्वास्थ्यं यदेक घटयति परं मनकीति ॥

श्लोकार्थ

आचार्यदेवे पुनः शेखने कहुं “ डे शेख, जे जगत्कर्ता ईश्वर पडेलां जगतनु-
सर्जन करे, अने पछी पोते ज तेना संहार करे, ईश्वरने आ श्रम शुं केई
असाधारणु केटिने कडेवाय ? नहीं ज.” ॥ १४९ ॥

कर्ता च हर्ता निजकर्मजन्यवैचित्र्यविश्वस्य न कश्चिदस्ति ।

वन्ध्यात्मजन्मेव तदस्तिभावोऽसन्नेव चित्ते प्रतिभासते तत् ॥ १५० ॥

हे शेख, निजस्यात्मनः कर्मणा रचमाचीनजन्माचीर्णसुकृतदुष्कृतरूपेण कर्मणा
जन्यमुत्पाद्य वैचित्र्यं रचनाया विचित्रत्वं नानात्वं यस्य तादृशस्य विश्वस्य जगतः

कश्चित्कर्ता निष्पादकः च पुनर्हर्ता संहारकः सर्वथा नास्त्येव । तत्कारणात्तस्य जगत्कर्तुर-
स्तित्भावः सत्ता विद्यमानत्वमसन्नेव अविद्यमान एव प्रतिभासते मम चित्ते । मन्मन-
सीति भावः ॥

श्लोकार्थ

“ हे शेष, पोताना शुभाशुभ कर्मोत्थी जेनी विचित्रता उत्पन्न थयेली छे तेवा
प्रकारेनो जगतनेो कर्ताहर्ता कर्म सिवाय णीजे केअ ज नथी, ते माटे मारा
चित्तमां तो जगत्कर्ता धर्मरतुं अस्तित्व वंध्यापुत्रनी जेम असत्यइपे ज
भासे छे.” ॥ १५० ॥

शेखं तमित्थं कृतपूर्वपक्ष संबोध्य सिद्धान्तवचोभिरेपः ।

धर्मं निधत्ते स्म तदीयचित्ते कृषीवलो वीजमिवोर्वरायाम् ॥ १५१ ॥

पष स्मरिस्तदीये शेखसंवन्धिनि चित्ते मानसे दयारूपं धर्मं निधत्ते स्म स्थापयति
स्म । क इव । कृषीवल इव । यथा कर्षुकः उर्वरायां सर्वसस्यायां क्षेत्रभूमौ बीजं वपनो-
चितधान्यं निधने वपति । किं कृत्वा । इत्थममुना प्रकारेण कृतो विहितः पूर्वपक्षो विप्र-
त्तिपत्तिर्येन । संदिग्धोऽर्थः पूर्वपक्ष । तं शेखं सिद्धान्तवचोभिर्निःसपत्नबुद्धिनिश्चयः
सिद्धान्तस्तस्य वाक्यैर्वचनैस्तद्रूपैर्वा प्रत्युत्तरैः । सिद्धान्तावलम्बेन पूर्वपक्षप्रतिक्षेपो भवति
इति व्युत्पत्तिर्नैषघनरहयाम् । संबोध्य बोधयित्वा ॥

श्लोकार्थ

जेम जेडूत सर्वसस्या इणद्रुप पृथ्वीमा णीजनु आरोपणु करे तेम आचार्यदेवे
युक्तियुक्त सिद्धातना वचनेोथी सणधीने पूर्वोक्त रीते पूर्वपक्ष स्थापीने शेखनी
हृदयभूमिमां हयाधर्मइपी णीजनी स्थापना करी. ॥ १५१ ॥

वभूव बलभावसरोऽधुना तद्विधीयतां क्वाप्युचिते पदे सा ।

दर्पालपमङ्गाद्वहु गृह्यते यद्दर्मादि पात्रादिव बुद्धिमद्भिः ॥ १५२ ॥

श्रुत्वेति शेषस्य वचो विधत्ते यावत्स वलमासुचितप्रदेशे ।

अभाजि भूजम्भमिदा समाया मध्यं दिवो भानुमतेव तावत् ॥ १५३ ॥

तावत्तदैव तस्मिन्नेव काले भूजम्भमिदा पृथिवीपुरंदरेण अकञ्चरसाहिसमायाः स्वर्षदो मध्यमुत्सङ्गोऽभाजि समाश्रीयते स्म । समायां समागत इत्यर्थः । केनेव । भानुमतेव । यथा भास्करेण तदैव तस्मिन्नेव वामरे दिवो ज्योत्सो मन्व्यमाश्रितम् । एतावता मध्यदिनावसरोऽपि जात इत्यर्थः । तावत्किम् । यावद्यथा यस्मिन्नेव समये प्रस्तावे उचिते प्रदेशे कर्णराजन्यभवने स स्त्रिर्वल्मां भोजनमाचाम्बुं विधत्ते करोति । कर्तुमुपविशतीत्यर्थः । किं कृत्वा । इत्यमुना प्रकारेण शेषस्य वचो वाक्यं श्रुत्वा आकर्ष्य । इति किम् । हे गुरो, अधुना इदानीम् । युष्माकमित्यध्याह्नियते । वलमाया अशनस्यावसरः वभ्रुव संपन्नः । तत्कारणात् क्वापि कुत्रापि उचिते अस्माकं यवनानां सन्नन्यनुचितं हिन्दुवर्गगृहे श्रीमतामाहारकरणयोग्ये पदे स्थाने वसत्यादौ वा गत्वा सा वल्मा विधीयतां क्रियताम् । यत्कारणाद्बुद्धिमद्धि' पण्डितैः अल्पं शोकं भाटकमात्रं दत्त्वा अङ्गात्स्वकायात्सकाशात् तपःक्रिया अनुष्ठानादिवर्मा गृह्यते । कथम् । बहु धनतम यथा स्यात्तथा कस्मादिव । पात्रादिव । यथा सुपात्राय साधवे स्वल्पमात्रादिकं दत्त्वा तस्माद्बहु स्वर्गापवर्गादिकमादीयते । यतः 'दानपात्रमधमर्णमिहैकग्राहि कोटिगुणितं दिवि दायि' इति नैषधेऽपि ॥ युग्मम् ॥

श्लोकार्थ

“ हे गुरुदेव, डमण्डां आपने लोञ्जननो अवसर थयो छे, तो अमारा घरना डेअर उचित स्थानमां आप लोञ्जन करी शके छे ? कारणु डे जेम सुपात्रमां थोडुं पणु आपीने स्वर्ग अपवर्गाहि इण प्राप्त कराय, तेम पंडित पुरुषे हेडने साडाइये थोडुं आपीने तेनी पासेथी (शरीर पासेथी) धणुं अहणु करे छे.” शेषनां आवां वयन सांलणीने जेटलासां आचार्यदेव आहारअहणु करवा भाटे जेडा, तेटलासां जेम सूर्य दिवसना मध्यलागमा आवे तेम अकणर जाहशाह राजसलासां पधार्या. ॥ १५२ ॥ १५३ ॥

धर्मोदयस्येव मुहूर्तमात्मगोष्ठीविधानावसरं विभाव्य ।

महीमहेन्द्रस्तमथाजुहाव मुनीन्द्रमिन्द्रावरजोर्जितश्रीः ॥ १५४ ॥

अथ स्वस्यां समायामागमनानन्तरं महीमहेन्द्रो भूमीन्द्रोऽकञ्चरसाहिस्तं स्वयं
गुर्जरमण्डलादाहृतं मुनीन्द्रं स्वरिराजमाजुहाव आकारयामास । स किंलक्षणः । इन्द्रस्य
पुरंदरस्यावरजो लघुभ्राता कृष्णः । 'कानुजे मम निजे दनुजारौ जायति स्वशरणे रण-
चर्चा । यद्भुनाङ्गमुपधाय जयाङ्गं शर्मणा स्वपिमि वीतविशङ्कः ॥' इति नैषधे ।
'दासाहं पुरुषोत्तमोऽब्धिशयनोपेन्द्रावजेन्द्रानुजा' इति हैम्यामपि । तद्गवर्जिता प्रबला
श्रीर्लक्ष्मीर्यस्य । किं कृत्वाजुहाव । स्वस्यात्मनः अकञ्चरसाहेरात्मनः गोप्ठीविधानस्य
स्वरिणा समं धर्म्यवार्ताकरणस्यावसरं समयं विभाव्य विलोक्य । विज्ञायेत्यर्थः ।
उत्प्रेक्ष्यते धर्मोदयस्य श्रीमज्जिनधर्मस्याभ्युदयस्य मुहूर्तं वेलाभवसरमिव ॥

श्लोकाथं

त्यारणाद् धंद्रना लघुभ्राता त्रिणशुना जेवी प्रणल लक्ष्मीवाणा अकञ्चर गादशाडे
धर्मगोष्ठीने अवसर जल्लिने आचार्यदेवने जालाव्या ते जल्ले नैन धर्मना अक्युदयनुं
सर्वोत्कृष्ट मुहूर्तं न डोय ! ॥ १५४ ॥

शेखस्ततः साधुविधु विशुद्धधर्मोपदेष्टारमदःसमाजम् ।

स्वसाधकस्यान्तिकमिष्टदेवं सिद्धिप्रदो मन्त्र इवानिनाय ॥ १५५ ॥

ततः साहेराकारणानन्तरं शेखोऽत्रलकैजं साधुविधुं वाचंयमचन्द्रमदःसमाजमकञ्चर-
सभामानिनाय आनयति स्म । 'अद् समित्संमुखवैरियोत्रत ' इति नैषधे । अदःशब्दस्य
समासविधानम् । किंभूत साधुविधुम् । विशुद्धो निर्दोषो यो धर्मो दयामूलजिनाज्ञापूर्वक-
स्तस्योपदेष्टारं सम्यक् विधिच्य वकारम् । क इव । मन्त्र इव । यथा साध्यसद्गुरुदत्तस-
प्रन्ययमन्त्रः स्वस्यात्मनो मन्त्रस्यैव साधकस्याराधयितुः अन्तिकं समीपमिष्टदेवं मन्त्रा-
धिष्टायकसुरमानयति । किंभूतो मन्त्रः । सिद्धेरिष्टामिलषितस्य प्रदो विश्राणयिता ॥

श्लोकाथं

जेम सिद्धमंत्रं पोताना साधकनी पासे मत्रना अधिष्ठायक देवने लावे, तेम शेख
अण्डुलकैलु विशुद्ध धर्मना प्रइपक आचार्य देवने राजसलामा लर्ध आव्या. ॥ १५५ ॥

विश्वत्रयीमीक्षितुमुत्सुकेन त्रैरूप्यभाजेव शिवाङ्गजेन ।

शक्तित्रिकेणेव वपुष्मता वानुगम्यमानस्तनुजत्रिकेण ॥ १५६ ॥

विभाव्य विस्मेरविलोचनाम्भोरुहेण तं साहिजलालदीनः ।

ज्ञानेन शक्रः कतिचित्पदानि ज्ञाताङ्गजन्मानमिवाभ्यगच्छन् ॥ १५७ ॥

महतां मुद्गलेन्द्राणां जलालदीन इति यवनभाषया प्रसिद्धं नामोच्यते । साहिजलालदीनः अकञ्चरपातिसाहिपुंगवः विस्मेरेण हर्षोत्फुल्लेन विलोचनाम्भोरुहेण नयनकमलेन विभाव्य दृग्गोचरीकृत्य कतिचित्कानिचनापि तदानीमभ्यगच्छन्संमुखमागच्छन्ति स्म । क इव । शक्र इव । यथा सौधर्मेन्द्रो ज्ञानेनावधेरूपयोगेन अवधिचक्षुषा ज्ञाताङ्गजन्मानं श्रीमन्महावीरदेवं विलोक्य स्वर्गं स्वप्नभायामेव कतिचित्सप्ताष्टौ पदानि क्रमान्यावत्संमुखं गच्छति स्म । साहिः किं क्रियमाणः । आद्य एकः शेखजी, द्वितीयः पाटी, तृतीयो दानीयार इति नाम्नां तत्रजन्मानां त्रिकेणानुगम्यमानः । उत्प्रेक्ष्यते विश्वत्रयीं त्रैलोक्यं ईक्षितुं ऋदु विलोकयितुमुत्सुकेन उत्कण्ठितेन अत एव त्रयाणां रूपाणां भावस्वरूप्यं तद्भजतीति त्रैरूप्यभाजा रूपत्रयीकलितेन शिवायां पार्श्व्या अङ्गजेन नन्दनेनेव पतावता स्वामिकार्तिकेनेव । अथ वा वपुष्मता शरीरमाश्रयता शक्तोनां प्रभुत्वोत्साहमन्त्ररक्षणानां त्रिकेणेव वा ॥ युग्मम् ॥

श्लोकार्थं

जेम सौधर्मेन्द्र अवधिज्ञानना उपयोगथो लगवान महावीरने जेधने सुधर्मासलामां सात आठ पगला सामे गथे डने, तेम विकस्वर नयनकमलथी आचार्यदेवने जेधने जेणु त्रणु डोडोने जेवा माटे कार्तिकस्वामीजे त्रणु इप धारणु कर्यां न डोयं अथवा प्रभुत्व, उत्साह अने मंत्र जेम अकारनी शक्ति न डोय ? तेवा शेखज, पाटी अनेदानीयार जे त्रणु पुत्रो वडे अनुसरातो शाही जलालुदीन अकणर आदशाह डेटलांक पगलां आचार्यदेवनी सन्मुण आण्यो. ॥ १५६ ॥ १५७ ॥

सूरिं दथाधर्ममिवाङ्गिजातमवन्तमङ्गीकृतकाययष्टीम् ।

तं गोचरं लोचनयोः प्रणीय मीमांसते स्मेति हृदा महीमान् ॥ १५८ ॥

तं हीरविजयनामानं स्वरिं भट्टारक लोचनयोः स्वनयनयोगोचर विषयं प्रणीय कृत्वा । विलोक्येत्यर्थः । महीमानकञ्चरपातसाहिर्द्वात्ममनसा इत्यमुना प्रकारेण मीमांसते स्म विचारयति स्म । 'मीमांसा तु विचारणा' इति हैम्याम् । स्वरिस्तृप्तेक्ष्यते अङ्गीकृता उपात्ता काययष्टी तनूलता येन तादृशमङ्गिजातं प्राणिगणमवन्तं स्वजीवमिव रक्षन्तं दया कृपा जगज्जन्तुषु कारुण्यं तद्रूप धर्ममिव ।

श्लोकार्थ

आचार्यदेवने नयनकमलथी जेष्ठने षादशाडे पोतानां हृदयमां आवी विचारणा करी : 'प्राणीमात्रनुं' पोताना आत्मान्नी जेम रक्षणु करता आ आचार्यदेव जणु साक्षात् देडुधारी दयाधर्म न डोय !' ॥ १५८ ॥

विपक्षभावं कलयन्तमुग्रं प्रियां स्वमृत्याममृतां रतिं च ।

निर्णीय निर्विण्णमनास्तनूमांस्तपः प्रपन्नः किमु शम्बरारिः ॥ १५९ ॥

उत्प्रेक्ष्यते अय स्वरिस्तपः संयमक्रियानुष्ठाने(पवासादिकष्ट प्रपन्न अधिगत कुर्वाणो वा शम्बरारिः स्मर इव । किंभूत । तनूमान् विनाङ्ग तपोऽनुष्ठानादि कर्तुं न शक्नु-यादित्यङ्गीकृतकाययष्टीः । अथ वा पार्वतीपरिणयनप्रक्रमानन्तरं सर्वसुरासुरात्यथाम्यर्थं नाप्रसन्नीभूतभूतपतिना कायः प्रादायि इति कुमारसंभवोक्तेस्तदादिशरीर सजातमिति कायकलितम् । किलक्षणं शम्बरारिः । तप प्रतिपत्तौ कारणमाह निर्विण्ण खेदखिन्न मनश्चित्तं यस्य । किं कृत्वा । विपक्षभाव वैरितां कलयन्तं विभ्राणम् अन्न महाक्रूर निर्विण्णं वा तस्वतः शकरम् । तथा स्वमृत्यावपि त्रिनेत्रनेत्रज्वलदनलज्वालाभस्मीभूत-तेऽपि स्वदेहे न मृतां नानुविपन्नां रतिनाम्नीं स्वप्रियां प्रियवल्लभामपि निर्णीय निश्चित्य विज्ञाय ॥

श्लोकार्थ

प्रथम पोताना त्रिनेत्ररूप अग्निमां लस्मीभूत करेला कामदेवने, पार्वतीना विवाड अवसरे सर्वदेवदानवनी आग्रहलरी विननिथी धश्वरे पुन. शरीरधारी षनादेला कामदेवे पोताना प्रत्ये वैरभाव धारणु करता धश्वरने पराजित करवा माटे अने पोतानु

मृत्युं यथा छातां श्रुत्वा रडेली चोतानी प्रिया रतिने जल्लिने जेदुयुक्त मनवाणो यधने
 उग्र तप करे छे, तेम आ आचार्य्ये पणु तप संयम आदि अनुष्ठान करवा माटे न जल्ले
 शरीरने धारणु कथुं न होय । ॥ १५८ ॥

न क्वापि कामीव जहाति कान्तामकीर्तिमेतामपहर्तुकामः ।

किं वा पृथक्कृत्य निजाङ्गलभ्रां शिवां शिवः साधितसाधुवृत्ति ॥ १६० ॥

वाथवा निजस्यात्मीयस्य अङ्गे काये लभ्रां स्यूतामिवाधीभूताम् । अर्धशंभुरिति
 प्रसिद्धत्वेन अर्धं शंभोरित्यर्धशंभुः । तथा 'प्रसह्य चेतो हरतोऽर्धशंभुः' इति नैषधे ।
 तथा भोजप्रबन्धे च यथा- 'अर्धं दानववैरिणा गिरिजयाप्यर्धं शिवस्याहृतं राजन्विश्व-
 मनीश्वरं समभवत्तत्तावदाकर्ण्यताम् । गङ्गा सागरमस्वरं शशिकला नागाधिपः क्षमातल
 सर्वज्ञत्वमपीश्वरत्वमसजत्वां मां च भिक्षाश्रिता ॥' इति । अत पवार्धीभूतां शिवां पार्वतीं
 पृथक्कृत्य स्वशरीराद्भिन्नां विधाय । पुनर्द्वितीयवारम् । पक्वारं तु पूर्वपत्नीसतीविर-
 हात्तपस्वपत्तं पूर्वं पश्चात्पतीमेव पार्वतीभूतां परिणीय गृहमेधितामनुभूय तदपेक्षया द्विती-
 यवारं साधिता आराधिता साधोर्मुनेर्धृतिरावरण येन तादृशः शिवः किम् ईश्वर इव ।
 किं कर्तुकामः अयं शिवः । क्वापि नक्तंदिवा सुप्तौ जाग्रदवस्थायामेकीभूतो बहुमव्यगतो
 वा गृहान्तः सभायां वा कुत्रापि स्थाने कान्तां प्रियां पार्वतीं न जहाति नैव त्यजति ।
 क इव । कामीव यथा प्रवलकंदर्पवान् क्वापि कस्मिन्नपि समये प्रियां नोपसृजति तत्संगत
 पव तिष्ठति पतां जगत्प्रसिद्धामपकीर्तिं निजापयशः अपहर्तुकामो निराकर्तुमिच्छुः ॥

श्लोकाथं

जेम कोर्धं कामासक्त पुरुष चोतानी प्रियानो जेक क्षणुमात्र पणु त्याग करतो
 नथी, तेम ईश्वर दिवस अथवा रात जेकाकी होय अथवा गडुननथी परिवरेला होय,
 घरमां होय अथवा सभायां होय, कोर्ध पणु स्थाने चोतानी प्रिया पार्वतीने त्याग
 करता नथी । आवी चोतानी निंदा हर करवा माटे अर्धं अंगरूपे रडेली पार्वतीने
 हर करीने साधुवृत्तिने अंगीकार करेला जेवा ईश्वर जल्ले आ आचार्य्ये रडेला
 न होय । ॥ १६० ॥

प्रलम्बवर्हिर्मुखशाखिशाखावाहः स्फुरत्काञ्चनचारिमश्रीः ।

उत्कंधरो भूमिधरः सुराणां किं वाद्भुताद्भूतलसंचरिण्युः ॥ १६१ ॥

किं वा अथ वा अद्भुतादाश्चर्यति कौतुकौत्सुक्यात् भूतले क्षोणीमण्डले सचरिष्णुः
सम्यग्रीत्या भ्रमणशीलः अयं प्रत्यक्षलक्ष्यः सुराणां देवानां भूमिधरः पर्वतः सुमेरुरिव ।
किलक्षणः । प्रलम्बा अतिदीर्घा या बहिर्मुखशाखिनः सुरतरोः शाखास्ता एव तद्गङ्गा वाहा
भुजा यस्य । पुनः किंभूतः । स्फुरन्ती देदीप्यमाना काञ्चनं सुवर्णं तस्य तद्गङ्गा चारिमन्त्रीः
शरीररामणीयकलक्ष्मीर्यस्य । पुनः किंभूतः । उत्कंधरः प्रोच्चैःशिरा माहात्म्यवांश्च ॥

श्लोकार्थ

अथवा अतिदीर्घं अथैव कल्पवृक्षनी शाखाश्च जेमनी लुज्जयो छे, देदीप्यमान
कञ्चनवर्णीय जेमना शरीरनी शोला छे, तेम ज् जेमोनी कंधरा अंथी छे, आवा
आ आचार्यं न्णु उत्सुकताथी भूतल उपर आगतो जंगम मेरुपर्वत न डोय ! ॥ १६१ ॥

साम्राज्यमासाद्य दिवस्त्रिलोक्या आशंसमानः पुनराधिपत्यम् ।

तपस्तपस्यत्किमुत क्षमायां पुरंदरोपारतपुरंध्रिपाशः ॥ १६२ ॥

उताथ वा पूर्वोक्तादपरार्थे अपास्तस्त्यक्तः पुरंध्रीणां स्वःस्त्रीणां पाशो बन्धनं येन ।
यदुक्तम् 'स्मितेन भावेन च लज्जया भिया पराङ्मुखैरर्धकटाक्षवीक्षितै । वचोभिरीष्या
कलहेन लीलया समस्तभावैः खलु बन्धनं स्त्रिय ॥' इति विमुक्तवज्रितानुषङ्गः तावृशः
क्षमायां जन्मभूमित्वेन सुरासुराङ्गनारवर्द्धमादीनां स्नेहकारणत्वाद्दिव स्वर्लोकं विहाय
भूमौ समेत्य तपस्तपस्यन कुर्वाणः पुरंदरः शक्र इव । किं कुर्वाणः । दिवः स्वर्गलोकस्य
साम्राज्यं समस्तविमानाधिपतिं देवेन्द्राणां स्वामित्वं द्वात्रिंशत्सहस्रदेशाधीश्वरमुकुटवज्रसू-
पांनामिव सार्वभौमस्य तथा द्वात्रिंशल्लक्षविमानाधिपानां प्रभुत्वम् । अत एव साम्राज्यम् ।
'सम्राट् तु शास्ति यो नृपान्' इति हैम्याम् । आसाद्याधिगत्य । पुनस्त्रिलोक्या विश्वत्र-
यस्याधिपत्यं सर्वभारवमाशंसमानः काङ्क्षन् ॥ इति स्वरिदर्शनात्साहिहृदयकिंकाः ॥

श्लोकार्थ

अथवा तो समस्त देवांगनाओनो संग त्यज्जने, भत्रीस लाभ विमाननो
अधिपति शक्रेन्द्र स्वर्गलोचना साम्राज्यने लोगवीने, डवे त्रणु लोकनां अधिपतिपणुनी
छच्छाथी पृथ्वी तल उपर आवीने आ आचार्यंइये तपस्या करतो न डोय ॥ १६२ ॥

यावद्वितर्कानिति तर्कशास्त्राधीतीव चित्ते कुरुते क्षितीन्द्रः ।

निर्ग्रन्थनाथं निजसंनिकर्षं विभूषयन्तं पिवति स्म तावत् ॥ १६३ ॥

क्षितीन्द्रोऽकञ्चरसाहिः इति पूर्वोक्तप्रकारेण यावद्यावता समयेन चित्ते स्वमनस्येव नात्मजनसमक्षवितर्कान्विचारान् कुरुते । क इव । तर्कशास्त्राधीतीव यथा तर्कशास्त्रेषु प्रमाणग्रन्थेषु अधीतमध्ययनं सम्यक् शास्त्रावबोधोऽस्यास्तीति तर्कभाषादिकचिन्तामणि-प्रमुखप्रमाणाध्येना वितर्कान् विविधान् तर्कान् कुरुते तावन्नजस्यात्मनः संनिकर्षं समीपं विभूषयन्तमलंकुर्वन्तम् । निर्ग्रन्थनाथं हीरविजयसूरिं पिवति स्म सादरमवलोकयति स्म । सादरावलोकनं पानमुच्यते ॥

श्लोकार्थ

तर्कशास्त्रना अख्यासीञ्चो ज्ञेय तर्कवितर्के कुरे तेम अकञ्चर पोताना चित्तमां पूर्वोक्त प्रकारे आचार्य स'अ'धी विचारणा करता हुता, त्यां तो आदशाहे पोतानी समीप भूमिलागने शोलावता आचार्यदेवने आदरपूर्वक ज्ञेया ! ॥ १६३ ॥

सुत्रामगोत्राधिकगौरवेण मार्गे मया संभ्रमगामिनासौ ।

दुरूढभूर्भोगिविषादी मा स्तादितीर्वात्वरया चरन्तम् ॥ १६४ ॥

सूरिं किं कुर्वन्तम् । अत्वरया न वेगेन मन्द मन्दं चरन्तम् । उत्प्रेक्ष्यते इति हेतोः । इति किम् । सुत्रामगोत्रान्मेरोरधिकं गौरवं गुरुता माहात्म्य यस्य तादृशेन-मार्गे पथि संभ्रमगामिना औत्सुक्यादिना त्वरितगमनशीलेन । 'आवेगस्तु त्वरिस्त्वृणिः संवेगः संभ्रमस्त्वेरा' इति ह्यम्याम् । मया दुःखेन कष्टेन ऊढा सहस्रफणामण्डलैर्विधृता भूर्येन तादृशो भोगिविमुः शेषनागो विषादोऽस्यास्तीति विषादी विषण्णचेता निर्वे-दवान्वा मा स्तान्मा भवतादिति ॥

श्लोकार्थ

मेरुपर्वतथी पणु अधिक गौरववाजा आचार्यदेव मार्गे पर मंदमंदपणु आलता हुता, (मंदमंद आलवानुं कारण कवि अतावे छे) 'उत्सुकताथी त्वरित गतिथी आलतां

भारी गुरुताथी दुर्वह्णं ओवी पृथ्वीने धारणु करतो शेषनाग दुःभी ना थाओो !' आ
कारणुथी न्णुओ आआर्य'देव भ'दगतित्ते आदता न डोय ! ॥ १६४ ॥

इमे चले मेचकिमाङ्किते च तदौचिती रोद्ध्युमदःप्रचारम् ।

नेत्रे क्षिपन्तं किमिति प्रमातं युगंधरायां पुरतो धरायाम् ॥ १६५ ॥

पुनः किं कुर्वन्तम् । पुरतः पुरस्तादग्रतः प्रमातं प्रमाणीकृत युगंधरं कूबरं रथस्य
वृषभस्य स्कन्धनिक्षेपणस्य योग्यं काष्ठविशेषं धूसरमिति जने प्रसिद्धं यस्यां तादृश्या
धरायां पृथ्वीपीठे नेत्रे नयने क्षिपन्तं स्थापयन्तम् । उत्प्रेक्ष्यते इति हेतोः किम् । इति
किम् । इमे नेत्रे चले चञ्चलस्वभावे च पुनर्मेचकिमाङ्किते अन्तःश्यामताकलिते ।
मलिनाशये इत्यर्थः । तत्तस्मात्कारणात् अदप्रचारमेतयोः प्रसार रोद्ध्युमौचिती योग्यता ।
उपचितमेवेत्यर्थः ॥

श्लोकार्थं

वणी आआर्य'देव पोतानी आगण धुंसरा प्रमाणु पृथ्वी पर अने नेत्र स्थापन
करता डता "आ नेत्रयुगल यपद अने श्याम छे, अर्थात् मलिन आशयवाणुं छे, ते
भाटे आ अ'नेना प्रचारने शोध करयो योग्य छे' भाटे पृथ्वी पर आआर्य'देव न्णुओ
अ'ने नेत्र स्थापन करता डता ! ॥ १६५ ॥

दण्डं स्वपाणौ दधतं स्ववाहाजितं भजन्तं किमु कल्पसालम् ।

कल्पं मुनीनामिव मूर्तिमन्तं कल्पं निजाङ्गे पुनरुद्धहन्तम् ॥ १६६ ॥

पुनः किं कुर्वन्तम् । स्वपाणौ निजवामहस्ते दण्डं यद्यौ दधत धारयन्तम् । उत्प्रेक्ष्यते
स्ववाहया निजभुजेन जितं परामृतम् अत एव भजन्तं सेवमान यो येन जितः प्रायस्तं
स सेवते । कल्पसालमिव कल्पद्रुममिव । पुनः किं कुर्वन्तम् । निजाङ्गे आत्मीये शरीरे
कल्पं यतीनां शरीरावरणयोग्यवस्त्रविशेषं 'कल्पडो' इति प्रसिद्धं । उद्धहन्तं विधत्तम् ।
उत्प्रेक्ष्यते मूर्तिमन्तं शरीरशालिन मुनीनां सुसाधुनां कल्पमाचारमिव ॥

श्लोकार्थ

आचार्यदेवे पोताना हाथमां दंड धारणु कथ्ये इतो. जणु पोतानी बुज्जओथी पराभूत थयेदा कट्टपवृक्ष सेवा करवा आण्युं न डोय ! वणी आचार्ये उपर कपडां (वस्त्र) धारणु करेदा इतां, ते जणु भूर्तिभंत साधुओनो आचार न डोय ॥ १६६ ॥

बुधैर्न दोषाकरवंशजातैर्मरालयानैर्न च नाभिजातैः ।

प्रत्यर्थिभिश्चित्तभुवो न रुद्रैर्निर्ग्रन्थनाथैरनुगम्यमानम् ॥ १६७ ॥

पुनः किं क्रियमाणम् । अनुगम्यमानम् अनु पश्चाद्ब्रज्यमानम् । कैः । निर्ग्रन्थनाथैः वाचकपण्डितगणिचरलक्षणश्रमणपुङ्गवैः । किंभूतैः । बुधैः रोहिणीनन्दनैः पुनर्न दोषाकर-वंशजातैः चन्द्रगोत्रजन्मभिः । अयं तु विरोधः ये बुधास्ते तु दोषाकरवंशजाता एव स्युः । विरोधशान्तौ तु बुधा विद्वांसरतथा दोषाणामपगुणानामाकरः खनिर्यो वंशस्तत्र जाता न तर्हि विशुद्धवंशजन्मानः । निर्दोषपितृपक्षा इत्यर्थः । पुनः किंभूताः । मरालो राजहंसस्तेन यानं गमनं येषां ते । हंसवाहनाः च पुनर्न नाभिजाता न ब्राह्मणाः । अयमपि विरोधः ये मरालयानास्ते तु नाभेर्नारायणनामिपुण्डरीकादेव जाताः । विरोधशान्तौ तु हंसवन्मन्थरगमनाः । ईर्या शोधनात् । तथा द्वौ नञौ प्रकृत्यथः गमयतः । मौलार्थं प्रापयतः । ततः न न अभिजाताः कुलीना एव । अथ वा न अभिजाता न कुलीनाः । एव न द्वितीयेन नकारेण अकुलीनत्वनिषेधो निगद्यते । एव सति कौलीन्य-मायातम् । तैरेतावता विशुद्धमातृपक्षैरित्यर्थः । 'जाइ संपन्नाकुलसंपन्ना' इति सिद्धान्तोक्तिः । पुनः किंभूताः । चित्तभुवः कंदर्पस्य प्रत्यर्थिभिर्वैरिभिः पर न रुद्रैर्न भीमैरीश्वरैः । अयमपि विरोधः ये कामरिपवस्ते तु रुद्राः शिवा एव स्युः । विरोधशान्तौ तु त्यक्तसर्वसां-सारिककान्ताद्यनुषङ्गत्वान्मनोभवामिरातिभिः शान्तरसतरङ्गिताङ्गितान्तःकरणत्वान्न रुद्रैः । सौम्यैरित्यर्थः ॥

श्लोकार्थ

आचार्यदेव पंडितो वडे अनुसराता इता, परंतु थंद्रना वंश ज न इता, अर्थात् विशुद्ध वंशमां उत्पन्न थयेदा इता इंस जेवी गतिवाणा डोवा छतां प्रह्लाथी उत्पन्न थयेदा प्राह्मणो न इता; कामदेवना शत्रु डोवा छता, यणु इद्रो न इता, आवा निर्ग्रंथो वडे अनुसराता आचार्यदेव शोभता इता. ॥ १६७ ॥

एकं किमद्वैततया जगत्यां कुमुद्वतीकान्तमिव द्वितीयम् ।

तृतीयमक्षणोरिव चन्द्रचूडब्रह्माच्युतानामिव वा चतुर्थम् ॥ १६८ ॥

पुनः किमूतम् । जगत्यां भुवनमध्ये भरतक्षेत्रभूमौ वा अद्वैततया गुणैरसाधारणत्वेन नास्त्यस्य तुल्यं । तादृकोऽप्यन्यो नास्ति येन सा उपमीयते इति हेतुना एकं किम् ॥ 'जगती मेदिनी रसा' इति हैम्याम् । 'भुवन जगती जगत्' इत्यपि हैम्याम् । तथा 'जगती विश्वभूमयोः' इत्यनेकार्थेऽपि । पुनर्द्वितीयं कुमुद्वतीकान्तं चन्द्रमिव जगदाह्लादकत्वात् । च पुनरक्षणेनेत्रयोस्तृतीयम् । यथा जनानां नेत्राभ्यां भौमादिमार्गः प्रकार्यते तथा तेनापि नेत्रोभूतेन भविकाना स्वर्गापवर्गादिमार्गो ज्ञाप्यते इति तृतीयं नेत्रम् । वा पुनः चन्द्रचूड शिवः, ब्रह्मा विधाता, अच्युतो नारायणः, तेषां मध्ये चतुर्थमिव त्वपरतीर्थकैरेते त्रयो देवाः सेव्यन्ते, तथा अयमपि गुणबाहुल्यात्स्वपरतीर्थकैरुपास्यते । अतस्तच्चतुर्थमिव ॥

श्लोकाथं

आचार्यदेव असाधारण गुणो वडे विश्वमा अद्वितीय (एक), चंद्रनी जेम जगतने आहुलाहक डोवाथी द्वितीय मध्य लुवेने सन्भार्गदर्शक डोवाथी तृतीय, अने शकर, प्रह्ला अने विष्णुनी मध्यमां अत्यंत गुणवान डोवाथी चतुर्थ डता ! ॥ १६८ ॥

चतुर्थु वेदेण्विव पञ्चमं वा पष्टं द्रुमाणांमिव निर्जराणाम् ।

किं सप्तमं मूर्तिमतामृतूनां स्रोतःपतीनां पुनरष्टमं वा ॥ १६९ ॥

च पुनश्चतुषु चतुःसंख्येषु ऋक्-यजु-साम-अथर्वणलक्षणेषु लौकिकेषु मध्ये पञ्चम-मिव । पतस्य सत्यवादित्वाद्देवन्मान्यत्वेन पञ्चमम् । वा पुनः निर्जराणां देवानां द्रुमाणां कल्प-पारिजात-मन्दार-हरिचन्दन संतानलक्षणानां पञ्चानां कल्पवृक्षाणां मध्ये षष्ठमिवाखिलामिलपितदायकत्वात् । तथा मूर्तिमतां स्वीकृतकाययष्टीनां हिम-शिशिर-यसन्त-ग्रीष्म-वर्षा-शरत्क्षणाणां पण्णामृतूनां मध्ये सप्तममिव । सर्वेषामपि सेव्यत्वेन । वा पुनः स्रोतःपतीनां लवणोदधि-क्षीरोदधि-नीरोदधि-घृतोदधि-सुरोदधि-स्वादूदधि-इक्षू-दधि-नाम्नां सप्तानां समुद्राणां मध्ये अष्टममिव अतिगम्भीरत्वात् गुणरत्नाकरत्वात् ॥

શ્લોકાર્થ

વળી આચાર્યદેવ ઋદ્ધ, યજ્ઞુ, સામ અને અથર્વ એ ચાર લૌકિક વેદોમાં સત્યવાદી હોવાથી (વેદની જેમ માન્ય હોવાથી) પચમ, કલ્પ, પારિજાત, મન્દાર, હરિચંદન અને સંતાન-એ પાંચ કલ્પવૃક્ષોની જેમ સર્વ કોઈને અભિષેક કરવાયક હોવાથી પષ્ઠ, હેમંત, શિશિર, વસંત, ગ્રીષ્મ, વર્ષા અને શરદ-એ છ ઋતુઓની જેમ સર્વ કોઈને ઉપાસ્ય હોવાથી સ્પૃતમ્; અને લવણસમુદ્ર, ક્ષીરસમુદ્ર, નીરસમુદ્ર, ઘૃતોદ્ધિ, સુરોદ્ધિ, સ્વાદુદ્ધિ, અને ઇક્ષુદ્ધિ-એ સાત સમુદ્રની જેમ અતિ ગંભીર હોવાથી અષ્ટમ હતા. ॥ ૧૬૯ ॥

અધીશ્વરાણાં નવમં દિશાં વા કુણ્ડં સુધાનાં દશમં કિમુર્વામ્ ।

एकादशं वा व्रतिनां वृषेषु किं द्वादशं श्रीगणपुंगवानाम् ॥ १७० ॥

ચ પુનર્દિશામણાનાં હરિતામીશ્વરાણાં સ્વામિનામ્ ઇન્દ્ર-અગ્નિ-યમ-નૈઋત-વરુણ-વાયુ-કુવેર-ઈશાનામિધાનામષ્ટસંખ્યાકાનાં લોકાપાલાનાં મધ્યે નવમમિવ । યથા દિવપાલાઃ સર્વેષા મજ્યારાધ્યારતાથાયમપીતિ । વા પુનરુર્વા પૃથિવ્યાં વર્તમાનં દશમં સુધાકુણ્ડમિવ । યથા પાતાલે નવસંખ્યાકાનિ કક્કોલાદિપીયૂષકુણ્ડાનિ વિચન્તે, તથા મૂમળ્ડલે દશમં સુધાકુણ્ડમિવ । અજરામરપદદાયકત્વાત્ । વા પુનર્વ્રતિનાં સાધૂનાં વૃષેષુ ધર્મેષુ મધ્યે । 'ધર્મઃ પુણ્ય વૃષઃ શ્રેયઃ' इति हैम्याम् । ક્ષાન્તિ-આર્જવ-માર્દવ-નિર્ભેમતા તપ યમઃ-સત્ય-શૌચ--અર્કિચનતા-વ્રહ્મચર્યમિતિ લક્ષણેષુ દશવિધસાધુધર્મેષુ મધ્યે । યદુક્તમ્ 'સંતીઅજ્જવમદ્વમુત્તીતવસંજમે અબોધવે । સંવ સોઅ આર્કિચણ ચ વંમં ચ જહ ધમ્મો ॥' इति वचनात् । एकादशमेकादशसंख्यापूरणं मूर्तं साधुधर्ममिव । वा पुनः श्रिया गणमूलक्षम्या शोभया वा युक्तानां गणपुंगवानां गणधारिणाम् इन्द्रमृति-अग्निमृति-वायुमृति-व्यक्त सुधर्मस्वामि-मण्डित-मौर्यपुत्र-अकम्पित-अचलव्रता-मेतार्य-प्रभासनामानः महावीरजिनैकादशगणधरास्तेषां मध्ये द्वादशमिव ॥

શ્લોકાર્થ

વળી આચાર્ય મહારાજ-ઈન્દ્ર, અગ્નિ, યમ, નૈઋત્ય, વરુણ, વાયુ, કુબેર અને ઈશાન-એ આઠ દિક્ષપાલોની જેમ આરાધ્ય હોવાથી નવમ્; પાતાલમાં આદિ નવ સુધા કુંડો છે તે પૃથ્વી ઉપર અજરામરપદ (મોક્ષ) ના દાયક હોવાથી દશમ્; ક્ષમા;

भाईव, (नञ्जता) आर्जव (सरलता), निर्दोषता, तप, संयम, सत्य, शौच, अकिञ्चनता अने अह्वयर्थ आ दश यतिधर्ममां भूर्तिमान् साधुधर्मं होवाथी ओकादश; धन्द्रभूति, अग्निभूति, वायुभूति, व्यक्त, सुधर्मा, मंडित, मौर्यपुत्र. अकपित, अयलप्राता, मेतार्य अने प्रलास ओ अगीयार गणुधरोनी जेम तपगच्छइपी गणु लक्ष्मीने धारणु करनार होवाथी द्वादश, उता ॥ १७० ॥

त्रयोदशं वास्त्वुजवान्धवानां विश्वेषु देवेषु चतुर्दशं वा ।
रत्नेषु वै पञ्चदशं कलासु शरत्सुधांशोरिव षोडशं वा ॥ १७१ ॥

वा पुनरस्त्वुजवान्धवानाम् । धाता-अर्यमा-मित्र-वरुण-ईश-भग-इन्द्र-विवस्वत-पूषा-पर्जन्य-त्वष्टा-विष्णु इति द्वादशसंख्यानामर्काणां मध्ये त्रयोदशं भास्करमिव । प्रतापत्वात् । वैश्वदेवेषु मध्ये । 'विश्वदेवास्त्रयोदश' इति काव्यकल्पलतायाम्, संख्यानां प्रतापत्वात् । वैश्वदेवेषु मध्ये । 'विश्वदेवास्त्रयोदश' इति काव्यकल्पलतायाम्, संख्यानां प्रतापत्वात् । चतुर्दश चतुर्दशसंख्याकमिव । दिव्यरूपत्वात् । वा पुनश्चतुर्दशसु लक्ष्मी-कौस्तुभ-पारिजात-सुरा-धन्वन्तरि-चन्द्रमाः-कामधेनु-ऐरावण-अप्सराः-उच्चैश्रवाः-पीयूष-शाङ्गवनु-पाञ्चजन्यशङ्ख-कालकूटविषामिधानां चतुर्दशप्रमाणानां रत्नानां मध्ये पञ्चदशं रत्नमिव । वा पुनः शरत्सुधांशोः शारदीयचन्द्रमसः कलासु पञ्चदशकलासु मध्ये षोडशमि । पञ्चदशसु तिथिषु पञ्चदशैव कला वर्धन्ते, षोडशी कला तु शिवमस्तके अस्तीति श्रुतिः । अत एव नैषधे नलेन प्रोक्तम् 'भीमजा च हृदि मे परमास्ते जीवितादपि धनादपि गुर्वी । न स्वमेव मम सार्हति यस्याः षोडशामपि कलां किल नोर्वी ॥' इति । तथा 'परधार्मिकतिथयश्चन्द्रकला पञ्चदश भवन्तीह' इति काव्यकल्पलतायाम् । तथा तत्रैवोदाहरणम् । 'तिथिं तिथिं प्रति स्वर्गिमोग्यैकैककलाधिका । कला यस्येशपूजासीदेकः प्रलाध्यः स चन्द्रमाः ॥' इत्युक्ते । चन्द्रे तु पञ्चदशैव कलाः ॥

श्लोकार्थं

धाता, अर्यमा, मित्र, वरुण, ईश, भग, धन्द्र, विवस्वत, पूषा, पर्जन्य, त्वष्टा अने विष्णु-ओ षार सूर्योनी जेम प्रतापी होवाथी त्रयोदश, चौद विश्वदेवोनी मध्यमां दिव्यरूप होवाथी चतुर्दश, लक्ष्मी, कौस्तुभ, पारिजात, सुरा, धन्वन्तरि, चन्द्रमा, कामधेनु, ऐरावण, अप्सरा, उच्चैश्रवसू, पीयूष, शाङ्गधनुष्य, पाञ्चजन्य शंख, अने

कालकूट विष, ज्ये शौह रत्नोनी जेम रत्न समान डोवाथी पंचदश, शरदपूर्णिमाना
चंद्रनी पंदर कलानी जेम कलावान डोवाथी षोडश डता. (कलु छे के “पंदर
तिथिमां चंद्रनी पंदर कला न वधे छे, सोणमी कला ते धश्वरना भस्तक
उपर छे”) ॥ १७१ ॥

किं राजधानी शममेदिनीन्दोर्ध्वं धुनीनामिव वा समाधेः ।

संकेतसद्मेव गुणावलीनां धर्मस्य साम्राज्यमिवार्हतस्य ॥ १७२ ॥

उत्प्रेक्ष्यते शममेदिनीन्दोः उपशमनाम्नो वसुधासुधारुचेः राज्ञः राजधानी सुख-
वासनगरी च । ‘कुलक्रमायाता पुरी राजधानी’ इति हैम्याम् । वा पुनः समाधेर्ध्यानस्य
विशेष्यैकलयनिष्ठत्वेन यद्भयानं समाधिस्तस्य धुनीनां धव भर्तार समुद्रमिव ।
पुनरुत्प्रेक्ष्यते गुणानामावलीनां श्रेणीनां संकेतसद्मेव । यत्र कामुकैर्मिलितमुत्सुकैरपरैर्वा
मिलनार्थं संकेतस्तत्स्थानं संकेतगृहं प्रोच्यते । पुनरुत्प्रेक्ष्यते अर्हतामतीतानागततीर्थकृता-
मयमार्हतः स चासौ धर्मश्च । जैनधर्मस्येत्यर्थः । साम्राज्यमिव । अनेकान्मूर्धामिषिकात्र-
मयित्वा यत्रैश्वर्यं क्रियते तत्साम्राज्यम् । अत्र तु बहुसामन्तभूपनमन स्फुटमेवास्ते
इति साम्राज्यमेव ॥

श्लोकार्थ

आचार्यदेव जाले उपशमरूपी राजनी राजधानी न डोय । जाले समाधिरूपी
नदीओनो स्वामि समुद्र न डोय ! जाले गुणोनी श्रेणीओनुं संकेतस्थान न डोय !
अथवा जाले जैन धर्मनुं साम्राज्य न डोय ! ॥ १७२ ॥

उरो मुरारेः सुभगत्वलक्ष्म्याः कृपामृतस्येव पतिं तमीनाम् ।

भाग्यस्य वा कोशमिवाक्षयन्तं क्षान्तिस्रवन्त्या इव सानुमन्तम् ॥ १७३ ॥

उत्प्रेक्ष्यते सुभगत्वलक्ष्म्याः सौभाग्यश्रियां वासार्थं मुरारेर्नारायणस्य उरो वक्षः-
स्थलमिव । यदुक्तं नेपथे—‘हित्वा दैत्यरिगोरु स्वभवनं शून्यत्वदोषस्फुटा-’ इति
त्रिष्णोर्वक्षो लक्ष्म्यावासमिति । पुनरुत्प्रेक्ष्यते कृपा सकलजन्तुजातेषु करुणा सैवामृत
सुधारस्तस्य तमीनां पतिं चन्द्रमण्डलमिव । पुनरुत्प्रेक्ष्यते—भाग्यस्य शुभकर्मोदयस्य
अक्षयन्तं सर्वथापि न व्ययीभावं भजन्तं कोशं भाण्डागारमिव । पुनरुत्प्रेक्ष्यते क्षान्तिः
क्षमासैव स्रवन्ती नदी तस्याः सानुमन्त पर्वतमिव । यतो भूमृत सकाशात्सरितः प्रवहन्ति ॥

श्लोकार्थं

आचार्यदेव सौभाग्यरूपी लक्ष्मीने वास कर्वा भाटे विण्णुनुं वक्षस्थल न डोय ।
अथवा कर्ण्णारूपी अमृतनुं ळ्णु अद्रमंडल न डोय ! अथवा ळ्णु लाग्यनेो अक्षय लंडार
न डोय ! अथवा ळ्णु क्षमारूपी नदीओनां उत्पत्तिस्थान रूप पर्वत न डोय ॥ १७३ ॥

यशःसुमस्येव सुपर्वसालं किं ज्ञानमानोरुदयाचलं वा ।

सप्तर्षिपुत्रं किमु चित्रवाचामिवाकरो लब्धिमणीगणानाम् ॥ १७४ ॥

उत्प्रेक्ष्यते यश सर्वजगज्जनजेगीयमानस्फीतकीर्तिरेव सुमं प्रसूत तस्य सुपर्वसालं
कल्पद्रुममिव । सदा विकाशपरिमलादिवाहुल्यात्सुरतरकुसुमकथनम् । पुनरुत्प्रेक्ष्यते
ज्ञानमेव मानुः सूर्यः तस्याभ्युदयार्थमुदयाचलं पूर्वपर्वतमिव । पुनरुत्प्रेक्ष्यते चित्राणां
जगदाश्चर्यकारिणीनां वाचां वचनवैचित्र्याणां सप्तर्षिपुत्रं किमु बृहस्पतिमिव । 'बृहस्पतिः
सुराचार्यो जीवश्चित्रशिखण्डिनः' इति हैम्याम् । पुनस्तत्रैव 'सप्तर्षयश्चित्रशिखण्डिनः' ।
तथा नैषवे विचित्रवाक् चित्रशिखण्डिनन्दनः' इति बृहस्पतेः सप्तर्षिपुत्राभिधानम् ।
यथा चित्रशिखण्डिनन्दनस्तथा सप्तर्षिसूनुरपीति । पुनरुत्प्रेक्ष्यते लब्धयस्तपःप्रादुर्भूतशक्ति
विशेषास्ता एव मणीनां गणास्तेषामाकरं खानिमिव ॥ आदित्ययोद्धशभिः कुलकम् ॥
इति हीरविजयस्ररिवर्णनम् ॥

श्लोकार्थं

ळ्णु यशरूपी युष्पनुं कटपवृक्ष न डोय ! अथवा ळ्णु ज्ञानरूपी सूर्यनेो
उदयाचल न डोय ! अथवा ळ्णु वचनयातुर्यं वडे ळ्णुस्पति न डोय ! अथवा ळ्णु
लब्धिओ रूपी भञ्जिरत्नेोनी ळ्णु न डोय ! आवा आचार्यदेव असाधारणु शुण्णेना
लंडार डता. ॥ १७४ ॥

तं व्याजहारेति महीमहेन्द्रो जागर्ति वार्तं खलु युष्मदङ्गे ।

हिमं सरःपद्ममिवाध्वजन्मा वलमोऽपि नाक्रामति वः शरीरम् ॥ १७५ ॥

महीमहेन्द्रः अकञ्चरपातिसाहिः तं स्ररिमित्यमुना प्रकारेण व्याजहार व्यक्ति म्म ।
इति किम् । हे स्ररे, खधु निश्चितं युष्मदङ्गे श्रीमतां देहे वार्तमनामयं समाधिजागर्ति

विद्यते । जागतीत्यत्र सत्तार्थः । यतः--'सत्तायामस्त्यास्ते जागतिर्विद्यते ध्रियते' इति क्रियाकलापे । अपि पुनरध्वजन्मा दूरमार्गोल्लङ्घनोद्भूतः क्लमः परिश्रमो वो युष्माक शरीरं नाक्रामति न वाधते । किमिव । हिममिव । यथा सरःपद्मं तटाकोत्पन्नं कमलं तुहिनं व्यथयति ॥ इति शारीरकसुखप्रश्नः ॥

श्लोकार्थ

अकण्ठर षादशोडे आचार्यं लगवन्तने आ रीते कुशण सभाचार पूछया :
“ हे आचार्य, आपना शरीरे निराभयता तो वर्ते छे ने ? डिम जेम सरौवरमां
उत्पन्न थयेला कमलने व्यथित करे तेम मार्गाने श्रम आपना शरीरने व्यथित
करतो नथी ने ?” ॥ १७५ ॥

तपांसि वः सन्त्यनधानि कच्चिन्नास्ते समाधेः प्रतिबन्धकश्च ।
मनः प्रसन्नं पुनरस्ति नीरं पद्माकरस्येव धनव्यपाये ॥ १७६ ॥

हे मुनीन्द्रो, पुनर्वो युष्माक तपांसि अनधानि प्रशस्यानि असौ तपस्वी तीव्रं तप-
स्तप्त्वा मासद्राज्यादि वैभवं गृहणीतादिति भावाद्धिन्नकतृकाणामभावात् निरन्तरायानि
सन्ति विद्यन्ते । पुनः कश्चन धर्मद्वेषी वो युष्माक समाधेर्घ्यानस्य प्रतिबन्धको विघ्नवि-
धाता नास्ते न वर्तते । पुनर्युष्माकं मनः प्रसन्नमनाविलमरित । किमिव । नीरमिव ।
यथा धनव्यपाये शरत्समये पद्माकरस्य कमलकुललंकृतसरसो जलं प्रसन्नमतिस्वच्छ
स्यात् ॥ इति साध्वाचारादिकुशलप्रश्नः ॥

श्लोकार्थ

“हे मुनीन्द्र, आपनो प्रशस्य तप निर्विघ्नपण्णे वर्ते छे ने ? कोरि पण्णे धर्मद्वेषी
पुरुष आपनी समाधिने प्रतिबंधक नथीने ? तेमज शरदकालना सरौवरना जलनी
जेम प्रसन्न-निर्भल छे ने ?” ॥ १७६ ॥

का सा पुरी प्रापि दशां दमीशैर्वसन्तनिर्मुक्तवनानुरूपाम् ।
अहो अहोभिर्वहुभिः पयोदैरिवादिमैर्भूरियमन्वकम्पि ॥ १७७ ॥

अहो इति संबोधनप्रश्ने । हे सूर्ये, सा का पुरी किनाश्री नगरी या पुरी दमिनां तपःक्रियादिकष्टैः स्वात्मदमनपराणां साधनामीशैर्नायकैः श्रीमद्भिः वलन्तेन मधुसमयेन निर्मुक्तस्य फलपुष्पपल्लवदलादिविरहिततरुगणस्य वनस्यागुरुपांसदृशी दशानवस्थां प्रापि लम्बिता । तदभिधानं भाषणीयमित्यर्थः । अहो सूरिन्द्राः, पुनरादिमैः प्रथमैः पुष्करावर्तनाभिः पयोदैर्मेवैरिव । इयमास्माकीना मेवातमण्डलसंबन्धिनी वा भूः पृथिवी बहुभिरनल्पैः ॥ अहोभिर्दिवसैरन्वकम्पि अनुगृहीता पावनीकृता इत्यागमादिप्रश्नः ॥ इति साहिकृतकुशलालापप्रश्नः ॥

श्लोकार्थः

“ अहो सूरिदेव, वसंतऋतु सिवायनी वनभूमिने अनुग्रहं ज्येष्ठी कर्षं नगरीने पुष्करावर्तं आदि भेद्योनी जेम आपना वडे धनुः दिवसोनी स्थिरता करीने पवित्रं कर्षं ?” ॥ १७७ ॥

इदं विनिर्दिश्य समुद्रकाञ्चीरुच्ये मुखे तन्वति मौनमुद्राम् ।
धर्मस्य धात्रीमिव वृत्रशत्रुर्वाचंयमानां स उवाच वाचम् ॥ १७८ ॥

वाचंयमानां सम्यग्वाग्गुप्तिमतां वृत्रशत्रुर्वाचंतीन्द्रः स हीरविजयनामा सूरिर्वाचं वाणी-मुवाच वक्ति स्म । साहिप्रश्नामुत्तरं ददाति स्मेत्यर्थः । उप्रेक्ष्यते सूरिवाणी । धर्मस्य सुकृतस्य धात्रीमुपमातरमिव वर्धयित्री भूमिमिव । स्थानं वा । कस्मिन् सति । इदं पूर्वनिगदित कुशलादिप्रश्नं विनिर्दिश्य कथयित्वा समुद्रकाञ्च्या जलनिधिमेवलाया भूमिभामिन्या रुच्ये भर्तारि । ‘रुच्यो वरयिता धवः’ इति हैम्याम् । अकञ्चपृथिवीपतौ मुखे स्त्रवदने मौनमुद्रां जोषेण कृत्वा मुद्रणां वृणीकां तन्वति कुर्वति सति ॥

श्लोकार्थः

आ प्रभाषे पृथ्वीने आदृशाडे मौन धारणं कर्तुं । ते पृथ्वी मुनीन्द्रश्री हीरविजय-सूरिञ्चे धर्मनी धावमाता न डोय तेवी वाष्णीमा कर्तुं ॥ १७८ ॥

दगांकान्तकोटीरमणीमरीचिमधुप्रतापीतपदारविन्द ।
अवेहि वार्तं द्युसदाभिवाप्तवचःमुखापानविधायिनां नः ॥ १७९ ॥

क्षमाकान्ता भूमीवल्लभा अन्ये रजानस्तेषां कोटीरा मौलिमुकुटास्तेषां मणीनां ध्रुवि-
धरत्नानां मरीचयः कान्तयः पव मधुव्रतो भ्रमरास्तैरा सामस्त्येन पीते चुम्बिते सेविते
वा पदारविन्दे चरणकमले यस्य तस्य संबोधने । यदुक्तम् 'अवताहो हयग्रीवः कमलाकर
ईश्वरः । सुरासुरनराकारमधुपापीतपत्कजः ॥' इति सारस्वतव्याकरणप्रान्तनमस्कृतौ
आपीत इति । हे नृप, नः अस्माकं वार्तमनामयमवेहि जानीहि । केषामिव । यथा युसदां
सुराणां देवानामनामयं भवेत् । तत्र हेतुमाह आत्मानां तीर्थकृताम् । 'पुरुषोत्तमवीत-
रागात्ताः' इति हैम्याम् । वचांसि वाक्यानि आगमा वा । 'आप्तोक्तिः समयागमौ' इति
हैम्याम् । तानि त एव वा सुधा अमृतरसास्तेषां पान विदधे इत्येवंशीलास्तेषाम् ।
'आप्तो लब्धे च सत्ये च' इत्यनेकार्थः । 'सत्ये अधिसंवादके बान्धवेऽप्याप्तः' इति
चृणिः । तथा 'आप्तप्रत्ययितौ समौ' इति हैम्याम् । आप्तस्य पालकत्वेन विष्णोः स्वामि-
त्वेनेन्द्रस्य वा वचसा सुधापान कुर्वते इत्येवंशीलानां सुराणां तदेवाप्तत्वमुच्यते ।
सृष्टिप्रारम्भे ब्रह्मणा सुरा नराश्च विदधिरे, तदर्थं भोज्यकृते धान्यं सृष्टं नरैरङ्गीकृतम्,
तदनिच्छद्भिर्देवैर्ब्रह्मणा प्रहितैः सृष्टिपालकत्वेन विष्णुर्वाचितः, ततो विज्ञाय कृष्णेनापि
मन्थाचलेन पार्थोर्धि निर्मथ्य पीयूषमुत्पाद्य तेषां पाणौ निजाप्रजन्मने आप्ताय शक्राय
प्रहितम्, ततो निजनायकत्वेनाप्तीमृतस्य तस्येन्द्रस्य वचसा सुधाहारा आसनइति वैष्णवी
श्रुतिः । तेन द्वयोरपि सुधापानविधायिता ॥

श्लोकार्थ

“अन्यराज्येना सुगटोनां रत्नानीं कान्तिरूपी भ्रमरोऽप्ये जेमना चरणु कमले युंभन
क्यां छे जेवा छे राजन् ! देवो जेम तीर्थंकर भगवन्तनां वयनतुं सुधापान करे तेभ
तमे अमारी वात सांभजो.” ॥ १७६ ॥

अध्वानिवाक्षाणि निरीहभावै रश्मिप्रजैर्यन्त्रयतां स्वयं नः ।
तपांसि निर्विघ्नतया शताङ्गा इव प्रवर्तन्त उदारकान्ते ॥ १८० ॥

उदारा अतिशायिनी स्फारा वा कान्तिदीप्तिः शोभा वा यस्य महती इच्छा वा ।
'कान्ति. शोभाकामनयोः दीप्तौ च' इत्यनेकार्थः । तस्य संबोधने हे साहे, नोऽस्माकं
शताङ्गा रया इव तपांसि नियमविशेषा निर्विघ्नतया निरन्तरायत्वेन प्रवर्तन्ते प्रचलन्ति
च । अस्माकं किं कुर्वताम् । रश्मिप्रजै रञ्ज्यत्करैस्तुरगानश्वानिव निरीहभावैर्निर्गता ईहा
ध्रीपुत्रमित्त्रविभवादिषु सांसारिकेषु सर्वेष्वपि पदार्थेषु वाञ्छा येषां ते निरीहास्तेषां
भावास्तैः कृत्वा निःस्पृहताभिरक्षाणि समनस्कानि पञ्चानीन्द्रियाणि स्वयमात्मना
सारथिभावेन यन्त्रयतां दमयतां वशीकुर्वताम् ॥

श्लोकार्थ

“उदार कान्तिवाणा हे राजन्; धृद्रियोऽपी अश्वीने निस्पृहभावश्च व्याधूकेना
सभूड्धी सारथिभावे स्वयं नियंत्रण्य करता अमारा तपोऽपी रथो निर्विघ्नपणे
प्रवर्ते छे.” ॥ १८० ॥

प्रत्यूहकृत्कोऽपि न नः समाधेः कुतोऽगिवं स्याद्भुवि यत्त्वयीशे ।
गृहङ्गणस्थायिनि कल्पशाखिन्पुपद्रवैर्त्कि नु दरिद्रभावः ॥ १८१ ॥

हे माहे, नोऽस्माकं नमावेर्मनःस्वास्थ्यस्य ध्यानस्य वा कोऽपि कश्चिदपि प्रत्यूह-
कृद्विघ्नविधाता नास्ति. यद्यस्मात्कारणस्वयि ईशे स्वामिनि अवनीनेतरि समर्थे
अशिवोपशामके सति भुवि पृथिव्यामशिवमर्थात् त्वद्देशवास्तिनामकल्याण कुतो भवेत् ।
अपि तु न स्यादेव । युक्तोऽयमर्थः । नु इति परिप्रश्ने । गृहस्याङ्गणे अजिरे तिष्ठती-
त्येवंशीलस्त्वस्मिन् गृहङ्गणस्यायिनि कल्पशाखिनि सुद्रुमे दरिद्रभावो दारिद्र्यं किमु-
पद्रवेत् । अपि तु न दारिद्र्यलेशोऽपि स्वादिति ॥

श्लोकार्थ

“ हे आदशाह ! अमारी समाधि-चित्तनी स्वच्छतामां विघ्न करनार क्वाधपण्य
नथी. पृथ्वी उपर आप जेवा समर्थ राज्वी होय त्यारे देशवासीज्जोने उपद्रव
क्याथी होय ? जेना आगण्ये कल्पवृक्ष होय तेने दरिद्रतानो संभव पण्य शुं
होर्ध शक्ते ?” ॥ १८१ ॥

अनित्यताभावनया पदार्थसार्थस्य विश्वस्य मनः पुनर्नः ।
क्षोदैरिवात्मैः कतकस्य शश्वत्प्रसन्नमास्ते वसुवासुधांशो ॥ १८२ ॥

हे वसुवासुधांशो सकलावनीरजनीपते भूपते, विश्वस्य जगतः पदार्थसार्थस्य वस्तु-
प्रजस्य अनित्यता अशाश्वतत्वम् । यतः—‘ही संसारसहायो सुचरियनेहाणुरायरत्तावि ।
जे पुंवरन्नेदीष्ठा अवरन्ने ते न दीसन्ति ॥’ तथा ‘संभ्रारागजलपुच्छुउव्वमे जीविताण्यजल-

વિદુચ્ચલે । જુવ્વણેયનદ્વેગસંનિષ્ઠે પાવજીવકિમયં ન બુજ્જસિ ॥', 'અનિત્યાનિ શરીરાણિ વિમત્તો નૈવ શાશ્વતઃ । નિત્યં સંનિહિતો મૃત્યુઃ કર્તવ્યો ધર્મસંગ્રહઃ ॥' 'યદિ જન્મજરા-મરણં ન ભવેદદિ ચેષ્ટવિયોગમયં ન ભવેત । યદિ સર્વમનિત્યમિદં ન ભવેદિહ જન્મનિ કસ્ય રતિર્ન ભવેત ॥' इति वचनात्सर्वमनित्यं धर्म एव नित्यः कार्यः इति भावनया वासनया कृत्वा पुनर्नेऽस्माक मनश्चितं प्रसन्नं धर्मकर्मणि निर्मलमेवास्ते । किमिव । अम्म इव । यथा कतकस्य कतकनाम्न फलस्य क्षोदैश्चूर्णैर्जलं प्रसन्नं स्वच्छं स्यात् । तथा यदुक्तम् 'विमलस्वामिनो वाचः कतकक्षोदसोदराः । जयन्ति त्रिजगच्चेतोजलनैर्म-ल्यहेतवः ॥' इति सकलार्हत्प्रतिष्ठाने ॥

શ્લોકાર્થ

“ હે વસુધાપતિ, જગતના પદાર્થોના સમૂહો અનિત્ય છે. જ્ઞાનીપુરુષોએ કહ્યું છે કે ‘સંસારના સ્વભાવને ધિક્કાર હો ! સ્નેહાધીન એવા પણ પ્રિયજનોને જેવાં પ્રથમ પ્રહરમા દેખ્યાં હોય તેવાં બીજા પ્રહરે દેખાતા નથી, અર્થાત્ સધ્યાના રાગ અને પાણીના પરપોટા જેવું જીવન અને યૌવન અસ્થિર અને અચલ છે, યુવાનીનો વેગ નદીનો વેગ સમાન ચપલ છે, શરીર અનિત્ય, વૈભવ સંપત્તિ પણ અનિત્ય છે તો હે પાપી જીવ, તું કેમ સમજતો નથી ? હંમેશાં મૃત્યુ તારી સમીપે જ રહેલું છે. સર્વ અનિત્ય છે, ફક્ત ધર્મ એ જ નિત્ય છે, માટે તારે ધર્મનો સંગ્રહ કરવો જોઈએ.”

હે રાજન્, આવા પ્રકારની અનિત્ય ભાવનાથી અમારા મનની પ્રસન્નતા ધર્મકાર્યમા સ્થિર જ છે જેમ કતક ફળનાં ચૂર્ણ વડે જલ સ્વચ્છ-નિર્મળ બને છે, તેમ અમારા લોકોનાં મન અનિત્યાદિ ભાવના વડે સ્વચ્છ અને નિર્મળ બને છે.” ॥ ૧૮૨ ॥

गोशीर्षसौरभ्यमिवानिलेन संदेशहारिद्वितयेन हूतः ।

गन्धारनाम्नो नगरान्महीन्दो शनैः शनैर्वृद्धतया समागाम् ॥ १८३ ॥

हे महीन्दो साहे, गन्धार इति नामाभिधानं यस्य तादृशात्रगरात्समागाम् श्रीमत्पापवे-समेतः । कथम् । शनैः शनैर्मन्द मन्दम् । कया । वृद्धतया स्थविरत्वेन । किलक्षणः अहम् । संदेशहारिणोर्द्वितयोः । ‘शासनहारिणा हरेः’ इति रघौ । यथा शासनहारी तथा संदेशहारीति । तथा ‘दूत संदेशहारक’ इति हैम्याम् । द्वितयेन द्वन्द्वेन हूतः आकारितः । ‘आकारण हवो हूति’ इति हैम्याम् । किमिव । गोशीर्षसौरभ्यमिव । यथा चन्दनद्रुमस्य परिमलो अनिलेन वायुना ह्यते भ्रमण्डलान्तरमानीयते ॥ इति साहिकृतकुशला-गथादिप्रश्नप्रत्युत्तराणि ॥

श्लोकार्थ

“ हे राजन् वायु वडे प्रेरित थयेली अंदन वृक्षनी सुवास भूमंडलमां प्रसरे छे; तेम आपनो संहेश लावनार हूतोनी साथे गाधारनगरथी वृद्धावस्थाने कारणे धीमे धीमे आपनी समीपे आल्या छीजे.” ॥ १८३ ॥

भूमानथाभापत दूरदेशाधूयं समेताः कथमेकपद्याम् ।
महेन्द्रवगात्तमतङ्गजेन रथेन पाथोरुहवन्धुवद्वा ॥ १८४ ॥

रेवन्तवद्वा तुरगेण दिव्ययानेन वृन्दारकवृन्दवद्वा ।
स प्रोचिवानुज्झितयानमत्र चरन्क्रमाभ्यामहसाजगाम ॥ १८५ ॥

अथ कुशलागमादिकथनानन्तर भूमान्पृथ्वीपतिरभापत वदति स्म । हे सूरिन्द्राः, यूयमेकपद्यां मार्गे । ‘पदव्येकपदी पद्या पद्भतिर्वत्म’ इति हैम्याम् । कथं केन प्रकारेण समेताः दूरदेशात् अत्रागताः । तानेव प्रकारान्दर्शयति किं भक्तो मदोदयो यो मतङ्गजो गजेन्द्रो गजराजः प्रशस्तहस्ती तेन समेताः । किं वत् । महैन्द्रवत् । यथा पुरंदरो मतम-
तङ्गजेन पेरवणेन समेति । वाथवा किं रथेन स्यन्दनेन ‘वहल’ इति प्रसिद्धेन अश्वनि समेताः । किं वत् । पाथोरुहवन्धुवत् । यथा कमलसुहृद्भास्करो रथेन मरुत्थेन समाग-
च्छति । वाथवा तुरगेन प्रवरवाजिना कृत्वा समयाता । किं वत् । रेवन्तवत् । यथा रेवन्तः अर्करेतोऽजरपुरगेण समयाति तस्य हयवाहनत्वेन । ‘रेवन्तस्त्वरैतोऽजः प्लवगो हयवाहनः’ इति हैम्याम् । वाथवा दिव्येन मनोरमेण यानेन शिविकादिना वाहनेन समीपिवांसः । किं वत् । वृन्दारकवृन्दवत् । यथा वृन्दारकारणां निर्जराणां वृन्दः समुदायः दिव्येन देवसंवन्धिना विमानेन समेति । इत्युक्तेऽनन्तरं स सूरिः प्रोचिवान् कथयति स्म । हे साहे, अहमत्र श्रीमतां समीपे उज्झित संत्युक्त यान तुरगवाहनादिक येन तादृशः क्रमाभ्यां चरणाभ्यां चरन् प्रचरन् आजगाम आगतवान् ॥ युग्मम् ॥

श्लोकार्थ

त्यारपछी राज्जे प्रश्न कुर्यो हे “ हे सूरिन्द्र, दूर देशथी आप केवी रीते पधार्या ? शुं छंदनी जेम महोन्मत्त गजराज उपर ? सूर्यानी जेम रथ उपर ?

अथवा रेवन्त (सूर्येणो अश्व) जेवा अश्व उपर ? अथवा तो हेवो जेम विमानभां आवे, तेम क्कैर् शिबिका आदि वाहनमा पधार्या ?”

आ प्रभाणु षादशाडे प्रश्न पूछतां आचार्यहेवे क्कळुं : “ हे राजन्; हाथी, घोडा, रथ आदि वाहनाना त्यागी जेवा गांधारनगरथी जे पग वडे आलीने आपनी पासे आव्या छीजे.” ॥ १८४ ॥ १८५ ॥

भूपोऽप्युवाचेति न साहिवाख्यखानेन युष्मभ्यमदायि किञ्चित् ।
तुरङ्गमस्यन्दनदन्तियानजाम्बूनदार्यं ददमुष्टिनेव ॥ १८६ ॥

अपि पुनर्भूषः पातिसाहिः इत्यमुना प्रकारेण प्रोवाच जगाद् । पृच्छति स्मेत्यर्थः । इति किम् । हे सूरीन्द्राः, ददमुष्टिना कृपणेनेव साहिव इत्याख्या नाम यस्य तादशेन खानेन मम उम्बरकेण सामन्तेन तुरङ्गमा अश्वाः, स्यन्दना रथाः, दन्तिना गजाः, यानानि शिबिकादीनि, जाम्बूनदं सुवर्णम्. उपलक्षणादूष्यादिसंग्रहः, अमूनि वरपूनि आद्यानि प्रथमानि मुख्यानि वा यत्र तादृशं किञ्चित्किमपि वस्तु युष्मभ्यं नादायि न दत्तम् ॥ इत्याक्षेपप्रश्नवाक्यम् ॥

श्लोकार्थ

आ प्रकारे सांखणीने अकित जनेला षादशाडे प्रश्न कर्था के “ हे सूरीन्द्र, मारां सामंत साहिबखाने कृपणुनी जेम आपने हाथी, घोडा, रथ, शिबिका, सुवर्ण आदि कंठ पणु न आण्युं ?” ॥ १८६ ॥

गुरुर्जगौ बह्वदिशत्स मह्यं त्वया नियुक्तो हरिणेव मेघः ।

पुनर्न किञ्चिन्निखिलानुषङ्गमुवा मयाग्राहि महीमहेन्द्र ॥ १८७ ॥

ततः साहिप्रश्नानन्तर गुरुर्हीरस्वरिर्जगौ भाषते स्म । हे साहे हे महीमहेन्द्र पृथिवी-पुरंदर, त्वया श्रीमता नियुक्तः प्रसादितानुशिष्टिं स साहिवखानो मद्य बहु धनमदिशत् यच्छत्रासीत् । क इव । मेव इव । यथा हरिणा वासवेन वर्षितुं समादिष्टाः यनायनाः बहु प्रचुरतरं नीरं दिशन्ति प्रददते । जनेभ्य इति शेषः । ‘जानामि त्वां प्रवरपुरुषं कामरूपं मघोनः’ इति मेघवृते । ‘इन्द्रादिष्टा हि मेघाः भूमौ वर्षन्ति’ इति श्रुतिः । परमयं विशेषः । निखिलं समस्तपुमनुषङ्गं रामाद्रविणादिसङ्गं मुञ्चति दूरं त्यजति तादशेन मया किञ्चित्किमपि दीयमानं नाग्राहि नादायि न गृह्यते स्म ॥

શ્લોકાર્થ

આચાર્યદેવે કહ્યું : “હે રાજન, જેમ ઇંદ્રના આદેશથી મેઘ ઘણું જલ વરસાવે, તેમ આપે નિયુક્ત કરેલા સાહિબખાન ગજ, અશ્વ, રથ, સુવર્ણ, આદિ ઘણું ઘણું આપવા આવ્યા હતા, પરંતુ કંચન-કામિની આદિ સર્વસંગને ત્યાગ કરનારા અમે કંઈ પણ ગ્રહણ કર્યું નહીં.” ॥ ૧૮૭ ॥

અહો નિરીર્દેવેહતાં વતંસૈર્મૂર્ખપિતામીભિરિવાંશુભિર્ધોઃ ।

તજ્જન્મભિઃ પંક્કમિવારવિન્દૈર્ભવં પરિત્યજ્ય પૃથગ્ભવદ્ભિઃ ॥ ૧૮૮ ॥

અહો ક્યાશ્ચર્યે । સદસ્યા લોકા વા । પર્યત કૌતુકં પરિરદીયમાનમપિ જગતિ કે નાત્રિયન્તે । પરતે તુ વહ્નાગૃહીતા અપિ સર્વેષામભિલપનીયાનામપિ સ્વર્ણાશ્વગજાદિ નાદદતે તસ્માદમીભિઃ સ્ત્રિન્દ્રૈઃ કૃત્વા મૂરશેષાપિ ક્ષોણી વિમૂષિતા અલંકૃતા પંચિત્રિતા વૈ । કૈરિવ । અંશુભિરિવ । યથા અંશુભિઃ સહસ્રરશ્મિભિઃ । ‘આદિત્ય સવિતાર્યમા સ્વરસહસ્રોઽષ્ણાંશ્ચ રવિઃ’ इति हैम्याम् । ઘૌર્ગગનત્રીથી શોભિતા । કિમૂતૈઃ અમીભિઃ । નિર્ગતા જગજ્જન્મકલત્રપુત્રવિગરાજ્યાદિયાવત્પદાર્થસાર્થષુ ર્હા વાઞ્છા યેષામ્ । નિઃસ્પૃહેરિત્યર્થઃ । પુનઃ કિમૂતૈઃ । મહતાં સમસ્તસાધુજનોત્તમાઙ્ગેષુ અવતસૈઃ શેખરાયમાર્ણેઃ । પુનઃ કિમૂતૈઃ । ભવં સંસારં પરિત્યજ્ય નિર્મુચ્ય પૃથગ્ભિન્નૈર્ભવદ્ભિઃ । કૈરિવ । અરવિન્દૈરિવ । યથા પદ્મૈઃ પંક્કં જંસ્વાલં પરિત્યજ્ય પૃથગ્ભૂયતે । કિમૂતૈઃ અમીભિઃ અરવિન્દૈશ્ચ । તજ્જન્મભિઃ તંત્ર ભવે પંક્કે વા ભવિત્વાત્પંક્કજત્વાજ્જન્મ ઉત્પત્તિર્યેષાં તૈઃ ॥

શ્લોકાર્થ

“અહો સભ્યજનો, જુઓ તો ખરા ! સર્વ જગતને ઇચ્છનીય અને ખીજા વડે આપાતા હાથી, ઘોડા, સુવર્ણ આદિ કોણુ ગ્રહણ ન કરે ? અર્થાત્ સૌ કોઈ ગ્રહણુ કરે, પરંતુ આવા નિસ્પૃહ સંતપુરુષોથી જ આ પૃથ્વી વિભૂષિત છે. જેમ સૂર્યનાં કિરણો વડે પૃથ્વી પ્રકાશિત બને, તેમ મહાત્માઓમા સુશુદ્ધ સમાન આચાર્ય વડે જ ખરેખર પૃથ્વી શોભે છે. જેમ કમલ જલ અને કાદવમાં ઉત્પન્ન થાય, પરંતુ જલ અને કાદવ બંનેનો ત્યાગ કરીને ઉપર રહે છે, તેમ આ આચાર્ય સંસારમાં જન્મ પામીને, સંસારનો ત્યાગ કરીને સંસારથી પૃથક્ છે, અર્થાત્ નિર્લેપ છે !” ॥ ૧૮૮ ॥

चित्ते दधच्चित्रमिति क्षितीन्द्रः पुनर्धुनक्ति रागं मुखं स वाचा ।
सौरभ्यविभ्राजिविजृम्भिताब्जं घनात्ययो हंसमृगीदृशेव ॥ १८९ ॥

स क्षितीन्द्रः पातिसाहि पुनर्वाचा वाण्या मुखं रववदनं युनक्ति स्म संयोजयामीस ।
किं कुर्वन् । इत्यमुना प्रकारेण चित्ते स्वमानसे । चित्रमाश्चर्यं दधद्धारयन् मुखं वाचा
युयोज । क इव । घनात्यय इव । यथा शरत्कालः सौरभ्येन सौगन्ध्येन विभ्राजते
शोभते इत्येवंशीलं तथा विजृम्भितं विकस्वरमब्जं कमलं हंसमृगीदृशा राजमराल-
महिलया युनक्ति ॥

श्लोकार्थं

जेम शरदकालनी सुवासथी शोभतुं विकस्वर कमल राजडंसी वडे योन्नय, तेवी
रीते चित्तमां यमत्कार पाभीने आदशाडे इरीथी वाष्णी वडे मुभने अलंकृत कथुं,
अर्थात् आदशाडे इरीने षोड्या : ॥ १८९ ॥

ग्रीष्मागमेनेव मयाध्वगानां वृथा व्यथा वः पथिजा व्यसर्जि ।
एतत्पुनर्गोवनवन्न किञ्चिच्चक्रे स्वहृद्गोचरसंचरिष्णुः ॥ १९० ॥

हे सूरयः, वो युष्माकं मया वृथा मित्यैव पथिजा मार्गजनिता व्यथा शीतातप-
काकण्टककृमादिका पीडा व्यसर्जि विभ्राणिता । दत्तेत्यर्थः । केनेव । ग्रीष्मागमेनेव यथा
निदाघसमयप्रादुर्भावेन अध्वगानां पान्थानां व्यथा तापतृषादिका विसृज्यते दीयते ।
पुनरेतच्चक्रमक्रादिकं किञ्चित्किमपि मया स्वस्यात्मनः हृदो मानसस्य गोचरे विषये
संचरिष्णुः संचरणशीलं हृदये वर्तमानं न चक्रे न कृतम् । किंवत् । गोधनवत् । यथा
गोकुल स्वहृदा निजमनसा । स्वेच्छयेत्यर्थः । गोचरे गवां चरणोचिताचलायां सम्यक्
स्वस्चित यथा तथा चरणशीलं भक्षणस्वभावं क्रियते । अथ वा स्वं मदीय धनं भूमिः
नृपस्य भूधनत्वान् । 'स्वात्पालधनमुग्नेतृपतिमन्वर्थकादयः' इति हैमीवचनात् । तस्या
हृदि मध्ये यो गोचरो गवां चरणस्थानं तत्र संचरणशीलमित्यर्थः ॥

श्लोकार्थं

“ हे सूरिदेव, जेम ग्रीष्मकाल पथिकेने ताप, तृषा, आदि क्लेश आपे तेम
मे आपने व्यर्थ मार्गानो श्रम आप्यो, तेम छतां जेम गोधन (गाथेनो समूह)

स्वेच्छाम्ने आनंदपूर्वकं चरे तेम आपना हृद्यमां देशमात्र पशु क्लेशनो संचार
नथी ।” ॥ १६० ॥

विधाय जज्ञे भगवत्समाधेरहं पयोवाह इवांशुमासाम् ।

युष्माकमाकरिगकटुःखजन्मा तत्प्रत्यवायोऽजनि मे महीयान् ॥ १९१ ॥

हे सूर्यः, अहं भगवतां पूज्यानां ज्ञानमाहात्म्यादिगुणगणवतां युष्माक समाधेः
स्वास्थ्यस्य ध्यानस्य वा विधाय अन्तरायकृते जज्ञे संजातोऽस्मि । क इव । पयोवाह
इव । यथा जलवाहो मेघः अंशुमासां सूर्यकिरणानां विधाय प्रचारप्रत्यूहाय । आवरणा
येत्यर्थः । जायते तत्कारणाद्युष्माकं श्रीमतामकस्मादज्ञातं भवमाकरिगकमतर्कितोपपन्नं वा
यद्दुःखमसातं तस्माज्जन्मोत्पत्तिर्यस्य तादृशो महीयानतिगुरुर्मे मम प्रत्यवायोऽपरार्धः पापं
वा अजनि संजायते स्म ॥ इत्याकारणाद्यपराधोद्भावनम् ॥

श्लोकार्थं

“ हे सूरिवर, ज्ञेय वादण सूर्यनां किरणाने विघ्न (आवरण) भूत थाय तेम
हुं आपनी समाधिमा आकस्मिक विघ्नरूपे जन्थो, भारो आ मोटो अपराध
थयो.” ॥ १६१ ॥

क्षमाचक्रचक्रीत्यथ थानसिहमुद्दिश्य जग्राह वचो वचस्वी ।

हितैपिणा कल्प इवादसीयः पन्थाः कथं नो कथितः पुरो मे ॥ १९२ ॥

अथ गुरोः स्वप्रत्यवायोद्भावनानन्तरं वचस्वी वाचोयुक्तिमान् क्षमाचक्रस्य
निखिलभूमिमण्डलस्य चक्री सार्वभौमोऽकञ्चरसाहिः थानसिहमुद्दिश्य संमुखमालोक्य
इत्यमुना प्रकारेण वचो वाग्विलास जग्राह । वदति स्मेत्यर्थः । हे स्थानसिह, त्वया
भवता मे मम पुरोऽग्रे पषामयमदसीयः पतत्संबन्धी । ‘नासादसीया तिलपुष्पवृणम्’ इति
नैषधे । पकाशनपादचारादिको मार्गः साध्वाचारो वा कथं कुतः कारणात् नो कथितो
न निवेदित । केनेव । हितैषिणेव । यथा हित स्वस्य परस्य वा जनस्य इष्टापत्तिमिच्छ-
त्यभिलषतीत्येवंशीलेन महात्मना पुंसां कल्पः सन्त्यक्प्रवृत्तिरूप आचारः कथ्यते ॥

श्लोकार्थं

त्यार पछी वाङ्मयतुर जेवा अकण्ठर षादशाडे थानसिंहना सामुं जेधने आ प्रकारे कछुं के “ छे थानसिंह, जेम छितस्वी पुरुष सम्यक्प्रवृत्तिरूप आचार कडे, तेम ते आ आचार्यनो पादविहार आदि साधुधर्म भारी आगण केम न कछो ?” ॥ १९२ ॥

इत्यप्यकिं न पदप्रचारैः प्राप्स्यन्ति दुःखं यदिहाजिहानाः ।

निगद्य भूमानिति शारदीनसारङ्गवन्मौनमघत्त वत्क्रे ॥ १९३ ॥

अपि पुनस्त्वमित्यप्येतदपि किं केन प्रकारेण नात्रक् न कथितवान् । इति किम् । यदेते स्वरीन्द्राः इह दूरदेशे वर्तिनि मेवातमण्डलालंकारहारसकलकमलासंकेतनिकेतफतेपुरमात्रयतां श्रीमतां संनिधानि पादप्रचारैः स्वचरणचङ्क्रमणैः आजिहाना आगच्छन्तः । ‘स्वयं वरस्याजिनमाजिहानाम्’ इति नैषधे । ‘अजिनमागच्छन्तीम्’ इति तद्धृतौ । ‘आगमने गमनार्थाः समभ्युपाङ्म्यः पराः कथिताः’ इति क्रियाकलापे । ‘ओहाङ् गतौ’ इत्यस्य आनञ्प्रत्यये जिहाना आङ्योगे आजिहाना आगमनार्थ इति । दुःखमसातं प्राप्स्यन्ति लप्स्यन्ते । एतन्मया प्रोच्यमानं मम कथं न स्मारितम् । भूमानित्यमुना प्रकारेण निगद्य कथयित्वा वत्क्रे स्वमुखे मौनं तूष्णींभावमघत्त दधौ । किंवत् । शारदीनसारङ्गवत् यथा शरत्कालसवन्धी वप्पीहो मौन धने । वर्षासु तृषाक्रान्ततया जलपानार्थमुन्नमन्नीरद-पुरस्तादृहालप्यालप्य शरदि जलधराभावात्तूष्णीं विधत्ते ॥

श्लोकार्थं

“ वणी ते जे पणु न कछुं के ‘ आ आचार्य दूर देशमांथी पणे आलीने आववाना तेथी कलेश पाभशे’-” आ प्रभाषे कछीने शरद कालमां णणैथे (यातक) मौनने धारणु करे तेम अकण्ठर षादशाडे मौन धारणु कथुं. ॥ १९३ ॥

किमुत्तरं स्यादिह मन्दधीवन्मीमांसते यावदसौ हृदीति ।

स दीर्घदर्शीव शशी रसायास्तं संशयानं प्रतिशंसति रग ॥ १९४ ॥

मन्दा कुण्ठा धीर्बुद्धिर्यस्य सोऽल्पमेघा इव यावदसौ स्थानसिंहो हृदि निजमनसि इति भीमांसते विचारयति । इति किम् । यदिह साहिनिगदिनवाक्ये किमुत्तरं प्रतिवचः स्यात् । तावद्दूरादग्रे स्वपरेषां भावि हिताहितं पश्येत् स्वमनीषया विचार्य जानीयात्स दीर्घदर्शी तद्वत् रसायाः शशी क्षोणीक्षणदापतिरकञ्चरसाहिः सशयानं सदेहं विदधानं स्थानसिंह प्रतिशंसति प्रश्रयित्वा स्वयमेवोत्तरयांचकार ॥

श्लोकार्थं

आ प्रभाणु आदशाडे प्रश्न करतां भद्रेषुद्धिनी जेम थानसिंह 'शुं उत्तर आपवो ?' जेवो उदयमां विचार करे, तेदलाभां तो दीर्घदर्शी जेवा पृथ्वीना चंद्र अकण्ठर आदशाडे संशयित जनेला थानसिंहने स्वयं उत्तर आपनारा अन्या. ॥ १६४ ॥

एतद्वयं मानसमानसाङ्के वलक्षपक्षीकरवाम कामम् ।

इदं त्वयाचिन्त्यत पुण्यलक्ष्मीमाकाङ्क्षता क्षीरधिशायिनेव ॥ १९५ ॥

हे स्थानसिंह, काममत्यर्थं वयमेतदग्रे वक्ष्यमाणं भवन्मनसि वर्तमानं वा मानसं मदीयमनसस्तदेव मानसं नाम सरस्तस्याङ्के कोडे वलक्षपक्षीकरवाम हंसायमान विदधाम इत्याशीःप्रेरणयोरुत्तमपुरुषवहुवचनम् । यदुक्तम् 'कान्तारे निर्गतासि प्रियसखि पदत्री विस्मृता किं तु मुग्ध मा रोदीरेहि यामेत्युप्रहृतवचसो निन्युरेनां वयस्य' इति नैषधे । यामेत्याशीरुत्तमपुरुषवहुवचनमपि । वयमेव हृदि विद्म इत्यर्थः । हे स्थानसिंह, त्वया भवता इदं मयोच्यमानमचिन्त्यत ध्यात हृदि विचारितम् । त्वया किं कुर्वता । पुण्यलक्ष्मीं धर्मत्रियमाकाङ्क्षता वाञ्छता । केनेव । क्षीरधिशायिनेव । यया दुग्धवाधो शेते स्वपित्येवंशीलेन कृष्णेन पुण्या पतिव्रतात्वेन पवित्रा श्रीः काङ्क्षते ॥

श्लोकार्थं

“ हे थानसिंह, में कडेली जन्ने वात तारा मानससरोवरमा राजडंस रुपे रमी रही छे नही ? जेम विण्णु लक्ष्मीनी स्पृहा करे तेम पुण्यलक्ष्मीने धृच्छता जेवा ते भारी कडेली वात आ प्रभाणु विचारी ने ?” ॥ १६५ ॥

स्वमण्डले भूतलशीतभासानीयन्त एते यदि सूरिशक्राः ।
सुधाशनाम्भोनिधिवल्लभाया भगीरथेनेव पयःप्रवाहाः ॥ १९६ ॥

यदि एते सूरिशक्राः हीरसूरीन्द्राः भूतलशीतभासा साहिना । 'इदं तमुर्वीतलशीतल-
द्युतिम्' इति नैषधे । स्वमण्डले निजजनपदे आनीयन्ते आकार्यन्ते । केनेव । भगीरथेनेव ।
यथा सुधाशनानां देवानामम्भोनिधिवल्लभा समुद्रपत्नी नदी सुरसरिद्रङ्गा तस्याः पयः-
प्रवाहाः जलप्लवाः भगीरथनाम्ना भूमीन्दुना भूपालेन स्वदेशे समानीयन्ते । 'गङ्गा भगीर-
थेनेव पूर्वेषां पावनक्षमा । इच्छता संतर्ति तेन न्यस्ता भन्त्रिषु कौशला ॥' इति रघौ ।
तथा 'गङ्गामिव क्षितितल रघुवंशदीपः' इति नैषधेऽपि ॥

श्लोकार्थ

जेम गगाने प्रवाह लथीरथ राज पोतानां देशमां लाण्ये हुते, तेम जे आ
सूरीन्द्रने आदशाह द्वारा आपण्णु देशमां आलावाय तो ' ॥ १९६ ॥

सुधारसं प्रीतिसरेण पायं पायं प्रभोदर्शननामधेयम् ।
तदा भजामो वयमप्यमर्त्या इव स्वभावादजरामरत्वम् ॥ १९७ ॥

तदा वयं मेवातमण्डलप्राङ्गवर्गा अपि अमर्त्या देवा इव स्वभावात्सहजेनेव अजर-
मरत्वं जरामरणरहित्यम् । अजरामरभावमित्यर्थः । भजाम आश्रयामः । किं कृत्वा ।
प्रीतिभरेण प्रेमातिशयेन मनोहादेंन वा प्रभोर्गुरोर्दर्शनमालोकनं तदेव नामधेयमभिधा यस्य ।
'नामरूपभागाहय ' इति हैमीवृत्तौ । ततो नामधेयरूपधेयमागधेयानि इति प्रयोगाः ।
तादृशं सुधारसममृतनिस्यन्दं पाय पाय पीत्वा पीत्वा । 'पौनःपुन्ये णमूपदं द्विश्र,
पायं पायं भोजं भोजं प्रजति, इति साररवतव्याकरणे ।

श्लोकार्थ

'तो आपण्णु पण्णु नामधेय (जेतुं नाम पण्णु पवित्र करे) जेवा आत्थार्थ
देवतां दर्शनइप अमृततुं प्रीतिपूर्वकं पान करी करीने देवानी जेम अजरामरता
पाभीजे !' ॥ १९७ ॥

पुरो न मे किंचन तेन वृत्तं त्वया गुरुणां प्रतिपाद्यते ॥
यतः स्वसन्नाभिमुखीमविष्णुमुपेक्षते कः सुरसौरभेयीम् ॥ १९८ ॥

हे स्थानसिंह, तेन कारणेन गुरुणां तव धर्माचार्याणां हीरस्त्रीणां वृत्तं साध्वाचारा-
दिकमाचरणं मे मत्पुरोऽग्रे त्वया किञ्चन, किञ्चिदपि न प्रतिपाद्यते स्म न प्रोक्तम् ।
युक्तोऽयमर्थः । यतः कारणात् स्वस्यात्मनः गृहस्याभिमुखीभविष्णु सन्नतः संमुखभवन-
शीलां मन्दिरे समागच्छतीं सुरसौरभेयीं कामधेनुं को जन उपेक्षते । अपि तु न कोऽपि ।
सर्वोऽप्यायान्तीं समीहते ॥

श्लोकाथं

“ते माटे छे थानसिंह, तारा धर्माचार्यांनो कंठपणु साध्वाचार भारी आगण ते
कह्यो नथी, पोताना धर-आंगणु आवती कामधेनुनी क्कणु उपेक्षा करे ।
भराभरने ?” ॥ १९८ ॥

रामाङ्गजो मध्यमलोकपालवत्क्रादिदं वाङ्मयमभ्युदीतम् ।

निपीय भृङ्गो मकरन्दमम्भोरुहादिवामोदभरं वभार ॥ १९९ ॥

स्वर्गपातालयोरपेक्षया मध्यमः अधः पातालमुपरि च स्वर्गः तयोर्मध्यवर्ती मध्येवर्ती
मध्येभवो मध्यमस्तादृशो लोको विश्वभुवनं तस्य पालयिता अकञ्चरस्तस्य वत्क्राद्दनाद-
भ्युदीत प्रकटीभूतं वाङ्मयं वाक्प्रपञ्चम् । वचनरचनमित्यर्थः । ‘इतीदृशैस्त विरचय्य
वाङ्मयैः’ इति नैषधे । ‘एवंविधैः वचःप्रपञ्चैः’ इति तद्बृत्तिः । रामाङ्गजः स्थानसिंहो
निपीय सादरमाकर्ण्य आमोदभरं प्रमोदातिशयं वभार । क इव । भृङ्ग इव । यथा
भ्रमरः अम्भोरुहात् पद्मादुदीतं मकरन्दं निपीयास्वाद्य आमोदभरं परिमलातिरेकप्रमो-
दाधिक्यं धत्ते ॥ इति स्थानस्य साहेः प्रश्नोत्तरम् ॥

श्लोकाथं

मध्यलोकना लोकपाल जेवा भादशाड अकणरनां आवां वचन आदरपूर्वक
सांलणी जेम भ्रमर कमलना रसनं पान करीने आनंदित भने तेम थानसिंह अत्यंत
आनंद धारणु करनारा अन्या. ॥ १९९ ॥

शशंस सभ्यान्तथ पार्थिवेन्दुरानेतुमेतानिह केन जग्मे ।
तेऽप्युचुर्वीन्द्रमजय्यवीर्यमिवावतीर्णं भुवि कार्तवीर्यम् ॥ २०० ॥

अथ स्यान्सिंहस्य कथनानन्तरं पार्थिवेन्दुः राजराजः सभ्यान् स्वसभामदः पुरुषान् प्रति शशंस कथयति स्म । किं शशंस तदेवाह पतान् खरीन्द्रानिह मत्पात्र्वे आनेतु-
माकारयितुं केन जग्मे गतम् । ततः ते सभ्या अपि उर्वीन्द्रं वसुधावसवम् ऊचुर्वभा-
षिरे । उत्प्रेक्ष्यते भुवि पृथिव्यामवतीर्णमुत्पन्न तथा अजय्यं परैर्जंतुमशक्यं वीर्यं पराक्रमो
यस्य तादृशं कार्तवीर्यं बाहुसहस्राजुर्नमिव अजय्यत्रलत्वे । 'कारागृहे निर्जितवास्त्वेन
लङ्केश्वरेणोपितमा प्रसादात्' । तस्य सादृश्यं वीर्यातिशयात् ॥

श्लोकाथ

त्यार पछी राजराजेश्वरे सलाजनेने उदेशीने कहुं के "आ आचार्यने भारी
पासे लाववा भाटे केणु गथुं हुतुं ?" त्यारे सलाजनेणे पृथ्वीपतिने आ प्रभाषे
कहुं : "हे स्वामिन अजेय पराक्रमवाणा कार्तिकस्वामी पृथ्वी पर जितरी आवेला
न होय तेवा- ॥ २०० ॥

मौन्दीकमालाविति नामधेयौ निदेशतः शासनहारिणौ वः ।

इतोऽजिहातामिव मूर्तिमन्तौ लेखौ वलेखाविव कामचारौ ॥ २०१ ॥

हे प्रभवः, वो युष्माक निदेशतः आदेशमङ्गीकृत्य एको मौन्दी अपरः कमाल इति
नामवेयावभिधानौ शासनहारिणौ वृत्तौ यवनमुद्गलजातिषु मध्ये मेवडा इति संज्ञकौ
इतो युष्माक समीपादजिहाताम् गतवन्तावास्ताम् । उत्प्रेक्ष्यते मूर्तिमन्तौ मनुष्यवपुर्भाजौ
लेखौ काङ्गलौ स्फुरन्माने इव पुनरुत्प्रेक्ष्यते । मूर्तिमन्तौ लेखौ देवाविव देवा हि न
केनचिच्चक्षुषा रक्ष्यन्ते । अतः पार्थिवशरीरभावत्वाद्विलोचनगोचरौ । किलक्षणौ । कामं
स्वेच्छया अतिशयेन च दिव्या देवगत्या चरणं व्रजनं चारौ गमनं ययोरतौ ॥

श्लोकाथ

"मौंद्दी अने कमाल नामना जे मेवाडी हूतो आपनी आज्ञाथी अडि याथी सूरीजने
जेलाववा भाटे गया हुता. ते जण्णे देवा जेवा शीघ्रगतिवाणा मूर्तिमन्त देजे
(काणो) न होय !" ॥ २०१ ॥

तैः शासितुः शासनतः पृथिव्या दूतौ पुरस्तादुपसेदतुस्तौ ।
वसुंधरारोषविशेषवृत्तिं चिद्गोचरीकर्तुमिवास्य नेत्र ॥ २०२ ॥

तौ दूतौ पुरस्तात्साहेरग्रे उपसेदतुः आगतवन्तौ । किंभूतौ । पृथिव्या भूमे. शासितुः पालयितुः पातिसाहेः शासनत आदेशात्तैः सम्यैः समासद्भिः हृतावाकारितौ उत्प्रेक्ष्यते वसुंधरायाः समस्तक्षितिमण्डलस्यारोषां समग्रां विशेषवृत्तिं न्यायान्यायकारिशिष्टाशिष्ट-मित्त्रामित्त्ररवभावोदन्तस्रचयित्रीं वार्तां चिद्गोचरीकर्तुं ज्ञानविषयतां विधातुम् । ज्ञातुमित्यर्थः । अस्याकण्ठरसाहेर्नेत्रे नयने इव । यथा नेत्राभ्यां कृत्वा जनेन सर्वमप्या-लोक्यते तथा दूताभ्यां राज्ञा परमण्डलोदन्ताद्यखिल विज्ञायते । 'चरलोचना हि राजानः' इति श्रुतिः । यदुक्तम् 'चरैः पश्यन्ति राजानः सुहृदा व्यवहारिणः । देवा. पश्यन्ति ज्ञानेन सर्वेऽन्ये चर्मचक्षुषा ॥' 'वणिकपुत्रैर्महेश्वराः' इति पाठः । अथ वा प्रतिभाविषय विधातुं चिच्छब्देन बुद्धिरपि । 'प्रेक्षाचिदुपलब्धयः' इति ह्येभ्याम् ॥

श्लोकार्थं

राजानी आज्ञाथी सलाज्जने वडे जोलायेला ते षाने दूतो षादशाडनी समक्ष उपस्थित थया. ते लक्ष्णे समस्त पृथ्वीना वृत्तांत लक्षुवा भाटे षादशाडनां आ षे नेत्रो न डोय । कहुं छे के : “ राजाओ दूतो वडे, व्यापारीओ मित्रो वडे, देवो ज्ञान वडे अने षाडीनां सर्वज्जने अर्म-अक्षुओ वडे लुओ छे.” ॥ २०२ ॥

मुखं मृगाङ्कं मिलितुं स्ववन्धोर्लब्धोदयं वारिरुहे इवैते ।
पाणी प्रणीय प्रणयेन मध्येगोधीति धात्रीशमवोचतां तौ ॥ २०३ ॥

तौ दूतौ धात्रीशं साहिं प्रति इत्यमुना प्रकारेण अवोचतां वदतः स्म । किं कृत्वा । प्रणयेन स्वस्वामित्वादिसवन्धस्नेहेन । भवतेनेत्यर्थः । अथ वा आदेशयाचनार्थम् । 'प्रणयः स्नेहयाचनयो.' इत्यने तार्थः । मध्येगोधिं भालान्तराले पाणी हस्तौ प्रणीय कृत्वा । ललाटेऽङ्गलिं विधायेत्यर्थः । उत्प्रेक्ष्यते स्वस्यात्मनो वन्धोः सकाशाल्लब्धः संप्राप्त उदयो येन । सूर्यज्योतिरधिगत्य चन्द्रोऽभ्युदयतीति कविसंमयः । यथा रघुकाव्ये 'पुपोष वृष्टिं हरिदश्वदीधितेरनुप्रवेशादिव वालचन्द्रमाः' इति । तादृशं मुखं मृगाङ्कं धदनमेव चन्द्र मिलीतुमेते समायाते वारिरुहे पद्मे इव ॥

श्लोकार्थ

ते अने दूतो लङ्कितपूर्वकं ललाट पर अंजलि करीने, अर्थात् नमस्कार करीने आ प्रभाणु ज्योत्या, ते जणु पोताना अंधु सूर्यनी पासेथी जेमने उदय प्राप्त थये छे, (सूर्यनी ज्योति पासीने अंद्रने उदय थाय छे) अवा मुअरुपी अंद्रने मणवा भाटे आवेला जणु जे कमल न डोय ! ॥ २०३ ॥

आदिश्यतां देव निदेश्यमित्यं निर्दिश्य तौ संश्रयतः स्म तूष्णीम् ।
धाराधरस्येव ऋतोर्विरामे नभोम्बुपाम्भोदसुहृच्छकुन्तौ ॥ २०४ ॥

हे देव, निदेश्य कथनाहं वक्तव्यमादिश्यतां प्रसाद्यताम् । इत्यमुना प्रकारेण निर्दिश्य विज्ञाप्य तौ दूतौ तूष्णीं मौनं संश्रयतः भेजाते । काविव । नभोम्बुपाम्भोदसुहृच्छकुन्तौ यथा धाराधरस्य ऋतोर्वर्षाकालस्य विरामे व्यपाये । शरत्काले इत्यर्थः । चातकमयूर-विहंगमौ मौनमाश्रयेते ॥

श्लोकार्थ

“ हे देव, आप आदेश करो,” आ प्रभाणु कहीने जेम शरदकालमां यातक अने मयूर पक्षी मौन रहै तेम मौन रह्या. ॥ २०४ ॥

भूमानिमावित्यवदत्ततोऽमी कथं समीयुः पथि कीदृशाश्च ।
तावप्यवक्तां तमुपागतं स्वर्बलिद्विषो हन्तुमिवाञ्जनाभम् ॥ २०५ ॥

ततो दूतोक्तेरनन्तरं भूमानकव्वरसाहिरिमौ दूतौ प्रतीत्यमुना प्रकारेण अवदद्भभाषे । इति किम् । हे मौन्दीकमालौ, अमी स्वरयः पथि मार्गं कथं केन प्रकारेण समीयुः समागताः । मुद्गलम्लेच्छजातित्वाज्जनमार्गानभिज्ञत्वादयं प्रश्नः । च पुनः । कीदृशाः किमाचाराश्च वर्तन्ते । अपि पुनस्तौ दूतौ तं भूपं प्रति अवक्तां कथयतः स्म । तमुत्प्रेक्ष्यते वलिनः पराक्रमचतुरङ्गचक्रादिकं बलं मुजवीर्यं चमूश्च विधत्ते येषां ते बलवन्तौ ये द्विषो वैरिणः तथा वलिनामा पातालाधिपः सुरासुरसेव्यमानो वदान्यमौलिः । यत्रात्रा पाताल वलिसदमेति प्रसिद्धम् । स एव रिपुर्दानवेन्द्रत्वात् तांस्तं वा हन्तुं यमातिथी-

कर्तुं स्वर्गाद्गुपेतं देवलोकाद्भ्रूमावागतम् । यदुक्त चम्पूकथायाम् 'कथं च स देशः स्वर्गात्त्र विशिष्यते । यत्र गृहे गृहे गौर्यः स्त्रियः महेश्वरो लोकः । सश्रीका हरयः' इति । 'गौराङ्गयः पार्वती च । महेश्वरः शिवश्च । शोभायुक्तोः हस्तश्च । लक्ष्मीयुक्तः कृष्णः' इति तद्वृत्तिः । अतः स्वर्गस्थत्वम् । अञ्जनाभं नारायणमिव । अञ्जवत्रामिर्यस्य । पक्षे अञ्जं नामौ यस्येति व्युत्पत्तिमात्रम् । तत्त्वतस्त्वभिधानमेव ॥

श्लोकार्थं

भलवान् भलि नामना दैत्यने ह्येषुवा भाटे स्वर्गभांथी पृथ्वी उपर आवेदा न्नु
विष्णु न डोय तेवा अकभर णादशाडे इतोने आ प्रभाणु प्रश्न कथो के " डे हतो,
आ आचार्य भार्गभां डेवी रीते आण्या अने तेणोना डेवा प्रकारेना
आचार्य छे ?" ॥ २०५ ॥

चूर्णैरिव स्वक्रमपद्मपांसुभिः प्राचीनसूरिप्रकरैः प्रतिष्ठिताम् ।

सभाजयन्तः प्रतिभामिव क्षमां क्रमाम्बुजाभ्यां पथि संचरन्त्यभी ॥ २०६ ॥

हे देव, अभी सूरयः स्वाभ्यां क्रमाम्बुजाभ्यां पथि चरणकमलाभ्यां मार्गे संचरन्ति
सम्यग्गीत्या प्रचलन्ति । उत्प्रेक्ष्यते—प्रतिभां परमेश्वरमूर्तिमिव क्षमां क्षोर्णीं सभाजयन्तः
पूजयन्त इव । सभाजनशब्दः पूजार्थेऽपि । यथा नैषवे 'सभाजन तत्र ससर्ज' तेषां
सभाजने पर्यति विस्मिते सा' इति । 'सभाजनं पूजाम्' इति तद्वृत्तिः । तथा क्रियाक-
लापेऽपि--'सभाजानार्थे सभाजयति' । प्रतिभां किंमृताम् । प्राचीनसूरिप्रकरैः पूर्वाचार्यनिचयैः
स्वक्रमपद्मानामात्मनां पादारविन्दानां पांसुभिः रजोभिः कृत्वा प्रतिष्ठिताम् । उत्प्रेक्ष्यते
चूर्णैर्वासयोगैरिव पूज्यतया स्थापिताम् ॥

श्लोकार्थं

" डे देव, आ आचार्य पोताना अरणुकमलथी भार्ग पर मंढमंढ आलता
डता. ते न्नु पूर्वाचार्योना समूड वडे पोताना अरणुकमलनी रण्णी वासयुर्णु वडे
प्रतिष्ठित करेती अेनी पृथ्वीने परमेश्वरनी प्रतिभानी नेम न्नु पूजता
न 'डोय !'" ॥ २०६ ॥

श्रेणीं सतामिव विमुक्तसमग्रदोषां
 वल्भाममी विदधते सकृदेव देव ।
 आराधयन्ति विधिवद्विधृतावधाना
 योगं विधृतवनिताधखिलानुपङ्गम् ॥ २०७ ॥

हे देव, अमी गुरवः सकृदेव एकवारमेव वल्भामाहारं विदधते कुर्वन्ति । किलक्षणाम् । सतामुत्तमानां श्रेणीमिव । विमुक्तसमग्रदोषां त्यक्ताः सर्वेऽप्याध्यकर्मिका- सप्तचत्वारिंशन्मिता अशनदोषा एतावता नवकोटिभिर्विशुद्धां नवकोट्य उच्यन्ते । स्वयं न कुर्वन्ति परैर्न कारयन्ति पर कुर्वन्त नानुमोदयन्ति इति नवकोट्यस्ताभिर्निर्दोषां तथा अपगुणाय याताम् । पुनरमी विधृतो दूरं निरस्तो वनिता नारी आदौ यस्य तादृशोऽखिलः समस्तोऽप्यनुपङ्गः सङ्गः परिचये यत्रैव स्यात्तथा विधिवदागमोक्तेन विधिना योग यमाद्यष्टप्रकारसंगतमवध्यानविशेषं मनेवाक्कायादीनां स्वस्वव्यापारेभ्यो नियमनरूपं वा योगमाराधयन्ति । किंभूता अमी । विधृतं योगे एव निहितम् अथ वा विशेषेण धृत संसारानित्यतायामवधानं ध्यान मनो वा चैः ॥

श्लोकार्थ

“ हे देव, आ आचार्य सत्पुरुषोणी श्रेणीनी जेम समग्रदोषोने त्यज्जने अर्थात् नवकोटि विशुद्ध आहारने ऐकं न वभत अहणु करे छे. वणी स्त्री आदि समस्त संगने जेमा त्याग करावेदो छे, तेवा योगने विधिपूर्वकं ऐकाग्रचित्ते आराधे छे.” ॥ २०७ ॥

विश्वे वेश्मनि तारमौक्तिकनभश्चन्द्रोदयभ्राजिनि
 ज्योतिस्तैलमृतौषधीप्रियतमे स्नेहप्रियोद्भासिनि ।
 आश्लिष्योपशमश्रियं निजभुजागण्डोपधानङ्किते
 पर्यङ्के जगतीतले सुखममी भूमीशवच्छेरते ॥ २०८ ॥

हे साहे, अमी सूरयः भूमोशवद्भूपाला इव विश्वे वेश्मनि जगन्नाम्नि निकेतने भुवने एव भवने वा जगतीतले भूमेस्तसङ्गरूपे पर्यङ्के पल्यङ्के शय्यायामुपशमनाम्नीं श्रियं लक्ष्मीं नामाङ्गनामाश्लिष्य गाढमालिङ्ग्य सुखं निर्भयं मनःस्वास्थ्ययुतं यथा स्यात्तथा

शेरते स्वपन्ति निद्रासुखमनुभवन्ति । पर्यङ्के किंभूते । निजमुजा स्वबाहुरिव गण्डोप-
धानं गल्लमस्ररकं तेनाङ्किते कलिते । किंभूते वेश्मनि । तारास्तारका उपलक्षणात्
ग्रहनक्षत्राणि पत्र मौक्तिकानि यत्र तादृशं नभ आकाशमेव चन्द्रोदय उल्लोचस्तेन भ्राजते
इत्येवंशीले । पुनः किंभूते । कान्तिज्योतिरेव तैल स्नेहस्तेन भृतः पूरितः य औषधी-
प्रियतमः चन्द्र । 'नवोदयं नाथमित्रौषधीनाम्' इति रघौ । स पत्र स्नेहप्रियः दीप-
स्तेनोत्प्रावल्येन भासते दीप्यते सहोद्योतेन शालते इत्येवंशीले ॥

श्लोकार्थं

“ हे देव, अह, नक्षत्र अने ताराओ इपी जेभां भौकितके छे, तेवा आकाशइपी
अंदरवाथी शोभतुं तेम जे ज्येतिइपी तेलथी परिपूरुं जेवा अंद्रइपी दीपक वडे
जलवह्यमान जगतइपी लुवनभां पोतानी लुभइपी ओशिष्ठावाणा पृथ्वीइपी पलंगमा,
उपशम लक्ष्मीइपी स्त्रीने आदिगन करीने, राज सभान आ आचार्य सुभपूर्वक
निर्लयताथी निद्राने अनुभव करे छे.” ॥ २०८ ॥

वाद्यावाद्यजिधांसुधातुकृतपस्तेजोभिरेभिर्भुवो

जम्भारे गगनार्धगोगणधरैर्धिकारतां लम्भितः ।

शत्रून्प्रत्यपकर्तुमम्बुधिशयं संशीलतीवानिशं

यायादेष कृतः सरस्वति न चेदेणाङ्कयोपामुखे ॥ २०९ ॥

हे भुवो जम्भारे क्षोणीन्द्र, पभिर्गणधरैर्हीरविजयस्त्रिभिर्वाद्या वहिर्भवाः कुह्वप्रमुखाः
अवाह्या अन्तरङ्गा रागद्वेषकषादयो जिधांसवो द्वेषिणस्तेषां वातुकानि हिंसनशीलानि
यानि पष्ठाष्टमादिविकृष्टतपांसि तेषां तेजांसि प्रतापास्तैः साधनैः कृत्वा । तेजःशब्देन
प्रतापोऽप्युच्यते ॥ यथा नैषवे 'पतस्योत्तरमद्यः नः समजनि उत्तेजसां लङ्घने' इति ।
'तव प्रतापानामतिक्रमणे' इति तद्वृत्तिः । धिकारतां परामवभाव लम्भितः प्रापितः सन्
गगनाध्वगः सूर्य । उत्प्रेक्ष्यते शत्रून् स्त्रिप्रतापरूपान्निजविजयित्वात् स्ववैरिणः प्रत्यप-
कर्तुं परामवं विधातुमम्बुधिशयं समुद्रशे(शयि)तार विष्णुमनिशं निरन्तरं शीलतीव
सेवते इव । यः शत्रुभूय परं परामवति स तेन दैत्य पक्षोच्यते । ततो विष्णोर्दैत्यनि-
षूदनत्वेन तत्सेवनं युक्तमेव । पत्रं चेन्न तर्हि पत्र मानुरेणाङ्कस्य चन्द्रस्य योषा कान्ता
रात्रिस्तस्या मुखे प्रारम्भे संध्यासमये । 'रजनी वसतिश्यामा वासतेयी तमस्विनी ।
उषा दोषेन्दुकान्ता' इति, तथा 'प्रदोषो यामिनीमुखम्' इति हैम्याम् । सरस्वति समुद्रे कुतः
कारणाद्यायाद्रच्छेत् । तत्र गमनकारणं तु दैत्यारिसेवनैव ॥

શ્લોકાર્થ

“ હે પૃથ્વીપતિ, આ આચાર્ય વડે બાહ્ય અને અભ્યંતર શત્રુઓનો નાશ કરવા માટે કરાતા તપરૂપી પ્રતાપ વડે પરાભવ પામેલો સૂર્ય, આચાર્યના પ્રતાપરૂપ પોતાના શત્રુનો પરાભવ કરવા માટે જ બાણે નિરંતર આકાશની ઉપાસના કરતો ન હોય ! (જે શત્રુ થઈને પરનો પરાભવ કરે તે તેનો દૈત્ય કહેવાય છે, તેથી દૈત્યના નાશ કરનારને વિબળુની સેવા ઉચિત જ છે, આકાશને વિબળુપદ કહેવાય છે) જો એમ ના હોય તો ચંદ્રની પ્રિયા રાત્રિના પ્રારંભમાં સૂર્ય સમુદ્રમાં કયા કારણથી બાય ?” ॥ ૨૦૯ ॥

કામચાપશ્રુવઃ સ્ફારશૂઙ્ગારિણી કુમ્ભિકુમ્ભપ્રગલ્ભરત્નીઃ સ્તગ્વિણીઃ ।
સ્વર્વશાઃ કિં પ્રણશ્યત્પૃષ્ઠક્ષુપઃ સુશ્રુવોઽમી તૃણં મન્યતે દયાપતે ॥ ૨૧૦ ॥

હે ક્ષમાપતે મૂમીનાયક, અમી સ્વરયઃ સુશ્રુવો નારીરૂપું મન્યતે તૃણપ્રાયા ગણયન્તિ જાનન્તિ । કિંમૂતાઃ સુશ્રુવઃ । કામસ્ય મદનસ્ય ચાપઃ કોદણ્ડ. તદ્દશ્રુવો યાસામ્ । પુનઃ કિંમૂતાઃ । સ્ફારો વિશ્વચેતશ્ચમત્કારકારી મનોહારી ચ શૂઙ્ગારો વસ્ત્રાભરણાઘાડમ્બરોઽસ્તિ આસામ્ । પુનઃ કિંમૂતાઃ । કુમ્ભિનાં ગજેન્દ્રાણાં કુમ્ભૌ શિરસઃ. પિણ્ડૌ તદ્વત્ પ્રગલ્ભૌ તુઙ્ગૌ પીનોૌ ચ સ્તનોૌ કુચૌ યાસામ્ । પુનઃ કિંમૂતાઃ । સ્ત્રજઃ સ્વર્ણરત્નમુક્તાદીનાં રક્તસુ-સુમાદીનાં માલાઃ સન્ત્યાસામ્ । ‘અસ્માયામેધાસગ્મ્યોઽસ્ત્યર્થે’ વિનિર્વક્તવ્ય.’ ઇતિ સારસ્વતે । પુનઃ કિંમૂતાઃ । પ્રણશ્યન્તો મયપલાયમાના યે પૃષ્ઠતો મૃગવિશેષાઃ તેષાં ચચ્ચલ્લોચને ઇવ ચક્ષુષી યાસામ્ । ઉત્પ્રેક્ષ્યતે કિં સાક્ષાત્સ્વર્વશા અપ્સરસ ઇવ । સુરાઙ્ગનાસદશા અપિ વશા પતે તૃણાય મન્યન્તે । વ્યઙ્ગનાન્તોઽપિ વૃષ્ણ્વદો મૃગવાર્ચી દશ્યતે । યથા નૈષઘ્વે--‘પૃષ્ઠત્કિશોરી કુરતામસગતમ્’ ઇતિ ॥

શ્લોકાર્થ

“ હે સ્વામિન્ ! આ આચાર્ય જગતની સ્ત્રીઓને તૃણપ્રાયઃ ગણે છે. કામદેવના ધનુષ્ય સમાન ભ્રમરોવાળી વિશ્વના ચિત્તને ચમત્કાર પામકનાર શુંગારવાળી, હસ્તિના ગંડસ્થલ સમાન પુષ્ટ અને કિન્નત બે સ્તનવાળી, સુવર્ણ, રત્ન અને મુક્તાહારની માલાઓવાળી, ભયાતુર બનેલા હરિણની સમાન ચપલ નેત્રોવાળી બાણે સ્વર્ગની અપસરાઓ ન હોય તેવી સ્ત્રીઓને પણ તૃણપ્રાયઃ ગણે છે !” ॥ ૨૧૦ ॥

विरागे नानुरागे न तोषे दोषे न भूविभो ।

मुक्तौ न सुभ्रुवां मुक्तौ चेतश्चिन्वन्त्यमी, क्वचित् ॥ २११ ॥

हे भूविभो, अमी स्वरयः विरागे वैराग्ये सर्वसंसारसारतपरिज्ञानादनित्यभावनायां चेतः स्वं मनश्चिन्वन्ति पुष्टं कुर्वन्ति, पर नानुरागे क्वचित्कुत्राप्यवस्थायां न पुनः पुत्रकलत्रमित्त्रद्रनिणाद्यनुरक्तौ आजन्म यावद्वैराग्यरङ्गतरङ्गितमानसा एव वर्तन्ते । तोषे निर्लोभत्तालक्षणे संतोषे । 'संनिधौ निधयस्तस्य कामगव्यनुगामिनी । अमराः किंकरायन्ते संतोषो यस्य भूषणम् ॥' इत्युक्तेः स्वास्थये चेतश्चिन्वन्ति, न पुनः क्वचित्कस्मिन्नपि दोषे अपगुणे रागद्वेषकषायादौ च । पुनर्मुक्तौ कदा अनादिसंसारपरम्परालतां मूलादुच्छिद्यं भोक्षे यास्याम इत्याशये, न पुनः क्वचिद्देवनरादिकानां कलत्राणां मुक्तौ भोगे विलासे राज्यादिसुखलीलासुक्तौ वा । 'जिनेति जिनमद्रेति वा स्मरन् । नरो न लुप्यते पापे मुक्तिं मुक्तिं च विन्दति ॥' इति जिनकवचनस्तोत्रे । चेतश्चिन्वन्ति ॥

श्लोकार्थ

“ हे नाथ, आ आचार्यतुं भन विरागमां पुष्ट छे, परंतु अनुरागमां निर्भल छे, वणी संतोषमा पुष्ट अने दोषोमां निर्भल छे, तेम न मुक्तिमां रमे छे, परंतु श्री आदिना लोगमा रमर्तु नथी-” ॥ २११ ॥

भूलोके भोगिलोके च स्वर्लोके स न कश्चन ।

आवाभ्यामुपमीयेत योगिनां मौलिनामुना ॥ २१२ ॥

हे प्रभो, भूलोके निखिलविपुलामण्डले च पुनर्मौगिनां भुजंगमानां लोके भुवने पाताले च पुनः स्वर्लोके देवमन्दिरे कश्चन कोऽपि स वशीन्द्रो नास्ति ये योगीन्द्र-योगिनामष्टाङ्गयोगमाजां मनोवाक्काययोगवतां वा मध्ये मौलिना मुकुटेन शेखरेणामुना सममावाभ्यामुपमीयेत उपमानीक्रियेत ॥

श्लोकाथ

“ हे स्वामिन, भूदोः, पातालदोः के स्वर्गदोः के येवी केरुं पणु व्यकित नथी के
जेमनी साथे योगीओना मुगट समान ओवा आ आचार्यनी सरणामणी अमे करी
शकीओ.” ॥ २१२ ॥

नमश्चिकीर्षयामीषां तीर्थानामिव सर्वतः ।

परोलक्षा मृगाक्षीभिः सममायान्ति मानवाः ॥ २१३ ॥

हे प्रभो, शत्रुंजययोजयन्तगङ्गाप्रयागादितीर्थानामिवामीषां सूरीणां नमश्चिकीर्षया
नमस्कर्तुमिच्छया सर्वतः सर्वाभ्यो दिग्भ्यः मृगाक्षीभिः स्वस्वध्वीभिः नमं सार्धं
लक्षान्तरे परोलक्षाः सहस्रशः मानवाः समायान्ति समागच्छन्ति ॥

श्लोकाथ

“ हे प्रभो, शत्रुंजय, गीरनार, प्रयाग आदि तीर्थानी जेम आ आचार्यने
नमस्कार करवा माटे चारे तरइथी पोतपोतानी स्त्रीओ साथे लाओ माणुसो
आवे छे.” ॥ २१३ ॥

दूतास्यपद्महरदनिर्गतेति व्रतीशितुः कीर्तिसुरस्त्रवन्ती ।

कूलंकषानामिव कामुकेन महीमघोना हृदये न्यधायि ॥ २१४ ॥

इति पूर्वव्यावर्णितस्वरूपयोर्द्वैतयोः संदेशहारिणोरास्य वदनमेव पद्महृदश्चुल्लहिमव-
च्छिन्नरिमध्यगतसहस्रयोजनविष्कम्भपञ्चशतयोजनायामो लक्ष्मीदेवतानिवासस्थानं पद्मा-
नामाहृदो हृदस्तस्मान्निर्गता प्रवर्तिता या व्रतीशितुर्होत्रविजयसूरेः कीर्तिरेवातिविशदत्वात्
सुरभ्रवन्ती देवनदी गङ्गा सा कूलंकषानां सर्वसरितां कामुकेन अभिलाषुकेण भर्त्रा इव

१ नवमसर्गीय १२३ संख्याकश्लोकटिप्पणिवत् 'परस्लक्षा' इति भवेत्, 'पृषोदरा-
दित्वाद्' यथान्यासमेवास्तु वा.

समुद्रेणैव महीमघोना वसुधावासवेन अकम्ब्वरसाहिना हृदय मनो वक्षश्च तस्मिन् समुद्रेण
वक्षसि साहिना च स्वमनसि न्यधायि स्थापिता ॥ अवधारितेत्यर्थः ॥ इति मौन्दीक-
मालमेवाडावर्णितसूरिगुणाः ॥

श्लोकार्थ

पूर्वोक्त प्रकारनी हूतानां मुअइपी पद्म सरोवरमांथी नीकणेली डीरविज्य सूरीलुनी
धीर्तिइपी गंगाने नदीओना पति समुद्रनी जेम राज वडे हृदयमां स्थापन
करार्थ. ॥ २१४ ॥

येनाकरा रोहणवन्मणीनाममी गुणानां गणिरोहिणीशाः ।

हूतास्ततोऽस्माभिरिहेत्युदित्वा न्यवीवृतन्नीरधिनेमिनाथः ॥ २१५ ॥

हे दूतौ, येन कारणेन अमी साङ्गप्रवचनाधीतिष्वनूचानेषु गणिषु रोहिणीशाश्चन्द्राः
सूरीन्द्रा. गुणानां शमदमसांयमादीनामाकराः खनयः सन्ति । किञ्चत् । रोहणवद्रत्नाचल
इव । यथा रोहणनामा पर्वतो मणीनामनेकेषां रत्नानामुत्पत्तिस्थानम् । ततः कारणादमी
अस्माभिरिह मेवातमण्डले फतेपुरे अस्मत्समीपे वा आहूता आकारिता नीरधिनेमेः
पृथिव्या नाथः स्वामी पातिसाहिः इत्यमुना प्रकारेणोदित्वा कथयित्वा न्यवीवृतत् निवर्ततो
मौनमाश्रितवान् ॥ इति दूतौ प्रति साहेः स्वरेराकारणागमनहेतुक्तिः ॥

श्लोकार्थ

“ हे हूतो, गण्णियोमां यंद्र समान आ आचार्य, जेम रोहणायल रत्नानी
आणु ढडेवाय छे, तेम शमदमादि गुणोनी आणुइप छे, ते भाटे ज तमारा वडे
अमारी पासे ओलाव्या छे” आ प्रमाणे ढडीने आदशाड विराम पाग्या. ॥ २१५ ॥

द्वाराणीव महानन्दनगर्याः साधुसिन्धुराः ।

कानि वः सन्ति तीर्थानि नृपः पप्रच्छ तानिति ॥ २१६ ॥

नृपोऽकव्वररत्नान् स्त्रीन् इत्यमुना प्रकारेण पप्रच्छ प्रश्नयामास । इति किम् । हे साधुसिन्धुराः, वो युष्माकं कानि किनामानि तीर्थानि सन्ति वर्तन्ते । उत्प्रेक्ष्यते महा-
नन्दनगर्याः सिद्धिपुर्याः द्वाराणि गोपुराणि प्रतोल्य इव ॥

श्लोकार्थं

राजन्ने सूरिञ्जने आ प्रभाण्ये प्रश्न कुर्योः “ हे साधुसिन्धुर, मुक्तिपुरीनां,
द्वारइय तभारां तीर्थे कथां कथां छे ?” ॥ २१६ ॥

पतिर्यतीनां जगदुत्तमाङ्गोत्तंसायमानक्रमपद्मयुग्मः ।

अर्थेन काव्यं कवितेव वत्क्रं संयोजयामास स भाधितेन ॥ २१७ ॥

यतीनां पतिर्हीरसूरिर्भाधितेन वचसा साक वत्क्र मुखं संयोजयामास युनक्ति स्म
संगमयति । क इव । कवितेव । यथा काव्यकर्ता अर्थेन समं काव्यं योजयति ।
'भवद्वृत्तं एतौतुर्मदुपहितकण्ठस्य कवितुः' इति नैषधे कवितृशब्दः कवेर्नामापरपर्यायः ।
किन्मतः सूरिः । जगतां जगज्जनानामुत्तमाङ्गानि शिरांसि तेषूत्तसायमानं शेखरायमाणं
क्रमौ चरणावेव पद्मौ कमलौ द्वावपि पुंनपुंसकलिङ्गयोर्युग्म युगलं यस्य ॥

श्लोकार्थं

नेम काव्यकर्ता कवि अर्थानी साथे काव्यनी योजना करे, तेम जगज्जनानां
भस्तके उपर मुगट इये रडेछुं छे, यरणु कमलतुं युगल नेञ्चोतुं तेवा आचार्य द्देवे
लाषानी साथे मुभने योजयुं, अर्थात् तेञ्चे आख्या : ॥ २१७ ॥

अथ सूरिः साहिपुरः कानिचितीर्थानि कथयति

राजन्यत्र पतिवरेव वृणुते कैवल्यलक्ष्मीः स्वयं

संधाखण्डलमूर्ध्नि वर्षति पयोऽब्दालीव राजादनी ।

यरिगन्पङ्क इव प्रयाति वृजिनं मार्तण्डकुण्डाम्भसा

तत्तीर्थं विमलाचलो विजयते सौराष्ट्रचूडामणिः ॥ २१८ ॥

हे राजन् पातिसाहे, जगत्त्रयीप्रसिद्धं पापापायव्यपायक्षेत्र विमल इति नामाचलः पर्वतः विमलाचलोऽधुना शत्रुंजय इति नाम तीर्थं विज्ञयते सर्वोत्कृष्टत्वेन वर्तते । किञ्चतः । सौराष्ट्राणां यात्रागतशत्रुंजयोज्जयन्तपर्वतरूपतीर्थद्वयविलोकनात्प्रमुदितमरतचक्रवर्तिप्रदत्तदेवदेशामिधानानां चडामणिः शिखामणिसदृशः इव । तत्किम् । यत्र विमलाचले पतिवरा स्वयंवरा कन्येव कैवल्यलक्ष्मीः मुक्तिश्रीः स्वयमात्मनैव वृणुते वरयति । पुनर्यत्र राजादनी त्रियालङ्गुमः । 'नवनवतिपूर्ववारान्यस्मिन्ममवासरद्युगादिजिनः । राजादनीतरुतले विमलगिरिरयं जयति तीर्थम् ॥' इति पूर्वाचार्यकृतशत्रुंजयस्तुतौ । अन्दालीव कादम्बिनीव संधस्य श्राद्धवर्गस्याखण्डल इन्द्रः संधपतिस्तस्य मूर्ध्नि मस्तकोपरि पयो दुग्धं पानीयं च वर्षति । पुनर्यस्मिन्विमलाचले मार्तण्डकुण्डाम्भसा सूर्यकुण्डजलेन पङ्कः कर्दम इव वृजिनं पापं प्रयाति दूरे गच्छति ॥

श्लोकाथं

“ हे राजन्, सौराष्ट्र देशगा त्रणे लोकमां प्रसिद्ध ज्येष्ठं 'विमलाचल' नामतुं तीर्थमां जयवंतु वर्ते' छे. के जे तीर्थमा मुक्तिरूपी कन्या स्वयंवरनी जेम आवीने लविण्वोने स्वयं वरे छे वणी त्यां रायणुना वृक्षनी नीचे नव्वाणु पूर्ववार युगाद्विदेव पधार्यो छता : ते रायणु वृक्षनुं ह्रध भधनी धारानी जेम संधपतिनां मस्तक उपर वरसे छे. तेमज शत्रुंजय उपर रडेला सूर्यकुंडनुं जल लविण्वोना पापमलने इर करे छे.” ॥ २१८ ॥

आस्तेऽभ्रं लिहरैवताद्रिरपरः स्वस्थाः पवित्रीकृते

जाने सानुनिभेन सप्तजगतीयं सेवतेऽर्निशम् ।

शंभोश्चन्द्रकलेव मूर्धनि पुनर्भाति राग यस्याम्बिका

यरिगन्नेमिजिनस्तथा गजपदं कुण्डं पुनीते जगत् ॥ २१९ ॥

हे नृप, अपरोऽन्यः अभ्रंलिहः अम्बरचुम्बी रैवत इति नामा अद्रिः पर्वत आस्ते अहमेव' जाने अवगच्छामि । सप्तजगती सप्तसंख्यया युक्ता जगती । सप्त भुवनानीत्यर्थः । 'त्रिजगती पुनर्ता कविसेविता' इति ऋषभनम्रस्तवे । यथा त्रिजगती स्वस्था आत्मनः पवित्रीकृते

पावनीकरणाय सानुनिभेन सप्तशिखरकपटेन अहनिशं दिवारात्रौ यं गिरिनारगिरि
सेवते भजतीव । पुनर्यस्य रैवताद्रेर्मूर्धनि शिरसि शिखरे अम्बिका श्रीनेमिनाथशासना-
धिष्ठायिका देवता भाति स्म शुशुभे । केव । चन्द्रकलेव । यथा शंभोरीश्वरस्य भूर्ध्नि
मस्तके शशिकला भाति । पुनर्यस्मिन् गिरौ नेमिनामा जिनो द्वाविंशतितमस्तीर्थनाथो-
ऽधिपतिः श्रीनेमिनाथस्तथा गजपदं श्रीनेमिनाथवन्दनागतसौधमेन्द्रेण निजगजरत्नैरावण-
हरितापार्श्वप्रदापितपदातिभारपूर्वक कारितं सर्वतीर्थावतार गजपद नाम कुण्डं प्रसिद्धं
जगद्विश्वत्रयमपि पुनीते पवित्रीकरोति । यदुक्तं नगरपुराणे 'दृष्ट्वा शत्रुंजयं तीर्थं
स्पृष्ट्वा रैवतकाचलम् । एवात्वा गजपदे कुण्डे पुनर्जन्म न विद्यते ॥' इति ॥

श्लोकार्थ

“ हे राजन्, भीष्मं गगनशुंभी रैवतायल नामनुं तीर्थं प्रसिद्धं छे. ज्ञेयं सात
जगत पोताना आत्माने पवित्र करवा भाटे सात शिखरनां षडाने आ रैवतायलनी
निरंतर सेवा करता न होय । वणी जेम शंभुना मस्तक उपर अंद्रकला शोले तेम
गीरनार पर्वत उपर लगवान नेमिनाथनी अधिष्ठायिका शासनदेवी अंभिका शोले छे.
रैवतायल उपर णावीशमा तीर्थंकर श्री नेमिनाथ लगवान अने गजपद कुंड (लगवान
नेमिनाथने वंदन करवा भाटे आवेला सौधमेन्द्रना गजरत्न अैरावणु हाथीनेा पण
भारपूर्वक भूकवाथी सर्वतीर्थावतार इय 'गजपदकुंड' नाम प्रसिद्ध थयुं. ते त्रये
जगतने पवित्र करे छे. कहुं छे के 'शत्रुंजय तीर्थने जेधने, रैवतायलने स्पृशीने
अने गजपदकुंडमां स्नान करीने पुनर्जन्मनी प्राप्ति थती नथी, अर्थात् जन्मभरणु
दूर थाय छे.” ॥ २१९ ॥

अस्त्यद्रिप्रभुनन्दनोऽर्बुदगिरिर्यैरिगन्वसत्यात्मना

स्थाणुक्षोणिभृतीव कल्पितशिवाश्लेषो वृषाङ्कः प्रभुः-।

निर्जेतुं दशमौलिवत्क्षितिभृतः किं सांयुगीनान्भुजा-

न्स्तूपान्विशतिरर्हतां वहति यः संमेतभ्रूत्परः ॥ २२० ॥

हे नृप साहे, परः अर्बुदनामा गिरिः अस्ति तीर्थत्वेन प्रसिद्धो विद्यते । किंभूतः ।
अद्रिप्रभोर्हिमाचलस्य । 'हिमालयो नाम नगाधिराजः' इति कुमारसंभवे । पर्वतानां

पतिस्तस्य नन्दनस्तनयः । 'गौरीगुरुस्वशुरभूधरसंभवोऽयमरत्यर्बुदः ककुदमद्रिकदम्बकस्य'
इति वस्तुपालवसतिप्रशस्तौ अर्बुदाचले एव । यस्मिन्नर्बुदगिरौ वृषाङ्कः प्रभुः ऋषभदेवः
स्वामी स्वयमात्मना वसति । पूर्वं तु भरतादिसंधपतिभिः स्वस्वोद्धारकरणसमये ऋष-
भादितीर्थकृतप्रतिमा. स्थापिताः अभूवन्, परमिदानींतनसमये पञ्चमे अरके विमलमन्त्रिणा
सर्वप्रासादनिर्मापणात्पूर्वं स्वकारितविमलवसतौ ऋषभरवामी वर्तते । कस्मिन्निव ।
स्थाणुक्षोणिमृतीव । यथा अष्टापदपर्वते सतीष्वपि त्रयोविंशतितीर्थकृतप्रतिमासु भरतका-
रितत्वात्स्वतातत्वाच्च मुख्यतया ऋषभदेव एव स्वामी । अथ च वृषाङ्कः शंभुरचलेश्वरौ
यत्र परशासनदेवो विद्यते । सोऽपि कस्मिन्निव स्थाणुक्षोणिमृतीव । यथा कैलासेऽपि
परशासनरीत्या ईश्वरो विद्यते । किंमृतौ द्वावपि । वृषो वृषभोऽङ्को वामोरुचिह्नं यस्य ।
शंभोर्वाहनत्वे यस्य । 'रुद्रोऽङ्गीशो वामदेवो वृषाङ्कः' इति हैम्याम् । पुनः किंमृतौ । प्रभुः
स्वामी सर्वादिभूतत्वात्प्रथमराजत्वात्पार्वसृष्टिकारणत्वाच्च शंभुरपि प्रभुः समर्थः सृष्टिसंह-
रणकारकत्वात् विश्वं ब्रह्मरूपेण सृजति विष्णुरूपेण पालयति शिवरूपेण संहरति । अत
पर्वोक्तम्—'एकमूर्तिस्त्रयो देवा ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः । समग्रसर्गनिर्माणपालनक्षयकारिणः ॥'
इति । तथा नैषधेऽप्युक्तम् 'क्षये जगज्जीवपित्रं शिव वदन' इति । पुनः किंमृतौ ।
कल्पितः कृतः शिवस्य मुक्तिलक्ष्म्याः शिवायाः पार्वत्या आश्लेष आलिङ्गनं येन । किं
च नहि गुणरूपाया मुक्तेराश्लेषो युज्यते, परमेतत्तु कविसमयानुसारि वचं 'नमःपरीर-
म्भणलोलुभेन' इत्यादिवत्तार्किकमतात्कवीनां समयो धर्मश्च पृथगेवेति नात्र वितर्कः ।
पार्वत्या. परीरम्भस्तु पतित्वादर्धाङ्गत्वाच्च युक्त एव परोऽन्यः स विंशतितीर्थकृतां निर्वा-
णकल्याणकत्वेन विख्यातः संमेतनामा भूमत् शैलोऽस्ति । स कः संमेताचलः । अहंतां
जिनेन्द्राणाम् अजित-शंभव-अमिनन्दन-सुमति-पद्मप्रभ-सुपार्श्व-चन्द्रप्रभ-सुविधि-शीतल-
श्रेयांस-विमल-अनन्त-धर्म-शान्ति-कुन्थि-मल्लि-भुनिसुव्रत-शान्ति-नेमि-पार्श्वजिनच-
न्द्राणां विंशतिर्विंशतिसंख्याकोन स्तूपान् स्थूलस्तम्भाकृतिविशेषान्वहति विभर्ति । यत्र
तीर्थकृतां चित्यायां शरीरसंस्कारो भवति तत्रेन्द्राः स्तूपान्कारयन्तीति स्थितिः । तत्रो-
त्प्रेक्ष्यते क्षितिभूतः श्रिया स्वस्पर्धिनं सर्वपर्वतान् नृपांश्च निर्जेतुं परामवितु दशमौलि-
वद्रावण इव । सांयुगे सांग्रामे साधवः सांयुगीनास्तान् रणधुरीणान् सांग्रामशौण्डान् विंश-
तिर्मुजान्वाहनिव विभर्ति । जैत्रराजस्यापि परराजजेतृत्व युक्तमेव । 'करशाखा. श्रीमर्तु-
विंशोपकाः सकलजननखाङ्गुल्यः । दशकंधरनेत्रमुजा. संख्यया विंशतिर्वाच्या' । इति
काव्यकल्पलतायाम् ॥

श्लोकाथं

“ वणी छे राजन्, अर्बुदगिरि नामनुं. अेक त्रीणु तीर्थं प्रसिद्ध छे. जे
अर्बुदगिरि उपर पूवे भरत आदि संधपतिओओ पेतपोताना उद्धार भाटे ऋषभदेव
आदि तीर्थं कर लगवतोनी प्रतिमाओ स्थापन करी इती, परतु आ पयभक्षादमां ते।

વિમલસા નામના મંત્રીએ બંધાવેલા જિનપ્રાસાદમાં શ્રી ઋષભદેવ સ્વામી રહેલા છે. (જેમ અષ્ટાપદ ઉપર ત્રેવીશ તીર્થ કરોની પ્રતિમાઓ હોવા છતાં પણ ભરત ચક્રવર્તીએ સ્થાપન કરેલી પોતાના પિતાશ્રી ઋષભદેવ સ્વામીની મુખ્યતા છે, તેમ બીજી પ્રતિમાઓ હોવા છતાં પણ શ્રી ઋષભદેવની મુખ્યતા છે.) વળી, જેમ પાર્વતીનાં આલિંગનથી યુક્ત અને વૃષભના વાહનવાળા ઈશ્વર જેમ કૈલાસ પર્વત ઉપર છે, તેમ મુક્તિરૂપી સ્ત્રી વડે આશ્લિષ્ટ અને વૃષભના ચિહ્નવાળા શ્રી ઋષભદેવ સ્વામી અર્ધુદાયલ ઉપર જયવંતા વર્તે છે.

વળી વીસ તીર્થક્ર લગવંતના નિર્વાણ કલ્યાણક વડે પ્રસિદ્ધ એવું સમેતશિખર નામનું તીર્થ પ્રસિદ્ધ છે. જેમાં અજિત, સંભવ, અલિનંદન, સુમતિ, પદ્મપ્રભ, સુપાર્શ્વ, ચદ્રપ્રભ, સુવિધિ, શીતલ, ત્રેયાંસ, વિમલ, અનંત, ધર્મનાથ, શાંતિ, કુંથુ, અમરનાથ, મલિલ, મુનિસુવ્રત, નમિનાથ અને પાર્શ્વનાથ-આ વીસ તીર્થક્ર લગવંતનાં શરીરના અગ્નિ સંસ્કાર કરવાના સ્થાને ઇંદ્રોએ ૨૦ સ્તૂપો સ્થાપન કરેલા છે : તે બધા રાગદ્વેષાદિ અંતરંગ શત્રુઓ સાથેના સંગ્રામમાં દશમુખ રાવણની જેમ શૂરવીર એવી વીસ ભુજાઓ ધારણ કરવામાં આવેલી ન હોય !” ॥ ૨૨૦ ॥

યો લક્ષ્મ્યેવ જિતાઃ કુલાવનિમૃતઃ સોપાનકાયાશ્રિતાઃ

જહૃર્યત્પરિસ્ત્રીચકાર સ્વધુર્ની સોઽષ્ટાપદઃ પર્વતઃ ।

તેજઃ સર્વસુપર્વણાં પરિભવન્માનુર્ગ્રહાણાં યથા

નાથો યત્ર ફણિધ્વજઃ સમભવત્કોશીતિ તીર્થં પુનઃ ॥ ૨૨૧ ॥

સ ઈશ્વરવૈશ્રવણનિવાસતયા પ્રથિતઃ અષ્ટાપદનામા પર્વતઃ સ્ફટિકાચલાલ્યસ્તીર્થં મુક્તિક્ષેત્ર યોઽષ્ટાપદે સ્વશક્ત્યારુદ્ધ દેવાન્વદતે સ ચ તદ્ભવ ઇવ મોક્ષં ગન્તેતિ કૃત્વા સિદ્ધિસ્થાન વર્તતે । સ કઃ । લક્ષ્મ્યા નિધિપતિનિવાસિત્વાન્નિધિશ્રિયા રજતસ્ફટિકમયત્વેન ગૌરિમશોમયા વા જિતાઃ પરામૃતાઃ સન્તોઽષ્ટસંખ્યાકાઃ કુલાવનિમૃતઃ હિમાદ્રિ ક્રોચ-મલય-મન્દર-ચિન્ધ્ય-માલ્યવત-સદ્ધ-ઇન્દ્રકીલાલ્યાઃ કુલપર્વતાઃ સોપાનાન્યારોહણાન્યેવ કાયા શરીરાણિ યેષાં તાદૃશા યે અષ્ટાપદાદ્રિશ્રિતા આગત્ય સેવન્તે ઇવ । પુનર્જહ્નુનામા નૃપઃ સ્વધુર્ની ગદ્ગાં પરિસ્ત્રીચકાર યત્પરિતઃ સ્વાનિકાં કુરુતે સ્મ । શ્ચયતે હિ પુરા શ્રીમદજિતતીર્થકૃત્પિતૃવ્યજઘ્રાતુઃ સગરચક્રિણો જહ્નુપ્રમુલ્લૈઃ ષષ્ટિસહસ્રસંખ્યૈઃ પુત્રૈઃ પુત્ર-પ્રેક્ષ્ણા ચ પિતૃપ્રદત્તસ્ત્રીરત્નવર્જત્રયોદશરત્નૈઃ સમ યાત્રાર્થમાગતૈરષ્ટાપદપર્વતે નિજપૂર્વજમર-

तकारितसिंहनिषधाः प्रासादे चतुर्विंशतिजिनात्रमस्कृत्य प्रमुदितैः पतितप्रायसोपानानि सञ्जीकृत्य तदद्रिरक्षाकृते पूर्वं पर्वतपरितो दण्डरत्नेन सहस्रयोजनो द्वेषा परिखा कृता पुनर्दण्डरत्नानीतमन्दाकिनीपयःप्रवाहेण पूरिता च-इति पुरातनी वृत्तिः । विशेषविस्तरस्तु शकुंजयमाहात्म्यादिभ्यो ग्रन्थेभ्योऽवसेयः इति । पुनः काशी वाराणसी इति नाम्ना तीर्थं वर्तते । परशासने तु 'वाराणसीमरणन्मुक्तिः' इति श्रुयते । यत्र काश्यां फणी नागराजो ध्वजश्चिह्नं यस्य स नाथो योगक्षेमकरः स्वामी । अलब्धस्य लब्धेर्योगः, लब्धस्य परिपालनं क्षेमः, तयो. कर्ता । श्रीपार्श्वनाथ इत्यर्थः । समभवत्समुत्पन्नः । किं कुर्वन् । सर्वसुपर्वणां लौकिकानां हरिहरयक्षादीनां समस्तानां देवानां तेजः प्रतापं परिभवन् अपहरन् तिररकुर्वन् वा । क इव । भानुरिव । अत्र यथा इवार्थे । यथा भास्वान् सर्वेषां ग्रहाणामुपलक्षणाद्गहनक्षत्रतारकचन्द्राणां तेजो ज्योतिरपहरति जग्रे ज्योतिः संजातः ॥

श्लोकार्थं

“ जे ठोर्ध मनुष्य पोतानी शक्तिथी अण्ठापद नामना पर्वत पर यदीने त्यां रडेलां जिनजिंघोने जुहारे ते मनुष्य ते ज लवमां भोक्षगतिने पात्रे”-आवुं सिद्धिना स्थानरूप अण्ठापद तीर्थं प्रसिद्ध छे. ते अण्ठापद पर्वत वडे परालव पात्रेला-—हिमाचल, कौंच, मलय, मंदर, विन्ध्य, माध्यवंत, सह्य अने धंद्रकील अे आठ कुल पर्वतो, ते जण्णे अण्ठापदना आठ सोपान (पगथियां) रूप्ते रडीने तेनी सेवा करता न होय !”

“ पूर्वे श्री अजितनाथ तीर्थंकरना काकाना पुत्र (भाध) सगर यकवतींअे प्रेमपूर्वक आवेला अेक स्त्रीरत्न सिवायनां णाकीनां यकवतीनां तेर रत्नोनी साथे सगरयकीना जहुनु आदि साठ हुंजर पुत्रो यात्रार्थे आवेला, अण्ठापद उपर पोताना पूर्वज लरतयकवतींअे निर्माणु करेला सिंहनिषधा नामना जिन प्रासादमा योवीस तीर्थंकर भगवंतनी प्रतिमाने नगरस्कार करीने तीर्थनी रक्षा भाटे, पर्वतनी आरे णाजु दंडरत्न वडे अेक हुंजर योजन ऊंडी भाध जोदीने ज दंडरत्न वडे गंगाना प्रवाहने लावीने भाधने जल वडे परिपूष्णु करी हती : आवा प्रकारतुं अण्ठापद तीर्थं पणु जगतने विशे जयवंतु वर्ते छे.’

“ वणी अहोमां तेजने सूर्यने जेम पराभूत करे तेम सर्व प्रकारना देवेना प्रतापने परालव करे तेवुं “ काशी ” नामतुं तीर्थं प्रसिद्ध छे. ते तीर्थंमां योगक्षेम

(अप्राप्यनी प्राप्ति-योगे अने प्राप्यतुं रक्षण-क्षेम) इप विश्वमां प्रशंसनीय
कीर्तिवाणा श्री पार्श्वनाथ लगवन्त ज्यवन्ता वर्ते छे ॥ २२१ ॥

स्ररिपुरंदरगदितानिति तीर्थान्मेदिनीसुनासीरः ।

श्रवणाभरणानीव व्यधित निजश्रोत्रपत्रयुगे ॥ २२२ ॥

इत्यमुना प्रकारेण स्ररिपुरंदरेण हीरविजयस्ररिराजेन गदितान साहिपुरं कथितान
तीर्थान् शत्रुंजयादिपुण्यस्थानानि । तीर्थशब्दः पुंनपुंसके । 'प्रस्थं तीर्थं' प्रोधमल्लिन्दः
इति लिङ्गानुशासनपुंनपुंसके । मेदिनीसुनासीरो भूमीजम्भारातिः निजस्यात्मनः श्रोत्रपत्रे
कर्णपालौ श्रवणाभरणानि कर्णपूरानिव व्यधित चकार । 'श्रवणपूगितमालदण्डकुरः'
इति नैषवे । सम्यक् श्रुत्यावेत्यर्थः ॥

श्लोकाथे

श्री डीरविजयस्ररिण्ये करेलु पुष्यक्षेत्रे इप तीर्थे तु वर्णुन अक्षर भादशाडे
पोताना कानना आभूषण इपे णनाव्युं, अर्थात् आदरपूर्वक साभल्युं ॥ २२२ ॥

अपि यतिपर्जन्योदिततीर्थततिघ्नतिसुधारसः प्रसरन् ।

अविशन्मानसमुर्वीभर्तुः कर्णप्रणालिकया ॥ २२३ ॥

साहिर्न केवलं तीर्थानि श्रवणगोचरमात्राणि कुरुते स्म, किं तु सम्यङ्जनस्यवधारया-
मास । तदेवाह अपि पुन यतिनां मध्ये पर्जन्येन वासवेनोदितानि निवेदितानि
कथितानि यानि तीर्थानि तेषां ततिः श्रेणिस्तस्याः श्रुतिः श्रवणं सैव सुधारसः अमृत-
निस्पन्दः स प्रसरन् प्रवर्धमानः कर्णः श्रवणमेव प्रणालिका जलागमननिर्गमनमार्गः
तथा कृत्वा उर्वीभर्तुः नृपस्य मानस मन अविशत् प्रविवेश । अथ वा उर्वीभृत्पर्वतः,
प्रस्तावात् हिमाचल । हिमाद्रौ मानसं सरोऽस्तीति कविसमयः । तथा 'सदा हंसाकुल
विभ्रन्मानस प्रचलज्जलम् । मृमृन्नाथोऽपि नायाति यस्य साम्यं हिमाचल ॥' इति
चम्पूकथायाम् । तत पर्जन्याज्जलधारत्प्रादुर्भूतः प्रबलवृष्ट्या समुत्पन्नः प्रवर्धमानः पदे
पदे अपरापरलोत प्रवेशाद्वृष्टिं प्राप्नुवन् पय प्रवाह हिमाचलस्य मानसं सरः नीरागम-
नस्य 'वडनालां' इति लोके ख्यातस्य मार्गेण प्रविशति ॥ इति स्ररिकथितानि तीर्थानि
साहिना श्रुत्वावधारितानि ॥

श्लोकार्थं

नेम मैघना प्रणल वर्षाथी स्थाने स्थानं वृद्धिने यामतो जलप्रवाहं नीकना भार्गे
हिमायलना मानस सरोवरमां प्रवेश करे तेम सूरिन्द्र वडे वर्षुन करायेली तीर्थीनी
श्रेष्ठीइपी सुधानो प्रवाह कर्षुइपी नालिकाना भार्गे आदशाहना हृदयइपी मानस
सरोवरमां प्रवेश्ये. ॥ २२३ ॥

शेखुजी इत्येकः पाटी अपरश्च दानियार इति ।

तिष्ठन्ति साहिजाता अमी कुमारा इव ऋसदाभू ॥ २२४ ॥

हे सूरयः, अमी पुरःस्थायुका साहिजाताः पातिसाहितनयाः लोके 'साहिजादा'
इति प्रसिद्धाः तिष्ठन्ति उर्वीभूय स्थिता सन्ति । उत्प्रेक्ष्यते युसदां देवानां कुमारा
इव । अमी के । तान्नामग्राह निवेदयति दर्शयति च-पकं प्रयाणां मध्ये एकोऽयं
शेखुजी इति नामारो । च पुनरपरो द्वितीयोऽयं पाटी इति नाम्ना अस्ति । च पुनरप-
रोऽयं तृतीयः कनिष्ठो दानियार इत्यभिधानो वर्तते ॥

श्लोकार्थं

“ हे सूरिवर, आ शेअल, पाटी अने दानीयार नामना मारा त्रषु शांडुब्दा छे.
देवलोहना देवकुमारो समान छे.” ॥ २२४ ॥

एपाभाशिपमखिलश्रीणां संकेतसदनमिव ददत ।

सारिण्या शिखरिण इव यथानयामी विवर्धन्ते ॥ २२५ ॥

हे सूरयः, यूयमेषां मन्तन्दनानामखिलानां सर्वप्रकाराणां श्रीणां लक्ष्मीणां संकेत-
सदनं मिलनसंदेशग्रहं मिथः प्रीतिभाजामेकान्ते संगमनगेहमिव । आशिषं मङ्गलसंजनं
ददत विश्राणयत । यथा येन प्रकारेण अनया श्रीमंदाशिषा अमी त्रयोऽपि साहिजाता
विवर्धन्ते वृद्धिं प्राप्नुवन्ति । क इव । शिखरिण इव । यथा सारिण्या कुल्यया दुमा
विवर्धन्ते ॥

श्लोकार्थं

तो डे सूरिदेव, आप तेञ्जोने लक्ष्मीना संकेतरथान इय भंगल आशीर्वाद आपो,
जेथी जेम कुल्या (नीक) वडे वृक्षो वृद्धिने पामे छे, तेम आ त्रछे पुत्रो सर्व
प्रकारनी वृद्धिने पामे.” ॥ २२५ ॥

इति नृपमणिवाणीं कर्णपेयां प्रणीय
व्यतरदयममीभ्यो धर्मलाभाशिषं सः ।

अपि निजकरवल्लभाशेषराज्या इवैते-

ऽसमप्रमदसुधाब्धौ राजहंसीवभ्रूवुः ॥ २२६ ॥

अथ मुनीन्द्र. सूरिरमीभ्यः पातिसाहिपुत्रेभ्यः धर्मलाभ इति नाभ्रीमाशिष व्यतर-
ददाति स । किं कृत्वा । इति पूर्वोक्तप्रकारेण नृपमणेः समस्तराजसुररत्नस्य साहेवर्णी
कर्णयोः सादरं श्रोतुं योग्यां प्रणीय कृत्वा । श्रुत्वेत्यर्थः । अपि पुनरेते साहिपुत्रा अपि
निजकरे स्वपाणौ बल्लभ कृतमागतमशेषं समग्रं राज्य मेदिनीमण्डलाधिपत्यं यैस्तादृशा
इव । असमोऽसाधारणः यः प्रमोदः । अत्र प्रमदशब्दगतो रेलो न यतिभङ्गाय संभवेत् ।
तथा 'बहुलभ्रामरमेचकतामसे' इत्यस्मिन्काव्ये हियादयोऽपि सन्तीति काव्यकल्पलता-
वृत्तरत्नाकरवृत्त्यादौ कथनात् स एव सुधाब्धिः क्षीरसमुद्र. तत्र राजहंसीभूताः सितच्छदा
जाताः ॥ इति साहिजातानामाशीर्वाददानम् ॥

श्लोकार्थं

राजानी आवी कर्णुप्रिय वाणी सालणीने आचार्यदेव तेञ्जोने “धर्मलाभ” इय
आशीर्वाद आप्यो. ते त्रछे शाहजहा पोताना हाथमां जछे समस्त देशोनुं साम्राज्य
प्राप्त थयुं न डोय तेम अत्यंत आनंदइपी क्षीरसमुद्रमां राजहंसइपे जनी गया ! ॥ २२६ ॥

यं प्राकृत शिवाहसाधुमधवा सौभाग्यदेवी पुनः

श्रीमत्कोविदसिहसीहविमलान्तेवासिनामादिमम् ।

तद्ब्राह्मीक्रमसेविदेवविमलेनानन्दतो निर्मिते

वृत्ते हीरगुरोस्त्रयोदशमितः सर्गो वभूवानसौ ॥ २२७ ॥

इति हीरसूरिचरित्रहीरसौभाग्यनाम्नि महाकाव्ये असौ त्रयोदश इति संख्यया मित
प्रमाणीकृतः सर्गो वभूवान् संजात इति ॥

इति पण्डितसीहविमलगणिशिष्यपण्डितदेवविमलगणिविरचितायां स्वोपज्ञमीरसौ-
भाग्यनाममहाकाव्यवृत्तौ शिवपुरीपादावधारणसुरवाणमहोत्सवकरणराणपुरयात्राआयुआपु-
रेशप्रजाप्रभावनाकरणमेडजागमननागपुरविक्रमपुरीयसधमहोत्सवकरणफलवर्धियाकरणोपा-
ध्यायविमलहर्षपुरप्रेषणसाहिमिलनतदुदन्ताकर्णनफतेपुरागमनसंवसंमुखागमनशेषणेऽख्यन-
न्तसाहिमिलनकुशलप्रश्नाजापदूतोक्तसूरिगुणाकर्णनतीर्थकथनसाहिजाताशीर्वादप्रदानादिवर्ण-
नो नाम त्रयोदश सर्गः ॥

श्लोकार्थ

वशिष्ठकुलमा धन्द्रसमान “शीव” नामना श्रेष्ठी अने सौभाग्यदेवीना जन्मगत
सुपुत्र देवविमलगणि, के जेओ निरंतर सरस्वतीदेवीनी उपासना करवामां तत्पर होता,
अने सर्वमुनिओमा सिंहा समान सिंहाविमलगणिना प्रथम शिष्यरूपे प्रसिद्ध होता,
ते देवविमलगणि वडे, जेमां जगद्गुरु श्री हीरविजयसूरिछतुं एवनवृत्तात आवे छे,
ओवा “हीरसौभाग्य” नामना महाकाव्यनी स्वोपज्ञ टीका सहित रचना करार्थ. ते
महाकाव्यने शिवपुरी नगरीना प्रवेशथी आरंभीने शाहुनदाओने आशीर्वाद-अर्पण
सुधीना वरुणपूर्वकने आ तेरमे सर्ग समाप्त थये ॥ २२७ ॥

(भीजे भाग संपूर्ण)

शुद्धिपत्रक

सर्ग	श्लोक	पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
१	२+३	४	पञ्चमनामा	पञ्चमनात्रा
"	"	५	श्रीराग	श्रीराग
"	"	८	विपञ्च्यो	विपञ्च्यो
"	६	६	मनीषिणः	शरीरिणाम्
"	७	३-	वचोरूप	वचोरूपम्
"	८, १०	५-	प्रतिशौर्य	प्रतिशौर्यम्
"	१२-	४	चताकी	चातकी
"	१४	१	पूर्वाचार्यैरुक्त	पूर्वाचार्यैरुक्त-
"	२६	पद्य २-	संप्रास्थिताविव	संप्रास्थिताविव
"	३६	गद्य ३-	शुके	शुके
"	५२	पद्य १	तारामयी	तारामयी
"	५३	२-	किमहूयत	किमहूयत
"	६२	गद्य २-	सुदृढिभिः	सुदृढिभिः
"	६४	२	मेत	मेतुं
"	"	२	व्यमोचि	व्यमोचि
"	७७	१	साधास्तु	साधास्त
"	१०२	गद्य ६-	गृह्णातीति	गृह्णातीति
"	११२	" १	हरिद्राणाम्	हरिद्राणाम्
"	११४	पद्य १	पाण्डवानिव	पाण्डवानिव
"	"	गद्य १	शन्मी	त्रिशत्
"	११६	" ५	प्रपञ्चः	प्रपञ्च
"	११७	पद्य २	सुरद्रमिवागतम्	सुरद्रमिवागतम्
"	१२०	" २	प्रीतेरैषीदेव	प्रीतेरैषीदेव
"	११८	गद्य १	सूरलक्ष्म्या	सूरिलक्ष्म्या
"	११८, ११९, १२०	"	अधिगत	अधिगत
"	"	"	चतुर्भिरशैतिरोभव	चतुर्भिरशैस्तिरोभवनाय
"	"	"	महानन्दपदे	महानन्दपदे
"	१२१	" २, ३, ४	समागमनमकाङ्क्षीत	समागमनमकाङ्क्षीत्
"	१२१	"	नगराधिकारिमुख्यानाम्	नगराधिकारिमुख्यानाम्
"	१२१	"	मध्ये	मध्ये
"	१२२	" २	विपुलारवमण्डल	विपुलारवण्डल
"	१२२	" ४	सुपाश्वे	सुपाश्वे
"	१२२, १२४	" १	वसुधावल्य	वसुधावल्य
"	१२६	" २	आनाथ इव	आमात्या इव

सर्ग	श्लोक	पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
६	१४०	,, ७	पक्षाणा	यक्षाणा
,,	१४६	,, १	तिलकमिवाचस्त	तिलकमिवाचरत्
,,	१४७	,, २	शमुदीलप्रय	शमुशैलस्य
,,	,,	,, १०	यक्षा इद्वरः	यक्षाणामीश्वरः
,,	१४८	,, २	कपदा वा	कर्पदा वा
,,	१४९	,, २	शशिमण्डला	शशिमण्डला
,,	,,	,, २	मवाक्षा	गवाक्षा
,,	१५२	पद्य १	वलिगोह	वलिगोहे
,,	,,	,, १	समे	सन्ने
,,	१५६	,, ४	सम्पूर्णता	सम्पूर्णता
१०	२	,, ५	यस्याम्	यस्या
,,	३,४	,, १३,१४	नासिका	नासिका
,,	३,४	,, १५	देशोऽस्तीत्यर्थः	देशोऽस्तीत्यर्थ.
,,	५	पद्य १	सासेचितो	सासेचितो
,,	५	१,२,४,५	महीमण्डले	महीमण्डले
,,	५	२	उन्प्रेक्ष्यते	उन्प्रेक्ष्यते
,,	५	५	पुन रसातल	पुना रसातल
,,	५	६	मनुष्या मिलनम्	मनुष्य मिलनम्
,,	६	,, १,२	अत भेव	अत एव
,,	६	,, २	पृष्टे	पृष्ठे
,,	७	पद्य १	हिरण्यगर्भो	हिरण्यगर्भो
,,	७	पद्य ५	एवात्र	एवात्र
,,	९	,, ५	उत्साहं वा	उत्साहं वा
,,	९	,, ८	वलिग्रह	वलिग्रह
,,	१२	,, ४	मौलीनाम्	मौलीना
,,	,,	,, ६	विश्रामाय	विश्रामाय
,,	१५	,, ३	रुत्थापितः	रुत्थापितैः
,,	१५	,, ४	धूलिपटलीभिः	धूलिपटलीभिः
,,	१६	,, १	धरुहृत	धरुहृत
,,	१७	,, ४	हरिती	हरितो
,,	१८	,, १	अभिगच्छती	अभिगच्छति
,,	१८	,, ५	निश्चितत्वेन	निश्चितत्वेन
,,	१८	पद्य ६	धूलिदलिता	धूलिदलिता
,,	१९	पद्य १	कुमुदिनीरमण	कुमुदिनीरमणः
,,	१९	,, १२	मेदिनाः	मेदिनी
,,	१९	,, १२	रणो	रणे

सर्ग	श्लोक	पक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
१०	२१	,, २	प्रतिपक्षिधामश्वस्तु	प्रतिपक्षिणामश्वस्तु
,,	२४	पद्य २	यामिनिभ्याम्	यामिनीभ्याम्
,,	२६	गद्य १,२,३	अग्निकाष्ठ	अग्निकाष्ठ
,,	२६	२	परिवर्तप्रघण्ड	परिवर्तप्रचण्ड
,,	३६	,, ३	दुजयस्वं	दुर्जयस्वं
,,	४१	,, ४	प्रकटता	प्रकटता
,,	४२	पद्य ४	वपतीव	वपतीव
,,	४२	गद्य ३	पादपौ	पादपौ
,,	४३	पद्य ४	भ्रमिमादघाते	भ्रमिमादघाते
,,	४३	गद्य ५	प्रवलोक्य	प्रप्लोक्य
,,	५५	,, ५	मेरोश्चूलिकाया	मेरोश्चूलिकाया
,,	५६	,, ६	रवहचरो	सहचरो
,,	६१	पद्य २	विद्युता	विद्युता
,,	६५	गद्य ५	मध्यं	मध्य
,,	६५	,, ७	पक्षधनवति	यक्षधनवति
,,	७५	,, ६	सूपय	सूर्यस्य
,,	८४	पद्य ३	लहरीदहन्त	लहरीदहन्त-
,,	८५	,, १	यस्यामदीज्यत	यस्यामवीज्यत
,,	८८	गद्य ५	तद्वादिष्वपि	तद्वादिष्वपि
,,	११४	,, ४	नामिभ्याख्याताम्	नामिभ्याख्यातम्
,,	१२४	,, ७	शृगे	शृङ्गे
,,	,,	,, ६	रसिकायितससनुजा	रसिकायितमानसमनुजाना
,,	१२३	,, ६	वेधु	वेधु
,,	१२५	,, ३	सार्थय भावः	सार्थकभावः
,,	१२७	पद्य ४	सुरगुरोर्यावत्	सुरगुरोर्यावत्
,,	१३१	गद्य ३	कृत्वा	कृत्वा
११	२	,, ७	पर्यन्तः	पर्यन्तः
,,	२	,, ६	सियद्विर्याधा	सिद्धिर्याधा
,,	४	गद्य ३	क्रौडे	क्रौडे
,,	४	,, ३	स्वन्तो	स्वन्तो
,,	७	,, ३	सरिद्भ्रैयसः	सरिद्भ्रैयसः
,,	४	,, ५	अपीतु	अपितु
,,	६	,, १०	वेदना न जानीते	वेदना न जानीते
,,	१०	गद्य ४	पातालौकः	पातालौकसः
,,	४२	,, २	निवेदकावार्ता	निवेदकवार्ता
,,	४४	,, १२	तपमिवाञ्जानामकाल-	तपमिवाञ्जानामकालजलदोदयः
,,	४६	,, ४	कर्तव्यमास्ति	कर्तव्यमास्ति

सर्ग	श्लोक	पङ्क्ति	अशुद्ध	शुद्ध
११	४६	॥ ६	स्वस्वयानममिहृहय	स्वस्वयानमधिहृहय
॥	५१, ५२	॥ ११	वत्र	यत्र
॥	॥	॥ १४	तिग्मांसुः	तिग्माशु
॥	॥	॥ १८	सर्वेऽप्यत्रैव	सर्वेऽप्यत्रैव
॥	६३	॥ २	अगजलक्ष्या	कुञ्जलक्ष्या
॥	॥	॥ ४	प्रभूनादिक्रीडाभिः	प्रभूनादिक्रीडाभिः
॥	६७	॥ ८	वचनादिसमये	वचनादिसमये
॥	६८	॥ २	कुर्वन्ति	कुर्वन्ति
॥	६९	॥ २	तस्यैव	तस्यैव
॥	॥	॥ ३	प्रथत्येत	प्रथत्येत
॥	७०	॥ ५	कस्येन	कस्येव
॥	७३	पद्य २	विभो-र्लङ्ग्यते	विभोर्लङ्ग्यते
॥	॥	गद्य १	त्वदीया	त्वदीया
॥	७५	॥ २	योगिनाय	योगीना
॥	॥	॥ ८	मुशोभनावर्णा	मुशोभनावर्णा
॥	॥	॥ १२	मुक्ताना	मुक्ताना
॥	७७	॥ ३	व्यापादयति	व्यापादयति
॥	॥	॥ २	क्रीडावशवदतया	क्रीडावशवदतया
॥	८२	॥	दिनारम्भवद्	दिनारम्भवन्मोह-
॥	८७	॥ ३	पुष्यन्तीत्यशास्त्रे	पुष्यन्तीत्यत्र शास्त्रे
॥	८९	॥ ३	गानमवाध्वनुयात्	गानमाप्नुयात्
॥	९२	॥ ५	वासाना	वसाना
॥	९८	॥ ५	एध	एव
॥	९९	॥ ४	आवामेय	आवामेव
॥	१००	॥ १	जगामेत्यर्थः	जगामित्यर्थः
॥	१०२	पद्य १	व्यवोहेकदृगत्वं	व्यवोहेकदृगत्वं
॥	१०६, १०८	गद्य ८	महीधरकण्डादिव्यो	महीधरकण्डादिस्यो-
॥	१११	॥ कान्ठ	गाविस्वधभामिनी	भाविस्वभामिनी
॥	११८	॥ ११	मण्डमस्त्रगन्ती	मण्डलमस्त्रगन्ती
॥	१२०	॥ २	कामिनीकुचचण्डानां	कामिनीकुचमण्डलानां
॥	१२१	॥ ४	स्वधस्यान्तिक	स्वस्यान्तिकं
॥	१२३	॥ ४	सुरसरोः	सुरसरोः
॥	१३१	॥ ९	कुर्वन्त	कुर्वन्त
॥	१३४	पद्य ३	त्वष्ट्रेव	त्वष्ट्रेव
॥	१३४	गद्य १३	जाप्रति	जाप्रति
॥	॥	॥ १८	तथाप्यान्यत्र	तथाप्यान्यत्र

सर्ग	श्लोक	पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
११	१३७	,, ५	घथा	यथा
,,	१३८	,, ५	वस्तुग्रहणविषया	वस्तुग्रहणविषया
,,	१४३	,, २	यावज्जन्तुजातोपरी	यावज्जन्तुजातोपरि
,,	१४४	,, २	माद्यन्ति	माद्यन्ति
,,	१४५	,, १	पुक्तानि	सुक्तानि
,,	१५०	पद्य १	रक्षामी	रक्षामो
,,	१५१, १५२	गद्य १३	स्पर्शननाम्ना	स्पर्शननाम्ना
,,	१५५	,, २	तव किं कर्तुः	तव किं कर्तुः
,,	१५६	,, १	यतिकुञ्जरः	यति-कुञ्जरः
,,	१५७	पद्य ३	अम्मोरुहेव	अम्मोरुहेव
,,	१५८	गद्य २	संजातः	संजाते.
१२	२, ३	,, ८	कुसुमावचय	कुसुमावचय
,,	२, ३	,, १६	वा अथवा	वा अथवा
,,	४	,, ७	वल्लव	वल्लव
,,	८	पद्य १	स्वयं	स्वयं
,,	२०	गद्य २	भगवन्तं	भगवन्तं
,,	२१	गद्य १२	पाणियन्त्रमुक्तं	पाणियन्त्रमुक्त
,,	२४	,, २	विलसत्कुल्लोल	विलसत्कुल्लोलमाला
,,	,,	,, ६	प्रकटीभवत्फलमिध	प्रकटीभवत्फलमिव
,,	३०	पद्य	ग्रहे.	ग्रहे.
,,	३२		वल्लवतामपि	वल्लवतामपि
,,	३६	गद्य १२	वल्लवी	वल्लव्यो
,,	३८-	,, ६	एव	एव
,,	३८	,, १	महति	हसितं
,,	३८	,, ८	पूर्णेः निशाकरे	पूर्णे निशाकरे
,,	३९	,, १	सज्जनानि	सज्जनानि
,,	४१	,, ४	स्मेरदम्भोरुहे	स्मेरदम्भोरुहे
,,	४४	,, २	हरित्वषस	हरित्वषस्तमाल-
,,	,,	,, ८	मौचितीपञ्चति	मौचितीमञ्चति
,,	४६	,, ५	सृजन्तीरिव	सृजन्तीरिव
,,	,,	,,	नागलोककथाचिव	नागलोके कथाचिद्
,,	५४-	पद्य	विनन्तु किमु	विनन्तु किमु
,,	५६-	गद्य २	अम्रकषास्ताभिः	अम्रकषाभिः
,,	६१-	,, ३	संधपेणैव	संधपेणैव
,,	६६-	,, २	सत्य तामेति	सत्यमामेति
,,	७०-	,, ३	चेती	चेतः

सर्ग	श्लोक	पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
१२	७५	॥ ५	स्वाजन्यात्	सौजन्यात्
॥	८६	पद्य	कुन्दोज्ज्वलाः	कुन्दोज्ज्वलाः
॥	८७	गद्य ६	उच्चैः क्षवसा	उच्चैः श्रवसा
॥	९२-	पद्य २	उडुयौदत	उडु यौवत -
॥	९६	गद्य ४	वाजिनमारु यः	वाजिनमारुहय
॥	१०२	॥ २	स्वशृङ्गेण	स्वशृङ्गेण
॥	१०२	॥ २	स्वगृङ्गेण	स्वगृङ्गेण
॥	१०८	पद्य २	कुमुदीपतिः	कौमुदीपतिः
॥	१११	गद्य १	कुकुदमन्त	कुकुदमन्त
॥	११६	गद्य ७	भ्रडन्तो	तूडन्तो
॥	११७	॥ ३	तमादिवेति	तमादिदेवमिति
॥	११८	॥ ४	सुरसरिद् मङ्गा	सुरसरिदीव गङ्गा
॥	१२५	॥ ३	नयतयोरमिराम	नयनयोरमिरामं
१३	११	पद्य २	बहूनुपावर्थ	बहूनुपाञ्चर्य
॥	१२	गद्य ४	रुमेत्य	उपेत्य
॥	३५	॥ ५	किरणवाची	किरणवाची
॥	४४	पद्य २	तातद्-द्राग	तावद्-द्राग्व्वाचकेन्द्रेण
॥	४५	॥ २	व्रतीन्द्रा	व्रतीन्द्रो
॥	३७	गद्य २	पदशोभया	पदशोभया
॥	५२	पद्य १	निमृत्य	निवृत्य
॥	६२	॥ २	जलबालकाभिः	जलबालिकाभिः
॥	६४	गद्य ३	ध्वनीत	ध्वनीन्
॥	७३	॥ २	आत्मन्वते	आत्मन्वन्ते
॥	७३	॥ ६	दृश्यन्ते	दृश्यन्ते
॥	७६	॥ ३	तथाकल्याण	तथा कल्याण
॥	८२	॥ ४	कथं हविष्यते	कथं धरिष्यते
॥	९५	॥ ५	दान्नाशपितृ	दान्नाशपितृ
॥	९६	॥ ६	यन्स्मित	यद्स्मित
॥	१०१	॥ ७	कुर्वन्निय	कुर्वन्निव
॥	१०२	॥ ४	त्रिसुवनशीकरणे	त्रिसुवनवशीकरणे
॥	१०८	पद्य १	वातचमूपति	वातचमूपति
॥	११२	गद्य ३	केकारवैः	केकारवैः
॥	११३	॥ १५	प्रक्षे	पक्षे
॥	११५	पद्य १	प्रविश्व प्रणिधान	प्रविश्य प्रणिधान
॥	११६	॥ २	तास्मिन्नुशोषा	तस्मिन्नशोषा
॥	१२६	गद्य ३	पलगस्तदेवामृतं	परागस्तदेवामृतं

सर्ग	श्लोक	पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
"	१३२	" ३	कथितम्	कथित
"	१३४	" ७	उपासकः	उपासकः
"	१६२	पद्य २	तपस्तपस्वत्कि	तपस्तपस्वत्किमुत
"	१७३	गद्य ४	भाग्यस्य	भाग्यस्य
"	१७५	" २	खड्गु	खड्ग
"	१७८	पद्य	वाचमिवाकरो	वाचमिवाकर
"	१८३	गद्य ५	सौरभ्येमिव	सौरभ्यमिव
"	१८३	" ७	ह्यते	ह्यते
"	१८३	"	कुशलागयापि	कुशलागमादि
"	१८७	" ७	समस्तपमनुषकं	समस्तमनुषकं
"	१८८	" २	पेरदीयमानमपि	परैः दीयमानमपि
"	२११	" ३	मित्रद्रविणाद्यनुरक्तौ	मित्रद्रविणाद्यनुरक्तौ
"	२१२	" १	पुनर्मोगिना	पुनर्मोगिना
"	२२६	" २	पूर्वोक्तप्रचारेण	पूर्वोक्तप्रकारेण

